

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
PROGRAMI DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE'DE
KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL
HİZMETLER: KURUM BAKIM HİZMETİNDEN
YARARLANMIŞ BİREYLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ergün YAZICI

Danışman
Prof. Dr. Sevda DEMİRBİLEK

İZMİR-2013

DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

2005801109

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Ergün YAZICI
Tez Başlığı : Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler:
Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma
Savunma Tarihi : 04.11.2013
Danışmanı : Prof.Dr.Sevda DEMİRBİLEK

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Sevda DEMİRBİLEK	- DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Hüsnü ERKAN	- DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Ali Nazım SÖZER	- YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Coşkun SARAÇ	- DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Fevzi DEMİR	- YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği
Oy Çokluğu ()

Ergün YAZICI tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ergün YAZICI

.../.../2013

ÖZET

Doktora Tezi

Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma

Ergün YAZICI

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de korunmaya muhtaç çocukların, ailelerinin yanında bakılıp korunması esas alınmıştır. Ancak, çocukların ailelerinin yanında korunamadığı durumlar bulunmaktadır. Bu durumda çocukların korunması, devletin denetim ve gözetiminde, onun belirlemiş olduğu yöntem ve kurumlar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de çocukların korunması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, koruyucu aile, evlat edinme, kurum bakımı ve çocuğun kendi ailesi ve yakınları yanında bakım ve korunması gibi bakım yöntemleriyle sağlanmaktadır.

Bu çalışma, çocukluk ve gençlik döneminin herhangi bir aşamasında kurum bakım hizmetinden yararlanmış kişilerle gerçekleştirilmiştir. Çalışma, kişilerin kurum bakımında iken yaşamış oldukları olumsuzluklar, onların kurum bakımına yaklaşımı ve kurum bakımının kendi yaşamlarına etkisi değerlendirilerek korunmaya muhtaç çocuklar için oluşturulacak yeni politikaların oluşumuna katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini “İzmir-Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneği” üyeleri, örneklemini ise, bu çalışma için kendilerine ulaşılabilen ve görüşmeyi kabul eden dernek üyeleri oluşturmuştur. Böylece araştırma, gönüllü bir örnek kitle ile yürütülmüştür. Araştırma yöntemi olarak ise, nitel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Bu çalışmada da diğer çalışmalarda olduğu gibi kurum bakımının sakıncaları ortaya çıkmıştır. Çalışmada, katılımcıların kurum bakımı sonrası yaşama uyum sağlayamama, aile ilişkilerini yürütmede zorluk yaşama, buldukları ortamda damgalanma korkusu ile kendilerini gizleme eğiliminde oldukları ve çoğunlukla sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmediği gibi bulgular elde edilmiştir. Kurum bakımında kalmak, katılımcılar tarafından başlı başına bir olumsuzluk olarak görülse de kurum bakımında kalanlara devletin iş bulması, başkalarına ihtiyaç duymadan devletin korumasında barınma ve beslenmelerinin sağlanması, kurum bakımının olumlu yönleri arasında ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Kurum Bakımı, Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları, Evlat Edinme, Koruyucu Aile, Sosyal Hizmetler.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy (PhD)

**Social Services for Children in Need of Protection in Turkey: A Study on
Persons Benefited from the Care Institutions.**

Ergün YAZICI

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciens

Department of Labour Economics and Industrial Relations

Labour Economics and Industrial Relations Program

Like in many other countries in the world, taking care of children in need is held next to their families in Turkey. However, there are some cases in which these children could not be looked after by home stay. In such cases, protection of these children is held under the supervision of the state, and with regulations and assigned institutions. Protection of children in Turkey is provided by Child Services General Directorate of the Ministry of Family and Social Policies with methods of care such as foster family, adoption, residential care and caring and protecting child near by his/her own family and relatives.

This study was executed with the people who had benefited from care institutions in any stage of their childhood and youth period. The study aimed to contribute the process of creating new policies for children in need which focusing on adversities of institutional care, concentrating on their opinions about intstitutional care by considering the effects of institutional care on their lives. The target group is the members of the “Solidarity Association of the Leavers of İzmir-Orphanages”, and sample was chosen among these members who were available and accepted taking interviews. Therefore, this research was executed with a mass of volunteers. In-depth interviews were used as a qualitative research method.

The drawbacks of the institutional care come forward in this study like in the other similar studies. There are some findings obtained in this study such

as participants having problems in adapting to life after institutional care, having troubles in executing family relations, tending to hide themselves by having the fear of being stigmatized, and mostly lacking the habit of taking responsibility. Although staying under institutional care is seen as negative in itself, state's providing employment to whom has institutional care, and the provision of housing and nutrition without the need for the protection of others are considered to be beneficial.

Keywords: Children in Need of Protection, Institutional Care, Children's Homes and Orphanages, Adoption, Foster Family, Social Services.

TÜRKİYE’DE
KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL
HİZMETLER: KURUM BAKIM HİZMETİNDEN YARARLANMIŞ
BİREYLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
EKLER LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	xix

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ	1
A. Tanımı ve Amacı	5
B. Niteliği	8
C. Yöntemleri	14
1. Sosyal Sigorta	14
2. Sosyal Yardım	17
3. Sosyal Hizmet	21
4. Sosyal Tazmin	23
5. Sosyal Teşvik	24
II. SOSYAL HİZMET KAVRAMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ	25
A. Tanımı ve Amacı	25
B. Niteliği	29

C. Tarihsel Gelişim	31
1. Genel Olarak	31
2. Türkiye Açısından	35
a. Cumhuriyet Öncesi Dönem	35
b. Cumhuriyet Dönemi	40
D. Sunum Esasları	45
1. Kurumsal Açından	47
a. Özel Sektör	48
b. Kamu Sektörü	49
(1). Merkezi Yönetim	50
(2). Yerel Yönetimler	50
c. Sivil Toplum Kuruluşları	51
2. Uygulama Alanları	53
a. Çocuk ve Gençlik Refahı	55
b. Yaşlılık ve Aile Sorunları	57
c. Engellilik	66
d. Sağlık	69
e. Suçluluk	72

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMET AÇISINDAN KORUNMAYA MUHTAÇLIK OLGUSU

I. KORUNMAYA MUHTAÇLIK	76
A. Tanımı ve Unsurları	77
B. Niteliği	83
II. KORUNMAYA MUHTAÇLIĞIN NEDENLERİ	85
A. Kişisel ve Ailevi Nedenler	85
B. Ekonomik Nedenler	90
C. Sosyal Nedenler	91
III. KORUNMAYA MUHTAÇLIĞIN BOYUTLARI	94
A. Sosyoekonomik Boyut	94
1. İşsizlik	95

2. Yoksulluk	97
3. Sosyal Dışlanma	101
4. Göç	104
B. Hukuksal Boyut	107
1. Uluslararası Boyut	109
2. Ulusal Boyut	110
VI. KORUNMAYA MUHTAÇ GRUPLAR	115
A. Çocuklar ve Gençler	116
B. Yaşlılar	118
C. Yoksullar ve Evsizler	120
D. Engelliler	125
E. Kadınlar	126
F. Teknoloji Bağımlıları veya Mağdurları	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA VERİLEN SOSYAL HİZMETLER

I. BAKIM YÖNTEMLERİ	133
A. Çocuğun Aile Ortamında Bakımı ve Korunması	135
B. Kurum Bakımı	139
1. Tanımı	139
2. Unsurları	140
3. Kurum Türleri	144
a. Kapalı Tip Kurumlar	144
b. Açık Tip Kurumlar	144
c. Kışla Tipi Kurumlar	145
(1). Çocuk Yuvaları	146
(2). Yetiştirme Yurtları	146
d. Okul Tipi Kurumlar	147
e. Ev Tipi Kurumlar	148
(1). Çocuk Köyleri	148
(2). Sevgi ve Çocuk Evleri	150

(3). Çocuk ve Gençlik Merkezleri	152
(4) Gençlik Evleri	154
f. Uçurtmayı Vurmasınlar ve Sevgi Zinciri Projeleri	155
4. Kurum Bakımın Olumlu ve Olumsuz Yönleri	156
a. Olumlu Yönleri	156
b. Olumsuz Yönleri	161
C. Koruyucu Aile Bakımı	165
1.Tanımı	166
2. Unsurları	167
3. Koruyucu Aile Bakımının Temel Esasları	170
4. Koruyucu Aile Bakımının Benzer Bakım Yöntemlerinden Farkı	174
a. Süt Evlatlıktan Farkı	175
b. Beslemelikten Farkı	175
c. Evlat Edinmeden Farkı	176
4. Koruyucu Aile Bakımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri	184
a. Olumlu Yönleri	184
b. Olumsuz Yönleri	185
D. Evlat Edinme	186
1. Tanımı	188
2. Unsurları	190
a. Evlat Edinmenin Asli Unsurları	191
b. Evlat Edinmenin Şekli Unsurları	193
c. Evlat Edinmenin Temel Esasları	195
3. Evlat Edinmenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	197
a. Olumlu Yönleri	197
b. Olumsuz Yönleri	198
II. BAKIM YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	199

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KURUM BAKIMINDAN YARARLANMIŞ BİREYLER ÜZERİNE NİTEL
BİR ARAŞTIRMA

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	208
II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	208
III. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	211
IV. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI	214
V. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİLİRLİĞİ	215
VI. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	217
A. Tanıtıcı Bilgiler	217
1. Cinsiyet ve Yaş	217
2. Eğitim Durumu	217
3. Medeni Durum	218
4. Anne-Baba ve Kardeş Durumu	220
B. Aile ve Yakınlarla İletişim	222
1. Aile Üyeleriyle Görüşme Durumu	222
2. Aile ve Diğer Yakınlarla Görüşmeme Nedeni	226
C. Kurum Bakımıyla İlgili Bilgiler	230
1. Kurum Bakımında Yaşam	230
a. Kurum Bakımına Alınmaya Aracılık Edenler	230
b. Kurum Bakımına Alınma Nedeni	233
c. Kurum Bakımında Geçirilen Süre	237
d. Kurum Bakımında Yer Değiştirme	240
e. Kurum Bakımında Ziyaret Edilme	242
f. Kurum Bakımında Yakınları Ziyarete Gitme	246
g. Kurum Bakımına Alınan Kardeşler	250
h. Kurum Bakımında Adli Olaya Karışma	254
i. Kurum Bakımında Kötü Muamele Görme	255
(1). Katılımcılar Bakımından	256
(2). Arkadaşları Bakımından	261
j. Kurum Bakımında Yaşam Koşulları ve Hizmet Kalitesi	266
2. Katılımcıların Kurum Bakımına İlişkin Değerlendirmeleri	271
a. Kurum Bakımının Olumlu Yönleri	271
b. Kurum Bakımının Olumsuz Yönleri	274
c. Kurum Bakımına Yönelik Öneriler	280

d. Kurum Bakımı Sonrası Karşılaşılan Zorluklar	286
e. Yuva ve Yurt Haberleriyle İlgili Düşünceler	292
f. Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yapılmak İstenenler	299
D. Kurum Bakımı Sonrasıyla İlgili Bilgiler	306
1. Genel Olarak	306
a. Sorumluluk Alma Alışkanlıkları	307
b. Yaşam Düzeni Kurma	310
c. Adli Olaya Karışma	318
d. Aile Kurma	319
e. Eşlerin Yaklaşımı	325
f. Yuva ve Yurt Ziyaretleri	327
g. Bakım Yöntemleri Hakkında Bilgi Sahibi Olma	331
2. İş Yaşamı	334
a. Çalışma Durumu ve Çalışma Süreleri	334
b. Devletin İş Bulmasıyla İlgili Düşünceler	335
c. Kurum Bakımında Kaldığını Gizleme	341
d. İşyerinde Oluşan Önyargılar	349
E. SHÇEK'e İlişkin Değerlendirmeler	354
1. SHÇEK'in Mevcut Politikaları	355
2. SHÇEK'in İzlemesi Gereken Politikalar	360
3. Çocuk Evleri Uygulaması	366
SONUÇ	372
KAYNAKÇA	384
EKLER	422

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANY	Aynı ve Nakdi Yardımlar
BAĞ–KUR	Esnafl, Sanatkâr ve Diğer Bağımsız Çalışanların Sosyal Sigortalar Kurumu
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇHGM	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
DGK	Derin Görüşme Katılımcısı
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
HIV	Human Immunodeficiency Virus
ISS	Intenational Social Services
KAY	Koruyucu Aile Yönetmeliği
KEET	Küçükleri Evlat Edindirme Tüzüğü
KMÇ	Korunmaya Muhtaç Çocuklar
M.Ö	Milattan Önce
N	Toplam Sayı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
s.	Sayfa
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TMK	Türk Medeni Kanunu
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UÇÖ	Uluslar arası Çalışma Örgütü
vb	ve benzeri
vd	ve diğerleri

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 2003 Yılında Avrupa Ülkelerinde Koruyucu Aile ve Kurum Bakımında Bulunan 3 Yaş Altındaki Çocukların Sayı ve Oranları	s. 203
Tablo 2: Araştırma Örneklemine İlişkin Demografik Veriler	s. 212
Tablo 3: Cinsiyet ve Yaş Tablosu	s. 217
Tablo 4: Katılımcıların Medeni Durumu	s. 219
Tablo 5: Anne-Babanın Durumu	s. 220
Tablo 6: Katılımcıların Kardeş Sayısı	s. 221
Tablo 7: Anne-Baba İle Görüşme	s. 223
Tablo 8: Kardeşlerle Görüşme	s. 224
Tablo 9: Yuva ve Yurtta Kalmanın Yakınlarla Görüşmeye Etkisi	s. 227
Tablo 10: Katılımcıların Kurum Bakımına Alınmalarında Aracılık	s. 231
Tablo 11: Katılımcıların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri	s. 233
Tablo 12: Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldıkları Kuruluşlar	s. 238
Tablo 13: Katılımcıların Çocuk Yuvasında Kalma Süresi	s. 238
Tablo 14: Katılımcıların Yetiştirme Yurdunda Kalma Süresi	s. 239
Tablo 15: Kurum Bakımında Geçirilen Toplam Süre	s. 239
Tablo 16: Yuva ve Yurt Değişirme	s. 240
Tablo 17: Kurum Bakımında Ziyaret Edilme	s. 243
Tablo 18: Kurum Bakımında İken Yakınları Ziyarete Gitme	s. 246
Tablo 19: Kurum Bakımına Alınan Kardeş Sayısı	s. 250
Tablo 20: Kurum Bakımında Adli Bir Olaya Karışma	s. 254
Tablo 21: Kurum Bakımında İken Şiddete Maruz Kalma	s. 256
Tablo 22: Şiddetin Sürekli veya Münferit Olması	s. 256
Tablo 23: Katılımcıların Arkadaşlarının Şiddete Maruz Kalması	s. 261
Tablo 24: Arkadaşlarının Cinsel Taciz veya İstismara Maruz Kalması	s. 263
Tablo 25: Kurum Bakımında Yaşam Koşulları ve Hizmet Kalitesi	s. 266
Tablo 26: Katılımcıların Kurum Bakımına Yönelik Önerileri	s. 281
Tablo 27: Kurum Bakımından Ayrıldıktan Sonra Karşılaşılan Zorluklar	s. 286
Tablo 28: Katılımcıların Yuva ve Yurt Haberlerine İlişkin Düşünceleri	s. 292

Tablo 29: Katılımcıların Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yapmak İstedikleri Davranışlar	s. 300
Tablo 30: Kurum Bakımında Kalan Kişilerde Sorumluluk Alma Alışkanlığı	s. 307
Tablo 31: Kurum Bakımı Almış Kişilerin Yaşam Düzeni	s. 310
Tablo 32: Kurum Bakımından Sonra Adli Bir Olayla Karşılaşma	s. 318
Tablo 33: Kurum Bakımı Almış Kişilerin Aile Kurma ve Çocuk Sahibi Olması	s.319
Tablo 34: Kurum Bakımından Ayrılan Kişilerin Kuruluşları Ziyareti	s. 327
Tablo 35: Katılımcıların Bakım Yöntemleri Hakkında Bilgi Sahibi Olmaları	s. 332
Tablo 36: Katılımcıların Tercih Ettiği Bakım Yöntemleri	s. 333
Tablo 37: Katılımcıların İş Yaşamında Geçirdiği Süreler	s. 335
Tablo 38: Devletin Korunmaya Muhtaç Çocuklara İş Bulması	s. 336
Tablo 39: Kurum Bakımında Kalanların İş Yaşamında Kendini Gizlemesi	s. 342
Tablo 40: Katılımcıların İş Yaşamında Kendini Gizlemesi	s. 343
Tablo 41: Kurum Bakımında Kalmanın İş Yaşamına Etkisi	s. 350
Tablo 42: SHÇEK'in Politikalarının Değerlendirilmesi	s. 355
Tablo 43: Katılımcılara Göre SHÇEK'in İzlemesi Gereken Politikalar	s. 361
Tablo 44: Katılımcıların Çocuk Evleri Hakkındaki Düşünceleri	s. 367

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Çocukların Maruz Kaldığı Kötü Muamele Türleri s. 88
- Şekil 2:** 4 Yaş Altındaki Çocukların Maruz Kaldığı Kötü Muamele Türleri s. 89
- Şekil 3:** AB Üyesi Ülkelerde 3 Yaş Altındaki Çocukların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri s. 205
- Şekil 4:** AB Üyesi Olmayan Avrupa Ülkelerindeki 3 Yaş Altındaki Çocukların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri s. 206
- Şekil 5:** Katılımcıların Eğitim Durumu s. 218

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Bilgi Edinme Başvurusu	ek s. 1
Ek 2: Görüşme Soruları	ek s. 2
Ek 3: Dernek Künye Fotokopisi	ek s. 8
Ek 4: Görüşme Kaydı Teslim Tutanağı	ek s. 9

GİRİŞ

Toplumsal yaşamı tanımlayan sosyal politikalar, sosyal devletin bileşenlerinden birisidir. Bu bağlamda, genelde toplumun özeldense, korunmaya muhtaç grupların korunması da sosyal devletin görevlerindedir. Sosyal devlet, toplumun korunmasını, ekonomik politikalardan çok sosyal politikalarla sağlamaktadır. Sosyal politikaların uygulanması, toplumsal eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunarak, korunması gereken dezavantajlı grupların toplumsal yaşama dâhil edilmesi anlamını taşımaktadır. Bununla birlikte, sosyal politikalar, çeşitli sosyal güvenlik yöntemleriyle en çok da sosyal hizmet uygulamalarıyla gerçekleştirilmektedir.

Sosyal hizmet uygulamaları, toplumun korunmaya muhtaç kesimlerini toplumsal yaşama dâhil edebilmek için değişik politikaların uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu politikaların uygulanması gereken kesimlerden birisi de çocuklardır. Her çocuk doğduğu andan itibaren risklere açık ve savunmasızdır. Bu nedenle çocukların korunması günümüz toplumlarının önemli sorunlarından birisidir. Çünkü her toplum, kendi geleceğini çocuklar üzerinden inşa etmektedir. Bu bağlamda ülkeler, çocuklar açısından güvenli yarınlar inşa etmek istiyorlar ise, çocuklara yönelik koruma politikaları geliştirmek ve uluslararası alanda belirlenmiş çocuk koruma politikalarını uygulamak zorundadır.

Her çocuk, çocuk olması nedeniyle korunmaya muhtaç olsa da ayrıca özel olarak korunması gereken çocuklar da vardır. Bu bağlamda, korunmaya muhtaç çocuklar özel olarak korunması gereken kesimlerden birini oluşturmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler, oldukça geniş ve dinamik toplumsal faaliyet alanıdır. Korunmaya muhtaç çocukların tespiti, korunma altına alınması, yerleştirildikleri kuruluşlar ve onlar için uygulanacak bakım ve koruma yöntemleri sosyal hizmet uygulamaları içerisinde yer almaktadır. Çocuğun korunmasında öncelik, ailenin sorumluluğunda olsa da bazen ailenin çocuğu koruyamadığı bazen de çocuğun ailenin yanında kalması, çocuğun gelişimi açısından sakıncalı olmaktadır. Kimi çocuklar ise, bir aileye bile sahip olamamaktadır. Bu bağlamda, toplumsal sorumluluk gereği çocuk koruma yöntemleri devreye sokularak çocuk kanunlarıyla korunmaktadır.

Çocukların korunması başka ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de geleneksel koruma teknikleriyle başlayıp modern koruma yöntemleriyle sürdürülmektedir. Türkiye’de korunmaya muhtaç çocukların korunması öncelikle dini gereklerle ve gönüllü çabalarla kurulan sosyal hizmet kurumları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Dağınık bir yapıda olan çocuk koruma yöntemleri Cumhuriyetin ilânıyla birlikte bütüncül bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu bağlamda, çocukların korunmasıyla ilgili olarak faaliyette bulunan “Himayeyi Etfâl” dernekleri birleştirilerek Çocuk Esirgeme Kurumu’na dönüştürülmüştür. Uzunca bir süre, kamu yararına çalışan dernek olarak faaliyet gösteren Çocuk Esirgeme Kurumu daha sonra katma bütçeli bir kamu kurumu olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)’na dönüştürülmüştür.

SHÇEK uzunca bir süre sosyal hizmetler ve çocukların korunmasıyla ilgili merkezi plan ve politikaların geliştiricisi ve uygulayıcısı olmuştur. Ancak, sosyal hizmetlerin dinamik bir alan olması, günün gereklerine göre sosyal hizmet politikalarının da yeniden gözden geçirilmesini ve yeni politikaların uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, Başbakanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren SHÇEK Genel Müdürlüğü, sosyal yardım ve hizmetlerin tek çatı altında toplanarak yeniden yapılandırılması gerekçesiyle kapatılmış, SHÇEK Genel Müdürlüğünün bütün taşra teşkilatları da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının taşra teşkilatlarına dönüştürülmüştür¹.

SHÇEK, Türkiye’de sosyal hizmetlerin tek çatı altında toplanması ve kurumsal bütünlük sağlanması gerekçesiyle kapatılmış olsa da Türkiye’de korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunmasıyla ilgili sosyal hizmetlerin sunumu halen, “2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” hükümlerine göre yürütülmektedir. SHÇEK Kanununda korunmaya muhtaç kesimlere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının, devlet ve gönüllü kuruluşlarla

¹633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 8 Haziran 2011 tarihinde 27958 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurularak SHÇEK Genel Müdürlüğü kapatılmış, SHÇEK’nun taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşları Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerine bağlanmıştır. Söz konusu KHK, sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirme, uygulama ve dezavantajlı grupların korunması görevini Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına vermiştir. Bundan böyle dezavantajlı gruplardan birisi olan korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili bakım, koruma, evlat edinme hizmetleri ile birlikte koruyucu aile hizmetlerini koordine etme yetkisi de söz konusu Bakanlığa ait Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün ilgili daire başkanlıkları tarafından yerine getirilecektir.

işbirliği çerçevesinde yürütüleceği belirtilmiştir. Ancak, söz konusu Kanunda çocuğun kendi öz ailesi yanında bakım ve korunmasının sağlanması, öncelikli olarak belirlenmiş olsa da bunun mümkün olmadığı durumlar bulunmaktadır. Bu durumda, aile temelli bakım hizmetlerinden koruyucu aile ve evlat edinme seçeneklerinin düşünülmesi, kurum bakım yönteminin ise, son seçenek olarak uygulanması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Türkiye’de özel olarak korunması gereken çok büyük bir çocuk kümesi olmasına rağmen, korunma altına alınan çocukların sayısı son derece azdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının resmi verilerine göre kurum bakımı, koruyucu aile, evlat edinme, ayni ve nakdi yardımlarla desteklenerek ailesi yanında bakılıp korunan çocuk sayısı yirmi bin civarındadır. Bu bağlamda, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin temel problemi, ihtiyaç sahibi bütün çocukların korunmaması, “korunmaya muhtaç çocuk” ifadesinden “kimsesiz” çocukların, temel koruma yöntemi olarak ise, yuva ve yurt bakımının yani kurum bakımının anlaşılmasıdır.

Bu çalışma, sosyal hizmet politikalarının geliştiricisi ve uygulayıcısı olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sunulan hizmetler boyutu ve 2828 sayılı Kanun hükümleri ile bu kanunda belirlenmiş olan “korunmaya muhtaç çocuklar” tanımı esas alınarak tamamlanmıştır. Çalışmada, korunmaya muhtaç çocuklara verilen sosyal hizmetler temel alınmış olsa da çalışma, geçmişte korunmaya muhtaç çocuklar üzerine yapılan çalışmalardan nitelik itibarıyla farklılık göstermektedir. Çünkü bu çalışma, çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kuruluşlarda bakım ve korunma altında bulunan çocuk ve ergenlerin aksine, geçmişte belli bir süre kurum bakımı ve korunması altında bulunmuş, fakat şu anda kurum bakımıyla herhangi bir ilişkisi kalmamış yetişkinlerle yapılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, sosyal güvenlik kavramı ve yöntemleri ele alınarak sosyal hizmet kavramı açıklanmıştır. Sosyal hizmetlerin tarihsel gelişim süreci, sunum esasları ve sosyal hizmetlerin uygulama alanları incelenmiştir. İkinci bölümde, sosyal hizmet açısından korunmaya muhtaçlık olgusu değerlendirilmiştir. Bu bölümde korunmaya muhtaçlık kavramı, korunmaya muhtaçlığın nedenleri, korunmaya muhtaçlığın boyutları ve korunmaya muhtaç gruplar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, korunmaya muhtaç çocuklara verilen sosyal

hizmetler ve bakım yöntemleri üzerinde durularak bakım yöntemlerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise, yaşamının belirli bir dönemini kurum bakımında geçirmiş ve artık kurum bakımıyla ilişkileri kalmamış kişilerle gerçekleştirilmiş olan nitel alan çalışmasının değerlendirilmesi yapılmıştır. Sonuç olarak, çalışmada, yetişkinlerin kendi yaşamları da dikkate alınarak, kurum bakımı, sosyal hizmet politikaları ve sosyal hizmetlerin uygulayıcısı konumundaki sosyal idarenin değerlendirilmesi yapılmış, sorunların çözümü ve yeni sorunların meydana gelmemesi için öneriler ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Sosyal politikanın en geniş ve kapsamlı aracını oluşturan sosyal güvenlik², sosyal politikanın bir parçası olarak³ toplumların uygarlık düzeyini belirleyen ölçütlerden birisidir. Çünkü sosyal güvenlik, sosyal riskler karşısında kişilere ekonomik güvence sağlayarak onları gelecek kaygısından ve yoksulluğun olumsuzluklarından kurtarır. Ayrıca, kişiliğin geliştirilmesi, özgürlüğün pekiştirilmesi, sosyal devletin ve gelir dağılımının adil bir biçimde yaşama geçirilmesini sağlayan araç olarak sosyal dengenin sağlanmasına da önemli katkıda⁴ bulunur. Buna rağmen, dünyanın pek çok bölgesinde nüfusun çok büyük bir oranının sosyal korumaya sahip olmadığı, gerek gelişmekte olan ülkelerde ve gerekse gelişmiş ülkelerde sosyal korumada boşluklar olduğu bilinmektedir⁵.

Sosyal güvenlik; risklerle karşılaşan ve yoksulluğa düşen kişiye asgari bir güvence sağlamayı amaçlar. Bu nedenle, sosyal güvenlik politikalarının temelini, ekonomik ve sosyal risklerin kişiler üzerindeki etkisini giderme çabaları oluşturur. Bunun nedeni, çalışma gücünü olumsuz yönde etkileyen hastalık, yaşlılık ve sakatlık gibi bedensel riskler ile kişinin çalışmasını engelleyen işsizlik gibi risklerle karşılaşan kişinin, geçici veya sürekli bir şekilde gelirden yoksun kalarak ekonomik güvensizlik ortamına itilmesidir⁶.

Sosyal güvenlik, toplumu oluşturan tüm insanları ilgilendiren bir konudur. Bu bakımdan sosyal güvenliğin özünü oluşturan tehlikelerden uzak kalarak güvenlik içinde bulunma duygusu, temel ve evrensel gereksinimlerin başında gelmektedir. Bu gereksinimler zamandan ve mekândan bağımsız olarak, insanlık tarihi boyunca, tüm

²Yusuf Alper, “Yeni Bir Yüzyıla Girerken Yeniden Yapılanmanın Eşiğindeki Sosyal Güvenlik”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 3, 1999, (Yeni Bir Yüzyıl), s. 11.

³Aysen Tokol, **Sosyal Politika**, 2. baskı, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa, 2000, s. 145.

⁴Ali Güzel, “Roma ve Maastricht Anlaşmaları Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Türkiye” **Metin Kutsal’a Armağan**, Tühis Yayını, Yayın No: 25, Ankara, 1998, s. 120.

⁵Rogger Beattie, “Social Protection For All: But How?”, **International Labour Review**, Cilt: 139, 2000, s. 129.

⁶Yüksel Akkaya, “Avrupa Birliği, İşçi Sınıfı ve Sosyal Güvenlik”, **Toplum ve Hekim Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 2, 2005, (İşçi Sınıfı), s. 95.

toplumlarda var olmuştur. Bu gereksinimlerin nedenini oluşturan tehlike evrenseldir, kaynağı ve şiddeti değişecek ancak ortadan kalkmayacaktır⁷. Tehlikelerin ortadan kalkmayacak olması nedeniyle, insanlar kendilerini ve ailelerini güvence altına alma gereksinimi duymuş ve bunun için çeşitli yöntemler geliştirmiştir⁸. İnsanın içinde bulunduğu durumu ve geleceğini güvence altına alma gereksinimi de sosyal güvenlik fikrini doğurmuştur. Bu bağlamda, sosyal güvenlik düşüncesi her türlü riske karşı geleceği güvence altına alma amacıyla düşünülmüş bir kavramdır. Kişi ve dolayısıyla aile, gelirlerindeki azalış ya da giderlerindeki artışa neden olan olaylara karşı güvence aramak zorundadır. Bir başka deyişle, sosyal güvenlik kavramı çalışan, çalışmayan tüm vatandaşları kapsayan, onları güvence altına alan ve bu güvenceyi ulusal dayanışma ile sağlayan tedbirlerden oluşmaktadır⁹.

Bu bağlamda, sosyal güvenlik toplumdaki herkes için karşılanması zorunlu bir gereksinimdir. Bu gereksinimlerin karşılanması her toplumun içinde bulunduğu koşullara göre biçimlenir. Bu biçimleniş de toplumların izlediği sosyal politikaları belirler¹⁰. Buna göre sosyal güvenlik; geniş anlamıyla sosyal politika kavramı ile ilişkilidir¹¹. Çünkü sosyal politika, toplumun nasıl davranması gerektiğine dair düşünce ve normlarının teorik bir takibi ve “sosyal” olarak kabul edilen politikaların pratik bir uygulamasıdır. Sosyal politika terimi sadece akademik bir disiplin ve onun çalışmasını belirtmek için değil, ayrıca sosyal aksiyonu belirtmek için de kullanılır. Dolayısıyla, sosyal politika, hem sosyal hizmetlerin refah düzeyini yükseltmek için yapılan işleri tanımlamada kullanılan hem de bu tarz aksiyonların akademik çalışmasını belirten bir terimdir. Bir diğer ifadeyle, sosyal politika, toplumu oluşturan kişilerin refah düzeyi ve esenliği ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda devlet, vatandaşlarının refah seviyelerini yükseltmek için bir dizi sosyal hizmet politikası uygulamaktadır¹².

⁷Alper, Yeni Bir Yüzyıl, s. 11.

⁸Umut Tepekule, **Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2008, s. 3.

⁹İsmail Güneş, “Sosyal Güvenlik”, <http://idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/dosya10.htm>, (26.12.2006).

¹⁰Faruk Kocacık, “Mevsimlik İşçiler”, **İbrahim Yasa’ya Armağan**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Yayın No: 519, Ankara, 1983, (İşçiler), s. 267.

¹¹Cem Doğan, “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politika’nın Kısa Tarihçesi”, **SES Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası Dergisi**, Sayı: 11, 2005, s. 22.

¹²Clif Alcock ve diğerleri, **Introducing Social Policy**, London, 2004, s. 1.

Dar anlamda sosyal politikanın temelinde, Sanayi Devrimi'nin ağır çalışma koşullarında işçilerin sorunları yer almışken; geniş anlamda sosyal politika toplumu oluşturan tüm kişiler ve gruplar ile bunların yaşamlarını sürdürdüğü çevreyi de kapsamaktadır¹³. Bir başka ifadeyle, sosyal politika geniş bir alanı kapsar ve toplumsal yaşamı tanımlar. Dolayısıyla, sosyal politika bir toplumun sadece güçsüz üyelerini korumak için toplumun ortak çabasını yansıtmayı değil, aynı zamanda toplumu oluşturan herkesin sosyal gereksinmelerini karşılamayı da içermektedir¹⁴.

Sosyal politikalar başlangıçta işveren karşısında güçsüz durumda olan işçi sınıfına ait sorunların çözümüne yönelik önlemler olarak başlamışsa da, zaman içinde toplumun çeşitli kesimlerine ve çeşitli sosyal sorunlara yönelmiş bütün toplumun sosyal gelişmesini sağlamayı ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan "vatandaşlık hakkına" dönüşmüştür¹⁵. Böylece sosyal politika, sınıflar ve gruplar arası çıkar çatışmalarını, barış ve sosyal adalet içinde çözmeyi amaç edinerek¹⁶ liberal düzende toplumdaki farklı kesimlerin birbiriyle ve toplumla olan ilişkilerinde meydana gelen sosyal uyumsuzlukları gidermeye çalışır¹⁷. Ayrıca, sosyal politikalar, toplumun sorunlarına çare bulmayı, bu suretle sosyal adaleti, barışı ve toplum düzenini sağlamayı¹⁸ toplumda yaşayan kişilerin toplumsal yaşamda karşılaşılabilecekleri tüm risklere karşı korunmalarını hedeflemektedir¹⁹.

Bu anlamda, sosyal politikanın hedeflerini kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kişisel muhtaçlığın yanında, değişik psikososyal sorunların ve yüklerin ortaya çıkması halinde muhtaç insanlara, sosyal güvenlik yöntemleri aracılığıyla

¹³Ali Nazım Sözer ve Derya Alımanoğlu Yemişçi, "İşletme Bilimi Sosyal Politika Bilimine Muhalif midir? Toplam Kalite Yönetimi ve Sosyal Sorumluluk Örnekleri Bakımından Bir Değerlendirme", **Mercek Dergisi**, Sayı: 1, 2007, ss. 105-106.

¹⁴Zeki Erdut, "Günümüzde Sosyal Politikanın Açılımları" **1. Ulusal Sosyal Politika Kongresi Kitabı**, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2004, (Politikanın Açılımları), s. 32.

¹⁵Meryem Koray, **Sosyal Politika**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000, s. 9.

¹⁶Ali Nazım Sözer, **Türkiye'de Sosyal Hukuk**, 2. baskı, Barış Yayınları, İzmir, 1998, (Sosyal Hukuk), s. 8.

¹⁷Sözer, Sosyal Hukuk, s. 26.

¹⁸A. Can Tuncay, "AB Sosyal Politikasına İlişkin Düzenlemelerin Temel Yapısı", **Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikaları ve Türkiye Semineri**, Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara, 1997, s. 88.

¹⁹Ömer Zühtü Altan, **Sosyal Politika**, Anadolu Üniversitesi Yayınları; Yayın No: 1592, Eskişehir, 2004, (Politika), s. 37.

geniş kapsamlı ve çok maksatlı maddi ve manevi destek ve danışmanlık hizmetleri sunmak,

- Sosyoekonomik yönden zayıf olan insanların sosyal ve ekonomik durumlarını iyileştirmek,
- Sosyal risklere ve bunların doğurabileceği her türlü zararlara karşı toplumun bütün üyelerini sosyal güvenlik kapsamına dâhil etmek ve
- Fırsat eşitliği çerçevesinde insan onuruna yaraşır bir yaşamın sürdürülmesi için tedbirler almaktır.

Ekonomik büyümenin dengeli olabilmesi ya da sosyal sorunları çözerek büyümenin gerçekleştirilebilmesi için sosyal politikaya gereksinim vardır. Dolayısıyla, ekonomik ve sosyal gelişme bir bütünlük içinde gitmekte ve ekonomik üretim artışı sosyal refah artışına dönüşmektedir. Bu bağlamda, toplumda refah artışını sağlayacak ve toplumun tüm kesimlerini kapsayacak sosyal politika uygulamaları oldukça önemlidir. Sosyal politikaların uygulanmasını etkin kılmak için toprak reformu, kooperatifçiliğin desteklenmesi, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması, toplu konut uygulamaları, personel reformu, tekelci çokuluslu şirketlerin ekonomik güçlerinin dengelenmesi önemlidir. Ayrıca, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi ve vergi reformunun yapılması, eğitim, sağlık, kentleşme, konut ve çevre politikası, tarım, kredi ve kırsal yerleşim politikaları gibi daha geniş kapsamlı ve makro ölçekli sosyal politikalar da önem kazanmaktadır²⁰.

Bu noktada sosyal güvenliğin üstlendiği işlevlerin belirlenmesi, sistemin işlerliği ve uygulamada ortaya çıkan sorunların çözümü açısından önem taşımaktadır. Sosyal güvenliğin temel işlevlerinin başında, kişiye ekonomik güvence sağlama ve sosyal riskleri önleme işlevi gelmektedir. Sosyal güvenlik kişinin üzerindeki sosyal riskleri ortadan kaldırarak, onun yaşamının her döneminde huzurlu ve sosyal yönden güvenli bir şekilde yaşamasını sağlar. Ayrıca, sosyal güvenlik yöntemleri ulusal gelirin yeniden dağıtılmasına yardımcı bulunarak, toplumdaki ekonomik eşitsizliklerin bir ölçüde azaltılması ve sosyal adaletin sağlanmasına katkıda

²⁰Kadriye Kobak, **Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelede Uyguladığı Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Programları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2006, ss. 61-62.

bulunmuş olur^{21, 22}. Böylece sosyal güvenlik sistemleri, sosyal politikaların yaşama geçirilmesine²³ aracılık ederler. Bir başka ifadeyle, bir ülkede kurulu bulunan sosyal güvenlik sistemleri, sosyal politika uygulamalarının asli unsuru ve kurumsal araçlarıdır²⁴.

A. Tanımı ve Amacı

Sosyal güvenliğin, üzerinde anlaşılmış evrensel bir tanımı yoktur²⁵. Ancak, terim olarak yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlanan, sosyal ve güvenlik kelimelerinden oluşan²⁶ sosyal güvenlik kavramı farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Kavramı oluşturan kelimelerden²⁷ “sosyal” kelimesi, toplum halinde yaşamakta olan insana aitlik bildiren ve toplumun bir üyesi olarak insanı ifade eden, onu kapsayan bir kelime²⁸, “güvenlik” ise, tehlike ile birlikte anılan ve tehlikenin etkisinin olmadığı durumu ifade etmektedir²⁹. Bu nedenle, sosyal güvenlik; kişilerin maruz kalacağı riskler³⁰ olarak onları bütün yaşamları boyunca ilgilendiren olgu olarak ortaya çıkar ve genellikle sosyal güvenlik politikaları ile sosyal güvenlik sistemlerini kapsayacak biçimde incelenir. Bu bağlamda, sosyal güvenlik terimi, hem koruma sağlayan bir düşünceyi hem de bu düşünceye işlerlik kazandıran kurumsal yapıyı yansıtmaktadır³¹.

²¹Selami Seven, **Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Normları ile Türk Sosyal Güvenlik Normlarının Karşılaştırmalı Analizi ve Uyum Sorunu**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997, s. 7.

²²Bekir Türkmen, “Sosyal Risk Altındaki Çocuklar, Gençler Yaşlılar”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt:13, Sayı: 1, 2005, s. 11.

²³Ercan Turan, “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 3, 2004, s. 319.

²⁴Altan, *Politika*, s. 37.

²⁵George E. Rejda, **Social And Economic Security**, New Jersey, 1994, s. 12.

²⁶Yusuf Alper, **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 15, Bursa, 1997, (Sosyal Sigortalar), s. 4.

²⁷Hasan Şenocak, **Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, (Korunmaya Muhtaç Çocuklar), s. 7.

²⁸Kadir Arıcı, **Sosyal Güvenlik Dersleri**, Sargın Ofset, Ankara, 1999, s. 1.

²⁹Alper, *Sosyal Sigortalar*, s. 4.

³⁰Saadet Tantan, **Sosyal Güvenlik Kapsamında Emeklilik Sisteminde Reform Arayışları ve Özel Emeklilik Fonları**, Beta Basım, İstanbul, 2001, s. 2.

³¹Ercan Duygulu ve Pınar Pehlivan, **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayın No: 17, Ankara, 2004, ss. 3-4.

Bu anlamda sosyal güvenlik, bir ülke halkının bugününü ve yarınını güvence altına almayı amaçlayan, aralarında sıkı birlik ve uyum bulunan kurumlar bütünüdür. Bir başka ifadeyle, toplumun sadece belirli bir kesimini değil, gelirleri ne olursa olsun toplumu oluşturan herkese belirli riskler karşısında ekonomik güvence sağlayan kurumlar topluluğu olarak nitelendirilmektedir³². Bu açıklamalar doğrultusunda, sosyal güvenlik; toplumu oluşturan kişilerin maruz kalacağı sosyal risklerin ortaya çıkmadan önlenmesi³³, ortaya çıkan risklerin de etkisini yok etmek için toplumun ortak hareket etmeyi kabul ettiği bir süreçtir³⁴. Bu süreç aynı zamanda kişinin karşılaşacağı ve yaşamı için tehlike oluşturan risklere karşı güvence arayışının bir ürünüdür. Dolayısıyla, herhangi bir riskle karşılaşan kişiye asgari güvence sağlamak sosyal güvenliğin var oluş nedenidir³⁵. Bir başka tanıma göre ise, sosyal güvenlik; çeşitli mesleki, fizyolojik ve sosyoekonomik tehlikelere maruz kalarak, çalışma gücünü veya gelirini yahut her ikisini de kaybeden kişiler ile onların bakmakla yükümlü olduğu kimseleri uğradıkları zararlardan kurtarma güvencesidir³⁶.

Sosyal güvenlik, günümüzde birçok uluslararası normda ifadesini bulmaktadır. Bu bağlamda, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ)'ne göre sosyal güvenlik; hastalık, analık, çalışma gücü kaybı, işsizlik, yaşlılık vb. nedenlerle kazancın önemli ölçüde azalması veya kesilmesiyle ortaya çıkan, ekonomik ve sosyal risklere karşı kişiler ve onların bakmakla yükümlü olduğu kimselerin kamu programları aracılığı ile koruma altına alınarak desteklenmesini ifade etmektedir³⁷.

Sosyal güvenlikteki en büyük değişim, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra meydana gelen ekonomik bunalımlar sonucu olmuştur. Sosyal güvenlik, sigorta mantığının da ötesine geçerek, sosyal devletin uygulamadaki en önemli aracı

³²Sevda Demirbilek, **Sosyal Güvenlik Sosyolojisi**, Legal Yayıncılık, İzmir, 2005, (Sosyal Güvenlik), ss. 21-22.; Emre Kongar, **İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler**, Hacettepe Üniversitesi Yayını Yayın No: A-25, Ankara, 1978, s. 29.

³³Nuvit Gerek ve İlhan Oral, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1574, Eskişehir, 2004, s. 4.

³⁴Abdulhalim Çelik, **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 2002, s. 7.

³⁵Ali Güzel ve Ali Rıza Okur, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 5. baskı, Beta Basım, İstanbul, 1996, ss. 1-2.

³⁶Sevda Taştekil, **Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler-Koruyucu Aile Bakımı İzmir Örneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1989, (Koruyucu Aile Bakımı), s. 11.

³⁷Çelik, s. 7.

haline gelmiştir. Bu durum sosyal güvenliğin temel insan hakkı olarak, anayasa ve uluslararası sözleşmelerle düzenlenmesini de beraberinde getirmiştir³⁸. Çünkü sosyal güvenlik, sosyal tarihin acı tecrübelerine bağlı olarak bir insan hakkı ve devlet görevi olarak kabul edilmiştir³⁹. Sosyal güvenlik; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)'nde, UÇÖ sözleşme ve tavsiye kararlarında ve diğer uluslararası belgelerle birlikte ülke Anayasa ve kanunlarında; temel ve vazgeçilmez insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, sosyal güvenlik kişi ve ailesinin çeşitli nedenlerle maruz kalabilecekleri risklerden kurtarılarak yaşadıkları toplum içinde, başkalarına bağımlı olma ihtiyacı duymadan, insan haysiyetine yaraşır bir yaşam standardına kavuşturulması anlamında kullanılmaktadır. Kavram biraz açıldığında, hangi tür risklerin ne tür ihtiyaç yarattığı ve bunların hangi tedbirlerle karşılandığının da bu tanıma ilave edildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, sosyal güvenlik kavramının 1990'lı yıllardan sonra biraz daha genişletilerek “sosyal koruma” kavramına dönüşmeye başladığı görülmektedir⁴⁰.

Sonuç olarak sosyal güvenlik, kişilerin ve ailelerin ekonomik ve sosyal risklerle karşılaşmaları durumunda gereksinim duydukları destek ve dayanışmanın, kamu programları aracılığı ile kurumsallaştırılmasıdır. Kurumsallaştırılmış bu sistem ile yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına gelir transferi sağlanabildiği gibi nesiller arasında da gelir transferi gerçekleştirilmektedir. Kişilerin ve ailelerin hastalık, analık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, malullük, ölüm ve aile sahibi olma durumunda karşılaşılabilecekleri gelir kaybı ve gider artışlarının karşılanması için sosyal güvenlik sistemlerinin kurulması ve devam ettirilmesi sosyal devletin temel görevidir⁴¹. Bu bağlamda, sosyal devletin sunduğu sosyal güvenlik, kişilere güvence sağlayarak, onların benzerler toplumuna ait olarak yaşamlarını devam

³⁸Şenay Gökbayrak, “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü” **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2, 2010, s. 142.

³⁹Turan Yazgan, “Sosyal Güvenlik Kavramı” **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1833, İstanbul, 1972, s. 201.

⁴⁰Yusuf Alper, “ABD Sosyal Güvenlik Sistemi Bir Model Olabilir mi?”, **Çimento İşveren Dergisi**, Mart-Nisan, 2008, (Sosyal Güvenlik), s. 6.

⁴¹Seyhan Erdoğan, “Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu” http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=8878, (25.10.2012).

ettirebilmelerinin temel koşuludur⁴². Bu açıdan bakıldığında sosyal güvenliğin amacı UÇÖ tarafından şu şekilde belirlenmiştir⁴³:

1. Kişiler ve ailelerin karşılaştıkları ekonomik ve sosyal bir olay sonucu yaşam standartları ve seviyesinde önemli bir azalma olmasına izin vermeyecek bir koruma garantisi sağlamak ve bu garanti ile sadece risk ile karşı karşıya kalındığı zaman değil, risk oluşmadan önce önlemek veya önlenemeyen bir risk durumunda kendileri için en uygun tedbirleri almalarına yardımcı olmak,

2. Günümüzde ve yeterli miktarda karşılanamayan riskler arasında sayılan yetişkin öğrencilerin eğitim masrafları evden, tarladan, iş yerinden zorunlu olarak çıkarılma gibi risklere karşı kişileri ve aileleri korumak,

3. Özel emeklilik sigortalarının değişik programlar arasında transferini sağlamak, kazanılmış hakları korumak, ödeme planlarında iyileştirici düzenlemeler yapmak ve ödemeleri enflasyona karşı korumak,

4. Emekliliğin kanunlarla düzenlendiği yerlerde emeklilik ödemelerini kazançlara veya Gayri Safi Yurt İçi Hâsılaya endekslemek,

5. Her yoksulu toplum yaşamına katabilecek bir yaşam standardına kavuşturmadır. Bir başka ifadeyle, sosyal güvenliğin veya sosyal korumanın amacı sadece hayatta kalma değil, aynı zamanda insan onurunun korunması ve sosyal katılımın sağlanmasıdır⁴⁴.

B. Niteliği

Bir toplumdaki eşitsizliklerin azaltılmasına, sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı⁴⁵ olan sosyal güvenlik, hiçbir ayırım gözetmeksizin toplumu oluşturan herkese güvenlik sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, sosyal güvenlik; kişilerin karşılaşabilecekleri tüm risklere karşı onları korumayı amaçlayarak insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı ilke edinmekte ve devletçe

⁴² Robert Castel, **Sosyal Güvensizlik**, çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 2004, s. 92.

⁴³ Tepekule, ss. 5-6.

⁴⁴ Beattie, s. 148.

⁴⁵ Tokol, ss. 144-145.

kurulmaktadır⁴⁶. Devletçe kurulan sosyal güvenlik sistemi, toplumun sosyal güvenlik gereksinimlerini karşılamanın⁴⁷ yanı sıra, toplumda yaşayan kişilere de koruma sağlamaktadır. Hiç kuşkusuz, sosyal güvenlik bu işlevlerini yerine getirirken bazı niteliklere de sahip olmak zorundadır. Bu nitelikler aynı zamanda sosyal güvenliğin temelini oluşturmaktadır.

Sosyal güvenliğin en temel niteliği, onun sosyal hakların devamı olmasıyla ortaya çıkmış olmasıdır. Başlangıçta, tabandan gelen baskılar nedeniyle, gelişmiş batı ülkelerinde kurulmaya başlanan sosyal güvenlik sistemi, önce kanunlar, sonra anayasalarda yer almıştır. Bu haklar, daha sonra uluslararası sözleşmelerle “uluslararası ortak normlar” haline getirilmiştir⁴⁸. Devlet, sosyal güvenlik alanına müdahale ederek sosyal güvenlik sistemlerini oluşturmuş ve bu sistemi sosyal devlet mantığıyla bir insan hakkı olarak kabul etmiştir⁴⁹. Sosyal güvenlik hakkının, insan hakkı olarak ortaya çıkması modern topluma geçişle birlikte olmuştur. Nitekim hukuki alanda sosyal güvenlik kavramına ilk kez 1935 tarihli Amerikan Sosyal Güvenlik Yasası'nda yer verilmiştir⁵⁰.

Sosyal güvenlik; dünyadaki tüm sistemlerde temel insan hakkı olarak tanımlanmıştır⁵¹. Sosyal güvenliğin insan hakkı ve devlet görevi olarak kabul edilmesi, Atlantik Şartı ve İHEB ile evrensel bir boyut kazanmış ve hemen hemen bütün ulusal anayasalar da bunu onaylayarak ilân etmişlerdir⁵². İnsan hakları soyut ve değişmez nitelikteki yetkiler demeti olarak tanımlanır. İnsanın sosyal bir varlık olarak sahip olduğu⁵³ sosyal güvenlik hakkı da sosyal haklar sınıfında yer almaktadır⁵⁴. Her kişinin sosyal güvenlik hakkından yararlanabilmesi ve ülkelerin

⁴⁶Ömer Zühtü Altan, **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1529, Eskişehir, 2004, (İş), s. 255.

⁴⁷Ömer Zühtü Altan, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1574, Eskişehir, 2004, (Sosyal Güvenlik), s. 37.

⁴⁸Süleyman Özdemir, “Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme”, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvler.htm, (25.03.2010).

⁴⁹Çelik, s. 33.

⁵⁰Tankut Centel, “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı**, (Ed. Abuzer Kendigelen), Cilt: 2, İstanbul, 2001, (Sosyal Güvenlik), s. 817.

⁵¹Murat Özveri, “Sosyal Güvenlik,” **1. Ulusal Sosyal Politika Kongresi Kitabı**, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2004, s. 386.

⁵²Yazgan, s. 201

⁵³Rıdvan Dağ, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Türkiye”, <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/RDag.html>, (15.04.2010).

⁵⁴Turan, ss. 326-327.

uygulamalarından dolayı kişilerin bu haktan yoksun kalmasının önüne geçilebilmesi için sosyal güvenlik hakkı, uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır⁵⁵.

Bu konuda ilk adım, insan hakları alanında, değişik nitelikte belge üreterek, koruma ve denetim yöntemleri oluşturan⁵⁶ Birleşmiş Milletler (BM) tarafından atılmıştır. BM, 1948’de sosyal güvenliği insan hakkı olarak beyan etmiştir⁵⁷. BM İHEB’nin 22. Maddesinde: “Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenme ve kaynaklarına göre, herkes insan onuru ve kişiliğın özgür gelişmesi bakımından vazgeçilmez olan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir”. İfadesi mevcuttur. Aynı Bildirgenin 25. Maddesi’nde ise:

“1. Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

2. Anne ve çocukların özel bakım ve yardıma hakları vardır. Tüm çocuklar, evlilik içi ya da dışı doğmuş olmalarına bakılmaksızın, aynı toplumsal korumadan yararlanır” İfadesi yer almaktadır.

İHEB'nin yanı sıra sosyal güvenliğin bir insan hakkı olarak kabul edilmesine yönelik BM'nin Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ESKHS)'nin 9. Maddesi'nde, bu sözleşmeye taraf devletlerin, herkese sosyal sigorta hakkını da içeren sosyal güvenlik hakkını tanıyacağı belirtilmiştir. Bu iki sözleşmede yer alan sosyal güvenlik hakkı ayrıca, BM'nin bir uzmanlık kuruluşu olan UÇÖ sözleşmelerinde de yer almıştır.

UÇÖ'nün sosyal güvenlikle ilgili en önemli sözleşmesi, 1952 yılında kabul edilen 102 sayılı “Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme”sidir. Sözleşme, kişinin sosyal güvenliğini tehlikeye düşürecek riskleri, dokuz ana başlık

⁵⁵Dağ, “Avrupa Birliğı Temel Haklar Şartı ve Türkiye”, <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/RDag.html>, (15.04.2010).

⁵⁶Mesut Gülmez, **İnsan Haklarının Korunması**, 1. baskı, Türkiye Barolar Birliğı Yayın No: 60, Ankara, 2004, s. 1.

⁵⁷Erdal Gümüş, “Sosyal Güvenliğin Geleceğı Umut Veriyor mu?”, **Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 3, Yıl, 2004, s. 2.

altında toplamıştır. Dolayısıyla, bu sözleşmede yer alan riskler bir ölçüt niteliği taşımaktadır.

Bunlar aşağıdaki gibidir⁵⁸:

1. Hastalık (sağlık yardımı),
2. Hastalık (gelir kaybını karşılayan ödenekler),
3. İşsizlik,
4. Yaşlılık,
5. İş kazası ve meslek hastalığı,
6. Analık,
7. Sakatlık,
8. Ölüm ve
9. Aile yükleri'dir.

Anılan bu risklerin kapsamı, yıllar boyunca her ülkede farklı değişimden geçerek yirminci yüzyılın ikinci yarısında dünyadaki tüm sosyal güvenlik sistemlerinin ortak kabul ettiği bazı uluslararası standartları oluşturmuştur⁵⁹. Buna göre UÇÖ'nün bu sözleşmesini onaylayan ülkelerden her biri, bu risklerden en az üçüne karşı bir koruma getirmek zorundadır. Ancak, kabul edilecek bu üç riskten birinin, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, sakatlık veya ölüm gibi risklerden biri olması gerekmektedir⁶⁰.

BM'nin dışında Avrupa Birliği (AB) gibi diğer uluslararası kuruluşlar da sosyal güvenlik hakkı ile ilgili önemli sözleşmeleri kabul etmişlerdir. AB'nin Avrupa Sosyal Şartı'nın sosyal güvenlik başlıklı bölümünde yer alan 12. maddesinde sosyal güvenlik hakkı düzenlenmiştir. Bu maddeye göre taraf devletler, sosyal güvenlik hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere, bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmak, mevcut sistemi korumak, ya da en azından UÇÖ'nün 102 sayılı Sözleşmesindeki normlara eşit bir sosyal güvenlik sistemini devam ettirmek veya daha üst bir düzeye çıkarmak yönünde çaba göstermek yükümlülüğü altındadır. Bu genel ilkeler doğrultusunda devletlerarasında yapılacak ikili ya da çok taraflı sözleşmeler veya diğer uygun hukuksal araçlarla, vatandaş olanlarla olmayanlar

⁵⁸Centel, Sosyal Güvenlik, s. 819.

⁵⁹Binhan Elif Yılmaz ve Murat Şeker, "Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar ve Bir Alan Araştırması", **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, 2006, s. 55.

⁶⁰Centel, Sosyal Güvenlik, s. 819.

arasında “sosyal güvenlik haklarının elde edilmesi, kazanılmış hakların korunması, başka ülkelerde geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi” gibi konularda eşitlik ilkesinin uygulanması için gerekli önlemlerin alınması zorunlu kılınmıştır.

Şartın 13. maddesinde sosyal ve tıbbi yardım hakkı düzenlenmiştir. Buna göre, taraf devletler yeterli kazanç ve kaynaktan yoksun olan herkesin tıbbi ve sosyal yardım hakkından yararlanabilmesini sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca, taraf devletler yardım görenlerin siyasal, sosyal haklarının kısıtlanmasını önlemek ve herkesin kişisel ve ailevi mahrumiyet halini önlemek, gidermek ve hafifletmek için gerekebilecek tavsiyelerle kişisel yardımları, uygun kamusal veya özel hizmetler eliyle alabilmesini sağlamakla yükümlüdürler.

Şartın 14. maddesi ise, sosyal refah hizmetlerinden yararlanmayı düzenlemiştir. Buna göre taraf devletler, sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak toplumda kişilerin ve grupların refah ve gelişmelerine, sosyal çevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri desteklemeyi ya da sağlamayı; kişilerin gönüllü ya da diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını özendirmeyi taahhüt ederler⁶¹.

Yukarıda anılanlar dışında sosyal güvenliğin bir başka niteliği ise, onun bir sistem olmasıdır. Sistem olarak sosyal güvenlik, toplumun her kesimini kapsamına alarak, onlara çeşitli yöntemlerle sosyal koruma sağlar⁶². Ancak, devletler, standart yaşamın temel gereksinimlerinin sürdürülmesini esas alarak koruma seviyesini sınırlayabilirler. Çünkü koruma düzeyi ve hedef alınması gereken seviye, devletlerin ekonomik ve gelişmişlik seviyesini içeren farklı etmenlere ve yasal düzenlemelere bağlıdır⁶³. Türkiye’de de sosyal güvenlik sistemiyle ilgili uluslararası düzenlemeler esas alınarak bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de İHEB’nin 22. Maddesinde yer alan, “Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır” ifadesine uygun olarak, yapılan ilk düzenleme, 1961 Anayasası’nda yer almıştır. 1961 Anayasası’nın 48. maddesinde; “Herkes sosyal güvenlik hakkına

⁶¹Altan, Sosyal Güvenlik, s. 23., Yukarıda anılan sözleşmeler dışında, sosyal güvenlik ile ilgili olarak, Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu, Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi, Roma Antlaşması, Avrupa Topluluğu Tüzükleri, Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartları ile ülkelerin kendi aralarında yapmış olduğu “İki Taraflı Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri” de mevcuttur.

⁶²Yazgan, s. 205.

⁶³Bernd von Maydell, “Perspectives on the future of social security”, **Internaitonal Labor Review**, Cilt: 133, 1994, s. 505.

sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak devletin ödevlerindedir” İfadesine yer verilmiştir. Daha sonra kabul edilen ve halen yürürlükte olan 1982 Anayasası da 1961 Anayasası’nda yer alan ifadeleri benimsemiştir. 1982 Anayasası’nın 60. maddesinde “sosyal güvenlik hakkı” şu şekilde güvence altına alınmıştır: “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar”, bu hükme göre Türkiye’de de sosyal güvenlik kurumları kurulmuş ve uygulanacak yöntemler belirlenmiştir.

Sosyal güvenliğin bir başka niteliği de, onun bir hukuk dalı olmasıdır. Sosyal güvenlik sistemlerinin oluşturulması ve sosyal güvenliğin sağlanmasında uygulanan teknikler sosyal güvenlik alanında bir hukuk dalının oluşmasını sağlamış ve sosyal güvenlik hukuku bağımsız bir hukuk dalı haline gelmiştir⁶⁴. Bununla birlikte, “Sosyal Güvenlik Hukuku” deyimini yerine yaygın olarak “Sosyal Hukuk” terimi kullanılmaya başlanmıştır⁶⁵. Diğer hukuk dallarından ayrılarak yeni bir hukuk dalı haline gelen sosyal güvenliğin kapsamı geniştir. Bu bağlamda, sosyal güvenlik toplumun tüm kesimlerini kapsar, süreklilik arz eder ve dinamik bir nitelik taşır.

Sosyal güvenlik önceleri mesleki bir işlevin yürütümü koşuluna bağlanmışken, bugün mesleki işlev ölçütü ile sosyal güvenlik arasındaki bağ önemini yitirmiş, toplumun bir üyesi olma sıfatı ile herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olması önem kazanmıştır⁶⁶. Bu süreç sosyal güvenliğin dinamik ve sürekli gelişmeye açık bir yapısının olduğunu göstermektedir. Gerçekten, sosyal güvenlik kavramı ve sisteminin gerek kapsamına aldığı kişiler ve gerekse güvence sağladığı risklerde sürekli bir gelişme ve değişme söz konusudur. Başlangıçta sosyal sigorta tekniğine uygun olarak yapılan yardımlarla sınırlı bir sosyal güvenlik anlayışı benimsenmiş olsa da kapsam ve yöntemlerin değişmesiyle sosyal güvenliğin işlevi de değişmiştir. Sosyal güvenlik artık, sadece kişilere gelir sağlama değil, onların kişilik gelişimini sağlama işlevini de yüklenmiş, niteliği ve kapsamı farklı boyutlara ulaşmıştır⁶⁷.

⁶⁴Güzel ve Okur, s. 13.

⁶⁵Sözer, Sosyal Hukuk, s. 26.; Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 21.

⁶⁶Tokol, s. 150.

⁶⁷Nurşen Caniklioğlu, “Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi İçin Başvurulabilecek Yollar”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 30. Yıl Armağanı**, Ankara, 2006, s. 648.

Sonuç olarak, sosyal güvenlik hakkı; yukarıda anılan riskler karşısında, kişilere, sosyal güvenceye sahip olmayı isteme hakkını da veren bir insan hakkıdır⁶⁸. Bu bağlamda, sosyal güvenliğin insan hakkı olarak görülmesi açısından bir sorun bulunmamaktadır. Dolayısıyla, sosyal güvenliğin temel bir insan hakkı olarak anayasada ve yasada yer alması uluslararası standartlarla örtüşmektedir. Ayrıca, bir insan hakkı olarak, kişinin sosyal güvenlik hakkından kendi isteği ya da isteği dışında vazgeçmesinin veya bu hakkı devretmesinin mümkün olmadığı, kanunda ve yargı kararlarında da ifadesini bulmaktadır⁶⁹.

C. Yöntemleri

Sosyal güvenlik bir kamu hizmeti olarak çeşitli yöntemlerle sağlanmaktadır⁷⁰. Bu yöntemler, hem sosyal korumanın amaçlarını hem de bu amaçlara ulaşmak için oluşturulan özgün hukuksal yöntemleri kapsar⁷¹. Söz konusu yöntemler; kişinin kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri, kanunla tanımlanan risklere karşı koruyan, sosyal sigortalar, sosyal yardım, sosyal tazmin, sosyal teşvik ve sosyal hizmetlerden oluşmaktadır. Ancak, sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal tazmin, sosyal teşvik ve sosyal hizmetin her biri sosyal güvenliğin sağlanmasında çeşitli işlevlere sahip olsa da⁷², her yöntem tek başına sosyal güvenliği mutlak ve geniş anlamda sağlayamamaktadır. Bu nedenle, söz konusu yöntemler⁷³, uygulamada daha çok karma olarak ve birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmaktadır⁷⁴.

1. Sosyal Sigorta

Sanayi Devrimi koşullarının ortaya çıkardığı ağır ve maddi risklere karşı koyabilmek, karşılaşılabilecek her türlü sosyal riske karşı kişileri güvence altına almak amacıyla sigorta yönteminden faydalanılmıştır. Bu dönem içerisinde,

⁶⁸Centel, Sosyal Güvenlik, s. 821.

⁶⁹Özveri, s. 186.

⁷⁰Çelik, s. 9.

⁷¹Murat Şen, “Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devletinde Sosyal Güvenlik” <http://www.e-akademi.org/makaleler/msen-1.htm>, (11.01.2009).

⁷²Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s.33., Seyhan Erdoğan, “Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu” http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=8878, (25.10.2012).

⁷³Ali Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri**, Beta Basım, İstanbul, 2002, (Siyaset), s. 298.

⁷⁴Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 33.

toplumsal değişimin getirmiş olduğu sosyal risklerin ağırlaşması, riskler karşısında sosyal dayanışmayı sağlayan akrabalık bağlarının zayıflaması ve sosyal yardım kurumlarının kaynaklarındaki azalma, karşılıksız sosyal yardım kurumlarının sosyal güvenliği oluşturmada yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu ve benzeri nedenler ile sosyal güvenliğin büyük bir bölümünün sigorta yöntemiyle sağlanması benimsenmiştir. Bu amaçla kurulan sigortalar, temelde ikiye ayrılmaktadır. Bunların bir kısmını “sosyal sigorta” oluştururken, diğer bir kısmını da özel sigorta oluşturmaktadır. Ancak, sosyal sigorta ve diğer sosyal güvenlik araçlarına yardımcı olan özel sigorta, çeşitli risklere karşı kişilerin özel menfaatlerini teminat altına almak için, onların serbest iradeleriyle oluşturdukları, zorunluluk esasına dayanmayan isteğe bağlı sigorta türüdür⁷⁵.

Oysa sosyal güvenliğin bir yöntemi olan sosyal sigorta programlarının en ayırt edici özelliği, kişinin iradesine bırakılmadan, sadece devlet gelirlerinden değil işçi ve işverenlerin ödediği prim katkılarıyla finanse edilmesidir. Ayrıca, sosyal sigortada katılım zorunludur ve bu programlara belli kategorilerde çalışanlar ve işverenler yasal zorunluluk nedeniyle katkı saęlar⁷⁶. Bu bağlamda, bir iş yerinde çalışan kişinin sigortadan yararlanıp yararlanmaması veya prim ödeyip ödememesi isteğe bağlı değil, zorunlu bir katılıma dayanır. Çalışanın veya işverenin ödeyeceği prim oranları da devlet tarafından asgari ve azami olarak kanun ile düzenlenir.

Sosyal güvenliğin hedefi, tüm nüfus iken sosyal sigorta bu nüfusun sadece çalışan kesimini kapsamına alır. Çalışanlar arasında sigortalılık açısından bir ayırım yapılmaz, tamamı sosyal koruma altına alınır. Bir diğer ifadeyle, sosyal sigorta kendi kendine yardım yöntemi olup, özel sigortada olduğu gibi sosyal sigorta kurumunun edimlerinden kişiler ancak ödedikleri primin karşı edimi olarak yararlanırlar. Sağlanan edimler kişinin kendisinin ödediği prim dışında ayrıca işveren prim payı ve devlet katkılarıyla da desteklenmektedir⁷⁷. Sosyal güvenliğin en temel aracı olan

⁷⁵Nihat Dalgın, “Sosyal Güvenliğe Katkısı Bağlamında Karşılıklı Sigortalar”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 1, 2005, s. 48.

⁷⁶Rejda, ss. 12-13.

⁷⁷Ali Nazım Sözer, **Sosyal Sigorta İlişkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 1991, (Sosyal Sigorta), s. 12. Sosyal koruma altına alınmada bağımlı veya bağımsız çalışan arasında bir ayırım yapılmaz iken, hizmetlerin sunumunda kurum olarak ayırım yapılabilmektedir. Örneğin, İşçi, memur, bağımsız çalışan ya da diğer bir deyişle kendi nam ve hesabına çalışanlar ile bunların tabi oldukları sosyal güvenlik kurumları (Bağ-Kur, Emekli Sandığı veya Sosyal Sigorta Kurumu) iştirakçilerine veya sigortalılara farklı edimler sunmaktadır.

“sosyal sigorta”nın tanımı şu şekilde yapılabilir: Devletçe organize edilmiş, kendi kendine yönetim esasına göre işleyen, kamu hukuku karakterli, zorunluluk esasına dayanan, çalışan nüfusun büyük bir kısmını gelir elde etme yeteneğinin kaybı, ölüm ve işsizlik hallerine karşı koruyan, kendine özgü bir sigortadır⁷⁸. Bu bağlamda, sosyal sigorta; ekonomik bakımdan güçsüz ve çalışan insanların işgücünü korumak, geleceğini garanti altına almak ve böylece toplum yaşamında sosyal güvenliği sağlamak amacıyla kanunla kurulmuştur. Sosyal sigorta, kapsama alınacak kişiler veya grupların kanunla belirlendiği, finansmanına, kapsamındaki kişilerin yanı sıra işveren ve devletin de pirim ödeyerek katıldığı zorunlu bir sigortadır⁷⁹.

Sosyal sigorta, öncelikle hizmet akdiyle çalışanları güvence altına almak amacıyla ortaya çıkmış olsa da, daha sonra bağımsız çalışanları da kapsamına almıştır. Zamanla hem kapsama alınan gruplar hem de sosyal risklerin sayısı artmıştır. Bütün bu gelişmeler zor da olsa esas hedef olarak, bir ülke halkının tamamının sosyal sigorta yoluyla korunup gözetilmesine neden olmuştur⁸⁰. Sosyal sigorta yönteminin bütün dünyada belirli bir standarda kavuşması, sistemin Almanya’da uygulanmasıyla başlamıştır. Sosyal sigorta sistemi, 1942’de Beveridge Raporu, 10 Mayıs 1944’de Philadelphia Bildirisi, 10 Aralık 1948’de İHEB ve çeşitli UÇÖ sözleşmeleri ile evrensel bir nitelik kazanmıştır.

Türkiye’de dağınık bir görünüme sahip olan sosyal güvenlik kuruluşlarını⁸¹ birleştirme çalışmaları yapılmıştır. Bu bağlamda, hem AB normlarına uyum, hem de sosyal güvenlik reformu çerçevesinde yürütülen çalışmalar sonucunda sosyal güvenlik kurumlarının idari ve kurumsal bütünlüğünün sağlanması amacıyla, 16 Mayıs 2006 tarihinde 5502 sayılı “Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu” kabul edilmiştir⁸². Kurumsal bütünlüğü sağlanan sosyal sigorta, sosyal adalet ve sosyal

⁷⁸Sözer, Sosyal Sigorta, s. 12.

⁷⁹Hüseyin İleri, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Değerlendirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, Sayı: 1, 1998, s. 166.

⁸⁰Hasan Şenocak, “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi” **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 56, 2009, (Sosyal Güvenlik), s. 434.

⁸¹Tankut Centel, **Sosyal Güvenlikte Yapısal Değişim**, Mess Yayın No: 247, İstanbul, 1997, (Yapısal Değişim), s. 75.

⁸²Sosyal Güvenlik Kurumunun kuruluş, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin usul ve esasları düzenleyen bu kanun ile Kurum bünyesinde Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü, Genel Sağlık Sigortası Genel Müdürlüğü, Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü ve Hizmet Sunumu Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Ayrıca, Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu’nun yürürlük tarihi itibarıyla,

güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Nüfusun büyük bir bölümü sosyal sigorta kurumları aracılığıyla koruma altına alınmış olsa da sosyal sigorta kapsamı dışında kalanlar bulunmaktadır. Sosyal sigorta kapsamı dışında kalanlar ise, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle korunmaya çalışılmaktadır⁸³.

2. Sosyal Yardım

Kamu yardımları olarak da ifade edilen sosyal yardımlar⁸⁴ veya sosyal yardım programları, kişilere ve ailelere asgari ekonomik güvence sağlamaktadır. Bununla birlikte, kamu yardım programları, insanlığın sadece bedensel ve ruhsal refahına yardım etmekle kalmaz; aynı zamanda kişinin demokratik bir vatandaş olması için gerekli olan ruhsal gelişmeyi, kişi ile toplum arasındaki ortak hak ve zorunlulukları yaratan karşılıklı ilişkileri de mümkün kılarak⁸⁵, dayanışmayı artırır.

Sosyal yardım, toplumların örgütlenmesiyle birlikte bu örgütlenmeyle doğrudan ilişkili olarak ortaya çıkan “yoksunlaşma” olgusunun hafifletilmesini, geciktirilmesini ve geçici olarak giderilmesini sağlayan insani bir hizmet alanıdır. Bu alan, hem insanın doğal yoksunluklarını hem de yaşamını sürdürürken toplum içinde karşılaştığı yoksunlukları kapsamaktadır. Bu nedendir ki, sosyal yardım, insani yoksunluk içinde bırakan çevreyi, sorun alanı olarak gören ve bu çevreyi, insani yoksunluğun oluşmadığı ideal bir ortama dönüştürme faaliyetlerini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, sosyal yardım, sosyal güvenliğin sağlanmasında etkin bir yöntem ve aynı zamanda bir sosyal hizmet alanıdır⁸⁶. Sosyal yardım, “mutlak yoksulluk içinde olup da, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere kaynakların yeterliliği ölçüsünde yapılan ayni ve nakdi yardımlar” şeklinde tanımlanabilir.

Sosyal Sigortalar Kurumu, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı, görevleri ile birlikte Sosyal Güvenlik Kurumu'na devredilmiş ve böylelikle kurumsal bütünlük sağlanmıştır.

⁸³Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, ss. 32-33.

⁸⁴Cevdet İlhan Günay, “Sosyal Sigorta İlkeleri Yönünden Sosyal Yardım Zammı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, Cilt: 2, 2001, s. 1822.

⁸⁵Charlotte Towle, **Müşterek İnsan İhtiyaçları**, çev. Bilon Gürayman, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı: 22, Ankara, 1952, s. 20.

⁸⁶Ahmet Gül, “Sosyal Yardım Olgusu ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin Gelişimi”, **IV. Aile Şurası Bildirileri**, 18-20 Mayıs, 2004, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 122, s. 349., Ayni ve Nakdi Yardımlar, <http://www.shcek.gov.tr/ayni-ve-nakdi-yardimlar.aspx>, (10. 11, 2010).

Ayrıca, sosyal yardım, ekonomik durumları muhtaçlık ölçütlerine uygun olanlara kamu ve özel kuruluşlar ile hayır kuruluşları tarafından yapılan mali desteklerden oluşmaktadır⁸⁷. Buna göre, kamu kuruluşlarınca yapılan sosyal yardımlar yoksul, muhtaç veya dar gelirli kişilere devlet bütçesinden yardım yapılması esasına dayanır, finansman kaynağını ise, vergiler oluşturur. Herhangi bir karşılık gözetilmeksizin yoksul, bakıma muhtaç, yaşlı, engelli veya özel nedenleri olan kişilere uygulanması ve sadece devlet bütçesinden yapılması bakımından sosyal sigortadan ayrılır. Sosyal yardımdan faydalananlar bu yöntemin finansmanına herhangi bir şekilde katkıda bulunmadığı için bu yöntem “primsiz” sosyal güvenlik sistemi de denilir. Söz konusu yöntem, sosyal sigortaların kapsamı dışında kalan ve muhtaç olanları hedeflemiştir⁸⁸.

Sosyal yardım, alanyazında, sosyal güvenliğin bir tekniği, yöntemi veya sosyal güvenliğin sağlanmasında bir araç olarak çeşitli şekillerde nitelendirilmektedir. Sosyal yardım, sosyal güvenliğin devlet tarafından sigortalanma ve bakılma dışındaki yöntemlerinden biridir. Sosyal yardım yönteminde kişilere sosyal gelir sağlanması, kişinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yerel ölçülere göre muhtaç olma koşuluna bağlıdır⁸⁹. Bir başka ifadeyle, sosyal yardımların verilmesinde muhtaçlık ölçütü esas alınmıştır. Muhtaç olmanın ölçüsü, ilgili düzenlemelerde belirtilmiştir⁹⁰. Buna göre, muhtaçlık; “kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarını, anne ve babasının bulunduğu mahallin hayat şartlarına göre asgari seviyede geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama” halidir. Anayasanın 61. maddesine göre, devlet, engellileri, yaşlıları, çocukları koruma ve topluma kazandırma görevine sahiptir. Bu madde sosyal yardımlar için anayasal dayanak oluşturur⁹¹.

Sosyal yardım, genellikle aynı ve nakdi yardımlar olarak sınıflandırılır. Aynı yardımlar, para dışında mal olarak yapılan bütün yardımları ifade etmektedir. Sosyal

⁸⁷Nusret Ekin, “Yeni Çağa Doğru Sosyal Güvenlikte Arayışlar”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, **Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan**, Cilt: 2, 2001, s. 1788.

⁸⁸Günay, s. 1826.

⁸⁹Gündem Çocuk: **Türkiye Çocuk Politikası**, “Sosyal Hizmet-Sosyal Yardım Sistemi”, http://www.gundemcocuk.org/dokumanlar/gc_turkiye_cocuk_politikasi/3.1.4.%20sosyal%20hizmet_r efah.pdf, (08.03.2013).

⁹⁰Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Aynı ve Nakdi Yardım Yönetmeliği, 28.09.1986 tarih ve 19235 sayılı Resmi Gazete.

⁹¹Sözer, Sosyal Hukuk, s. 30.

yardım olarak bu anlamda yiyecek, giyecek, konut, yakacak gibi yardımlar sağlanabilmektedir. Ayrıca, ulaşım için toplu ulaşım kartları verilmesi, elektrik ve suyun ücretsiz sağlanması da aynı yardımlar içinde değerlendirilmektedir. Nakdi yardımlar ise, parasal olarak yapılmaktadır. Sosyal yardımlar, çağdaş devletin yoksul sınıfları koruyucu yöndeki sosyal sorumluluğunun bir gereği olarak uygulanmakta ve genellikle yoksulluk programları olarak nitelendirilmektedir. Devlet, sosyal devlet anlayışı nedeniyle, söz konusu yardım programlarını uygulamakla yükümlüdür. Ancak, devletin yoksulluk programlarını yerine getirmedeği ya da getiremediği durumlarda bu tip ihtiyaçların giderilebilmesi için sistem kendi araçlarını yaratmak zorundadır.

Sosyal yardım, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirme amacını taşıyan parasal ve nesnel sosyal gelirlere oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır⁹². Sosyal güvenliğin sağlanmasında yararlanılan yöntemlerden en eskisi ve maddi karakterli olan sosyal yardım uygulaması, önce dini kurumlarca başlamış, izleyen süreçte devlet ve birtakım yerel kurumlarca dini güdülerden uzak olarak yapılmıştır. Günümüzde, sosyal yardımlar kamusal örgütlerce ve çeşitli yardım kurumları ile vakıflar gibi yarı kamusal ve özel kuruluşlarca sağlanmaktadır. Kamu kuruluşlarınca yapılan sosyal yardımlar⁹³, zorunlu katılma ilkesine dayanmayan genel devlet bütçesi ya da belirli bir amaca ayrılmış özel vergilerle finanse edilen kamu yardımlarıdır⁹⁴. Görüldüğü üzere, sosyal yardım uygulamalarından yararlanmada “muhtaçlık” durumu söz konusudur. Sosyal yardımı hak etme ölçütleri, ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ancak genellikle diğer yardımların mümkün olmadığı durumlarda söz konusu olmaktadır. Bunun yanı sıra, bu yardımların yapılabilmesi için varlık testinin uygulanması da gerekebilmektedir.

⁹²T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, II. Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 26-28 Eylül, Ankara, 2005, s. 203.

⁹³Gerek ve Oral, s. 42.

⁹⁴Emine Akyüz, **Ulusal ve Uluslar arası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000, (Ulusal), s. 434., İleri, s. 168.

Birçok ülkede, sosyal yardım alanlar, genellikle işsizlik veya hastalık ödeneklerini ya da çeşitli emeklilik türlerine hak kazanma koşullarına sahip olmayan kişilerdir⁹⁵.

Bununla birlikte, günümüzde özellikle siyasal kaygılarla⁹⁶ sosyal yardımlar adı altında muhtaçlara yönelik yardımların yapıldığı görülmektedir. Ancak, gerçekten muhtaç, güçsüz ve bir başkasının desteği olmaksızın yaşama ve çalışma becerisi olmayanların yanında, menfaat sağlamayı adet haline getiren insan gruplarının da bu yardımlardan yararlandığı belirlenmiştir. Yapılan bu yardımların bir menfaat grubu yaratması, toplumu çalışmaktan uzaklaştıran ve tembelliğe alıştıran bir eylem olarak kabul edilmektedir. Oysa sosyal yardımların hedef ve amacının çarpıtılmaması ve kişinin geçimini sağlaması için onun kendi asgari imkânlarını kullanmasına olanak sağlamak ve onu bir şeyler kazanmak için emek harcamaya yöneltmek sosyal devletin görevidir⁹⁷. Ayrıca, bütünlük bir sosyal yardım bilgi bankası bulunmadığı ve yeterince inceleme yapılmadığı için yerel yönetimlerce yapılan sosyal yardımlarda, başvuru sahiplerine birçok yerden yardım yapılmasına neden olmaktadır. Bu durum, kentsel alanlarda eşitsizliğin azaltılmasından çok sürdürülmesine hizmet etmektedir⁹⁸.

Sonuç olarak sosyal yardım, sosyal devletin yoksullukla mücadelede başvurduğu temel araçlardan birisidir. Kişilerin özel durumları dikkate alınarak onlara asgari düzeyde, insanca bir yaşam sağlamak devletin görevleri arasındadır. Sosyal yardım alma, koşulları gerçekleştiğinde kişilerin hakkı⁹⁹ olmakla birlikte; bu yardımın sürekli olması söz konusu değildir. Söz konusu hedef, yardım yapılan kişilerin¹⁰⁰, en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale gelmelerinin sağlanmasıdır.

⁹⁵Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 57, İstanbul, 2007, (Küreselleşme), ss. 96-98.

⁹⁶Tanıl Bora “Yoksullukla Mücadele Stratejileri Üzerine” **Birikim Dergisi**, Sayı: 241, 2009, s. 19. Bu kaygı, oy almak için siyasal partilerin doğrudan veya aracı kullanarak kurmuş olduğu yardım dağıtım ağı üzerinden yoksul kitlelerin oylarını kendisine bağlamaya çalışma kaygısıdır. 26 Mart 2009 tarihinde yapılan yerel seçimler öncesinde, Tunceli ve Ankara’da dağıtılan yardımlar bunun en yakın örnekleridir.

⁹⁷Berin Ergin, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne Emeğin Serüveni”, **TİSK Akademi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2007, s. 17.

⁹⁸Özgür Avcuoğlu, “Belediyeler ve Sosyal Yardımlar Üzerine”, **Birikim Dergisi**, Sayı: 241, 2009, s. 33.

⁹⁹Ali Nazım Sözer, **Sosyal Devlet Uygulamaları**, Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayını, İzmir, 1997, (Sosyal Devlet), ss. 7-9.

¹⁰⁰Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu Yayın No: 244, Ankara, 2004, s. 57.

Bu amaca hizmet eden sosyal yardımlar, parasal ve nesnel sosyal gelirden oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanı¹⁰¹ olarak sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer almaktadır.

3. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, sosyal güvenliğin bir aracı olarak sosyal sigortalar kapsamı dışında kalan kişilerin, sosyoekonomik kökenli sorunlarına karşı önleyici, iyileştirici ve ıslah edici bir fonksiyonu yerine getirmektedir¹⁰². Sosyal hizmet dendiğinde, genellikle bir başkasına sosyal yönden yardım etme, katkı sağlama anlaşılmaktadır. Mesleki anlamda sosyal hizmet ise, kamu ya da özel kuruluşlar tarafından, kişi, grup ve toplulukların sorunlarını çözmeleri, asgari ekonomik ve sosyal iyiliğe kavuşmaları için kişisel ve ticari kazanç amacı gütmeksizin sağlanan yardım ve destek verme işi olarak ifade edildiği gibi¹⁰³ çeşitli sosyal alanlarda ihtiyaç sahibi olanlara yapılan ve maddi olmayan yardımlar olarak da ifade edilmektedir¹⁰⁴.

Bu bağlamda sosyal hizmet, insanca yaşam için koşulları geliştirmeye, kişilerin ve toplumun refahını yükseltmeye çalışan bir meslektir. Sosyal hizmeti diğer insani yardım hizmetlerinden ayıran en temel özellik, onun sosyal adaleti hedeflemesidir. Bu yönüyle eşsiz ve bir o kadar da işlevseldir. Sosyal adalet hedefi, bütün kişilerin temel gereksinimlerini karşılamada eşit hakka sahip olmaları, yaşam şanslarını ve fırsatları olabildiğince geniş oranda kullanmaları ve adaletsiz her düşünce ve eyleme karşı korunmaları anlamına gelmektedir. Tanımı ve amaçlarından da anlaşılacağı gibi, sosyal hizmet, aynı zamanda kişinin sağlıklı olmasını gerçekleştirmeye yönelik çabayı temsil etmektedir. Bununla birlikte, sosyal hizmet, insan kaynağını geliştirmeyi ve bu kaynağı tam olarak kullanabilir hale getirmeyi amaçlayan, kişi, aile ve toplulukların yaşamlarında olumlu değişim sağlayan ve birbiriyle bağlantılı evrensel değerleri, kuramları ve uygulamaları olan bir sistemdir. Bu nedenle sosyal hizmetin amaçları, insanların problem çözme ve problemle baş etme kapasitelerini geliştirmek, insanlara hizmet ve şanslar tanıyan sistemler ile

¹⁰¹Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 37.

¹⁰²Şenocak, Sosyal Güvenlik, ss. 45-452.

¹⁰³Nesrin G. Koşar, **Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refah Alanı**, MN Ofset, 2. baskı, Ankara, 1992, (Aile ve Çocuk), s. 1.

¹⁰⁴Ekin, s. 1788.

insanlar arasında bağlantıyı sağlamak, bu sistemler ile etkili, insancıl çalışmalar yapmak ve mesleki olarak sosyal politikaların geliştirilmesine katkı vermek olarak da sıralanabilir¹⁰⁵.

Toplumun birçok kesimi çeşitli sigorta yöntemleriyle korunmaya alınırken bir kısmı da sosyal korumanın kapsamı dışında kalmaktadır. Sosyal güvenlik, toplumun sosyal koruma kapsamı dışında kalan kısmını çeşitli yöntemlerle sosyal hukuk kapsamına alır. Bu yöntemlerden birisi olan sosyal hizmet de toplumun genelini içeren kapsayıcı bir yaklaşımın yanı sıra özellikle bakıma, korunmaya, savunulmaya ve geliştirilmeye muhtaç kesimleri odağına koyarak bu kesimlerin azami refah düzeyinin sağlanmasına dönük küçük, orta ve büyük boyutlarda çalışmalar yapar¹⁰⁶.

Bu bağlamda, sosyal hizmetler kişinin kendi elinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşmüş bedenen veya ruhen engelli bir hale gelmiş kişilere insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürebilecekleri sosyal ortamın yaratılmasını amaçlamaktadır¹⁰⁷. Özel gereksinim gruplarının bakım ve korunmaları toplumun sorumluluğunun bir parçasıdır. Çünkü özel gereksinim gruplarının kendi bakımlarını, korunmalarını tek başına veya başkasının yardımı olmadan çözemeyecekleri açıktır. Buradan hareketle sosyal hizmetler, kamusal, yarı kamusal ve gönüllü etkinliklerle, kişisel ve sosyal sorunların çözümünü iş edinen insanların, başkalarının sorunlarını çözebilmek için geliştirdikleri düzenli ve sürekli etkinliklerdir¹⁰⁸. Ayrıca, sosyal hizmetler; kişi grup ve toplulukların çevre ve yapısından kaynaklanan veya kendi denetimleri dışında oluşan yoksulluk ile eşitsizlikleri gidermek, değişen koşullara bağlı olarak ortaya çıkan sorunları önlemek için insan kaynaklarını geliştirerek, kişi, aile ve toplum refahını sağlamak amacıyla

¹⁰⁵Gündem Çocuk: **Türkiye Çocuk politikası**, Sosyal Hizmet-Sosyal Yardım Sistemi" http://www.gundemcocuk.org/dokumanlar/gc_turkiye_cocuk_politikasi/3.1.4.%20sosyal%20hizmet_refah.pdf, (08.03.2013).

¹⁰⁶“Sosyal Hizmet Atölyesi Sonuç Bildirgesi” http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=11831, (22.10.2008).

¹⁰⁷Erol Akı ve Sevda Taştekil, “Korunmaya Muhtaç Yaşlı ve Sakatlara Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1-2, 1989, s. 114.

¹⁰⁸İlhan Tomanbay, **Sosyal Çalışma Sözlüğü**, Selvi Yayınları, Ankara, 1999, s. 237., Gönül Erkan, “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yaşlılara Bakış Açısı, Rol ve Fonksiyonları”, **İzmir I. İleri Yaş Sempozyumu Özet Kitabı**, 20-21 Mart, İzmir, 2008, (Yaşlılara Bakış) s. 55.

düzenlenen hizmet ve programları kapsayan bir alandır¹⁰⁹. Bir başka ifadeyle sosyal hizmetler, kişilerin birbirlerine ve çevresine uyum sağlamasını kolaylaştırma amacını taşıyan örgütlenmiş çalışmalardır¹¹⁰.

Sosyal hizmet uygulamaları, bir toplumun sosyal kalkınmasında önemli bir role sahiptir. Ancak, toplumların yalnızca büyüme ve gelişmeleri o toplumun tüm sorunlarını çözmez. Bu nedenle, muhtaç kişilere, yoksullara ve marjinal gruplara hizmet götürülen, bununla da sınırlı kalmayıp, insan kaynaklarını geliştiren, yaşam kalitesini artıran, gelir dağılımının düzenlenmesinde ve eşitsizliklerin giderilmesinde rolü olan ve bu yolla sosyal yapının gelişmesi ve değişmesini sağlayan sosyal hizmetlere önem verilmesi gereklidir¹¹¹.

4. Sosyal Tazmin

Sosyal güvenliğin bir yöntemi olan sosyal tazmin farklı kavramlarla adlandırılmaktadır. Bu farklı adlandırmaya ilişkin yapılan bir değerlendirmede, sosyal güvenlik yöntemlerinin kullanımı açısından, uluslararası terminolojide de kavram karmaşasının yaşandığı belirtilmektedir. Ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişliği, sosyal güvenlik yöntemlerinin boyutunu ve kavramsal içeriğini etkilemektedir. Türkiye’de de kimi yazarlar sosyal tazmin kavramı yerine, “devletçe bakılma yöntemi” ifadesini kullanırken kimi yazarlar ise, “sosyal tazmin” kavramını kullanmaktadır¹¹².

Sosyal tazmin esasında, tazminat özelliği bulunan bir yardım şeklidir. Sosyal yardımlar, tek taraflı olarak devletçe sağlanan bir yardım iken, sosyal tazmin, devletin mutlak yerine getirmesi gereken bir sorumluluğu ifade etmektedir. Örneğin, askerlerin, kamu görevlilerinin, aynı zamanda sivilin bir kamu görevini yerine getirirken uğradıkları zararın devletçe telafi edildiği bir durumdur¹¹³. Zarar görene zararın karşılığı olarak sunulması gereken edimler, yasalarla belirlenmiştir. Tazminat, yardım karakteri taşımadığı için, sosyal yardım kavramının dışında

¹⁰⁹Sait Dilik, “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmet Arasındaki İlişkiler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 1, 1980, s. 76.

¹¹⁰Arıcı, s. 147.

¹¹¹S. Özdemir, Küreselleşme, s. 101.

¹¹²Ali Seyyar, “Sosyal Güvenlik Nedir?”, <http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sg.htm>, (25.04.2007).

¹¹³Sözer, Sosyal Devlet, s. 8, S. Özdemir, Küreselleşme, s. 103.

tutulmaktadır. Sosyal tazmin de diğer sosyal yardım yöntemi gibi vergilerle finanse edilir ve bir kamu görevi yerine getirilirken uğranılan zarar karşılığında kişiler için hak doğurucu nitelik taşır¹¹⁴.

5. Sosyal Teşvik

Sosyal teşvik, sosyal güvenliğin ulaştığı son aşamayı ifade eder. Bu nedenle, diğer yardım tekniklerine göre daha yenidir. Sosyal teşvikte kişiye belli bir yaşam standardı garantisinin sağlanmasından ziyade, kişinin yaşam standardını bulunduğu noktadan daha yukarıya çıkarmak amaçlanır¹¹⁵. Görüldüğü gibi sosyal teşvik, sosyal yardımda olduğu gibi, kişilere asgari bir yaşam düzeyi sağlamanın ötesinde, klasik risklerin dışında kalan gereksinimlere cevap vermektedir. Çünkü devlet, sadece yoksullarla değil¹¹⁶, yoksul olmadığı halde, eğitim, konut, boş zamanlarını değerlendirme gibi sorunları olan vatandaşlar¹¹⁷ ve maddi-manevi varlığını geliştirmek isteyen herkesle ilgilenmektedir. Sosyal teşvik, kişilerin içinde bulunduğu özel duruma uygun olarak kendisini geliştirmesi için yapılır. Daha çok vergilerle finanse edilen sosyal teşvikin kapsamına; eğitimi ve istihdamı teşvik, çocuk ve konut parası gibi ödemeler girmektedir¹¹⁸.

Bununla birlikte, kişilerin maddi ve manevi varlığını korumak amacıyla klasik risklerin ve asgari yaşam standartlarının ötesinde kira yardımı, mesleki geliştirme gibi devletçe sağlanan destek ve yardım programları da sosyal teşvik içerisinde yer almaktadır. Sosyal teşvik programları, sosyal yardımlardan farklı olarak, mutlak anlamda yoksul olmayan kişi ve sosyal gruplara da uygulanmaktadır. Bu nedenle sosyal tazmin kapsamında zarara uğramayan kişiler de bu programlardan yararlanabilirler. Türkiye’de sosyal teşvik kapsamına, gençlerin ve yetişkinlerin meslek eğitimi, konut yardımları, başarılı sporcuların ve sanatçıların teşviki

¹¹⁴S. Özdemir, Küreselleşme, s. 104.

¹¹⁵Hatice Erol, **Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanı Sorunu ve Çözüm Önerileri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, s. 25.

¹¹⁶Sözer, Sosyal Devlet, s. 8.

¹¹⁷Ali Nazım Sözer, “Türkiye’de Sosyal Yardımların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Seyfullah Edis’e Armağan**, (Ed. Zafer Gören), İzmir, 2000, (Sosyal Yardım), s. 696.

¹¹⁸Sözer, Sosyal Devlet, s. 8.

girmektedir. Bunlara ek olarak sosyal teşvik kapsamında 1986 tarih ve 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu”na göre, muhtaç durumda olmayan, fakat yeterli sermayesi olmadığı için yapmak istediği mesleği yapamayan kişilerin iş yaşamına atılmalarını sağlayabilmek için de destek sağlanmaktadır¹¹⁹.

II. SOSYAL HİZMET KAVRAMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Sosyal hizmet ya da sosyal refah hizmetleri terimlerinin günümüzde bazen eş anlamlı bazense değişik anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Sosyal hizmet kavramı üzerinde, uzlaşmış ve evrensel bir tanım olmadığı BM Raporlarında da belirtilmiştir¹²⁰. Sosyal hizmet, her ülkenin sosyoekonomik koşulları ve gelişmişlik derecesiyle bağlantılı olarak farklı içerik ve anlamlar¹²¹ ile değişik uygulama yöntemlerine sahip bulunmaktadır. Toplumda yaşayan kişilerin refahı ile içinde buldukları toplumun refahı arasında denge kurmayı; kişi, grup ve toplulukların toplumsal, zihinsel ve fiziksel olarak mümkün olan en yüksek refah düzeyine erişmelerini sağlayacak yardım yollarını aramayı amaçlayan¹²² ve çeşitli hizmet alanlarını belirleyen¹²³ sosyal hizmet kavramı değişik şekillerde ifade edilmektedir.

A. Tanımı ve Amacı

Sosyal hizmet kavramı genelde çeşitli şekil ve nedenlerle yoksunluk içinde bulunan kişilere sunulan, sosyal yardım ve refah içerikli hizmetleri kapsamaktadır. Sistemli ve programlı hizmetleri içermesi gereken sosyal hizmet, sosyal hukuk devletinin temel görevleri içinde yer alıp, sosyal ve ekonomik nedenlerle toplumsal yaşama uyum sağlayamamış, toplumsal yararı zedeleyecek problemlere sahip ve korunmaya muhtaç kişilere sunulmaktadır¹²⁴.

¹¹⁹Seyyar, Siyaset, s. 555.

¹²⁰Ekin, s. 1788.

¹²¹Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 40.

¹²²Hale Okçay, “ Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler”, **Sosyoloji Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı: 5, 1994, s. 147-148.

¹²³Kongar, s. 27.

¹²⁴Aylin Nazlı, “Suçlu Çocuklar ve Sosyal Hizmetler” **Sosyoloji Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı: 4, 1993, s. 203.

Bu bağlamda, sosyal hizmet, “insanların sağlık ve iyilik hallerinin geliştirilmesinde, insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde, bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerine yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünü”¹²⁵ olarak kabul edilmektedir.

Benzer bir tanım ise, “Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Hakkında Kanun Tasarısı”nın 3. maddesinde yer almaktadır. Buna göre sosyal hizmet, “insanların kendi bünye veya şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi ve manevi yoksunluklarının giderilmesine, ihtiyaçlarının karşılanmasına, insanların kendi kendilerine yeterli hale gelmesine ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesine, aile ilişkilerinin güçlenmesine, birey, aile, grup ve toplumun sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerine yardımcı olmak, insanların yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen koruyucu, önleyici, destekleyici, çözümleyici, değiştirici, geliştirici, iyileştirici ve rehabilite edici nitelikteki sistemli ve düzenli faaliyet ve programlar bütünü”dür¹²⁶.

SHÇEK Kanunu’nda ise, sosyal hizmet “kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” şeklinde tanımlanmıştır¹²⁷.

Söz konusu hizmetler, korunmaya muhtaç kişilerin, ülkenin genel koşulları çerçevesinde insan onuruna yaraşır ve çevreleri ile uyumlu bir yaşam

¹²⁵Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyon Raporu, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (22.08. 2009).

¹²⁶Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: **9. Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, T.C. Başbakanlık, Ankara, Nisan, 2005, ss. 29-30., Taştekil, Koruyucu Aile Bakımı, ss. 31-32.,Serpil Aytaç, “Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Dışlanma”, <http://www.beo.org.tr/modules.php?name=News&file=print&sid=189>, (10.05.2009), Resul Aslanköylü, “Sosyal Yardım ve Hizmetler ile Bunların Organizasyonu”, **Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması Semineri**, 7-8 Aralık, Ankara, 2006, Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu Yayın No: 284, 2007, s. 251.

¹²⁷Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 27.05.1983 tarih ve 18059 sayılı Resmî Gazete.

sürdürebilmeleri amacıyla kamu, özel ve gönüllü kuruluşlar tarafından sağlanan hizmetlerdir¹²⁸. Benzer bir yaklaşımda ise, sosyal hizmetler; kişi, grup ve toplulukların sosyal fonksiyonlarını sağlama yönünde yeteneklerini geliştirici veya bu kişi grup ve toplulukları eski güçlerine kavuşturmak için onlara yardımcı olmayı amaçlayan ve bu amaca yönelik sosyal koşulları sağlayan faaliyetler¹²⁹ olarak tanımlanmıştır.

Sosyal hizmet programları kâr getirici programlar olarak nitelendirilmezler. Bunun nedeni, sosyal hizmetlerin çeşitli sosyal sorunlara çözüm ararken hiçbir zaman kâr ve kazanç amacı gütmemesidir. Çünkü sosyal hizmetlerin temel amacı, sosyal sorunların olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasına yöneliktir¹³⁰. Görüldüğü üzere sosyal hizmetler, insanların kendi denetimleri dışında oluşan yoksulluk ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, değişen koşullara göre ortaya çıkan sorunları çözümlenmek, kişi, aile ve toplumun refahını sağlamak amacıyla yeniden düzenlenen ve ihtiyaca göre şekillenen hizmet programlarıdır¹³¹.

Sosyal hizmetler bu programlarla sadece muhtaç kişilere, yoksullara ve korunmaya muhtaç gruplara yardım ve hizmet götürmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren kurumsallaşmış ve insan kaynağının geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve yerel kalkınmanın gerçekleştirilmesi gibi dengeli bir toplumsal kalkınma stratejisinin asli unsurlarını kapsayacak içerik kazanmıştır. Dengeli bir toplumsal kalkınma çerçevesinde anlam kazanan sosyal hizmetlerin, koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilitasyon edici, destekleyici ve geliştirici amaçları ön plana çıkarılmıştır. Bu bağlamda sosyal hizmetler, kişinin ve grupların kalkınma sürecinden yararlanmaları ve bu sürece katkıda bulunmalarını sağlamayı amaçlamaktadır¹³².

¹²⁸Gerek ve Oral, s. 93.

¹²⁹Samira Yener, **Amerika Birleşik Devletlerinde Federal ve Eyalet Düzeyinde Sosyal Hizmet Programları**, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 1996, s. 2.

¹³⁰Şenocak, Sosyal Güvenlik, s. 452.

¹³¹Sema Oğlak, **Yeni Bir Örgütlenme Modeli Olarak Sosyal Güvenlik Kapsamı İçinde Evde Bakım Hizmetleri (Türkiye Örneği)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s. 46.

¹³²Nadir Özbek, **Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar**, Emeklilik Gözetim Merkezi Yayını, İstanbul, 2006, (Güvenlik), ss. 193-194.

İnsanların sorun çözme ve sorunlarla baş etme kapasitelerini geliştirmenin, onları kendilerine hizmet ve şanslar tanıyan sistemler ile ilişkilendirmenin, bu sistemlerin etkili ve insancıl çalışmasını geliştirmek sosyal hizmetlerin amaçları arasındadır. Ayrıca, sosyal hizmet programlarını uygulayacak sosyal politikanın geliştirilmesine ve işletilmesine katkı vermenin de sosyal hizmetlerin amaçları arasında olduğu söylenebilir¹³³. Konuya bu açıdan bakıldığında sosyal hizmet; kişileri toplumsal, ruhsal ve fiziksel açılardan mümkün olan en yüksek refah düzeyine eriştirebilmek için yardım yolları aramakta, beden ve ruh sağlıklarını bozan, kişileri acze düşüren ve anti-sosyal davranışlara yol açan sosyoekonomik sorunları çözmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet uygulamalarının esas amacı, kişilerin refahı ile içinde yaşadıkları toplumun refahı arasında denge kurmak şeklinde ifade edilebilir. Bir başka ifadeyle, yardımlaşma ve dayanışma yoluyla kişileri ve dolayısıyla toplumu yüksek bir refah düzeyine ulaştırmak sosyal hizmetlerin ana hedefidir¹³⁴.

Sosyal hizmetin korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere hizmet götürmek¹³⁵ amacı bulunmaktadır. Bununla beraber, sosyal hizmetin; kişilerin gelişme ve toplumun değişen koşullarına uyum sağlamalarına yardımcı olmak, kişilerin, refahlarını sağlamak ve toplumsal değişmeyi etkilemek, kişinin sosyal işlevselliğini engelleyen faktörleri ortadan kaldırmak gibi amaçları da vardır. Ayrıca, sosyal hizmetin; kişi-toplum etkileşimini güçlendirmek, sosyal bilinci geliştirmek, insan haklarını güvence altına almak, toplumsal refah ve kaynakların dağılımını dengelemek gibi hedefleri de vardır. Bu hedeflere de ancak sosyal hizmet uygulamaları ile ulaşılabilir¹³⁶. Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde, sosyal hizmetlerin; teknolojik gelişmeyi insanlara yararlı

¹³³Sanem Berkün, “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar: Bursa Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 1, 2010, s. 102.

Hannu Penttinen, “Aseman Lapsety İstasyon Çocukları Kurumu ve Gençlerin Gece Kafeleri Projesi”, çev. Neşe Hacısalihoğlu, <http://www.shudernegi.org/gecekafeleri.htm>, (10.03.2012)., Serpil Aytaç, “Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Dışlanma”, <http://www.beo.org.tr/modules.php?name=News&file=print&sid=189>, (10.05.2009)

¹³⁴Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, s. 32.

¹³⁵Türkiye’de Sosyal Hizmetler, **Sosyal Hizmetler Bülteni**, Cilt: 3, Sayı: 11, 1987, s. 12.

¹³⁶İbrahim Cılga, “Sosyal Hizmet Bilimi ve Mesleği”, http://www.shy.hacettepe.edu.tr/docs/sosyal_hizmet_bilimi_meslegi.ppt, (11.10. 2008).

hale getirme yani insancıllaştırma, toplumları sosyalleştirme amaçlarının da¹³⁷ bulunduğu görülmektedir.

Özetle, sosyal hizmetin amaçları şu şekilde sıralanabilir¹³⁸:

1. İnsanın toplumsal yaşam içindeki etkinliğini sağlamak,
2. İnsanın kendi yaşamı ve kaynaklar üzerinde denetim sahibi olmasına ve karar vermesine olanak sağlamak,
3. İnsanın kendi gücünü ve egemenliğini kullanmasına olanak sağlayarak üretkenliğini ve yaratıcılığını harekete geçirmek,
4. Çoğulcu ve katılımcı demokratik toplum yapısı içinde insanca yaşama ve gelişme koşullarını geliştirmek ve çoğulcu etkileşim dinamiği içinde; insanın ve toplumun gelişme düzeyini, gereksinmelerini karşılama olanaklarını ve sorun çözme yeteneklerini arttırarak yaşam kalitelerini yükseltmek, özgür ve mutlu bir yaşam sürmelerine yardımcı olmaktır.

Bir diğer açıdan ise, sosyal hizmetin hedefi, kişiler, aileler, gruplar, örgütler ve toplumların sosyal işlevselliğini geliştirmek, müracaatçıların talepleri ile kaynaklar arasında bağlantı sağlama, sosyal hizmet ağının işleyişinin iyileştirilmesi ve sosyal politikanın geliştirilmesi yoluyla sosyal adaleti teşvik¹³⁹ etmek olarak belirtilmiştir. Sonuç olarak, sosyal hizmetin amaçları; kişinin toplumsal işlev ve rollerini yerine getirebilmek, toplumsal koşulları kişinin gelişmesine olanak sağlayacak biçimde değiştirmek ve geliştirmek, insan haklarını güvence altına almak, toplumun gelir ve hizmet dağılımını dengeleme olarak sıralanabilir¹⁴⁰.

B. Niteliği

Sosyal hizmetler, insanların beden ve ruh sağlığını bozan, yoksunluk yaratan ve anti sosyal davranışlara yol açan sosyoekonomik durumları çözmek için toplumsal güçleri harekete geçirmeye çalışır,¹⁴¹ konu olarak insanı ele alan ve onun

¹³⁷Cafer Asan, *Evlad Edinme ve Sosyal Hizmet “Trabzon İli Örneği”*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 24.

¹³⁸İbrahim Cılga, “Sosyal Hizmet Bilimi ve Mesleği”, http://www.shy.hacettepe.edu.tr/docs/sosyal_hizmet_bilimi_meslegi.ppt, (11.10. 2008).

¹³⁹Brenda DuBois ve Karla Krogsrud Miley, *Social Work*, 4. baskı, Boston, 2002, ss. 11-12.

¹⁴⁰Okçay, s. 148.

¹⁴¹Okçay, s. 147.

korunmasına-geliştirilmesine yönelmiş etkinlikler olarak ifade edilmektedir¹⁴². Ayrıca, sosyal hizmet sosyal güvenliğin sağlanmasında bir yöntem olarak yer alır ancak sosyal güvenlik sisteminin karşılığı olarak kullanılamaz. Buna karşın, sosyal hizmetler çalışma yaşamı dışındaki sorunlara ve özellikle bu sorunlardan sosyoekonomik olanlara karşı önleyici ve rehabilite edici bir işlev görmektedir. Kamu, özel ve gönüllü kuruluşlar tarafından sağlanan sosyal hizmetler bu işlevlerini yerine getirirken kâr amacı gütmeyen, yardıma ve korunmaya muhtaç kişilere belirli ölçü ve koşullar içinde ilgili kuruluşlar tarafından sunulmaktadır¹⁴³.

Sosyal hukukun bir dalı olarak sosyal sigorta ve sosyal tazmin müesseselerinden yararlanamayan ihtiyaç sahiplerini kapsayan sosyal hizmetler, prensip olarak sosyal yardımlardan yararlananları kapsam dışında bırakmıştır. Ancak, sosyal güvenlik yöntemlerinden birinin sağladığı imkânlar yoksulluğu istenilen düzeyde ortadan kaldıramamış ise, bir diğer yöntem devreye sokulmaktadır¹⁴⁴. Sosyal yardım ve tazminde olduğu gibi¹⁴⁵ sosyal hizmetlerin finansmanı da genel bütçeden yapılan hazine yardımı ile sağlanmaktadır¹⁴⁶. Sosyal hizmetler niteliği itibariyle, diğer sosyal güvenlik yöntemlerinden farklı olarak daha çok toplumun kalkınması için hizmet sunumuna yöneliktir¹⁴⁷. Sosyal hizmeti diğer sosyal güvenlik yöntemlerinden ayıran en önemli fark ise, sunulan edimlerin niteliğidir. Nitelik itibariyle sosyal yardım, sosyal teşvik ve diğerleri nakdi ağırlıklı iken sosyal hizmet, hizmet ağırlıklıdır ve sosyal yardımla beraber muhtaç kişileri insan haysiyetine uygun, asgari bir yaşam düzeyine getirme aracıdır¹⁴⁸.

Sosyal hizmet sadece sorunları olan müracaatçılara yardımcı olmak üzere çeşitli olanaklar sağlamakla kalmaz, kişi ya da grupların muhtaç hale gelmelerine ve çevrelerine uyum sağlayamamalarına neden olan koşulların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için de çaba gösterir. Bu bağlamda sosyal hizmetler, fakirler, güçsüzler, çocuk ve yaşlı gibi toplumun yalnızca belirli kesimlerine yönelik bir

¹⁴² Kongar, s. 27.

¹⁴³ Taştekil, Koruyucu Aile Bakımı, ss. 43-44.

¹⁴⁴ Sözer, Sosyal Hukuk, s. 32.

¹⁴⁵ Seyyar, Siyaset, s. 519.

¹⁴⁶ Gerek ve Oral, s. 93.

¹⁴⁷ Seyyar, Siyaset, s. 519.

¹⁴⁸ Sözer, Sosyal Hukuk, ss. 32-33.

hizmet değil, aksine toplumun tamamına yönelik bir hizmettir¹⁴⁹. Sonuç olarak sosyal hizmet, sosyal güvenlikte olduğu gibi dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumsal hareketlilik ve değişime bağlı olarak insanların gereksinimlerini karşılamak için yeni sosyal hizmet alanları oluşturulmaktadır¹⁵⁰.

C. Tarihsel Gelişim

Sosyal hizmetlerin ve korunmaya muhtaç çocukların korunmasına ilişkin tarihsel gelişim iki aşamada değerlendirilecektir. Bunlardan ilki genel olarak, ikincisi ise, Türkiye açısından yapılan değerlendirmedir.

1. Genel Olarak

Sosyal hizmetin, sosyal güvenlik ve sosyal politikayla yakın bir ilişkisi ve etkileşimi vardır. Bu nedenle, sosyal hizmetlerin tarihsel gelişimini sosyal güvenliğin gelişimiyle paralel ele almak yanlış olmaz. Sosyal güvenliğin gelişiminde önemli tarihsel süreçlerden söz edilebilir. Bu süreçlerde, özellikle Avrupa’da yaşanan dönüşümler ve buna bağlı olarak meydana gelen sosyoekonomik değişimler başat rol oynamıştır. Bu bağlamda, Fransız Devrimi ile İngiltere’deki Sanayi Devrimi toplumsal dönüşümlerin öncüleri olmuştur¹⁵¹.

Söz konusu Devrimler öncesinde Avrupa ve diğer toplumlarda, henüz kurumsallaşmanın olmadığı, yoksullar ve ihtiyaç sahibi kişilerin korunmasının daha çok dini karakterli olduğu görülmektedir. Ulus devletlerin gelişiminden önce, özellikle kabileler, derebeyleri, topluluklar ve cemaatler farklı doktrinleri kabul etmelerine rağmen her zaman kendi taraftarlarına veya dezavantajlı durumda bulunanlara sosyal politikaların değişik yöntemlerini sağlamışlardır. Bu bağlamda, geleneksel olarak dinlerin ilgisi sosyal politikanın tarihsel merkezinde daima var olmuştur. Farklı bölgelerde ve farklı kültürlerde değişik sosyal refah programlarının

¹⁴⁹ Şenocak, Sosyal Güvenlik, s. 453.

¹⁵⁰ Yüksel Akkaya, “Sosyal Güvenlik Tarihi Üzerine Notlar”, **Toplum ve Hekim Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, 2000, (Sosyal Güvenlik), s. 82.

¹⁵¹ Sevda Demirbilek, **Sosyal Politika Bağlamında Sosyal Hizmet**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 1. baskı, İzmir, 2009, (Sosyal Hizmet), s. 23.

geliştiği tartişmaları yapılmaktadır. Özellikle ulus devletlerin yükselmesinden sonra, sosyal politika tarihinin en önemli hukuksal düzenlemesi 1601 de İngiltere'de yürürlüğe konulan “Yoksullar Kanunu”dur. Bugün Amerika ve Avrupa sosyal politika ve sosyal hizmetlerinin pek çok programı bu yasanın ana ilkelerini içermektedir¹⁵².

Sosyal hizmetlerin kurumsallaşması açısından önemli olan, “Yoksullar Kanunu” ile İngiltere’deki her idari birimin kendi bölgesindeki yoksullara sahip çıkması sağlanmıştır. Böylece, hükümetin sosyal hizmet konusundaki sorumluluğunun çerçevesi çizilmiřtir¹⁵³. Fransız Devriminin, devlet ile kişi arasındaki ilişkiye yeni bir bakış açısı kazandırması sosyal hizmetlerin sadece yoksulluk üzerinden değerlendirilmesi değil, değişik bir yardım anlayışını da ortaya çıkarmıştır. Yoksullukla birlikte, tam istihdam, tıbbi yardım vb. konularda da yeni düşünceler ortaya atılmıştır. Kamu yardımlarından yararlanmanın bir hak olduğu 1793 tarihli İnsan Hakları Bildirisi’yle de onaylanmıştır. Ancak, düşüncelerin yaşama geçirilmesi mümkün olmamış ve 19. yüzyılın başlarına kadar somut bir ilerleme sađlanamamıřtır¹⁵⁴. Sanayi Devrimi ile köklü dönüşümlere uğrayan toplumsal yaşam, en önemli değişimlerden birini de sosyal güvenlik alanında yaşamıştır. Bu bağlamda, üretim ilişkilerinin değişimine bağlı olarak toplumsal yapı ve iş bölümü de değişmiştir. Gerçekten de ekonomik ve sosyal koşullar, modern anlamdaki sosyal güvenlik sistemlerinin hazırlayıcı ve yönlendirici etmenleri olmuştur. Batı Avrupa’da sosyal güvenlik sistemlerinin gelişimi genellikle iki döneme ayrılarak incelenmektedir. Bunlar: Klasik dönem olarak adlandırılan ve Almanya’da Bismarck’ın etkisiyle sosyal sigortaların ilk kez kabul edilmesiyle başlayan dönem ile Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemdir. 19. yüzyılın sonunda Almanya’da Bismarck, önemli bir sosyal politika aracı olarak sosyal güvenlik kavramına başvurmuştur. Bismarck, bir yandan emek gücünün yeniden üretimine olanak tanıyan, öte yandan da işçileri sistem ile bütünleştirmeyi kolaylaştıran sosyal sigorta modeli oluşturarak modern anlamda ilk adımı atmıştır. Bu ülkeyi diğer Avrupa ülkeleri izlemiştir. Özellikle iki dünya savaşı arasında ve

¹⁵²Leon Ginsberg, Julie Miller-Cribbs, **Understanding Soscial Problem, Policies and Programs**, USA, 2005, ss.18-19.

¹⁵³Demirbilek, Sosyal Hizmet, s. 24.

¹⁵⁴Güzel ve Okur, ss. 14-16.

savaş sonrası dönemde sosyal güvenlik ve sosyal hizmet alanındaki çabalar yoğunlaşarak günümüze kadar gelmiştir¹⁵⁵.

Kimsesiz veya korunmaya muhtaç çocuklar için sunulan geleneksel hizmetlerin uzun bir geçmişi bulunmasına rağmen, kurumsal anlamda sosyal hizmetlerin gerçekleştirildiği ilk kanun olması bakımından “Yoksullar Kanunu” dikkat çekicidir. Ana-baba veya yakınları tarafından bakılmayan çocuklar daha önceleri manastırlarda bakılırken, söz konusu kanun ile çocukların yün tezgâhlarında çırak olarak çalıştırılmaları sağlanmıştır. Bununla birlikte, erkek çocukların 24, kız çocukların ise, 21 yaşına ya da evleninceye kadar bakılmaları öngörülmüştür. İngiltere’de başlayan bu hizmet Amerika’da korunmaya muhtaç çocuklar için çıraklık sistemini getirmiş ve sistem 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Çıraklığın dışında Almhouse adı verilen yardım evlerinde de çok sayıda çocuğa bakım verilmiştir. Almhouse’larda yaşayan çocukların, karanlık, aşırı kalabalık ve kirli odalarda kaldığı, kendilerine yeteri derecede yiyecek ve giyecek verilmediği gözlenmiştir. Almhouse’larda çocukların yanı sıra fiziksel ve ruhsal sorunları olan yetişkinler de kalmıştır. Sadece çocuklara hizmet veren yetimhaneler ise, daha sonra faaliyete geçmiştir¹⁵⁶. Söz konusu dönemde, Almhouse’larda kalan çocukların hastalıklara yakalanma ve ölme risklerinin yüksek olduğu, bu kurumlardan ayrıldıktan sonra ise, toplum yaşamına uyum sağlama güçlüklerinden söz edilmektedir¹⁵⁷.

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler; parasal yardım, çocuk bakım hizmetleri ve çocuk yerleştirme hizmetleri olmak üzere farklı boyutlar kazanmış, verilen hizmetler sürekli değerlendirme ve incelemeye tabi tutulmuştur¹⁵⁸. İlk dönemlerden farklı olarak modern kurum bakım yöntemlerinde küçük gruplar halinde yaşama, sağlıklı ve düzenli bakım ile çocukların kişilik özelliklerine ve kişisel bağımsızlıklarının gelişmesine uygun

¹⁵⁵Cemal Hüseyin Güvercin, “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi” **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 57, Sayı: 2, 2004, s. 90. ss. 89-95

¹⁵⁶Assiye Şahin Akbulut, **Korunmaya Muhtaç Çocuk Kavramına Yeni Yaklaşım (Toplumsallaşma Sürecinde Uygulanan Sistemlerin Analizi: İzmir Örneği)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s. 34.

¹⁵⁷Gönül Erkan, **Korunmaya Muhtaç Çocuklar**, Ankara, 1995, (Korunmaya Muhtaç), s. 4.

¹⁵⁸Neşe Erol ve diğerleri, **Çiçekli Dünyamda Elimi Yalnız Bırakma: Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemleri**, Koruyucu Aile Evlat Edinme Derneği Yayını, Yayın No: 1, Ankara, 2005. s. 12.

ortamların oluşturulması hedeflenmiştir. Böylece, çocukların ev havası verilmiş kurumlarda, alanında yetişmiş sosyal hizmet görevlileri tarafından bakılması ve yetiştirilmesi aşamasına geçilmiştir¹⁵⁹. Buna bağlı olarak kurumların fiziki konumlarında da düzenlemeler yapılmıştır. Kurumların yemek salonlarındaki büyük masalar, yerini küçük masalara bırakmıştır. Mobilyalar, çocukların kendilerini daha rahat hissedeceği ve kişisel eşyalarını koyacağı bir şekilde hazırlanmıştır¹⁶⁰. Böylece, çocukların kendilerini evlerindeki gibi hissetmeleri duygusu verilmeye çalışılmıştır¹⁶¹.

Dünyada yaygın olarak başlatılan ilk bakım modeli çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi isimlerle anılan kurum bakımındadır. Çocukların bakım ve korunma altına alındığı yerler, bebek evleri, çocuk yurtları, çocuk köyleri, koruyucu aile ve evlat edindirme modelleridir¹⁶². 20. yüzyılın ortalarında korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetlerin olumlu ve olumsuz yanlarının değerlendirilmesi, çocukların örselenmelerini asgari seviyeye indirecek çalışmaların yapılması çocuk refah alanının temel amacı haline gelmiştir. Dolayısıyla, kurum bakımında, yöntem değişiklikleri kabul edilmiştir. Buna göre, büyük ve kalabalık kurum bakımının yanında, daha az çocuğun, bir anne ve yardımcısının kaldığı aile grup evleri ile iki üç ailenin bir arada bulunduğu, anne ve yardımcı ya da evli bir çiftin gözetimindeki grup evlerine öncelik verilmiştir. Ayrıca, bu süreçte ailelerin yoksulluk ve işsizlik durumlarında çocukların bakıldığı “geçici, yatılı yardım kurumları” ile kurum bakımına kesin yerleştirme işlemi yapılmadan önce çocukların geçici süreyle bakıldığı, “dinlenme evleri” yer almıştır¹⁶³.

Korunmaya muhtaç çocuklara verilen bakım yöntemleri her ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına göre değişiklik göstermektedir. Gelişmiş ülkelerdeki çocuk refah sistemleri, çocuğun korunmasının biyolojik ailesi yanında sağlanması üzerine kurulmuş ve geçmişin çocuk odaklı refah sistemi bugün aile odaklı sistem hâline dönüşmüş, koruyucu aile ve evlat edindirme yöntemi yaygınlaşmıştır. Gelişmiş ülkelerin aksine, özellikle üçüncü dünya ülkeleri başta

¹⁵⁹Walter A. Friedlander, **Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç**, çev. Resan Taşçıoğlu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1966, s. 390.

¹⁶⁰Akbulut, s. 34.

¹⁶¹Friedlander, s. 390.

¹⁶²Erol ve diğerleri, s. 13.

¹⁶³Erol ve diğerleri, s. 13.

olmak üzere gelişmekte olan ÷lkelerde ise, korunmaya muhtaç çocukların büyük çoğunluğuna halen çocuk yuvaları ya da yetiştirme yurtlarında bakılmaktadır. Ancak, söz konusu bu ÷lkelerde de yavaş yavaş daha büyük ve kalabalık kurumlardan daha küçük bakım evlerine doğru bir geçiş söz konusudur¹⁶⁴.

2. Türkiye Açısından

Türkiye’de sosyal hizmet uygulamalarının köklü bir geçmişi bulunmaktadır. Bu geçmişe bakıldığında sosyal hizmetin öncelikle daha çok dini karakterli, hayırseverlik yönü ağır basan ve geleneksel yardımlaşma çerçevesinde vatandaşlar tarafından gönüllü bir şekilde sunulduğu gör÷lmektedir. Kurumlaşma ise, daha sonra ve daha çok vakıflar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin sunumunu, Türkiye’de Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki devrede incelemek mümkündür.

a. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Dünyanın diğer ÷lkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de sosyal hizmet uygulamalarının eski bir tarihi vardır¹⁶⁵. Ancak, Türkiye’de yüzyıllar boyunca sosyal hizmet motifli eylemler, hayırsever kişiler tarafından meydana getirilen vakıfların hizmet alanı içinde kalmıř¹⁶⁶, devletin koruyuculuğuna ve müdahalesine gereksinim duyulmamıştır. Sosyal hizmetin geleneksel kurumları olarak hayrat vakıfları, özellikle bazı Osmanlı hükümdarlarının kurmuş olduğu yetimhaneler sayesinde bir

¹⁶⁴Aysel Ekşi, “Koruma Altında Çocuklar: Dünyada Beş Kıt’anın Çeşitli ÷lkelerinden Örnekler”, Koruma Altındaki Çocuklar, **Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları**, 23-25 Şubat 2004, (Ed. Rana Uslu), Ankara, 2004 , ss .9-10., Ergün Yazıcı, “Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 18 , Hatay, 2012, s. 517.

¹⁶⁵Erol ve diğerleri, ss.11-12.

¹⁶⁶Okçay, s.150., Türkiye’de sosyal hizmetlerin örgütlenişi İslâm dininin öngördüğü yardımlaşma ilkesinden hareketle gelişme göstermiştir. İslâmi yapılanmada temel olan Kur’an ve Hadis hükümlerinin toplumsal örgütlenmeyi düzenlemedeki etkisi nedeniyle “yoksula yardım ve yoksulu gözetme” motifi, dinsel yaptırım olarak tabana yayılmıştır. Ancak, dinsel anlamda yardımseverlik davranışının toplumsal boyutu, ekonomik ve toplumsal yapıyla doğrudan ilişkili olması nedeniyle sosyal hizmetler uzun süre kurumlaşmamış ve ilk kurumlaşmalar vakıflar aracılığıyla başlamıştır.

kısım kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların korunması hususunda dini emirlerin ve şefkat duygularının gereğine uygun hizmetler vermişlerdir¹⁶⁷.

Sosyal hizmet olarak eski Türk toplumlarında özellikle çocukların korunmasıyla ilgili çeşitli hususlara yer verilmiş olduğu yapılan arkeolojik kazılarda çıkan belgelerde görülmüştür¹⁶⁸. Milattan önceki (M.Ö.) çağlarda yaşamış Sümerlere ait kalıntılarda ve yapılan kazılarda çocukların korunmasıyla ilgili hükümlere rastlanmıştır. Ayrıca, M.Ö. 1280 yılında Etilerin çocuk koruma ile ilgili ilk vakfı kurduğu, M.Ö. 12. Asırda ise, Uygurlar tarafından benzer nitelikte ikinci vakfın kurulduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Hun devletlerinin de Moğol istilasına kadar benzer çalışmalar yaptığı ve vakıflar marifetiyle hizmetler verdiği bilinmektedir¹⁶⁹.

Türklerin yaşadığı Orta Asya ve daha sonra yerleşmiş oldukları bölgelerde, kurmuş oldukları devletlerde gerek İslamiyetin kabulünden önce ve gerekse İslamiyetin kabulünden sonra, sosyal hizmetlerin daha çok dinsel etki ve vakıflar aracılığı ile sunulduğu anlaşılmaktadır. Eski Türk devletlerinde kimsesiz terk edilmiş ve suçlu çocuklar için özel kurumlar açılmış, söz konusu çocukların bu kurumlarda bakılma, çalıştırılma ve eğitilme uygulamaları başlatılmıştır. Selçuklu Devleti zamanında mahalli düzeyde kalmış ve genişletilememiş birçok aşevi, yetimhane ve sağlık yurdu açılmış, bunların giderleri de yine vakıflar aracılığıyla karşılanmıştır¹⁷⁰.

Osmanlı Devleti'ndeki sosyal hizmetler Selçuklu döneminin devamı niteliğindedir. Sosyal yardım ve sosyal sigorta sınırlarını aşan ve bugünkü anlamı ile sosyal güvenlik ve sosyal refah hizmetlerini birleştiren hizmetler, vakıflar aracılığıyla yapılmıştır. Kapalıçarşı'daki esnaf çıraklarını, din farkı gözetmeksizin okutmak ve babasız fakir çocuklara eğitim vermek amacı ile açılarak, ders araçlarının bedava verildiği Darüşşafaka da bir sosyal hizmet kurumudur¹⁷¹.

¹⁶⁷Muhlis Fer "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Korunmaya Muhtaç Çocuklar**, İstanbul İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 24, İstanbul, 1970, s. 19.

¹⁶⁸Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, ss. 52-54 vd.

¹⁶⁹Aydın Zevkliler, "Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, 1968, s. 174., Türkmen, ss. 12-13.

¹⁷⁰Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, ss. 52-54 vd.

¹⁷¹Türkmen, ss. 12-13.

Darüşşafaka kurulduğu 1872 yılından bu yana daha çok eğitimle ilgili olarak çocuklara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmektedir¹⁷².

Bir başka sosyal hizmet kurumu ise, Etfâl Hastanesidir. Söz konusu hastane, çocuklara ve darülacezeye hizmet vermek üzere kurulmuştur¹⁷³. Darülaceze ise, kent yoksulları üzerindeki sosyal kontrolü artırmak, disiplini sağlamak ve bir hayır kurumu olarak öncelikle dilencilikle mücadele etme amacı gütmüştür. Bir başka ifadeyle, darülaceze; kimsesiz çocuklar ile geçimini ancak dilenmek suretiyle sağlayan sakat, hasta erkekler ve kadınları dilenmekten kurtarmak üzere inşa edilmiştir¹⁷⁴. Kurumun içerisinde kimsesiz bebekler için ırzahane/kreş, yetimhane, çalışacak durumda olanlara iş ve meslek kazandırmak için çeşitli imalathaneler, mekteb-i iptidai ile cami ve değişik cemaatler için kiliseler inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti başlangıçta çok sistemli ve kurumsal yapı çerçevesinde olmasa da terk edilmiş ve kimsesiz çocuklar sorununu 19. yüzyılın başlarından itibaren gündemine almış ve bu soruna bir çözüm bulmak doğrultusunda çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler söz konusu çocukların, meslek edinmeleri ve bu yolla topluma faydalı kişiler haline gelmelerini sağlamak şeklinde olmuştur¹⁷⁵.

Bu amaçla 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Hükümetleri sanayi mektepleri biçimi altında yetim ve yoksul çocuklar için daha kurumsal sistematik ve yaygın bir uygulamaya yönelmiştir. Ancak, söz konusu dönemde devlet her ne kadar yatılı sanayi mektepleri aracılığıyla kimsesiz yetim çocukları koruma altına almaya çabalamış olsa da aile, devletin müdahale alanı dışında kalmıştır. Bu durum, korunmaya muhtaç çocukların, Maarif Nezaretine bağlı olarak kurulan Darüleytam Müdüriyet-i Umumiyesi bünyesinde doğrudan devletin koruması altına alınmasına kadar değişmemiştir¹⁷⁶.

Darüleytamların yanı sıra Osmanlı yönetim anlayışındaki duyarlılığa örnek olmak üzere Darülhayr-i Ali'den de bahsedilebilir¹⁷⁷. Küçük bir ilk “mektep” ve kimsesiz Müslüman sokak çocukları için bir tür yetimhane olan Darülhayr-i Ali'nin

¹⁷²Türkiye'de Sosyal Hizmetler, **Sosyal Hizmetler Bülteni**, Cilt: 3, Sayı: 11, 1987, s. 13.

¹⁷³Nadir Özbek, **Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Devlet**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, (Sosyal Devlet), ss. 202, 214, 216.

¹⁷⁴Reşat Ekrem Koçu, **Darülaceze**, İstanbul, 1974, s. 19.

¹⁷⁵Özbek, Sosyal Devlet, ss. 214-216

¹⁷⁶Özbek, Sosyal Devlet, ss. 214-216

¹⁷⁷Türkmen, ss. 2-13.

açılışı 1903 yılında gerçekleşmiştir. Darülhayr-i Ali öncelikle “işsiz güçsüz serseri dolaşan haneberduş gençlerle, korunmaya muhtaç oğlan çocuklar için” sanayi mekteplerine hazırlık niteliğinde bir yetimhane olarak düşünülmüştür. Eğitim süresi bir yıl hazırlık olmak üzere yedi yıl, öğrenime devam edecek öğrencilerin sayısı ise, 40 erkek ve 40 kız olmak üzere yılda seksen öğrenci olarak planlanmıştır. Ancak, Darülhayr-i Ali işlevsel olamamış ve 1909 yılında kapatılmıştır. Tuna valisi Mithat Paşa, 1860 Niş'te, 1864 yılında Sofya'da 1865 yılında ise, Rusçuk'ta Müslüman ve Hıristiyan kimsesiz ve yetim çocukların tahsil ve terbiyesi ile sanat öğretmek maksadıyla kurumlar açmış, bu kurumlara da ıslahhane veya sanayi mektebi ismini vermiştir¹⁷⁸.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına girmesi ile savaşın getirdiği sefalet, açlık, istilaya uğrayan yerlerdeki çocukların korunma ihtiyaçları Darüleytamları doğurmuştur¹⁷⁹. 1914 yılında kurulan ve 1915 yılında faaliyete geçen Darüleytamlarla Balkan ve Trablusgarp savaşlarında şehit olanların çocuklarının korunması ve yetiştirilmesi amacıyla yönelik hizmetler yürütülmeye başlanmıştır¹⁸⁰. Yetimhane, yetimler evi ya da öksüzler yurdu anlamına gelen Darüleytamlardan ilki Sait Halim Paşa tarafından kuruma bağışlanan Bebek Yalısında hizmete girmiştir. Daha sonraki yıllarda kamuoyu konuya ilgi göstererek Darüleytamları desteklemiştir. Bu ilgi ve destek kısa sürede Darüleytam'ların sayısını artırmıştır¹⁸¹.

Savaşlar nedeniyle yetim sayısındaki artış devam edince buna bağlı olarak, Darüleytamların sayısı da artmıştır. Bir süre sonra savaşın getirdiği sıkıntılar artınca Darüleytamlar da ekonomik sıkıntılara düşmüş ve tedbir olarak bu kurumları mali bakımdan desteklemek için “Evladı Şüheda Vergisi” konulmuştur¹⁸². Ayrıca, bu dönemde doğu illerinde Kazım Karabekir Paşa'nın yetim çocukların tespiti, bakımı ve korunması ile bu çocukların meslek edinmeleri için yapmış olduğu çalışmalar bulunmaktadır¹⁸³. Özellikle doğu illerindeki binlerce erkek ve kız çocuğunun bakımı,

¹⁷⁸Doğan Çağlar, “Türkiye'de Korumaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, 1973, s. 68.

¹⁷⁹Türkmen, ss. 12-13.

¹⁸⁰Türkiye'de Sosyal Hizmetler, **Sosyal Hizmetler Bülteni**, Cilt: 3, Sayı: 11, 1987, s. 13., Özbek, Güvenlik, s. 76.

¹⁸¹Şenocak, *Korumaya Muhtaç Çocuklar*, s. 57.

¹⁸²Özbek, *Güvenlik*, ss. 76-79.

¹⁸³Turgay Çavuşoğlu, “Kazım Karabekir ve Savaş Çocukları”, *Sosyal Hizmetler Sempozyumu 2004: Türkiye'de Sosyal Hizmet Uygulamaları İhtiyaçlar ve Sorunlar: Konferans ve Bildiriler*, 4-6 Kasım

eğitimi ve meslek edindirilmesi için İngiliz, Fransız, Rus ve İtalyanların bıraktığı okul ve diğer kurumlara el konulup bunlar Darüleytam yapılmıştır¹⁸⁴. Cumhuriyetin kurulmasından sonra, bir süre daha varlığını devam ettiren Darüleytamlar 1926 yılında çıkarılan bir kanunla kapatılarak kullandıkları binalar okullara dönüştürülmüştür¹⁸⁵.

Gerek Kurtuluş Savaşı ve gerekse Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında sosyal politikalara ilişkin yeni adımlar atılmış¹⁸⁶, Cumhuriyet seçkinlerinin, çocuk meselesini merkeze alan sosyal politika gündemlerinin uygulamaya geçirilmesinde Himaye-i Etfâl Cemiyeti önemli rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde İstanbul Himaye-i Etfâl Cemiyeti 17 Ocak 1921’de padişah iradesiyle kamu yararına çalışan bir kuruluş olarak kabul edilmiştir¹⁸⁷. Aynı yıl içerisinde Cumhuriyet Türkiyesi’nin kurulma mücadelesi verilirken, Ankara’da da korunmaya muhtaç çocuklara yönelik önemli bir adım atılmış¹⁸⁸ ve Atatürk’ün önerisiyle savaş mağdurları ve şehit çocuklarının korunması amacıyla 30 Haziran 1921 tarihinde Ankara Himaye-i Etfâl Cemiyeti isimli bir dernek kurulmuştur¹⁸⁹.

Sonuç itibariyle, Osmanlı İmparatorluğu döneminde dinsel kurumlar yanında sosyal güvenlik ve sosyal hizmet ile ilgili en önemli mekanizmalar, lonca gibi meslek kuruluşları ile vakıflardır¹⁹⁰. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu döneminde esnaf loncalarının sigorta tekniğiyle çalışan “orta” ve “teavün” sandıkları oluşturdukları bilinmektedir¹⁹¹. Bununla birlikte, Osmanlı İmparatorluğunda uzun yıllar sosyal yardım ve sosyal hizmet-buna çocuğun korunması da dâhil olmak üzere- İslâm inancının sosyal adalet fikrine dayanan dini ve sosyal kurumları tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı devletinde bu sosyal kurumlar çoğunlukla, yoksullara, kimsesiz, dul ve yetimlere, muhtaç ve engellilere yaşıamının çeşitli evrelerinde

2004, Alanya, (Ed. Arzu İçağasioğlu Çoban, Halit Koray Arslanoğlu), Haberal Eğitim Vakfı, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara, 2005, s. 246 vd.

¹⁸⁴Türkmen, ss. 12-13.

¹⁸⁵Şenocak, Sosyal Güvenlik, s. 450.

¹⁸⁶Gül, s. 355.

¹⁸⁷Özbek, Güvenlik, s. 104.

¹⁸⁸Gül, s. 355.

¹⁸⁹Tomanbay, s. 277.

¹⁹⁰Kongar, s. 193.

¹⁹¹Süleyman Eryiğit, **Ahi Birliklerinde Yönetim ve İşletme Fonksiyonlarının Temel Yapısı**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 1998, s. 24.

yardım ve hizmette bulunmak üzere kurulan vakıflardır¹⁹². Çünkü varıl ve hayırsever kişiler, özellikle taşınmaz mallarının gelirlerini, dini ve sosyal amaçlı hizmetlerin yerine getirilmesi için ya bu vakıflara finansman kaynağı olarak vermekte ya da söz konusu taşınmazları gelirleriyle birlikte vakıfların mülkiyetine bırakmaktaydılar¹⁹³. Özellikle bu vakıflardan “Avarız” ve “Müessesatı Hayriye” isimlerini taşıyan vakıflar, muhtaç kişilere yönelik sosyal yardımları düzenleyen bir karaktere sahip olmuşlardır¹⁹⁴. Ancak vakıflar, 19. yüzyıl boyunca sosyal yardım işlevlerini önemli ölçüde kaybetmiştir. Bu süreç boyunca Osmanlı padişahları hayır işleri için vakıf kurumlarına daha az ilgi göstermişlerdir. Öyle ki, 19 ve 20. yüzyılda, 1808 ve 1918 yılları arasında iktidar olan Osmanlı padişahları tarafından sadece 27 vakıf kurulmuştur. Bir diğer ifadeyle, son dönem Osmanlı sosyal refah sisteminde vakıfların rolünün önemli ölçüde azaldığı görülmektedir¹⁹⁵.

b. Cumhuriyet Dönemi

Sosyal güvenlik sistemi Türkiye’de de esas itibariyle sosyal sigorta yöntemi üzerine oturmaktadır¹⁹⁶. Cumhuriyet döneminde ilk olarak 1923 yılında Ereğli havzasındaki maden işçilerine yönelik “Amele Birliği” adıyla ve sigorta tekniğiyle çalışacak bir sandık kurulmuştur¹⁹⁷. Çocukların korunması da önce dernekler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğunun son

¹⁹²Ali Naim İnan, “Çocuğun Korunması ve Polis”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 37, Sayı: 1, 1980, s. 244.

¹⁹³Şenocak, *Korunmaya Muhtaç Çocuklar*, s. 55.

¹⁹⁴Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2008 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.ankarashcek.gov.tr/rapor/2008%20ashm%20faaliyet%20raporu.doc>, Erişim: 25.02.2009., Türkiye’de Sosyal Hizmetler, **Sosyal Hizmetler Bülteni**, Cilt: 3, Sayı: 11, 1987, s. 13.

¹⁹⁵Özbek, *Sosyal Devlet*, ss. 25, 26.

¹⁹⁶Sosyal Güvenlik kurumları olarak kurulan ilk kurum, 3008 sayılı “İş Kanunu” hükümleri gereği, 1945 yılında oluşturulan “İşçi Sigortaları Kurumu”dur. İşçi Sigortaları Kurumunun ismi, 1964 yılında 506 sayılı Kanun ile “Sosyal Sigortalar Kurumu” olarak değiştirilmiştir. İkinci büyük sosyal sigorta kurumu, 1950 tarihinde 5434 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu” ile kurulan “T.C. Emekli Sandığı”dır. Üçüncü sigorta kurumu olarak ise, 1971 tarihinde 1479 sayılı “Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu” ile oluşturulan BAĞ-Kur’dur. 1983 tarihinde ise, SSK tarafından uygulanmak üzere 2925 sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu”, BAĞ-Kur tarafından uygulanmak üzere de 2926 sayılı “Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” kabul edilerek, Türk sosyal güvenlik sisteminin sosyal sigorta açısından teşkilatlanması tamamlanmıştır. Bu şekilde, nüfusun neredeyse tamamı sosyal güvence kapsamına alınmıştır. Sonuç itibariyle, sigorta kolları bakımından en kapsamlı örgütlenme SSK tarafından gerçekleştirilmiştir.

¹⁹⁷Eryiğit, s. 24.

dönemleri ve Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında çocukları korumak için kurulmuş olan İstanbul Himaye-i Etfâl Cemiyeti ile Ankara Himaye-i Etfâl Cemiyetinin birleşmeleri için çaba gösterilmiş olsa da, bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Milli mücadelenin kazanılmasından sonra, Ankara Himaye-i Etfâl Cemiyeti, tıpkı kuruluşunda olduğu gibi kurulduktan sonra da Atatürk'ün desteğini alarak tüm ülke çapında örgütlenmiş ve faaliyetlerini devam ettirmiştir¹⁹⁸. Himaye-i Etfâl Cemiyetinin çocuk yuvalarına; annesiz, babasız, muhtaç çocuklarla, sosyal ahlâki ve ruhi nedenlerden ötürü anne-baba korumasından yoksun çocuklar alınmıştır¹⁹⁹. 1935 yılında dilde sadeleşme faaliyetleri çerçevesinde, Himaye-i Etfâl Cemiyetinin ismi “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak değiştirilmiş ve kamu yararına çalışan dernek statüsünü kazanmıştır²⁰⁰.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, çocuğun korunmasını daha çok kurum bakımı ile eş bir hizmet biçiminde ortaya koymuştur. Cumhuriyet dönemindeki yasal düzenlemeler çocukların korunması için bir takım hükümler getirmiştir²⁰¹. Öncelikle 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'da çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamalarını etkileyecek önemli düzenlemeler yapılmıştır²⁰². Kanun, velayet hükümleri çerçevesindeki ana baba hak ve yükümlülüklerini belirlemiş, görevlerini yerine getirmeyen anne babalara toplum adına mahkemelerin müdahale edebileceğini ve ana babaya karşı çocukların korunabileceğini hüküm altına almıştır²⁰³. Medeni Kanun'da, ana babası olan çocukların durumu geniş olarak düzenlenmiş, ana babası olmayan çocuklar hakkında ise, vasi tayini ve vesayetle ilgili hükümler getirilmiştir²⁰⁴.

1930 yılında ise, 1580 sayılı Belediyeler Kanunu kabul edilmiş ve belediyelere sosyal hizmetlerle ilgili çeşitli görevler verilmiştir. Ayrıca, yine aynı yıl kabul edilen 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile sosyal yardımlarla ilgili çeşitli konular düzenlenmiştir. 1936 yılında ise, 3017 sayılı Sağlık ve Sosyal Yardım

¹⁹⁸Erol ve diğerleri, ss. 26-27.

¹⁹⁹Elif Gökçearsan Çifçi, “Türkiye’de ve Dünya’da Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi”, **Aile ve Toplum Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 19, 2009, s. 61.

²⁰⁰Özbek, Güvenlik, s. 104., Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 57.

²⁰¹Koşar, Aile ve Çocuk, ss. 40-41.

²⁰²Türkiyede Sosyal Hizmetler, **Sosyal Hizmetler Bülteni**, Cilt: 13, Sayı: 11, Yıl, 1987, s. 13

²⁰³Koşar, Aile ve Çocuk, s. 41.

²⁰⁴Zevkliler, s. 174.

Bakanlığı Kuruluş Kanunu kabul edilmiştir²⁰⁵. 1941 yılında 4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun ile askerlik hizmetinde bulunanların muhtaç ailelerine yapılacak sosyal yardımlarla ilgili hususlar düzenlenmiştir²⁰⁶.

1949 yılında ise, 5387 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Söz konusu Kanun, bu alanda çıkarılan ilk kanun olması bakımından önemlidir²⁰⁷. 5387 sayılı Kanun Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığına çeşitli kanuni görev ve sorumluluklar vermiştir. Kanun, taşıdığı aksaklıklar yüzünden yedi yıl gibi kısa bir süre yürürlükte kalmıştır. Söz konusu kanunun yürürlükten kaldırılmasına gerekçe olarak Milli Eğitim Bakanlığının kanunla verilen görevleri yerine getirmemesi ve mahalli idarelerin de mali imkânlarının yetersiz kalması gösterilmiştir²⁰⁸. Dolayısıyla, 5387 sayılı Kanun korunmaya muhtaç çocukların korunma ve bakımları ile yetiştirme yurtları için Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile belediyelerin yurt açmaları için bütçelerine ödenek koymalarını kabul etmiş; ancak, ne anılan bakanlıklar ne de yerel yönetimler bu görevini yerine getirmişlerdir²⁰⁹.

1957 yılında 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” ile yürürlükten kaldırılmıştır. 6972 sayılı Kanun ile korunmaya muhtaç çocukların korunmasına yönelik sosyal hizmetler biraz daha farklı bir anlayış ile ele alınmıştır. 5387 sayılı Kanun korunmaya muhtaç çocuklara verilecek hizmetleri merkezi idareye ait kamu kuruluşları arasında bölüştürmüş iken, 6972 sayılı Kanun bu bölünmeye “Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri”ni de dâhil etmiştir. Buna göre, Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler, her ilde veya birkaç ilde ortaklaşa kurulacak Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliklerinin direkt

²⁰⁵Bu kanun, 13.12.1983 tarih ve 181 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlükten kaldırılmıştır.

²⁰⁶“2008 Yılı Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Faaliyet Raporu” <http://www.ankarashcek.gov.tr/rapor/2008%20ashm%20faaliyet%20raporu.doc>, (25.02.2009).

²⁰⁷Zevkliler, ss. 174-175.

²⁰⁸Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 58.

²⁰⁹Fer, s. 29.

sorumluluğu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığının da dolaylı sorumluluğu altında yürütölmeye başlanmıştır²¹⁰.

1959 yılında ise, sosyal hizmetlerin gelişmesine yönelik öneriler getirmek ve katkı sağlamak için ve ayrıca bu alanda eğitim ve araştırma yapmak üzere 7355 sayılı Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olmak üzere “Sosyal Hizmetler Enstitüsü” kurulmuştur²¹¹. 1963 yılında 225 sayılı Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı merkez teşkilatı bünyesinde “Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Yaşlı ve özürlü vatandaşlara ise, ancak 07.11.1976 tarih ve 2022 sayılı Kanun ile ancak, parasal sosyal yardımlar sağlanabilmesi mümkün olmuştur. 07.11.1979 tarihinde ise, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kanun kabul edilmiştir.

1982 Anayasası’nın 60. maddesinde “herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu”na, 61. maddesinde ise, “sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler” ile “Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca, 61. maddede “sakatların, çocukların ve yaşlıların” korunacağını ve ayrıca yaşlılar için yapılacak “devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıkların” ise, kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Bu hükümler gereği, Türkiye’de de sosyal yardımlarla ilgili bazı hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda, Er ve Erbaşlar ile bunların dul ve yetimlerine, Harp ve Vazife Malulleri, Şehitler ile bunların dul ve yetimlerine, muhtaç asker ailelerine, Milli Mücadele, Kore ve Kıbrıs Savaşlarına katılanlara aylık bağlanarak, sağlık hizmeti sunulmaktadır²¹². Bununla birlikte ayrıca, 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”, 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu”, 4109 sayılı “Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun”, 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” da sosyal yardımların yapılmasıyla ve korunmaya muhtaç grupların korunmasıyla ilgili düzenlemeler içermektedir. Benzer şekilde, çeşitli belediye, vakıf ve dernekler eliyle sosyal yardım

²¹⁰Ethem Çengelci, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Mülki Amirlere Düşen Başlıca Görevler” **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 378, 1998, s. 206.

²¹¹Erol ve diğerleri, s. 37.

²¹²Sözer, Sosyal Hukuk, s. 29 vd.

hizmetleri yürütülmekte ise de bütün bu uygulamaların ihtiyaca cevap vermekten uzak ve sınırlı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir²¹³.

Türkiye’de kurumsal anlamda korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 1983 yılına kadar dernek statüsünde gönüllü bir kuruluş olarak faaliyet göstermiştir. Söz konusu Kurum, 24.5.1983 tarih ve 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu”nun kabulü ile dernek statüsünden çıkarılmış ve faaliyetleri yeniden düzenlenerek sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren katma bütçeli bir kuruluş haline getirilmiştir²¹⁴. Ayrıca, 2828 sayılı Kanunla 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” da yürürlükten kaldırılmıştır.

1986 yılında ise, 29.05.1986 tarihli 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kanunu” kabul edilmiştir. 3294 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik ve sosyal hizmet kavramları ve uygulamaları açısından yeni bir durum doğmuştur. Söz konusu kanun, “ekonomik yönden muhtaçlık içinde bulunan yoksul kişilere” ve “belli bir destek sağlandığında kendi kendilerine yeterli hale gelebilecek olanlara parasal ve-veya nesnel içerikte sosyal yardımlar” yapılmasını hüküm altına almıştır. 1988 yılında korunmaya muhtaç çocukların istihdam edilmesi açısından önemli bir gelişme olmuştur. 1988 tarihinde, 3413 sayılı “24.5.1983 Tarih ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun” ile SHÇEK Kanunu’na eklenen 1. madde sonucunda, 18 yaşını doldurarak Yetiştirme Yurtlarından ayrılan korunmaya muhtaç çocukların kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmesine başlanmıştır.

Mart 1989 yılında ise, 20096 sayılı Resmi Gazete’nin mükerrer sayısında yayımlanan 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından ayrılarak Başbakanlığa bağlanmıştır²¹⁵. Koruyucu aile hizmetine özgü olarak 1984 yılında çıkarılan

²¹³Günay, s. 1822., S. Özdemir, Küreselleşme, s. 99, Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyon Raporu, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (21.01.2010).

²¹⁴Çengelci, s. 205.

²¹⁵Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2008 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.ankarashcek.gov.tr/rapor/2008%20ashm%20faaliyet%20raporu.doc>, (25.02.2009).

Koruyucu Aile Yönetmeliği ise, 1993 yılında yeniden düzenlenmiştir²¹⁶. 06 Haziran 1997 tarih ve 572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2828 sayılı Kanunun bazı maddeleri değiştirilmiştir²¹⁷. 2005 yılında ise, Koruyucu Aile kavramı Kanun maddesine girmiştir²¹⁸. 2008 yılında ise, “Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım İle Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” 07.08.2008 tarih ve 26960 sayılı Resmi Gazete’de; “SHÇEK Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ise, 05.10.2008 tarih ve 27015 sayılı Resmi Gazete’de de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. SHÇEK Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği uyarınca, hakkında korunma veya tedbir kararı bulunan çocukların toplum içinde yetiştirilmelerinin sağlanabilmesi için, çocuk evlerinin açılması, bu evlerde verilen hizmetin türü, niteliği, işleyişi, personelin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

2011 yılında ise, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurularak korunmaya muhtaç gruplara yönelik sosyal hizmet ve yardımların yürütülmesi bundan böyle söz konusu Bakanlık tarafından sağlanmaktadır. Son olarak, korunmaya muhtaç çocukların koruyucu aile bakımına alınma esaslarını düzenleyen ve 1984 yılında çıkarılıp 1993 yılında yeniden düzenlenmiş olan Koruyucu Aile Yönetmeliği değiştirilmiştir. Türkiye’de koruyucu aile sistemine farklı bir yaklaşım ve uygulama getiren yeni Koruyucu Aile Yönetmeliği 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Resmi Gazete’de de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

D. Sunum Esasları

Toplumsal ihtiyaçları karşılamak için devlet tarafından yerine getirilen mal ve hizmet üretimi kamu hizmeti olarak adlandırılır²¹⁹. Ancak, devlet kamu hizmeti olarak üstlendiği alanlardaki toplumsal ihtiyacı karşılayacak hizmetleri bizzat kendisi

²¹⁶Neşe Erol ve Zeynep Şimşek, “Korunma Gereksinimi Olan Çocuklar; Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi”, **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, s. 136.

²¹⁷Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2008 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.ankarashcek.gov.tr/rapor/2008%20ashm%20faaliyet%20raporu.doc>, (25.02.2009).

²¹⁸Erol ve Şimşek, s. 136.

²¹⁹Onur Karahanogulları, **Kamu Hizmeti**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, ss. 45, 62-63.

yerine getirdiği gibi toplumsal ihtiyacı karşılayacak mal ve hizmet üretimini piyasa aktörlerinden birine de bırakabilir. Bir başka ifadeyle, devlet ya kamu hizmeti alanında mal ve hizmetlerin üretimi için kamusal örgütler kurarak faaliyette bulunur ya da kendisinin yakın denetim ve gözetimi altında özel kişilerin faaliyetleriyle toplumsal ihtiyaçların karşılanmasını sağlar²²⁰. Sosyal hizmetler de bu bağlamda bir kamu hizmeti olarak hukuki düzenlemelerin çizdiği çerçevede devlet, yerel yönetimler ve devletin denetim ve gözetiminde özel ve hayırsever gönüllü kişi ve kuruluşlarca yerine getirilir²²¹.

Bir başka ifadeyle, sosyal hizmet uygulamaları, yardıma ve korunmaya muhtaç kimselere yönelik olarak hem devlet hem de gönüllü kuruluşların birlikte ve sistemli bir biçimde yürüttükleri çalışmalardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmetler, yalnızca gönüllü veya resmi bir çaba olmayıp her ikisinin işbirliği ile gerçekleştirilen hizmetlerdir. Sosyal hizmetlere bu açıdan bakıldığında; sosyal hizmet uygulamalarında kişisel karar ve isteklerin doğrudan bir rolü bulunmamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, sosyal hizmet uygulamaları ihtiyaç sahiplerine kişinin isteğine göre değil kanunların öngördüğü şekilde ve sosyal çalışmacının vereceği rapor doğrultusunda uygulanmaktadır²²².

Kişinin sosyal işlevselliğini, kendi kapasite ve yetenekleri ölçüsünde en yüksek düzeye erdirmeyi ve toplumun kaynaklarını, kişinin gelişmesine olanak sağlayacak biçimde düzenlemeyi amaçlayan sosyal güvenlik yöntemleri, sosyal refah alanının en önemli araçlarıdır. Bu araçlarla hedeflenen amaç; aile yaşamını güçlendirmek, sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunanları devletin korumasına almak, değişen koşullara bu kişilerin uyumunu sağlamak ve ulusal kaynakları halkın refahına yönelmektir. Bu amaca erişmede sosyal hizmetler büyük rol oynamaktadır. Sosyal hizmetlerin düzenli bir biçimde ve ulusal kalkınma hedeflerine uygun olarak yürütülmesi için bir politikanın kabul edilmesi gerekmektedir. Böyle bir politikanın genel çerçevesi 1982 Anayasasında çizilmiştir. Anayasanın başlangıç bölümünde, devletin ulusal dayanışmayı, sosyal adaleti, kişinin ve toplumun huzur ve refahını

²²⁰Karahanogulları, s. 281.

²²¹Ömer Zühtü Altan ve Yener Şişman, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, s. 37.

²²²Şenocak, Sosyal Güvenlik, s. 452.

gerçekleştirmesinin ve güvenlik altına almasının, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde Anayasa'nın esaslarından olduğu belirtilmiştir²²³.

Bu esaslara bağlı olarak Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında şu ifadelere yer verilmiştir: “Sosyal hizmet ve yardımlar sisteminde eşitlik, sosyal adalet, etkinlik ve etkililik ilkeleri esas olacaktır. Sistemden yararlanacak kişilerin belirlenmesi amacıyla ortak bir veri tabanı oluşturularak, nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulacaktır. Sosyal hizmet ve yardımlar alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek ve mevcut personelin niteliği artırılacaktır. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmet ve yardımlar alanındaki faaliyetleri desteklenecektir”²²⁴. Bu bağlamda, sosyal hizmet sunumu önem kazanmaktadır. Ayrıca, sosyal hizmet sunumunun hangi kurum tarafından ve ne şekilde verileceği önemli bir sorun alanını teşkil etmektedir.

1. Kurumsal Açıdan

Yukarıda da ifade edildiği gibi sosyal hizmetler, Türkiye’de devletin sorumluluğu, denetim ve gözetimi altında hem merkezi yönetim, hem yerel yönetimler²²⁵ hem de bunların yanı sıra özel ve gönüllü kuruluşlar tarafından sunulmaktadır. Özel ve gönüllü kuruluşlar dernek veya vakıf olarak faaliyet göstermektedir. Dernek veya vakıfların amaçları kuruluş tüzükleri veya vakıf senetlerinde belirtilmiştir. Bu kuruluşların bu hizmetlerden gelir elde etmeleri veya devletten yardım almaları söz konusu değildir. Dernek veya vakıflar ancak kendi faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerle veya kendilerine yapılan bağışlarla hizmetlerini sürdürmektedirler²²⁶.

²²³Akyüz, Ulusal, ss. 434-435. Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyon Raporu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf> , (15.11.2008).

²²⁴Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/ix/9kalkinmaplani20070302.pdf>, (24.11.2011).

²²⁵Seyyar, Siyaset, s. 519.

²²⁶Gerek ve Oral, s. 94., S. Özdemir, Küreselleşme, s.102.

a. Özel Sektör

İşletmelerin hem ekonomik hem de sosyal amaçları vardır. Günümüzde, işletmelerin ekonomik olarak tek sorumluluklarının kârlarını artırmak olduğu görüşü yerini değişime bırakmış, işletmelerin kârlarını artırmalarının yanı sıra başka sorumluluk alanlarının da olduğu görüşü yerleşmeye başlamıştır. Bu sorumluluklar yasal, ekonomik, ahlâki ve gönüllü sorumluluklardır. Gönüllü sorumluluk işletmelerin hayırsever faaliyetler içerisinde bulunup, sosyal sorumluluk projelerine destek vermesini ifade etmektedir²²⁷.

Sosyal sorumlulukla ilgili evrensel bir tanım bulunmamakla birlikte, genel olarak bir işletmenin ekonomik ve yasal koşullara iş ahlâkına, işletme içi ve çevresindeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası gütmesine, insanları mutlu ve mesut etmesine ilişkin bir kavramdır²²⁸. Ayrıca, sosyal sorumluluk mağdur ve güçsüz durumda olanların yararına hareket etmek, onların tarafında olmak, onları savunmak ve yardım etmektir. Bu anlamda, sosyal sorumluluk, dayanışma esasını yerine getirmektedir. Dezavantajlı durumda bulunmayanların dezavantajlı kesimlere karşı sorumluluğu bulunmaktadır ve sahip olunanların paylaşılması başkalarının yararına kullanılması²²⁹ aynı zamanda toplumsal sorumluluğun bir gereğidir. Bu nedendir ki, köklerini, devlet-vatandaş arasındaki karşılıklı yükümlülükleri açıklayan sosyal sözleşme teorisinden alan şirket sosyal sorumluluğu, tüm insanlığın ihtiyaçlarını gideren ekonomik birimler olarak işletmelerin topluma karşı birtakım sorumluluklar taşıması gerektiği fikrine dayandırılmıştır²³⁰.

²²⁷Şule Çerik ve Emel Özarslan, “Çalışanların Sosyal Sorumluluk Boyutlarına İlişkin Algılamaları: İlaç Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, **Ege Akademik Bakış**, Yıl, 8, Sayı: 2, 2008, ss. 587-588.

²²⁸Çerik ve Özarslan, s. 589

²²⁹Hannu Penttinen, “Aseman Lapsety İstasyon Çocukları Kurumu ve Gençlerin Gece Kafeleri Projesi”, çev. Neşe Hacısalihoğlu, <http://www.shudernegi.org/gecekafeleri.htm>, (10.03.2012).

²³⁰Murat Akyıldız, “Sosyal Sorumluluk ve Ahlâki Yaklaşımlar Çerçevesinde Pazarlamanın Sürdürülebilir Gelişmedeki Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2007, s. 21. Ayrıca, Akyıldız'a göre, ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç farklı sosyal sorumluluk alanı tanımlanmıştır. Bu bağlamda işletmeler, sosyal sorumluluk kaygısıyla hareket etseler bile onların asıl hedefi ve öncelikleri işletme pazarlamasının kendi çıkarlarını korumak ve sürdürmektir. Bu nedenle şirketler sosyal sorumluluk uygulamalarını da esasen bir pazarlama tekniği olarak kullanmaktadır.

Günümüzde, devletin ekonomik yaşamdaki işlevleri sınırlandırılırken, toplum üzerindeki denetim görevleri devam etmektedir. Devlet bir yandan işletmeleri yasal düzenlemelerle sosyal sorumlulukları konusunda aktif olmaya zorlarken, öte yandan özendirici bir takım teşviklerle topluma artı değer sunmaya yönlendirmektedir. Böylelikle devlet, temel amaç olan sosyal refah ve yaşam kalitesinin artırılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Kurumlarda tıpkı insanlar gibi sosyal çevre içinde varlıklarını sürdürürler. Ayrıca, işletmeler sadece üretimini yaptıkları ticari ürünle değil, toplumsal beklentileri karşılayacak sosyal varlıklarıyla da sorumludurlar. Bugüne kadar işletmelerin sosyal sorumluluklarının içeriğini ortaya koymak amacıyla çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmaların ortak yönü, işletmelerin sosyal sorumluluk amacının ekonomik olmayan sorunları da kapsadığı görüşüne dayanmalarıdır²³¹.

Sosyal sorumluluk bilinci ile hareket eden işletmeler çevresi tarafından saygın olarak kabul edilmekte ve sivil toplum örgütleri ile topluma katkıda bulunan projelere imza atmaktadırlar²³². İşletmeler veya özel sektör, sosyal sorumluluk ilkesi kapsamında çeşitli kampanyalarla²³³ sosyal hizmet sunumuna katkıda bulunduğu gibi asıl faaliyet alanı olarak da sosyal hizmet sunarlar. Özel Rehabilitasyon merkezleri, yaşlı bakım evleri, huzurevleri, aile danışma merkezleri gibi hizmetler devletin denetim ve gözetiminde özel sektörün asıl faaliyet alanı olarak sunduğu sosyal hizmetlerden bazılarıdır.

b. Kamu Sektörü

Kamu hizmeti olarak devlet tarafından yerine getirilen sosyal hizmetler hem merkezi hem de yerel yönetimler tarafından sunulmaktadır. Merkezi ve yerel

²³¹Ender Yönet, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: Stratejik Sorumluluk ”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 13, 2005, ss. 244-246, 261.

²³²Eser Nalbant, “İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:12, Sayı: 1, 2005, ss. 200-201., Garanti Bankasının Doğal Hayatı Koruma Derneği ile gerçekleştirdikleri projeler, Borusan’ın Türkiye’nin tanıtımına yaptığı katkılar, NTV ve çeşitli şirketlerin Eğitim Gönüllüleri Vakfı ile iş birlikleri, ihtiyacı olan öğrencilere burs verilmesi, yurt ve staj olanakları sağlanması, yerli yabancı yayınların topluma kazandırılması, güzel sanatlara destek verilmesi, eğitim ve sağlık kuruluşlarına maddi destek sağlanması gibi davranışlar iyi birer sosyal sorumluluk örneklerini oluşturmaktadır.

²³³Erol Eren ve Necdet Timur, **Stratejik Yönetim**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 1491, Eskişehir, 2007, s. 53.

yönetimler, kapsam bakımından yoksulluk koşuluna bağlı olarak herkese, yoksulluk koşulu dışında ise, sosyal bakımdan korunmaya muhtaç olan kişi ve gruplara sosyal hizmet sunmaktadırlar²³⁴.

(1). Merkezi Yönetim

Merkezi idare bünyesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü; kadınlara, yoksullara ve ayrıca korunmaya muhtaç kişilere hizmet sunmakla yükümlüdürler. Bununla birlikte, merkezi nitelikli Milli Eğitim Bakanlığı özel eğitime muhtaç çocuklar için, Sağlık Bakanlığı ise, tüm halkın ve özellikle yoksulların sağlık hizmetleri için görevlendirilmiştir²³⁵.

Türkiye’de eğitim, sağlık, sosyal hizmet vb. konularda merkezi yönetimin ağırlığı çok fazladır. Kamu kuruluşlarının sunduğu, sosyal nitelikli kamu hizmetlerinin tamamı merkezi yönetimin kontrolünde gerçekleştirilmektedir. Aşırı merkeziyetçilik, hizmetlerin planlanması, yapılması ve gereksinim duyanlara hizmetin aktarılmasını aksatmaktadır. Buna ek olarak, finansal kaynak sıkıntısı da bu hizmetlerin yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de sosyal refah hizmetlerinin yerine getirilmesi bağlamında hem kamu yönetiminin hem de sivil toplum kuruluşlarının istenilen düzeye ulaşmadığı görülmektedir²³⁶.

(2). Yerel Yönetimler

Belirli bir coğrafi alanla sınırlandırılmış yerleşim birimlerinde yaşayan kişilerin bir arada yaşamaları nedeniyle ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması amacıyla oluşturulan yerel yönetimler, günümüzde birçok sosyal sorunun yerinde çözülmesi açısından önem taşıyan sosyal politika aracı olarak karşımıza çıkmaktadır²³⁷. Türkiye’de yerel yönetim sistemi il özel idaresi, belediye ve köy olmak üzere üç kademelidir. Ancak, bu üç kademe arasında tüzel kişilik olarak herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmadığı gibi eşgüdüm amaçlı ilişki de bulunmamaktadır. Bunların birbirleriyle hiyerarşik ilişki içerisinde

²³⁴Sözer, Sosyal Devlet, ss. 153-154.

²³⁵Sözer, Sosyal Hukuk, s. 158.

²³⁶S. Özdemir, Küreselleşme, s. 402.

²³⁷Kobak, s. 1.

bulunmamasından kaynaklanan sorunlar, merkezi yönetimin taşra kuruluşları olan illerde valilik, ilçelerde ise kaymakamlık kanalları ile giderilmektedir²³⁸.

Yerel yönetimleri oluşturan belediyelerin ve il özel idareleri ile köy idaresinin korunmaya muhtaç kişilere ve yoksullara ilişkin birçok yükümlülüğü bulunmaktadır²³⁹. Bu bağlamda, belediyeler, yetim evleri, yaşlı kuruluşları, yoksullar için yatılı evler açmak, çocukların, yaşlı ve yoksulların gereksinimlerini karşılamakla yükümlü kılınmışlardır. Belediyelerin sosyal yardımlarla ilgili hizmetlerinin ağırlığını 4109 sayılı “Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun” gereği yapılan yardımlar ve aşevlerinin açılması oluşturmaktadır. Belediyeler dışında, il özel idarelerince de sosyal yardımlar yapılmaktadır²⁴⁰.

Yapılan bütün bu hizmetlerin yanı sıra, son yıllarda yine toplumsal değişmeye ve yeni sorun alanlarına bağlı olarak yerel yönetimlerden özellikle belediyeler, kadın sığınma evleri, kadın aktivite merkezleri, geçici barınma merkezleri ve aile danışma hizmetleri gibi hizmetleri bölgelerinde sunmaya başlamıştır²⁴¹. 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ise, kadın, çocuk, engelli vb gruplara yönelik sosyal hizmetlerin yürütümü ve denetlenmesini belediyelerin görevleri arasında saymıştır. Bu bağlamda, belediyelerde kurulmaya başlanan engelliler hizmet birimleri sosyal hizmetin sunumu açısından önem taşımaktadır.

c. Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de kâr amacı gütmeyen kuruluşların gelişimine göz atıldığında, demokratik sistemin önemli öğelerinden olan sivil toplum kuruluşlarının, toplumun gelişmesinde önemli roller üstlendiği görülmektedir. Özellikle çeşitli sosyal hizmet alanlarında faaliyette olan sivil toplum kuruluşlarının, gönüllülük esasına dayalı faaliyette bulunduğu, günümüzde en yaygın şekliyle dernek ve vakıf adı altında

²³⁸Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/yerelyon/oik554.pdf>, (15.11.2008).

²³⁹Sözer, Sosyal Hukuk, s. 158.

²⁴⁰Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyon Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (15.11.2008).

²⁴¹Karahanoğulları, s. 335.

faaliyetlerini yürüttüğü, toplum için yararlı ve öncü çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir²⁴².

Sivil toplum kuruluşları, kişilerin toplumsal farklılaşma temeline dayanarak, kamusal alanda ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere meydana getirdikleri bağımsız, gönüllü kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, kişilerin dileklerini yönetime duyurmada, kamuoyunu ve yönetimi etkilemede, duydukları güçlüklerle, sorunlara, kamu düzeni dışında çözüm üretmede etkili olabilecek demokratik araçlardır. Sivil toplum, örgütlü toplumsal güçler anlamında gönüllü ve çıkar amacı gütmeyen hizmet sağlamak üzere işlev üstlenen sivil toplum kuruluşlarını da kapsayan bir üst kavram niteliğindedir. Buna karşılık, sivil toplum kuruluşu sayılmanın belirgin ölçüleri, hukuksal bir statü içinde bulunmak, kamusal bir alanda hizmet görmek, kamusal bir amacı gönüllü katılımı gerçekleştirmeye çalışmak ve demokratik bir yapılanma ve işlerlik içinde bulunmaktır. Sivil toplum kuruluşlarının üyelerine mesleki çıkar sağlama amacı bulursa da kamusal ve sosyal alanda çalışma düşüncesi ağır basmaktadır. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda kâr amacı gütmeyen insan hakları, eğitim ve kültür, toplum kalkınması, çevre, insani yardım gibi konularda ulusal ve hatta uluslararası sınırlar içerisinde çalışabilme yeteneğine sahiptirler²⁴³.

Bu kuruluşlar modern anlamda, piyasa ekonomisinin sosyal ve ahlaki bir içerik taşımayan, doğa yasalarına göre işleyen ve öyle olması gerektiği kabul edilen iktisadî faaliyetlerinin yol açtığı sosyal sorunları azaltarak ortadan kaldırmayı ve refah seviyesi yüksek bir toplum oluşturmayı hedef alan sosyal politika yaklaşımı kapsamındaki kuruluşlardır. Bir başka ifadeyle bu kuruluşlar, ekonomik yapı içerisinde yer alan, kamu ve özel sektör dışında son zamanlarda bilimsel alanyazına giren ve “kâr amaçsız” sektör veya üçüncü sektör olarak ifade edilerek gündeme oturmaya başlamıştır. Bu sektör, gönüllü hayır yapan kuruluşlar ve sivil toplum katkılı sosyal kurumlardan oluşmaktadır. Uzun bir dönem vakıf adıyla anılan bu kurumlar, geniş bir coğrafyada yaşayan toplumların sosyal, politik ve iktisadi yapılarında önemli bir yer edinmiştir. Günümüzde bu kuruluşlar, sosyal değişim ve kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunların çözümünde ve gelirin sosyal

²⁴²S. Özdemir, Küreselleşme, s. 398.

²⁴³Şükran Ertürk, “İşyeri Hekimliğinin Sendikal Boyutu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2002, ss. 75-76.

dağılımındaki aksaklıkların ortadan kaldırılmasında önemli roller üstlenmektedir. Bu kuruluşların başlıca faaliyet alanları eğitim, sağlık, sosyal, dini ve hayırsever faaliyet alanları şeklindedir²⁴⁴.

2. Uygulama Alanları

Sosyal hizmet, disiplinler arası bir çalışma alanı olarak, sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyoneller tarafından gerçekleştirilen mesleki ve akademik etkinlikler bütünü oluşturur²⁴⁵. Dinamik bir alan olarak değişime açıktır ve toplumsal değişimlerden etkilenir. Toplumsal değişimle ortaya çıkan yeni sorun ve ilgi alanlarının genişlemesine²⁴⁶ ve yeni gereksinimlere cevap verebilmek amacıyla²⁴⁷ sosyal hizmet alanlarının da yeniden belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, sosyal hizmet alanı olarak önceleri, “eğitim, sağlık, konut, rehabilitasyon, eğlence ve boş zamanları değerlendirme, sosyal güvenlik, sosyal refah”²⁴⁸ kabul edilirken, gelinen süreçte sosyal hizmetin kapsam ve ilgi alanları da değişmiştir. Buna bağlı olarak, sosyal hizmet programları, modern toplumlarda yaygın bir şekilde yürütülmektedir ve yöneldiği gruplar çok çeşitlidir. Dolayısıyla, sosyal hizmet, sadece yoksullarla sınırlı kalmayacak boyutta, değişik yapılarıdaki hedef kitlesine hitap etmektedir.

Hiç kuşkusuz, sosyal hizmet alanları, belirtilenlerle sınırlı değildir. Çünkü sosyal hizmet sadece belirli bir kesime değil, toplumun bütününe yönelik bir hizmettir ve yaşamın bütün alanlarında vardır. Sosyal hizmet geniş kapsamıyla çocuklar, gençler, engelliler, yaşlılar, sokakta yaşayan ve yaşı küçük olduğu halde çalıştırılan kadınlar, göçmen ve mülteciler, tıbbi açıdan tedaviye ve yardıma muhtaç hastalar ile alkol ve madde bağımlıları, suçlular, yoksullar, evsizler vb. kişi ve gruplar ile toplumun gelişip değişmesine yönelik hizmet ve yardım programlarını

²⁴⁴Nagehan Talat Arslan, “Kâr Amaçsız Örgütler ve Stratejik Yönetim” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 2, 2004, s. 155.

²⁴⁵Mehmet Zafer Danış, “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2009, s. 71.

²⁴⁶Sevinç Özen, “Sosyolojide Bir Alan: Sağlık Sosyolojisi ve Sağlık-Toplumsal Yapı İlişkileri” **Sosyoloji Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı: 4, 1993, s. 73.

²⁴⁷Veli Duyan, **Sağlıkta Psiko-Sosyal Boyut**, Ankara, 1996, s. 4.

²⁴⁸Kongar, s. 27.

içermektedir²⁴⁹. Geleneksel olarak sosyal hizmet alanlarında aile hizmetleri, çocuk koruma hizmetleri ve sağlık ön plana çıkarken²⁵⁰ bunların dışında sosyal hizmetin faaliyet alanlarına ilişkin gruplandırma ise, şöyle özetlenebilir:

- Tıbbi Sosyal Hizmetler,
- Psikososyal Danışmanlık Hizmetleri,
- Kurumsal Islah Hizmetleri,
- Kurumsal Rehabilitasyon Hizmetleri,
- Çocuk Koruma ve Kurumsal Yetiştirme Hizmetleri,
- Yaşlılara Bakım ve Psikososyal Destek Hizmetleri,
- Gençliğe Eğitsel Destek Hizmetleri,
- Doğal Afetlerde Ekonomik Destek Hizmetleri,
- Aileye Manevi Destek Hizmetleri ve
- Özürlülere Yönelik Mesleki ve Psikososyal Hizmetler²⁵¹ gibi pek çok

hizmet zamanla sosyal hizmetlerin kapsamına dâhil olmuştur. Bunların dışında, sosyal hizmetlerin faaliyet alanları, aile ve çocuk hizmetleri, sağlık ve rehabilitasyon, ruh sağlığı, bilgi ve sevk, iş yaşamında sosyal hizmet, çocuk ve yetişkinlerin ıslahı, yaşlılık hizmetleri, okulda sosyal hizmet, konut, toplum kalkınması, gelirin korunması ve sürdürülmesi olarak sıralanmıştır²⁵².

Bu noktada temel sosyal hizmet alanları:

- Çocukluk ve Gençlik Refahı,
- Yaşlılık ve Aile Sorunları,
- Engellilik,
- Sağlık ve
- Suçluluk olarak sıralanabilir.

Sosyal hizmetin, toplumsal değişimden etkilenmesi nedeniyle sadece yukarıda belirtilen alanlarla sınırlı kalmadığı, sosyal hizmet alanlarına ilişkin uygulamalarda da değişikliğe gidildiği görülmektedir.

²⁴⁹Demirbilek, Sosyal Hizmet, ss. 19-20.; S. Özdemir, Küreselleşme, s. 101.

²⁵⁰DuBois ve Miley, s. 20.

²⁵¹Seyyar, Siyaset, s. 519.; Okçay, s. 157.

²⁵²DuBois ve Miley, s. 21.

a. Çocuk ve Gençlik Refahı

Toplumların geleceğini şekillendirecek olan çocukların, aile ve toplum için önemi oldukça büyüktür. Bu yüzden, çocuğun ruhsal, bedensel ve toplumsal açıdan tam bir iyilik halinde olması toplumsal refahın sağlanması için hem bir gereklilik hem de bir ön koşul olarak kabul edilmektedir. Özellikle az gelişmiş toplumlarda aşırı nüfus artışı, yetersiz ve dengesiz beslenme sağlık ve eğitim olanaklarından yararlanamama, çalışma koşullarının olumsuz oluşu, istismar ve savaşlar gibi sosyal sorunlar en fazla çocukları etkilemektedir. Sanayileşmiş toplumlarda, çocuğa verilen önemin oldukça yüksek olduğu bilinmekle birlikte, sosyal sorunların var olduğu her alanda bundan en fazla çocukların zarar gördüğü de bir gerçektir. İşte bu nedenle sosyal hizmetler içinde en kapsamlı kısım da çocuk ve gençlik refah alanıdır²⁵³.

Toplumlar, çocukların sağlıklı ve iyi bir şekilde yetişebilmesi için aile çevre ve toplum koşullarının uygun olmasını öngörür. Yinede, her toplumda az veya çok sayıda çocuğun uygun olmayan koşullarda yetişmesine engel olunamaz. Çocuklar için yeterli düzeyde olanakları sağlayamayan aileler bulunmaktadır. Bu yüzden ortaya çıkacak olumsuzlukların ortadan kaldırılması, her çocuğun yetenekleri ölçüsünde gelişebilmesi, aile ve toplum düzeyinde korunabilmesi için uygun koşulların yaratılması çocuk refah alanının en önemli amaçlarından biridir. Bu nedendir ki, toplum, çocuğun yetiştirilmesinde anne ve babaya yardımcı olmak, görevlerini daha rahat yerine getirebilmesi için onların haklarını korumak durumundadır. Toplum, ortaya çıkacak olumsuzluklardan çocukları korumak amacıyla anne ve babaya²⁵⁴ kurumsal ve hukuksal araçlarla müdahale eder. Çünkü çocuklar, bedensel ve ruhsal olgunluğa tam olarak kavuşmadığı için reşit oluncaya kadar korunmaya muhtaçtır²⁵⁵.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS), ulusal kanunlarca daha erken yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insanı çocuk saymaktadır. Rüşet yaşı kavramı, hem ülkeler arasında hem de belirli bir ülkedeki medeni hukuk, ceza hukuku, siyasal ve diğer kurallara göre değişiklik göstermektedir²⁵⁶. Gençlik ve genç

²⁵³Okçay, s. 156.

²⁵⁴Koşar, Aile ve Çocuk, s. 39.

²⁵⁵Seyyar, Siyaset, s. 102.

²⁵⁶Fatma Savaş Sandalcı “Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmet Mesleği” <http://www.shudernegi.org/>, (25.03.2013).

kavramları ile ilgili, evrensel bir tanım yapılmamakta, yapılan tanımlarda ise, daha çok yaş ölçütü temel alınmaktadır. Ayrıca, gençlik ve genç kavramları kültürel, geleneksel ve siyasi faktörlere bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Sanayileşmiş ülkelerde, gençlik yaşı açısından üst sınır sıkça değişmesine rağmen, alt sınır genellikle zorunlu eğitimin sona erdiği yaşa denk gelmektedir. İngiltere’de 16-18, İtalya’da 14-32 Türkiye’de ise Milli Eğitim Bakanlığına göre 12-24, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan III. ve IV. Beş yıllık kalkınma planlarında 12-24 yaş V,VI, VII, VIII, IX. Beş yıllık kalkınma planlarında ise 15-24 yaş grubu genç nüfus olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, BM ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) verileri genç nüfusu 15- 24 yaş grubu olarak kabul etmekte ve böylece istatistikî analizlerde uluslararası standart oluşmaktadır²⁵⁷.

Türkiye’de çocuklar gibi gençler de, ihmal, sağlık sorunu, kötü alışkanlık ve ailede meydana gelen, ana baba anlaşmazlığı gibi nedenlerle, ailenin bakımı, koruması ve yetiştirmesinden kısmen veya tamamen yoksun kalmakta²⁵⁸, sokağa düşerek sosyal risklerle karşı karşıya kalıp korunmaya muhtaç hale gelebilmektedirler. Bu durumdaki gençlere rehabilitasyon ve yeniden topluma kazandırma amacıyla²⁵⁹ bakım ve koruma hizmeti verilmektedir. Çocukları ve gençleri koruma düşüncesinin temelinde kamusal yararlar bulunur. Bu nedenle, çocukların ve gençlerin korunmasını hedefleyen sosyal politikalar devletlerce üretilir, uygulamaya konulur ve denetlenir. Bu bağlamda, devlet doğrudan sorumluluk taşır. Devletin, çocuklara ve gençlere yardımcı olma doğrultusundaki tutumu aynı zamanda sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir. Çocuklara ve gençlere yönelik bir koruma rejiminin yaratılmaması çocuklar ve gençlerin karşılaşılacağı önceden bilinen ve önlenilebilir bir zararın, önemsenmeyerek göz ardı edilmesi anlamını taşır²⁶⁰.

²⁵⁷M. Burak Buluttekin, “Türkiye’de Genç İşsizliği Sorununun Ekonomik Etkileri ve Avrupa İstihdam Stratejisi Çerçevesinde Çözüm Stratejilerinin Belirlenmesi” **İş Müfettişleri Derneği II. Çalışma Yaşamı Kongresi Tartışma ve Panel Notları, 26-27 Nisan 2008**, Angora Ofset, Ankara, 2008, s. 103.

²⁵⁸Sevda Demirbilek, “Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları” **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, 2000, (Korunmaya Muhtaç Gençler), s. 137.

²⁵⁹Sözer, Sosyal Hukuk, s. 121.

²⁶⁰Altan, Sosyal Güvenlik, s. 211.

b. Yaşlılık ve Aile Sorunları

Yaşlılık, her kişinin doğumundan ölümüne kadar organizmanın kaçınılmaz olarak karşılaştığı hücre yapısındaki değişimler ile meydana gelen biopsikososyal gelişim sürecidir²⁶¹. Yaşlılık; zaman etkenine bağlı olarak değişen, kişinin çevresel değişkenlere uyumu, organizmanın iç ve dış etkenler arasında denge sağlama potansiyelinin azalması ölüm riskinin artmasıdır²⁶². Ayrıca, yaşlılık fizyolojik bir olgu olarak, kişinin fizyolojik ve fiziksel güçlerini kullanamayacak şekilde, yavaş yavaş kaybetme²⁶³ yaşam süresinin doğal ve gelinmesi gereken son evresi olarak tanımlanmaktadır²⁶⁴. Yaşlılıkla birlikte kişilerde hem biyolojik hem psikolojik ve hem de toplumsal değişimler yaşanmaktadır. Bu nedenle, yaşlılık pek çok zorluğu da içinde barındırmaktadır. Kişiler, yaşlılıkta, sağlık sorunlarının yanı sıra pek çok toplumsal sorunla da karşı karşıya kalmaktadır. Yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan rol ve statü kayıpları, gerek kadının ve gerekse erkeğin toplumdan hızla uzaklaşmasına, onların bir kez daha toplumdan dışlanmasına neden olmaktadır. Diğer dezavantajlı grupların sıklıkla yaşadığı bir süreç olan sosyal dışlanma, yaşlıların da yaşadığı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır²⁶⁵. Çünkü yaşlılık; ekonomik açıdan gelir kaybına, sağlık harcamalarının artmasıyla da gider artışına yol açan ve toplumsal açıdan sosyal güvenlik ihtiyacının belirgin olarak kendini gösterdiği kapsamlı ve uzun bir sürece ihtiyaç gösteren²⁶⁶, yaşa bağlı olarak farklılaşan sosyal risktir²⁶⁷.

Dünyadaki tüm ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri nüfusun yaşlanmasından etkilenmektedir. Yaşlılık olgusu, gerontolojik anlamda 65 yaş üzeri olarak kabul edilmektedir ve yaşlılar endüstri toplumlarının giderek artan bir orandaki grubunu

²⁶¹Erkan, Yaşlılara Bakış, s. 55.

²⁶²Akı ve Taştekil, s. 118.

²⁶³Melek Kekovalı ve diğerleri, "Huzurevinde Kalan Yaşlılarda Depresyon Belirtilerinin İncelenmesi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 7, 2002, s. 89.

²⁶⁴Fatma Başterzi, **Yaşlılık Sigortası**, Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu Yayın No: 275, Ankara, 2006, s. 35.

²⁶⁵Elif Gökçearslan ve Bilge Önal Dölek, "Huzurevinde Kalan Yaşlıların Cinsiyet Farklılıklarına Bağlı Sosyal Dışlanma Süreçleri" <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/diger-yayinlar/Ul.Sos.Hiz.SempozyumKitabi.doc>, (21.10.2010).

²⁶⁶Başterzi, s. 34.

²⁶⁷Gosta Esping-Andersen, "Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri", **Sosyal Politika Yazıları**, (Der. Ayşe Buğra-Çağlar Keyder), 3. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 32.

oluşturmaktadır. Bu nedenle, yaşlılar için sağlık, barınma olanakları, fiziksel ve duygusal destek olma gibi işlevleri devlet desteğiyle sağlama çabası, günümüzde oldukça yüksek finans ve yatırım kaynaklarının yaşlıya yönelmesini sağlamıştır²⁶⁸. Geleneksel aile yapısının çözümlenip değişmesi, yaşlıları gerek kırsal ve gerekse kentsel alanlarda desteksiz bırakmakta, bu kişilerin yoğun bir biçimde bakım ve gözetim ihtiyaçlarını ve bağımlılık oranlarını artırmaktadır. Yaşlanmanın kişi üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması sosyal politikanın alanına girmekte²⁶⁹ ve sosyal hizmetlerle ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle, sosyal hizmetlerin ilgi alanlarından birini de yaşlılık veya yaşlılar oluşturmaktadır.

İnsan yaşamında durdurulamayan fakat geciktirilebilen biyolojik bir olay²⁷⁰ olan yaşlılık, canlılarda vücudun zamanla iç ve dış etkenlere yeteri kadar karşı koyamamasından doğan ve ölümle sonuçlanan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Ancak, zamana bağlı olarak yaşlanma ile biyolojik yaşlanma farklı dönemlerde meydana gelmektedir. Bu nedenle, gençken yaşlı, yaşlı iken genç görünümlü insanlarla karşılaşmak olasıdır²⁷¹.

Çocukluk, gençlik, erişkinlik dönemlerini ifade eden tüm sözcüklerde olduğu gibi yaşlılık dönemini ifade eden sözcükler²⁷² ve yaşlılık çağının başlaması da görecelidir. Yaşlılık, bir toplumdaki diğerine ve çağdan çağa ayırım gösterir²⁷³. Bir toplumdaki bir başka topluma veya aynı toplum içerisinde kişiden kişiye ya da zamana bağlı olarak değişebilmektedir. İklimsel özellikler, çalışma koşulları, beslenme ve cinsiyet gibi özellikler ortak bir tanımın yapılmasını güçleştirir. Bu yüzden yaşamın doğal evrelerini birbirinden keskin olarak ayırmak hemen hemen olanaksızdır²⁷⁴. Ancak, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 1963 yılında Kiev’de düzenlenen ve Yaşlıların Sağlık Sorunlarını ele alan bir toplantıda²⁷⁵, yaşlanma kronolojik açıdan ele alınarak üç safhaya ayrılmıştır:

²⁶⁸Okçay, s. 157.

²⁶⁹Altan, Sosyal Güvenlik, s. 265.

²⁷⁰Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 210.

²⁷¹Akı ve Taştekil, s. 118.

²⁷²Altan ve Şişman, s. 22.

²⁷³Akın Konak ve Yasemin Çiğdem, “Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 1, 2005, s. 36.

²⁷⁴Altan ve Şişman, s. 22.

²⁷⁵Müberra Babaoğlu, “Yaşlı Tüketiciler Pazarı ve Taraflara Öneriler”, Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam , http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilikta_kaliteli_yasam_son.pdf, (24.02.2013).

45-59 yaş -Orta Yaşlılar

60-74 yaş - Yaşlılar

75 yaş ve üzeri - Kocamışlar olarak sınıflandırılmışlardır²⁷⁶.

Bu sınıflandırmaya göre 60 yaş ve üstündekiler yaşlı sayılacaklardır. Ancak, her ülkenin kendine özgü bir sosyoekonomik, sosyokültürel yapısı ve bu yapıya göre şekillenmiş yaşam koşulları bulunmaktadır. Bu nedenle, bir ülke insanının özelliklerini, yaşam koşullarını göz önüne alarak bir sınıflama yapmak daha doğru olur. Böyle bir sınıflama yaparken biyolojik yaşın kişisel faktörlerden etkilendiği gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir. Bunun en iyi örneği, toplumda 60 yaşında olup, evinden çıkmayan ve neredeyse tüm gün televizyon izleyen kişilerin yanında, 70 yaşında olup dinç ve aktif olan kişilere de rastlanmasıdır. Aslında, bütün bu gerçekler yaşlılarda biyolojik yaş ölçümlerinin güçlüklerini de ortaya koymaktadır²⁷⁷. Bununla birlikte, yaşlının dinç olup olmaması ya da ihtiyacı olup olmamasına bakılmaksızın, hukuksal anlamda yaşlılar da diğer korunmaya muhtaç gruplardan bir grubu oluşturmaktadır. Kuşkusuz, yaşlıların korunması hem uluslar arası hukuk hem de ulusal hukukta güvence altına alınmıştır. Uluslar arası hukukta BM bünyesinde kabul edilmiş birçok belgede, yaşlı kişilerin korunması ile ilgili düzenlemeler yer almıştır. 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS) ile Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (KSHS), İHEB, yaşlıların korunmasıyla ilgili düzenlemeler içeren sözleşmelere örnek gösterilebilir. Ayrıca, bölgesel nitelikli insan hakları sözleşmelerinde de özel hükümler bulunmaktadır²⁷⁸.

Ulusal hukukta ise, başta 1982 Anayasası olmak üzere 2828 sayılı SHÇEK Kanunu ve Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda yaşlıların korunması hakkında hükümler bulunmaktadır. Nitekim 1982 Anayasası'nın 61. maddesinde sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler sayılırken 3. fıkrasında "Yaşlıların devletçe korunacağı" hükmüne yer verilmiştir²⁷⁹.

Ayrıca, günümüzde yaşlılara verilen sosyal hizmetler 2828 sayılı SHÇEK Kanunu kapsamında belirtilmiştir. Hedeflenen amaç, sosyal ve ekonomik yönden

²⁷⁶ Akı ve Taştekil, s. 118.

²⁷⁷ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP, (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Yaşlı ve Hasta Hizmetleri Sağlıklı Yaşama, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/723H00028.pdf, (28.02.2013). s. 4.

²⁷⁸ Bülent Kara, **Sosyal Haklar ve Özel Olarak Korunması Gereken Kişiler**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2008, s. 86.

²⁷⁹ Türkmen, s.16.

yoksunluk içinde olup korumaya, bakıma, yardıma muhtaç yaşlılara devletin denetim ve gözetiminde, halkın gönüllü katkı ve katılımını da sağlayarak bir bütünlük içinde hizmet sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda, muhtaç yaşlı kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için huzurevleri kurulmaya başlanmış, yaşlı dayanışma merkezi, evde yaşlıya yardım projesi, ihtiyarlık maaşı gibi hizmetlerin²⁸⁰ sunumu gerçekleştirilmiştir. Son olarak, Sağlık Bakanlığı tarafından ağır ve yatağa bağımlı olmalarından dolayı hastaneye gelemeyen hastalar, yaşlılar ve engelliler için sağlık bakım hizmeti verilmeye başlanmıştır.

Yaşlılık döneminde, aile üyelerinin yaşlıya bakışında değişiklikler meydana gelebilir. Aile üyeleri, yaşlıya gereken bakım ve koruma sağlayamadıkları için bir yandan suçluluk duyarken, diğer yandan yaşlıları kendilerine yük olarak görüp yılgınlık ve kızgınlık hissedebilirler. Ailenin yetersiz kaldığı ve yardımcı olamadığı durumlarda hastanelerde uzun süreli tedavi ve bakım sağlanamayacağından bu kişilere sosyal hizmet kurumları hizmet verecektir²⁸¹. Bilindiği gibi, yaşlılara yönelik sosyal hizmetler; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, belediye, vakıf ve gerçek kişilere ait huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı danışma ve yaşlı bakım merkezleri aracılığı ile verilmektedir²⁸².

Yaşlılara Evde Bakım Projesi ile Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü “bakıma muhtaç yaşlılar için kendi evlerinde eğitim görmüş yardımcıları” yetiştirerek bakımlarını sağlamak için önemli bir hizmeti ele almıştır. Kurum, ilk olarak, Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir’de başlattığı uygulama ile kendi bakımlarını sağlayamayan yaşlıların, doğal ortamlarından uzaklaşmadan yaşamlarını sürdürmelerini sağlamaya çalışmıştır. Söz konusu bu uygulama ile yaşlıya bakım konusunda eğitim görmüş kursiyerler yetiştirilmekte, bu kişiler, isteyen yaşlıların yanına yerleştirilmektedir. Bununla birlikte, dikkat çeken bir başka uygulama ise, huzurevi bakımı gerektirmeyen, kendi evlerinde yalnız ya da ailesiyle birlikte yaşayan, ancak yaşlılığı nedeniyle giderek azalan çevresel ilişkilerini güçlendirmek isteyen, yalnızlık duyan, evde yalnız kalması istenilmeyen yaşlıların gündüzleri bir araya gelerek yaşlılarıyla birlikte olabilecekleri ve çeşitli etkinliklere katılabilecekleri bir ortam sağlamak üzere kurulan Yaşlı Hizmet Merkezleridir. Söz konusu

²⁸⁰Konak ve Çiğdem, s. 34.

²⁸¹Kekovalı ve diğerleri, s. 90.

²⁸²Türkmen, s.16.

merkezlerde, çeşitli sosyal, kültürel, sanatsal, sportif ve bilimsel içerikli çalışmalar yapılmaktadır²⁸³. Ayrıca, yaşlı bir insanın yaşayacağı konutun planı, tasarımı, konut dışı çevrenin durumu, sağlık servisleri, dini kuruluşlar, park, kütüphane gibi yerler, toplu taşıma araçlarının duraklarına yakınlık gibi pek çok faktör ergonomik yaklaşım için de tasarlandığı takdirde yaşlıların yaşantısı da o derece kolaylaşacaktır²⁸⁴.

Yaşlılıktan başka temel sosyal hizmet alanları açısından üzerinde durulması gereken bir başka sosyal hizmet alanı ise, aile sorunlarıdır. Aile, en küçük toplumsal birim olarak ortak amacı, çıkarları, inanç ve kuralları olan insan kümesi olarak içinde bulunduğu toplumun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını, inançlarını, önyargılarını ve kültürünü yansıtır. Aile bu özelliği ile toplumla sürekli alışveriş içinde bir kuruluş olarak faaliyet gösterir²⁸⁵, toplum ile devletin temelini oluşturur, kişi ile devleti birbirine bağlayan zincirin ana halkalarını teşkil eder. Bütün bunların gerçekleşmesinde rolü bulunan aile, günümüzde birçok tehlikeyle karşı karşıyadır. Bu tehlikeler ailenin sosyal yaşamdaki önemi onun toplumun temeli olma ilkesini sarsıcı, yok edici kamu düzeni ile ilgili tehlikeler olabileceği gibi, ekonomik ve fizyolojik tehlikeler de olabilir. Bu tehlikelerle çevrilmiş olmasına rağmen çocuğun beden, ruhen ahlaken ve fikren gelişmesinde ve geleceğe hazırlanmasında aileden daha iyi bir kurumun bulunmadığı hukuk tarihi ve sosyolojik incelemelerin ortaya çıkardığı bir gerçektir. Aile, bütün toplumlarda temel ve sosyal bir kurum olarak kabul edilmektedir²⁸⁶.

Ailenin tanımı üzerinde kesin bir uzlaşma olmamasına karşın, BM' ye göre benimsenen tanımı şu şekildedir: "Aile, toplumdaki en temel birim olarak çok önemli sosyoekonomik fonksiyonları bulunan, toplumdaki önemli değişmelere rağmen üyeleri için (özellikle çocuklar) duygusal, finansal ve maddi destek sağlayan, aynı zamanda kültürel değerlerin korunması ve aktarılması için de hayati öneme sahip olan bir kurumdur". Toplumsal yapıda meydana gelen temel değişimler, diğer

²⁸³Konak ve Çiğdem, s. 34.

²⁸⁴Konak ve Çiğdem, s. 34.

²⁸⁵Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, 28. baskı, İstanbul, 2006, (Çocuk) s.125., Turgut Akıntürk, **Aile Hukuku**, Cilt: 2, 9. baskı, Beta Basım, İstanbul, 2004, ss. 3-4.

²⁸⁶Türkiye'de Sosyal Değişme ve Sosyal Hizmetler, III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı Raporu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Yayın No: 54, Ankara, 1968, s. 151.

sosyolojik kurumlarda olduğu gibi ailede de değişimlere yol açmakta ve aile kurumunun da yeniden şekillenmesine neden olmaktadır²⁸⁷.

Sosyal bir kurum olan ailenin, sosyal yapı ve sosyal sistemin işleyişindeki rolünün büyüklüğü yadsınamaz. Bu bağlamda aile, çocukların fiziksel ruhsal ihtiyaçlarının karşılanması, onların korunmasıyla kalmayıp aynı zamanda onların sosyal yaşama uyumlu kişiler olarak yetişmesi için psikolojik destekler sağlayan ve onlara kültürel mirasın aktarılması işlevini gerçekleştiren bir kurumdur. Aile bu niteliği ile içinde bulunduğu toplumun bir parçasını oluşturmakta ve toplumda meydana gelen değişimlerden etkilenmekte²⁸⁸ veya toplumun şekillenmesi aile üzerinden gerçekleştirilmektedir²⁸⁹.

Kentleşme, endüstrileşme ve toplumsal değişim, hem ailelerin küçülmesine hem de geniş ve geleneksel aile yapısının yerini çekirdek aile yapısına bırakmasına neden olmaktadır. Geniş aileden çekirdek aileye geçiş, yeni ve daha özgür bir aile biçimi ortaya çıkarmakta; bu durum başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Çeşitli nedenlerle boşanmalar artmakta, yeni evlenmeler sonucu, üvey analı babalı çocuklar çoğalmakta²⁹⁰, sayıları gittikçe artan tek ebeveynli ailelerin oluşmasına neden olmaktadır. Aile parçalanmaları yüz binlerle ifade edilebilecek bir çocuk nüfusunu tehdit etmektedir²⁹¹. Tek ana babalı veya diğer bir deyişle tek ebeveynli ailelerin büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Boşanmaların ardından çocukların velayetinin annelere verilmesi ve bu kişilerin evlenmemesi neticesinde tek ebeveynli aile sayısını kadınlar lehine artırmaktadır. Ayrıca, tek ebeveynli ailelere ve daha çok kadınlara yönelik olarak kullanılan “terk edilmiş kadın”, “babasız aileler”, ve “dağılmış aileler” gibi yargılayıcı ifadeler, giderek ortadan kalksa da içinde buldukları durumun toplum tarafından onaylandığı anlamına gelmemektedir²⁹².

Refah rejimlerinin anahtar bileşeni, esenliğin ve sosyal refahın önemli bir üreticisi olan aile, ataerkillikten çıkmakta, babanın rolü azalmakta, genelleşmeden

²⁸⁷İsmet Galip Yolcuoğlu, “Sosyal Çalışma ve Çocuğun İyilik Hali”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2009, (İyilik), s. 87.

²⁸⁸Sevda Demirbilek, “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sorunu”, **Metin Kutal'a Armağan**, Mavi Ofset, Ankara, 1998, (Muhtaç Çocuklar), s. 616.

²⁸⁹Serap Kapız, **Sosyal Değişim Sürecinde İş-Aile Yaşamı Etkileşimi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 7.

²⁹⁰Yörükoğlu, Çocuk, ss. 130-132.

²⁹¹Yolcuoğlu, (İyilik), s. 87.

²⁹²Anthony Giddens, **Sosyoloji**, (Ed. Hüseyin Özel-Cemal Güzel), Ankara, 2000, s. 162.

yeni aile tipine dönüşmektedir. Aslında bu dönüşüm emek piyasası üzerinden aile içindeki rollerin değişmesini sağlamakta, babaların mesleki kariyerlerinin korunması için ailenin üzerinde anlaştığı tek ve en önemli amaç olmaktan çıkmaktadır. Aile içindeki sorumlulukların eşit olmayan şekilde paylaşılması devam etse de duruma bağlı olarak eşler artık inisiyatif almaktadırlar. Ancak, evdeki faaliyetlerin eşit olmayan şekilde paylaşımı genellikle cinsler arasındaki yasal eşitsizlikler ve farklılıklar ile birleşmekte²⁹³ ve dönüşüme katkıda bulunmaktadır.

Boşanmaların artması veya demokratik özgürlüklerle elde edildiği ifade edilen ve bir hak olarak görülen evlilik dışı tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkması, çoğalması veya aile ebeveynlerinden birinin ölümü, ailenin küçülmesini hızlandıran etkenler olarak varlığını devam ettirmektedir. Ailelerin küçülmesi onların dayanışma özelliklerini yok etmektedir. Ailenin küçülmesi, aileyi yalnızlaştırarak yoksullaştırmakta ve aileyi sosyal güvenlik aracı olmaktan uzaklaştırmaktadır²⁹⁴. Toplumsal değişim hem üretim yapısını hem de emek piyasasındaki işgücü değişimini sağlamış; bu değişim toplumsal risklerin devlet, piyasa ve aile arasındaki dağılımını değiştirmiştir. Aile artık üretim, tüketim ve yeniden üretimin temel mevki olan üretici rolünden sıyrılmış, aile fertleri arasında “duygusal bütünleşme” sağlamak gibi en önemli işlevi²⁹⁵ aşmıştır.

Geleneksel aile yapısının değişmesi ve yeni aile tiplerinin ortaya çıkması ailenin öneminin azalmasına neden olmuştur. Son yıllarda özellikle batı ülkelerinden İngiltere’de ve ayrıca Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde, evlilik dışı ilişkilerle bir arada yaşamayı seçen çiftlerin ve evlilik dışı doğumların çoğalması hem tek ebeveynli ailelerin (annelerin) hem de çocuk yaşta anne olanların sayısındaki artışa katkı sağlamıştır. Aile dışı yaşam eğilimleriyle çocuk edinme duygusunun zayıflamaya başlaması, tek ebeveynli ailelerin çoğalması beraberinde yalnız yaşayan insanların artmasına neden olmuştur. Bu durum yalnız yaşayan yaşlıların, tek ebeveynli ailelerin ve onların çocuklarının, kimsesizlerin sosyal koruma sorunlarını artırmış ve korunmaya muhtaç kesimlere yeni grupların eklenmesine katkıda

²⁹³Luis Moreno, “Süper Kadınlar ve Akdeniz Refahı”, **Sosyal Politika Yazıları**, (Ed. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder.) 3. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 375 vd.

²⁹⁴Çelik, s. 47.

²⁹⁵Andersen, ss. 35-37.

bulunmuştur. Bu nedenler aileyi temel alan sosyal güvenlik sistemlerinin etkilenmesine ve yeni arayışlara yol açmıştır²⁹⁶.

Türkiye’de aile kurumu halen, üyelerinin barınma ve bakım gibi fiziksel; sevgi, güven, şefkat gibi duygusal; toplumsallaşma, öğrenme gibi sosyal ve zihinsel; üreme gibi cinsel ihtiyaçlarını karşılama işlevi çerçevesinde sağlıklı bir toplum oluşumunun vazgeçilmez ve temel kurumu olma özelliğini sürdürmektedir. Her toplum, kendini meydana getiren birimlerin yani ailelerin sağlık ve bütünlüğünü önemsemek ve onu korumak durumundadır. Ailenin etkinliğinin sağlanması, toplumdaki ekonomik ve sosyal karakterli birçok koşul ve önlemin etkililiği ile doğrudan ilişkilidir. Bunlar içinde aileye yönelik sosyal hizmetler, önemli bir konuma sahip bulunmaktadır²⁹⁷.

Ailenin sadece tek ebeveynli ailelerden oluşması, parçalanması ve küçülmesi değil fakat aynı zamanda yoksulluk, hastalık, işsizlik ve ailenin çocuk sayısındaki artış gibi nedenlerle, giderlerinin yani ailevi yüklerinin artmasına karşın ailenin gelirlerinin azalması da ailenin korunmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum devletin sosyal fonksiyonunu öne çıkarmaktadır. Çünkü devletin sosyal devlet olarak, sosyal adaletin sağlanması ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olma işlevi bulunmaktadır. Bununla birlikte, devletin bir başka önemli işlevi de, ihtiyaç sahibi kişi ve aileler için oluşturduğu kurum ve kuruluşlarla onlara el uzatmak, onlara yardımda bulunmak²⁹⁸ ve koruma sağlamaktır.

Koruma ise, ailelere yönelik sosyal hizmetlerin sağlanmasıyla gerçekleştirilmektedir. Hedeflenen amaç ise, aile yaşamının güçlenmesine, korunmasına, aile sorunlarının önlenmesi ve çözümüne, aile üyelerinin aile birliği içinde sağlıklı ve doyurucu yaşam sürmelerine, ailenin toplumda uyumlu bir kurum olarak çalışmasına yardımcı olmaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde, aile üyelerini doğrudan ilgilendiren çocuklara, yaşlılara, özürülere yönelik hizmetler, sosyal yardımlar gibi kişisel sosyal hizmetlerin yanı sıra doğrudan aileye yönelik

²⁹⁶Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 184.; Çelik, ss. 48-49, İngiltere Onlarla Başa Çıkamıyor, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=11115193& tarih=2009-03-02>, (02.03.2009).

²⁹⁷Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, www.ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf, (26.11.2009).

²⁹⁸ Birsen Ersel, “Sosyal Güvenlik Sistemi, Yoksulluk ve Aile”, **IV. Aile Şurası Bildirileri**, 18-20 Mayıs, 2004, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 122, 2004, s. 240.

hizmetlerin sağlanması önemlidir²⁹⁹. Aileye yönelik hizmetler “aile hizmetleri merkezi” gibi kuruluşlar aracılığı ile yerine getirilmektedir³⁰⁰. Bu kuruluşlar genellikle aileye, tedavi, danışma, eğitim, ailenin sosyal kurumlarla ilişkisini düzenleme ve gerektiğinde aileyi savunma gibi hizmet programlarıyla destek olmaktadır³⁰¹.

Bugün Türkiye’de, “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”³⁰² kabul edilmiştir. Söz konusu kanun ile “şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile fertlerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemek” amaçlansa da aileye yönelik olarak, sistemli, yaygın ve doğrudan bir hizmet ağının varlığından ve özellikle kadınların şiddetten korunmasından söz etmek oldukça güçtür. Her ne kadar kanunlarda³⁰³ ailenin korunması ve desteklenmesine önem ve öncelik veriliyorsa da uygulamadaki yetersizlik çok açık olarak karşımızda durmaktadır. Aileye yönelik hizmetler geçmişte SHÇEK tarafından verilmiştir. Bugün ise, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile bazı dernek ve vakıfların sınırlı da olsa bazı çalışmalar içinde bulunduğu görülmektedir. Türkiye genelinde 97’yi³⁰⁴ bulan Toplum Merkezlerine aileye yönelik hizmet sunma görevi de verilmiştir. Ancak, Toplum Merkezleri ile aile hizmetlerinin birbirinden çok farklı amaç ve işlevlerinin nasıl bağdaştırılabildiği tartışmalı bir konudur. Yine, Aile ve Sosyal

²⁹⁹Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, www.ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf, (26.11.2009).

³⁰⁰Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 205.

³⁰¹Koşar, Aile ve Çocuk, s. 174.

³⁰² 8.03.2012 tarih ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun.

³⁰³Anayasanın 43. maddesi, Medeni Kanun, Aile Koruma Kanunu ile Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’a göre aile içi şiddetin önlenmesi için korunma kararlarının uygulanıp uygulanmadığı kolluk marifetiyle izlenmektedir. Ayrıca, aile sağlığının korunması ve ailedeki çocuk sayısından kaynaklanan ailevi yüklerin ortadan kaldırılması için Sağlık Bakanlığı’nın aile planlama hizmetleri uygulaması mevcuttur. Bununla birlikte, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinesinde il müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen Evlilik Öncesi Eğitim Programı, Halk Eğitim Merkezlerinde, “Benim Ailem 0-6 Yaş Aile ve Çocuk Eğitimi Programı”, “Baba Destek Eğitim Programı”, “5-6 Yaş Anne Çocuk Eğitimi Programı” gibi programlarla sağlıklı bir aile yaşamı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 44. maddesinin (b) bendi uyarınca sözleşmeye taraf devletlerin Çocuk Hakları Komitesine her beş yılda bir Ulusal Rapor sunma yükümlülüğü bulunmaktadır.,

http://www.shcek.gov.tr/Cocuk_Haklari/CocukHaklariGelisimRaporu_2-3_tr.pdf, (08.02.2010).

³⁰⁴<http://www.shcek.gov.tr/2011-yili-eylul-ayi.aspx>, (25.02.2012).

Politikalar Bakanlığı tarafından işletilen ve aile hizmetleri kapsamına dâhil edilen Kadın Konukevleri hizmetlerinin de ailenin bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesinde ne kadar etkili olduğu ele alınmaya değerdir. Bu bakımdan bugün Türkiye’de doğrudan aileye yönelik, aile bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesini sağlayan kapsamlı ve sistemli bir sosyal hizmet ağının oluşturulması oldukça önem taşımaktadır³⁰⁵. Türkiye’de halen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı 84, belediyelere bağlı 32, Sivil Toplum Kuruluşlarına bağlı 1 olmak üzere toplam 117 kadın konukevi/sığınma evi bulunmaktadır³⁰⁶.

c. Engellilik

Sosyal hizmetlerin, sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyonellerle birlikte uygulama yaptığı alanlardan biri de engellilerdir. Engellilerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının koruyucu-önleyici, iyileştirici-geliştirici ve rehabilite edici fonksiyonları bulunmaktadır. Sosyal hizmet profesyonelleri hastanelerde, rehabilitasyon merkezlerinde, ana-çocuk sağlığı merkezleri ile özel eğitim ve mesleki rehabilitasyon merkezlerinde, engelli danışma merkezlerinde, özel eğitim okulları vb. yerlerde engellilere yönelik faaliyet göstermektedirler.

Engellilerle yapılan sosyal hizmet uygulama ve çalışmaları toplum düzeyinde genelde³⁰⁷:

1. Engelli kişiler ve aileleri
2. Engelli grupları ve aileleri
3. Engelliler ve ailelerine yönelik olmak üzere, üç boyutta yürütülmektedir.

Türkiye’de engelliler ve ailelerinin; eğitim, rehabilitasyon, bakım, istihdam ve toplumsal yaşam etkinliklerine katılımlarında sorunlar yaşanmaktadır³⁰⁸. Engellilerin topluma kazandırılması yönündeki çalışmalar, gönüllü çabalar³⁰⁹, yerel

³⁰⁵Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (24. 08. 2010), <http://www.shcek.gov.tr/2010-yili-aralik-ayi.aspx>, (16.11.2011).

³⁰⁶<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/19175/Kadin-Konukevleri>, (13.07.2013).

³⁰⁷Gönül Erkan, “Özürlülerle Sosyal Hizmet Uygulamaları” **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Özel Eki**, Cilt: 25, Sayı: 4, 2003, (Sosyal Hizmet), s. 34.

³⁰⁸Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (22.10.2008).

³⁰⁹Mustafa Yaşar Tınar, **Çalışma Psikolojisi**, İzmir, 1996, s. 122.

yönetimlerin çalışmaları ile Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün çabaları oluşturmaktadır. Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, bu konuda ailelerin veya kamuoyunun bilgilendirilmesi ve duyarlılığının artırılmasına yönelik koruyucu ve önleyici çalışmaların yanı sıra, rehabilitasyonu güçlü ve etkin hale getirmeyi, engellilerin normal yaşama ve ekonomik gelişmeye tam olarak katılmalarını hedefleyen hizmetlere ağırlık vermektedir.

Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, diğer dezavantajlı grupların yanı sıra normal yaşamın gereklerine uygun yaşam süremeyen engellilerin saptanması, korunması, bakım ve rehabilitasyonu ve onların toplum içinde bağımsız olarak yaşamasını sağlayıcı hizmetleri planlamaktadır. Ayrıca, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü bu hizmetlerden yararlanamayacak durumda olan engellilere sürekli bakım sağlayacak hizmetleri yürütmek ve yönlendirmekle yükümlü kuruluş olarak da yardımda bulunmaktadır. Bu bağlamda, merkezde, “Özürlü Hizmetleri Daire Başkanlığı ile Bakım Hizmetleri Daire Başkanlıkları”, taşrada ise, “Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri” aracılığıyla engellilere hizmet verilmektedir. Bu merkezlerde önleyici, erken tanı ve müdahaleler ile engellilerin toplumsal yaşamla bütünleşmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca, engellilerin ailelerine yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri de verilip psikososyal destek sağlanmaktadır³¹⁰.

Engellilerin istihdamına yönelik olarak hem kamu hem de özel iş yerlerine, belirli sayıda engelli işçi çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir³¹¹. Ancak, zorunlu olarak engelli istihdam edilmesine hem kamu hem de özel kesimin tam olarak uyduğu söylenemez³¹². Devlet, engelli istihdamının yanı sıra, engellilere ekonomik katkıda da bulunmaktadır. Bu katkı yaşamları boyunca engellilere aylık bağlanması

³¹⁰Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (22.10.2008), <http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/8134/Teskilat-Yapisi>, (16.02.2013).

³¹¹Ali Nazım Sözer ve diğerleri., **İş Mevzuatı**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 32., 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesine göre “İşverenler elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde her yılın Ocak ayı başından itibaren yürürlüğe girecek şekilde, Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek oranlarda özürlü işçiyi beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler”. Özürlü çalıştırılmasına ilişkin oranlar, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesi kapsamına giren işyerlerinden “kamu” işyerleri için % 4 “özel” işyerleri için ise % 3 olarak belirlenmiştir.

³¹²Tınar, s. 122.

olarak kendini göstermektedir³¹³. Bu bağlamda, SHÇEK Kanununa eklenen bir madde³¹⁴ ile her türlü geliri esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olan bakıma muhtaç özürllüler ile sosyal güvenlik kurumlarına tabi olmayan, bakıma muhtaç özürllülerden ailesini kaybetmiş olanlar ile ailesi ekonomik veya sosyal yoksunluk içerisinde bulunanlara bakım hizmeti verilmektedir. Bakım hizmetlerinin resmi veya özel bakım kurumlarında ya da engellilerin ikametlerinde verilmesi sağlanmaktadır. Bununla birlikte, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'na eklenen başka bir ek madde³¹⁵ ile de gerek görüldüğü hallerde işitme ve konuşma engellilerine tercümanlık yapmak üzere bütün illerde işaret dili bilen personel görevlendirilmektedir.

³¹³2022 sayılı Kanun ile 65 yaşını doldurmuş, kanunen kendisine bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan, sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne ad altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından faydalanmayan, iş görme ve çalışma gücünden yoksun, kendilerine gelir aylık ve nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan, mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi bir devamlı gelire sahip bulunmayan, bu kanunun 1'inci maddesinde belirtilen gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutardan daha az geliri olan Türk vatandaşlarına, yaşamları boyunca aylık bağlanması öngörülmüştür. Ancak, 20/06/2006 tarihli ve 26204 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01/07/2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Özürllü ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesinin b bendine göre "kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunanlar" veya sonradan tespit olunanlar; yani birlikte ikamet ettiği ailesinden herhangi birisi (kardeşi, annesi,babası, amcası v.b) maaş alıp, sigortalı bulunuyorsa, özürllü aylık hakkından yararlanamayacaktır.

³¹⁴ 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'na 5579 sayılı Kanunla eklenen 10.2.2007 tarihli Ek 7. maddeye göre; "Bakıma muhtaç özürllülere sunulacak bakım hizmetlerinin kapsamına, bakım hizmetinden yararlanabileceklerin başvuru şekline ve bu hizmetleri verecek olan gerçek ve tüzel kişilerin izin, çalışma, denetim, ücretlendirme ile bakım hizmeti karşılığı yapılacak ödemelere ilişkin usul ve esaslar; Kurumun koordinatörlüğünde, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Özürllüler İdaresi Başkanlığınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle" belirlenecektir. Bakıma muhtaç özürllülere sunulacak bakım hizmetinin karşılığı olarak ise, "belirlenecek kişi başına aylık bakım ücreti tutarı, iki aylık net asgari ücretten fazla olamaz. Bakıma muhtaç özürllülerden Kurumca ve diğer resmi kurumlarca bakılanlar dışında kalanlara ilişkin bakım ücreti, bu amaçla Kurum bütçesine konulacak ödeneklerden" karşılanacaktır. Ayrıca, bakıma muhtaç özürllülere, ücretleri Kurum bütçesinden karşılanmak suretiyle sağlanacak bakım hizmetleri 4.1.2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tabi olmaksızın temin edilecektir.

³¹⁵2828 sayılı SHÇEK Kanunu'na 5378 sayılı Kanunla eklenen 07.07.2005 tarihli Ek 8. maddeye göre ise, tercümanlık yapacak personelin görev ve yetkileri, çalışma koşulları ile ilgili usul ve esaslar Özürllüler İdaresi Başkanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün müştereken hazırlayacakları yönetmelikle belirlenecektir.

d. Sağlık

Sosyal hizmetlerin yaygın olarak işlev gördüğü alanlardan birisi de sağlık hizmetleridir. Sağlık hizmetlerinin sunumunda gerektiğinde sosyal hizmet profesyonellerinden faydalanılmaktadır. Bu kişiler tıbbi sosyal hizmet alanında eğitim almış kişiler olabileceği gibi sosyal hizmeti meslek edinen profesyonel sosyal çalışmacılar da olabilir. Bu profesyoneller, görev aldıkları kurumun ve toplumsal çevrenin gereksinimleri doğrultusunda sosyal hizmet programı uygulamaktadırlar³¹⁶.

Sağlık hizmetleri, koruyucu, tedavi edici, sağlığın geliştirilmesi ve rehabilite edici sağlık hizmetleri olarak sunulmaktadır³¹⁷. Bununla birlikte, sosyal hizmetin sağlık alanındaki bir diğer uygulaması ise, tıbbi sosyal hizmet uygulamasıdır. Tıbbi sosyal hizmet uygulaması ilk kez 1880'li yıllarda İngiltere'de akıl hastanelerinde tedavisi tamamlanıp taburcu edilen hastaların hastalıklarının tekrarlanmaması için bir dizi çalışmalar yapılmasıyla başlamıştır³¹⁸.

Tıbbi sosyal hizmetin etkinleştirilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının diğer sağlık profesyonelleriyle birlikte çalışmalarını yürütmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, tıbbi sosyal hizmet; sosyal hizmet uzmanlarının diğer profesyonellerle birlikte yürüteceği ekonomik, sosyal, eğitici, destekleyici ve geliştirici hizmetlerin yanında, hastanın ailesi ve çevresi ile ilişkilerinin düzenlenmesi, hastaneden taburcu olduktan sonra da kişisel ve ailesel sorunlarının çözümlenmesi gibi hizmetlerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Tıbbi sosyal hizmet, sağlık hizmetlerinde tedavi sürecinin en önemli aşamasını oluşturmakta, kişinin kendisinin, ailesinin ve çevresinin üzerinde odaklaşmaktadır. Çünkü tıbbi sosyal hizmet, hastanın gerek tedavisi ve gerekse tedavi sonrasında onu etkileyen duygusal ve sosyal sorunların çözümünüyle uğraşmak amacı ile bazen kişisel sosyal çalışma bazen de grup çalışması yöntemi kullanılan sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanıdır³¹⁹.

Bu bağlamda yukarıdaki tanımın yanı sıra tıbbi sosyal hizmetler:

³¹⁶Okçay, s. 155.

³¹⁷Sinem Somunoğlu ve diğerleri, **Sağlık Kurumları Yönetimi**, (Ed. Mehtap Tatar), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2631, Eskişehir, 2012, s. 11.

³¹⁸Seyyar, Siyaset, ss. 603-604.

³¹⁹Duyan, ss. 4-7.

1. Hastanın hastalığı ile ilgili olabilecek sosyal, ekonomik ve duygusal nedenlerin önemini, sosyal hizmet uzmanları aracılığı ile sağlık görevlilerine iletme,
2. Hasta ve ailesine bu nedenlerin anlatılmasında ve onların bu nedenleri anlamasında yardımcı olmak, morallerini yükseltmek, güven duygusu vermek,
3. Gerektiğinde hastaların sosyoekonomik analizlerini yaparak hastane giderlerini karşılayamayacak olanlara diğer sosyal kurumlardan (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu gibi) hastaya geçici veya sürekli yardım sağlamaya yardımcı olmak,
4. Hastanenin idari sistemine mesleki katkıda bulunarak hastanenin insanileştirilmesine, hastane sonrası oluşacak şahsi ve ailevi sorunların çözümüne, sosyal ve ekonomik koşulların düzenlenmesine katkıda bulunmak³²⁰ şeklinde sıralanabilir.

Kişiler sağlık hakkından mahrum bırakılamazlar. Nitekim anayasa ve kanunlar kişilerin sağlıklı bir çevrede ve sağlıklı bir yaşam sürmesi için devletin uygun tedbirleri almasını öngörmüştür. Bu nedenle, kişilerin kutsal olan yaşama hakkını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için devletin bazı yasal düzenlemeleri yapması gereklidir. Devletler, yapmış olduğu yasal düzenlemelerle kişilerin sağlık hakkından yararlanmasını öngörmüştür.

Türkiye’de kişilerin öncelikle bağlı buldukları sosyal güvenlik kurumunun vermiş olduğu sağlık hizmetlerinden yararlanmaları esas olmakla birlikte sosyal güvenlik kapsamı dışında kalanların da sağlık hizmetlerinden yararlandırılması esastır. Dolayısıyla, devlet, hiçbir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanlar veya dezavantajlı kesimlere sunulacak sağlık hizmetini de belirli esaslara bağlamış ve genel sağlık sigortası sistemini kabul etmiştir. Sağlık hizmetlerinin sunumu, özellikle yaşlılar ve çocuklar açısından belirli kurallara bağlanmıştır. Acil sağlık hizmetlerinin sunumunda herhangi bir sağlık güvencesi ve ödeme gücü bulunmayan kişilerin acil sağlık hizmeti bedelleri kendilerinden talep edilmeyecektir. Kamu hastanelerinden acil sağlık hizmeti alan kişilerin sağlık giderleri 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri çerçevesinde sağlık kuruluşunun bulunduğu

³²⁰Seyyar, Siyaset, ss. 603-604.

yerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından talep edilecektir. Özel hastanelerden acil sağlık hizmeti alanların hizmet bedelleri ise, talep edilmesi halinde 2219 sayılı Hususi Hastaneler Kanunu'nun 32., 5393 sayılı Belediye Kanununun 38 ve 60., 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 18. maddeleri gereğince sağlık kuruluşlarının bulunduğu yerin belediyesince ödenecektir³²¹. Böylece, acil sağlık hizmetleri ile tıbbi bakım ve tedavinin daha insancıl ve daha etkili şekilde verilmesine yardımcı olunacaktır.

Türkiye'de sağlık kurum ve kuruluşlarından hizmet alan engelli, kimsesiz, yoksul, sağlık güvencesiz, yaşlı, mülteci, sığınmacı, aile içi şiddet mağduru, il dışından gelen vb. hastalar öncelikli olmak üzere sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, Sağlık Bakanlığı 2011 yılında Tıbbi Sosyal Hizmet Yönergesini yürürlüğe koymuştur. Söz konusu yönerge ile sağlık kurum ve kuruluşlarından hizmet alan hastaların tedavi sürecini etkileyen psikososyal ve sosyoekonomik sorunların, sosyal hizmet mesleği ve disiplininin yöntem ve teknikleriyle zamanında çözümlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, yönergede tıbbi sosyal hizmetin planlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları belirleyerek tıbbi sosyal hizmet uygulamalarının insan hakları, eşitlik ve sosyal adalet temelli bir anlayış ile etkili ve ulaşılabilir şekilde gerçekleştirilmesi, standardize edilmesi ve yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulduğu için bu yönergenin hazırlandığı vurgulanmıştır.

Sağlık alanında, sağlık ve sosyal hizmet görevlilerinin hizmet vereceği konulardan biri de, aile içi şiddete maruz kalmış kişilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarıdır. Bu uygulamalarla sağlık hizmetlerinin tüm basamaklarında eğitim ile şiddet mağdurlarına ve özellikle de kadınlara yönelik aile içi şiddetin ortaya çıkmasını engellemek, şiddet ortaya çıktıktan sonra ise, şiddete maruz kalanlara uygun koruma ve rehabilitasyon programları verilmesi amaçlanmıştır³²². Son olarak sağlık alanında yürürlüğe konulan bir başka sosyal hizmet uygulaması da İl Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve İl Sağlık Müdürlükleri arasında imzalanan

³²¹ Acil Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkındaki 2008/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 26 Haziran 2008 tarih ve 26918 sayılı Resmi Gazete.

³²²Şevkat Bahar Özvarış ve diğerleri, **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Hizmetleri**, (Ed. Ayşe Akın), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ekim, 2008, s. 37 vd. Aile içi şiddete uğramış vakaların sağlık kuruluşuna müracaatlarında, vakayla karşılaşan sağlık profesyonellerine vakayı adli olay olarak kolluk kuvvetlerine bildirim yükümlülüğü getirilmiştir.

protokollerdir. Protokoller ile il dışından gelen ve kronik hastalığı olup uzun süre tedavi gören öncelikle dar gelirli hasta ve yakınlarının, tedavileri boyunca konaklama işlemlerinin sağlanması amaçlanmıştır³²³.

e. Suçluluk

Suç işleme eyleminin ortaya çıkış nedeni, her ne olursa olsun, suçluluk, bütün toplumlarda huzursuzluk yaratan ve içinde bulunan koşullara göre farklılık gösteren bir olgudur. Bu nedenle, toplumlar varlıklarını sürdürmek ve toplumsal düzeni sağlamaya yönelik kurallar oluştururlar³²⁴. Bu bağlamda, suç işlemeyi önleyici tedbirlerin alınması, suçluların, yeniden topluma kazandırılması amacıyla, suçluların kanuni cezasını çekip tahliye edildikten sonra sosyal hizmet ve yardımlarla desteklenmeleri sosyal hizmetlerin önemli işlevlerinden birini oluşturmaktadır. Suç olgusu çok yönlüdür ve toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları ile ilişkili bir özellik taşımaktadır. Bu yüzden, suç işlemeyi önleme hemen hemen adalet, güvenlik, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi tüm sosyal kurumları ilgilendiren ve bu kurumların aralarında güçlü bir işbirliğinin tesisini gerektiren kapsamlı bir konudur³²⁵.

Dünyada sosyal ve ekonomik alanda yaşanan hızlı değişme ve gelişmeler toplumun tüm kurumlarına yansımaktadır. Bu yansıma özellikle, daha çok ailede kendisini göstermektedir. Ailenin çeşitli nedenlerle çözülmesi, istikrar ve huzurunu kaybetmesi, gerek aile üyelerinin ve gerekse çocukların aile ortamından uzaklaşması,

³²³Bu konuda, hastanelerde görev yapan Sosyal Hizmet Uzmanlarının çabası ile hazırlanıp ve İzmir Valisinin onayı ile İl Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve İl Sağlık Müdürlüğü arasında imzalanan protokol örnek olarak gösterilebilir. Protokol; 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nun 1. maddesi esas alınarak "İzmir Dışından Çocuklarının Tedavisi İçin Gelen Dar Gelirli Ailelerin Refakatçileri İçin Geçici Barınma Sağlanması Protokolü" adıyla imzalanarak ve her yıl yenilenerek yürürlüğe konulmaktadır. Protokol'e göre İzmir dışından gelen onkoloji hastalarının tedavi süresince veya tedavilerine ara verildiği durumlarda refakatçileriyle birlikte vakıf tarafından belirlenen otelde konaklamaları ile tedavi sonrası evlerine dönerken yol giderlerinin karşılanması amaçlanmıştır. Buna rağmen, halen, kanser vb uzun süre tedavi gerektirecek hastalıkların tedavisi için başka illerden büyük dal hastanelerine gelen hastaların, tedavi süresince hastanelerde yatırılmadığı ve hastaların hastane koridorlarında konakladığı görülmektedir.

³²⁴Sevda Demirbilek, "Sosyal Bir Sorun olarak Çocuk Suçluluğu ve Suçlu Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler", **Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan**, Cilt: 2, 2001, (Çocuk Suçluluğu), s. 1755.

³²⁵Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (24.08.2010).

çocukların sokağa düşüp suç işlemesine neden olmaktadır³²⁶. Nitekim, son yıllarda kriminoloji alanında yapılan çalışmalar, sosyal sorunların artışı, enformel yapıların gelişmesi ve yozlaşmayla birlikte, suç ve suçlu oranlarının artışı arasında bir paralellik olduğu yönünde bulgular ortaya koymaktadır. Çok uzun bir süre hırsızlık, fiili tecavüz ve şiddet gibi suçlar gündemi meşgul etmişken, son zamanlarda bu suçlara, kamu güvenliğini ve toplumsal düzeni bozacak yeni davranışlar ve suçlar da eklenmiştir. Özellikle büyük kentlerde yaşayan insanlar, gençlerin ve çocukların oluşturduğu çeteler veya onların başkaları tarafından kullanılmaları nedeniyle, araçlarının çalınması, kundaklanması veya mallarına zarar verilmesi, kapkaççılık ve taciz edilme gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır³²⁷.

Hemen her toplumda sosyal sorun olarak gündemde olan suç olgusu ile buna karşılık gelen ceza ve kurumsal yapılanma olarak mahkemeler, cezaevleri ve ıslahevlerinde sosyal hizmet uygulamaları için sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmektedir. Öte yandan, sosyal hizmet uzmanları hem suçu oluşturacak sosyal sorunları ortadan kaldırma yolunda, hem de suç işlendikten sonra cezayı çekme aşamasında, özgürlüğü kısıtlanmış kişilerin toplumsal uyum ve rehabilitasyonunu üstlenmektedir³²⁸.

Suçluların ıslahı, infaz süreci doğrultusunda doğrudan Adalet Bakanlığının sorumluluğunda bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı bu sorumluluğunu çocuklar ve yetişkinler için kurduğu infaz kurumlarında yerine getirmektedir. Türkiye’de özgürlüğünden yoksun kalmış çocuklar için uygulanan iyileştirme ve ıslah programları ile tahliye sonrası koruma çalışmalarından Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı Çocuk Gözetim Eğitim ve İyileştirme İşleri Şube Müdürlüğü sorumludur. Tutuklu çocuklara yönelik iyileştirme ve ıslah çalışmaları için Adalet Bakanlığında mesleki statüsü uygun görevliler görevlendirilmektedir. Çocuklara yönelik iyileştirme ve ıslah faaliyetleri olarak, okuma-yazma, açık öğretim okulu ve destek kursları, mesleki eğitim kursları, din kültürü ve ahlâk bilgisi dersleri, kütüphane ve sosyal kültürel faaliyetler ile psikososyal hizmetler verilmektedir. Hükümlü çocuklar için yapılan iyileştirme ve

³²⁶Demirbilek, Çocuk Suçluluğu, s. 1744.

³²⁷Faruk Sapançalı, **Toplumsal Açından Yaşam Kalitesi**, 1. baskı, Altın Nokta, İzmir, 2009, (Yaşam Kalitesi), s. 141.

³²⁸Okçay, s. 157.

ıslah çalışmaları ise, mesleki eğitim çalışmaları ile tahliye sonrası koruma çalışmaları olmak uzere iki grupta surdrlmektedir³²⁹.

Ayrıca, yargılamaları sonucu zğrlklerini bağlayıcı ceza alan 12-18 yaş grubundaki çocuklar, buldukları ile yakınlığına göre Ankara, Elazığ ve İzmir’de bulunan ocuk ıslahevlerine gönderilmektedirler. ocuk ıslahevleri açık kurumlardır. Bu kurumlarda bulunan çocuklar, diğer akranları gibi akademik ve mesleki eğitimleri çerçevesinde eğitim-ğretim kurumlarına devam edebilmektedirler. Yetişkinlere uygulanan iyileştirme ve ıslah faaliyetleri olarak ise, cezaevlerinde bulunan hükümlü ve tutukluların kişilik özelliklerini, ruhsal, duygusal, sosyal problemlerini belirleyerek, uygun mesleki teknikleri kullanmak suretiyle, bunların yeniden topluma kazandırılmaları amacıyla Adalet Bakanlığı tarafından “psikososyal hizmet programı” hazırlanmıştır.

Bu program, kurumlarda görevli psikolog ve sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülmektedir. Hükümlü ve tutukluların kurumu tanımalarına, kurum yaşamına ve kurallara uyum sağlamalarına tahliye sonrası normal bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli özellikleri kazanmalarına yardımcı ve destek olmak şeklinde özetlenebilecek bu hizmetler, kişinin kuruma gelişinden tahliye sonrasına kadar uzanan bir dizi iyileştirici çalışmayı kapsamaktadır. Tutuklularla tahliye öncesi rehabilitasyon çalışmaları yapılmakta, bu çalışmalarla mesleği olmayanlar iş ve meslek eğitimi kurslarına alınmakta, iş yurtlarında çalıştırılmaktadır. Bu çalışmalara ve kurslara katılanlara belge verilmektedir. Tahliye sonrası takip çalışmaları ile Adalet Bakanlığınca, cezaevlerinden tahliye edilen hükümlülerin çeşitli sosyal problemleriyle ilgilenilmektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan tahliye sonrası koruma şubesi, tahliye edildikten sonra bir dilekçe ile başvurarak karşılaştığı sosyal ve hukuki problemlerle ilgili yardım talebinde bulunan eski hükümlülere, söz konusu problemlerin çözümü için yardımda bulunmaktadır.

Eski hükümlü alıştırma zorunluluğu bulunan kurumlar takip edilmekte ve tahliye olan eski hükümlülerin buralara yerleştirilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Maddi zorluklar içinde bulunan eski hükümlülere kısa vadede çözüm bulmak amacıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’ndan ayni ve

³²⁹Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar zel İhtisas Komisyonu Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (24.08.2010).

nakdi yardım yapılmaktadır. Psikososyal hizmet personeli, tahliyeye hazırlanan hükümlülerin aileleriyle çeşitli mesleki çalışmalar yürütmekte, hükümlülerde görülebilecek uyum sorunları ve bunlarla baş etme yöntemleri konusunda aileler bilgilendirilmeye çalışılmaktadır³³⁰.

³³⁰Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (24.08.2010).

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMET AÇISINDAN KORUNMAYA MUHTAÇLIK OLGUSU

I. KORUNMAYA MUHTAÇLIK

İnsanların farklı konularda korunma nedenleri ve gerekliliklerinin yanı sıra sağlıklı gıda, temiz su, sağlıklı konutlar, tehlikeli olmayan iş ve fiziksel çevre, sağlık bakımı, çocukluk çağında güvenli bir yaşam, fiziksel ve ekonomik güvenlik gibi temel ve evrensel gereksinimleri bulunmaktadır³³¹. Bu gereklilikler düşünüldüğünde korunmaya muhtaçlık, kişilerin yaşam sürelerinin herhangi bir evresinde ortaya çıkması muhtemel olan bir olgudur. Bu olgunun nedenleri, ortaya çıkış şekli ve dereceleri farklı olsa da sonuçları bakımından kişileri etkileyeceği açıktır.

Konuya bu açıdan bakıldığında, korunmaya muhtaçlık, sosyal bir risktir. Bu risk, başlangıçta sadece korunmaya muhtaç kişinin kendisini ilgilendiren sorun iken, ilerleyen süreçte muhtaçlığın derecesine bağlı olarak, kişinin aile üyelerini ve onun sosyal çevresini de ilgilendirmektedir. Böyle bir sorunla karşılaşan ve özel olarak korunması gereken toplum kesimlerinin kendi kaderleriyle baş başa bırakılması söz konusu değildir. Bu bağlamda devlet, sosyal devlet olma ilkesinden hareketle, toplumun kendi kendine yetemeyen ve çoğu zaman asgari düzeyde dahi yaşamlarını sürdürmeleri mümkün olmayan kesimlerini, sosyoekonomik ve kültürel haklara dayalı hizmetlerle destekleyerek hiç değilse onların asgari düzeyde yaşamlarını sürdürmelerini³³² ve korunmalarını sağlaması gerekmektedir.

Korunmaya muhtaçlığı meydana getiren sorunların ortadan kaldırılması, sorunların önlenmesi veya ağırlaşmaması yahut korunmaya muhtaçlığın kişi üzerinde yaratacağı olumsuz sonuçların giderilmesi, çeşitli koruma yöntemlerinden yararlanmakla mümkündür. Bu koruma yöntemlerinden birisi de sosyal hizmetlerdir.

³³¹ Mark Walsh ve diğerleri, **Social Policy & Welfare**, United Kingdom, 2005, s. 21.

³³² Murat Halışçelik, **Sosyal Devlet Açısından Planlama ve Sosyal Hizmetler**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2001, s. 61.

A. Tanımı ve Unsurları

Toplumsal yapı, değişken ve dinamik bir özelliğe sahiptir. Bu değişimin başat öğelerinden biri de teknolojidir. Teknoloji çağımızdaki köklü dönüşümlerin belirleyicisi olarak, sosyoekonomik ve toplumsal düzeyde yeni örgütlenme biçimleri ile yeni toplumsal kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur³³³. Teknolojinin kırsal ve kentsel yaşam biçimlerine etki etmesi, toplumsal yapıyı çok hızlı bir değişim sürecine sokmuştur. Toplumsal değişimin hızı, kişisel ve toplumsal yaşamın parçalanmasını hızlandırmıştır. Bu parçalanmalar kişide olduğu kadar onun aile yaşamında, siyasal, hukuksal ve toplumsal alanda da kendini göstermektedir³³⁴. Buna bağlı olarak, hem korunmaya muhtaç kişiler hem de korunmaya muhtaçlık olgusu toplumsal değişim sürecinin toplumsal kurumlarda meydana getirdiği değişimlerden etkilenmektedir³³⁵.

Korunmaya muhtaç kişiler yaşamlarının bir döneminde bedensel, ruhsal, sosyoekonomik ve ahlaki gelişimlerini ya da kişisel güvenliklerini tehlikeye sokacak şekilde uzun ya da kısa süreli bir yoksunluk veya patolojik durumla karşılaşmış sarsıcı ve öreleyici olaylar yaşamışlardır³³⁶. Bu bağlamda, korunmaya muhtaçlık kavramının da bu değişikliklerden etkilendiği ve yeni yaklaşımlarla açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Geniş bir alanı içine alan korunmaya muhtaçlık kavramının³³⁷ açıklanabilmesi için, koru(n)ma ile muhtaçlık kavramlarının tanımlanması ve bu tanımların birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olduklarının belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Koruma kavramı, geniş anlamıyla kişinin bedensel, duygusal ve ahlâksal güvenliğinin tehlikeye düşmesini veya zarar görmesini önlemek ya da görmüş olduğu zararı gidermek amacıyla yönetsel ya da yargı mercilerince alınan önlemleri

³³³Sibel Armağan ve İbrahim Armağan, **Toplum Bilim**, Barış Yayınları, İzmir, 1988, ss. 214-220.

³³⁴Faruk Kocacık, "Bilgi Toplumu ve Türkiye" **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 1, 2003, (Bilgi Toplumu), s. 8.

³³⁵Demirbilek, *Korunmaya Muhtaç Gençler*, s. 137.

³³⁶Zeynep Çetin ve diğerleri, "Zihinsel Engelli Normal Gelişim Gösteren ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Cinsiyet Rollerini Algılamalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt:16, Sayı: 1, Nisan, 2005, s. 65.

³³⁷Emine Akyüz, "Medeni Kanun İle Sosyal Hizmetler Kurumu Kanunu Açısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1-2, (Medeni), s. 11.

ifade etmektedir³³⁸. Korunma ise, insana, topluma ve doğaya özgü bir ihtiyaç şeklinde tanımlanabilmektedir³³⁹. Bu anlamda, insanla ilgili olarak “koruma”, gözetme, esirgeme, himaye anlamlarını da içinde barındırarak kişiyi veya kişileri tehlikelerden ve yaşamını devam ettirmesine engel olacak risklerden uzaklaştırmadır. Buna göre, “koruma” ekonomik, fiziksel ve ruhsal olarak tehlikede olduğu düşünülen bir kimseyi bu tehlikelerden uzak tutmak için önlem almaktır³⁴⁰. Ancak, risklere karşı alınacak önlemlere sadece kişinin çabaları yetmemekte, devlet de kişinin bu çabalarına çeşitli sosyal koruma yöntemleri ile katkıda bulunmaktadır³⁴¹.

Sosyal koruma, kişinin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürebilmesi için sosyoekonomik güvensizlik karşısında yaşam koşullarını iyileştirmek ve yaşam düzeyinin gerilemesini önlemek için kamusal alanda gelirin yeniden dağıtımı yoluyla sağlanan gelir ve hizmet desteklerinin tümünü kapsayan sistemdir³⁴². Sosyal korumanın en önemli işlevi kişileri yoksulluktan ve toplumsal risklerden koruyarak, toplumsal katılım ve kaynaşmayı gerçekleştirmektir. Geçmişte olduğu gibi bugün de AB üyesi ülkelerde, yoksulluğun önlenmesi ve hafifletilmesinde sosyal koruma sistemlerinin önemli rol oynadığı görülmektedir.

Sosyal koruma sistemleri, düşük gelirli gruplara yönelik yeniden dağılım işlevi sağlayarak yoksulluk riskinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Sosyal koruma kapsamında yapılan sosyal transferler sonrasında, yoksulluk riskinin AB’de ciddi bir azalma gösterdiği anlaşılmaktadır. AB’de yaşlılık ve ölüm aylıkları da dâhil olmak üzere sosyal transferler öncesi yoksulluk riski oranı % 42, yaşlılık ve ölüm aylıkları hariç olmak üzere, sosyal transferler öncesi risk % 26 olarak hesaplanırken, sosyal transferler sonrası bu oran % 16’ya gerilemiştir. Bu verilere bağlı olarak, sosyal transferler öncesi ve sonrasında yoksulluk riskinin azaldığı, bunun da AB sosyal koruma sistemlerinin önemli bir başarısı olarak değerlendirilebileceği ifade

³³⁸Akyüz, Ulusal, s. 455.

³³⁹Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, s. 122.

³⁴⁰Türk

Dil

Kurumu,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=korumaya%20almak&cesit=1&guid=TDK.GTS.516db44f22e868.47061606 (13.04.2013).

³⁴¹Sapancalı, Yaşam Kalitesi, s. 138.

³⁴²Recep Kapor, **Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003, (Sosyal Koruma), s. 7.

edilmektedir³⁴³. Benzer şekilde Türkiye’de de devlet tarafından sağlanan sosyal yardım ve teşvikler iyi organize edilip doğru kişilere aktarıldığında, kişilerin sosyoekonomik göstergelerinde değişiklik yarattığı, kişileri zor durumdan kurtaracağı ve onların sağlıklı kararlar almasını sağlayacağı bilinmektedir³⁴⁴.

Korunmaya muhtaçlığı oluşturan korunma kavramından sonra, muhtaçlık kavramına bakılacak olursa, muhtaçlık; sosyal politikada önemli bir kavramdır ve genellikle toplumdaki yoksullar veya çocuklar gibi farklı grupların gerekliliklerini ifade etmek için kullanılır³⁴⁵. Muhtaçlık; SHÇEK Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği’nin 4. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: Muhtaçlık, kişinin kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarını, anne ve babasını, buldukları mahallin yaşam koşullarına göre asgari seviyede geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama halidir. Bir diğer ifadeyle muhtaçlık; bakmaya mecbur olduğu aile üyelerini veya kendisini geçindirmeye yetecek geliri, malı, kazancı olmayanların içinde bulunduğu durumdur³⁴⁶.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında muhtaç; mahalli adetlere göre kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu aile üyelerinin geçimini sağlama koşul ve olanaklarından yoksun kişi olarak tanımlanmıştır³⁴⁷. Ayrıca, T.C. Emekli Sandığı Kanunu’nun 108. ve 4857 sayılı İş Kanunu’nun 39. maddesi uyarınca 16 yaşından büyük işçiler için tespit edilen asgari ücretin net tutarından daha az aylık geliri olup; kendisini ve Türk Medeni Kanunu (TMK) hükümlerine göre bakmaya mecbur olduğu aile fertlerini geçindirmeye yetecek kadar malı veya hesap edilecek tutar karşılığında kıymetleri olmayan kişiler ile kendi kendini geçindirecek ekonomik gücü ve aynı zamanda kendisine bakacak ve ilgilenecek kimsesi bulunmayan kişiler de³⁴⁸ muhtaç olarak tanımlanmıştır.

³⁴³Faruk Sapançalı, “Avrupa Birliği’nde Sosyal İçerme Politikaları” **Tisk Akademi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2007, (Sosyal İçerme), ss. 91-92.

³⁴⁴Türkiye’deki sosyal yardım uygulamalarına birçok açıdan itirazlar bulunmaktadır. Bu itirazlar; sosyal yardım ve teşviklerin daha çok yardıma ihtiyacı olmayanlar tarafından alındığı veya onlara verildiği, asıl ihtiyaç sahiplerine ulaşamadığı ve bunun siyasi istismar konusu yapıldığı, bu durumun da yoksulluğu süregelenleştirdiği şeklindeki itirazlardır.

³⁴⁵Walsh, s. 21.

³⁴⁶http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.516db47b995fb7.07415708, (13.04.2013).

³⁴⁷Sözer, Sosyal Hukuk, s. 31.; Tomanbay, s. 177.

³⁴⁸Tomanbay, s. 158.

Yukarıdaki tanım ve değerlendirmeler neticesinde, “korunmaya muhtaçlık” şu şekilde tanımlanabilir: Korunmaya muhtaçlık; bir kişinin kendisinin veya bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yaşamlarını, asgari refah seviyesinde devam ettirmelerine olanak sağlayan, gerek ekonomik ve gerekse insani destekten yoksun olması ve bu nedenle başka kişiler ya da devletin desteğine gereksinim duymasdır. Bir başka ifadeyle, korunmaya muhtaçlık, toplum standartlarına göre durumları tehlikede sayılan kişilerin³⁴⁹ bir başkasının desteğine, gözetimine ve yardımına gereksinimi olmasıdır. Bu anlamda, korunmaya muhtaçlık olgusunun toplumsal değişmeye bağlı olarak değiştiği ve sosyal sorunlarla iç içe girdiği görülmektedir. Esasında toplumsal değişim süreci sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuş, sosyal sorunlar ise, belirli bir gruba ait olarak ortaya çıkmasına rağmen nitelik değiştirerek tüm toplumu ilgilendirir hale gelmiştir.

Görüldüğü üzere, bu tanımlarda ön plana çıkan kişinin kendisinin veya ona bakmakla yükümlü kişilerin geçimlerini sağlamaya yetecek kazancının olmamasıdır. Oysa bilindiği üzere, kişinin kendisinin ekonomik anlamda bir sıkıntısı olmasa da sağlık anlamında fiziksel ve ruhsal bakımdan vücut bütünlüğünü (bedensel bütünlükle birlikte akıl ve ruh sağlığını da) etkileyen bir durumunun söz konusu olması o kişinin bir başkasına veya devletin bakımına gereksinim duymasına yol açacaktır. Kuşkusuz, muhtaçlığın sadece ekonomik durumla ilişkilendirilmesi muhtaçlık tanımının yetersiz kalmasına neden olacaktır.

Korunma ve muhtaçlık kavramlarından yola çıkılacak olursa bu bağlamda korunmaya muhtaçlık olgusu; “karşılıklı olarak birbirine bağlı unsurlardan oluşmakta ve bu unsurlarla”³⁵⁰ anlam kazanmaktadır. Bu unsurlardan ilki, muhtaçlık ve yoksulluk, ikincisi ise, yoksunluktur³⁵¹. Tanım olarak birbiriyle iç içe geçen muhtaçlık ve yoksullukta, kişi kendisinin veya bakmakla yükümlü olduğu kişilerin gereksinmelerini karşılayabilmesi için aynı veya nakdi gelirin yanı sıra manevi desteğe de ihtiyaç duymaktadır. Kişinin ihtiyaç duyduğu destek, sürekli olabileceği gibi geçici de olabilir. Yapılacak sosyal inceleme sonucunda, sosyal hukukta yer alan

³⁴⁹Koşar, Aile ve Çocuk, s. 43.

³⁵⁰Zeki Erdut, **Sosyal Politika**, Dokuz Eylül Basımevi, İzmir, 2002, (Sosyal), s. 106.

³⁵¹İsmail Gökdayı, Unutulmuş Ötekiler: Yoksulluk ve Çevre Bağlamında Kırsal Yoksullar, <http://kalkinma.org.tr> (02.08.2007). s. 10.

koruma tekniklerinden biri, kişinin ihtiyacına ve durumuna uygulanacak ve böylelikle kişi desteğe yoksun durumdan çıkarılmış olacaktır.

Hem korunmaya muhtaçlığın bir unsuru hem de korunmaya muhtaçlığa yol açan ekonomik ve sosyal neden olarak yoksulluk, kişilerin yaşamları üzerinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk, korunmaya muhtaçlığın bir unsuru olarak kişinin tüm yaşamını olumsuz etkileyen olgudur. Öncelikle, kişinin hem kendisinin hem de ailesinin yaşamını rahat bir şekilde devam ettirmeye yetecek gelir güvencesine sahip olması son derece önemlidir. Çünkü yoksulluk öncelikle maddi karakterli olarak kişi üzerinde onun sağlıklı beslenme, barınma ve yaşam kalitesine etki etmekte ve sonra bağımlılık ilişkisi ve yardıma muhtaçlık açısından aile çevresini etkilemektedir.

Bunu izleyen yoksunluk ise, yoksullukla ilişki içerisindedir. Yoksunluk, toplumların içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal durumun bir sonucu olarak ortaya çıkan yoksulluğun çeşitli görünümünü yansıtmaktadır. Bu anlamda, yoksulluğa zaman zaman farklı anlamlar da yüklenmektedir. Yoksulluk hastalık, eşitsizlik, sınırlanmış fırsatlar, beceri uyumsuzluğu olarak nitelenmektedir. Ayrıca, “yokluk”, “yetersizlik”, “örselenmişlik-incinmişlik”, “kötüye gidiş” gibi terimler de sıklıkla yoksulluk ile birlikte kullanılmaktadır. Bir başka deyişle, yoksunluk hane halkı gelirinin, özel tüketim düzeyini karşılayamaması ve bunun sonucunda kamusal mal ve hizmetlerden yeterince faydalanamaması³⁵² olarak da ifade edilebilir.

Buna ilaveten insani destekten yoksun bulunmada yoksulluğun diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Burada yoksulluk, temel gereksinimlerin dışında, insanın onurlu bir yaşam sürebilmesi için gereken kültürel, toplumsal ve ekonomik gereksinimlerinin bir kısmının ya da tamamının olmamasından kaynaklanan yoksunluğu anlatmaktadır. Buradaki yoksunluk ise, yoksulların temel gereksinimleri karşılayabilme yetenekleriyle ilgilidir. Kişilerin temel gereksinimlerini karşılayabilme yetenekleri sınırlı ise, o zaman hanenin yoksulluğundan söz edilebilir. Dolayısıyla, bu tanımlama yoksulluk için çekirdek bir tanımlamadır. Yoksulluk, daha çok istenilen gelir düzeyinde olmamayı ya da düzeyin altında yaşamayı tanımlarken, yoksunluk istenilen niteliğin ya hiç ya da bir kısmının eksik olması anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda, ifade edilen yoksunluk; kaynak yoksunluğu, fırsat

³⁵²Gökdayı, s. 17.

yoksunluğu ve ekonomik hareket yoksunluğudur. Kaynak yoksunluğu; temel gereksinimlerin karşılanmasında düşük gelir sorununu anlatırken fırsat yoksunluğu; kamusal olanak ve hizmetlerden (sağlık, eğitim, barınma, güvenlik gibi...) eşit olmayan bir biçimde yararlanmayı anlatmaktadır. Ekonomik hareket yoksunluğu ise, kişinin uygun eğitim alamaması nedeniyle, kişisel ve mesleki becerilerinin gelişmemesi, bunun sonucunda da kişinin bulunduğu konumdan bir üst konuma geçememesi yani dikey hareketliliğe sahip olamamasıdır³⁵³.

Bir diğer unsur ise, muhtaçlığın kontrolü veya tespiti. Çünkü sosyal hizmetlerin sunumunda yöntem, korunan kişinin özel durumuna yöneliktir. Kişiye sağlanacak hizmetler ve bu konuda ileri sürülebilecek hakların tam olarak tanımlanması diğer bir değişle standardı oluşturulmamıştır. Bu durumda sosyal hizmetten yararlanacak kişi veya kişiler, yönetimin yahut sosyal yardımcının iyi niyetine bağlıdır. Başka bir ifadeyle, sosyal hizmetlerin sunumunda yönetime belirli ölçüde ihtiyacı saptama ve denetleme yetkisi tanınmaktadır³⁵⁴.

Muhtaçlığın tespiti³⁵⁵ veya kontrolü uzman kişilerce yapılmaktadır. Kurum adına bu inceleme veya denetlemeyi yapan kişiler, daha çok sosyal hizmet uzmanlarıdır. Muhtaç veya muhtaçlık koşullarında bulunup da gerek sosyal yardım ve gerekse sosyal hizmetlerden yararlanmak isteyen kişilerin, mutlaka muhtaçlığını belgelendirmesi gerekmektedir. Gerek sosyal yardım ve gerekse sosyal hizmetlerden yararlanmak isteyenlerin muhtaçlık tespitleri çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Muhtaçlığın tespiti için kişinin kendisi, muhtaç olduğunu belirterek kuruma başvurabileceği gibi kişinin muhtaç olduğunun, başkaları tarafından sosyal yardım veya hizmet kurumuna bildirilmesi de mümkündür. Muhtaçlığın kontrolü ve tespiti, yardım ve hizmete hak kazanmanın ön koşulu olduğu gibi yardımların devamı da muhtaçlığın devamına bağlıdır. Kişinin korunmaya ihtiyacı olup olmadığı, muhtaçlık

³⁵³Gökdayı, ss. 11-20.

³⁵⁴Dilik, s. 77.

³⁵⁵Kişilerin "Genel Sağlık Sigortası" kapsamında sağlık yardımlarından yararlanabilmesi için muhtaçlığını ispat etmesi, bunun için de gelir testini yaptırmak için başvuruda bulunması istenmektedir. Muhtaçlık koşullarında bulunan bir kişi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın koruması altındadır. Yoksullukları nedeniyle Genel Sağlık Sigortası kapsamına dâhil olacak kişiler yoksulluklarını ispat etme ve Genel Sağlık Sigortası primlerinin devlet tarafından karşılanması için başvurularını Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüklerine yapmaları gerekmektedir. Oysa, bu kişiler başvurularını Kaymakamlıklar kanalıyla Sosyal Güvenlik Kurumuna yapmaktadır. Bu bağlamda kurumsal bütünlüğün sağlanmadığı, kişilerin muhtaçlığını ispat etmenin başvuru sahibine bırakıldığı görülmektedir.

koşulunun devam edip etmediği kontrol edilerek, kişilerin ihtiyacına göre sosyal yardım ve hizmetler sağlanır. Bu yardım ve hizmetler, bazen aynı ve nakdi yardımlar şeklinde bazen de hizmet ağırlıklı olarak kişilerin kurum bakımına alınması veya güvenliklerinin sağlanması şeklinde sunulur³⁵⁶.

B. Niteliği

Sosyal hizmet açısından büyük önem taşıyan “toplumsal değişme”, korunmaya muhtaçlığı doğuran nedenler arasındadır. Toplumun yapısındaki temel ve büyük değişimler hem ailenin örgütlenişi hem de gelir elde etme ve geçinme yollarındaki, toplumsal eylem ve etkileşim kalıplarının değişmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal değişme, esasında insan ilişkilerinin değişmesidir. Sosyal görüntüye bakıldığında, Türkiye’de sosyal hizmetin müdahalesinden yoksun olarak, kırdan kente doğru yaşanan kontrolsüz göç, büyük kentlerde evsiz, işsiz ve hiçbir geliri olmayan, dilencilik ve hırsızlık gibi marjinal olaylara yönelen problemli bir nüfus kitlesini yaratmıştır. Bu durum, karmaşık sanayi toplumlarında, özellikle de büyük şehirlerde, insanların, içinde bulunduğu topluma, gruba, kültüre ya da bizzat kendisine yabancılaşma duymasına ve korunmasız hale gelmesine neden olmaktadır³⁵⁷.

Korunmaya muhtaçlık olgusu, daha çok sanayileşme-kentleşme ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal değişim ile birlikte önem kazanmıştır. Sanayileşme bir yandan kırsal alandaki nüfusun kentlere yığılmasına neden olurken, bir yandan da geleneksel aile yapısı³⁵⁸ ve toplumun diğer kurumsal yapılarındaki sorunları tanımlayan ifadelerin kullanım ve içeriklerinin değişmesine neden olmuştur³⁵⁹. Bu anlamda, korunmaya muhtaçlık olgusu toplumsal değişmeden bağımsız değildir ve toplumsal değişmeye bağlı olarak nitelik değiştirir. Korunmaya muhtaçlığın ortadan kaldırılması için kişilere sağlanan sosyal koruma, barınma, beslenme, korunma, giyim, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi mesleki çaba ve düzenlemeleri kapsar. Bir başka ifadeyle, sosyal korumanın etkinlik alanı, toplumun

³⁵⁶ Arıcı, ss. 140-148.

³⁵⁷ İsmet Galip Yolcuoğlu, “Sosyal Alanda İnovasyon ve Toplumsal Sorunların Çözümü” <http://ismetgalip.com/sosyal-alanda-inovasyon-ve-toplumsal-sorunlarin-cozumu-2/>, (25.03.2013).

³⁵⁸ Altan, Sosyal, s. 271.

³⁵⁹ Çetin, ve diğerleri, s. 65.

kaynakları ölçüsünde, ihtiyaç sahibi kişilerin mümkün olduğunca çaresizliklerini, mağduriyetlerini gidermeye çalışan kişilerin kendisini topluma ait hissedebilmesi için yapılan çalışmalardan ibarettir.

Toplumsal eşitsizlikler, adaletsizlik, işsizlik ve yoksulluk, sosyal sorunlar korunmaya muhtaçlığa yol açan korunmaya muhtaçlığı gerektiren nedenlerdir. Dolayısıyla, korunmaya muhtaçlığın zaman ve mekâna bağlı olarak nitelik değiştirmesi, kişinin işsizlikten yoksulluğa, yoksulluktan sosyal dışlanmaya uzanan bir sürece doğru gitmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durum, etkin bir sosyal hizmet sunumunu ve sosyal korumayı zorunlu hale getirmektedir³⁶⁰.

Sosyal koruma, korunmaya muhtaçlığın kişiler üzerinde oluşturduğu etkiye göre farklı yöntemlerin uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Çünkü korunmaya muhtaçlığın etkisi, ortaya çıkış şekli, şiddeti, niteliği, herkes için farklıdır. Bu nedenle herkese, farklı sosyal hizmet programlarından yararlanarak, yardım yapılması gereklidir. Örnek olarak, evsiz kişilere konut, beslenme, sağlık vb. olanaklarının sağlanması; eşi vefat edenler ya da muhtaç olanların çocuklarını çocuk yuvasına veya yetiştirme yurduna vermelerine yardımcı olunması gibi olaylar, herkese standart sosyal hizmet yöntemlerinin uygulanmayacağını göstermektedir. Bu durum korunmaya muhtaçlığın niteliğinin değişken olduğunu ortaya koymaktadır³⁶¹.

Korunmaya muhtaçlığı meydana getiren sosyal sorunların zamanla değişmesi, yeni sorun alanlarının ortaya çıkması, korunmaya muhtaçlığın boyutları ve niteliğini de değiştirmektedir. Bu anlamda, korunmaya muhtaçlığı besleyen ekonomik, biyolojik, psikolojik ve kültürel kaynaklı sosyal sorunlar değişirse de bunların içeriklerinde değişimler söz konusu olmakta ve korunmaya muhtaçlığın devingenliğini artırmaktadır³⁶². Sağlıklı kişilerin olduğu bir topluma ulaşma hedefi, hem sosyal politika alanı hem de sosyal hizmet disiplininin ortak ülküsüdür. Korunmaya muhtaçlığın artmasının engellenmesi, sosyal hizmet ve sosyal politikaların genişletilmesi ve bu politikalara yön veren düşünce sisteminin geçerli kılınmasına bağlı olsa da korunmaya muhtaçlığı ortadan kaldıracak sosyal hizmet,

³⁶⁰Demirbilek, Sosyal Hizmet, s. 92.

³⁶¹İsmet Galip Yolcuoğlu, "Sosyal Alanda İnovasyon ve Toplumsal Sorunların Çözümü" <http://ismetgalip.com/sosyal-alanda-inovasyon-ve-toplumsal-sorunlarin-cozumu-2/>, (25.03.2013).

³⁶²Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 93.

sosyal politika ve programları henüz yeteri kadar güçlendirilmemiş ve işlevsel kılınamamıştır³⁶³.

Sonuç olarak, korunmaya muhtaçlığın niteliği toplumsal yapıya ve değişmeye bağlı olarak değişmektedir. Toplumsal yapıda meydana gelen yapısal değişim sonucu ortaya çıkan korunmaya muhtaçlık olgusu³⁶⁴ kendi dinamiği içinde değişim meydana getirmekte ve korunmaya muhtaçlığın ortaya çıkmasını engelleyecek sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında yeni değişikliklerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

II. KORUNMAYA MUHTAÇLIĞIN NEDENLERİ

Kişilerin korunmaya muhtaç hale gelmesine yol açan nedenler herkes için farklı özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda, korunmaya muhtaçlığa yol açan tek bir nedenden söz etmek oldukça güçtür. Bu nedenle, burada korunmaya muhtaçlığın kişisel, ailevi, ekonomik ve sosyal nedenler gibi nedenleri üzerinde durulacaktır.

A. Kişisel ve Ailevi Nedenler

Toplumsal değişim sürecinde, insanların hareket alanı genişlemiştir. Teknoloji ve iletişim imkânlarının artması insanların yaşam standartlarını ve biçimlerini etkilemiştir. Bu değişimlerden etkilenen zayıf insanlar, güçlü olanların karşısında çaba sarf etmeye çalışmış ancak kısır döngünün kırılmasına engel olamamıştır. Yeni koşullar, sorunları artırmış ve sosyal ilişkilere farklı boyut getirmiş, gelişmelerin tüm toplumu etkileyen özelliklere sahip olması, evrensel sosyal koruma sisteminin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Sosyal devlet, 20. yüzyılda, sosyal adalet ve sosyal barış hedeflerinin başta gelen araçlarından birisidir. Sosyal devletten, toplumun yeni eğilimleri ve değişen sosyal yapısı karşısında kendisini yenilemesi ve ihtiyaçlara cevap verebilmesi istenmektedir³⁶⁵.

³⁶³İsmet Galip Yolcuoğlu, “Sosyal Hasar Tespiti ve Sosyal Hizmet Müdahalesine Yer Açarak Sosyal Bütünleşmeye Ulaşmak” <http://ismetgalip.com/sosyal-hasar-tespiti-ve-sosyal-hizmet-mudahalesine-yer-acarak-sosyal-butunlesmeye-ulasmak/#more-287>, (02.04.2013).

³⁶⁴İbrahim Cılga, “Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 7, 1986, (Sosyolojik Analiz), s. 31.

³⁶⁵Çelik, s. 83.

Korunmaya muhtaçlığın kişisel nedenleri arasında öncelikle kişinin kendisinden kaynaklanan nedenler bulunmaktadır. Bu nedenleri şöyle sıralamak mümkündür: Boşanma, alkol ve uyuşturucu kullanımı, kumar oynama, kişinin düzensiz yaşaması ve aile içi şiddettir. Anılan bu nedenlere maruz kalan kişi ve grupların hem kendileri hem de bu gruplara bağımlı olan eş-çocuk ana ve baba ile aile çevresi etkilenmektedir. Gerek kişilerin ekonomik güvencesiz duruma düşmesi ve gerekse ailenin yahut kişilerin eski durumlarına kavuşamamaları sosyal çözümlere neden olmaktadır³⁶⁶.

Korunmaya muhtaçlığın bir başka boyutu olan ailevi nedenler ise, daha çok kırsal ve kentsel alana özgü değişim süreçlerinin aile yapısı üzerindeki etkilerinden kaynaklanmaktadır. Toplumsal yapıya özgü değişim, süreç ve sorunları ailenin toplumsal ve ekonomik niteliklerinde değişime yol açmaktadır. Ailenin geleneksel aile yapısından çekirdek aileye dönüşmesi toplumsal değişim sorunlarıyla iç içe gelişmektedir. Değişim sürecinde üretim ilişkilerinin ve üretime katılma biçimlerinin değişmesi, toplumsal ilişkilerdeki yeniden örgütlenme süreci, aile yapılarını temelden etkilemektedir. Toplumsal değişim süreci içinde, ailenin de değişim geçirmesi, onun toplumsal ve ekonomik yönden korunmasını gerektirir. Çünkü ekonomik yönden sorun yaşayan aileler aynı zamanda ekonomik yoksulluğun da içindedir. Korunmaya muhtaç çocuklar ve gençler de daha çok bu değişim sürecinde toplumla bütünleşme gösteremeyen aileler içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ailenin yapısal olarak parçalanıp değişmesi yeni sorunları da beraberinde getirmektedir³⁶⁷.

Aile yapısının değişmesi, ailenin ekonomik yoksunluğa düşmesi ve buna bağlı olarak ailenin yaşamını sürdüreceği bir gelire sahip olmaması, aile bireylerinin yaşantılarının diğer aile bireylerini olumsuz etkilemesi, korunmaya muhtaçlığı oluşturan kişisel ve ailevi nedenler arasında yer almaktadır. Aile ortamının çocuk için en güvenli bir ortam olduğu düşünülürken birlikte, anne babanın çocuk yetiştirme yöntemi ve anlayışı, çocuğa yönelik tutumlar ve davranışlar da çocuğun korunmaya muhtaç hale gelmesine ortam hazırlamaktadır³⁶⁸. Pek çok ailenin çocuklarını terbiye etme gerekçesiyle onlara bilinçli ya da bilinçsiz eziyet ettikleri,

³⁶⁶Rejda, ss. 10-12.

³⁶⁷Cılga, Sosyolojik Analiz, ss. 34-35.

³⁶⁸Cılga, Sosyolojik Analiz, s. 37.

zarar verdikleri fiziksel, ruhsal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek, onları sağlıklı yetiştirdikleri³⁶⁹, ihmal ve istismar ettikleri görülmektedir.

Çocuğun büyüme ve gelişimini olumsuz etkileyen her türlü davranış olarak tanımlanabilen kötü muamele ve aile içi şiddet veya istismar da korunmaya muhtaçlığa neden olan bir başka unsurdur. Aile içi şiddet ve istismara hemen hemen her kültürde ve toplumda rastlamak mümkündür³⁷⁰. Aile içi şiddet, eşlerin birbirlerine veya anne-babanın çocuklara, çocukların da anne babaya fizikî veya psikolojik anlamda güç ve kuvvet kullanımının bütünüdür. Bu bağlamda, şiddete maruz kalanların korunması gerektiği kadar, şiddet uygulayanların da rehabilite edilmesi gereklidir³⁷¹.

Korunmaya muhtaçlığa neden olan şiddetin yanı sıra ihmal ve istismar da korunmaya muhtaçlığa yol açan başlıca unsurlardır. Özellikle 18 yaş altındaki çocukların ebeveynleri, bakıcıları veya velileri tarafından uğradıkları ihmal ve istismarın, yaygın olarak kabul edilen dört türü bulunmaktadır.

Bunlar³⁷²:

- Fiziksel istismar
- Cinsel istismar
- Duygusal istismar ve
- İhmal'dir.
- Fiziksel istismar: Çocuğu sallama veya silkeleme, itirme, vurma, çocuğun herhangi bir yerini yakma gibi çocuğa karşı güç kullanmadır,
- Cinsel istismar: Taciz, tecavüz, okşama gibi diğer cinsel faaliyetleri de içermektedir,

³⁶⁹Gülümser Gültekin Akduman ve diğerleri, "Çocuk ve Cinsel İstismar", **Adli Psikiyatri Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, Ocak, 2005, s. 1.

³⁷⁰Akduman ve diğerleri, s. 1.

³⁷¹Ali Seyyar, "Toplumun Himayeye Muhtaç Kesimleri ve Diyanet" http://www.sosyalsiyaset.net/documents/toplumun_himayeye_muhtac_kesimleri_ve_diyamet.htm#_ftn1, (08.05.2012).

³⁷²Child Maltreatment Prevention,

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf,

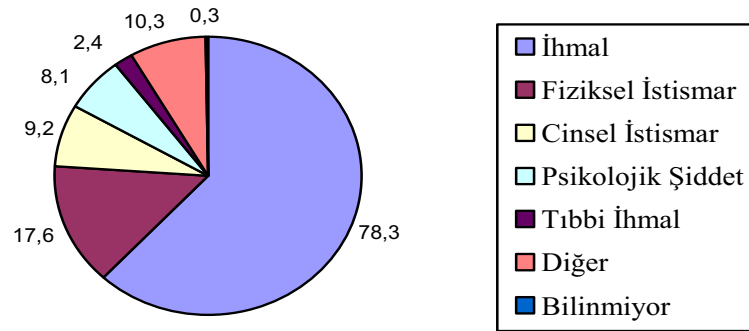
<http://www.cdc.gov/ViolencePrevention/childmaltreatment/index.html>, (13. 04.2013).

- Duygusal istismar: Çocuğu alıkoyma, ona farklı bir isimle hitap etme, tehdit, reddetme gibi çocuğun kendisinin duygusal durumuna zarar veren davranışları içerir,
- İhmal ise, çocuğun veya çocukların barınma yiyecek, giyecek, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim de dâhil olmak üzere temel ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır.

Bununla birlikte, bazı faktörler ihmal ve istismar riskini artırabilir. Bu faktörler, yaş, aile ortamı ve toplumsal faktörlerdir. Özellikle dört yaş altındaki çocuklar büyük risk altındadırlar. Bu çocuklar ihmal ve istismar sonucu ciddi yaralanmalara ve bunun sonucunda ölümlerle karşılaşmaktadırlar. Aile içinde, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, yoksulluk ve kronik sağlık sorunları gibi sorunlar da kişilerde stres yaratmakta bunun sonucunda ihmal ve istismarlar oluşabilmektedir³⁷³.

Şekil 1’de gösterildiği üzere, Amerikan çocuk koruma hizmetlerinin 2010 yılı raporuna göre, Amerika’da çocukların % 78,3’ü ihmale, % 17,6’sı fiziksel istismara, % 9,2’si cinsel istismara, % 8,1’i psikolojik şiddete ve çocukların % 2,4’ü ise, tıbbi ihmale uğramıştır. Bununla birlikte, % 10,3’ü terk edilme, tehdit veya doğumsal ilaç bağımlılığı gibi diğer kötü muamele tiplerine maruz kalmış ancak kötü muameleye maruz kalan % 0,3 gibi bir kesimin ise, kötü muameleye maruz kalma nedeni tespit edilememiştir. % değerleri toplamının % 100’den fazla oluşu ise, bir çocuğun birden fazla kötü muamele türüne maruz kalması olarak açıklanmıştır³⁷⁴.

Şekil 1: Çocukların Maruz Kaldığı Kötü Muamele Türleri

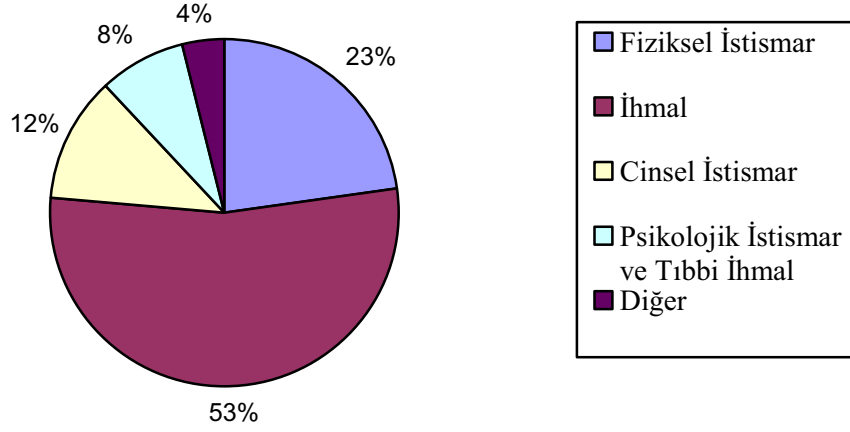
Kaynak: <http://archive.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm10/cm10.pdf>, (13.04.2013).

³⁷³<http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/CM-FactSheet-a.pdf>, (13.04.2013).

³⁷⁴<http://archive.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm10/cm10.pdf>, (13.04.2013).

Şekil 2’de ise, dört yaş altındaki çocukların maruz kaldığı kötü muamele türlerine ilişkin bir araştırmanın sonuçları sınıflandırılmıştır.

Şekil 2: 4 Yaş Altındaki Çocukların Maruz Kaldığı Kötü Muamele Türleri

Kaynak: http://www.cdc.gov/ncipc/fact_book/pta-o919.pdf, (25.05.2011).

Söz konusu araştırmanın sonuçlarına göre, dört yaş altındaki çocukların % 53’ünün ihmale, % 23’ünün fiziksel istismara, % 12’sinin cinsel istismara, % 8’inin psikolojik istismar ve tıbbi ihmale, % 4’ünün ise, diğer nedenler adı altında kötü muameleye maruz kaldığı belirtilmiş ancak diğer nedenlerin ne olduğu açıklanmamıştır.

Çocuklar ve kadınların yanı sıra şiddete, ihmale ve istismara maruz kalan bir başka grup da yaşlılardır. Yaşlıların, aile üyeleri tarafından ihmale ve istismar edilmesi çok eskilere dayanmakla birlikte birçok ihmale ve istismar olayı da gizli kalmaktadır. Yaşlıların ihmale ve istismarıyla ilgili ilk tanımlama, 1975 yılında İngiltere’de bilimsel dergilerde yapılmış ve 1980’li yıllardan sonra Avusturya, Kanada ve Norveç gibi ülkeleri izleyen diğer ülkelerde de araştırma ve raporlar hazırlanmıştır. Yaşlı istismarı da diğer istismar türlerinde olduğu gibi;

- Fiziksel istismar: Eziyet, fiziksel zorlama, yaralama,
- Cinsel taciz: Yaşlı kişinin izni olmadan yapılan her türlü cinsel ilişki ve davranış
- Psikolojik ve duygusal istismar: Ruhsal ızdırıp ve eziyet,
- Finansal veya maddi istismar: Yaşlı kişinin fon ve kaynaklarının yasadışı ve uygunsuz kullanımı,

- İhmal ise, yaşlı kişinin zorunlu bakım ve ihtiyaçlarının yerine getirilmesinin reddedilmesi ve yine yaşlı kişinin üzerinde bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde fiziksel ve duygusal sıkıntı oluşturma olarak sınıflandırılmıştır³⁷⁵.

Yaygın olduğu bilinen aile içi şiddet ise, çoğunlukla mağdur tarafından dile getirilmemekte ve gizli kalmaktadır. Ancak, gerek iletişim araçlarının yaygınlaşması ve gerekse şiddet gören kişilerin artık bunu saklama eğiliminde olmaması nedeniyle en azından bir kısım aile içi şiddet ve istismar açığa çıkmakta, aile içi şiddetten zarar gören çocuklar, kadınlar ve yaşlılar koruma altına alınmaktadır.

B. Ekonomik Nedenler

Kişilerin korunmaya muhtaç hale gelmelerine yol açan ekonomik nedenlerin başında sosyal riskler gelmektedir. Sosyal risklerin ne zaman, hangi boyutta ve nasıl gerçekleşeceği önceden tam olarak bilinmemektedir. Ancak, ileride gerçekleşmesi muhtemel veya kesin olan bazı sosyal riskler bulunmaktadır. Bu riskler, kişinin gelir elde etmesini engelleyen veya gelirden yoksun kalmalarına neden olan risklerdir. Bu risklerden kimisi, kişinin yaşamın doğal seyrinde kaçınılmaz olarak karşı karşıya kalabileceği fizyolojik riskleri de içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla, bu riskler hem kişinin işgücü piyasasının dışında kalmasına hem de işgücü piyasasında olup çalışmasına rağmen gider artışı doğuran riskler olarak çift yönlü etkiye sahiptir.

Çift yönlü etkiye sahip olan bu risklerden yaşlılık, malullük, işsizlik, gibi riskler kişinin gelir kaybına yol açarken, ailede bakıma muhtaç kişinin varlığı, eğitim masrafları, kira giderleri, çocuk sayısının fazla olması, ebeveynlerden birinin çocukla ilgilenmek için işten ayrılması veya bakıcı tutulması ise, gider artışına neden olmaktadır. İşçilerin hastalık ve iş kazası nedeniyle çalışmamalarından doğan gelir kaybı ve tedavi masraflarının oluşması ise, gelir kaybı ve gider artışına sebebiyet veren ortak riskleri oluşturmaktadır³⁷⁶. Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde, ekonomik koşulların, kişi ve ailelerin korunmaya muhtaçlık sorununun ortaya çıkıp

³⁷⁵Abuse of the elderly, http://whqlibdoc.who.int/publications/2002/9241545615_chap5_eng.pdf, (13.04.2013).

³⁷⁶Ali Seyyar, “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılığa Bağlı Bakım Sorununa Karşı Güvence Sistemleri”, <http://www.ozida.gov.tr/?menu=ozveri&sayfa=ov3/ov3yaslibakim>, (08.05.2011).

biçimlenmesinde önemli bir rol oynadığı³⁷⁷ görülmektedir. Kişilerin, ekonomik anlamda muhtaçlık kapsamına girebilmesi için öncelikle gelir yoksunluğu veya yetersizliğine sahip olması gereklidir. Ayrıca, gelirin olmaması yahut kazancı olduğu hâlde kendisinin ya da bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak durumda bulunmaması gerekmektedir³⁷⁸. Bu gereklilik kişilerin veya grupların korunmasının da koşulunu oluşturmaktadır.

C. Sosyal Nedenler

Kişilere, korunmaya muhtaçlığı meydana getiren nedenler ve sosyal problemler sorulduğunda, herkes kendine göre önemli olan nedeni ileri sürer. Ancak, terör, göç, şiddet, yoksulluk ve evsizlik gibi üzerinde anlaşılan ortak sorunlar da bulunmaktadır. Bu sorunlar bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye değişmektedir³⁷⁹. Bu bağlamda, korunmaya muhtaçlığın ortaya çıkmasına neden olan, işsizlik, yoksulluk ve muhtaçlık gibi sosyal sorunlar hemen hemen her toplum için rahatsızlık yaratmakta toplumdaki çok sayıda kişinin yaşam kalitesini etkilemektedir³⁸⁰. Bir sosyal sorun diğer bir sosyal sorunu etkilemekte veya ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kişilerle başlayan sorunlar büyüyerek, tüm toplu ilgilendirir hale gelmektedir. Dolayısıyla, dünyada yaşanan sosyoekonomik sorunlar herkesi etkilemektedir. Ancak, diğerlerine göre bazı gruplar bu sorunlardan daha çok etkilenmektedir. Dezavantajlı gruplar olarak da ifade edilen engelliler, yaşlılar çocuklar bu grupları oluşturmaktadır. Bu gruplardan özellikle bazı çocukların yaşamsal ve temel gereksinimleri karşılanamamakta, toplumun sağlıklı bir üyesi olarak yetişmelerinin önünde engeller bulunmaktadır³⁸¹.

Parçalanmış aile yapıları, kimsesiz çocukların sosyal koruma olanaklarından yararlanmasını yapısal olarak imkânsızlaştırmaktadır. Bu süreçte akrabalık ve komşuluk ilişkileri ile kentsel ve kırsal yapıya özgü kurumlar bu işlevleri yerine

³⁷⁷Cılga, Sosyolojik Analiz, s. 37.

³⁷⁸Ali Seyyar, “Yoksul Ailelere Dönük Sosyal Politikalar”, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksul_ailelere_yonelik.htm, (08.03.2013).

³⁷⁹Anna Leon- Guerrero, **Social Problems**, 2. baskı, Canada, 2009, ss. 4-5.

³⁸⁰Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 46.

³⁸¹İsmet Galip Yolcuoğlu, “Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel olarak Değerlendirilmesi” **Aile ve Toplum Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 18, 2009, (Çocuk Koruma), s. 44.

getirmek durumundadır. Ancak, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ve örgütlü toplumsal kamu hizmetlerinin yetersizliği, korunmaya muhtaç kimselerin korunma olanaklarından yararlanmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle, toplumsal yapı içinde korunmaya muhtaçlık sorunu yaygınlaşmaktadır. Sosyal koruma olanaklarından yoksun gruplar gerek kırsal ve gerekse kentsel yaşamda toplumsal uyum, bütünleşme ve yeni sorunların kaynağını oluşturmaktadır³⁸². Küçülen ve geniş aile desteğinden yoksun kalan bazı ailelerin, çocuklarına bakamadıkları görülmektedir. Bu durumda bulunan çocukların, toplum tarafından korunması ve temel gereksinimlerinin karşılanması söz konusudur. Ancak, korunmaya muhtaç çocuklar olgusu her toplumun içinde bulunduğu kendine özgü siyasal, sosyal ve ekonomi politikalarının bir sonucu ve önemli bir sorun alanıdır. Bu sorundan etkilenen çocukların sayısı ve nitelikleri zaman içerisinde değişimlere uğramakta ve sorunu ortaya çıkaran etmenlerin yoğunluğu, zaman içerisinde ve ülkedeki sosyal duruma göre farklılaşabilmektedir³⁸³.

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda korunmaya muhtaçlık sorunu yapısal olanaksızlıklar nedeniyle yeni sorun alanlarını ve bir dizi yeni sorunu gündeme getirmektedir³⁸⁴. Bu yapı ve sosyal boyut içinde değerlendirilmesi gereken çeşitli hususlar bulunmaktadır. Bu hususlardan biri de kişilerin sosyal algılarında meydana gelen değişikliklerdir. Kişilerin kendilerini korunmasız, terk edilmiş ve yalnız hissetmelerini engellemek ve onların yaşamla bağlarının sağlanması gereklidir. Çünkü sosyal güvensizlik, toplumun bütünlüğünü tehdit eden etkenlerin başında yer almaktadır. Küreselleşme ile birlikte emek ve sosyoekonomik güvence arasındaki bağların zayıflaması, sosyal devleti sorgulanan bir kurum haline getirmektedir. Ayrıca, ailenin sosyal refah odağı rolünü yitirmesi, kişinin toplum ile kurduğu bağları zedelemekte ve sosyal ilişkileri tehdit etmektedir³⁸⁵.

Gerek kişilerin ve gerekse ailelerin sosyal güvenlik yöntem ve sosyal hizmet programlarından yardım almasına neden olan psikososyal risk unsurlarının varlığı, kronik hastalık, yaşlılık, malullük, engellilik, kimsesizlik, terk edilmişlik gibi

³⁸²Cılga, Sosyolojik Analiz, s. 36.

³⁸³Yolcuoğlu, Çocuk Koruma, s. 44.

³⁸⁴Cılga, Sosyolojik Analiz, s. 36.

³⁸⁵Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Çocuk Yoksulluğu Çalışma Grubu Kuruluş Bildirgesi, www.sbf.boun.edu.tr/docs/cocuk%, (25.10.2009).

etkenlerin yanında, yalnızlığı da korunmaya muhtaçlığı oluşturan sosyal nedenler arasında saymak mümkündür. Bu anlamda sosyal güvenlik yöntem ve sosyal hizmet programlarından yararlanması gerekenler, gerçekten yardıma, bakıma ve korunmaya muhtaç kişilerdir. Korunmaya muhtaçlık açısından bu kişileri;

- İşsizler,
- Yardıma muhtaç çok çocuklu aileler, dul veya boşanmış çocuklu kadınlar,
- Yardıma ve bakıma muhtaç, aciz yaşlılar ve engelliler,
- İş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle bakıma muhtaç hale gelmiş kişiler,
- Özellikle sosyal sigortalar kapsamı dışında kalan ve sağlık hizmetlerinden yararlanması gereken yoksul aileler ile hamileler,
- Eğitime devam eden yoksul aile çocukları,
- Uygun konutu olmayanlar ve bu nedenle sağlıksız ortamlarda barınanlar ile kira bedellerini ödemekte güçlük çeken aileler,
- Değişik doğal afetlerden dolayı yardıma muhtaç hale gelen aileler ile ekonomik yoksulluk nedeniyle borçlarından kurtulamayan ve bundan dolayı da geçim sıkıntısı çeken aileler³⁸⁶ olarak sınıflandırmak mümkündür.

Hızla değişen ekonomik ve sosyal sistemde pek çok ülke “sosyal devlet” ilkesini benimseyerek hukuk sistemlerini ve sosyal politikalarını bu ilkeye göre düzenlemektedir. Sosyal devlet ilkesini benimseyen devletler, bu ilke çerçevesinde vatandaşlarının sosyoekonomik durumlarını iyileştirmek, sosyal güvenliklerini temin etmek ve onların insan onuruna uygun yaşam sürmelerini sağlamak hususunda kendilerini sorumlu görmüşlerdir. Bir başka ifadeyle, insanların gözetim ve korunma ihtiyaçlarının yerine getirilmesi insanlar için bir “hak”, devlet için ise, “görev” halini almıştır. Bu bağlamda, insanların korunmasına ilişkin politikaların temelinde insani yaklaşım kendisini göstermektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde korunmaya ihtiyaç

³⁸⁶Ali Seyyar, “Yoksul Ailelere Dönük Sosyal Politikalar”, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksul_ailelere_yonelik.htm, (08.03.2013).

duyan kişi ve gruplarla ilgilenmek ve gerekli kuruluşlar aracılığı ile muhtaçlığı ortadan kaldırmak da insani bir harekettir³⁸⁷.

III. KORUNMAYA MUHTAÇLIĞIN BOYUTLARI

Kişiler açısından korunmaya muhtaçlığın nedenleri kadar korunmaya muhtaçlığın boyutları da önemlidir. Korunmaya muhtaçlığın boyutları genel olarak sosyoekonomik ve hukuksal boyut olarak değerlendirilse de bu boyutları işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma, g, ulusal ve uluslar arası boyut gibi alt başlıklara ayırarak incelemek de mümkündür.

A. Sosyoekonomik Boyut

Bir toplumda düzeni sağlamaya yönelik normlar belirli hukuki dayanaklara bağlanmıştır. Ancak, normlar arasındaki çatışmalar ve toplumdaki sapma nitelikli davranışlar, toplumların düzenini bozabilmektedir. Bir yandan kırdan kente yoğun göç, işsizlik, yoksulluk ve hastalık gibi temel sorunlar, diğer yandan gençlik sorunları, ruhsal hastalıklar, ailedaki czlmeler, alkol ve uyuşturucu bağımlılığının yanı sıra suç işleme alışkanlığı gibi problemler ailenin ve toplum refahını olumsuz etkilemekte, sosyal problemlerin artmasına neden olmaktadır³⁸⁸. Sağlıklı bir toplum, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik halindeki kişilerden oluşur. Bu anlamda toplumun sağlıklı olabilmesi ancak cocukların cok yönlü gelişimine, eğitimine ve korunmasına önem vermek onlara yeterli zaman ve kaynak ayırmakla mümkün olacaktır. Cnk iyi yetişmiş kendisiyle ve cvresiyle barışık cocukların gelecekteki başarı ve yaşam kaliteleri aynı zamanda toplumun başarı ve yaşam kalitesini belirleyecektir³⁸⁹.

Bu nedenle, cocukların kendi ebeveynleri yanında bakım ve korunmaları sağlanmalıdır. Bu anlayış doğrultusunda ailelerin cocuklarına uygun bakım ve

³⁸⁷Faruk Taşçı, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **alışma Toplum Dergisi**, Sayı: 1, 2010, s. 182.

³⁸⁸Demirbilek, *Cocuk Suçluluğu*, s. 1755.

³⁸⁹Ersin Kavi, “Cocuk İstihdamı Açısından Sosyal Sorumluluk Standardı”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4669, Sayı: 52, İstanbul, 2007, s. 273.

yetişme olanakları sağlayabilmeleri için ailelerin desteklenmesi gerekir. Yoksulluk ve işsizlikle mücadele, göç, kentleşme ve kente uyum sürecinde ailelerin desteklenmesi, aile parçalanmaları nedeniyle çocukların anne ve babadan uzaklaşmasının engellenmesine çaba gösterilmelidir. Ailelerin eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik ve benzeri kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştıracak desteklerin sunulması, bu anlayışın içinde yer almalıdır. Çocuğun korunması, bakımı ve yetiştirilmesi için aile üyelerinin ve tüm toplumun bilinçlendirilmesi, duyarlı hale getirilmesi sağlanmalıdır³⁹⁰.

Bu amaçla, sosyal hizmet ve yardımların tüm ihtiyaç gruplarını kapsayıcı, kişinin kendi kendini güçlendirmesini sağlayacak bir yapı içerisinde sunulması gerekmektedir. Sosyal hizmet ve yardımların, hizmetlerin yapılandırılması sadaka şeklinde değil, insan onuruna yakışır bir biçimde olmalıdır. Bu hizmetlerin sunumunda, sosyal güvenliğin sürekliliği sağlanmalı, hizmet sunulan kişiler çeşitli alternatif etkinliklerle topluma kazandırılmalıdır³⁹¹. Korunmaya muhtaçlığı belirleyen sosyoekonomik nedenler arasında işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma ve göç gibi unsurlar yer almaktadır.

1. İşsizlik

İşsizlik olgusu bütün toplumların ortak sorununu oluşturmaktadır³⁹². Toplumsal değişme sürecinde, yeni ekonomik düzen içinde gelişen uygulamalar işgücünün nitelik düzeyinde önemli değişiklikler getirmiştir. Özellikle teknolojik gelişmelere bağlı olarak otomasyona gidilmesi, niteliksiz işgücüne olan talebi azaltarak yeni teknolojileri kullanabilen nitelikli işgücü talebini artırmıştır. Üretimde, bedensel emeğin önemi azalırken, zihinsel emeğin önemi artmaktadır. Bununla birlikte, yeni teknolojiler yalnız bedensel değil, zihinsel olarak da basit ve standartlaşmış işleri elimine etmekte, bu işlerin yerini daha nitelikli ve uzmanlık

³⁹⁰Gündem Çocuk: **Türkiye Çocuk Politikası**, “Sosyal Hizmet-Sosyal Yardım Sistemi”, http://www.gundemcocuk.org/dokumanlar/gc_turkiye_cocuk_politikasi/3.1.4.%20sosyal%20hizmet_r efah.pdf, (08.03.2013).

³⁹¹Gündem Çocuk: **Türkiye Çocuk Politikası**, “Sosyal Hizmet-Sosyal Yardım Sistemi”, http://www.gundemcocuk.org/dokumanlar/gc_turkiye_cocuk_politikasi/3.1.4.%20sosyal%20hizmet_r efah.pdf, (08.03.2013).

³⁹²İhsan Yüksel, “İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2003, s. 21.

gerektiren işler almaktadır. Bu gelişim süreci, işgücü piyasasında kutuplaşmalara yol açmakta, işletmelerde uygulanan esneklik uygulamaları çekirdek ve çevresel işgücü olarak kutuplaşmayı beraberinde getirmektedir³⁹³. İşgücü kutuplaşmasında merkezdeki işgücü kısmen de olsa iş güvencesine sahipken, çevresel işgücü ise, piyasa koşullarına göre sözleşmeyle ve geçici sürelerle çalıştırılan, piyasadaki daralmayla birlikte işlerine geçici ya da sürekli olarak son verilen işgücünden oluşmaktadır³⁹⁴. Bu bağlamda, ekonomik dalgalanmalardan ve işsizlikten etkilenenlerin büyük bir çoğunluğunu çevresel işgücü oluşturmaktadır.

Kişinin fiziksel ve sosyal yönden varlığını sürdürebilmesi, çoğunlukla yeterli gelir elde edebileceği bir işe sahip olmasına bağlıdır. Bir işe sahip olmak hem kişi hem de ailesi için yaşamsal bir zorunluluktur. Çünkü işsizlik hem kişinin kendisini hem de ailesini etkilemektedir. Kişilerin işsiz kalması, refah düzeyinin düşmesine neden olacak, aile birliği yönünden de risk oluşturacaktır. Kişisel olarak başlayan sorunlar toplumsal sorun haline gelecektir³⁹⁵. Ayrıca, işsizliğin kişi üzerinde doğrudan ve dolaylı sonuçları olacaktır. İşsiz kalan kişi depresyon, intihar, psikiyatrik rahatsızlıklar, ailevi çatışmalar, boşanma, alkol ve madde bağımlılığı, uyku ve beslenme bozuklukları, somatik rahatsızlıklar gibi çeşitli rahatsızlık ve risklerle karşılaşacaktır³⁹⁶.

Bu nedenle, kişinin işgücü piyasası içerisinde aktif durumda olması, istihdam edilmesi yalnızca gelir elde etmenin bir çabası olarak görülmemektedir. Bir işte çalışma, kişinin kendine güven ve saygı duygusunu geliştirmekte, ona bir değer katmanın gururunu yaşatmaktadır. Çalışma aynı zamanda kişinin topluma ait olma duygusunu da güçlendirmektedir³⁹⁷. Kişinin işsiz kalması üretimden dışlanması anlamına gelmektedir. Üretimden dışlanma gelir yoksunluğu ile birleştiğinde, kişinin toplumla olan bağların tamamen kopmasına, neden olmaktadır. Güvensizlik, gerginlik ve sıkılmışlık bir araya gelerek kişinin depresyona girmesine ve toplum dışında kalmasına yol açmaktadır³⁹⁸.

³⁹³Yücel Uyanık, “İşgücü Piyasalarında Esneklik ve Bölünme”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, s. 544.

³⁹⁴Oğul Zengingönül, **Küreselleşme**, Adres Yayınları, 2004, s. 194.

³⁹⁵Altan, Sosyal Güvenlik, s. 124.

³⁹⁶Dubois, Miley, s. 297.

³⁹⁷Yüksel, s. 22.

³⁹⁸Faruk Sapançalı, **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2005, (Dışlanma), ss. 142-151.

Ayrıca, işsizler, işsiz kaldıkları süre boyunca kaygı, depresyon, umutsuzluk gibi bir dizi psikososyal sorunla karşılaşabilmektedir. İşsizlik sürecinde yaşanan kaygı, depresyon ve umutsuzluk gibi psikososyal sorunların işsizliğin yapısından kaynaklanan iki temel faktöre bağlı olduğu belirtilmektedir. Bunlardan ilki, işsizlerin yaşam standartlarındaki ani düşmeden ötürü; ızdırap duymaları, yeni istihdam olanaklarının bulunmaması durumunda aşırı finansal güçlükler ve yoksulluklara maruz kalmaları, ikincisi ise, işsizlerin günlük yaşama ve çalışma alışkanlıkları ve işe bağlı sosyal ilişkilerin bozulması ve engellenmesidir³⁹⁹. Bu durum, işsizlik sonrası oluşacak olumsuz tablonun sonuçlarından kişinin, ailesinin ve sonuçlardan etkilenen grupların korunmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, bir sosyal politika uygulaması olarak işsizlik sigortası, kişinin işsiz kaldığı süre boyunca kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlık yardımından yaralanması adına önemli uygulamalardan biridir.

2.Yoksulluk

Yoksulluk, farklı değerler sistemine sahip bir toplumsal yapıdan diğerine göre değişkenlik gösterebilen⁴⁰⁰ zaman ve mekân göreliliğinin olduğu⁴⁰¹ ve tanımı üzerinde görüş birliği sağlanamamış bir kavramdır⁴⁰². Ancak, yine de yoksulluğun tanım ve ölçümünde evrensel düzeyde egemen bir yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşım gelir ve tüketim esasına dayalı mutlak yoksulluk tanımı ile ortalama yaşam düzeyi ölçütüne dayalı göreceli yoksulluk tanımıdır⁴⁰³.

Mutlak yoksulluğun ölçümünde temel ihtiyaçlar belirlenerek yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır. Bu bağlamda, kişinin ya da ailenin yaşayabilmesi için gerekli temel ihtiyaçların neler olduğu belirlenmekte ve bu ihtiyaçları karşılayabilmesi için gerekli en düşük gelir bulunmaktadır. Buna daha sonra aile büyüklüğü ile kişilerin

³⁹⁹Yüksel, ss. 22-23.

⁴⁰⁰Sapancalı, Yaşam Kalitesi, s. 102.

⁴⁰¹Esra Işık, “Yoksulluk Bağlamında Sokak Çocukları” **5. Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Sempozyumu 4-6 Kasım Gaziantep, Eylül, 2007**, (Ed. Özlem Yıldız), Gaziantep, 2007, s. 59.

⁴⁰²Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 248.

⁴⁰³Faruk Sapancalı, “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk” **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2001, (Yeni Dünya Düzeni), s.127., Ercan Dansuk, **Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2472, 1997, s. 5., Sapancalı, Yaşam Kalitesi, s. 102.

yaş ve cinsiyet özelliklerine göre kalori ihtiyaçları eklenip, fiyatlandırılarak “yoksulluk sınırı”na ulaşılmaktadır. Göreceli yoksullukta ise, kişi ya da grubun toplumun diğer üyelerine kıyasla sahip oldukları kaynakları, göreceli yaşam standartlarını göstermektedir. Göreceli yoksulluk hesaplamalarında, kişinin insanca yaşam sürdürmesi için yaşadığı sosyal çevredeki temel sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamaması da yoksulluk kategorisi içinde ele alınmaktadır⁴⁰⁴.

Dünya Bankasına göre yoksulluk; açlık, hastalık, okula gidememe ya da nasıl okuyacağını bilememe, işsizlik, günlük yaşamı sürdürmede gelecek korkusunun bulunması, çocukların sağlıklı kaynaklar yüzünden hastalanarak ölmesi, güvence eksikliği, güçsüzlük ve özgürlükler bakımından sınırlandırılmış bir durum olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım aynı zamanda yoksulluğun, yoksunluk olarak nasıl ortaya çıktığını ve biçim değiştirdiğini göstermesi açısından oldukça ilginçtir⁴⁰⁵.

Yoksulluğu besleyen bir dizi etken bulunmaktadır. Bu etkenler kişinin kendisinden kaynaklandığı gibi yapısal nedenlerden de kaynaklanmaktadır. Kişisel nedenler içerisinde, kişinin düzenli olmayan yaşayışı, alkol ve madde bağımlılıkları, kumar vb nedenler gösterilirken; yapısal nedenler arasında ekonomik krizler, işsizlik ve sosyal dışlanma gibi nedenler gösterilebilir. Kişilerin ailesi ve içinde yaşadığı toplumla sosyal bağlarının zayıflaması olarak tanımlanan sosyal dışlanma, bazı temel hak ve özgürlüklerden mahrum olma, karar mekanizmalarında etkin olamama, kamusal mal ve hizmetlerden yararlanamama gibi durumlarda yoksulluğa zemin hazırlamaktadır. Bu durum özellikle bayanlar arasında bilgi ve destek kaynaklarının azalmasına onların daha dar bir çevreye mahkûm olmasına ve bilgi eksikliği nedeniyle daha da korunmasız hale gelmesine neden olmaktadır⁴⁰⁶.

Türkiye'de yoksulluk tanımında SHÇEK Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği esas alınmıştır. Ancak, ayni ve nakdi yardımların dağıtımında, sosyal hizmet görevlilerince yapılan yoksulluk durum saptamaları belirli bir ölçüte dayanmamakta; incelenen her olayda hakkında inceleme yapılan kişilerin sosyoekonomik durumuna özgü öznel değerlendirmeler yapılmaktadır⁴⁰⁷.

⁴⁰⁴Demirbilek, Sosyal Güvenlik, s. 249.

⁴⁰⁵Gökdayı, s. 15.

⁴⁰⁶Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf), (25.03.2012).

⁴⁰⁷Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Çalışmalarının

Bir diğ er ifade ile muhtaçlık veya yoksulluk ölçütü, özellikle “göreceli yoksulluk” zamana ve mekâna bağı lı olarak değı ŷmektedir. Bu bağ lamda, bir ülkedeki yoksulluk değ erlendirmesi o ülkenin yaş am standartları, tüketim alış kanlıkları kültürel ve toplumsal açı dan değ erlendirmesini zorunlu kı lmaktadır⁴⁰⁸. Yoksulluk gerek aile ve gerekse kiş inin psikososyal dengesini bozan en önemli etkenlerden birisi olarak aile dayanış masının bozulmasına neden olmaktadır⁴⁰⁹. Çünkü yoksullar sadece gelir ve kaynaklardan değ il, aynı zamanda fırsatlardan da yoksun kalmaktadırlar. Onların olanaklarının az olması, iş bulma ve yaş am kalitelerini artıracak bilgiye eriş im kabiliyetlerini engellemektedir. Diğ er yandan, yetersiz beslenme ve sağ lık hizmetlerinden yararlanamamaları iş olanaklarına kavuş malarını engelleyerek akıl ve ruh sağ lıklarının bozulmasına neden olabilir⁴¹⁰. Yoksulların bu durumu onlara sosyal korumanın sağ lanması ile ortadan kaldırılabilecekken; sosyal korumanın olmaması onların durumlarının daha da kötüleş mesine neden olacaktır.

Genelde yoksullukla mücadelede, sadaka, hak temelli sosyal yardımlar, dayanış ma ve yoksulların örgütlenmesi gibi yöntemlerin kullanıldığ ı görölmektedir. Ancak, bu yöntemlerden sadaka daha çok dinsel içerikli, veren ile alan arasında “minnet duygusu” bağı kuran, kurumsal olmayan, geleneksel ve politik öğeler taşıyan suiistimale açık bir yardımlaş ma şeklidir. Sadakayı veren ya da dağ ıtanın veya sadakayı bir sosyal yardım ikamesi olarak kullanan veya sürdüren politikanın eleş tirildiğ i nokta burasıdır. Çünkü özellikle seğ im dönemlerinde kiş ilerinin yoksullukları, gerek yerel yönetimler ve gerekse siyasi parti adayları tarafından “oy avcılığ ı” olarak kullanılmaktadır⁴¹¹. Ayrıca, bugün artık Ortaçağ Avrupa’sında olduğu gibi Türkiye’de de sadece sadakayla geç inen bir kesim oluşmuş tur. Ancak, siyasetçiler bundan bir rahatsızlık duymamakta, aksine siyasi yetkililer, yoksullara yardım konusunda aktif bir rol oynayarak siyasi söylemler geliş tirmektedir⁴¹². Bu

Cumhurbaşkanlığ ı Devlet Denetleme Kurulunca Araç tırma ve Denetlenmesine İliş kin Rapor Özeti” www.cankaya.gov.tr/tr_flash/DDK/soshiz.htm#II_A, (21.12.2005).

⁴⁰⁸Temiz, s. 140.

⁴⁰⁹Yörükođ lu, Çocuk, ss. 129-130.

⁴¹⁰Sapancalı, Dış lanma, s. 57.

⁴¹¹Bora, ss. 19-20.

⁴¹²Ayşe Buğ ra, Kapitalizm, **Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, 3. baskı, İletiş im Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 25-27.

durum kişilerde yoksulluğun süregelenleşmesine katkıda bulunmakta, çalışma olgusunun yerine, çalışmadan gelir elde etme anlayışını yerleştirmektedir.

Türkiye’de, sosyal güvenlik sisteminin kişileri yoksulluğa karşı yeterince koruyamadığı bir gerçektir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan 2009 yılı yoksulluk araştırması sonuçlarına göre, Türkiye’de nüfusun yaklaşık % 0,48’i yani 339.000 kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 18,08’i yani nüfusun 12 milyon 751 bin kişisi ise, gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu verilere göre, Türkiye’de yoksulluk oranı % 18,08 olarak kabul edilmektedir⁴¹³. Bu oranların, yaşanan ekonomik krizlerle daha da arttığı açıktır⁴¹⁴.

TÜİK’nun 2010 yılı gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçlarına göre ise, % 20’lik hane halkı gruplarından birinci gruptaki hane halklarının kullanılabilir gelirden aldığı en düşük pay % 5,5 iken, beşinci gruptaki hane halklarının kullanılabilir gelirden aldığı en yüksek pay % 47,9 olarak gerçekleşmiştir⁴¹⁵. Sonuçta, alt ve üst gelir grupları arasındaki gelir farkı, iyice açılmıştır. Bu veriler Türkiye’de yoksulluğun son yirmi beş yıllık dönemde hızla arttığını ve gelir dağılımı ile sosyal adaletin bozulduğunu göstermektedir⁴¹⁶.

OECD’ye göre ise, Türkiye’de diğer yoksulluklarla birlikte çocuk yoksulluğunun giderek arttığı ve çocuk yoksulluğu oranının % 24,6 olduğu saptanmıştır. Bir başka ifadeyle, Türkiye'deki çocukların dörtte birinin yoksul ailelerde yaşadığı⁴¹⁷ özellikle çocuk yoksulluğundaki yüksek oranların ve olumsuz gelişmelerin gelecek nesilleri tehlikeye attığı bildirilmektedir⁴¹⁸.

⁴¹³<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365> , (24.03.2011).

⁴¹⁴Gökbayrak, s. 153.

⁴¹⁵Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2010, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=7&KITAP_ID=232, (14.04.2013).

⁴¹⁶Gökbayrak, s. 153.

⁴¹⁷OECD: Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu Yükselme Eğilimi Gösterdi, <http://www.sondakika.com/haber-oecd-turkiye-de-cocuk-yoksullugu-yukselme-2697016> , (25.05.2012).

⁴¹⁸www.sydgm.gov.tr/upload/mce/2011/dayanisma_dergisi/9._sayi.pdf, (24.10.2011).

3. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, fiziksel, ruhsal ve toplumsal engellilik halidir. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış kişi veya gruplar, her türlü riske karşı korunmasız, savunmasız kişilerdir. Bu nedenle, dışlanma bir çeşit “sosyal hastalık” olarak da ele alınmaktadır. Toplumdaki belirli nüfus gruplarının üretken alanlardan dışlanması anlamında “sosyal dışlanma”, kişisel hataların değil yapısal süreçlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal dışlanma, sadece ekonomik ve sosyal politikanın ilgi alanına girmemekte, aynı zamanda sosyoloji, kent bilimi, siyaset, hukuk ve hatta davranış bilimlerinin de ilgi alanını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, sosyal dışlanma, kişinin temel gereksinmelerini karşılayamamasıyla başlayan ve giderek toplumla olan bağlarının zayıflayarak kopmasına kadar giden dinamik bir süreçtir. Sonuçları kadar, sürecin temelinde yatan gerekçeler de dikkat çekicidir⁴¹⁹.

Birbiriyle ilişkili olmalarına ve çoğu zaman yakın anlamlar taşımalarına rağmen, sosyal dışlanma yoksullukla eş anlamlı kabul edilmemektedir. Ancak, sosyal dışlanmanın yoksulluğu da kapsayan geniş bir anlamı olduğu söylenebilir. Yoksulluk, “dışlanmışlık”, “marjinallik” veya “sınıf-dışılık” olarak ifade edilse de yoksulluğu tanımlayan nitelikler ortaktır. Günümüzde yoksulluk; kaynakların paylaşılmasında ortaya çıkan eşitsizliklerin yaygın ve küresel bir sonucunu oluşturmaktadır. Uygulanan politikalara bağlı olarak istihdamı ve kamusal alanı daraltan baskılar söz konusudur. Sonuçta, bu durum nüfusun büyük bir bölümünü düşük ücretle ve güvencesiz, esnek çalışmaya zorlamakta büyük oranda çalışan yoksullar yaratmakta ve yoksulluğu geriye dönüşü olmayan bir duruma getirmektedir⁴²⁰. Bu bağlamda, Bora’ya göre; yoksullar “*topyekûn dışlanırlar. Tehlikeli ve tekinsiz görünürler; mitsel “sosyal patlama” tehdidini cisimleştirirler. Görülmezler: ya zaten ‘insan içine’ çıkamayacak yerlerde görünmezdirler ya da göz göre göre görmezden gelinirler. Sessizdirler. Neo-liberal çağın yurttaşlıktan dışlayıcı dinamiğine bağlı olarak bütün yoksulların dünyada eğitim imkânlarından*

⁴¹⁹Serpil Aytaç, “Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Dışlanma”, <http://www.beo.org.tr/modules.php?name=News&file=print&sid=189>, (10.05.2009).

⁴²⁰Serhat Özgökçeler ve Doğan Bıçkı, “Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar”. **II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler**, (Ed. Mesut Gülmez vd.), Petrol- İş Yayını Yayın No: 113, İstanbul, 2010, ss. 223-225.

gitgide uzak düşmesiyle pekişen bir durum bu: 'bilgi'den uzaklaşıyor, 'söz'ün acemisi''⁴²¹ oluyorlar.

Bununla birlikte, dışlanmış kişiler her zaman yoksul kişiler değildir. Kişiler yoksul olmasa da herhangi bir nedenle toplumdaki dışlanabilmektedirler. Yoksulluk sınırının altında kaldığı halde işgücü piyasasına katılabilen, bazı kaynaklara ulaşabilen insanlar olabileceği gibi; yoksulluk sınırının üstünde olduğu halde, sağlık, eğitim, demokrasi, medeni ve sosyal haklar ile geleneksel gelir ve tüketim harcaması dışında kalan ölçütlere göre, daha yoksun sayılabilecek insanlara da rastlanabilmektedir⁴²². Bir başka ifadeyle, sosyal dışlanma; uzun süreli işsizliğin ve esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşması, sosyal koruma ve sosyal hizmet sunumunun azaltılması, mutlak ve göreceli anlamda yoksulluğun artması ve demokratik katılımın zayıflaması ile bağlantılı, çok yönlü dinamik bir süreç ve küresel bir olgu olarak sosyal politika alanına girmiştir. İşgücü piyasalarının esnekleştirilmesi, sosyal korumanın ve yeniden dağıtım mekanizmalarının daraltılması gibi girişimler, bu girişimlerin yaygınlığı ve derinliği, ülkeden ülkeye farklılık gösterse de sosyal dışlanma sürecinin parçaları olmuştur⁴²³.

1997 Amsterdam Antlaşmasının 136. maddesi sosyal dışlanma ile mücadeleyi AB'nin amaçları arasına dâhil etmiş, 137. maddesi ise Avrupa Konseyini sosyal dışlanma ile mücadele edecek yaratıcı yaklaşımları geliştirmek ve bu konudaki deneyimleri değerlendirmekle görevli kılmıştır. Mart 2000 Lizbon Konseyi, Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kabul edilemez düzeylere ulaştığı tespitini yapmıştır. Konsey, 2010 yılı itibarıyla Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmaya son vermek için açık işbirliği yönteminin benimsenmesini kararlaştırmıştır. Aralık 2000 Nice Zirvesinde ise, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya ilişkin dört temel ortak amaç üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

Bu ortak amaçlar;

- Kaynaklara, mallara ve hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak,
- Dışlanma risklerini engellemek,

⁴²¹Bora, s. 23.

⁴²²Serpil Aytaç, "Türkiye'de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Dışlanma", <http://www.beo.org.tr/modules.php?name=News&file=print&sid=189> (10.05.2009).

⁴²³Seyhan Erdoğan, "Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma" <http://www.sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=38> , (20.03.2012).

- En zor durumda olanlara yardım etmek,
- Tüm tarafları harekete geçirmek, olarak belirlenmiştir.

Kasım 2001’de, 2002-2006 yılları için “Sosyal Dışlanma İle Mücadele İçin Topluluk Eylem Programı”, Aralık 2001’de ise, sosyal dışlanmanın yoksulluk, istihdam, sağlık ve eğitim boyutlarına ilişkin on sekiz niceliksel gösterge benimsenmiştir. Düşük gelirin devamlılığı, düşük eğitilmiş kişilerin oranı, bölgesel bütünlük, işsiz hanelerde yaşayan kişilerin oranı, eğitimi erken yaşta bırakanların oranı, gelire göre sağlık durumunun değerlendirilmesi, uzun vadeli işsizlik oranları bu göstergelerden bazılarıdır.

Üye Devletlerin ulusal eylem planlarında ortaya çıkan dışlanma faktörleri belirli başlıklar altında toplanmaktadır:

- Düşük veya yetersiz bir gelirle uzun süre yaşanması,
- Uzun süreli işsizlik (işsizlerin % 39’u yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır).
- Düşük kaliteli ve kısa süreli işler, çalışan işsizler (bir iş sahibi olanların % 7’si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır).
- Düşük eğitim düzeyi, fiilen veya işlevsel açıdan okuryazar olmama
- Ailevi açıdan yaşanan zorluklar,
- Engellilik,
- Sağlık sorunları,
- Zor yaşam çevreleri, suç, uyuşturucu, alkolizm, marjinal davranışlar,
- Evsizlik
- Göç, etnik sorunlar, ırkçılık, ayrımcılık⁴²⁴ gibi konular bu başlıklar içinde incelenebilir.

Bir diğer ifade ile “sosyal dışlanma” kavramı, günümüzde eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik ve yoksunluk gibi olgularla açıklanmaya çalışılmaktadır. Söz konusu olgular, bütün toplumlarda insanların toplumsal yaşamla bütünleşmesini engelleyen olgulardır⁴²⁵. Yeni teknolojilerin kullanımı küresel ölçekte üretim yapılması ve üretimin daha düşük maliyetle yapılan yerlere kaydırılması, esneklik ve

⁴²⁴Seyhan Erdoğan, “Sosyal Politikada “Avrupalı” Bir Kavram: Sosyal Dışlanma” <http://www.sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=38>, (20.03.2012).

⁴²⁵Sapancalı, Dışlanma, s. 29.

kuralsızlaştırmayı işgücü piyasası üzerinde egemen hale getirmiştir. Bu değişimin işgücü piyasası üzerine yansımaları, işgücü piyasasında bölünme ve işsizliğin artması şeklinde gerçekleşmiştir. İşsizlik dışında işgücü piyasasında meydana gelen bölünme istihdamın eğretilişmesine yol açarak sosyal dışlanma için potansiyel yaratmaktadır⁴²⁶. Bu bağlamda, işgücü piyasasında istihdama katılma biçimi sosyal dışlanmayı belirlemektedir⁴²⁷.

Yenidünya düzeni, tüm dünya ülkelerine özellikle ekonomik büyüme anlamında önemli fırsatlar ve avantajlar sunarken, sosyal açıdan işlerin olumlu olmadığı görülmektedir. Yenidünya düzeni, küresel düzeyde, yıllar boyu verilmiş mücadelelerle kazanılmış olan sosyal ve siyasal hakları tehdit altına almış ve sosyal sorunları daha da derinleştirmiştir. Dünya gelirinin ülkeler arasında dağılımı eşit olmadığı gibi ülkelerin kendi nüfusu içindeki gelir dağılımı da adil ve eşit olmaktan uzaktır. Hemen hemen her ülkede eşitsizlik, güvensizlik, belirsizlik, dışlanmışlık ve özellikle de yoksulluk, çözülmesi güç bir sorun haline gelmiştir⁴²⁸.

4. Göç

Göç, en genel tanımıyla insanların yaşadığı yerlerden, ekonomik, sosyokültürel ve politik, nedenlerle geçici veya sürekli olarak başka yerlerde yaşamak üzere ayrılmasıdır⁴²⁹. Göç olgusu, toplumları yüzyıllar boyunca ekonomik, toplumsal ve psikolojik yönden etkileyen dinamik bir sürece sahip olmuştur. Bu süreç aynı zamanda toplumsal ve kişisel açıdan olumlu ve olumsuz sonuçları da içinde barındırmaktadır. Çünkü göç edenlerin göç ettikleri yerlerde yaşadıkları yoksulluk; sağlık, eğitim, barınma sorunlarının yanı sıra karşılaştıkları uyum güçlükleri ve kimlik karmaşası, göçün psikolojik-sosyal ve ekonomik yönünü de ortaya koymaktadır. Göç eden insanların, bilmedikleri bir yaşam biçimi ve kültürüyle karşı karşıya gelmesi söz konusudur. Ayrıca, bu kişilerin sosyal güvence, istihdam,

⁴²⁶Özlem Çakır, "Sosyal Dışlanma", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002, ss. 89-90.

⁴²⁷Sapancalı, Dışlanma, ss. 143, 151.

⁴²⁸Sapancalı, Dışlanma, ss. 131, 136.

⁴²⁹Kerem Karabulut, Doğu Anadolu ve Erzurum'daki Göç Olgusu ve Karın Göçe Etkisi Üzerine Bir Uygulama, 27-28 Mart 2008, Erzurum, 2008, http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/su_forumu_dosya/bildiriler/erzurum_bildiri.pdf (25.03.2012), s. 184.

barınma gibi sorunlarla karşılaşması; eski yerleşim yerinde sahip olduğu sosyal destek sisteminden yoksun olması; yeni girdiği toplumda belirsizlik yaşamaması ve çevresel değişim sonucunda ortaya çıkan sorunlarla baş etmede yetersizlik hissetmesi, fiziksel ve duygusal rahatsızlıklara yol açmaktadır⁴³⁰.

Sosyoekonomik bir sorun olarak göç, hem bir sonuç hem de bir neden olarak toplumsal yaşamda yer almaktadır. Bununla birlikte, tarihsel gelişim süreci içerisinde, savaşlar, iç çatışmalar, doğa olayları, nüfus artışı ve işsizlik ile devletlerin uygulamış olduğu milliyetçi ve ırkçı politikalar göçe neden olan başlıca olaylar olarak bilinmektedir. Göç, bir ülke içinde bir yerden bir yere olduğu gibi ülke dışına ve hatta kıtalar arasında da olabilmektedir. Türkiye'deki nüfus hareketleri incelendiğinde sürekli göç alan ve sürekli göç veren bölgeler olduğu kolayca görülebilir⁴³¹. Sürekli göç veren bölgeler Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz Bölgeleri, sürekli göç alan bölgeler ise, İstanbul ve Kocaeli gibi sanayi merkezleri ile Muğla, Antalya ve Mersin gibi yumuşak iklimli kentleri içine alan Akdeniz, Marmara ve Batı Anadolu bölgeleridir. 1990'lı yıllarla birlikte zorunlu göçler hızlanmış, Türkiye'nin eski ve geleneksel göç bölgelerine olan akışa yeni bölgelerin ve kentlerin eklenmesi ile farklı boyut ve biçimler ortaya çıkmıştır⁴³².

Özellikle kırsal kesimde hızlı nüfus artışının toprak üzerinde yarattığı baskı sonucunda toprağın bölünmesi, işsizlik ve yoksulluğun artmasına ve göçün kentlere yönelmesine neden olmuştur⁴³³. Göçün, kırsal alandan kentsel alanlara doğru yönelmesinin bir başka nedeni de yapısal dönüşüm süreci içerisinde toplumsal örgütlenmelerle bütünleşemeyen ailelerin kentsel alanlarda güvence arayışının olmasıdır⁴³⁴. Ancak, bu güvence arayışı sonucunda kentlere yapılan göç her zaman istenilen sonucu vermemektedir. Kentlere yapılan göç, kentteki nüfusun yerleşik sosyoekonomik ve kültürel yapısını olumsuz etkilemekte bu olumsuzluktan kente

⁴³⁰Gonca Polat, İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, Nisan, 2007, s. 90.

⁴³¹Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: **Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, <http://ekutup.32dpt.gov.tr/nufus/oik572.pdf>, (24.11.2012).

⁴³²Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: **Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, <http://ekutup.32dpt.gov.tr/nufus/oik572.pdf>, (24.11.2012).

⁴³³Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, 2. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 162.

⁴³⁴Cılga, Sosyolojik Analiz, s. 35.

göç eden kişiler de etkilenmektedir. Göçün yol açtığı en temel ve birincil problem alanı olarak işsizlik görülürken; kamu düzeninin bozulması, hırsızlık ve fuhuşta artış, konut ve alt yapı gibi sorunlar ise, ikincil problem alanı olarak görülmektedir. Ülkenin coğrafi bölgeleri arasındaki yaşam standardında görülen büyük farklılıklar da göçü artırmaktadır. Son yıllarda göç ile kentlere gelenlerin kendilerine gerekli koşulların sağlanması durumunda memleketlerine geri dönme eğilimi taşıdıkları görülmektedir. Ancak, göç ile gelenlerin kentte kalma süresi uzadıkça geri dönme eğilimlerinin de azaldığı görülmektedir⁴³⁵.

Türkiye’de Güneydoğu’daki çatışma ortamı (terör) nedeniyle hız kazanan göç olgusu, kendi içinde yeni bir ayrışmayı da beraberinde getirmiştir. Daha önceki göçmenlerin sahip olduğu şehir ekonomisine uyum⁴³⁶ bu göç için geçerli değildir. Bu göçmenler ortaya çıkan yeni yoksulluk olgusu içerisinde yer almışlardır⁴³⁷. Bu göç sonucunda, özellikle yeni yoksul çocuk grupları ortaya çıkmıştır. Kentlerde, sokakta yaşayan, çalışan ve suça karışan çocukların ağırlıklı olarak bu göçmen kesiminden geldiği bilinmektedir. Özellikle yeni göç dalgalarıyla birlikte mesleki yetkinlikleri olmayan, yaşlı, çocuk ve genç nüfus artık kentlerde iş bulamamakta, ayrıca kökene dayalı dayanışma ve hemşeri koruyuculuğundan ve ilişkilerinden dışlanmaktadır⁴³⁸.

Bununla birlikte, ortaya çıkan yeni göç olgusundan bahsetmek mümkündür. Son dönemlerde, kentlerde yoğun nüfus artışından kaynaklanan işgücü arzı ve üretimin daha çok teknolojiye dayanması, iş bulmayı zorlaştırmaktadır. Bu durum, uzun süre iş arayan ve sadece emekli maaşlarıyla geçinenler ile kentin karmaşasından sıkılan varlıkların büyük kentlerden küçük kentlere, bazen de köylere doğru göç

⁴³⁵Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: **Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, <http://ekutup.32.dpt.gov.tr/nufus/oik572.pdf>, (24.11.2012).

⁴³⁶Buğra, s. 220.

⁴³⁷1989 yılında Bulgaristan’dan göç edip Türkiye’ye gelenler için, devlet, hayırsever kişi ve gönüllü kuruluşlarca konut ve istihdam konusunda açık bir kampanya ile destek sağlanırken, terör nedeniyle Güneydoğu’dan göç edenlere bu ilgi gösterilmemiştir. Bu kişiler için ancak, akraba ve hemşehrlik ilişkilerine dayalı, kısa süreli ve sınırlı yardımlar söz konusudur.

⁴³⁸Abdullah Karatay, “Türkiye’de Yoksulluk, Yoksullukta Değişmeler ve Sosyal Hizmetlerin Artan Önemi”, **İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk**, (Der. Pınar Semerci), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 35-36. Zorunlu göç ile ilgili olarak, Türkiye’nin bazı bölgelerinde devam eden kan davaları ve kişisel bir kavgadan etnik ayrımcılık kavgasına dönüşen Manisa ilinin Selendi ilçesindeki Roman vatandaşların Gördes ilçesine oradan da Salihli ilçesine göç ettirilmeleri örnek verilebilir., <http://www.haberler.gen.al/2010-12-16/selendililer-halki-kin-ve-dusmanliga-tahrikten-mahkemeye-cikti/>, (31.03.2012).

etmesine neden olmaktadır. Türkiye’de son yıllardaki göç hareketlerine bakıldığında kentlerden köylere doğru göç hareketinin başladığı söylenebilir. Örneğin, 1995-2000 yılları arasında kentten köye göç edenlerin oranı⁴³⁹ % 17,46 iken, kentten köye göç edenlerin oranı ise, % 20, 06’dır. Büyük kentlerden küçük kentlere ya da köye göçü sağlayan etkenlerin başında yoğun nüfus baskısı ve çarpık kentleşme, gecekondulaşma, hırsızlık, gasp, anarşi, adli ve sosyal sorunlar, işsizlik, yabancılaşma, kültür çatışması, kentin iticiliği ile köylerin kentleşmeye başlaması ve çekiciliği gelmektedir⁴⁴⁰.

Zengin ülkelerle fakir ülkeler arasında refah düzeylerindeki farkın artması, açlık ve bölgesel savaş gibi nedenlerle buldukları bölgelerde yaşam imkânını bulamayanlar yeni bir göçmen grubunu oluşturmuştur. Gerek yasal ve gerekse yasa dışı yollarla gelen göçmenler çoğunlukla yasal olmayan, sistem kurumlarından bağımsız ve uygun olmayan koşullarda barınmaktadırlar. Bu kesimin yeni çalışma ve yaşam alanları çoğunlukla, uyuşturucu ticareti, insan vücudunun satılması, inşaat işçiliği, özel hizmetçilik gibi alanlarıdır⁴⁴¹. Hem göç veren, hem göç alan, hem de geçiş bölgesinde olan Türkiye’de, toplumun küresel ve bölgesel göçe bağlı olarak nasıl düzenleneceği, bu baskının hangi alanlara kayacağı, nerelerde sorunların ortaya çıkacağı ve nerelere müdahale edilmesi gerekliliği gibi konular toplumun ve siyasetin gündeminde, belirgin olmaya başlamıştır. Bu nedenle, Türkiye içinde bulunduğu süreçte uluslararası deneyimlerden en geniş biçimde yararlanmalı⁴⁴², göç nedeniyle korunmaya muhtaç hale gelenlere karşı da sosyal hizmet kurum ve kurallarını etkin kılmalıdır.

B. Hukuksal Boyut

Sosyal devlet ilkesi, herkese yaşamakta olduğu toplumun olanaklarına uygun bir yaşam düzeyini sağlamayı ifade etmektedir. Sosyal devlet ilkesini benimseyen

⁴³⁹Serpil Bülbül, Ali Köse, “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 1, İstanbul, 2010, s. 76.

⁴⁴⁰Ertuğrul Güreşçi, “Türkiye’de Kentten -Köye Göç Olgusu” **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı: 1, İstanbul, 2010, ss. 80-84.,

⁴⁴¹Uğur Tekin, “Avrupa’ya Göç ve Türkiye”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 37, Ekim, 2007, İstanbul, ss. 52-53.

⁴⁴²Can Ünver, “Türkiye’nin Göç Siyasetinin Temel İlkelerine İlişkin Yeni Yaklaşımlar”, <http://www.turksam.org/tr/a2019.html>, (28.05.2013).

devletler, üyelerinin sosyal durumlarını iyileştirmek, onlara insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi sağlamak ve sosyal güvenlik gereksinimlerini karşılama konusunda kendilerini sorumlu görmektedirler. Hiç kuşkusuz, bu ilke ışığında vatandaşlarının karşılaşılabilecekleri tüm olumsuzluklara karşı onları koruyacak politikaları üretmek ve bu politikalara işlerlik kazandırmak devletin temel görevidir⁴⁴³.

Bir başka ifadeyle, toplumu oluşturan kişilerin, ayırım gözetilmeksizin ekonomik ve sosyal haklara sahip kılınmaları ve bu hakları özgürce kullanabilmeleri beklenir. Devletler, bu hakları hukuken güvence altına almakla “hukuk devleti” ilkesini benimsemiş olurlar. Bu nedenle, başta yaşam hakkı olmak üzere, bir devletin vatandaşlarının tüm haklarını hukuki güvence altına almış olması, hukuk devleti ilkesini benimsemiş olduğunun da bir göstergesidir. Bu bağlamda, korunmaya muhtaç kişilerin bakım, gözetim ve korunma gereksinimlerinin karşılanması kişiler için bir hak, vatandaş olduğu devlet içinse bir görev olmalıdır. Hiç kuşkusuz, anayasasında sosyal devlet ilkesine yer veren ve bu ilkenin gereklerini yerine getiren devletler, uluslararası toplumda saygın bir imaj kazanmaktadır. Dolayısıyla, devletin denetim ve gözetimi altında korunmaya muhtaç kişilerin korunması, bakım, gözetim ve rehabilite edilmeleri, bir iş ve gelir güvencesine kavuşturulmaları, bu uygulamaları yerine getiren devletin hem gelişmişlik düzeyi hem de sosyal hukuk devleti ilkesini benimsemiş olduğunun bir kanıtı ve ölçütü olarak gösterilebilir⁴⁴⁴.

Ancak, bilindiği gibi korunmaya muhtaçlık sosyal hizmet sunumundan ayrı değerlendirilmektedir. Uygulamada, sosyal hizmet sunumu, kamu ve özel sektör tarafından yerine getirilirken, korunmaya muhtaçlığın belirlenmesinde ise, toplum adına sadece mahkemelerin yetkili olduğu bir durum söz konusudur. Özellikle, korunmaya muhtaç çocukların, bakım için ailesinden alınması gerektiğinde “bakım ve korunma kararı”nı mutlaka mahkemelerin, bir başka ifadeyle yetkili mahkemenin vermesi gereklidir. Devletin, çocuğu koruma görevini üstlenebilmesi için ana babanın bu görevi yerine getiremediğinin tespit edilmesi, nedenlerinin araştırılması

⁴⁴³Altan ve Şişman, ss. 32-33.

⁴⁴⁴Altan ve Şişman, ss. 32-33.

ve uygun görülürse çocuğun bakımını devletin üstlenmesi gibi işlemler hukuksal bir süreç içerisinde gerçekleşir⁴⁴⁵.

Her devlet, geleceğinin güvencesi olan çocuğu ve birliğinin temeli olan aileyi koruma açısından, gelenek, görenek ve yasalarla gerekli düzenlemeleri yapmak ve bu konuda kabul edilmiş olan uluslar arası sözleşmelere uymak zorundadır. Bu anlamda, çocukların korunmasına dayanak teşkil eden hukuksal boyut, ulusal ve uluslara arası olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir.

1. Uluslararası Boyut

Bu boyutta, öncelikle BM Sözleşmeleri ele alınmaktadır. 1948 tarihli İHEB ile 1989 tarihli BMÇHS çocuk refahını yansıtan belgelerdir. BMÇHS, hiçbir ayırım yapmaksızın tüm çocukların korunmasını, fiziksel, ruhsal ve zihinsel gelişimleri için onlara, yetenekleri ölçüsünde olanak sunulması, kişiliğinin gelişimi için gerekli sevgi, şefkat ve anlayışın sağlanması, ebeveyn sorumluluğu altında sağlıklı bir ortam ve maddi güvenlik içinde büyümesini öngörmektedir. Ayrıca, zorunluluk olmadıkça çocukların ailesinden, özellikle annesinden ayrılmaması, çocuğa uygun bir eğitim verilmesi, zulüm ve istismardan korunması gibi hükümleri içermektedir. BMÇHS'nin 19. maddesinde çocukların ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin yahut bakımını üstlenen her hangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırıya, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için toplumsal, eğitsel, yasal ve idari, bütün önlemlerin alınacağı belirtilmektedir⁴⁴⁶.

BMÇHS'nin 5. maddesi ise, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın sorumluluklarının, haklarının ve ödevlerinin altını çizerek devletin buna saygı göstermesini istemektedir. Sözleşmenin 18. maddesi ise, çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesinin sağlanmasında sorumluluğun ilk önce ana-babaya ve durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düştüğünü ifade etmektedir. Sözleşme,

⁴⁴⁵Nesrin Koşar, "Bir Yetiştirme Yurdundaki Çocuklarla İlgili Kayıtların İncelenmesi" **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2-3, 1987, (Kayıtların İncelenmesi), s. 107.

⁴⁴⁶Çocuk Hakları Sözleşmesi, m. 19.

çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada, devlete, ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardımı yapma sorumluluğu yüklemektedir. Ana babanın ya da yasal vasilerinin her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket edecekleri vurgulanmaktadır. Ayrıca, devlet, çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, bu alandaki etkinliklerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlamakla da yükümlü kılınmıştır.

Sözleşmenin 2. maddesine göre, geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olsa da bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir. Sözleşmenin tarafı olan devletler, bu durumdaki çocuklar için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır. Hangi bakımın daha uygun olacağına karar verilirken çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygının gösterileceği bildirilmektedir. Sözleşmenin 25. maddesi ise, yetkili makamların, korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm koşulları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir.

Sözleşmenin 27. maddesi ise, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı bulunduğunu ve çocuğun gelişmesi için gerekli yaşam koşullarının sağlanma sorumluluğu; sahip oldukları olanaklar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına ve veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düştüğünü belirtmiştir. Ayrıca, sözleşmeyi imzalayan taraf devletler, olanakları ölçüsünde, ana babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri almasını ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programlarını uygulamalarını hüküm altına almıştır.

2. Ulusal Boyut

Türkiye’de, hukuk ve idare sistemleri, çocuğun, kişinin ve ailenin korunmasına yönelik kapsamlı hükümler getirmiştir. Öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti

1982 Anayasası'nın 41. maddesi, ailenin Türk toplumunun temeli olduğunu vurgulayarak, ailenin huzur ve refahı ile özellikle çocukların korunması için gerekli teşkilatın kurulmasını öngörmektedir. Çocuklar sadece ana ve baba yoksunluğu ile değil bunların dışında da korunmaya muhtaç hale gelebilirler. Bu nedenle, anne, baba yoksunluğu dışında yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesinde ve eğitim sürecinde zorluk çekenler de anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 42. maddesine göre kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okulları parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmesi amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Ayrıca, devlet, durumları nedeniyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirlerin alınmasını öngörmüştür.

1982 Anayasası'nın 50. ve 58. maddelerine göre kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacak, küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma koşulları bakımından özel olarak korunacaklardır. Ayrıca devletin, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirler almasını ifade etmiştir. Anayasa'nın 56. ve 61. maddelerinde ise, korunmaya muhtaç çocuklar, sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gereken kesim olarak tanımlanmış ve bu çocukların topluma kazandırılması amacı ile gerekli teşkilat ve tesislerin devlet tarafından kurulması ya da kurdurulmasının gerektiği belirtilmiştir⁴⁴⁷.

Türk hukuk sisteminde, çocuk ve çocuk haklarının korunmasına ilişkin kurallar esasları bakımından TMK'da düzenlenmiştir. Ayrıca, TMK'nun hükümlerini tamamlayan ve bu hükümlere işlerlik kazandıran özel kanunlar ve yönetmelikler çıkarılmış⁴⁴⁸ bu özel kanun ve yönetmelikler ışığında bakım yöntemleri belirlenerek korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunması yapılmaktadır. TMK'nun tümüne bir bütün olarak bakıldığında, “zayıfın korunması” ilkesinin belirgin bir biçimde gözetildiği anlaşılmaktadır. TMK'nun 185. maddesine göre, evlenme ile kurulan

⁴⁴⁷Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, m. 56.

⁴⁴⁸Emine Akyüz, “Medeni Kanun'un Velâyete İlişkin Hükümlerinin Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İsviçre Medeni Kanunu Işığında Değerlendirilmesi”, **Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yay, İstanbul, 1999, (Velâyet), s. 647.

evlilik birliği içerisinde eşler; çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlü kılınmışlardır.

Söz konusu Kanunun 328. maddesi ana ve babanın bakım borcunun, çocuğun ergin olmasına kadar devam edeceğini belirterek, çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyorsa, ana ve baba durum ve koşullara göre kendilerinden beklenebilecek ölçüde olmak üzere, çocuğun eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlü tutulmuşlardır. Ayrıca, anne ve baba çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun çıkarını göz önünde tutarak gerekli kararları alıp ve uygulayabildikleri gibi yasal bir neden olmaksızın çocuğun onlardan alınamayacağı da aynı Kanun'un 339. maddesinde ifade edilmiştir. TMK'nun 340. maddesi ise, ana ve babayı, çocuğu olanaklarına göre eğitmek ve onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlamak ve korumakla görevli kıldığı gibi onları özellikle bedensel ve zihinsel özürlü olan çocukların yetenek ve eğilimlerine uygun ölçüde, genel ve meslekî eğitim sağlamakla sorumlu tutmuştur.

TMK'nun 347. maddesine göre ise, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminin tehlikede veya çocuğun manen terk edilmiş olması durumunda, hâkim çocuğu anne ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirir. Bu hükme göre, bedeni veya fikri gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş çocuk, korunmaya muhtaç çocuktur. Ayrıca, çocuğun aile içinde kalması ailenin huzurunu onlardan katlanmaları beklenemeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare de kalmamışsa, anne ve baba veya çocuğun istemi üzerine, hâkim çocuğu anne ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirmek için karar verebilir. Bununla birlikte, ana ve baba ile çocuğun ödeme gücü yoksa bu önlemlerin gerektirdiği giderlerin devletçe karşılanacağı hükmü kabul edilmiştir.

Ulusal mevzuatta TMK'nun dışında, çocukları koruma açısından Türk Ceza Kanunu'nda da bazı hükümler bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nda çocuğun suç işlemesi halinde hafifletici ve koruyucu, çocuğa karşı suç işlenmesi durumunda ise, ağırlaştırıcı cezai müeyyideler getirilmiştir. Ayrıca, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Belediye Kanunu, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun gibi birçok kanunda çocuğun korunması yönünde önemli hükümler yer almaktadır⁴⁴⁹.

⁴⁴⁹Akyüz, Ulusal, s. 603.

Bu hükümler dışında, “korunmaya muhtaç çocuklar” ve onların korunmasıyla ilgili özel kanunlar bulunmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili ilk özel kanun, 1949 yılında çıkarılan ve çocuk hizmetlerinde kamusal yetkiyi, örgütlenmeyi ifade eden, düzenleyen 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun’dur. 5387 sayılı Kanun, ana-babasının yardım ve korunmasından yoksun veya onlar tarafından maddi ve manevi yoksunluğa terk edilmiş çocukların beden, ruh, ahlak ve fikirce korunmaları amacıyla çıkartılmıştır. 5387 sayılı Kanun’la 0-6 yaş grubundaki korunmaya muhtaç çocukların bakılıp yetiştirilmeleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına, 7-18 yaş grubundaki çocukların yetiştirilmeleri de Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Söz konusu Kanun ilke olarak, korunmaya muhtaç çocukların doğdukları bölgede korunmalarını esas almıştır. Ancak, bu hüküm köy, belediye ve özel idarelerin kaynaklarındaki yetersizlikler ve örgütlenme eksiklikleri nedeni ile uygulanamamıştır⁴⁵⁰.

Korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili ikinci özel kanun ise, 24.5.1957 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun’dur. 6972 sayılı Kanun, 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanununu yürürlükten kaldırmıştır.

6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanununa göre; “beden, ruh ve ahlâki gelişmeleri tehlikede olup,

- a) ana ve babasız,
- b) ana ve babası belli olmayan,
- c) ana ve baba tarafından terk edilen,
- d) ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhşa, dilencilige, alkollü içkileri

ya da uyuşturucu maddeleri kullanmaya ya da serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan çocuklar”, korunmaya muhtaç çocuklar olarak kabul edilmiştir.

6972 sayılı Kanun ile “Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliği” kurulmuş ve söz konusu Kanunun 14. maddesinde yerel yönetimlerin çocukları korumak, yetiştirmek ve meslek sahibi yapmak amacıyla döner sermayeli iş yerleri, atölyeler açacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca, çocuk bakım ve yetiştirme yurtları gibi kuruluşları kurmak, koruma birliklerinin görevlerinden sayılmıştır. 6972 sayılı Kanunun 4. maddesine göre, korunmaya muhtaç çocukların korunması, bakılıp

⁴⁵⁰Akyüz, Ulusal, s. 444.

yetiştirilmeleri ve bir meslek sahibi edilmeleri; vilayet özel idareleriyle belediyelerin müştereken kuracakları birlikler tarafından sağlanacağı hükme bağlanmıştır. Bu birlikler ise, Belediye Kanunu hükümlerine göre kurulmuştur. Söz konusu birliklere, çocuk bakım evleri ve yetiştirme yurtlarını tesis etme görevi verilmiştir. 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu ise, 1983 yılına kadar kimsesiz, korunmasız ve sosyal güvenlikten yoksun kalmış çocuklara devlet tarafından verilen sosyal hizmetlerin temel dayanağı olmuştur. Bu Kanun da, 1983 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı “SHÇEK Kanunu” ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Böylece, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik kanunlardan üçüncüsü olan 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” yürürlüğe sokulmuştur. Sosyal hizmetlere yeni bir düzenleme getiren 2828 sayılı SHÇEK Kanunu da korunmaya muhtaç çocuk tanımına yer vermiştir. 2828 sayılı Kanun’un 3. maddesindeki tanıma göre korunmaya muhtaç çocuk: Beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya kişisel güvenlikleri tehlikede olup ana veya babasız, ana ve babasız; ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan; ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen; ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız ve başıboşluğa sürüklenen çocuk olarak tanımlanmıştır.

Aynı maddeye göre korunması gereken çocuk ise:

- Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olup;
- Ana ve babasız, ana veya babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,
- Kendisine bakmakla ve yetiştirmekle yükümlü olanlar tarafından ihmal veya istismar edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen,
- Suç mağduru olan veya suça sürüklenen ve bu nedenlerle destekleyici hizmetlerden yararlandırılması uygun görülen veya özel olarak korunması ve koruyucu hizmetlerden yararlandırılması için yetkili ve görevli hâkim veya mahkemeden karar alınması gerekli görülen çocuk olarak ifade edilmiştir.

2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun da 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanundaki tanımla örtüşen bir korunmaya muhtaç çocuk tanımını kabul ettiği görülmektedir. 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 22. maddesine göre, yetkili ve görevli mahkeme kararı doğrultusunda, korunmaya muhtaç çocukların sosyal hizmet kuruluşlarında bakılıp yetiştirilmeleri ve bir meslek sahibi edilmeleri konusunda gerekli önlemler alınacaktır. Korunma kararının alınması için gerekli belgeler Kurumca düzenlenerek ilgili mahkemeye gönderilecektir. Haklarında derhal korunma tedbiri alınmasında zorunluluk görülen çocuklar ise, mahkeme kararı alınıncaya kadar bu Kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda veya aile yanında bakım altına alınacaktır⁴⁵¹.

Çocukların korunmasıyla ilgili olarak, ulusal hukukta kabul edilmiş kanunlardan bir diğeri ise, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur. Söz konusu Kanun 15.07.2005 tarih ve 25876 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı 1. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre; “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek” kanunun amacı olarak ifade edilmiştir.

Korunmaya muhtaç çocuklar ile suça sürüklenen çocuklar, 5395 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre bu kanunun kapsamındadır. 5395 sayılı Kanunun 3. ve diğer maddelerine göre ise, “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru” çocuğun haklarının korunması amacıyla çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler alınacak, acil korunma kararı çıkarılabilecek ve çocuklar resmi ve özel kuruluşlara yerleştirilebilecektir.

VI. KORUNMAYA MUHTAÇ GRUPLAR

Kişisel ve sosyal sorunların çözümü için sivil toplum kuruluşlarına olanak sağlayan ayrıca kendi kurduğu yardım kurumları ile hizmet götüren⁴⁵² ve kişiye

⁴⁵¹Kasım Karataş “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 18, Sayı: 2, 2007, (Çocuk Koruma Sistemi), ss. 9-11.

⁴⁵²Sözer, Sosyal Yardım, s. 694.

güvence sağlayan organizasyonların başında devlet⁴⁵³ gelmektedir. Devlet, toplumsal değişmeye paralel olarak⁴⁵⁴ toplumda korunması gereken kişi ve grupların farkına varmış onların da isteklerini dikkate almıştır. Devlet, bu gruplardan yaşlılar, engelliler, çocuklar ve gençler⁴⁵⁵, kimsesiz ve yoksullar ile şiddete uğrayan kadınlar, sokaktaki çocuklar, göçmen ve mülteciler gibi grupları da koruma kapsamına alarak onların isteklerini yerine getirmeye çalışmıştır. Bir başka ifadeyle, sosyal hizmet kurumlarının sunduğu hizmetler ve sosyal hizmetlerden yararlanmak için başvuruda bulunan müracaatçı grupları ve bu grupların isteklerinde değişim meydana gelmiş, devlet de bu değişim ve talepleri dikkate almak zorunda kalmıştır. Türkiye’de, sosyal hizmetlerin sunulduğu gruplar içerisinde çocuklar, gençler, engelliler ve yaşlılar daha ön plandadır⁴⁵⁶.

A. Çocuklar ve Gençler

Aile ve kişisel özellikleri dikkate alınmaksızın her çocuk hukuki bakımdan sağ ve tam doğduğu andan itibaren reşit oluncaya kadar korunmaya muhtaçtır. Bunun nedeni ise, çocuğun bedensel ve fikirsiz bakımdan tam olarak gelişmemiş ve yaşama karşı tecrübesiz olmasıdır. Çocuğun anne ve babasına velayet hakkı da bu nedenle verilmiştir. Bir çocuğun kanunun emrettiği şekilde özen ve bakım görmemesi ve bunun sonucunda çocuğun beden, fikir ve ruh sağlığının tehlikeye düşmesi dar anlamda korunmaya muhtaçlık kavramı olarak ifade edilir. Bizim de üzerinde duracağımız korunmaya muhtaçlık kavramı bu dar anlamdaki kavram olacaktır⁴⁵⁷.

Korunması gereken çocuklar sorunu her toplumun kendine özgü sosyal ve ekonomik ortamının o ülkedeki mevcut politika ve uygulamalarının sonucunda sorun olarak gündeme gelmektedir. Türkiye’de özellikle kırdan kente göç sonrası ortaya çıkan plansız kentleşme, kent nüfusunun artmasıyla meydana gelen kentsel işsizlik ve sosyal sorunlar aile parçalanmalarına zemin hazırlamıştır. Büyük kentlerde

⁴⁵³Robert Castel, **Sosyal Güvensizlik**, çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 76.

⁴⁵⁴Okçay, s. 147.

⁴⁵⁵Sözer, Sosyal Yardım, s. 694.

⁴⁵⁶Karatay, s. 37.

⁴⁵⁷Akyüz, Medeni, s. 11.

sokaklarda çalışan, aileleri tarafından hırsızlık ve dilencilik yapmaya gönderilen birçok çocuk görülmektedir ve bu çocukların hepsi korunmaya muhtaç çocuklardır. Bir başka ifadeyle, “temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesindeki yetersizlik ve aksama nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlâki yönden sağlıklı bir yetişkin olmasının önünde çeşitli engeller bulunan çocuk “korunması gereken çocuk” olarak ifade edilmektedir⁴⁵⁸.

Bazı aileler çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemektedir. Bu durumda devlet, çocukların bakım ve güvenliği ile eğitim görevlerini bazı kurumlara vererek çocukları bu kurumlara yerleştirmektedir. Bu kurumlarda bulunan çocuklar da “korunmaya muhtaç çocuk” olarak tanımlanmaktadır⁴⁵⁹. Diğer bir ifadeyle, “korunmaya muhtaç çocuk veya çocuklar” ilgili yasal düzenlemelerin çizdiği sınırlar içerisinde kalan ve devletin özel olarak korunmasını istedikleri çocuklardır⁴⁶⁰. Burada sözü edilen ilgili yasal düzenlemeler gerek uluslararası ve gerekse ulusal hukukun çizmiş olduğu çerçevedeki hukuksal düzenlemelerdir.

Türkiye’de, 0-18 yaş arası çocuk nüfusunun 26 milyonun üstünde olduğu bilinmektedir. Buna karşın kimsesiz çocuk sayısının ise, 800 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de, her üç çocuktan biri sağlıklı beslenemediği için gelişme ve büyüme bozukluğu içindedir ve yine Türkiye’deki her beş çocuktan biri çalışmaktadır⁴⁶¹. Bu veriler değerlendirildiğinde sağlıklı bir toplumun bizleri beklediği söylenemez. Çünkü çocukluk insanın önemli gelişimsel dönemlerinden biridir⁴⁶². Bu nedenle, çocukların hakları ve onların korunması insan haklarından ayrı olarak uluslararası hukukta özel anlaşmalarla güvence altına alınmaktadır⁴⁶³.

Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı olarak gelişmeleri için çocukların anne-baba ya da çocuklara bakan kişi ile çocuk arasında karşılıklı sevgi bağının kurulmasının önemi öteden beri bilinmektedir. Çocukların, yoksulluk, aile içi sorunlar, anne ve babanın bedensel ve ruhsal yetersizlikleri, annenin, babanın veya

⁴⁵⁸Akyüz, Medeni, s. 11.

⁴⁵⁹Çetin ve diğerleri, s. 65.

⁴⁶⁰Tomanbay, s. 158.

⁴⁶¹Yolcuoğlu, İyilik, s. 88.

⁴⁶²Zeynep Şimşek ve diğerleri, “Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örnekleme Karşılaştırmalı Bir Araştırma” **Türk Psikiyatri Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 3, 2008, s. 235.

⁴⁶³Selma Öztürk, “Uluslar arası Belgelerde ve Türk Hukukunda Çocuk Yargılaması”, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, Sayı: 33-34, 2007, s. 66.

her ikisinin ölümü, ihmal ya da istismar, ergen evlilikleri, evlilik dışı doğum sonucunda çocuğun terk edilmesi gibi pek çok nedenle çocuk korunmasız hale gelmektedir⁴⁶⁴. Ayrıca, endüstriyel gelişimin hızlandırdığı kentleşme ve sanayileşme ile başlayıp küreselleşme süreci ile devam eden ve aile kurumunda meydana gelen köklü değişimler, nüfus artışı, işsizlik gibi nedenlerle korunmaya muhtaç çocuk sayısı artmıştır. Dolayısıyla, korunmaya muhtaç çocuklar, önemli sorunlardan biri haline gelmiştir⁴⁶⁵.

B. Yaşlılar

Çocuklar ve gençlerden başka, korunmaya muhtaç gruplar içerisinde; yaşlılar, yoksullar ve evsizler gibi diğer başka gruplar da bulunmaktadır. Bu grupta yer alanlardan bazıları 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 3. maddesinde tanımlanmıştır. Söz konusu maddede, sosyal veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlı statüsündeki kişi, korunmaya muhtaç yaşlı olarak nitelenmiştir. Bunun yanı sıra kimsesizler ve yoksullar da ekonomik ve sosyal destekten yoksun kalmalarından dolayı ve toplumla yeniden kaynaşmalarının sağlanması için korunmak zorundadırlar.

Yaşlılık, fiziksel ve ruhsal gücün bir daha yerine gelmeyecek şekilde kaybedilmesine bağlı olarak, organizmanın iç ve dış etmenler arasında denge kurma potansiyelinin azalması, kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesi olarak tanımlanmaktadır. İnsan yaşamının ayrı ve özel bir dönemi olan yaşlılık dönemi, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları ile incelenebilecek bir yaş dönemine işaret etmektedir⁴⁶⁶. Ayrıca, yaşlılığın doğal sonucu olarak kişide fizyolojik bakımdan gerilemeler olduğu gibi zihinsel ve sosyal bakımdan da gerilemeler olabilmekte ve bunlara bağlı olarak iş ve gelir kaybı meydana gelmektedir⁴⁶⁷.

Yaşlılık, her canlının geçirmiş olduğu, doğum ile başlayıp ölüme kadar devam eden biyolojik bir süreçtir. Bu bağlamda, yaşlılık; kalıtım, yaşam biçimi,

⁴⁶⁴Şimşek ve diğerleri, s. 235.

⁴⁶⁵Latife Bıyıklı, Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve S.O.S Çocuk Köyleri, **Özel Eğitim Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 1995, (Çocuk Köyleri), s. 3.

⁴⁶⁶Danış, s. 68.

⁴⁶⁷Türkmen, s. 16.

yapılan iş, beslenme alışkanlıkları, geçirilen kronik hastalıklar ve kişilik özellikleri gibi etmenler nedeniyle kişisel farklılıklar gösterir. Olgunlaşma, bilgi ve deneyim birikimi olan yaşlılık döneminde; yaşlının yargılama yeteneğinde artma ve ihtiyatlı olma durumu söz konusudur. Kişiler, yaşlılıkta fiziksel güçten düşme ve emeklilik gibi istemli ve istemsiz nedenlerle toplumdan uzaklaşmaktadır. Sosyal etkileşimi en aza inen çoğunlukla yalnızlığa ve içine kapanmaya itilen yaşlılar için en kötüsü, çocukları veya yakınlarınca soyutlanmaktır. Ailelerinin onlara bakmayacağı veya bakamayacağı düşüncesi, yaşlının bunalıma girmesine neden olmaktadır⁴⁶⁸.

Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler, yaşlıların sorunlarını ortadan kaldırmak ve onların refahını sağlamak amacıyla düzenlenen her türlü sosyal hizmet programını kapsamaktadır⁴⁶⁹. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kuruluşlarda ücretsiz kalan yaşlıların, bakım ve tedavileri aynı kurum tarafından yaptırılmakta ve ayrıca ilaç, ortez, protez ve benzeri ihtiyaçları da karşılanmaktadır. Belirtilen sosyal hizmetler dışında, yatılı kurum bakımına gereksinim duymayan yaşlıların, boş vakitlerini değerlendirmelerine ve sosyalleşmelerine yardımcı olmak amacıyla yaşlı dayanışma merkezleri kurulmuştur⁴⁷⁰. Bununla birlikte, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı huzurevlerinden yararlanabilmek için 60 yaş ve daha yukarı yaşlarda olmak, günlük yaşam faaliyetlerini yapabilecek nitelikte olmak ve ayrıca sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile saptanmış olma koşulu aranmaktadır. Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün dışında bazı bakanlıklara, belediyelere, azınlıklar, dernek, vakıf ve özel kişilere ait kuruluşlar olarak birçok huzurevi hizmet vermektedir. Ayrıca, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı huzurevlerinin bir kısmı özel bakım hizmetine ihtiyaç duyan yaşlılar için sürekli bakım ve rehabilitasyon merkezi olarak hizmet vermektedir⁴⁷¹.

⁴⁶⁸Hannu Penttinen, "Aseman Lapsety İstasyon Çocukları Kurumu ve Gençlerin Gece Kafeleri Projesi", çev. Neşe Hacısalihöğlü, <http://www.shudernegi.org/gecekafeleri.htm>, (10.03.2012).

⁴⁶⁹Altan ve Şişman, s. 47.

⁴⁷⁰Levent Akın, "Sosyal Yardım ve Hizmetler ile Bunların Organizasyonu" <http://tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2552>, (25.11.2008).

⁴⁷¹Diğer Huzurevleri, <http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8162/Diger-Huzurevleri>, (16.02.2013).

C. Yoksullar ve Evsizler

Yaşlılardan başka, korunmaya muhtaç grup olarak yoksullar ve evsizlerden söz edilebilir. Yoksullar ve yoksulluk, giderek çoğalmakta ve nitelik değiştirmektedir. Yoksulluğa bakış, uzun yıllar boyunca tembellek ve engelliliğin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Yoksulluk, faal olmayan insanların utancı sayılmış, insanların çalışarak yoksulluktan kurtulabilecekleri yargısıyla değerlendirilmiştir. Ancak, bugün gelinen noktada, aktif olarak işgücü piyasası içerisinde bulunan bir veya birkaç işte ve hatta diğer çalışanlardan daha fazla çalıştığı halde yoksul durumda bulunan kişiler, bu yargıyı tersine çevirmiş, çalışarak yoksulluktan kurtulabilecekleri yargısının hükümsüzlüğünü ortaya koymuştur⁴⁷².

Bugün, dünyada çok sayıda insan, kendilerini ve ailelerini yoksulluktan kurtarmaya yetmeyen işlerde, düşük üretkenlik ve ücretlerle çalıştırılmaktadır. Dolayısıyla, artık işsiz olmanın çoğunlukla yoksullukla eş anlamlı olduğu algısı değişmiş, bir iş sahibi olmanın da yoksulluktan kurtulmak anlamına gelmediği anlaşılmıştır. Bu anlamda, işsizlik kadar önemli olan bir sorun da insanların bir işte çalıştıkları halde hem yoksul olmaları⁴⁷³ hem de toplumsal sistemin dışında kalmalarıdır⁴⁷⁴. Bu durum, kısaca “çalışan yoksullar” kavramıyla ifade edilmektedir. Bu kavramla, genel olarak istihdama katıldığı halde, aldığı ücretin yoksulluk sınırının altında kalmasına engel olamayan kesimler anlatılmaktadır. Artık, istihdama katılma, gelir güvencesine sahip olma, ekonomik özgürlüğün ve yoksulluktan kurtuluşun tek değişkeni değildir. Çalışanın, çalıştığı süre içinde aldığı ücretle kendisini ve ailesini geçindirememesi özellikle 1980’li yıllardan sonra hız kazanan küresel değişimin bir sonucudur⁴⁷⁵.

⁴⁷²Barış Seçer, “Amerika Birleşik Devletlerinde Çalışan Yoksullara Yönelik Sosyal Refah Politikaları”, **Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2007, ss. 138-139.

⁴⁷³Recep Kapor, “Uygun İş Bağlamında Çalışan Yoksullar”, <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap48/06.pdf>, (29.12.2009)., Mehmet Karakaş, “Yeni Yoksulluk Bağlamında Sosyal Kimlik ve Tüketimde Eşitsizlik”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2006, s. 11.

⁴⁷⁴Sapancalı, Dışlanma, s. 165.

⁴⁷⁵Fatih Kahraman, “Çalışan Yoksulların Haklar İronisi: Metalaştırılmış Çalışanlar”, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler**, (Ed. Mesut Gülmez vd.), Petrol- İş Yayını, Yayın No: 113, İstanbul, 2010, (Çalışan Yoksullar), s. 163.

Küreselleşme sürecinde, Yeni Dünya Düzeni; birçok ülkeye ekonomik büyüme anlamında önemli fırsat ve avantajlar sunarken, sosyal açıdan işlerin o kadar da olumlu olmadığını göstermiştir. Düzen, küresel düzeyde, yıllar boyu verilmiş mücadelelerle kazanılmış olan sosyal ve siyasal hakları tehdit altına almış ve sosyal sorunları daha da derinleştirmiştir. Hemen her ülkede eşitsizlik, güvensizlik, belirsizlik, dışlanmışlık ve özelliklede yoksulluk, çözülmesi güç bir sorun haline gelmiştir. Dünya gelirinün ülkeler arasında dağılımı eşit olmadığı gibi ülkelerin kendi nüfusu içindeki gelir dağılımı da adil ve eşit olmaktan uzak bir durumda bulunmaktadır⁴⁷⁶. Küresel rekabet ortamında, işgücü maliyetlerini düşürme eğilimlerinin sonucunda geliştirilen, eğreti istihdam biçimlerinin, işgücünün elde etmiş olduğu ücret gelirinde önemli ölçüde gerilemelere neden olduğu görülmektedir⁴⁷⁷. İşletmelerin üretim sistemlerindeki değişmeye bağlı olarak üretken olmayan eğreti istihdam biçimlerini yaratmaları, çalışan yoksulluğunun artmasına neden olmaktadır. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde bile işgücü piyasasındaki değişimler sonucunda esnekliğin artması ve sosyal koruma sistemlerinde gerçekleştirilen reformlar sonucu çalışan yoksullar önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁷⁸.

Bunun anlamı, işlerin bireyselleşmesi ile her göreve uyarlanabilir birbirinin yerine geçen çalışanların, işlerinin sürekliliğini yitirerek örgütlü mücadele gücünden uzaklaşacak olmalarıdır. Bu uzaklaşma, hem çalışma dünyası hem de toplumsal dünyada yeni parçalanmalar getirmektedir. Bunun sonucunda örgütlü bir işgücü piyasasında bulunmayan çalışanlar düşük gelirler elde etmektedirler⁴⁷⁹. Bu kişiler gelirlerinin büyük bir bölümünü, hatta tamamını asgari yaşam gereksinimleri için tüketmekte, eğitim sağlık ve kültürel ihtiyaçları için her hangi bir pay ayıramamaktadır. Bu durum çalışırken yoksulluğun devam etmesine ve toplumsal yaşamla olan bağlarının zayıflamasına neden olmaktadır⁴⁸⁰. Ayrıca, ekonomik dalgalanmaların yol açtığı işsizliğe rağmen hala bir işte çalışabilme şansına sahip olanlar, ücretlerinin geçim sınırının altında kalması nedeniyle yoksullaşmakta,

⁴⁷⁶Sapancalı, Yeni Dünya Düzeni, ss. 131,136.

⁴⁷⁷Sapancalı, Dışlanma, s. 165.

⁴⁷⁸Recep Kapar, "Uygun İş bağlamında Çalışan Yoksullar", <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap48/06.pdf>, (29.12.2009).

⁴⁷⁹Castel, ss. 52-54.

⁴⁸⁰Çakır, s. 99.

toplumsal yaşamın sürekli huzursuzluk yaratan bir kaynağı haline gelerek⁴⁸¹ bazen ailenin dağılmasına bazense kişinin yaşamdan kopmasına yol açmaktadır.

Küresel ölçekte, çalışarak gelir elde ettiği halde, temel gereklerini karşılayamayan bundan dolayı yoksulluk sınırının altında kalanların sayısı giderek artmaktadır. Günümüzde, dünyanın birçok yerinde yaklaşık 610 milyon kişi günlük 1,25 dolar olarak kabul edilen mutlak yoksulluk sınırının altında açlık ve sefalet içinde yaşamaktadır. 1 milyar 200 bin çalışan ise, diğer yoksulluk sınırı olan günde 2 doların altında bir gelir elde etmektedir. Çalışan yoksulluğu, sadece gelişmekte olan ülkelere özgü bir durum değil, gelişmiş ülkelerin de sorunudur. Bugün, AB’de işgücünün % 7’si yani yaklaşık 14 milyonunu çalışan yoksullar oluşturmaktadır. AB’de toplam yoksulların % 27’si çalıştığı halde yoksuldur. ABD’de ise, 2000 yılı itibariyle, yaklaşık 6,5 milyon çalışanın yoksul olduğu bildirilmiştir⁴⁸².

Türkiye’de çalışan yoksulların durumuna bakılacak olursa:

- Yevmiyeli, kendi nam ve hesabına çalışan ücretsiz aile işçileri,
- Yoksulluğa meyilli istihdam statülerinin yaygın olduğu tarım ve inşaat işlerinde çalışanlar,
- Eğitim ve mesleki niteliği düşük çalışanlar,
- Hiçbir güvencesi bulunmayan kayıt dışı sektörde çalışanlar,
- Küçük ölçekli işletmelerde çalışanlar,
- Kalabalık ve nüfusu fazla ailelerde yaşayanlar,
- Yabancı ve kaçak çalışanlar,
- Çalışan kadınlar⁴⁸³ ile bu sayılanlara asgari ücretle çalışanlar da eklendiğinde büyük bir kesimin Türkiye’de çalışan yoksullar kategorisini oluşturduğu açıkça görülmektedir.

Günümüzde, korunmaya muhtaçlık bağlamında birçok sosyal sorunla karşılaşmaktadır. Toplumların karşılaştığı ve giderek önem kazanan sosyal sorunlardan birisi de içinde yoksulluğu da barındıran evsizliktir. Evsizliğin başlıca iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki, doğrudan nedenler, ikincisi ise, yapısal nedenlerdir.

⁴⁸¹Buğra, s. 35.

⁴⁸²Sapancalı Yaşam Kalitesi, s. 182.

⁴⁸³Kahraman, Çalışan Yoksullar, s. 168.

Doğrudan nedenler içerisinde ise;

- Birlikte yaşadığı, geniş aile ve arkadaşlarla anlaşmazlık,
- Kira veya ipotek borçları,
- Eşlerin ayrılması,
- Ev sahipleriyle sorunlar yer alırken;

Yapısal nedenler içerisinde;

- Sosyal konutların durumu,
- Konut ve sosyal güvenlik yardımlarının değişmesi,
- Sosyal dışlanma,
- İstihdam politikaları, aileler veya eşler gibi nedenler gösterilebilir⁴⁸⁴.

Evsizlik ise, sosyal bir sorun olmakla birlikte, tanımlanması açısından çeşitliliği olan bir kavram ve bir olgu olarak görülmektedir. Evsizliğin tanımı üzerinde uzlaşılmış değildir. Yapılan tanımlar, sadece diğer insanların evsizleri anlamasını sağlamayı amaçlamıştır. Bu nedenle evsizlik ile ilgili tanımlar dillere, kültürlere, ülkelere, ülkelerdeki sosyal, ekonomik, siyasal yapılara göre değişiklik gösterebilmektedir⁴⁸⁵. Bu anlamda “evsizlik”, bir konut veya barınakta değil kamuya açık mekânlarda uyumak ve yaşamaktır. Evsizlik; “uygun yerleşim koşullarının olmayışı ve sosyal marjinalizasyon”dur⁴⁸⁶. Bir başka ifadeyle, geleneksel konutların dışında sokaklar, terk edilmiş evler, parklar, otobüs durakları bankamatikler, köprü altları gibi konut olarak tasarlanmamış yerler, evsizler için uygun ama sağlıklı yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, evsizler sabit, sağlıklı ve düzenli olarak barınacak ve uyuyacak yerleri olmayan kimselerdir⁴⁸⁷.

Evsizler niteliklerine dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar:

- **Süreğen (Kronik) Evsizler:** Uzun süreden beri cadde ve sokaklarda yaşayan ve bunu normal kabul ederek yaşamlarını sürdürenler,
- **Epizodik Evsizler:** Bunlar ev yaşantısı ve sokak arasında gidip gelen zaman zaman evsiz kalan kişilerdir;

⁴⁸⁴Walsh ve diğerleri, ss. 336-337.

⁴⁸⁵Uğur Özdemir, “Evsizlik ve Evsizlere Genel Bir Bakış” **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 21, Sayı: 2, 2010, s. 78.

⁴⁸⁶Solmaz Türkcan ve Ahmet Türkcan, “Psikiyatri ve Evsizlik: Bir Gözden Geçirme Çalışması” **Düşünen Adam Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 4, 1996, s. 8.

⁴⁸⁷Nesrin İlhan ve Ayşe Ergün, “Evsizler ve Toplum Sağlığı”, **Aile ve Toplum Sağlığı Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 20, 2010, s. 80.

- **Geçici Evsizler:** Evsizlik süresi çok uzun olmayan evsizlerdir. Kendilerini tamamen toplumdan dışlanmış değil, toplumun bir parçası olarak görürler. Bu gruptaki kişiler evlerini, işlerini ve sosyal statülerini geri kazanmak için çaba sarf edenlerden oluşmaktadır⁴⁸⁸.

- **Gizli Evsizler:** Gizli evsizler daha çok, günlük ve sıra dışı işlerde çalışan, otobüslerde, tır ve kamyon gibi arabalarda, barakalarda, zaman zaman da arkadaşlarının yanında yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Bununla birlikte potansiyel evsizler ya da evsiz kalabilme ihtimali olan kişiler de bulunmaktadır⁴⁸⁹.

Düşük gelire sahip, yalnız aileler, işsizler, çocuk sayısı fazla olanlar ile genç kişiler arasında evsizliğe daha fazla eğilimin olduğu, bu grup veya kişilerin evsizliğe daha çok maruz kaldığı belirlenmiştir⁴⁹⁰. Evsizler arasında en önemli risk grubunu çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların sokağa itilmesinin başlıca nedenleri arasında öncelikle; göç, yoksulluk, kontrolsüz nüfus artışı, ailelerin eğitimsiz olması, parçalanması, sokaklarda zorla çalıştırılma, aile içi şiddet ve geçimsizlik, duygusal, fiziksel-cinsel istismar, çocuklara yeterince ilgi gösterilmemesi ve sevgisizlik öncelikle gelmektedir⁴⁹¹. Bununla birlikte, sokaklarda yaşayan ve özellikle soğuk kış günlerinde toplandıklarında, sayılarının gittikçe arttığı görülen evsizler veya bir başka ifadeyle “bi-mekân kişiler” Türkiye’nin yeni yoksullarıdır⁴⁹². Dünyada pek çok ülkenin sorunu olan evsiz insanlar, Türkiye’nin de sorunu haline gelmektedir. Hızla artan bu insanlar ailevi, ekonomik, ya da ruhsal nedenlerden dolayı sokağa düşmektedir. Bunların bir kısmı halkın verdiği para ve yiyeceklerle ihtiyaçlarını karşılarken bir kısmı ise, çöplerden topladıkları atık yiyeceklerle beslenip, yine çöplerden topladıkları kıyafetleri giymektedirler⁴⁹³.

Özellikle kış aylarının gelmesi ile birlikte evsizlerin zaten kötü olan yaşam koşulları giderek kötüleşmektedir. Evsizlerin bir kısmı, yerel yönetimlerin aldığı tedbirlerle, geçici olarak spor salonlarında ve otellerde kalırken, bir kısmı ise, soğuk kış günlerinde sokaklarda, park ve bahçelerde kalmaktadır. Kesin istatistikî veriler olmamasına karşın, evsizlerin en çok bulunduğu ilin İstanbul olduğu ve İstanbul

⁴⁸⁸S. Türkcan ve A.Türkcan, s. 10.; İlhan ve Ergün, s. 81.

⁴⁸⁹U. Özdemir, s. 79.

⁴⁹⁰Walsh ve diğerleri, ss. 337-338.

⁴⁹¹İlhan ve Ergün, s. 83.

⁴⁹²Karatay, s. 36.

⁴⁹³<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/39620.asp>, (19.12.2012).

sokaklarında 7 ile 10 bin arasında evsizin yaşadığı, Türkiye genelinde ise, evsiz sayısının 100.000'e ulaştığı tahmin edilmektedir⁴⁹⁴.

D. Engelliler

DSÖ sağlığı, sadece hastalık ve sakatlık hali olmayıp kişinin ruhen ve bedenen de tam bir iyilik halinde bulunması olarak tanımlamaktadır⁴⁹⁵. Konuya sağlık açısından bakıldığında engellilik sağlık tanımının kapsamı dışında kalmakta ve engelli kişilerde sosyal politika açısından korunmaya muhtaç gruplar arasına girmektedir. Engelliler de yasal, sosyal, kültürel ve ekonomik haklara, bir başka deyişle insan haklarına sahiptir. Bu nedenle, engellilik; sağlık, eğitim, kültür, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler gibi tüm sosyal amaçlı sektörler ile mali sektörlerin konusuna girmektedir. Türkiye'deki engellilerin sayısı ile ilgili farklı rakamlardan söz edilmektedir. Rakamsal tahminler ne olursa olsun, önemli bir düzeyde engelli bir nüfusa sahip olduğumuz bir gerçektir. Günümüzde, dünya nüfusunun yaklaşık % 10'undan fazlası bir başka ifadeyle 600 milyondan fazla kişinin engelli olduğu tahmin edilmektedir. Ancak, olaya sadece engelliler açısından bakıldığında değerlendirme eksik kalmaktadır. Çünkü, engelliler aileleriyle birlikte düşünüldüğünde, dünya nüfusunun yarıya yakınının engellilikten etkilendiği görülmektedir⁴⁹⁶.

2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 3. maddesinde “doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi” engelli, olarak tanımlanmıştır. Engellilere yönelik sosyal hizmetlerde, son yıllarda olumlu bazı gelişmeler olsa da toplumun ayrılmaz

⁴⁹⁴<http://turktime.com/haber/Evsizleri-Hatirlamak-Icin-Sokakta-Geceliyorlar/117371>, (19.12.2012)., Devlet Evsizlere Sığınak Yapmakla Yükümlüdür, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/144279-devlet-evsizlere-siginak-yapmakla-yukumludur>, (14.04.2013).

⁴⁹⁵Ergün Yazıcı ve Derya Alımaoğlu Yemişçi, “Engellilere İlişkin Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları: İzmir İli Bakımından Bir Değerlendirme” **II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler**, (Ed. Mesut Gülmez ve diğerleri), Petrol-İş Yayını Yayın No: 113, İstanbul, 2010, s. 189.

⁴⁹⁶**Engelli Haklarında Sıkça Sorulan Sorular**, Uluslar arası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2008, s. 7.

bir parçası olan engellilerin toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi işlevinin tam olarak yerine getirildiği söylenemez.

Türkiye'de, engellilerin toplumla bütünleşmesi yönünde sorun yaşadıkları bilinmektedir. Yaşamın pek çok alanına yayılan bu sorunlar, engelli kişilerin toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir. Sürekli sorunlarla boğuşan ve sorunlarına anlamlı çözümler üretemeyen kişiler, kendilerini mutsuz hissetmektedir. Bu durum kişinin kendisini gerçekleştirme hakkını ortadan kaldırmakta düşük yaşam kalitesine neden olmaktadır⁴⁹⁷. Ayrıca, herkes için söz konusu olan sosyal haklar engellilerin var olan konumları değişmediği sürece ulaşılabilir değildir. Bu nedenle farklı ihtiyaçları olan engellilerin sadece eşitlik anlayışıyla kabul görmelerinin ötesinde desteklenmeleri de gerekir. Engelliler için seyahat özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma hakkı, mülkiyet hakkı engelli olmaları nedeniyle çoğunlukla bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü engelliler çoğu zaman klasik ve sosyal haklara ulaşma olanağından bile yoksundur⁴⁹⁸.

E. Kadınlar

Korunmaya muhtaç gruplar ve özel olarak korunması gereken kişiler kapsamında kadınlar da bulunmaktadır. Kadın, erkek eşitsizliği ve kadınların ötekileştirilmesi bütün dünyada ve üstelik yaşamın her alanında karşımıza çıkan bir olgudur. Böyle bir olgunun varlık nedenlerine baktığımızda öncelikli olarak ataerkil toplum yapısı karşımıza çıkmaktadır. Kadının ötekileştirilmesi anatomik yapısıyla ilişkilendirilmek istense de bunun asıl nedeni toplumsal cinsiyet ile kadına ve erkeğe atfedilen cinsiyet rolleridir. Ataerkilleşmenin kadına biçtiği rol her yerde karşımıza çıkmakta ve kadın özel alana kapatılarak kamusal alandan dışlanmaktadır⁴⁹⁹. Bu aynı zamanda kadınların istihdamdan dışlanmasını beraberinde getirmektedir. Kadınlar sadece istihdamdan dışlanmakla kalmayıp, işgücü piyasasındaki değişimlerden de ilk önce onlar etkilenmektedir. Daha önce, erkekler tarafından

⁴⁹⁷Kasım Karataş, “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları”, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engellitoplum.htm>, (25.05.2010).

⁴⁹⁸Fatma Gökmen, “Türkiye’de Özürlü Haklarının Gelişimi”, **Özveri Dergisi**, <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov8/ov8mak4.htm>, (26.04.2010).

⁴⁹⁹Bülent Kara, **Sosyal Haklar ve Özel Olarak Korunması Gereken Kişiler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2008, s. 83.

beğenilmeyen ve onların yapmak istemediği, buna karşın birçok kadının sigortasız ve güvencesiz olarak çalıştığı işler artık erkeklerin egemenliğine terk edilmektedir. Gerek işgücü piyasasındaki değişim ve gerekse ekonomik dalgalanmalardan kaynaklanan nedenlerle işini kaybeden birçok erkek, daha önce kadınların çalıştığı, kâğıt ve çöp toplayıcılığı, ev-büro temizlikleri, tarla bağ ve bahçe işleri gibi işlerde çalışmakta, kadınların bu alanlardan dışlandığı görülmektedir.

Kadın ve erkek eşitliği geçerli gibi görünse de, pratikte durum hiç de öyle değildir. Hâlâ kadınların eğitim oranı erkeklerden düşüktür. Türkiye’ de okuma yazma bilmeyen toplam 3.825.644 kişi içinde kadınların sayısı 3.125.244 kişidir. Buna karşılık okuma yazma bilmeyen erkek sayısı ise, 700.400’dür. Bununla birlikte, yerel yönetimler ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kadınların temsil edilme oranlarının azlığı da göze çarpmaktadır⁵⁰⁰. Kadınların eğitim ve mesleki gelişimlerini artıramaması, kadın yoksulluk oranını artırmaktadır. Eğitim şanslarının eşitliğine rağmen kadınlar daha az nitelikli eleman olabilmektedir. Kadınların çalıştığı işler daha çabuk kaldırılmakta, güvencesiz, kısa süreli ve tam zamanlı olmayan işlerde çalışma, kadınlar arasında sık görülmektedir. Çocuk bakımı çoğunlukla onlara bırakılmakta eve bağımlı hale getirilmektedir. Bu nedenle kadınların yoksulluk oranı daha fazladır⁵⁰¹.

SHÇEK, kadın ve aileye yönelik hizmetleri yerine getirmek üzere, 1993 yılında toplum merkezlerini hizmete sokmuştur. Bu merkezlerde öncelikle kadın ve çocuklara hizmet götürülmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte, toplum merkezlerinin amacı, kentin dezavantajlı konumundaki yörelerinde yaşayanların, daha iyi yaşam koşullarına ulaşması ve kentle uyumunun sağlanması için gerekli hizmetlerin verilmesidir. Toplum Merkezlerinde, iç göçten etkilenmiş, kentin yanı başında olup, kaynaklara ulaşamayan ve eşit fırsatlardan yoksun kalan dezavantajlı gruplara, hizmet sunulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında; koruyucu önleyici, eğitici, geliştirici hizmetlerin sunulması, kadının kişi olarak güçlendirilmesi ve üretime katkısının sağlanmasına öncelik verilmektedir⁵⁰².

⁵⁰⁰http://www.ksqm.gov.tr/Pdf/tr_de_kadinin_durumu/trde_kadinin_durumu_2011_nisan.pdf, (06.05.2011).

⁵⁰¹<http://www.sncweb.ch/turkisch/dosya/working-poor.htm>, (19.12.2010).

⁵⁰² SHÇEK 2010 yılı faaliyet raporu, <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/06.05.2010%20TarihliFAALİYET%20RAPORUson.pdf>, (21.05.2011).

Toplum merkezlerinin dışında kadınlara hizmet veren bir başka sosyal hizmet kuruluşu da “Kadın Konuk Evleri”dir. Kadın konuk evleri, hem Aile Sosyal Politikalar Bakanlığına hem yerel yönetimler hem de sivil toplum kuruluşlarına bağlı olarak “Kadın Konuk Evlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik” doğrultusunda faaliyet göstermektedir⁵⁰³. Bu bağlamda, kadın konukevleri, eşler arası anlaşmazlık nedeniyle evini terk eden ya da terk edilmesi nedeniyle yardıma ihtiyaç duyan, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismara uğrayan, boşanma veya eşin ölüm nedeni ile ekonomik ve sosyal yoksunluk yaşayan, istenmeyen evliliklere zorlanan kadınlara hizmet vermektedir. Anılan grupların yanı sıra, evlilik dışı çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından kabul edilmeyen, alkol veya uyuşturucu madde bağımlısı olup tedavi görerek alışkanlıklarını terk eden, cezaevinden yeni çıkmış olup yardım ve desteğe ihtiyacı olanlar ile çevre koşulları nedeniyle ekonomik ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınlar da varsa çocukları ile birlikte kadın konuk evlerinden yararlanmaktadır.

Konuk evlerinde, barınan kadınların yanlarında getirdikleri çocukların sağlık, psikososyal ve hukuki yardım, beslenme, giyim, eğitim, öğrenim, harçlık, ulaşım vb. ihtiyaçları da bu merkezler tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, kadınların aileleri ya da eşleri ile olan anlaşmazlıklarının incelenmesi ve sorunlarının giderilmesine yönelik mesleki çalışmalar yapılmaktadır. Mesleki çalışmalar kapsamında; şiddet sonucu ortaya çıkan umutsuzluk, değersizlik, suçluluk, utanç ve korku gibi duyguların aşılması, özgüven ve özsaygının yeniden kazanılması, yeni yaşam seçeneklerini sağlıklı biçimde belirleyebilmeleri için psikolojik destek, danışmanlık, hukuksal rehberlik hizmetleri önemli bir yer tutmaktadır⁵⁰⁴.

Kadına yönelik şiddet, dünyada en yaygın ancak en az tanımlanmış insan hakları ihlallerinden birini oluşturmaktadır. Şiddete maruz kalan kadınlarla ilgili yapılan araştırmalarda, düşük sosyoekonomik durum, stres, ruhsal hastalıklar, intihar girişimi, çok çocuğa sahip olma, madde bağımlılığı ve sosyal destek yoksunluğu

⁵⁰³Kadın Konuk Evlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 05.01.2013 tarih ve 28519 sayılı Resmi Gazete.

⁵⁰⁴SHÇEK 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/06.05.2010%20TarihliFAALIYET%20RAPORUson.pdf>, (21.05.2011).

kadınların şiddete uğramasında yüksek risk faktörlerinden olduğu saptanmıştır⁵⁰⁵. Kadınlara yönelik şiddet, DSÖ tarafından cinsiyete dayanan ve onu inciten, ona zarar veren fiziksel, ruhsal ve cinsel hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde ve özel yaşamında ona baskı uygulanması ve özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranış olarak tanımlanmıştır. Kadına yönelik şiddet türleri arasında fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddetin görülme sıklığı fazladır. Bütün bunların hepsi elbette kadınlar üzerinde psikolojik ve ruhsal şiddete dönüşmektedir. Şiddete en fazla uğrayan gruplar arasında 30 yaş altı çocuklu kadınlar, kız çocukları, gelişme çağındaki kızlar, HIV’li kadınlar ile her yaştaki kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, evsizler, göçmen ve mülteciler ile etnik azınlık mensupları önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca kadına uygulanan şiddet, yaş, din, sosyoekonomik durum ve etnik kökenden etkilenmemektedir. Yapılan araştırmalar, şiddetin sosyoekonomik durumu iyi olan ve statü sahibi eğitimli kişiler arasında da yaygın olduğunu göstermiştir⁵⁰⁶.

Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırmaları sınırlı sayıdadır. Bu alanla ilgili ilk çalışma Aile Araştırma Kurumu tarafından, son çalışma ise, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan 2008 yılı “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”dır. Araştırma sonuçları dikkate alındığında:

- “Ülke genelinde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınların oranı % 39,
- Yaşamının herhangi bir dönemde duygusal şiddet yaşayan kadınların oranı % 43,9,
- Sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı % 15,3,
- Fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma oranı % 41,9,
- Kentte fiziksel şiddete maruz kalanların oranı % 38, kırdada ise, % 43,
- En az bir kez fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınlardan eğitimi olmayanların oranı % 55,7, lise ve üzeri düzeyde eğitim alanların oranının ise, % 27 olduğu görülmektedir. Yaşadıkları şiddeti kimseye anlatamayan kadınların

⁵⁰⁵Aslı Köse ve Ayşe Beşer, “Kadının Değiştirilebilir Yazgısı “Şiddet”, **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 4, 2007, s. 114.

⁵⁰⁶Nüket Subaşı ve Ayşe Akın, “Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri ve Sonuçları”, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf, (21.03.2013).

oranının ise, % 48,5 olduğu ve birçok kadının da gebeliği esnasında şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir⁵⁰⁷.

Kadınlar, şiddet türlerinin pek çoğunu bir arada yaşayabilmektedir. Gerek cinsel ve gerekse fiziksel şiddetin aynı anda gerçekleşmekte olduğu, şiddete maruz kalmanın sadece eğitim düzeyi düşük olan kadınlar arasında olmadığı görülmektedir. Eğitim düzeyi daha yüksek olan kadınlar arasında bile her 10 kadından 3'nün eşleri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldığı araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca, kadınların yaşamlarındaki en yaygın şiddeti eşlerinden gördükleri ve kadınların % 7'sinin çocukluk çağında (15 yaşından önce) cinsel istismarı yaşamış oldukları ifade edilmektedir. Bu bağlamda, diğer şiddet türleri de dikkate alındığında şiddete uğrayan kadınların oranının bir hayli fazla, olduğu görülmektedir⁵⁰⁸.

Sonuç olarak, gerek kadına yönelik şiddet ve gerekse aile içi şiddet ile ilgili araştırmalar tüm toplumlarda ve Türkiye'de sorunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Aile içi şiddet, gerçekte çok sık olmakta birlikte, bilinen ve ortaya çıkan vakaların sayısının oldukça az olduğu da bilinen bir gerçektir⁵⁰⁹. Gerek aile içi şiddet ve gerekse kadının görmüş olduğu toplumsal şiddet genelde gizlenme eğilimine sahiptir. Daha çok sağlık sorunları yaşandığında adli vaka olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü aile içi şiddetin önlenmesinde kurumlarla işbirliği yapılmasını gerçekleştirmek için girişimlerde bulunmuştur. Söz konusu müdürlük, Sağlık Bakanlığında aile içi şiddetin bir sağlık sorunu olarak tanımlanması, sağlık hizmetlerinin sunumunda kadına yönelik şiddetin dikkate alınması; birinci basamak sağlık kuruluşlarında çalışan ebelerin ve hemşirelerin ev ziyaretleri ve rutin çalışmaları içine, kadına karşı şiddet konusunun dâhil edilmesini istemiştir⁵¹⁰. Sağlık Bakanlığı da gerek aile içi şiddet ve gerekse kadına yönelik

⁵⁰⁷http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/trde_kadin_2012_ekim.pdf, (01.04.2013).

⁵⁰⁸http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/trde_kadin_2012_ekim.pdf, (01.04.2013).

⁵⁰⁹Köse ve Beşer, s. 114.

⁵¹⁰<http://www.aileicisiddet.net/yayinlar/uepkapakson.pdf>, (06.04.2013).

şiddet konusunda merkez ve taşra teşkilatlarında eğitim yaparak, şiddetin her türlüşünün adli vaka olarak bildirimini zorunlu hale getirmiştir⁵¹¹.

F. Teknoloji Bağımlıları veya Mağdurları

Bilişim teknolojilerinin gelişimi ve yaygınlaşması teknolojik alanda birçok yeniliğin oluşmasına ve refah artışına katkıda bulunurken beraberinde birçok olumsuzluğu da taşımaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gittikçe hızlandığı ve aynı hızla günlük yaşamımıza girdiği düşünülduğünde cep telefonları, bilgisayarlar ve internet teknolojileri yaşamımızda vazgeçilmez hale gelmiştir. Ancak, bilgisayar ve internet kullanımı yaşamımızda istenilen bilgiye anında ulaşip paylaşabilme kolaylığı yanında, çok sık kullanımından kaynaklanan birçok problemi de beraberinde getirmektedir. İnternet, bir bilgi ve iletişim kaynağı olmanın ötesinde, bazı kişiler için “bağımlılığa” dönüşmüş durumdadır. Birçok kişi, gerçek dünyada karşılığını bulamadığı tutkuları ve tutsaklığı sanal dünyada yaşamaktadır. Teknolojinin getirdiği yeni bağımlılık türleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları;

- Telefonla konuşmak,
- Mesaj göndermek,
- İnternet kullanımı,
- Bilgisayar,
- Playstation,
- İpod'dur.

Bu bağlamda internet, hem sosyal iletişimi artıran hem de sosyal izolasyona neden olan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternetin uygun ve yerinde kullanımı iletişimi kolaylaştırırken amaç dışı kullanımı farklı sorunları beraberinde getirmektedir. Günlük pratikte, internet ve bilgisayar bağımlılığının çok farklı tipleriyle karşılaşılmaktadır. İnternet bağımlılığına en fazla maruz kalanlar; bilgisayar kurtları, çevrimiçi kumarbazlar, sanal seks meraklıları, arkadaş arayanlar, bilgi bağımlıları şeklinde⁵¹² sıralanabilir. İş ve özel yaşamda bilgisayar kullanımının hızla artmasının verimliliği artırdığı bir gerçek olsa da sağlık sorunlarını da

⁵¹¹http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/trde_kadin_2012_ekim.pdf, (01.04.2013).

⁵¹²İnternet Bağımlılığı, http://www.bagimlilik.info.tr/internet_bagimliliği.html, (02.10.2012).

beraberinde getirdiği söylenmektedir. Çok uzun süre bilgisayar başında hareketsiz kalma, kas iskelet sistemi rahatsızlıklarına neden olurken, zaman zaman da metabolik rahatsızlıklar sonucu ölüm gerçekleşmektedir⁵¹³.

⁵¹³Korkunç Sinsi Bir Tehlike: Akciğer Embolisi: <http://www.anindatepki.com/saglik-bilgi-yardim/korkunc-sinsi-bir-tehlike-akciger-embolisi/?PHPSESSID=3fdbd616d5097d8256b1c4581abe9a74>, (02.10.2010)., Ofis Çalışanları Dikkat;http://www.sabah.com.tr/multimedya/galeri/yasam/ofis_calisanlari_dikkat, <http://www.maxicep.com/saglik-kosesi/dikkat-bilgisayar-basinda-uzun-zaman-gecirenler-radyasyon-tehlikesi-altinda-yasiyor-61411.html>, (02.03.2013).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA VERİLEN SOSYAL HİZMETLER

Geçmişte, çocukların bakım ve yetiştirilmesi, sadece anne babanın hak ve görevi olduğu kanısı yaygınken, bugün bu kanı değişmiştir. Artık, çocuğun korunmasında aile ile birlikte toplumun da sorumluluğunun olduğu kabul edilmektedir. Zamanla küçülen, parçalanmış ailenin tek başına çocuğu koruyamadığı, çocukların korunmasında sadece anne babanın değil, toplumun da rolü olduğu kavranmaya başlanmıştır⁵¹⁴. Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan hizmetler, sosyal hizmetlerin temel alanlarından biridir. Bu nedenle, muhtaçlık koşulu her ne olursa olsun, çocuk hangi nedenle korunma altına alınırsa alınsın, kendi durumuna uygun bir hizmet modelinden faydalanmaya ve kendi kendine yeterli hale gelinceye kadar korunmaya hakkı bulunmaktadır⁵¹⁵.

I. BAKIM YÖNTEMLERİ

Geçmişte olduğu gibi bugün de korunmaya muhtaç çocuklar ve bakım hizmetleri sosyal politika problemlerinden birini oluşturmaktadır. Genelde, sosyal politikanın kapsamı içindeki yoksullar, yaşlılar, hastalar, engelliler ve diğer dezavantajlı gruplar, özelde ise, toplumların geleceği olan “korunmaya muhtaç çocuklar” her zaman özel bir önem taşımaktadır. Nitekim, çocukların korunması sosyal politika tarihinde öncelikli kanuni düzenlemeler içinde yer almıştır⁵¹⁶.

Koruma altına alınan çocuklar, anne ve baba ile birlikte yaşama gibi en temel haklarından yoksun kalmış ya da bırakılmış veyahut çocuğun güvenliği açısından

⁵¹⁴Kasım Karataş “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Koruyucu Aile Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınlar No: 6, Ankara, 2008, (Koruyucu) s. 41.

⁵¹⁵İbrahim Cılga, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Mülki Amirlere Düşen Başlıca Görevler”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 378, 1988, (Sosyal Hizmetler), s. 204.

⁵¹⁶Hasan Şenocak, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri” **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4637, Sayı: 51, İstanbul, 2006, (Bakım Yöntemleri), s. 177.

artık anne ve baba ile birlikte yaşaması mümkün olmayan çocuklardır⁵¹⁷. Bu çocuklar, fiziksel ve ruhsal açıdan yaşamlarını tek başlarına devam ettiremeyeceklerinden, onların bakım ve gözetimleri büyükleri tarafından karşılanmak durumundadır. Bu kapsamda onların kişiliklerinin düzgün bir biçimde oluşması, doğru değer yargılarına sahip olmaları, özgüvenlerini kazanmaları, hukuki haklarının korunması da en az bakım ve beslenmeleri kadar önemlidir. Teorik olarak çocuk açısından bütün ihtiyaçların fedakârca ve doğru bir şekilde karşılanabileceği en köklü kurum ailedir. Bu nedenle, çocukların kendi ailelerinin gözetimi altında yetişmeleri, hak ve menfaatlerinin ebeveynleri tarafından korunması esastır⁵¹⁸.

Çocukların normal gelişmesini tamamlaması ancak normal bir aile düzeni içinde gerçekleşir. Çünkü çocuk ve aile arasındaki ilişkiler çocuğun gelişmesinde ve kişilik kazanmasında önemli rol oynar. Ailelerin çocuk veya çocuklarla ilgilenmemesi, kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirmemesi çocukların maddi ve manevi yönden yoksun kalmalarına neden olur. Maddi ve manevi yoksunluğun yanı sıra kimi çocuklar bazen anneden bazen babadan yoksun bulunmakta, bazense bir anne ve babaya bile sahip olamamaktadır. Anne ve babası belli olmayan çocukların durumu bu şekildedir⁵¹⁹.

Koruma altına alınan çocuklara yönelik geliştirilen bakım modelleri, ülkeden ülkeye ve o ülkenin sosyoekonomik kültürel yapısına bağlı olarak değişim göstermektedir. Öncelikle kurum bakımı olarak çocuk yuvası, yetiştirme yurdu gibi kuruluşlarla hizmet verilmiştir. Ancak, bugün Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika'da büyük ve kalabalık bakım evlerinin kapatıldığı bilinmektedir. Buna karşın özellikle üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelere çocuk yuvaları ya da yetiştirme yurtları gibi kurumsal modellerin halen yaygınlığını koruduğu da bir gerçektir⁵²⁰.

Türkiye'de korunmaya muhtaç çocukların sosyalleşmeleri için farklı bakım yöntemleri kullanılmaktadır. Bu bakım yöntemleri verilirken, her çocuğa aynı bakım

⁵¹⁷Atalay Yörükoğlu, "Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları", **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Ed. Rana Uslu), Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara Üniversitesi Yay, Ankara, 2004, (Koruma), s. 3.

⁵¹⁸Şevket Topal, "Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslam Hukukunda Velayet ve Vesayet Yetkisi", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Sayı: 3, 2006, s. 250.

⁵¹⁹Zevkliler, ss. 173-172.

⁵²⁰Şimşek ve diğerleri, s. 235.

yöntemi değil, çocuk için alınan korunma kararı ile çocuk veya çocukların özelliklerine göre bakım yöntemi seçilmektedir. Bu bakım yöntemleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir: Çocuğun ailesi ve yakınları yanında bakım ve korunması, kurum bakımı, koruyucu aile, evlat edinme, grup evleri, koruyucu evler⁵²¹ çocuk evleri ile vakıf evlerinde bakım⁵²² ve korunma gibi hizmetlerdir.

A. Çocuğun Aile Ortamında Bakımı ve Korunması

Türkiye’de en küçük ölçekli yaşam ünitesi olarak kabul edilen aile⁵²³, çocuğun kendini diğerleriyle özdeşleştirdiği, özdeşim kurduğu ilk toplumsal gruptur. Anne ve baba aile ortamında çocuğa model oluşturarak onun duygu ve düşüncelerini biçimlendirip, benlik algısını geliştirerek davranışlarını pekiştirir. Bir başka ifadeyle, aile üyeleri çocuğun yaşamının her aşamasında başat rol oynar⁵²⁴. Bu bağlamda aile, ideal koşullarda çocuğun duygusal ve sosyal yaşamını etkilemede ve şekillendirmede önemli rol üstlenmiştir. Ailenin bu rolünü yerine getiremediği durumlarda, çocukların korunması için başta kurum bakımı olmak üzere çeşitli çözümler üretilmiştir. Korunmaya muhtaç çocukların her türlü bakım ve gereksinimlerini karşılamak üzere kurulan çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları da bu amaçla kurulmuş kuruluşlardır. Ancak, bu kuruluşlar her ne kadar bu amacı yerine getirmek için çaba harcasalar da amacın gerçekleşmesi açısından yetersiz kalmaktadırlar. Bu nedenle, çocukları kurum bakımına almaktansa, çocukların ailesine maddi ve

⁵²¹Gonca Yılmaz, “Yetiştirme Yurdu ve Yuvalarda Yaşayan Çocuklar”, **Pediyatrik Bilimler**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2006, s. 103.

⁵²²İmren Aykut, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Özel Bir Proje: Vakıf Evleri” **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No:4669, Sayı: 52, İstanbul, 2007, s. 339 vd., Vakıf Evleri çalışması, İmren Aykut tarafından başlatılan bir çalışmadır. Evler 7’şer kişilik kız gruplarından oluşmakta ve kurum bakımından yararlanmış veya yararlanmakta olan kız çocuklarının hayata hazırlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla, normal bir ev yaşantısının nasıl olduğu, komşuluk ilişkileri toplumun gelenek ve görenekleri bu evde kalan kişilere sorumluluk verilerek öğretilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışma için SHÇEK’le işbirliği yapılarak, evlerde barınmaya alınan kız çocukları veya genç kızlar, genellikle kurum bakımı alan ilköğretimi bitirmiş 15 yaş ve üzerinde olanlar ile 18 yaşını bitirerek kurumdan ayrılmış kişilerden oluşmaktadır. Geniş bilgi için bkz, Aykut, s. 337 vd.

⁵²³Azize Nilgün Canel, *Aile Yaşam Becerileri*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2. baskı, İstanbul, 2012, s. 4.

⁵²⁴Erkan, *Korunmaya Muhtaç*, ss. 1-2.

psikolojik destek sağlayıp, onların kendi ailesiyle yaşayabilme olanaklarını artırmak en uygun yöntem olacaktır⁵²⁵.

Bu bağlamda, korunmaya muhtaç çocuklar için öncelikli bakım yöntemi varsa kendi ailesinin veya akrabasının yanında korunmasıdır. Bu bakım yönteminin ortaya çıkışı oldukça eskidir. İngiltere’de 1601 yılında uygulamaya konulan “Yoksulluk Kanunu”nu ile muhtaç çocukların sorumluluğunu yüklenmiş olan anne, baba ve akrabalara nakdi yardım yapılması öngörülmüştür. Türkiye’de ise, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nda çocuğun kendi ailesi veya akrabası yanında korunması yöntemi öngörülerek, ekonomik yönden desteğe ihtiyaç duyan ailelerin parasal ve nesnel hizmetlerden yararlandırılacağı ifade edilmiştir⁵²⁶.

Bu tür hizmetten, ailesi veya yakın akrabaları olan ve sadece belli bir süre korunması gereken çocuklar yararlanmaktadır. Bazı durumlarda aile maddi destek ve rehberlikten yoksun olduğu için çocuğun ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve ona uygun bir ortam sağlayamamaktadır. Bu durumda, yetiştirme yurtlarının yatılı okul gibi algılanmasından kaynaklanan bir düşüncenin etkisiyle, özellikle yoksul ana ve babalar korunma kararı aldırarak çocuklarını, bakım ya da yetiştirme yurtlarına vermektedir. Ancak, yoksulluk gerekçesi ile çocukların ailelerinden alınarak kurumlara konulması, çocuklar açısından kabul görmeyen oldukça sakıncalı bir koruma şeklidir. Bu nedenle, zorunlu hale gelmedikçe anne, baba ve çocukların ortak yaşantısını, çocuk ile anne ve baba arasındaki günlük ilişkileri parçalamamak gerekir⁵²⁷.

Ortaya çıkan bu olumsuz durumun engellenmesi için SHÇEK Kanunu ile yoksulluk kökenli nedenlerle çocukların yatılı kurumlarda bakımını önleyen ve ülkenin sosyal hizmet alanındaki kaynaklarının daha rasyonel kullanılmasını sağlayan bir sisteme geçilmesini sağlayacak düzenleme yapılmıştır⁵²⁸. SHÇEK Kanunu'nun 9. maddesinin “d” bendi yasal dayanak alınarak çıkartılan “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği” ile

⁵²⁵Songül Tümkaya, “Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması” <http://www.tebd.gazi.edu.tr/c3s4.html>, (21.02.2013).

⁵²⁶Akyüz, Ulusal, s. 472.

⁵²⁷Akyüz, Ulusal, s. 472.

⁵²⁸Şenocak, Bakım Yöntemleri, s. 180.

çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlayacak imkânlar getirilmiştir⁵²⁹. Bu yöntemle çocuklar hem aileleriyle kalmakta hem de aile çevresinin kuralları çocukların gelişmesine fayda sağlamaktadır⁵³⁰. Böylece çocukların aile ve diğer yakınlarıyla bağları devam ettirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım yöntemleri arasında, biyolojik ailenin desteklenerek çocuğuna bakabilecek duruma getirilmesi, ailesiyle yaşamaları mümkün olmayan çocukların ise, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinden yararlandırılması yer almaktadır. Koruyucu aile ve evlat edinme olanağının bulunmadığı durumlarda ise, anne modellerinin olduğu küçük grup evlerinin açılması benimsenmiştir⁵³¹.

Türkiye'de, geçmiş yıllarda korunma ve bakım ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerin, kurum bakımında yoğunlaşması söz konusu iken SHÇEK, her çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yaşama hakkının olduğu gerçeğinden hareketle, çocukların aile yanında bakımlarının sağlanmasını hizmet önceliği olarak belirlemiştir. Bu bağlamda, 2005 yılında muhtaçlıkları nedeniyle korunma kararı alınarak Kurum hizmetlerinden yararlanmak isteyen çocukların korunması, bakımı ve yetiştirilmelerine yönelik hizmetlerin mümkün olduğu ölçüde kendi yaşam ortamlarında verilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, kurum bakımına alınan çocukların aile ve yakınları, sosyal yardım ve hizmetlerle güçlendirilerek çocuklarını kurum bakımından en kısa zamanda geri almalarına yönelik çalışmalara öncelik ve ağırlık verilerek “aileye dönüş ve aile yanında destek projesi” uygulamaya konulmuştur⁵³².

Proje ile kişinin korunmasına yönelik hizmetlerin mümkün olduğu ölçüde, kendi yaşam ortamlarında verilmesi, kurum bakımına alınan çocukların öz ailelerinin güçlendirilmesine çaba sarf edilmektedir. Yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere, kaynakların yeterliliği ölçüsünde ayni ve nakdi yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlardan öncelikle, korunma kararı alınarak bir kuruluştaki bakım ve korunma altında olan çocuklar, korunma kararı alınmış ve kurum bakımına yerleşmek için sıra bekleyen çocuklar ile hakkında korunma kararı alınma

⁵²⁹Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği, 28.9.1986 tarih ve 19235 sayılı Resmi Gazete.

⁵³⁰Friedlander, s. 372.

⁵³¹Erol ve Şimşek, s.133.

⁵³²SHÇEK 2007 Faaliyet Raporu, <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2007.FAALIYET.RAPORU.GIRIS.pdf>, (18.06.2011).

talebiyle başvuruda bulunulmuş ancak korunma kararı alınmaksızın ekonomik destek ile ailesi yanında bakılabilecek durumda olan çocukların aileleri yararlanmaktadır⁵³³.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlükleri, çocuklarının korunma altına alınması için başvuruda bulunan ailelerin taleplerini değerlendirmektedir. Taleplerin ekonomik yoksunluktan kaynaklandığının belirlenmesi durumunda, bu çocuklar için korunma kararı alınmaksızın Kurumun aynı ve nakdi yardım hizmetleri ile diğer koruyucu, önleyici, destekleyici ve geliştirici sosyal hizmet uygulamalarıyla çocukların aileleri ve yakınları yanında bakımları sağlanmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (ÇHGM), kurumsal politikası gereği, çocuğun aile ortamında kalmasının sakıncalı veya riskli olacağı tespit edilmedikçe ailenin, aynı ve nakdi yardım yoluyla desteklenerek çocuğun aile yanında bakımına öncelik verilmektedir⁵³⁴.

Korunmaya muhtaç çocukların aile ve yakın akrabalarının yanında bakılıp korunma projesinin iki önemli ayağı bulunmaktadır. Bunlardan ilkinin; kurum bakımına alınan çocukların, öz ailelerini sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle güçlendirerek, çocuklarını kurum bakımından en kısa zamanda geri almalarına yönelik çalışmalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda Projenin başladığı Nisan 2005'den, 2012 yılı sonu itibarıyla 8.861 korunma kararlı çocuk nakdi yardımla desteklenmek suretiyle kurum bakımından aile veya yakınları yanına döndürülmüştür. Projenin ikinci ve en önemli ayağını ise, muhtaçlıkları nedeniyle korunma kararı alınarak Kurum hizmetlerinden yararlanmak isteyen çocukların korunması, bakımı ve yetiştirilmelerine yönelik hizmetlerin, mümkün olduğu ölçüde kendi yaşam ortamlarında verilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda, 2012 yılı sonuna kadar 33.344 çocuk korunma kararı alınmadan, nakdi yardımla aile veya yakınları yanında desteklenmiştir⁵³⁵.

İl müdürlüklerince yapılan sosyal inceleme çalışmaları sonucunda, bir çocuğun sosyal yardımlarla desteklenerek ailesi yanında korunması uygun görülmüş

⁵³³SHÇEK "2007 Yılı Faaliyet Raporu", <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2007.FAALIYET.RAPORU.GIRIS.pdf>, (18.06.2011).

⁵³⁴SHÇEK "2007 Yılı Faaliyet Raporu" <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2007.FAALIYET.RAPORU.GIRIS.pdf>, (18.06.2011).

⁵³⁵SHÇEK "2008 Yılı Faaliyet Raporu" <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2008.FAALIYET.RAPORU.pdf>, (18.06.2011), http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf, (14.04.2013).

ise, bunların ailelerine geçici veya sürekli nitelikte ayni ve nakdi sosyal yardımlar yapılmaktadır. Öte yandan kuruluşlarda bakılan ancak Kurumca ayni ve nakdi yardım sağlanması halinde öz ailesi yanına dönebilecek durumdaki çocuklara, çocuğun rızası, öz ailenin bakım taahhüdü ve kurum yetkililerinin uygun görmesi üzerine ayni ve nakdi yardım desteğinde bulunmaktadır. Bu yardımlardan; haklarında korunma kararı alınmış ve desteklendikleri takdirde aile, anne, baba veya akrabaları yanına dönebilecek çocuklar ile yuvalara veya yurtlara yerleştirilmek üzere sıra bekleyen çocuklar ve yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle yetiştirme yurtlarından ayrılan ancak muhtaçlıkları devam eden çocuklar da yararlanmaktadır⁵³⁶.

B. Kurum Bakımı

Korunmaya muhtaç olduğu tespit edilen çocuk ya da çocuklara, onların yüksek yararları göz önünde bulundurularak uygun hizmet modelleri ile hizmet sunulmaktadır. Kurum bakımı da öz ailesi veya koruyucu aile yanında kalması veya diğer bakım hizmetlerinden yararlanması mümkün olmayan korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmet modellerinden birisidir.

1. Tanımı

Kurum bakımı, kendi başına hareket edemeyen, başkalarına bağımlı, düşük yaşam standartlarında yaşayan güçsüz, kimsesiz, duyarsızlaşmış ve sosyal dışlanmaya (damgalanmaya) maruz kalmış, korunmaya muhtaç kişilerin sağlık, sosyoekonomik ve psikolojik gereksinimlerinin uzman kişilerce karşılandığı⁵³⁷ ve onların refah ve mutluluğunu hedef alan sosyal hizmet türüdür. Ancak, böyle bir hizmetten yararlanmanın her ülkede belirli koşulları bulunmaktadır. Bu bağlamda, kurum bakımı her ülkenin kendi hukuki düzenlemelerinin çizdiği çerçevede

⁵³⁶Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı, Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Çalışmalarının Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunca Araştırma ve Denetlenmesine İlişkin Rapor Özeti, www.cankaya.gov.tr/tr_flash/DDK/soshiz.htm#II_A, (21.12.2005).

⁵³⁷Lester Parrot, **Social Work and Social Care**, 2. baskı., Routledge, London, 2002, ss. 64-66.

devlet, yerel yönetimler ve devletin denetim ve gözetiminde özel ve gönüllü kişi ve kuruluşlarca yerine getirilir⁵³⁸.

Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan kurum bakımı, Türkiye’de ÇHGM’ nün denetim ve gözetimi altında çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları gibi kurumlarda, devlet tarafından sağlanmaktadır. Ancak, en mükemmel bir kurumun dahi ailedeki havayı vermediği bilinen bir gerçektir⁵³⁹. Bu bağlamda, kurum bakımı, benzer özellikleri olan çocukların, belli bir yerde toplu olarak, belli sayı ve nitelikteki personelin yardımıyla bakılması olarak ifade edilebilir. Kurum bakımı, bir aile ortamına sahip olmayan veya aile ortamında yaşama şansı bulunmayan çocukların, gruplar şeklinde veya toplu olarak bir kurum içerisinde yaşamaları ve bu süre içerisinde kendilerine anne, babalarının yerini alan yetişkinler tarafından bakılmaları olarak da tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle, kurum bakımı ile korunmaya muhtaç çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıklarını koruma ve sürdürmeleri sağlanarak, onların yaşama sağlıklı bir kişi olarak güven ve huzurla katılmaları ve böylece topluma faydalı kişiler olmalarının sağlanması amaçlanmaktadır⁵⁴⁰.

2. Unsurları

Kurum bakımının unsurlarından ilki korunmaya muhtaçlıktır. İkincisi ise, korunmaya muhtaçlığın bildirilmesi veya tespit işlemi, üçüncüsü ise, mahkeme kararı ile korunma kararının elde edilmesidir. Bütün bu işlemlerin gerçekleşmesinden sonra çocuk veya genç kurum bakımı için kendi durumuna uygun kuruluşa yerleştirilir. Normal koşullarda çocuğun yetiştirilip, eğitilmesinde birinci derece yükümlülük aileye verilmiştir. Çocuğun ailesinin olmaması, herhangi bir nedenle dağılması veya ailenin görevini yerine getirememesi durumunda sorumluluk devlete düşmektedir⁵⁴¹. Devlet ise, korunmaya muhtaç durumda bulunan çocukları yasal yöntemlerle koruma altına alarak, onların yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmaktadır⁵⁴². Ancak,

⁵³⁸Altan ve Şişman, s. 37.

⁵³⁹Yılmaz, s. 103., Devlet tarafından korunmaya muhtaç çocuklara sunulan kurum bakımının “Sosyal Hizmetler Hakkında Kanun Tasarısı”nda özel sosyal hizmet kuruluşlarınca da verileceği belirtilmektedir.

⁵⁴⁰Demirbilek, Muhtaç Çocuklar, s. 620.

⁵⁴¹Bıyıklı, Çocuk Köyleri, s. 171.

⁵⁴²Topal, s. 250.

öncelikle korunmaya muhtaç olduğu öne sürülen çocukların korunmaya muhtaçlıklarının tespit edilmesi gerekmektedir. Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik⁵⁴³ uyarınca korunmaya muhtaç çocukların araştırılıp bulunması, durumlarının incelenmesi il sosyal hizmet müdürlüklerinin ve varsa ilçelerdeki sosyal hizmet şubelerinin sorumluluğuna verilmiştir⁵⁴⁴.

- Mahalli mülki amirler,
- Sağlık kurum ve kuruluşlarının yetkilileri,
- Köy muhtarları,
- Genel kolluk kuvvetlerinin mensupları,

• Zabıta memurları da korunmaya muhtaç çocukların varlığını belirlemeleri durumunda, Kuruma duyurmakla görevlendirilmiştir⁵⁴⁵. Bununla birlikte, korunmaya muhtaç kişinin yakınları veya vatandaşlar da mahallin mülki amirine şikâyetle bulunabilmektedir⁵⁴⁶. Ayrıca, “Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik” gereği il müdürlükleri ve sosyal hizmet şubeleri, korunmaya muhtaç çocuklar hakkında basın ve yayın organlarında çıkan haberleri ihbar kabul ederek ayrıca bir resmi duyuru gelmesini beklemeden, harekete geçerek bunları araştırmakla yükümlüdür⁵⁴⁷. Söz konusu yönetmelik gereği, il müdürlükleri ve sosyal hizmet şubeleri, çevrelerinde korunmaya muhtaç çocukları tespit etmek ve gerekli tedbirleri almak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapacaklardır. Korunmaya muhtaç çocukların tespitindeki görevliler, yükümlüler ile vatandaşların veya ebeveynlerin il

⁵⁴³28.11.1983 tarih ve 18235 sayılı Resmi Gazete.

⁵⁴⁴SHÇEK kapatıldığı için bu hizmetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl müdürlükleri tarafından yerine getirilecektir.

⁵⁴⁵Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, Madde 7.

⁵⁴⁶Torunlarına Bakamıyorlar, www.hurriyet.com.tr/gundem/13315107.asp?gid=229, (26.12.2009)., Söz konusu haberde, Tekirdağ ilinde ikamet etmekte olan Mehmet B. isimli kişinin, oğlu ve gelininin torunlarına iyi bakmadıkları gerekçesiyle Çorlu Kaymakamlığı'na şikayette bulunduğu ve şikayet sonucunda SHÇEK görevlileri tarafından hazırlanan inceleme raporu ile çocukların aileden alınıp SHÇEK'e ait bir çocuk yuvasına yerleştirildiği bildirilmektedir.

⁵⁴⁷Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, m. 8.

müdürlüğüne başvurusu üzerine korunma kararlarının alınması için gerekli incelemelere başlanacaktır⁵⁴⁸.

Kurum hizmetlerinden yararlanmak için yapılan başvurular üzerine veya yukarıda belirtilen kişi ve kuruluşlar aracılığı ile varlığı öğrenilen muhtaç çocuklar hakkında, il müdürlüklerince hazırlanan sosyal inceleme raporunda, çocuğun korunmaya muhtaç olup olmadığı, muhtaç ise, hangi sosyal hizmet modelinden yararlandırılması gerektiği belirtilmektedir. Çocuğun kurum bakımına gereksinimi varsa, il müdürlüklerince mahkemeye başvurularak korunma kararı alınmaktadır. İl ya da ilçelerde tespit edilen korunmaya muhtaç çocukların korunma kararları, ikâmet ettikleri mahalde, evden kaçıp korunmaya muhtaç olan çocukların korunma kararları ise, ailesinin ikamet ettiği mahalde çıkarılmaktadır⁵⁴⁹.

Kurum bakımına alınan çocukların korunma kararına neden olan koşulların ortadan kalkması durumunda, kuruluş yetkililerinin raporu dikkate alınarak il Müdürlüğü'nün teklifi ile çocuğun korunma kararı mahkemece kaldırılır. Reşit olan çocuğun korunma kararı, 2828 sayılı Kanun'da belirtilen koşullar dikkate alınarak çocuğun rızası alınmak suretiyle, il müdürlüğünün teklifi üzerine mahkeme tarafından uzatılabilir. Mahkemece karar verinceye kadar, korunma süresi dolmuş olan çocuk, bulunduğu kuruluştaki kalmaya devam eder⁵⁵⁰. Ayrıca, 2828 sayılı Kanun'da belirtilen koşulların ortadan kalkması nedeniyle korunma kararı kaldırılmış ancak tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda bulunan kız çocuklarının, kuruluş yetkililerinin hazırlayacakları rapor dikkate alınarak il müdürlüğünün teklifi ve mülki idare amirinin onayıyla kuruluştaki korunmasına devam edilmektedir⁵⁵¹.

Korunmaya muhtaç çocuklar, birçok nedenle kurum bakımına alınmaktadır. 2005 yılında Türkiye'de yapılan SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporuna göre, kurum bakımında bulunan korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımına alınma nedenleri arasında ekonomik ve sosyal

⁵⁴⁸Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, m. 9-10.

⁵⁴⁹Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, m. 13-14.

⁵⁵⁰Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, m. 18-19.

⁵⁵¹Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, m. 20.

yoksunluk önceliklidir. Bunu sırasıyla ebeveynlerin ölümü, ailenin çocuğu terk etmesi, anne ve babanın ceza evine girmesi, aile dışı ve aile içi fiziksel, cinsel ihmal ve istismar gibi nedenler izlemektedir. Yukarıda anılan nedenlerin yanı sıra söz konusu nihai raporda çocuk yuvalarında bakım altında bulunan 7-12 yaş arası 4163 çocuk için çıkarılan istatistiklerde, çocukların koruma altına alınmasına neden olan diğer nedenlerin ise, terör, doğal afetler, çocuğun engelli olması nedeniyle bakım ve rehabilitasyona ihtiyaç duyması, üvey anne veya babanın çocuğu kabul etmemesi gibi etkenler sıralanmıştır. 2005 yılı değerlendirmelerine göre yuvalarda kalan çocukların % 57,3'ünün hem annesinin hem de babasının hayatta olduğu ancak % 81,5'inin evliliğinin devam etmediği rapor edilmiştir⁵⁵².

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, çocukların kurum bakımına verilmesinin nedeni, ekonomik duruma bağlanan yoksulluk gerçeğidir. Kurum bakımı, ekonomik imkânları kısıtlı olan ülkeler için vazgeçilmesi mümkün olmayan bir yöntem olsa da, çocukların korunması için hiçbir zaman ilk sırada yer alması istenilen bir durum değildir⁵⁵³. Gelişmekte olan ülkelerde, kurum bakımı tercih edilip ve kurum bakımı altındaki çocuk sayısı artış gösterirken; birçok batı ülkesinde kurum bakımından ziyade koruyucu aile yanına yerleştirme ve evlat edinme hizmetlerinden yararlandırılan çocukların sayısında artış görülmektedir. Buna bağlı olarak çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kurumlarda ise, koruma altına alınan çocuk sayısında gözle görülür bir azalma vardır. Ancak, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik kırılganlıklar beraberinde ciddi yoksunluklar getirmekte, bu gibi ülkelerde korunmaya muhtaç çocukların yerleştirildikleri kurumlar hala önemli bir yer tutmaktadır⁵⁵⁴.

⁵⁵²SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu, <http://www.shcek.gov.tr/Arastirmalar/arastirma.asp>, (12.03.2010), Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (21.11.2005).

⁵⁵³Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 163.

⁵⁵⁴Nesrin Özdemir ve diğerleri, "Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 2, 2008, s. 284.

3. Kurum Türleri

Kurumlar, ülkelerin sosyoekonomik koşullarına ve geleneklerine bağlı olarak değişiklik göstermekte⁵⁵⁵ ve her yaştan 11 ya da daha fazla çocuğun yatılı olarak bakım gördüğü sağlık ya da sosyal hizmet kuruluşu⁵⁵⁶ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamadan yola çıkarak kurum tiplerini “kapalı ve açık tip kurumlar” şeklinde ayırmak mümkündür⁵⁵⁷.

a. Kapalı Tip Kurumlar

Kapalı tip kurumlar, çocuğun dış çevresiyle ilişkisinin neredeyse tamamen kesildiği ve çocuğun tüm yaşamı ile aktivitelerinin (barınma, okul, hastane sinema vb) hep aynı mekân içerisinde gerçekleştirildiği kurumlardır. Kapalı tip kurumlarda çocuğun büyük oranda dış dünyayla iletişiminin kesilmesinin sakıncaları bulunmaktadır⁵⁵⁸.

b. Açık Tip Kurumlar

Açık tip kurumlarda barınan korunmaya muhtaç çocuklar, okul, hastane, sinema gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında, toplumdaki çeşitli sosyal tesislerden yararlanabilme olanağına sahiptir⁵⁵⁹. Bu uygulama ile çocukların toplumla olan bağları kuvvetlendirilmeye çalışılmaktadır. Sakıncaları olsa da açık tip kurumlar, çocukların gelişimi ve sosyalleşmesi açısından kapalı tip kurumlara göre daha uygundur. Bununla birlikte, korunmaya muhtaç çocukların bakımlarının gerçekleştirileceği kurumların, bizzat bu amaç doğrultusunda inşa edilmiş olması

⁵⁵⁵Sevda Taştekil, “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bakım Yöntemleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı:1, 1992, (Bakım) s. 314.

⁵⁵⁶Daphne Programme-Year 2002, Final Report, Mapping the number and characteristics of children under three in institutions across Europe at risk of harm, http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/projects/2002_017/01_final_report_2002_017.doc, (24.03.2013).

⁵⁵⁷Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 95.

⁵⁵⁸Taştekil, Koruyucu Aile Bakımı, s. 191.

⁵⁵⁹Taştekil, Bakım, s. 314.

gerekirken kurum binalarının uygun bir plan ve proje doğrultusunda inşa edilmediği gözlenmektedir⁵⁶⁰.

c. Kışla Tipi Kurumlar

Kurum bakımının gelişim süreci incelendiğinde, ilk basamakta kışla tipi kurumların yer aldığı görülmektedir. Kışla tipi kurumlar, çok sayıda çocuğun bir arada yaşadığı ve az sayıda personelin çalıştığı, otoriter disiplin ve merkeziyetçi bir yönetim tarzı ile yönetilen kurumlardır. Kışla tipi kurum bakımında çocuklar, kendilerine bakım veren yakın ve sıcak ilgi ve gösteren erişkin ilişkisinden yoksundur⁵⁶¹. Çocukların toplumdaki soyutlanmasına yol açtığı için uygun bulunmayan kışla tipi kurum bakımında, çocukların hem bakımlarının hem de eğitimlerinin bir arada gerçekleştirildiği büyük binalar inşa edilmekte ve çocukların her türlü bakımı burada verilmektedir⁵⁶². Kışla tipi kurumlarda çocuklar büyük binalarda ve koğuşlarda kalabalık bir ortamda yaşamaktadır. Bu kurumlarda çocukların özel eşyaları, kendilerine ait birer dolapla sınırlıdır. Çoğu kez bu özel eşyalarının değiştiği ve kişinin bazen bu eşyalara bile sahip olamadığı görülmektedir. Kalabalık ve çok sayıda çocuğun barındığı kışla tipi yapıların ortaya çıkardığı olumsuzluklar nedeniyle bu tür yapı ve hizmetlerde zamanla küçülmeye gidilmiştir. Artık, kurumlar, koğuş sisteminden oda sistemine ve içinde daha az sayıda çocuğun barınabileceği kurumlar haline dönüştürülmektedir.

Yaygın bir yöntem olarak kullanılan kurum bakım hizmetleri, hizmet verdiği yaş grubuna göre “çocuk yuvaları” ve “yetiştirme yurtları” olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÇHGM’nün denetimi altında olan çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, herhangi bir nedenle ailesinden ayrılmak zorunda kalan ve korunmaya muhtaç hale gelen çocukların büyük bir kısmına hizmet vermeyi amaçlamaktadır⁵⁶³. Bir başka ifadeyle çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları Türkiye’de kurum bakım yönteminin uygulayıcı kuruluşlardır⁵⁶⁴.

⁵⁶⁰Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 95.

⁵⁶¹Erol ve Şimşek, s. 137.

⁵⁶²Taştekel, Bakım, s. 314.

⁵⁶³Yılmaz, s. 103.

⁵⁶⁴Demirbilek, Korunmaya Muhtaç Gençler, s. 138.

(1). Çocuk Yuvaları

Çocuk yuvaları, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 3. maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre; çocuk yuvaları; 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklar ile gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psikososyal gelişmelerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Çocuk yuvaları, 6 Aralık 1983 tarih ve 18243 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Çocuk Yuvaları Yönetmeliği" hükümlerine tabidirler ve bu yönetmelik ÇHGM' ne bağlı tüm çocuk yuvalarını kapsar.

Avrupa Birliği tarafından 2002/2003 yılları arasında DSÖ ve Birmingham Üniversitesi işbirliğiyle yürütülen, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 33 ülkeyi kapsayan Daphne Programı kapsamında, 3 yaş ve altı yaklaşık 23.099 çocuğa, çocuk yuvalarında bakım verildiği saptanmıştır. Ancak, yapılan araştırmalarda 3 yaş ve altındaki çocukların yuvada kalmasının uygun olmadığı ifade edilmekte, acil durumlarda ise 3 aydan fazla olmamak koşulu ile yüksek-nitelikli yuvaların kullanılabilmesi vurgulanmaktadır⁵⁶⁵. Türkiye'de halen 60 çocuk yuvasında korunma altında bulunan 3.859 çocuğa bakım ve koruma hizmeti verilmektedir⁵⁶⁶.

(2). Yetiştirme Yurtları

Yetiştirme yurtları, 13-18 yaş arasında bulunan korunmaya muhtaç çocuklara bakım ve koruma sağlayarak onları bir iş veya meslek sahibi kılarak, topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü bulunan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır⁵⁶⁷. Bu tanım aynı zamanda 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 3. maddesindeki tanımla örtüşmektedir. Ancak, yetiştirme yurtlarının kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirebilmeleri için hem bütün bu etkinliklere uygun bir örgütsel yapıya hem de görevli personelin bu işlevlere sahip olması gereklidir.

⁵⁶⁵Şimşek ve diğerleri, s. 235.

⁵⁶⁶http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf, (14.04.2013).

⁵⁶⁷Faruk Kocacık, "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sivas Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 1984, (Korunmaya Muhtaç Çocuklar), s. 153.

Bununla birlikte, yetiştirme yurtlarının, çocukların toplum ve diğer kurumlarla ilişki kurabilmeleri ve sosyalleşmelerine katkıda bulunabilmeleri amacıyla şehir içinde kurulmalarına dikkat edilmelidir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, yetiştirme yurtlarındaki barınma ve beslenme imkânlarının niteliğidir. Barınma ve beslenme düzeni çocukların fiziki, sosyal ve kültürel yönden gelişmelerine uygun bir yapıya sahip olmalıdır. Nitelikli ve işlevsel bir yetiştirme yurdu, çocukların sosyalleşmelerini olumlu yönde etkiler. Ters uygulamalar, çocukların toplumdan soyutlanmalarına ve uzun dönemde sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Toplumsal ve kurumsal olarak yetiştirme yurtları bir kışla veya ıslahevi gibi görülmemeli ve bu niteliğe büründürülmemelidir. Aksine bu kurumlar, çocukların aile ortamı içinde birlikte yaşadıkları bir topluluk meydana getirmelerini sağlayacak, örgütsel yapı içinde olmalıdırlar⁵⁶⁸.

Yetiştirme yurtları 6 Aralık 1983 tarih ve 18243 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Yetiştirme Yurtları Yönetmeliği” hükümlerine tabidir. Söz konusu yönetmelik, ÇHGM’ne bağlı tüm yetiştirme yurtlarını kapsamaktadır. Türkiye’de 2013 yılı Şubat ayı itibariyle kız ve erkek yetiştirme yurdu olmak üzere 65 yetiştirme yurdunda 2867 korunmaya muhtaç çocuğa bakım ve korunma hizmeti verilmektedir. Bir başka ifadeyle, 60 çocuk yuvası ve 65 yetiştirme yurdu olmak üzere toplam 125 kurumun aktif olarak hizmet verdiği bu kurumlarda, yaklaşık 6.726 çocuğun bakıldığı, korunma ihtiyacı olan çocukların % 95’inin kurum bakımında, geri kalanının ise, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinden yararlandığı bildirilmektedir⁵⁶⁹.

d. Okul Tipi Kurumlar

İkinci basamakta yer alan okul tipi kurumlar ise, asıl amacı genel eğitim ve öğretim kurumları dışında kalan zihinsel ve işitme engelli, suçlu ya da sosyal yönden uyumsuz çocukların rehabilitasyonuna, eğitim ve öğretimine tahsis edilmiş olan kurumlardır⁵⁷⁰.

⁵⁶⁸Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 98.

⁵⁶⁹http://www.cocuk hizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf (14.04.2013).

⁵⁷⁰Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, ss. 95-96.

e. Ev Tipi Kurumlar

Ev tipi kurumlar, az sayıda (5-10) çocuk grubuna hizmet veren, çocukların daha küçük odalarda, barınma ve ihtiyaçlarının karşılandığı kurum tipidir. Kurumlar hangi tip olursa olsun, hepsinin ana hedefinin, çocukları toplum yaşamına hazırlamak ve kazandırmak olmalıdır. Bu bağlamda, bütün çocuk bakım kurumları “çocukları topluma hazırlama merkezi” niteliği ve koşullarını taşımalıdır⁵⁷¹. Ev tipi kurumlar, çocuk köyleri ve çocuk evleri olarak varlıklarını devam ettirmektedir.

(1). Çocuk Köyleri

Çocuk köyleri, korunmaya muhtaç durumda bulunan çocuklar için sıcak bir aile ortamı sağlamaya çalışan ev tipi kurumların başında gelmektedir. Bu anlamda bir ilk olan S.O.S Çocuk Köyü, politik ve dini açıdan tamamen bağımsız olan özel bir yardım kuruluşu ve sivil toplum örgütüdür⁵⁷². İlk S.O.S Çocuk Köyü, kendisini İkinci Dünya Savaşı’nda evlerini, güvenliklerini ve ailelerini kaybeden çocuklara adanmış bir kişi olan Hermann Gmeiner tarafından 1949 yılında Avusturya’da kurulmuştur⁵⁷³. Hermann Gmeiner’in başlattığı yardım organizasyonu pek çok bağışçı ve çalışanın desteğiyle bugün bütün dünyada çocuklara yardım elini uzatabilecek kadar büyümüştür. S.O.S, sosyal gelişmeyi gözetken bağımsız bir sivil toplum organizasyonu olarak farklı din ve kültür özelliklerine saygı duyarak 132 ülkede 500’ü aşkın Çocuk Köyü’nde BMÇHS’nin ruhuyla çalışmakta ve çocuk haklarını dünya ölçüsünde geliştirmektedir⁵⁷⁴.

S.O.S Çocuk Köyleri, terk edilmiş veya bakıma muhtaç çocuklara baktığı gibi yerel yönetimler ile işbirliği içinde çocuklarını terk etmeye meyilli, kırılğan ailelerin, çocuklarını terk etmelerini önleyici tedbirler geliştirerek, bu aileleri bir arada tutabilmenin yollarını araştırmaktadır. Yerel gönüllüler ile ailelere maddi ve manevi destek sağlayarak ailelerin parçalanmalarını ve çocukların sokaklara dökülmelerini önlemeye çalışmaktadır. S.O.S Çocuk Köyleri, çocuk köyü kurmaya yardım ettikleri

⁵⁷¹Taştekel, Bakım, ss. 314-315.

⁵⁷²Bıyıklı, Çocuk Köyleri, ss. 4-5.

⁵⁷³ <http://www.sos-childrensvillages.org/Explore-SOS/60-years/Pages/default.aspx>, (05.06.2009).

⁵⁷⁴ <http://www.soscocukkoyudernegi.org.tr/uluslararasi.php>, (14.04.2011).

ülkelerde o ülkenin örf ve adetlerinin köyde saygıyla uygulanmasına özen gösterir ve devletin her türlü hassasiyetini de dikkate alır⁵⁷⁵.

Çocuk köyleri;

- Korunmaya muhtaç çocuklara özellikle annenin bulunduğu bir aile sağlamak ve onları anne sevgisi ve aile anlayışı içinde barındırmak ve eğitmek,
- Korunmaya muhtaç çocukların bedenlen, ruhen, ahlâken ve fikren olumlu gelişmelerini sağlamak ve yaşamda karşılaşılabilecek zorlukları yenmesini öğretmek,
- Çocukları, ait olduğu toplumun örf ve adetlerine göre eğiterek, toplum içinde yapıcı ve verimli bir kişilik kazanmalarına çalışma⁵⁷⁶ amacıyla faaliyette bulunmaktadır.

Çocuk köylerinde öksüz, yetim ve terk edilmiş korunmaya muhtaç çocukların, uzun vadeli bakımında aile yaklaşımı uygulanmaktadır. Bu yaklaşım dört doğal prensibe dayanmaktadır.

Bunlar:

Anne: Her çocuğun şefkat gösteren bir annesi vardır. Anne, bir çocuk bakım profesyoneli olarak, çocuklarla birlikte yaşar ve uzman kişilerden çocuk bakım ve psikolojisi konusunda eğitim alır. Kendisine emanet edilen her çocukla yakın bir ilişki kurar. Her çocuğun ihtiyacı olan güveni ve sevgiyi sağlar. Çocuklarda sağlıklı bir ruh yapısı oluşturur. Onların gelişimine rehberlik eder. Çocuk köyünde sorumlu olduğu evi bağımsız bütçesi içinde kendisi idare eder. Her çocuğun aile geçmişini, kültürel köklerini ve dinini tanır, saygı duyar.

Erkek ve Kız Kardeşler: Evde, aile bağları doğal olarak gelişir. Farklı yaşlardaki erkek ve kız çocuklar, kardeşlik anlayışı içerisinde birlikte yaşarlar. Öz kardeşlerin her zaman aynı aile içinde yer almaları sağlanır. Aynı evde yaşayan çocuklar ve anne ömür boyu sürecek duygusal bağ kurarlar.

Ev: Her aile kendi evini yaratır, her ev, evi paylaşanların oluşturacağı kendine has atmosferi ile ailenin yuvasıdır. Evin çatısı altında bulunan çocuklar gerçek bir güvenlik ve aidiyet hissiyle yaşarlar. Çocuklar birlikte büyür, birlikte

⁵⁷⁵<http://www.soscocukkoyudernegi.org.tr/uluslararasi.php>, (14.04.2011).

⁵⁷⁶Bıyıklı, Çocuk Köyleri, s. 5, <http://www.koruncuk.org>, (20.04.2011).

öğrenirler. Sorumlulukları, günlük yaşamın bütün sevinç ve kederlerini birlikte paylaşırlar.

Köy: S.O.S aileleri, çocukların mutlu bir çocukluk yaşadıkları destekleyici bir köy ortamı oluştururlar. Bu yüzden aileler topluluğun bir parçasıdır ve birbirlerinin tecrübelerini paylaşarak birbirlerine yardım ederler. Köyde yaşayanlar çevreyle bütünleşmeye katkıda bulunurlar. Bu bütünleşmede her çocuk, çocuk köyündeki ailesi ve ait olduğu topluluk yoluyla topluma aktif olarak katılmayı öğrenir⁵⁷⁷.

Çocuk köyleri birçok ülkede korunmaya muhtaç çocuğa bakım ve koruma hizmeti sunmaktadır. Halen, Afrika'da:131, Amerika'da:128, Asya'da:151, Avrupa'da:107 ve Okyanusya'da 1 olmak üzere toplam 518 çocuk köyünde 62.702 korunmaya muhtaç çocuğa bakım hizmeti verilmektedir⁵⁷⁸. Türkiye'de ilk Çocuk Köyü Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı aracılığı ile kurulmuş olan Bolluca Çocuk Köyü'dür. SHÇEK'e bağlı olarak ise, Urla-Barbaros Çocuk Köyü, Saraylı Çocuk Köyü, Kocaeli Çocuk Köyü gibi çocuk köyleri faaliyette bulunmuş ancak bu çocuk köyleri daha sonra kapatılmıştır. Türkiye'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÇHGM'ne bağlı olarak faaliyette bulunan çocuk köyü bulunmamaktadır⁵⁷⁹.

(2). Sevgi ve Çocuk Evleri

Türkiye'de yaygın bir şekilde uygulanan ve çok sayıda çocuğun bir çatı altında kaldığı kurum bakımından, yeni bir modele geçiş başlamıştır. Bu modele göre çok sayıda çocuğun bir arada kalması yerine, çocukların ev ortamında kalması planlanmıştır. Bu nedenle, kuruluşlar ev ortamına yakın düzenlenmiş ancak bu yeterli olamamıştır. Dolayısıyla, farklı hizmet modellerinin devreye sokulması ve yeni kuruluşlar açılmasına yönelik planlamalar uygulamaya geçirilmiştir. Bu planlamalar arasında çok önemli bir yere sahip olan proje "Sevgi Evleri" projesidir. Söz konusu proje ile çocukların, büyük ve kalabalık kuruluşlar yerine daha küçük

⁵⁷⁷<http://www.soscocukoyudernegi.org.tr/hercocuk.php>, (14.04.2011).

⁵⁷⁸<http://www.sos-childreenvillages.org/Press/Press-information/Statistics/Pages/Statistics.aspx> (14.03.2013).

⁵⁷⁹Bu bilgi, bilgi edinme kanunu çerçevesinde, SHÇEK'e yapılan müracaat sonucu elde edilmiştir.

birimlerde, aile ortamına benzer yapı ve ilişki sistemi içerisinde yetiştirilebileceği küçük müstakil binalardan oluşturulan site içindeki evlerde bakımının sağlanmasına çalışılmaktadır⁵⁸⁰.

Sevgi evleri, illerin sosyal ve kültürel açıdan uygun ve tercihen okullara, hastanelere yakın yerlerinde, içinde 5-8 çocuğun kalabileceği, apartman dairesi veya müstakil yapılardan oluşan evlerdir. Sevgi evleri projesiyle, toplu bakımın olumsuzluklarının ortadan kaldırılması, çocukların aile ortamına benzer yapı ve ilişki içerisinde büyümeleri sağlıklı ve kendine güvenen kişiler olarak topluma kazandırılmaları hedeflenmiştir⁵⁸¹. Halen faaliyette bulunan 45 Sevgi Evi'nde 3.249 çocuğa bakım hizmeti verilmektedir⁵⁸².

Sevgi evlerinden başka, korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren ve çocuklara ev ortamını sunan bir başka bakım şekli de “çocuk evleri”dir. Sevgi Evleri projesinin ardından çocuk evlerinin yaygınlaştırılmasına geçilmiştir⁵⁸³. Çocuk evleri de sevgi evleri gibi her ilin sosyal-kültürel ve fiziksel yapısının çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde, tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın, bağış olarak alınan ve özellikle lojman olarak kullanılan apartman dairesi ya da müstakil dairelerden oluşan evlerdir. Söz konusu evlerde, 0-18 yaş grubu arasında 5-8 çocuğa⁵⁸⁴ bakım ve korunma sağlanarak, çocukların bedensel, psikososyal gelişim ve eğitimlerinin tamamlanmasına çalışılmaktadır. Böylece, koruma altına alınan çocukların meslek sahibi ve topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmeleri, toplumsal yaşama uyum sağlamaları ve topluma kazandırılmaları amaçlanmıştır. İlk çocuk evi pilot uygulama olarak 2000 yılında Ankara ilinde açılmıştır. Açılan çocuk evleri; SHÇEK Genel Müdürlüğü Çocuk ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı koordinesinde yürütülmüştür. Çocuk evleri uygulamasının başarılı olması nedeniyle

⁵⁸⁰http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/cocuk/Sevgi_Evleri_Cocuk_Evleri.asp, (26.04.2009).

⁵⁸¹Nurdan Tornacı, “SHÇEK’in Çocuklara Yönelik Hizmetinin Yeni Yüzü, Koğuş Yerine Ev Ortamı Çocuk Evleri-Sevgi Evleri”, **Koruyucu Aile Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınlar No: 6, Ankara, 2008, ss. 27-28.

⁵⁸²http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf, (14.04.2013).

⁵⁸³Fatma Kahraman, **Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, (Aile Hizmeti), s. 57.

⁵⁸⁴SHÇEK Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 05.010.2008 tarih ve 27015 sayılı Resmi Gazete.

2005 yılı içerisinde bu hizmetin yaygınlaştırılmasına başlanmıştır. Çocuk evlerinin yaygınlaştırılması için kamu ve gönüllü kuruluşlar ile işbirliği protokolleri de yapılmaktadır. Halen, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÇHGM'ne bağlı olarak faaliyet gösteren 695 çocuk evinde 3.581 korunmaya muhtaç çocuğa hizmet verilmektedir⁵⁸⁵.

(3). Çocuk ve Gençlik Merkezleri

2828 sayılı SHÇEK Kanunu'na eklenen 6. madde ve 1997 yılında çıkarılan 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sokakta yaşayan ve çalışan çocukların geçici süre ile rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla, yatılı veya gündüzlü çocuk ve gençlik merkezlerinin açılışına olanak sağlanmıştır⁵⁸⁶. Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği⁵⁸⁷ Eylül 2001'de, "Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönergesi" ise Ekim 2002'de yürürlüğe girmiştir. Sokakta çalışan ve yaşayan çocukların, problemlili ve korunma altındaki diğer çocuklardan farklı kabul edilmesi nedeniyle, bu çocuklar için çocuk ve gençlik merkezleri kurulmuştur. Çocuk ve gençlik merkezlerinin iç işleyişleri, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarından farklıdır. Çocukların kapalı kurumlarda uzun süre kalamayacağı kabul edilmekte ve 'açık kapı' sistemine göre çocukların bu kurumlara geliş ve gidişleri esnek kurallara bağlanmaktadır. Çocuk ve gençlik merkezleri, yoğun göç veren Güneydoğu Anadolu'nun belli başlı büyük kentleri ve göç alan diğer büyük kentlerinde kurulmaktadır.

Çocuk ve gençlik merkezleri; 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, çocuk ve gençlik merkezleri, 7-18 yaş arasında olup aile ortamında bakımı yapılmakta iken, eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık, terk ve benzeri nedenlerle sokağa düşerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan ya da sokakta çalıştırılan çocuk ve gençlerin geçici süreyle rehabilitasyona tabi tutularak, topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı veya gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

⁵⁸⁵http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf, (14.04.2013).

⁵⁸⁶Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname, 6.06.1997 tarih ve 23011 sayılı Resmi Gazete.

⁵⁸⁷Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği, 30.09.2001 tarih ve 24539 sayılı Resmi Gazete.

Deneyimli meslek elemanlarının görevlendirildiği çocuk ve gençlik merkezlerinde, hizmetin gerektirdiği hallerde gözlemevi ve/veya gece barınağı birimleri kurulabilir. Gözlemevi, gezici sosyal hizmet ekipleri veya kamu ile özel kurumlar veya kişiler tarafından belirlenen veya bildirilen çocukların ön incelemelerinin yapıldığı giyim, beslenme, sağlık, temizlik gereksinimlerinin karşılandığı, gerektiğinde kısa süreli barınma hizmetinin verildiği, aileler ile bağlantılarının kurulduğu, çocukların durum ve özelliklerine göre uygun kuruluşlarla işbirliği veya nakil işlemlerinin yapıldığı ilk müdahale yeridir.

Gece barınağı ise, sokakta yaşayan çocuk ve gençleri gece karşılaşılabilecekleri çeşitli tehlikelerden korumayı hedefleyen, temizlik ve beslenme gibi temel gereksinimlerinin kısmen karşılanmasına yardımcı olan yatılı birimdir. Sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve çocuk gelişimi elemanlarının görev aldığı merkezlerde, 7-18 yaş grubu çocuklara hizmet verilmesi esastır. Ancak, merkezin bulunduğu ilin özelliği ve ihtiyaç duyulması halinde, 18 yaşını tamamlamış gençlere ve 7 yaş altındaki çocuklara da geçici bir süre hizmet verilmektedir. Çocuklar ve gençler, rehabilitasyon sonucu ailesine döndürüldüğünde veya korunma altına alındığında merkezden ayrılır. Çocuklar ve gençler merkezden kendi isteği ile de ayrılabilir veya bütün mesleki müdahalelere rağmen olumlu bir sonuç elde edilemeyen çocuk ve gençler için sosyal servis ayrılış ve çıkış kararı alabilir. Merkez'den geçici ayrılışlarda, açık kapı çalışma düzeninin gerekleri uygulanır. Çocukların geçici nitelikteki geliş-gidiş işlemleri dosyasının kapatılmasını gerektirmez. Bu süreç ve benzer nitelikteki bütün hareketlilik dosyaya kaydedilir. Bütün kararlarda ve yapılan işlemlerde bu göz önünde tutulur.

Çocuk ve gençlik merkezinde bulunan çocuk ve gençlerin korunma kararları bulunmamaktadır. Bu nedenle, merkezi izinsiz terk eden çocuk ve gençler kaçak muamelesi görmez. Çocuk ve genç merkez'den istediği zaman ayrılabilir. Ancak, çocuk ve gencin rehabilitasyonuna devam edilmesi ve olası tehlikeleri önlemek için varsa ailesi, polis ve/veya jandarmaya bilgi verilir. Çocuk ve gencin merkez'e tekrar gelmesi halinde rehabilitasyon programına devam edilir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÇHGM'ne bağlı toplam 39 Çocuk ve Gençlik Merkezi ve Gözlem Evi'nde, sokakta yaşayan/çalıştırılan çocuklar ve ailelerine yönelik eğitim, danışma

ve rehabilitasyon hizmetleri verilmekte bu hizmetler yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır⁵⁸⁸.

(4) Gençlik Evleri

Gençlik evleri, kurum bakımından yararlanmakta iken 18 yaşını tamamlayan ya da mevzuatta öngörülen diğer korunma koşulları ortadan kalkan bir gencin, yetiştirme yurdundan ayrılıp kendi yuvasını kurma aşamasında, meslek elemanları rehberliğinde kendine kendine yeterli hale gelmesini ve toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik uyum kuruluşlarıdır. Bir başka ifadeyle, korunma kararı altındaki çocuklardan kurum bakımındaki bakım ve korunma hizmetlerinden faydalanma olanakları sona erenlerin toplum içinde desteklenmeleri, izlenmeleri ve 3413 sayılı yasa gereği işe yerleştirilmek üzere bekledikleri sırada ailesi olmayan veya ailesinin yanına dönmeyenler gençlik evlerinden yararlanmaktadır. Gençlik evleri ile ilgili işlemler, 2828 sayılı Kanun ile belirlenmiş genel ilkeler ve ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda yürütülmektedir⁵⁸⁹. Gençlik evleri, öncelikle ailesi olmayan yada ailesi yanına dönme olasılığı bulunmayan, bu nedenle barınma ihtiyacı yanı sıra ekonomik, sosyal psikolojik desteğe ihtiyaç duyan gençler için düzenlenmiştir. Ayrıca, gençlik evleri, ÇHGM'ne bağlı İl Müdürlüklerince işletilmektedir. Yetiştirme yurtları müdürlükleri, korunma kararının kalkması nedeni ile kuruluşlardan ayrılan gençlerden ailesi olmayan veya ailesi yanına dönemeyenlerden barınma ve gelir yoksunluğu içinde olanları sosyal hizmet uzmanının hazırlayacağı sosyal inceleme raporu ile birlikte İl Müdürlüğü'ne bildirerek bu gençler, gençlik evlerine yerleştirilmektedir⁵⁹⁰.

⁵⁸⁸Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (21.11.2005), http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf, (14.04.2013).

⁵⁸⁹<http://www.konyashcek.gov.tr/sss.html>, (18.04.2011).

⁵⁹⁰SHÇEK 2009 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/SHCEK%202009%20YILI%20FAALİYET%20RAP.WEB.pdf>, (21.05.2011).

f. Uçurtmayı Vurmasınlar ve Sevgi Zinciri Projeleri

SHÇEK tarafından, Adalet Bakanlığına bağlı Ceza İnfaz ve Islah Kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların, 0-12 yaş grubunda olan çocuklarının, fiziksel, bilişsel, duygusal olarak sağlıklarının korunması, gelişimi, topluma uyumu, temel değer ve davranışların kazandırılması, cezaevi yaşamının olumsuz koşullarından bir ölçüde uzaklaştırılarak kreş ve gündüz bakımevleri ve çocuk kulüplerinde bakımlarının sağlanması amacıyla, “Uçurtmayı Vurmasınlar Projesi”nin yapılması kararlaştırılmıştır.

Söz konusu proje, Adalet Bakanlığı ve SHÇEK arasında imzalanan protokolle 01.12.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokol, uygulama sonuçlarında ortaya çıkan gereksinimler doğrultusunda 23.07.2002 tarihinde güncelleştirilmiştir. “Uçurtmayı Vurmasınlar Projesi” ile Ceza İnfaz ve Islah Kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların 0-12 yaş grubu çocuklarının, özel kreş ve gündüz bakım hizmetlerinden ücretsiz yararlandırılmaları, korunma altına alınarak çocuk yuvalarına yerleştirilmeleri, aynı nakdi yardım hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmaktadır⁵⁹¹.

Bir diğer proje ise, özel, resmi kreş ve gündüz bakımevleri ile çocuk yuvaları arasında oluşturulan “sevgi zinciri” projesidir. Sevgi zinciri projesi ile çocuk yuvalarında bakılan 0-6 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların, gün içinde özel ve resmi kreş ve gündüz bakımevlerine gönderilerek farklı bir ortamda eğitim, bakım ve beslenmelerinin sağlanması, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerine yardımcı olunması ve onlara temel değer ve alışkanlıkların kazandırılmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Söz konusu proje, 1997 yılında öncelikle pilot olarak seçilen on iki ilde başlatılmıştır. Bu İllerde oldukça olumlu sonuçlar alınması nedeni ile 0-6 ve 0-12 yaş grubunda, çocuk yuvası bulunan diğer illerde de yaygınlaştırılmıştır. “Sevgi Zinciri Projesi” kapsamında, çocuk yuvalarında korunma altında olan 0-6 yaş grubu çocuklar, özel kreş ve gündüz bakımevleri ile diğer resmi kuruluşlar bünyesindeki anaokulu ve anasınıfı hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmaktadır. “Sevgi Zinciri Projesi”nin, aile koşulları nedeniyle yuva ortamında kalan çocukların sosyal, duygusal, fiziksel, zihinsel, dil gelişimlerine, olayları kavrayışlarına ve ifade

⁵⁹¹<http://www.shcek.gov.tr/ucurtmayi-vurmasinlar-sevgi-zinciri.aspx>, (18.02.2012).

etmelerine, ilgi alanlarını ve yeteneklerini fark etmelerine, aile yanından gelen çocuklarla sosyal ilişki kurma ve sürdürme becerilerine yardımcı olduğu görülmüştür⁵⁹².

4. Kurum Bakımın Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Aile temelli bakım yöntemlerinden yararlandırılmayan çocuklar, kurum bakımında bakım ve korunmaya alınmaktadır. Ancak, kurum bakımının çocukların yaşamları üzerinde bazı etkileri bulunmaktadır. Bu etkileri kurum bakımının olumlu ve olumsuz yönleri olarak değerlendirmek mümkündür.

a. Olumlu Yönleri

Kurum bakımının toplumsal yapı içerisinde bir takım işlevi bulunduğu niteliği değişse de tamamen ortadan kaldırılamayacağı ifade edilmektedir. Bu nedenle, kurum bakımının sakıncalarının azaltılması için çalışmaların yapılması ve gerçekten kurum bakımına ihtiyaç duyan çocukların tespitinin iyi yapılarak kurum bakımına alınması gerekmektedir⁵⁹³.

Genel bir sınıflandırma yapılacak olursa, kurum bakımına alınacak çocuklar şu şekilde ifade edilebilir: Manevi olarak yıkıma uğramış, aile geçimsizliği veya faciasına şahit olmuş, sokağa düşmüş, kötü deneyimler geçirmiş, ailesi, yakınları veya bir başkasının yanında kalmasına olanak bulunmayan, diğer bakım yöntemlerinin verilmesi mümkün olmayan çocuklardır. Bununla birlikte, kurum yaşamının dışında, başka bir düzene uyum sağlaması mümkün olmayan çocukların da kurum bakımına alınmasının uygun olduğu kabul edilmektedir.

Bir başka ifadeyle, kurum bakımına alınması uygun olan çocuklar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

a) Kendisinin ve toplumun menfaati için bir süre, içinde bulunduğu çevreden uzaklaşması gereken çocuklar,

⁵⁹²<http://www.shcek.gov.tr/ucurtmayi-vurmasinlar-sevgi-zinciri.aspx>, (18.02.2012).

⁵⁹³Şenocak, Bakım Yöntemleri, s. 190.

- b) Sorunları olan ve bu sorunlarının ortaya çıkmasına neden olan ortamdaki ayrılmadıkça, sorunları çözülemeyecek durumda olan çocuklar,
- c) Yoğun bir psikolojik tedavi, özel eğitim ve yaşlılarıyla birlikte ortak bir yaşam alanında yaşamak suretiyle rehabilite edilebilecek çocuklar,
- d) Birbirlerinden ayrılmamaları gerekli görülen kardeşler,
- e) Ailesine olan bağlılığı nedeniyle bir başka ailenin yanına verilemeyen çocuklardır⁵⁹⁴.

Bu gruplandırmaya esas teşkil eden çocukların bakım ve koruma altına alınması, eğitimlerinin veya diğer sosyal desteklerinin sağlanması bu anlamda kurum bakımının olumlu yönleri arasında ifade edilebilir.

Kurum bakımının bir başka olumlu yanı da meslek edindirme ve işe yerleştirmedir. 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'na 25 Şubat 1988 tarihinde 3413 sayılı Kanunla eklenen 1. madde gereğince; Kamu Kurum ve Kuruluşları, reşit olana kadar kurum bakımında bakılan ve korunan çocuklar için, her yılbaşında, hangi statüde olursa olsun, serbest kadro mevcutlarının binde biri nispetindeki kısmını ayırmak zorundadır.

Korunmaya muhtaç çocukların istihdam edilmelerine ilişkin 3413 sayılı Kanun'un yanı sıra, 2 Mart 1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük" ile uygulamada birliktelik, eşgüdümü sağlama ve işleyişe ilişkin esaslar belirlenmiştir. 3413 sayılı Kanun ve ilgili Tüzük gereği işe yerleştirme uygulamasından, korunma kararı alınarak;

- a) Reşit oluncaya kadar sosyal hizmet kuruluşlarında kalmış,
- b) Bir koruyucu aile yanına yerleştirilmiş,
- c) Aynı ve nakdi yardım yapılarak ailesinin yanına gönderilmiş korunmaya muhtaç çocuklar yararlanırlar.

Söz konusu Tüzük gereği, kamu kurum ve kuruluşları her yıl, istihdam edecekleri korunmaya muhtaç çocuk sayısını, adaylarda aranan nitelikleri, sınav tarihini ve yerini Kuruma bildirmek ve yapılan sınavlarda başarılı olanlar arasından atama yapmak zorundadır. Kamu kurum ve kuruluşları istihdam edilecek kadro için istenilen nitelikte yeterli sayıda korunmaya muhtaç çocuğun bulunmaması halinde

⁵⁹⁴Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, ss. 202-203.

bile korunmaya muhtaç çocukları istihdam etme yükümlülüğünden kurtulamaz. Kamu kurum ve kuruluşları istihdam etmek için istenilen nitelikte korunmaya muhtaç çocuk bulamaması halinde Kurum, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla görüş birliğine varmak suretiyle bu nitelikleri taşımayan korunmaya muhtaç çocukların isimlerini yeniden belirleyerek bildirebilir⁵⁹⁵.

Sosyal hizmet kuruluşları, kendi kuruluşunda bakılmış ve korunmuş, korunmaya muhtaç çocukların öz geçmişini, okul ve mesleki özelliklerini içeren bilgi formlarını, korunma kararı kalktığı tarihten itibaren bir ay içinde düzenleyip kayıtlara uygunluğunu onaylayarak İl Müdürlüğü aracılığıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ÇHGM'ne göndermektedir.

Genel Müdürlük tarafından, kamu kurum ve kuruluşlarına gönderilen isim listeleri düzenlenirken, korunmaya muhtaç çocuğun işe yerleştirilmesinde aşağıdaki öncelik sırası göz önünde bulundurulur.

- a) Bu Tüzük hükümlerinden daha önce yararlanmamış olmak,
- b) Ailesi bulunmamak,
- c) Evli ve çocuklu olmak,
- d) Diğer adaylara göre yaşlı olmak,
- e) Herhangi bir işte çalışmıyor olmak,
- f) Halen bir sosyal hizmet kuruluşunda kalıyor olmak, gibi öncelik ve sıralamalar göz önünde bulundurulur.

3413 sayılı Kanun'un amacı her yıl sayıları giderek artan korunmaya muhtaç çocukları topluma kazandırmak, öğrenimini ve 18 yaşını tamamlayarak kurumlardan ayrılma aşamasına gelen gençleri sosyal güvenceye kavuşturmak ve üretim sürecine katılmalarını sağlamaktır⁵⁹⁶. Ancak, kurum bakımında yetişen çocuklara iş bulma işleminde istismarlar olduğu söylenmektedir. Devlet, korunmaya muhtaç çocuklara iş buluyor düşüncesiyle birçok aile anlaşmalı boşanmalar yaparak çocuklarını kurum bakımına vermektedir⁵⁹⁷. Bu çocuklar da iş garantisi duygusuyla eğitimlerine

⁵⁹⁵Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük, 02.03.1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazete.

⁵⁹⁶SHÇEK "2008 Yılı Faaliyet Raporu" <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2008.FAALIYET.RAPORU.pdf>, (19.06. 2011).

⁵⁹⁷Çocuk Esirgeme Kurumu'na Ait Yurtlarda Kalan Korunmaya Muhtaç Çocukların 18 Yaşını Tamamladıktan Sonra İşe Yerleştirilmeleri Uygulaması İstismar Ediliyor, <http://www.memurlar.net/haber/2818>, (20.04.2011).

gereken önemi göstermemekte, önemli bir kısmı sadece ilköğretim mezunu olarak kalmaktadır⁵⁹⁸.

Hem bu istismarın önlenmesi hem de korunmaya muhtaç çocukların eğitimlerine gereken önemi vermeleri için Sosyal Hizmetler Hakkında Kanun Tasarısında bu konuya ilişkin düzenleme yapılmak istenmektedir. Korunmaya muhtaç çocuklar için Devlet Personel Başkanlığının öngördüğü biçimde, yılda bir kez merkezi sınavın yapılacağı, sınav sonucunda başarılı olanlar arasından, iş başvuru tercihleri de dikkate alınarak, kamu kurum ve kuruluşlarınca atamalarının yapılacağı belirtilmektedir. Yapılması düşünülen bir başka düzenleme ise, serbest kadro mevcudunun binden az olması halinde bile, kamu kurum ve kuruluşlarında en az bir çocuğun istihdam edilmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılmasının zorunlu olduğu, işe yerleştirmelerde ana ve babasız olanlar ile yükseköğretim kurumlarından mezun olanlara öncelik verileceği belirtilmektedir. Ayrıca, çocukların sınava katılmasına ilişkin giderlerin, çocuğun en son kayıtlı olduğu kuruluşun bulunduğu il özel idaresi bütçesinden karşılanacağı, işe yerleştirmeye ilişkin usul ve esasların ise, Devlet Personel Başkanlığı ile SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından ortaklaşa hazırlanacak yönetmelikle belirleneceği ifade edilmektedir⁵⁹⁹.

Çocukların işe yerleştirilmesine kaynaklık teşkil eden mevzuat gereği birçok korunmaya muhtaç çocuk işe yerleştirilmiştir. Ancak, 3413 sayılı Kanunda “Kamu kurum ve kuruluşları, istedikleri nitelikte korunmaya muhtaç çocuk bulunmaması durumunda bu yükümlülüklerinden kurtulamaz” hükmü bulunmasına rağmen, yükümlülüklerini yerine getirmeyen birçok kamu kurum ve kuruluşu bulunmaktadır⁶⁰⁰. Kamu kurum ve kuruluşları 3413 sayılı Kanun gereği yükümlülüklerini yerine getirmiş olsalar, her yıl ortalama 2342 genç bir devlet kuruluşunda işe yerleştirilmiş olacaktır. Hiç kuşkusuz, 2828 ve 3413 sayılı Kanunların, olumlu ve ileri hükümlerinin yaşama aktarılabilmesi ancak konuyla ilgili bütün kamu kurum ve kuruluşların kendilerine düşen sorumluluğu tam ve zamanında yerine getirmeleriyle mümkündür. Aksi halde, devletin yuva ve yurtlarında bir ana

⁵⁹⁸Ilyas Ali Daştan, “3413 sayılı Kanun Üzerine”, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/3413.htm>, (12.04.2013).

⁵⁹⁹Sosyal Hizmetler Hakkında Kanun Tasarısı Madde 16.

⁶⁰⁰SHÇEK 2009 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/SHCEK%202009%20YILI%20FAALİYET%20RAP.WEB.pdf>, (21.05.2011).

baba sorumluluğu ile emek verdiği, kamu kaynaklarından önemli harcamalar yaparak yetiştirdiği çocukların işe girme süresi uzayacaktır⁶⁰¹.

Kurum bakımının bir başka olumlu yönü de kız çocukları için evlenme yardımının sağlanmasıdır. 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 32. maddesi "Kurum'a ait sosyal hizmet kuruluşlarında korunma kararı devam eden kız çocuklarından evlenenlere, çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak ve bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek Devlet Memuru aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı yapılır. Bu yardım hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir" hükmünü taşımaktadır.

Mevcut yasadaki evlenme yardımı sadece kız çocuklarına verilmekte iken hazırlanmış olan "Sosyal Hizmetler Hakkında Kanun Tasarısı"nın 15. maddesinde ise, "kız" çocuğu ifadesinden vazgeçilerek "Bakım hizmetinden yararlandırılması uygun görülen ve on sekiz yaşını bitirinceye kadar sosyal hizmet kuruluşlarında bakım ve korunma altında bulunan çocuklardan ilköğretim, lise veya yüksekokul mezunu olup evlenenlere, en son kayıtlı olduğu kuruluşun bulunduğu il özel idaresi bütçesinden bir defaya mahsus olmak üzere çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak için en yüksek Devlet memuru aylığının ek gösterge dâhil iki katı, dört yıllık yüksek öğretim kurumlarından mezun olup evlenenlere ise, on katı tutarında evlenme yardımı yapılır. Bu yardım hiçbir vergi, harç ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir" ifadesine yer verilmiştir. Böylece, tasarının yasalaşması halinde evlenme yardımından erkek çocuklar da yaralanacaktır.

Ayrıca, Tasarının madde gerekçesinde yüksek öğrenimi teşvik amacıyla dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olanlar lehine düzenlemelere gidildiği ifade edilmiştir. Kurum bakımında korunmaya alınarak, çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında kalanlara harçlık verilmektedir. Harçlıklar, "Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 48. maddesinde belirtilen gösterge rakamlarının memur maaş katsayısının çarpımıyla belirlenmektedir. Harçlıklar bakım ve korunma altındaki çocukların öğrenim durumlarına göre sınıflandırılmıştır. Ancak, yüksek öğrenime devam eden ve kuruluştaki kalmayan korunmaya muhtaç

⁶⁰¹SHÇEK "2008 Yılı Faaliyet Raporu" <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2008.FAALIYET.RAPORU.pdf>, (19.06. 2011).

çocuklara, kuruluşlarda kalanlara ödenen harçlığın iki katı tutarında verilmektedir⁶⁰². Sosyal Hizmetler Hakkında Kanun Tasarısı'nın harçlıklarla ilgili madde gerekçesinde ise, sosyal hizmet kuruluşlarında bakım ve koruma altında bulunan çocuklara miktarı ve ödenme şekli ilgili yönetmelikte belirtilmek üzere hiçbir kesinti yapılmaksızın net aylık harçlık verileceği belirtilmiştir. Çocuklara verilen harçlıkların, olumlu ya da olumsuz davranışlarda, yöntemi yönetmeliklerde belirlenmek üzere 1/3 oranında azaltılabileceği veya artırılabilceği belirtilerek, sosyal hizmet kuruluşlarında bulunan çocuklara yönelik disiplin mevzuatı bulunmamasından kaynaklanan aksaklıkların giderilmesi amaçlanmıştır.

b. Olumsuz Yönleri

Türkiye'deki ekonomik koşul ve sosyo-kültürel değişimlerden dolayı dağılan aile sayısı gün geçtikçe çoğalmaktadır. Bu durum, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurduna verilen çocukların sayısını her geçen gün artırmaktadır. Yeni bir ortama gelen, anne-babasından ayrılan bazen kardeşlerinden de ayrılmak zorunda kalan çocuklar, yaşamlarındaki sarsıcı olaylar nedeniyle daha kolay depresyona ve umutsuzluğa düşebilmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların her türlü bakım ve gereksinimlerini karşılamak üzere kurulan çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları çoğu kez yetersiz kalmaktadır. Yapılan çalışmalar ile kurum bakımında kalan çocukların; bulaşıcı hastalık, beslenme, büyüme, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim ile fiziksel ihmal ve cinsel istismar açısından kısa ve uzun vadede riskler taşıdığı belirlenmiştir⁶⁰³.

Kurum bakımı ile kişinin var olan gereksinim ve sorunlarına kurum çatısı altında çözüm bulunmaya çalışılmaktadır. Ancak, yaşamını topluluğa indirgemesinden dolayı kişide yalnızlık, duygusal ve sosyal izolasyon, istismar, depresyon ve umutsuzluk durumlarının yaşanmasına neden olmaktadır⁶⁰⁴. Uzun süre

⁶⁰²SHÇEK 2009 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/SHCEK%202009%20YILI%20FAALİYET%20RAP.WEB.pdf>, (21.05.2011).

⁶⁰³Songül Tümkaya, "Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması" <http://www.tebd.gazi.edu.tr/c3s4.html>, (21.02.2013).

⁶⁰⁴Mehmet Zafer Danış ve Yasemin Danış, "Küreselleşme Sürecinde Toplum Temelli Bakım Anlayışı ve Sosyal Hizmet: Türkiye Örneğinde Bir Model Önerisi", **Sempozyum Sunum Kitabı**,

kurum bakımında kalan çocuklar bazen, donuk kişilikleri ve kişisel fikirleri olmayan varlıklar haline gelmekte bazen de kişiliklerini kaybetmektedirler. Bununla birlikte, genel kurallara uyma uğruna, çocuklar birbirine benzetilerek, kişisel farklılıkları göz ardı edilmekte, her çocuğa aynı davranılmaktadır⁶⁰⁵. Söz konusu bu durum, kişi olarak çocuğun farkındalığını engellemekte ve toplumsal davranışlarında yabancılaşma eğilimi göstermesine neden olmaktadır. Ayrıca, bu çocukların ihmal ve istismar açısından da risk altında oldukları ifade edilmektedir⁶⁰⁶.

Araştırmacılar, 1940'lı yıllardan beri kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkilerini gözlemiş ve tartışmışlardır⁶⁰⁷. Bu bağlamda, Goldfarb ve Bowlby, kurum bakımının zihinsel gerilik, dil gelişiminin gecikmesi, konsantrasyon bozukluğu, ilgi çekme davranışları, ilişki kurma bozuklukları gibi duygusal, davranışsal ve bilişsel hasarlara yol açtığını saptamış ve bu hasarların kalıcı olduğunu savunarak, bu hasarların bebeklikte anne figürüne bağlanma yoksunluğundan kaynaklandığını öne sürmüşlerdir⁶⁰⁸. Spitz ise, kurum bakımındaki, çocuklar ile bakım veren arasında bire bir ilişkinin olmadığını, çocuk yuvalarının onların bedensel ruhsal ve bilişsel gelişimlerini olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca Spitz, bu bağlamda, bebeklik dönemlerinde kurum bakımına alınan çocuklarda, çevreye ilgisizlik, gelişme geriliği, tuvalet eğitimi ve yürümede gecikme şeklinde kendini gösteren “kurum hastalığı-anne yoksunluğu sendromu” olarak tanımladığı hastalığın sıklıkla ortaya çıktığını tespit etmiştir⁶⁰⁹. Kurum bakımında bulunan çocuklar sevgi görseler bile, bakıcılarının sık sık değişmesi çocuklar için tedirginlik yaratmakta, güven duygusunu sarsmakta⁶¹⁰ ve bağlanma gerçekleşmemektedir.

Alanyazında, kurum bakımı altında olmak, çoğu zaman sosyal ve pratik ihtiyaçlar anlamında yoksunlukla eş tutularak sosyal, algısal, fiziksel, zihinsel ve duygusal alanlarda birçok farklı mahrumiyetin karışımına maruz kalmakla

<http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/diger-yayinlar/Ul.Sos.Hiz.SempozyumKitabi.pdf>, (24.03.2012).

⁶⁰⁵Friedlander, ss. 389-390.

⁶⁰⁶Erol ve Şimşek, ss.136-137.

⁶⁰⁷Erol ve Şimşek, ss.136-137.

⁶⁰⁸Daphne Programme- Year 2002 Final Report, “Mapping the number and characteristics of children under three in institutions across Europe at risk of harm”, http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/projects/2002_017/01_final_report_2002_017.doc, (24.03.2012).

⁶⁰⁹Erol ve Şimşek, ss.136-137.

⁶¹⁰Yörükoğlu, Çocuk, s. 43.

özdeşleştirilmiştir. Sloutsky, kurum bakımında büyüyen çocuklarla ailelerinin yanında yetişen çocukları karşılaştırırken, gelişimsel süreçlerin tamamen farklı ortamlarda gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. Sloutsky, sosyal yaşamda ve aile ortamındaki ilişkilerde çok önemli bir yeri olan anlaşma, koordine etme, empati kurma gibi birçok sürecin, kurumda yaşayan çocukların yaşamlarında yeterince olmadığını söylemektedir⁶¹¹.

Bir başka ifadeyle, kurum bakımı, çoğunlukla fizyolojik gereksinmelere cevap verebilen ancak teke tek ilişki ve duygusal etkileşimden uzak bakım türüdür. Oysa, sağlıklı gelişim ve davranış örüntüsünün temelinde duygusal gelişim yatar. Bugün duygusal yaşamın zihinsel ve fiziksel yaşamdan önce geliştiği ve tüm gelişimin kaynağını oluşturduğu bilinmektedir. Aile ortamından yoksun olarak kurumlarda yaşamını sürdüren çocuklar üzerinde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, kurum bakımının çocuğun sağlıklı gelişimini olumsuz yönde etkilediği doğrultusundadır. Bu çocukların aile yanında yetişen çocuklara kıyasla, fiziksel, duygusal, sosyal hatta zihinsel gelişimlerinde gerilemeler gözlenmiştir⁶¹². Bu konuda yapılan araştırmalar sonucunda şu ifade artık rahatça kullanılmaktadır: Çocukların veya “bebeklerin sağlıklı gelişimi için onların sürekli bir etkileşim ortamı içinde bulunmaları gerekiyor”. Çocukların sağlıklı gelişmeleri için onlarla konuşulması, dokunulması, kucaklanması, gereklidir. Aksi halde, yuvalarda sadece zorunlu ihtiyaçları karşılanan ve onlarla her hangi bir şekilde duygusal bağ kurulmayan bebekler yaşamamakta, çocuklarda ise, çeşitli anomaliler ortaya çıkmaktadır⁶¹³.

Çocuklar kurum bakımı dışında, aile ortamında, aile bireylerinin çoklu rollerine tanıklık etmektedir. Annenin aynı zamanda bir eş, kardeşin çocuk olduğunu görmeleri, çocukların sosyal algılarının gelişmesini desteklemektedir. Ancak, bu durum ne yazık ki kurum çalışanları ile çocuklar arasındaki ilişkilerde geçerli değildir. Aksine, kurumlarda, çalışanların sabit rolleri ve davranışlarından söz edilebilir. Kurumlarda öncelikli olarak çocukların maddi gereksinimlerinin karşılanmaya çalışıldığı, toplumsal ve psikolojik gelişimleri için uygun ortamların hazırlanmasında yetersiz kaldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, kurumlarda daha

⁶¹¹N. Özdemir ve diğerleri, ss. 286, 289.

⁶¹²Bıyıklı, Çocuk Köyleri, ss. 3-4.

⁶¹³Doğan Cüceloğlu, “Öpülesi Kucaklanası Çocuklarımız”, **Habertürk Gazetesi**, (13.03.2010), s. 20.

çok sağlık bakımı, hijyen ve beslenmeye odaklanıldığı ancak, sosyal ilişkilerin öneminin daha sınırlı kaldığı da yapılan çalışmalarla desteklenmiştir⁶¹⁴.

Aile, çocuğun kendini algılamasında kendisi ile ilgili düşüncelerin oluşumunda çok önemli bir etkidir. Bu konu ile ilgili pek çok çalışma ailenin sunduğu güvenilir, sevgi dolu ortamdan yoksun büyümüş çocukların kendisi ile ilgili düşüncelerinin ve öz saygılarının ciddi şekilde zarar gördüğünü belirtmektedir⁶¹⁵. Yörükoğlu'nun yaptığı bir çalışmada özellikle bebeklik çağında kurum bakımına alınan çocukların iyi ve yeterli fiziksel bakım almalarına rağmen, duygusal gelişimleri açısından anneli büyüyen çocuklara göre çok geri kaldıkları saptanmıştır. Bu çocuklarda, çevreye ilgisizlik boş ve donuk bakışlar, gülmeme, yerinde sallanma, parmak emme, çok ağlama ve garip el kol hareketleri gibi çok çarpıcı belirtiler ve kurum hastalığı olarak da bilinen “anne yoksunluğu sendromu” görülmüştür⁶¹⁶.

Çocukların Kurum bakımı altında bakım ve beslenme ihtiyaçları karşılanmasına rağmen, sosyal ve duygusal açıdan ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Kışla tipi kurumlarda gerek nitelik gerekse nicelik açısından yetersiz personelle iletişim kurmak zorunda kalan çocukların, sağlıklı benlik kavramı gerçekleştirmeleri zordur. Dolayısıyla, yetersiz ve uygunsuz rol modelleriyle özdeşim kurulması, ilgi ve şefkat azlığı, sosyal ve duygusal açıdan ihtiyaçların yeterince karşılanmaması benlik gelişimini olumsuz etkilemektedir⁶¹⁷.

Çoğunlukla, çocuk yuvalarında çocukların başarılı ve önem verdikleri alanların keşfedilip, desteklenmesi mümkün olamamaktadır. Cılga, kurumlardaki çocuk yetiştirme anlayışının, sınırlayıcı otoriter ya da demokratik veya hoşgörülü ilişkilere yer vermesi, çocukların kişilik yapılarında farklı eğilimlerin ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Güçray ise, yuvada kalmanın öz saygı açısından olumsuz bir etken olduğunu, yuva çocuklarının ana-baba yerine geçen kişilerin tutumlarını, ailesi yanında kalanlara göre daha “otoriter” ve “ilgisiz” olarak algıladıklarını belirtmiştir. Yapılan bir başka çalışmada ise, 10-12 yaş arasındaki korunmaya muhtaç çocukların, ailesiyle birlikte olan çocuklara göre, dıştan denetimli

⁶¹⁴N. Özdemir ve diğerleri, ss. 286, 289.

⁶¹⁵Elif Üstün ve Berrin Akman, “Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 23, 2002, s. 229.

⁶¹⁶Atalay Yörükoğlu, “Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları”, **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 3, 2003, (Haklar) s. 148.

⁶¹⁷Üstün ve Akman, s. 231.

oldukları ve öz saygı düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer araştırmada ise, çocuk yuvalarında kalan korunmaya muhtaç çocuklar ile aileleri yanında kalan ve 5. sınıfa devam eden çocuklar karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada, aileleri yanında kalan çocukların benlik kavramı düzeylerinin, yuvada kalan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır⁶¹⁸.

Kurum bakımının olumsuz yönleri, Türkiye’de düzenlenen II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansında da şu şekilde özetlenmiştir:

1. Her çocuk şefkate kendine yakın olan birinin sevgi, anlayış ve güvencesine muhtaçtır. Bunun için özel eşyaları, odası olmalı, alışveriş yapabileceği, arkadaşlarını kabul edebileceği sosyal yaşamın diğer faaliyetlerine katılabileceği bir ortamı bulunmalıdır. Kurum bu olanakları ona tam olarak sağlayamaz,

2. Kurumda anne yoksunluğu ya da sık sık bakıcı değiştirmek söz konusudur. Çocuklar bu durumun olumsuz etkisine de maruz kalmaktadırlar,

3. Kurumun geniş binaları, koridor ve merdivenlerindeki boşluklar, aşırı gürültüye olanak vermekte, büyük koğuşlardaki bir çocuğun rahatsızlığı diğer çocukları da huzursuz etmektedir,

4. Bazı çocukların özellikle 3 yaşından küçük çocukların özel bakıma ve anne kucağına ihtiyaçları vardır,

5. Yetim çocukların, bir aileye ait olma ihtiyacı duymalarından dolayı kurumda kalmaları uygun değildir⁶¹⁹.

Sonuç olarak, kurum bakımı yukarıda sayılan sakıncaları dışında oldukça pahalı bir bakımdır. Batı ülkelerinin birçoğunda kurum bakımı yerine koruyucu aile daha çok işlevseldir. Koruma altına alınan çocuklar, kurum bakımında birkaç ay kaldıktan sonra koruyucu aile yanına yerleştirilmektedir⁶²⁰.

C. Koruyucu Aile Bakımı

Aile temelli bakım yöntemlerinden biri olan koruyucu aile bakım yönteminin, gönüllü, para karşılığı ve çok sayıda çocuğa hizmet veren koruyucu aile gibi türleri

⁶¹⁸Üstün ve Akman, s. 232.

⁶¹⁹II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı 5-8 Mayıs Ankara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayın No: 23, Ankara, 1962, s. 53.

⁶²⁰Yörükoğlu, Çocuk, s. 50.

bulunmaktadır. Bununla birlikte, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile bakım modeli gibi modelleri bulunmaktadır.

1.Tanımı

Batı ülkelerinde genellikle “Foster Home” olarak adlandırılan Türkçeye ise “koruyucu aile” olarak çevrilen koruyucu aile bakımı, esasında sosyal hizmetlerin, korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunmasına yönelik başka bir yöntemidir. Bu bağlamda, koruyucu aile bakımı, başkalarının korunmaya muhtaç çocuğun ailesinin yerine geçerek, ebeveynlik rolünün üstlenilmesini içeren bir hizmet türüdür. Bu hizmet genellikle çocuğun öz ailesinin; asgari sosyal, duygusal ve fiziksel bakım veremeyecek kadar ciddi eksiklikler göstermesi nedeniyle öz ana ve babasından ayrılması gerekli görülen, kimsesiz olup evlatlık verilmek veya bir kuruma yerleştirilmek için sıra bekleyen çocuklara⁶²¹, çocuk açısından da gerekli olabilecek durumlarda geçerli ve gereklidir.

Türkiye’de ise, koruyucu aile bakımı, çeşitli nedenlerle biyolojik ailesi yanında bakımları sağlanamayan çocukların, kısa veya uzun süreli olarak bakımlarını üstlenen anne ve baba özelliklerini taşıyan kişilerin yanında⁶²², devlet denetiminde yetiştirilmeleri olarak tanımlanmakta ve bu hizmeti veren aile ya da kişilere koruyucu aile denilmektedir⁶²³. Bir diğer ifade ile koruyucu aile, SHÇEK Kanununda öngörülen nedenlerle korunmaya muhtaç duruma düşmüş ve devletin korunmasına alınmış bir çocuğu yasal izinlerle, evinde barındıran, bakan ve yetiştiren ailedir⁶²⁴.

Koruyucu aile, Koruyucu Aile Yönetmeliği (KAY)’inde şöyle tanımlanmıştır⁶²⁵: Koruyucu aile, yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre il veya ilçe müdürlükleri denetiminde, ödeme karşılığı ya da karşılıksız olarak çocuğun

⁶²¹Taştekin, Koruyucu Aile Bakımı, ss. 205-206.

⁶²²Ayşen Gürcan, “Türk Toplumunda Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmetlerine İlişkin Bakış Açısı ve Yaklaşımı” **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, s. 29.

⁶²³http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/cocuk/Koruyucu_Aile_Hizmetleri.asp, (30.11.2008).

⁶²⁴Latife Bıyıklı, “Koruyucu Aile Bakımı”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1, 1983, (Koruyucu Aile), s. 12.

⁶²⁵Koruyucu Aile Yönetmeliği, 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Resmi Gazete.

bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan, tercihen, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimi ile temel aile eğitimlerinden en az birini almış, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli, uzmanlaşmış koruyucu aile modellerindeki ailelerden birini veya kişiyi ifade etmektedir⁶²⁶.

Koruyucu aile bakımı, batı ülkelerinde kurum bakımına oranla daha yaygın olarak kullanılan bir sistem olarak yer almaktadır. Bu sistemde korunmaya muhtaç çocuklar, kısa veya uzun süreli olarak bedelli veya bedelsiz, bakımını üstlenen, onlara sıcak bir aile ortamı sağlayan ve ebeveynlerinin yerini tutabilecek aileler yanına yerleştirilmektedir. Batı ülkelerinde korunmaya muhtaç çocukların neredeyse % 75'i koruyucu aile yanında yaşarken Türkiye'de bu oran oldukça düşük ve ancak, % 4 civarındadır. Ayrıca, son yıllarda da bu düşüşün devam ettiği görülmektedir. Batı ülkelerine kıyasla Türkiye'de bu oranın düşük olmasını açıklayan nedenlerin başında kültürel etkenler ve aile sistemine bakışın geldiği düşünülmektedir. Dolayısıyla, evlat edinme ile koruyucu aile uygulamalarının birbiriyle karıştırılması ve bu hizmetlerin tanıtımlarının yeterince yapılmaması da koruyucu aile sayısının artmasını etkileyen önemli engeller arasındadır⁶²⁷.

2. Unsurları

Kurum bakımında olduğu gibi koruyucu aile bakımının da belirli unsurları bulunmaktadır. Bu unsurlar, KAY'nin 8. maddesinde belirlenmiştir. Koruyucu aile olmak için başvuruda bulunan aile ya da kişilerin:

- Türk vatandaşı olması ve Türkiye'de sürekli ikamet etmesi,
- 25-65 yaş aralığında bulunması,
- En az ilkokul düzeyinde eğitim almış olması,
- Düzenli gelire sahip olması, koruyucu aile olabilmenin ön koşullarıdır.

Bununla birlikte, uzmanlaşmış koruyucu aile olmak isteyenler ile geçici koruyucu aile olmak isteyen aile ya da kişilerin yukarıda ifade edilen unsurlara ek olarak; bu kapsamdaki çocuklara yardımcı olabilecek Bakanlıkça belirlenen lisans

⁶²⁶Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukusal/ulusal_eylem_plani.doc, (21.11.2005)., Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

⁶²⁷N. Özdemir ve diğerleri, ss. 284-285.

eğitimi almış veya eşlerden birinin en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana-baba eğitimi, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış olması gerekmektedir.

Ayrıca, koruyucu aile olmak isteyenlerin, koruyucu aile olmak için başvuru yaptıkları ve çocuğun aile yanına yerleştirildiği tarih itibarıyla 25-65 yaş aralığında olması hukuki bir gerekliliktir. Yaş aralığı tespitinde, eşler arasındaki yaş farkının on yaş veya daha az olması halinde yaşı küçük olan eşin yaşı, bunun haricindeki durumlarda yönetmelik gereği eşlerin yaş ortalaması esas alınmaktadır. Ancak, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli hariç olmak üzere, koruyucu aileye yerleştirilecek çocuk ile koruyucu aile olacak eşlerden, yaşı küçük olan arasındaki yaş farkı on sekiz yaştan az olamaz. Koruyucu aile adaylarının yaşı değerlendirilirken, çocuğun yaş dönemine uygun davranış gösterebilme becerisi ve çocukla aralarında birebir ebeveyn-çocuk ilişkisi sağlanması esasları göz önünde bulundurulur.

Koruyucu aile olmak isteyen ailelerin evlilik ilişkilerinin iyi olması, aile içinde ve çevreyle önemli geçimsizliklerinin olmaması, aile üyelerinin, duygusal açıdan dengeli, çalışan ve aile yaşamında sorumluluk yüklenebilmiş kişiler olmaları, çocuğun öz anne babası ve kurumla olan ilişkilerini kabul edebilmeleri gereklidir. Koruyucu aile olma istek ve iradesini taşıyan kişilerin koruyucu aile olabilmesi için öncelikle KAY’de belirtilen yukarıdaki özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu özellikleri taşıyan ve koruyucu aile olmak isteyen kişilerden evli olanların eşleriyle birlikte, koruyucu aile olmak üzere yerleşim yerlerindeki Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı il veya ilçe müdürlüklerine başvuru yapmaları⁶²⁸ gibi temel unsurlar bulunmaktadır.

Koruyucu aile seçiminde, çocuğa kanunen bakmakla yükümlü öz anne- baba ya da vasisi dışındaki kişilerden özellikle çocuğun yakın çevresinde olan akrabalar, komşular ya da aile dostları tercih edilmektedir. Koruyucu ailenin ana babalı bir ortam olması tercih edilmekte ise de evli olmayanlar da koruyucu aile olabilmektedir⁶²⁹. Koruyucu aile olmak isteyen kişinin bekâr olması halinde yanına çocuk yerleştirilecek olan kişinin çocuğa diğer ebeveynin yoksunluğunu

⁶²⁸Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 8.

⁶²⁹Erol ve diğerleri, s. 67.

hissettirmeyecek akraba ilişkilerine sahip olmasına dikkat edilmektedir⁶³⁰. Ayrıca, seçilecek koruyucu ailenin sağlıklı olması, çocuğun temel ihtiyaçlarını sağlaması hijyenik ve güvenlik standartlarına uygun evlerinin olması ve ailenin ikamet çevresinde okul, sağlık kuruluşları ve oyun alanlarının olması gerekmektedir.

Koruyucu aile olmak isteyen koruyucu aile adaylarının KAY'ne göre öncelikle hazırlaması gereken bazı belgeler bulunmaktadır. Koruyucu aile olmak üzere il veya ilçe müdürlüklerine başvuran kişilere hizmetin esasları ve işleyişi ile yanlarına yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilerek ilk görüşme yapılır, uygun görülen kişi veya eşlerle ilk görüşme formu doldurulur ve yazılı başvuru alınarak aşağıdaki bilgi ve belgelerin en geç bir ay içinde tamamlanması istenir. Bu belgeler⁶³¹:

- T.C. Kimlik Numarası beyanı,
- Bir adet vesikalık fotoğraf,
- Öğrenim durumunu gösterir belgenin onaylı örneği,
- İş, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösteren belgenin onaylı örneği,
- Koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerin,

çocuğun yüksek yararından hareketle; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile millete ve devlete karşı suçlar, topluma karşı suçlar, kişilere karşı suçlar ile uluslararası suçlardan ve çocuklara yönelik işlenen istismar suçlarından mahkûm olmadığına dair adli sicil belgesi,

- Varsa koruyucu aile birinci kademe, koruyucu aile ikinci kademe veya temel aile eğitimi belgesi veya belgelerinin onaylı örneği,

Sosyal inceleme sürecinde tespit edilen durumlara ilişkin koruyucu aileyi tanımaya yönelik ihtiyaç duyulacak diğer belgeler ile koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerin, çocuğun bakımını, psikososyal gelişimini ve eğitimini etkileyecek ya da çocuğa zarar verecek düzeyde fiziksel engeli, ruhsal rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösteren, Devlet ya da üniversite hastanelerinin ilgili bölümlerinden alınan doktor raporu, gerekli görülmesi halinde kişinin sağlığına, devam eden hastalığına veya bağımlılığına ilişkin ayrıntılı rapor

⁶³⁰Bıyıklı, Koruyucu Aile, s. 12.

⁶³¹Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 8.

istenmektedir. Koruyucu aile olmak isteyen kişilerin evli olması halinde, her iki eş için de aynı belgeler aranır⁶³². KAY’de belirlenen bu temel unsurların dışında, koruyucu ailelerin çocuğun veya çocukların sevgi ve ilgiye ihtiyacı olduğunu anlamaları ve bunu isteyerek verebilmeleri, anne ve baba rolünü yerine getirebilmeleri, çocukları anlayabilmeleri, çocuk yetiştirmeye uygun değer, davranış ve tutumlara sahip olmaları da gerekmektedir⁶³³.

3. Koruyucu Aile Bakımının Temel Esasları

Koruyucu aile olabilmek için başvuruda bulunan ve yukarıdaki unsurları taşıyan müracaatçılar, koruyucu aile olabilmektedir. Koruyucu aile yönteminin gönüllü ve geleneksel bakım türlerinden farkı bulunmaktadır. Bu fark, sunulan hizmetin yasal bir statüsünün ve maddi bir karşılığının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Gönüllü koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar için herhangi bir bakım ücreti ödenmezken, gönüllü koruyucu aile dışındaki ailelerin yanına yerleştirilen her çocuk için ayrı bakım ücreti ödenmektedir.

Bununla birlikte, koruyucu aile türlerine bakılacak olursa, genel olarak koruyucu aile bakımının, gönüllü, para karşılığı ve çok sayıda çocuğa hizmet veren koruyucu aileler gibi birkaç türünün bulunduğu görülecektir⁶³⁴:

- **Gönüllü Olarak Hizmet Veren Koruyucu Aileler:** Genellikle, evlat edinmek istemelerine rağmen, bir çocuğu evlat edinmesi mümkün olmayan ailelerin, gönüllü olarak ve maddi bir karşılık beklemezsizin koruyucu aile olma yolunu seçtikleri gözlenmektedir. Genellikle bu tür ailelere, anne ve babası olmayıp, evlatlık verilmesi mümkün olmayan çocukların bakımı verilmektedir. Hatta bu koruyucu aile bakım türünün evlat edinmeye bir basamak teşkil ettiği de ifade edilmektedir⁶³⁵. Gönüllü koruyucu olan ailelere, ÇHGM tarafından hiçbir ödeme yapılmamakta ve aile çocukların bütün masraflarını kendisi karşılamaktadır.

- **Para Karşılığında Hizmet Veren Koruyucu Aileler:** Genel olarak bakıldığında, koruyucu ailelere verilen para ancak çocuğun masraflarını karşılayacak

⁶³²Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 8.

⁶³³Erol ve diğerleri, s. 67.

⁶³⁴Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, s. 207.

⁶³⁵Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, s. 208.

miktarda hesaplanmaktadır; aksi takdirde, para kazanmak amacıyla koruyucu aile olmayı isteyeceklerin sayısının artmasından endişe edilmektedir. Para karşılığı koruyucu aile hizmetini yerine getirenler ya “geçici” ya da “sürekli” olarak bu hizmeti üstlenmektedir. Sürekli olarak bu hizmeti yerine getirmek isteyen aileler, para karşılığı bu hizmeti yerine getirenlerden daha fazladır⁶³⁶. Para karşılığı hizmet veren koruyucu ailelere, ülkenin ekonomik imkânlarına bağlı olarak “aylık bakım ödemesi” ve “geçici koruyucu aile ödemesi” adı altında iki türlü bakım ödemesi yapılmaktadır. Koruyucu ailelere ödenen, aylık bakım ödemesi⁶³⁷, çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalar ile çocukların kişisel gelişimleri için gerekli olan harçlıklara karşılık olmak üzere, talepte bulunan koruyucu ailelere yapılan ödemedir. Ödemelerde çocukların yaş ve eğitim durumları dikkate alınmaktadır⁶³⁸. Geçici koruyucu aile ödemesi ise, yanına yerleştirilen çocukların bakımlarının gerçekleştirilmesi amacıyla, geçici koruyucu ailelerin hizmetine karşılık yapılan aylık ödemeyi ifade etmektedir⁶³⁹.

Koruyucu ailede bakılan çocuklar hastalandıklarında hiçbir sevke tabi olmadan doğrudan devlet-üniversite hastanesi ve aile hekimlerine, ayaktan muayene veya gerekiyorsa yatarak tedavi için götürülmektedir. Bu durumda muayene ve tedavi için yapılan sağlık harcamaları 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır⁶⁴⁰. Ancak, aile isterse muayene ve tedavi bedeli kendisi tarafından karşılanmak koşuluyla çocuğu özel bir sağlık kuruluşuna veya hekime de götürebilir⁶⁴¹.

Koruyucu aileye yerleştirilen çocuğun bakım masrafları, çocuğun takip edildiği Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüğü tarafından ödenmektedir. Koruyucu aile yanına yerleştirilen her çocuk için, aylık bakım ödemesi yapılır. Koruyucu aileye yapılacak aylık bakım ödemesi, çocuğun okul durumu ile engelli olup olmadığına göre değişmekte ailelerin baktığı, özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan ya da engelli çocuklar için çocuğun engel ve yaş durumu da dikkate

⁶³⁶Şenocak, Bakım Yöntemleri, ss. 196-197.

⁶³⁷Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 24.

⁶³⁸Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 24.

⁶³⁹Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

⁶⁴⁰Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 24.

⁶⁴¹<http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-odemeleri-2011-yili-1-donem-ucretleri-belli-oldu.aspx>, (21.04.2011).

alınarak, aldığı ücretin yüzde ellisi oranında artırılarak ödenir. Ayrıca, koruyucu aile yanında, eğitime, mesleki eğitim ya da herhangi bir kursa devam etmeyen eğitim yaşındaki çocuklar için özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan ya da engelli çocuklar hariç olmak üzere, aylık bakım ücreti yaş grubuna göre belirlenir ve aldığı ücretin yüzde ellisi oranında ödenir. Ancak, koruyucu aile yanına yerleştirilen her çocuk için giderlerinin karşılanması amacıyla yapılan aylık bakım ödemesi, çocuğun koruyucu aile yanında kaldığı gün sayısı ile orantılı olarak yapılmaktadır. Eğer fazla yapılan bir ödeme varsa, fazla ödenen kısım da geri alınır⁶⁴².

KAY'nin değişmesiyle birlikte getirilen bir yenilik ise, isteğe bağlı sigorta primlerinin devletçe karşılanmasıdır. Koruyucu ailelerden, eşine veya bir yakınına bağlı olmaksızın kendine ait sosyal güvencesi olmayan eşlerden birinin bir asgari ücret tutarı üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında isteğe bağlı sigortasını yaptırmayı ve ödeme belgesinin ibrazı halinde primleri aylık ödemelere ilave edilerek Bakanlıkça gönderilen ödenekten⁶⁴³ karşılanmasıdır. Yapılan bu düzenleme koruyucu aile olmak isteyenleri teşvik etme ve koruyucu aile sayısını artırmak için büyük önem arz etmektedir.

⁶⁴²[http://www.koruyucuaille.gov.tr/tr/html/1777/Koruyucu-Aile-Aylik-Odeme-Miktarlari,\(26.03.2013\).](http://www.koruyucuaille.gov.tr/tr/html/1777/Koruyucu-Aile-Aylik-Odeme-Miktarlari,(26.03.2013).) Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere ödenen ücret her çocuğun yaş ve eğitim durumuna göre değişiklik göstermektedir. Koruyucu ailelere ödenen ücret, ek gösterge dâhil en yüksek devlet memuru aylık göstergesinin memur maaş katsayısının çarpımıyla elde edilen rakamın, sırasıyla 0-3 yaş aralığında olan çocuklar için % 50'si, 4-5 yaş aralığında olan çocuklar için yüzde % 75'i, 6-14 yaş aralığında olan çocuklar için % 80'i, 15-18 yaş arasında olan çocuklar için yüzde % 85'i ve 19 yaş ve üzerinde olanlar için ise % 90'ı karşılığı tutarı olarak, hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık ve net olarak ödenmektedir. Bununla birlikte, koruyucu aile bakımında bulunan korunmaya muhtaç çocuklara verilen harçlıklar ise, kuruluş bakımındaki çocuklar için yapılan hesaplama ile belirlenmektedir. Memur maaş katsayısının, sırasıyla İlköğretim 1-4. sınıfı için 600, İlköğretimin 5-8. sınıflarında olanlar için 900, Lise ve dengi okulda okuyanlar için 1200 ve Yüksek öğrenime devam edenler için ise 2000 gösterge rakamı ile çarpılarak bulunan miktar kadar ödeme yapılmaktadır. Bu bağlamda, 2013 yılının 1. yarısı için aylık bakım ücreti; okul öncesi çocuklardan 1-3 yaş arasındaki çocuklar için aylık 350, 72 TL, okul öncesi 4-5 yaş arasındaki çocuklar için aylık 526,08TL, ilköğretime devam eden 6-14 yaş arasındaki öğrencilerden 1-4 sınıflara devam edenler için aylık 561,16 TL bakım ücreti ve 44,30 TL harçlık olmak üzere 605,46 TL; 5-8 sınıflara devam edenler için aylık 561,16 TL bakım ücreti ve 66, 45 TL harçlık olmak üzere 627, 61 TL ödenmektedir. 14-18 yaş arasında Lise ve dengi okula devam edenlere ise 596,23 TL aylık bakım ücreti ve 88,60 TL olmak üzere 684, 83 TL, 19 yaş ve üstü Yüksek öğrenime devam edenlere ise 631,30 TL aylık bakım ücreti ve 147,67 harçlık olmak üzere 778,97 TL aylık ödeme yapılmaktadır. Bu rakamlar Ocak ve Temmuz maaş artış göstergeleri esas alınarak hesaplanmakta ve buna göre her yıl değişmektedir. Bunun yanı sıra 146 TL servis ücreti, 1248 TL meslek edindirme için, 2347 TL Seviye Belirleme Sınavları için ve 3667.TL ise, üniversite hazırlığı için ödenmektedir.

⁶⁴³Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 24.

Koruyucu ailelere her yıl Eylül ayında ve bir defaya mahsus olmak üzere eğitim masrafları karşılığı olarak bakım ücreti üç kat arttırılarak ödenir. Ancak, okula giden çocuklara verilecek harçlıkların da yine her ay verilmesine devam edilir. Çocukların yıllık giyim masrafları karşılığı olarak Şubat ve Ağustos aylarında çocukların bakım ücreti iki kat arttırılarak ödenir. Koruyucu aile yanındaki çocukların meslek edinme kurs bedelleri ile eğitim ve öğretimlerine ilişkin etüt, kurs, yaz okulu, harç, sınav ve kayıt ücretleri, başka illere öğrenim amacı ile gitmesi gereken çocukların ulaştırma giderleri de kurumca karşılanmaktadır. Ayrıca, koruyucu aileler ve korudukları çocuklar için gerektiğinde üniversitelerin ilgili bölümlerindeki uzman kişilerden psikolojik ve psikiyatrik danışmanlık hizmeti sağlanır. Gönüllü statüdeki koruyucu ailelere de talepte bulunmaları halinde yanında bulunan korunmaya muhtaç çocuklar için aylık bakım ücreti dışındaki diğer ödemeler yapılır⁶⁴⁴.

- **Çok Sayıda Çocuğa Bakım Sağlayan Koruyucu Aileler:** Kişisel bakım bazı çocuklar için, faydadan çok zarar verebilmektedir. Bu nedenle ergenlik çağında ve ağır bunalım geçiren çocuklar için çok sayıda çocuğa bakım sağlayan koruyucu aile türünden faydalanılmaktadır⁶⁴⁵. Dolayısıyla, bu bakım yöntemi tek başına bir koruyucu aile yanına verilmesi uygun görülmeyen ve kurum bakımına uyum sağlayamayan çocuklara yönelik olarak geliştirilmiş bir bakım yöntemidir. Evli bir çiftin yanına, en fazla 10 çocuk verilmekte, bu çocukların masrafları da devlet tarafından karşılanmaktadır⁶⁴⁶.

Yukarıda yer alan esaslardan başka yeni Koruyucu Aile Yönetmeliğinde dört koruyucu aile modeli tanımlanmıştır. Bunlardan ilki, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, ikincisi geçici koruyucu aile modeli, üçüncüsü süreli koruyucu aile modeli ve dördüncüsü ise, uzmanlaşmış koruyucu aile modelidir⁶⁴⁷.

- **Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli:** Bu model, korucu aileye yerleştirilen korunmaya muhtaç çocukların veli ya da vasisi dışında kalan, kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana,

⁶⁴⁴Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 26.

⁶⁴⁵Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, s. 208.

⁶⁴⁶Şenocak, Bakım Yöntemleri, s. 196.

⁶⁴⁷Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelidir⁶⁴⁸. Bu modelde, öncelikle akrabalara ya da belli bir süredir devam eden ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevre ailelerden uygun olanlara koruyucu aile olmaları yönünde teklifte bulunulur. Bu kişilerin koruyucu aile olmak istemesi durumunda, yapılan sosyal inceleme sonucuna göre, koruyucu aile olmaları komisyonca uygun görülenler için yaş ve eğitim koşulu aranmamaktadır⁶⁴⁹.

- **Geçici Koruyucu Aile Modeli:** Geçici koruyucu aile modeli sürekli değildir. Bu bağlamda, geçici koruyucu aile modeli, acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılmamış korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan yöntemdir. Geçici koruyucu aile modelinde, temel ana, baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimini almış profesyonel kişi ve aileler hizmet sunmaktadır. Sunulan hizmet ya da koruyucu aile olma birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişmektedir⁶⁵⁰.

- **Sürelili Koruyucu Aile Modeli:** Sürelili koruyucu aile modeli, kısa sürede öz ailesi yanına döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci kademe eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelidir⁶⁵¹.

- **Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli:** Söz konusu bu model, özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip veya eşlerden birinin en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana, baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelidir⁶⁵².

4. Koruyucu Aile Bakımının Benzer Bakım Yöntemlerinden Farkı

Koruyucu aile bakımının geleneksel bakım yöntemlerinden farkı bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, koruyucu aile bakımının modeli veya türü ne

⁶⁴⁸Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

⁶⁴⁹Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 8.

⁶⁵⁰Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

⁶⁵¹Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

⁶⁵²Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

olursa olsun geçmişte sıklıkla kullanılan süt evlatlık ve beslemelik gibi geleneksel bakım türlerinden farklı olduğu gibi evlat edinmeden de farklıdır⁶⁵³.

a. Süt Evlatlıktan Farkı

Süt evlatlık, bir kadının kendisinden doğmayan bir çocuğu emzirmesiyle doğan ilişki⁶⁵⁴ ve geleneksel bir kurumdur. Burada amaç, yeni doğmuş bebeğin süt ihtiyacının karşılanmasıdır. Koruyucu aile bakımında ise, bebeğin sadece beslenme ihtiyacı değil aynı zamanda bakım ve korunması da sağlanmaktadır. Ayrıca, koruyucu aile bakımı, süt evlatlığın aksine hukuken kurumsallaşmış ve kanunlarla düzenlenmiş bir bakım türüdür⁶⁵⁵.

b. Beslemelikten Farkı

Beslemelik, pozitif hukuk tarafından düzenlenmediği halde toplum yaşamımızda orta halli ve zengin aileler arasında fiili olarak yaşayan⁶⁵⁶ ve bu ailelerin, kimsesiz ya da yoksul aile çocuklarını, hizmetleri karşılığında bakıp yetiştirdikleri geleneksel bir kurumdur. Örf ve âdet hukukuna dayanan bu kurum, evin beyi ya da hanımı ile çocuğun ana-babası ya da yakınları arasında yapılan bir sözleşme ile meydana gelir. Ancak, hukuki bakımdan düzenlenmeyen bir kurum olduğu için, yükümlülükleri vicdanidir, yaptırımını da ahlâk kuralları düzenlemiştir⁶⁵⁷. Dolayısıyla, besleme olarak yerleştirilen çocukla, onu çalıştıran kişi arasındaki ilişkinin hukuki niteliği tartışmalıdır. Hukuki niteliğin, “fiili durum”, “ahlaki borcun ifası”, “kölelik” olduğunu ileri sürenler olduğu gibi, yazılı olmayan bir hizmet sözleşmesi olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır. Bununla birlikte, hukuki olarak olmaması gerekirken, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklardan

⁶⁵³Emine Akyüz, “Velayet, Çocuğun Korunması ve Koruyucu Aile Hizmeti” **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, (Aile), s. 110., Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 111.

⁶⁵⁴Türker Yalçınduran, “Evlatlık İlişkisinde Evlenme Yasağı” **Özer Seçili’ye Armağan**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 633.

⁶⁵⁵Akyüz, Aile, s. 110.

⁶⁵⁶Mehmet Işık, **Evlat Edinme**, Adalet Yayınları, Ankara, 2005, s. 20.

⁶⁵⁷Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, ss. 111-112.

özellikle kızların beslemelik anlayışı ile çalıştırıldığı da gözlemlenmiştir⁶⁵⁸. Beslemelikte, fakir bir ailenin çocuğunu veya öksüz bir çocuğu yanına alarak o kişiden bir hizmetçi gibi yararlananlar⁶⁵⁹ olduğu gibi, bakımını üstlendiği çocukları kendi öz çocukları gibi yetiştiren ve topluma kazandıran aileler de bulunmaktadır⁶⁶⁰.

c. Evlat Edinmeden Farkı

Koruyucu aile bakımının en çok karıştırıldığı kurumlardan biri de evlat edinmedir. Türkiye’de aileler çoğunlukla, evlat edinmek amacıyla koruyucu aile olmak istemektedir. Oysa koruyucu aile bakımı, çocuğun korunması amacını güden ve ÇHGM’nün denetimi ve gözetimi altında yürütülen bir çocuk refah hizmetidir. Çocuk koruyucu aile yanına kısa ya da uzun bir süre veya kimsesiz ise, reşit oluncaya kadar yerleştirilir. Koruyucu aile yanına yerleştirme çocukla koruyucu aile arasında hısımlık bağı oluşturmamakta ve çocuk koruyucu ailenin velayeti altına girmemektedir. Ancak, çocuğun velisi yoksa hâkim koruyucu ana–babayı ya da bunlardan birisini çocuğa vasi atayabilmektedir⁶⁶¹. Evlat edinmede ise, çocuk ailenin velayeti altına girmekte çocukla hısımlık ilişkisi kurulmaktadır.

KAY’de, koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuklarda aranılacak özellikler belirtilmemiştir. Çocuğun koruyucu aileye yerleştirilmesinin uygun olup olmadığı sosyal çalışmacı tarafından belirlenmektedir. Ancak, KAY’nin 6. maddesinde, haklarında acil korunma veya bakım tedbiri alınması zorunlu görülen çocukların öncelikli olarak koruyucu aile yanına yerleştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, hakkında yetkili mahkeme tarafından korunma kararı alınan veya valilik onayı ile acil olarak korunma tedbiri alınan çocukların bakımının sağlandığı, çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, rehabilitasyon merkezleri, her ay koruyucu aile yanına yerleştirilebilecek çocukların ad ve soyadları, doğum yeri, doğum tarihleri ve korunma kararı verilmesinin nedenlerini kapsayan bir liste ile birlikte sağlık durumunu, psikososyal ve fiziksel gelişimleri, çocuğun alışkanlıkları, davranış kalıpları ve özel

⁶⁵⁸Akyüz, Aile, s. 111.

⁶⁵⁹Yalçınduran, s. 632.

⁶⁶⁰Işık, s. 20.

⁶⁶¹Akyüz, Aile, ss. 111-112.

gereksinimlerini içeren durum değerlendirme raporu, il veya ilçe müdürlüklerine gönderilmektedir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuklar, öz ailesi tarafından bakılamayan, çeşitli nedenlerle evlat edindirilme şansını tümüyle yitirmiş, kız ya da erkek, sağlıklı ya da engelli ve çocuğun kardeşlerinin olup olmaması gibi özellikler de dikkate alınarak, nitelikleri koruyucu aile yanına yerleştirilmeye uygun olduğu belirlenen çocuklar arasından seçilmektedir. Bununla birlikte, okula devam konusunda herhangi bir zorlanması olmayıp, kendine ve çevresine zarar vermeden toplum yaşamına uyabilen çocukların koruyucu aile yanına verilmeleri uygun görülmektedir. Koruyucu aile yanına yerleştirmede çocuk açısından en önemli ölçüt yaştır. Bu bağlamda, Amerikan Çocuk Refahı Birliği, çocuğu koruyucu aile yanına yerleştirme yaşını 6 olarak belirlemiştir. Bir yaş sınırı koymak bilimsel bakımdan uygun olmamakla birlikte 13 yaşından küçük çocukların koruyucu aileye yerleştirilmesinin daha uygun olduğu ifade edilmektedir. Çünkü 13 yaşın üstündeki çocuklar, ergenlik çağına girmiş olduklarından yabancı birisinin otoritesini kolay kolay kabul etmemektedir. Öte yandan, bu yaşın üstünde olan çocuklarda aile ortamından beklenen duygusal etkileşim zayıflamakta, çocuk ile aile arasında anlaşmazlık olasılığı artmaktadır⁶⁶².

Koruyucu aile olmak isteyen aile veya kişilere, başvuru sırasında, ilgili sosyal çalışmacı tarafından koruyucu aile hizmetinin esasları, işleyişi ve aileye yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilmektedir. Verilen bilgiler ışığında koruyucu aile olmaya kesin karar verilmesi halinde sosyal çalışmacı başvuruda bulunan aile veya kişinin evinde, işyerinde, çocuklarıyla vb. bir dizi görüşmeler yapmaktadır. Bu görüşmelerde amaç, koruyucu aileye yerleştirilecek çocuk için ailenin, kişinin ve çevresinin çocuğa her açıdan uygun olup olmadığının belirlenmesidir. Amerika'daki bazı eyaletlerde koruyucu aile olmak için sadece müracaat yetmemekte koruyucu aile olabilmek için "Koruyucu Aile Sertifika" programına katılıp bu programda başarı göstermek gerekmektedir. Aksi halde koruyucu aile olmak isteyen aileler, diğer koşulları yerine getirmiş olsalar dahi

⁶⁶²Erol ve diğerleri, s. 63., Şenocak, Bakım Yöntemleri, ss. 199-200.

koruyucu aile olma koşullarını yerine getirmiş sayılmamakta, “koruyucu aile sertifikası” almamış ailelere çocuk verilmemektedir⁶⁶³.

Türkiye’de önceleri, koruyucu aile olmak için zorunlu bir eğitime tabi tutulma veya bununla ilgili bir eğitim almış olma söz konusu değilken, yeni KAY ile koruyucu olmak isteyen aile veya kişilerin, koruyucu aile eğitimlerini almış olmaları bir zorunluluk ve koruyucu aile bakım yönteminin asli unsuru olarak kabul edilmiştir. Bundan böyle Türkiye’de koruyucu aile başvurusu kabul edilen aile ya da kişinin olmak istediği koruyucu aile modeline göre, eğitim almış olması istenmektedir⁶⁶⁴.

Koruyucu aile adaylarının eğitimlerine ilişkin konuların içeriği ve eğitimin uygulanmasına dair hususlar ÇHG Müdürlüğüne belirlenir. Korunmaya muhtaç çocukların, korunma altına alınmadan önceki yaşantıları ya da mevcut durumları açısından özel zorlukları veya ihtiyaçları olan çocuklar, koruyucu aile ikinci kademe eğitimi uygulamasına başlanıncaya kadar mesleki çalışma alanları veya meslek eğitimleri nedeniyle çocuğun özel bakımını sağlayacak düzeyde bilgi ve deneyim sahibi olan koruyucu aileler yanına yerleştirilebilir. Koruyucu aile eğitim programına sürekli devam eden ve tamamlayan adaylara “koruyucu aile eğitimi katılım belgesi” verilir. Temel aile eğitimi ve koruyucu aile birinci kademe eğitiminin yanı sıra çocuk yetiştirmeye yardımcı olacak sertifikalı diğer eğitimleri almış olanlar, daha özel bakım gerektiren çocuklara verilecek koruyucu aile hizmetlerinde tercih edilir. Süreli koruyucu aile yerleştirmelerinde temel aile eğitimi ve koruyucu aile birinci kademe eğitimini tamamlayanlar öncelikle tercih edilir. Koruyucu aile adaylarının ve mevcut koruyucu ailelerin buldukları il veya ilçede aldıkları eğitim, diğer il veya ilçelerde de geçerlidir⁶⁶⁵.

Koruyucu aile modellerinden, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli ile süreli koruyucu aile modelinin tercih edilmesi halinde, genel ebeveynlik becerilerinin kazanıldığı en az temel ana-baba eğitimleri kapsamında eğitim alınması

⁶⁶³Erol ve diğerleri, s. 20., Nurdan Duman, “Amerika Birleşik Devletlerinin OHIO Eyaletinde Çocuk Koruma Sistemi İçinde Koruyucu Aile Hizmetleri” **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, s. 286.

⁶⁶⁴Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 8.

⁶⁶⁵Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 10.

çocukla iletişim açısından yararlı görülmektedir⁶⁶⁶. Geçici ve uzmanlaşmış koruyucu aile modellerinde ise, daha özel ilgi, destek ve bakım gerektiren çocuklara hizmet verildiğinden, Bakanlıkça belirlenen lisans eğitimi veya koruyucu aile olacak eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana-baba eğitimleri ile koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış olmaları gerekmektedir⁶⁶⁷.

Koruyucu aile eğitimlerinden temel aile eğitimi; çocuğun desteklenmesi amacıyla, çocuk gelişimi, ihtiyaçları ve etkili ebeveynlik yapılması kapsamında temel ana, baba eğitimini de içeren genel ebeveynlik becerilerinin kazanıldığı eğitimi ifade etmektedir. Korunmaya muhtaç çocuğun öz ailesi dışında başka bir aile yanında yetiştirilmesine ilişkin olarak verilen eğitim, koruyucu aile birinci kademe eğitimi; özel zorlukları ve ihtiyaçları olan korunmaya muhtaç çocuğa hizmet vermek üzere koruyucu aile temel eğitimini almış kişilere verilen uzmanlık eğitimi ise, koruyucu aile ikinci kademe eğitimi olarak adlandırılmaktadır⁶⁶⁸.

Koruyucu aile olma başvurusu kabul edilenler hakkında sosyal inceleme yapılarak rapor hazırlanmaktadır. Bu raporda kişilerin iş, çevresel ve ekonomik koşulları, kişilik özellikleri, evlilik ve sosyal ilişkileri, tek başına yaşayıp yaşamadığı, yaşantısının genel kabul görmüş toplum kural ve değerlerine uygun olup olmadığı, çocuk yetiştirme konusundaki yeterliliği, yaşları, varsa diğer aile üyelerinin bu konudaki düşünceleri gibi çocuk ile koruyucu aile ilişkileri açısından önem taşıyan temel mesleki değerlendirme hususları yer almaktadır. Sosyal inceleme sonucunda koruyucu ailenin, hizmet modellerinden hangisine uygun olduğu belirlenerek, hazırlanan dosya koruyucu aile komisyonuna sunulmaktadır⁶⁶⁹.

Hazırlanan sosyal inceleme raporu dikkate alınarak, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri tarafından oluşturulan “Koruyucu Aile Komisyonunca” çocuklar ile koruyucu aile olma özelliğini taşıyan aileler eşleştirilerek, koruyucu aile ile çocuğun tanıştırılmasından önce, çocuğun düşüncesi öğrenilerek gerekli mesleki çalışmalar yapılır. Koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuk ve ailenin birlikte zaman geçirmeleri, birbirlerini tanımaları ve alışmalarına uygun ortam sağlanması planlanır. Çocuk önce saatlik, daha sonra günlük, haftalık ve iki haftalık

⁶⁶⁶<http://www.koruyucuaine.gov.tr/tr/html/107/Sikca-Sorulanlar>, (29.03.2013).

⁶⁶⁷Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 8.

⁶⁶⁸Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 4.

⁶⁶⁹Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 9.

gibi sürelerle toplamda iki ayı geçmeyecek şekilde koruyucu aileye izinli verilebilir. Süreçte olumlu kanaat oluşması, çocuğun ve ailenin de istemeleri halinde, çocuğun koruyucu aileye yerleştirme işlemi başlatılır. Uyum süreci sonunda il veya ilçe müdürlükleri ile yanına çocuk yerleştirilen koruyucu aile arasında sözleşme imzalanır, sözleşme mahalli mülki amir tarafından onaylanarak, koruyucu ailenin yanına yerleştirilecek çocuk ya da sağlık kartı ile birlikte koruyucu aileye verilerek çocuğun aileye yerleştirildiğine ilişkin tutanak ve koruyucu aile yerleştirme formu düzenlenmektedir. Koruyucu aile yerleştirme formu çocuğun aileye yerleştirilmesini takiben 10 gün içinde ÇHGM gönderilmek zorundadır⁶⁷⁰.

Bununla birlikte, çocuklar ve koruyucu aile arasında birebir ilişki kurulması ve çocukların sağlıklı kişisel gelişimlerinin sağlanacağı uygun koşulların bulunması halinde ve tercihen aynı anda olmamak üzere, bir koruyucu aile yanına en fazla üç çocuk yerleştirilmektedir. Çocukların kardeş olması durumunda yapılacak vaka değerlendirmesi sonucuna göre çocuk sayısı sınırlandırılmayabilir. Kardeşlerin aynı aile yanına yerleştirilememesi halinde, birbirleriyle görüştürebilecek aileler yanına yerleştirilmeleri esastır. Koruyucu ailenin kendi çocuğunun olması halinde ise, her çocuğun hakkının korunması, sağlıklı iletişim kurmalarının sağlanması ve hizmetten beklenen yararın gerçekleştirilmesi açısından kapsamlı değerlendirme yapılarak, oluşan kanaate uygun özellikte ve sayıda çocuk yerleştirilir. Geçici koruyucu aile yanına aynı anda 0-3 yaş grubu için en fazla iki çocuk, 4 yaş ve üzeri çocuklar için aralarında en fazla üç yaş farkı olmak üzere en çok üç çocuk aynı anda yerleştirilebilir. Kardeş olan çocuklar için bu kriterler göz önünde bulundurulmaz⁶⁷¹.

Ayrıca, suça karışan çocukların yerleştirileceği geçici koruyucu aileler yanında, aynı anda en fazla iki çocuk bulunur. Suç mağduru çocuklar ve suça karışan çocuklar, özel zorlukları, ihtiyaçları olan çocuklar ile diğer çocukların aynı geçici koruyucu aile yanında bulunmaması esastır. Geçici koruyucu ailelerle, yanına yerleştirilecek çocukların birbirlerine zarar vermemesi için çocukların korunma altına alınma nedenleri, yaş ve cinsiyetleri açısından özel bir değerlendirme yapılır. İl veya ilçe müdürlüğü tarafından, geçici koruyucu aile yanına yerleştirilmesine karar verilen çocuklar, doktor raporu alındıktan sonra günün her saatinde yerleştirilebilir. Komisyon kararı yirmi dört saat içinde alınır. Mesai saatleri dışında yapılacak

⁶⁷⁰Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 7-14.

⁶⁷¹Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 14.

yerleştirmeler, il veya ilçe m¼d¼rl¼ğ¼nce g¼revlendirilen sosyal çalışma g¼revlisi tarafından yerine getirilir. Uzmanlaşmış koruyucu aile modelinden yararlanılacak çocukların tek olarak yerleştirilmesi esastır. Ancak, ocuğ¼n yararına uygun koşulların oluşması halinde, bir koruyucu aile yanına en fazla iki ocuk yerleştirilebilmekte ve yanına ocuk yerleştirilen aileye, ¼zerinde ocuğ¼n ismi ve fotoğrafi bulunan koruyucu aile kimlik kartı verilmektedir⁶⁷².

Haklarında korunma kararı alınmış çocukların koruyucu aileler yanına yerleştirilmelerinde, çocukların ¼z ailesinden muvafakat alınması zorunluluğ¼ yoktur. Daha ¼nce, haklarında korunma kararı alınmış çocuklar, ailelerinden izin alınmaksızın uygun kuruluşlara ya da koruyucu aileler yanına yerleřtirilmektedir⁶⁷³. Ancak, koruyucu aile olma sıfatını elde eden ve yanına ocuk veya çocuklar yerleştirilen koruyucu ailelerin zorunlu olarak yerine getirmesi gereken bazı y¼k¼ml¼l¼kleri bulunmaktadır. Bu y¼k¼ml¼l¼kler KAY'nin 15. maddesinde ařağ¼daki gibi sıralanmıştır:

“Yanına yerleştirilen ocuğ¼n her y¼nden sağlıklı gelişimi için gerekli koşulları sağlamak ve uygulamak, Sağlık Bakanlığının belirlediği aralıklarda ocuk izlem protokollerine g¼re izlemini yaptırarak, varsa tedavi planı ile ilgili y¼k¼ml¼l¼kleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmak,

ocuğ¼n yetenekleri ve becerilerinin el verdiği ¼l¼de eğitim ve ¼ėretimi veya meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı g¼stermek, çocuğu koruma, eğitme ve yetiştirme dışında hiçbir surette çalıştırmamak,

G¼r¼řt¼r¼lmesinde koruyucu aile birimince bir sakınca bulunmaması durumunda ocuğ¼n; anne, babası ve diğer yakınları ile koruyucu aile birimince uygun g¼r¼len Şekil ve zamanda g¼r¼řmesini sağlamak,

ocuğ¼n kan bağı bulunan ya da eski çevresinden kişilerle il veya ilçe m¼d¼rl¼ğ¼n¼n bilgisi dışında iletişim kurmamak,

ocuğ¼n karşılanabilir nitelikteki ihtiyaç, istek ve beklentileri ile çocuğu ilgilendiren kararlarda d¼ř¼ncesini almak.

ocuğ¼n devam edeceği okul, katılacağı kurs, s¼nnet gibi yaşamını etkileyen, değiştiren konularda sorumlu sosyal çalışma g¼revlisi ile birlikte karar almak,

⁶⁷²Koruyucu Aile Y¼netmeliėi, m. 14.

⁶⁷³Koruyucu Aile Y¼netmeliėi, m. 14.

Hizmet sürecinde çocukla ilgili oluşan her türlü rutin dışı değişiklikleri ve bunlara ilişkin duyularını zaman geçirmeksizin sorumlu sosyal çalışma görevlisine bildirmek,

Koruyucu aile hizmet sürecine ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmaları yürüten sosyal çalışma görevlilerine gerekli çalışma koşullarını hazırlamak, periyodik izlemeleri ve mesleki yönlendirmeleri kabul etmek, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması için uygulama planı doğrultusunda işbirliği yapmak,

İl veya ilçe müdürlükleri tarafından koruyucu aile konusunda yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmak,

Çocuğun, il veya ilçe müdürlüğünün uygun görüşü alınmaksızın başka bir kişi veya ailenin yanına bırakarak oturma yerini değiştirmemek,

Telefon değişikliği bilgisini hemen, adres bilgilerindeki değişikliklerini acil durumlar dışında değişiklik gerçekleşmeden bulunduğu il veya ilçede en az yirmi gün önce, başka bir il veya ilçeye taşınma durumunda en az bir ay önce il veya ilçe müdürlüğüne bildirmek ve taşınma sonrasında da sürekli yerleşim yerini yirmi gün içinde bildirmek,

Çocuğun koşullarının değişmesi sonucu il veya ilçe müdürlüğü tarafından hizmet modelinde bir değişikliğe gidilmesinin planlanması halinde, çocuğun yararının gerektirdiği işlemlerin yapılabilmesi için her türlü destekte bulunmak ve çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasında il veya ilçe müdürlüğü ile iş birliği yapmak” koruyucu ailelerin yükümlülükleri olarak belirlenmiştir.

Koruyucu aile bakımının nasıl sona ereceği de yine KAY’de belirlenmiştir. Buna göre: Koruyucu aile bakımının sona ermesi; sözleşmeden kaynaklanan nedenler, korunma kararının kalkması ve sözleşmesinin sona ermesi ile mümkün olmaktadır. Sözleşmeyi sona erdirmeye, sözleşmenin tarafları için her zaman mümkündür. Üçüncü şahıs olan çocuk da kendi yararına yapılan sözleşmenin sona erdirilmesini isteyebilir. Sözleşmenin sona erdirilmesi korunma kararının kalkmasına bağlı değildir. Ancak, korunma kararının kaldırılması sözleşmenin hukuki dayanağı olan gerekçenin ortadan kalkmasını ifade ettiği için sözleşme sona ermiş olacaktır⁶⁷⁴.

⁶⁷⁴Şenocak, Bakım Yöntemleri, s. 203.

Aile yanına yerleştirilen ocuk veya çocuklar, görevli sosyal çalışmacı tarafından düzenli olarak izlenir ve bu süreçte ortaya çıkacak sorunların çözülmesi için gerekli çalışmalar yapılır. Koruyucu ailenin yükümlülüklerini yerine getirmemesi; yapılan mesleki çalışmalara rağmen çocukla koruyucu aile arasında ortaya çıkan uyumsuzluğun giderilememesi, koruyucu ailenin çocuğa istenilen Şekilde bakmadığının belirlenmesi, çocuğun koruyucu aileye yerleştirilme nedeninin ortadan kalkması, koruyucu ailenin herhangi bir nedenle koruyucu aile olmaktan vazgeçmesi durumunda, ailenin koruyucu aile olma özelliği sona erecektir. Ancak, bu sona eriş kendiliğinden değil, görevli sosyal çalışmacının hazırlayacağı sosyal inceleme raporu ile koruyucu ailenin sözleşmesi iptal edilerek ocuk aileden geri alınacaktır. Ailenin koruyucu aile olma statüsünün sona ermesi, sadece aileden geri alınan ocuk için geçerli olacaktır⁶⁷⁵.

Bu bağlamda, çocuğun aile tarafından ihmal ve istismar edildiği, kötü muameleye maruz bırakıldığı, ailenin toplumun norm ve değerlerine aykırı düşen davranışlarının gözlenmesi, ailenin fizik ve ruh sağlığının, çocuğun bakımını etkileyecek derecede bozulmuş olması ve bunun doktor raporu ile belirlenmesi ve ailenin her hangi bir suç veya yüz kızırtıcı suçtan ceza alması halinde ise, ailenin koruyucu aile statüsü tamamıyla sona erecektir. Dolayısıyla, periyodik izlemelerde, çocuğun öz ailesi ve yakınlarıyla iletişimini sürdürmesi için kolaylık sağlanmaması, mesleki danışmanlık hizmeti ve yönlendirmelere uygun davranılmamasının tespit edilmesinde de koruyucu aileyi izleyen sosyal çalışmacının hazırlayacağı sosyal inceleme raporu ile ailenin koruyucu aile statüsü tümüyle iptal edilmektedir. Komisyonca koruyucu aile statüsü iptal edilen aileye bir daha ocuk verilmemektedir⁶⁷⁶. Koruyucu aileden geri alınan ocuk, kurum tarafından öncelikle öz ailesi yanına, bunun mümkün olmaması durumunda, öncelikle akraba veya yakın evre koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilir. Ancak, ocuk için, akraba veya yakın evre koruyucu aile modeli veya durumuna uygun başka bir koruyucu aile bulunamaması halinde, çocuğun yaş durumu da dikkate alınarak, başka bir kuruluşta bakım ve korunma altına alınmaktadır⁶⁷⁷.

⁶⁷⁵Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 20.

⁶⁷⁶Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 22.

⁶⁷⁷Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 21.

4. Koruyucu Aile Bakımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Aile temelli bakım yöntemlerinden biri olan koruyucu aile bakımının, koruyucu aile yanına yerleştirilmiş olan korunmaya muhtaç çocukların yaşamları üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bu etkileri, koruyucu aile bakımının olumlu ve olumsuz yönleri olarak değerlendirmek mümkündür.

a. Olumlu Yönleri

Koruyucu aile bakımı, çocuğu, koruyucu aileyi ve çocuğun gerçek ailesini etkileyen üçlü bir süreçtir. Bu bağlamda, koruyucu aile bakımı bu üçlünün her biri için farklı anlamlar taşımaktadır. Koruyucu aile bakımı öncelikle çocuğun gelişimi açısından önemlidir. Koruyucu aile bakımında, çocuğa bakım veren kişiler, sıklıkla değişmemektedir. Çünkü bakım, genellikle uzun sürelidir. Bu durum, çocuk ile bakım veren arasında sağlıklı ve güvene dayalı bir ilişki oluşmasını sağlamakta ve çocuğun ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir. Kurum bakımının aksine çocuk, koruyucu aile bakımında, bakım verene kolaylıkla ulaşmaktadır. Ayrıca, çocuğun kendisine bakım vereni ebeveyni gibi görmesi için, bakım verenle çocuk arasındaki yaş farkının fazla olması gereklidir. Koruyucu ailelerde, bakım verenle çocuk arasındaki yaş farkının fazla olmasının, çocuğun duygusal ve cinsel gelişimine olumlu yönde katkı sağladığı belirtilmektedir⁶⁷⁸.

Bununla birlikte koruyucu aile bakımının korunmaya muhtaç çocuklara sağladığı en önemli fayda, onların bir aile sıcaklığına kavuşturulmasıdır. Çünkü koruyucu aile bakımı, öz ailesince bakım ve korunmaları sağlanamayan, anne ve babasından tamamen ayrılmış, kimsesiz, terk edilmiş ve bir aile ortamına ihtiyaç duyan çocuklar için birçok olumlu katkı sağlamaktadır. Çocuk, öz ailesindeki sorunlardan dolayı aileden uzaklaştırıldığında, sosyal hizmetler hem çocuğun güvenliği için çaba harcamakta hem de çocuğun ailesindeki sorunların çözümüne katkı sunarak, çocuğun aile ile ilişkisinin devamını sağlamaktadır. Böylece, çocuğun kısa sürede ailesine döndürülmesi amaçlanmaktadır⁶⁷⁹.

⁶⁷⁸Erol ve Şimşek, s. 137.

⁶⁷⁹Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 114.

Son olarak, koruyucu aile yönetmeliğinin değiştirilmesiyle koruyucu aile olmak isteyen ancak ekonomik kaygı taşıyanlara kolaylıklar sağlanmıştır. Bu bağlamda, koruyucu aile olan veya koruyucu aile olmak isteyen ancak herhangi bir sosyal güvencesi olmayanların, Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında isteğe bağlı sigorta primlerinin Aile Sosyal Politikalar Bakanlığınca koruyucu aileler için gönderilen ödenekten⁶⁸⁰ karşılanmasıdır.

b. Olumsuz Yönleri

Korunma altına alınmadan önce ya da korunma altında iken yaşamış oldukları travmatik deneyimler sonucunda, korunmaya muhtaç çocukların gelişimleri, algılamaları, akranlarından geri olabilmektedir. Korunmaya muhtaç çocuklar deneyimleri nedeniyle, yetişkinlerle güven temelli ilişkiler kurarken zorlanmakta, kendilerini suçlama, başarısızlık gibi olumsuz duyguları yoğun olarak yaşayabilmektedirler. Koruyucu aileye yerleştirilen korunmaya muhtaç çocukların bu özellikleri, koruyucu aile ile aralarında ciddi uyum sorunları yaşanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, koruyucu ailenin biyolojik çocuğuyla, koruyucu aile olunan çocuklar arasında kıskançlık başta olmak üzere çeşitli anlaşmazlıklar çıkmakta, sorunlar çözülemediğinde ise, koruyucu aile olunan çocuğun kuruluşa geri dönmesi kaçınılmaz hale gelmektedir⁶⁸¹.

Koruyucu aile uygulamalarında karşılaşılan bu güçlüklerle koruyucu aileden gelen güçlükleri de eklemek gerekir⁶⁸². Çünkü çocuklar için uygun olarak seçilemeyen koruyucu ailenin de bazı sakıncaları bulunmaktadır. Çocuğun özelliklerine göre koruyucu aile seçilmemesi, çocukla koruyucu aile arasındaki ilişkilerin denetlenmemesi ve gerekli yönlendirmelerin yapılmaması çocuk ve koruyucu aile arasında çatışmalara neden olacaktır. Ayrıca, denetim eksikliği ya da yetersiz denetim, yasak olmasına rağmen, bazı koruyucu aileler tarafından çocuğun ev işlerine yardımcı olan biri gibi kullanılmasına da yol açabilecektir⁶⁸³. Bununla birlikte, gönüllü ya da ücretli koruyucu aile uygulamasında, doğal ana baba ile

⁶⁸⁰Koruyucu Aile Yönetmeliği, m. 24.

⁶⁸¹Karataş, s. 52.

⁶⁸²Karataş, s. 52.

⁶⁸³Latife Bıyıklı, Koruyucu Aile, ss. 13-14.

koruyucu aile arasındaki ilişkilerde sorunlar yaşanabilmekte bu durum çocukları olumsuz etkilemektedir⁶⁸⁴.

Koruyucu aile bakımı, çocuğun biyolojik ailesinin, çocuklara devamlı veya geçici bir süre için bakamadıkları, genellikle ailenin sorunlarının çözülmesiyle çocukları yeniden yanlarına alabileceği durumlarda en uygun bakım yöntemi olarak seçilmektedir. Ancak, bazı ülkelerde bu yola gereğinden fazla başvurulmakta aile içerisinde herhangi bir düzensizlik, çatışma veya bozulma, çocuğun aileden alınıp koruyucu aile yanına yerleştirilmesi için yeterli görülmemekte, çocuğun aileden koparılmasının yaratacağı olumsuzluklar yeterince değerlendirilmemektedir. Bu tür yanlış uygulamalar, sosyal hizmetlerin geliştiği ülkelerde sıklıkla görülmektedir. Koruyucu aile uygulamasının olumsuz yönlerinden birisi de anne figürünün sıklıkla değişmesidir. Çocuktan ya da aileden kaynaklanan nedenlerle beklenen uyum sağlanamadığında, çocuğun aileden alınıp tekrar yuvaya veya yurda oradan da tekrar bir başka koruyucu aileye verilmesi söz konusudur. Anne figürlerinin sıklıkla değişmesinin, çocuğun güvensizlik ve reddedilme duygularını daha da pekiştireceği açıktır. Bu nedenle koruyucu ailenin seçiminde, karşılıklı uyum sağlanması esastır. Aksi halde, koruyucu aile bakımında, çocuğun gelişimi olumsuz etkilenecektir. Bir başka ifadeyle, seçilen koruyucu aileler, çocuğun gelişmesini destekleyecek ve onun öz anne ve babasıyla olan ilişkilerini geliştirme yeteneğine sahip olmalıdır⁶⁸⁵.

D. Evlat Edinme

Çocuk sahibi olmak, insan ve aile yaşamının önemli bir aşaması ve çiftlerin ortak özlmleridir. Bu nedenle, çocuksuzluk bazı aileler için⁶⁸⁶ başlı başına bir sorundur. Çocuk sahibi olamayan aileler, çocuk hasretini gidermek için değişik çarelere başvurmaktadır. Aileler, doğal ve yasal yollardan çocuk ihtiyaçlarını gideremediğinde, zaman zaman yasa dışı ve uygun olmayan yolları denemektedirler. Bazı kimselerin, yasa dışı yollardan buldukları çocukları, yüklü paralar karşılığı, çocuk sahibi olmak isteyen ailelere satarak çocuk ticareti yaptıkları, çocuk borsası

⁶⁸⁴Riskler ve Çocuk Koruma, <http://www.unicef.org.tr/tr/content/detail/136/8-risks-and-child-protection-2.html>, (24.06.2013).

⁶⁸⁵Zuhal Arnaz, "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri", **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2-3, 1983, s. 118-119.

⁶⁸⁶Asan, s. 6.

oluşturdukları bilinmektedir⁶⁸⁷. Dolayısıyla, devlet, hem yasa dışı yolları engellemek hem de korunmaya muhtaç çocuk kapsamına giren çocukları koruma altına alarak uygun bakım yöntemleri sunmaktadır.

Kurum bakımı ve koruyucu aile gibi evlat edinme ya da bir başka ifadeyle evlat edindirme hizmeti de devletin korunmaya muhtaç çocuklara sunduğu bakım yöntemlerinden biridir⁶⁸⁸. Tarihsel süreçte evlat edinme; dini, siyasi, ekonomik, psikolojik, sosyal ve ahlâki amaçlar içerisinde daha çok evlat edinen ailenin sürekliliğini sağlama aracı olarak işlev görmüş olsa da günümüzde bu işlev değişmiştir⁶⁸⁹. Artık, evlat edinmenin asıl amacı, çocukları olmayanlara bir varis bulmak ve onların evlat özlemlerini gidermek değil, aile yuvasından yoksun⁶⁹⁰ korunmaya muhtaç çocuklara uygun aile ve aile çevresinin sağlanmasıdır⁶⁹¹.

Türkiye’de, küçüklerin evlat edinilmesinde aracılık faaliyetleri Bakanlar Kurulunca yetki verilen kurum ve kuruluşlarca yapılır. Türkiye’de bu görev Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması ile ÇHGM’ne verilmiştir. Evlat edinme hizmetleri, söz konusu kurum tarafından “Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük” ve “Evlat Edinme Yönergesi” hükümlerine göre yürütülmektedir⁶⁹². Yurt dışında ise, evlat edinme işlemlerinin takibi International Social Services tarafından yaptırılmaktadır⁶⁹³.

⁶⁸⁷Koşar, Aile ve Çocuk, s. 94.

⁶⁸⁸Asan, s. 6.

⁶⁸⁹Işık, s. 5., Emine Akyüz, “Evlat Edinmeye İlişkin Uluslar arası Sözleşmeler, Çağdaş Hukuk Sistemleri ve Türk Medeni Kanunu”, **Hamide Topçuoğlu’na Armağan**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 498, Ankara, 1995, (Evlat Edinmeye İlişkin), s. 153.

⁶⁹⁰**II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı 5-8 Mayıs Ankara**, 1962, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 23, s. 28.

⁶⁹¹Akyüz, Evlat Edinmeye İlişkin, s. 153.

⁶⁹²4721 sayılı Türk Medenî Kanununun 320. maddesine göre, “Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük” evlat edinmeye ilişkin faaliyetlere aracılık etmek üzere Devlet Bakanlığının 10.4.2008 tarihli ve 1164 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu’na 25.2.2009 tarihinde kararlaştırılarak 15.03.2009 tarih ve 27170 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

⁶⁹³Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (21.11.2005).

1. Tanımı

Evlat edinme değişik şekillerde tanımlanmaktadır⁶⁹⁴. Bu tanımlardan birine göre, evlat edinme, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir sosyal hizmet alanıdır⁶⁹⁵. Bir diğer tanıma göre ise, öz ailesi yanında bakımı sağlanamayan çocuğa verilen evlat edinme hizmeti çocuk refah hizmetlerinin önemli bir düzenlemesidir. Evlat edindirme yöntemi, geçici olmayıp, sürekli bakım sağlayan ve koruyucu aile bakımından farklılık göstermektedir. Evlat edinme, kan bağına dayanmaksızın yasal ve sosyal açıdan ana-baba ve çocuk bağının kurulmasıdır. Bu bağlantı ile ana baba çocuğa karşı, çocuk da onlara karşı hak, sorumluluk ve görev yüklenir. Ayrıca, evlat edindirme ana babadan yoksun çocukları anne-babaya, çocuk hasreti çeken aileleri de çocuğa kavuşturmaktadır⁶⁹⁶.

Bir başka tanıma göre ise, evlat edinme hizmeti şu şekilde ifade edilmektedir: Evlat edinme, doğumla birlikte bir hısımlık grubuna ait olan kişinin sosyolojik açıdan kan bağlarına eş tutulan yani hısımlık bağlarını kazanmasını sağlayıcı, kurumlaşmış bir uygulama ile yeni kazanılan bağların eskilerini tamamen veya kısmen bertaraf etmesidir. Bu niteliği ile evlat edinme, suni olarak nesep bağı kurmaya olanak veren bir kurumdur ve bu nedenle koruyucu aile bakımından farklılık göstermektedir. Evlat edinme öncelikle, evlat edinilecek çocuğu, çocuğun öz ailesini ve çocuğu evlat edinmek isteyen aileyi de içine alan üçlü bir yasal süreçtir⁶⁹⁷. Evlat edinme hizmeti bu açıdan değerlendirildiğinde, sonuçları bakımından iki yönlüdür. Ailenin çocuğa, çocuğun da aileye olan ihtiyacına cevap vermektedir⁶⁹⁸. Ancak, her ne şekilde olursa olsun evlat edinme hizmetinde üç temel hususun dikkate alınması gereklidir. Bunlar: Çocuğun ihtiyaçları, çocuğun biyolojik ailesinin ve çocuğu evlat edinen ailenin ihtiyaçlarıdır. Bütün bunların bilinmesi çocuğun özel ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak ailenin bulunmasına yardımcı olacaktır⁶⁹⁹.

⁶⁹⁴Şenocak, Bakım Yöntemleri, s. 206.

⁶⁹⁵Arthur Fink, **Sosyal Hizmet Alanı**, çev. Lütfiye Yasa-Necil Ulusay, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 21, Ankara, 1963, s. 225.

⁶⁹⁶Koşar, Aile ve Çocuk, s. 93.

⁶⁹⁷Taştekel, Koruyucu Aile Bakımı, s. 223.

⁶⁹⁸Asan, ss. 8, 9.

⁶⁹⁹Fink, s. 26.

Çocukların ailelerinden sürekli olarak ayrılmalarının zorunlu olduğu veya kimselerinin bulunmadığı hallerde evlatlık kurumu en iyi bakım modeli olarak kabul edilmektedir. Daha önce de değinildiği gibi evlat edinme, TMK'nun 305-320. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre: Evlat edinme, koşulları sonuçları ve sona ermesi TMK' da düzenlenmiş bulunan ve hâkimin izni ile tamamlanan hukuksal bir kurum olup, evlat edinenle evlatlık arasında, evlilik içi soy bağına benzer bir hısımlık ilişkisi meydana getirmektedir. Evlat edinme, ana-babası hukuken ya da fiilen belli olmayan veya ana-babası bulunmakla birlikte, asıl ailesinde sağlıklı yetişme olanağı bulunmayan çocukların, başka bir ailenin devamlı ve asli üyesi durumuna gelmesini sağlar. Böylece, evlat edinilen çocuğa, kan bağı ile bağlı olduğu ana-babasının evinde bulamadığı güvenlik, sağlanmış olur. Evlat edinme sonucunda, çocuk evlat edinenin mirasçısı olur, onun soyadını alarak onun velayeti altına girer. Bir başka ifadeyle, TMK evlat edinmeyi, mahkeme kararı ile kurulabilen bir hısımlık ilişkisi olarak düzenlemiştir.

Evlat edinme hizmetinin iki türde değerlendirildiği veya tanımlandığı görülmektedir. Bunlardan ilki kısmi evlat edinme, ikincisi ise tam evlat edinmedir. Kısmi evlat edinme, evlat edinilmiş çocuğun kendi öz ailesi ile ilişkisinin devam etmesi şeklinde⁷⁰⁰ tanımlanmaktadır. Söz konusu evlat edinme şekline, kısmi dendiği gibi, basit, gevşek ve sınırlı evlat edinme sistemi de denmektedir⁷⁰¹. Kısmi evlat edinmede, evlat edinilen kişinin öz ailesi ile ilişkileri kısmen devam etmekte, evlat edinilen ile evlat edinen ve onun ailesi arasında sınırlı bir hısımlık ilişkisi kurulmaktadır. Örneğin, evlat edinilen ile evlat edinenin hısımları arasında hiçbir bağ oluşmamakta, evlat edinilen yalnızca evlat edinenin mirasçısı olabilmekte, evlat edinilenin öz ana-babasına karşı miras hakkı devam etmektedir⁷⁰².

Tam evlat edinme ise, evlatlığın asıl ailesiyle tüm ilişkilerini sona erdirip, bütün hak ve yükümlülükler bakımından yeni ailesinin tam üyesi haline gelmesi, evlat edinenin ailesiyle bütünleşmesi olarak tanımlanmaktadır⁷⁰³. Tam evlat edinme, evlatlık ile evlat edinen ve onun ailesi arasında evlilik içi soy bağı ile tamamen aynı

⁷⁰⁰Horst Klinkhardt, "Yabancı Evlat Edinme Kararlarının Tanınması", çev. Ahmet Cemal Ruhi, **Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı**, (Ed. Abuzer Kendigelen), Cilt: 2, İstanbul, 2001, s. 1000.

⁷⁰¹Murat Aydoğdu, **Evlat Edinme**, 2. baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2010, s. 68.

⁷⁰²Asan, s. 12.

⁷⁰³Akyüz, Evlat Edinmeye İlişkin, s. 166.

olan bir hısımlık bağı meydana getirmektedir. Ayrıca, tam evlat edinmede, evlat edinilen çocuk, evlat edinen kişilerden doğmuş çocukların hukuksal statüsünü kazanmaktadır. Bunun sonucu olarak evlat edinilen, evlat edinenin kan ve sıhrî hısımlarıyla hısım olur. Çocuğun asıl ana-babasıyla olan soy bağı, evlilik dışı doğan çocuğun asıl ana-babası tarafından evlat edinilmesi gibi bazı istisnaların dışında son bulur. Bu türde bir düzenlenmenin amacı, çocuğun asıl ailesinden tamamen koparak evlat edinen kişi ya da aileyi benimsemesini sağlamaktır⁷⁰⁴. Kuvvetli evlat edinme sistemi de denen bu sistem, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra kabul edilmeye başlanmış, ABD'nin bazı eyaletlerinde, İngiltere, Rusya, Norveç, Almanya, İsviçre gibi ülkelerin Medeni Kanunlarında da yer almıştır⁷⁰⁵.

Türkiye'de ise, 1926 yılında kabul edilmiş olan 743 sayılı Medeni Kanun'da sınırlı evlat edinme türü benimsenip, evlat edinen ile evlatlık arasındaki ilişki akdi bir ilişki olarak kabul edilmiştir. 22.11.2001 tarihinde kabul edilen ve halen yürürlükte olan 4721 sayılı TMK'na göre ise, tam evlat edinme yöntemi benimsenmiştir. Ayrıca, 4721 sayılı TMK'na göre evlatlık ilişkisi, kanunun aradığı koşulların yerine getirilmesi halinde mahkeme kararıyla kurulan hukuki bir ilişkiye dönüşmüştür⁷⁰⁶. Ancak, 4721 sayılı TMK'nun tam evlat edinmeyi değil karma sistemi kabul ettiğini belirten görüşler de mevcuttur. Karma sistemde, küçüklerin evlat edinilmesi açısından, evlat edinenle evlatlık arasında hısımlık ilişkisi kurulup küçüğün gerçek ana ve babasıyla tüm ilişkisi kesilirken, erginlerin evlat edinilmesinde tam bir hısımlık ilişkisi doğmamakta, öz ana babayla olan soy bağı devam etmektedir⁷⁰⁷.

2. Unsurları

Evlat edinmenin unsurlarını asli ve şekli unsurlar olarak iki kısımda incelemek mümkündür.

⁷⁰⁴Asan, s. 12.

⁷⁰⁵Aydoğdu, s. 68.

⁷⁰⁶Yalçınduran, s. 631.

⁷⁰⁷Aydoğdu, s. 69.

a. Evlat Edinmenin Asli Unsurları

Türkiye'de, evlat edinme işlemlerine yasal dayanak oluşturan TMK, evlat edinmenin unsurlarını da düzenlemiştir. Buna göre; evlat edinmek isteyenlerin karşılaştıkları ilk unsur yaştır. TMK, evlat edinilen için bir yaş koşulu getirmemiş olmakla birlikte 306. maddesinde evlat edinenler için alt yaş sınırını 30 yaş olarak belirlemiştir. Dolayısıyla, evlat edinmeye karar veren bir kimse, 30 yaşın üstünde herhangi bir yaşta evlat edinebilir. Ancak, söz konusu Kanun'un 308. maddesi evlat edinen kişinin evlatlıktan en az 18 yaş büyük olmasını zorunlu bir koşul olarak kabul etmiştir⁷⁰⁸.

Bir diğer unsur ise, bakım ve eğitim koşuludur. Eski uygulamada, evlat edinme istemiyle kuruma başvuran aileler çocuğun aileye yerleştirilmesini takiben evlat edinmeye ilişkin yasal işlemlerini tamamlayabilirken, yeni düzenlemede TMK'nun 305. maddesi, bir küçüğün evlat edinilmesini evlat edinen tarafından bir yıl süre ile bakılmış ve eğitilmiş olma koşuluna bağlamıştır. Bu bağlamda, bir küçüğü evlat edinen kişi küçüğe bir yıl bakım ve gözetim verdikten sonra, diğer koşulları da uygunsa evlat edinme işlemlerini gerçekleştirebilecektir.

Ancak, evlat edinme, ergin ve kısıtlılar için farklı bir şekilde yürütülmektedir. TMK'nun 313. maddesine göre; ergin ve kısıtlıların evlat edinilebilmesi için evlat edinenin sahih nesepli alt soyunun yani çocuğunun olup olmaması önemlidir. Evlat edinenin altsoyunun bulunması halinde, ergin ve kısıtlıların evlat edinilmesi ancak, altsoyun açık izni ile olanaklı hale gelmektedir. Küçüklerin evlat edinilmesinde ise, bu koşul aranmaz. Ayrıca, ergin ve kısıtlıların evlat edinilmesindeki koşullardan birisi de küçüklerde sadece bir yıl olan bakım ve gözetim süresinin söz konusu bu kişilerde beş yıl olmasıdır. Bir başka ifadeyle, ergin veya kısıtlı bir kişiyi evlat edinecek kişi, ergin veya kısıtlıyla beş yıl beraber yaşamış ya da bakıp gözetmiş olmalıdır⁷⁰⁹.

⁷⁰⁸Evlat edinmek isteyenlerin talebi daha çok 0-3 yaş, kimsesiz ve sağlıklı çocuklar ve özellikle 0-1 yaş arasındaki kız çocuklar üzerinde yoğunlaştığından bu talebin tamamen karşılanması mümkün değildir., Biz de Çocuğuz, Bizi Evlatlık Alabilirsiniz, **Yeni Asır Gazetesi**, (19.01.2009), s. 5., Aileler çoğunlukla sağlıklı çocukları tercih ederken, özürülü, ebeveyni ve kardeşi olan çocuklar tercih edilmemektedir. Cafer Tatlıbal, "Türkiye'de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik SHÇEK Uygulamaları", **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Ed. Rana Uslu), Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara Üniversitesi Yay, Ankara, 2004, s. 30.

⁷⁰⁹Aydoğdu, s. 364.

Bir ergin veya kısıtlının evlat edinilmesi için evlat edinen tarafından en az beş yıldan beri bakılıp gözetilme koşulunun gerçekleşmesi için, bakım ve gözetimin sürekli bir şekilde (evlat edinen ile edinilenin hep bir arada olması) yerine getirilmesi gerekir. Bu niteliği taşımayan, örneğin sadece hafta sonlarında gerçekleşen bakım ilişkisinin yeterli olmayacağı kabul edilmektedir⁷¹⁰. TMK'nun öngördüğü bir yıllık takip ve izleme sürecinin bitiminde düzenlenecek raporlar kapsamında yapılacak değerlendirme sonucunda, evlat edinme işleminin tamamlanmasına ya da iptaline karar verilecektir. Böylelikle, anne-baba-çocuk ilişkisinin kurulması ve yeni oluşan durumlara uyum sürecinde, aile ve çocuğa sunulan mesleki destek, çocuklar için daha sağlıklı ortamların oluşmasını sağlayacaktır.

Evlat edinmenin bir başka unsuru ise, evlat edinmek isteyen eşler ile ilgilidir. Eski uygulamada; 35 yaşını doldurmuş ve üzerlerine kayıtlı çocuğu olmayan eşler isterlerse tek başlarına evlat edinebilirken, TMK ile yeni uygulamaya geçilmiş ve eşlerin ancak birlikte evlat edinebileceği kabul edilmiştir. Evli olmayan fakat birlikte yaşayanlar ise, bir aile gibi birlikte evlat edinmemektedir. Evlat edinecek eşlerin, en az beş yıldan beri evli veya 30 yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. Bu uygulama ile eşlerin ölümü ya da ayrılmaları halinde çocuğun haklarının daha iyi korunabilmesi amaçlanmıştır.

TMK'nın 305. maddesine göre, evlat edinme işleminin, evlat edinen kişinin varsa diğer çocuklarının haklarını hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelememesi gereklidir. Eski uygulamada; nüfusuna kayıtlı öz çocuğu olan aileler ile çocuğu olup da ikinci doğum şansı olmayan fakat çocuk isteyen çiftler, evlat edinmek isteseler de evlat edinmiyorlardı. Evlat edinmek üzere yanlarına çocuk yerleştirildikten sonra kendi çocuğuna sahip olma şansını yakalayan ailelerden bazıları da, yanlarına yerleştirilen çocuğu kaybetmemek için onun nesebini değiştirme yollarını denemekteydi. Yeni uygulama ile çocuğu olan aileler de diğer çocuklarının haklarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi koşuluyla evlat edinebilmektedir. Böylece, korunmaya muhtaç çocukların neseplerinin değiştirilmesi girişimleri baştan önlenmektedir.

⁷¹⁰Mustafa Dural ve diğerleri, **Türk Özel Hukuku Aile Hukuku**, Cilt: 3, 2. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 302.

Evlat edinmenin unsurlarından bir diğeri de rıza koşuludur. Rıza koşulu, TMK'nin 310, 311, 312. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu bağlamda, evlat edinme için küçüğün ana ve babasının rızası gereklidir. Verilen rızada, evlat edinen kişilerin adları belirtilmemiş veya evlat edinenler henüz belirlenmemiş olsa dahi rıza geçerlidir. TMK'nun 308. maddesine göre, ayırt etme gücüne sahip olan kişi rızası olmadıkça evlatlığa alınamaz. Ayrıca, evlat edinilen ayırt etme gücüne sahip olsa bile, kişinin velayet altında bulunması durumunda, anne ve babasının rızası aynen gereklidir. Ana ve babanın rızası doğumdan sonraki ilk 6 hafta geçtikten sonra verilebilir. Verilen rızanın tutanağa geçirilmesinden sonraki 6 hafta içinde rıza aynı usulle geri alınabilir. Geri almadan sonra yeniden rıza verilirse, ikinci rızadan geri dönülemez. Evlat edinilen kişinin ana ve babasından birinin kim olduğu veya uzun süreden beri nerede oturduğu bilinmiyorsa veya ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunuyorsa ya da küçüğe karşı özen gösterme yükümlülüğünü yeterince yerine getirmiyorsa anne ve babanın rıza koşulu aranmamakta ve rızanın aranmaması kararı ilgiliye yazılı olarak bildirilmektedir. Yine TMK'na göre, evlat edinilen evliyse, eşinin de rızasının bulunması gereklidir.

TMK'nun 308. maddesine göre; evlat edinilecek kişi vesayet altında ise, ayırt etme gücüne sahip olup olmamasına bakılmaksızın vesayet dairelerinin izniyle evlat edinilebilir. Ayrıca, evlat edinme, şahsa sıkı surette bağlı bir hak olduğundan, evlat edinenin temyiz kudretine sahip olması gerekir. Eğer evlat edinmek isteyen kimse mümeyyiz bir kısıtlı ise, vasi ile ve ayrıca Sulh ve Asliye Mahkemelerinin izni gereklidir.

b. Evlat Edinmenin Şekli Unsurları

Evlat edinmenin biçimsel koşullarından ilki rızanın tutanağa geçirilmesidir. TMK'nun 309. maddesi uyarınca ana babanın rızası, küçüğün veya ana babanın oturdukları yer mahkemesinde sözlü veya yazılı olarak tutanağa geçirilmiş ya da rızanın aranmamasına karar verilmiş olmalıdır. TMK'nun 312. maddesine göre; küçük, gelecekte evlat edinilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilir, ana ve babadan birinin rızası eksik olursa, evlat edinenin veya evlat edinmede aracılık yapan kurumun istemi üzerine ve kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce, onun

oturduğu yer mahkemesi rızanın aranıp aranmamasına karar verir, diğer hallerde bu konudaki karar evlat edinme işlemleri sırasında verilir.

Evlat edinmenin şekli unsurlarının ikincisi ise, evlat edinme kararıdır. TMK'nun 315. maddesi uyarınca, evlatlık ilişkisi, mahkemece verilen "evlat edinme kararı" ile kurulmuş olur. Evlat edinmek isteyen kişinin bizzat kendisi veya tutacağı bir avukat aracılığıyla ikametgâhının bulunduğu yerdeki yetkili Asliye Hukuk Mahkemesine başvuruda bulunması gereklidir. Kurumun bakım ve koruması altındaki çocuklardan durumu evlat edindirmeye uygun olanlar, başvuruları kabul edilen ailelere, mahkeme işlemleri tamamlandıktan sonra verilmektedir⁷¹¹. Ancak, hâkimin, evlat edinmeye izin verebilmesi için, evlat edinme işleminde evlat edinilecek çocuğun menfaatinin bulunması gereklidir. Yetkili mahkeme, evlat edinen kişinin oturduğu yer, birlikte evlat edinmede ise, eşlerden birinin oturduğu yerdeki mahkemedir. TMK'nun 316. maddesine göre mahkeme, esaslı sayılan her türlü durum ve koşulu kapsamlı bir biçimde araştırdıktan, evlat edinen ile edinilenin dinlenmeleri ve gerektiği takdirde uzman görüşlerini aldıktan sonra evlat edinme kararını verebilir. Araştırma ile evlat edinen ile edinilenin kişiliği ve sağlığı, karşılıklı ilişkileri, ekonomik durumları, evlat edinenin eğitime yeteneği, evlat edinmeye yönelten nedenler ve aile ilişkileri ile bakım ilişkilerindeki gelişmelerin açıklığa kavuşturulması hedeflenir. Evlat edinenin altsoyu varsa, onların evlat edinme ile ilgili tavır ve düşünceleri de değerlendirilir.

TMK'nun 314. maddesine göre, evlat edinmenin şekli unsurlarının üçüncüsü ise, nüfusa tescildir. Evlatlıkla ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı, evlat edinen ve evlat edinilenin naklen geldiği nüfus kütüklerine işlenerek, iki kütük arasında bağ kurulur. Evlat edinme öncesinde, ilgili sosyal hizmet uzmanlarınca evlat edinecek ailelere, hukuki ve sosyal boyutlar hakkında gerekli bilgi verilmektedir. Ayrıca, evlat edinme öncesinde çocuk ve aile arasında çıkabilecek problemler konusunda danışmanlık yapılmakta, ailenin çocuğa istenildiği şekilde bakıp bakmadığı takip edilmektedir⁷¹².

⁷¹¹Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (21.11.2005).

⁷¹²Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (21.11.2005).

c. Evlat Edinmenin Temel Esasları

Evlat edinme işleminin geçerli olabilmesi için kanunun öngördüğü asli ve şekli koşullara uyulması gereklidir aksi halde yapılmış olan işlem, evlat edinme hizmetinin butlanı veya iptaline neden olabilir. Bu bağlamda, yapılan işlem hükümsüz olur⁷¹³. Yürürlükteki 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu açısından evlatlık ilişkisi bir aile hukuku sözleşmesi olarak değil, kamusal yanı ağırlıklı olan ve hâkimin kararıyla kurulan bir hukuki ilişkidir. Hâkim kararıyla kurulan bu ilişki TMK'nun 317 ve 318. maddelerinde sayılan hallerde ve yine aynı maddeler uyarınca ancak hâkim kararıyla sona erdirilmektedir⁷¹⁴.

Evlatlık ilişkisinin sona erdirilmesi iki şekilde mümkün olmaktadır. Bunlardan ilki, TMK'nun 317. maddesinde belirtildiği üzere; evlatlık ilişkisi kurulurken yasal neden bulunmaksızın rıza alınmamışsa ve küçüğün menfaati ağır biçimde zedelenmeyecekse, rızası alınması gereken kişilerin başvurusu ve mahkeme kararı ile evlatlık ilişkisi ortadan kaldırılabilir. Evlat edinilecek kişilerden, ayırt etme gücüne sahip olanların kendilerinin, evlat edinilecek kişinin küçük ya da kısıtlı olması durumunda ise, onların, ana babalarının, evli olan ergin ve kısıtlılar için ise, eşlerinin rızasının alınması gerekmektedir. Evlatlık ilişkisi kurulurken eğer bu kişilerin rızaları alınmaz ise, rızası alınmayan kişiler, evlatlık ilişkisinin kaldırılmasını talep edebilirler⁷¹⁵.

Evlatlık ilişkisinin sona erdirilebileceği ikinci durum ise, TMK'nun 318. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; evlat edinme işlemi esasa ilişkin diğer noksanlıklardan biriyle sakatsa, cumhuriyet savcısı veya ilgili her kişi evlatlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilir. Rıza dışında, evlat edinmenin koşullarında bir eksiklik bulunması diğer noksanlıklar olarak değerlendirilmekte ve bu noksanlıkların esasa ilişkin olması gerekmektedir. Bu duruma örnek olarak, kanun hükmü gereği evlat edinen ile evlatlık arasındaki yaş farkının, evlat edinenin evlatlığa bir yıl bakma ve eğitme ilişkisinin bulunmaması ve birlikte evlat edinme kuralına aykırılık hallerinin bulunması örnek gösterilebilir⁷¹⁶. Evlat edinmenin asli koşullarına

⁷¹³Akyüz, Ulusal, s. 154.

⁷¹⁴Yalçınduran, ss. 643-644.

⁷¹⁵Yalçınduran, s. 643.

⁷¹⁶Yalçınduran, s. 644.

uyulmaması nedeniyle meydana gelen iptal durumlarında, iptal davası belli bir süre ile sınırlandırılmakta ve hatta hâkim, bu hallerde çocuğun güvenliğine zarar vermeyecekse evlat edinmeyi iptal edebilmektedir.⁷¹⁷ TMK'nun 319. maddesine göre; evlat edinme işleminin iptali için dava hakkı, evlatlık ilişkisinin kaldırılması sebebinin öğrenilmesinden başlayarak bir yıl ve her halde evlat edinme işleminin üzerinden beş yıl geçmesiyle birlikte düşmektedir. Bir yıllık süre, öğrenmeye bağlı olduğu için değişken, beş yıllık süre mutlak, yani değişmez bir süre olarak kabul edilmektedir.⁷¹⁸

TMK'nunda öngörülen işlemlerin tamamlanması ve mahkeme kararıyla resmileşerek nesep ilişkisine dönüşen evlat edinme hizmeti hukukun çeşitli alanların da bazı sonuçlar meydana getirmektedir⁷¹⁹. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Evlenme Yasağı: TMK'nun 129. maddesine göre, evlat edinen ile evlatlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında evlenme yasaklanmıştır.

Miras: Evlatlık, evlat edinen kimsenin mirasçısı olur. Buna karşılık, evlat edinen ve hısımları evlatlığın mirasçısı olamaz. Evlatlığın asıl ailesindeki mirasçılığı ise, devam eder.

Velayet: Küçükleri Evlat Edinme Tüzüğü (KEET)'nün 20. maddesine göre; evlat edinilen küçük ise, kendi öz anne ve babasının velayetinden çıkar, evlat edinenin velayeti altına girer. Yani evlat edinme kararının verilmesinden sonra ana babaya ait haklar evlat edinene geçer.

Nafaka: Evlatlık ve evlat edinen birbirinden, karşılıklı olarak nafaka isteyebilirler.

Evlatlığın Öz Ana-Babasıyla İlişkileri: Yargıtay içtihadına göre, evlatlığın öz ana ve babası, küçük çocuklarıyla kişisel ilişki kurma hakkına sahip bulunmaktadır⁷²⁰.

Ad-Soyad: TMK 314. maddesi uyarınca, evlatlık, evlat edinenin soyadını alır. Evlat edinen isterse, çocuğa yeni bir ad verebilir. Ergin olan evlatlık da dilerse evlat edinenin soyadını alabilir.

⁷¹⁷Akyüz, Evlat Edinmeye İlişkin, s. 167.

⁷¹⁸Aydoğdu, ss. 708-709.

⁷¹⁹Akyüz, Evlat Edinmeye İlişkin, s. 166.

⁷²⁰Asan, s. 20.

Vatandaşlık: Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 3. maddesinin 11. fıkrasına göre bir Türk'ün evlatlık edindiği yabancı henüz reşit değilse ve ana babasının yeri bilinmiyor veya kendileri bulunamıyor yahut evlatlık vatansız ise, o takdirde Türk vatandaşı olur.

KEET'nün 20. maddesine göre; evlat edinme ile ilgili kayıtlar belgeler ve bilgiler, mahkeme kararı olmadıkça veya evlatlık istemedikçe hiçbir şekilde açıklanamaz. Ancak, evlatlığın istemi halinde, evlat edinmenin, evlatlığın psikolojisi üzerindeki etkisi de göz önüne alınarak, Kurumca belirlenecek koşullar çerçevesinde sosyal çalışmacı tarafından kendisine açıklama yapılır.

Evlat edinme işlemi, ilgili yasalara ve evlat edinme işlemini yürüten kurumların izledikleri politika ile ilgili olarak ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Hiç kuşkusuz, çocuğun aileye yerleştirilmesi işleminde çocuğun özel durumu kadar, çocuğu evlat edinen ailenin de amaç ve koşullarının uygun olup olmadığı önem taşımaktadır⁷²¹. Ne var ki, Türkiye'de evlat edinmeye yeteri kadar önem gösterilmemektedir. Avrupa ülkelerinde çocukların bakım ve korunması daha çok koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleriyle sağlanırken, Türkiye'de bu işin kurum bakımı ile çözülmeye çalışılmış olduğu, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin⁷²² oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir.

3. Evlat Edinmenin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Kurum bakımı ve koruyucu aile bakım yöntemi dışında bir başka bakım yöntemi olan evlat edinme yönteminin de korunmaya muhtaç çocukların yaşamları üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bu etkileri de evlat edinmenin olumlu ve olumsuz yönleri olarak değerlendirmek mümkündür.

a. Olumlu Yönleri

Evlat edinme, eski çağlardan beri devam eden sosyoekonomik, dinsel, siyasal ve kültürel olmak üzere birçok amaca hizmet etmiştir. Sosyal hizmetler açısından

⁷²¹ Arnaz, s. 120.

⁷²² Aydoğdu, ss. 402-403., <http://www.shcek.gov.tr/2011-yili-subat-ayi.aspx>, (25.04.2011).

amaç ise, öz ailesi olmayıp ya da öz ailesi tarafından terk edilen, korunmaya muhtaç çocuğa gerçek aile modeline yakın bir ortam hazırlamak, diğer yandan çocuğu olmayan ailelerin de bu konudaki çocuk özlemlerine cevap vermektir. Ayrıca, evlat edinme ile hem çocukların geleceği kanunların öngördüğü şekilde güven altına alınmakta⁷²³ hem de çocuklar bir aileye ve aile ortamına kavuşturularak, bağlanma, güven duygusu ve kişisel gelişimlerinin olumlu yönde tamamlanmasına katkı sağlanmaktadır⁷²⁴.

Evlat edinme hizmeti, evlat edinen kişilerin evlat özlemlerini giderme, onlara psikolojik doyum ve toplum içinde statü sağlama açısından olumlu katkılar sunmaktadır. Ayrıca, çocuklar savaş, doğal afetler, istismar, aile parçalanmaları veya diğer nedenlerle korunmaya muhtaç hale geldiklerinde onlara bir yuva bulunması gibi faydaları bulunmaktadır. Bununla birlikte, yardıma muhtaç bazı ergin kişilerin de sıcak bir aile ocağına kavuşmalarını ve bir aile çevresinde topluma yararlı insanlar olarak yetişmeleri sağlanmaktadır. Bundan başka, evlat edinme ile evlilik dışı doğan çocukların nesebi düzeltilerek, çocukların toplumsal baskıdan uzak, sağlıklı bir şekilde büyümeleri ve içinde buldukları konumdan daha iyi bir hukuksal statü kazanmaları gibi toplumsal yararları da bulunmaktadır⁷²⁵. Ayrıca, bir çocuğu evlat edinmek, aileye anlatılmaz sevinç ve mutluluk getirebilir, evlat edinilen çocuğun hayatı için büyük fark yaratabilir. Çünkü bir aileye sahip olan çocuk, aileden sevgi, güvenlik ve mutluluk alır⁷²⁶.

b. Olumsuz Yönleri

Evlat edinme yöntemine ilişkin olarak olumlu görüşler olduğu kadar, olumsuz görüş ve tedirginlikler de bulunmaktadır. Bazı kimseler, “kendi kanından gelmeyen”, “soyu belli olmayan” çocuklara karşı, güvensizlik duymaktadır. Bununla birlikte, mirastan yoksun kalacak akrabaların haklarının yendiği de ileri sürülmektedir⁷²⁷.

⁷²³ Arnaz, ss. 119-120.

⁷²⁴ Yazıcı, s. 513.

⁷²⁵ Akıntürk, s. 359., Asan, ss. 8, 9.

⁷²⁶ What is Adoption, <http://www.indianwomenshealth.com/Adoption-158.aspx>, (24.06.2013).

⁷²⁷ Akyüz, Medeni, s. 7.

Bazı kimselerin ise, yakınlarına duyduğu öfke ve kırgınlık nedeniyle onları mirastan mahrum bırakmak ya da miras hisselerini azaltmak için evlat edinme yöntemine başvurdukları ve evlat edindikleri bilinmektedir. Bazı kişiler de hile yoluyla kendilerini evlatlığa kabul ettirmekte ve böylece servet sahibi olmakta; çaresiz, hastalıklı ve yaşlı kişiler istismar edilmektedir. Evlat edinmeye ilişkin bir başka eleştiri ya da olumsuz görüş ise, çocuğun ana ve babasının hayatta olması ve çocuğun bunlardan koparılıp alınmasının çocuk üzerinde yaratacağı olumsuz etkiye ve psikolojik dengesizliklere ilişkindir⁷²⁸.

Ayrıca, evlat edinmenin esas amacından sapıtılarak, evlat edinilenin istismarı, örneğin hizmetçi gibi ya da ahlâk dışı kullanılma olasılığı üzerinde de durulmaktadır. Evlat edinilen ana-babalı çocukların, öz anne ve babasından ayrıldıkları için olumsuz etkilendikleri söylenmektedir⁷²⁹. Evlat edinme genellikle toplumda bir tabu olarak kabul edilir. Genellikle yorucu ve zaman alıcı bir süreçtir. Evlat edinilen çocuk, daha sonra gerçek ailesi hakkında bilgi edinmek isteyebilir ve çocuk bir noktada terk edildiği gerçeğini asla kabullenmeyebilir⁷³⁰. Bu durum, evlat edinen aile ile evlat edinilen çocuk arasında uyuşmazlıklara neden olabilir.

II. BAKIM YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Daha öncede ifade edildiği gibi korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım yöntemleri olarak, aile yanında bakım ve koruma, kurum bakımı, koruyucu aile ve evlat edinme yöntemleri bulunmaktadır. Çocuk refahı alanında yapılan araştırma ve gözlemler, anne, baba ve çocuklardan oluşan aile ortamının, çocuğun gelişimi açısından en uygun ortam olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler kurum bakımını en aza indirirken, koruyucu aile bakımını mümkün olduğunca artırmaya çalışmaktadır. Bugün gelişmiş batı ülkelerinde benimsenen yöntem, evlat edinme ve çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesidir⁷³¹.

⁷²⁸Osman Sağlam, İslâm Hukuku Açısından Evlat Edinme, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Erzurum, 2006, s. 31-32.

⁷²⁹Akyüz, Medeni, s. 7.

⁷³⁰What is Adoption, <http://www.indianwomenshealth.com/Adoption-158.aspx>, (24.06.2013).

⁷³¹Latife Bryıklı, “Gelişmiş Ülkelerde Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Uygulaması”, **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay**, 1983, (Koruyucu Aile Uygulaması), s. 63.

Kurum bakımında çalışan personelin çok sık değişmesi nedeniyle, duygusal ve psikolojik bağlanmanın gerçekleşmemesi, kurumdaki şiddet olayları, çocukların gelişimini geciktirmesi, kurum bakımının çok sık eleştirilen olumsuz yönlerinden bazılarıdır⁷³². Kurum bakımının kalabalık olması, kurum çalışanlarının çocukların her birinin kişilik özelliklerine göre davranma imkânını ortadan kaldırmaktadır. Ancak, kurum bakımı korunmaya muhtaç çocuklara uygun bakım yöntemi bulununcaya kadar kalabilecekleri yer olması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, kurum bakımının olumsuz yanları bulunsa bile tamamen ortadan kaldırılması söz konusu değildir. Bu nedendir ki, kurumların küçültülmesi daha uygun olacaktır. Böylece, çalışanlar, çocuklarla daha yakından ilgilenecektir.

Bakım ve korunma altına alınan her çocuk için aynı koruma yöntemini uygulamak uygun değildir. Bu nedenle, çocukların özelliklerine göre farklı yöntemlerin uygulanması söz konusudur. Günümüzde gerek kurum bakımının olumsuz yönlerinin fazla olması ve gerekse kültürel yaklaşımlardan kaynaklanan nedenlerle, evlat edinme işleminin istenilen düzeyde olmaması, koruyucu ailenin tercih edilmesini sağlamaktadır. Ancak, koruyucu aile yönteminin diğer bakım yöntemlerine göre tercih edilmesi, diğer yöntemlerin önemini ortadan kaldırmaz. Bununla birlikte, koruyucu aile bakımının çocuklara sağladığı sıcak bir yuva ortamı sayesinde, kurum bakımından olumsuz etkilenmiş çocukların rehabilite edilmesinde olumlu katkılar sağladığı görülmüştür. Koruyucu ailede yetişen çocuklar, kurum bakımında yetişenlere göre daha sağlıklı bulunmakta ve sosyal yaşama daha çabuk uyum sağlayabilmektedir. Bu bağlamda, koruyucu aile yönteminin iyi işleyebilmesi için sosyal hizmet uzmanlarına büyük görev düşmektedir. Koruyucu aile yönteminde esas olan karşılıklı uyum ve aile ile çocuğun iyi eşleştirilmesidir. Uzmanlar, aile ile çocuğun iyi eşleştirilmemesi halinde bu yöntemin başarı şansının düşük olacağını, aile ile çocuk eşleşmesinin uyumlu olması halinde ise, koruyucu aile yönteminin ideal yöntem olduğunu ifade etmektedirler⁷³³.

Koruyucu aile bakımının kurum bakımına göre daha çok tercih edilmesinin bir başka nedeni ise, topluca bir bakım olmaması, seçilen kişi veya bir ailenin çocuğun bakımını üstlenmesidir. Koruyucu ailede, bakımı üstlenen aile ile çocuk

⁷³²N. Özdemir ve diğerleri, ss. 286, 289.

⁷³³Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 116.

arasında “yasal” olarak ana-baba ve çocuk ilişkisi kurulamamaktadır. Koruyucu aileye yerleştirilen çocukla, çocuğun gerçek ailesi arasındaki bağ sürmekte ve çocuğun gerçek ailesine dönmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle, ailesine dönebilecek çocuklar için koruyucu aile bakımı özellikle tercih edilmektedir⁷³⁴. Koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin odağı, çocuğun aile yanında yetişmesi olduğundan, her ikisinde de ailelerin seçim kriterleri temelde aynıdır. Ancak, aile, evlat edinme yolu ile hukuksal bir süreci tamamlayarak velâyet hakkını alırken, koruyucu aile sisteminde aile, çocuğun bakım, yetiştirme ve eğitim sorumluluğunu devlet ile paylaşmakta, çocuğun velayeti biyolojik ailesinde kalmaktadır. Evlat edinme veya koruyucu aile olma konusunda ailelerin hangi kapsamda yer alacaklarına kesin karar vermeleri gerekmektedir.

Sıcak bir aile ortamını sağlayan koruyucu aile ve evlat edinme yöntemi çocukların gelişimi açısından tercih edilen bir yöntem olsa da bu yöntemleri benimseyen ailelerin az oluşu dikkat çekmektedir. Bu durumun, toplumun içinde bulunduğu kültürel yapıyla ilgili olduğu kabul edilen bir gerçektir. Toplumumuzda kökü çok eskilere dayanan⁷³⁵ evlat edinme işlemi yaygınlaşmış değildir. Söz konusu yöntem hakkında çoğunlukla kaygı duyulmaktadır. Bu kaygılar, evlat edinme kurumunun meşru olmayan bazı menfaatlerin gerçekleştirilmesinde araç olarak kullanılması yani evlatlığın bir hizmetçi gibi kullanılarak bedeninin ve emeğinin istismar edilmesi, evlat edinenin “mahfuz hisseli” mirasçılarının hisselerini ortadan kaldırmak için bir “kanun hilesi” olarak kullanılması, bir heves uğruna evlat edinilmesi, çocuk büyüdüğünde hevesin geçmesi ve çocuğun dışlanması gibi kaygılardır.

Ayrıca, evlatlığın öz ana babasının hayatta olması ve bir süre sonra evlatlığın, evlat edinenler ile öz ailesi arasında kalması ve duygusal yönden örselenmesi de ihtimal dâhilindedir. Bütün bunların ihtimal dâhilinde olması, evlat edinme kurumunun önemini azaltmamakta, aksine evlat edinme işlemi gerçekleşmeden önce, çok iyi sosyal inceleme yapılmasını gerektirmektedir⁷³⁶. Böylece çocuklar bir aileye, aileler de özlemini duyduğu veya insani gerekçelerle bakıp korumak istediği çocuklara kavuşacaktır.

⁷³⁴Koşar, Aile ve Çocuk, s. 70.

⁷³⁵Aydoğdu, ss. 37-40.

⁷³⁶Işık, ss. 28-29., Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 120.

Korunmaya muhtaç çocuklara verilen bakım yöntemleri diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye’de daha çok kurum bakımının tercih edildiği koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin yeterince ilgi görmediği gerçeği ile karşılaşmaktadır⁷³⁷. Türkiye’deki koruyucu ailelerin sayısı sadece 1.481’dir ve bu koruyucu ailelerde sadece 1.702 çocuğa bakım ve koruma hizmeti verilmektedir⁷³⁸. Türkiye’de, çocuğun yararı düşünülerek koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri öncelikli olarak görülse de kurum bakımından tamamen vazgeçildiği söylenemez. Ancak, daha büyük ve kalabalık kurumlardan, daha küçük bakım evlerine doğru bir geçiş söz konusudur. Bu bağlamda, büyük ve kalabalık yetiştirme yurtları, koğuş sisteminden oda sistemine dönüştürülmekte ya da kapatılmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklardan ailesi olanların ailesine, ailesi olmayanların ise, yakınlarının yanına döndürülerek, bakım ve korunmalarının sağlanmasına çalışılmakta ve bunun için ailelere ayni ve nakdi yardımlar yapılmaktadır. Buna rağmen, hiç bir şekilde aile ve akrabaları yanında bakım ve korunması gerçekleşmeyecek olan çocuklar ile koruyucu aile yanına yerleştirilmesi veya evlat edindirilmesi uygun görülen çocuklar ailelerin yanına yerleştirilinceye kadar kurum bakımına alınmaktadır.

Gelişmiş ülkelerdeki çocuk refah sistemleri, çocuğun biyolojik ailesi yanında korunması üzerine kurulmuştur. Geçmişin çocuk odaklı refah sistemi bugün aile odaklı sistem haline dönüşmüştür. Çocuk refahını sağlayan kurumlar, çocuğun kurumda kalış süresini kısaltmak ve böylece kışla tipi kurumlarda ve kalabalık ortamlarda çocuğun örselenmesinin önüne geçmek için biyolojik ailenin, çocuğun ev dışına itilmesine neden olan koşullarının iyileştirilmesine yönelik hizmet sunmaktadırlar⁷³⁹. Çocuğun koruma altına alındığı yerler ve bakım yöntemleri ülkeden ülkeye değiştiği gibi, koruma altındaki çocukların sayısı ve korunma altına alınma nedenleri de değişiklik göstermektedir⁷⁴⁰.

⁷³⁷Tatlıbal, s. 29.

⁷³⁸http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf, (14.04.2013).

⁷³⁹Fahri Kocaoğlu, **Çocuk ve Aile Sorunları Kapsamında, 13-18 yaş Grubu Çocukların Bakım Modellerinin Karşılaştırılması**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2010, ss. 26-27.

⁷⁴⁰Aysel Ekşi, “Koruma Altında Çocuklar: Dünyada Beş Kıt’anın Çeşitli Ülkelerinden Örnekler”, **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Ed. Rana Uslu), Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara Üniversitesi Yay, Ankara, 2004, ss. 9-10.

Buna göre, 2003 yılında Avrupa’da, Avrupa Birliği üyesi olan ve Birliğe üye olmayan diğer Avrupa ülkelerinde yapılan bir araştırmada, kurum bakımı ve koruyucu ailede bulunan 3 yaş altındaki çocukların, sayı ve oranları tablo 1’de gösterilmiştir. Tabloda, araştırmaya katılan ülkelerdeki kurum bakımı ve koruyucu ailelerde bulunan 3 yaş altındaki çocukların oransal değeri 10 bin üzerinden verilmiştir. Tabloda * ile gösterilenler tahmini değerleri, (-) ise, verilerin olmadığını göstermektedir.

Tablo 1: 2003 Yılında Avrupa Ülkelerinde Koruyucu Aile ve Kurum Bakımında Bulunan 3 Yaş Altındaki Çocukların Sayı ve Oranları

Ülkeler	Kurumda Sayı	Kurumda Oran	Koruyucu Ailede Sayı	Koruyucu Ailede Oran
Çek Cum.	1,630	60	169	(6)
Belçika	2,164*	(56)	3,257	85
Latvia	395	55	-	-
Bulgaristan	1,238	50	-	-
Litvanya	458	46	217	22
Macaristan	773	44	1,193	68
Romanya	2,915	33	3,675	42
Slovak Cum.	502	31	2,345	146
Finlandiya	466*	(28)	288	17
Malta	44	27	-	-
Estonya	100	26	45	12
İspanya	2,471*	(23)	3,596	34
Hollanda	1284	16	-	-
Portekiz	714	16	138	3
Fransa	2,980*	(13)	4,685	(20)
Polonya	1,344*	9	2,569	17
Hırvatistan	144	8	1,531	86
Arnavutluk	133*	(8)	-	-
İsveç	213*	(8)	470	17

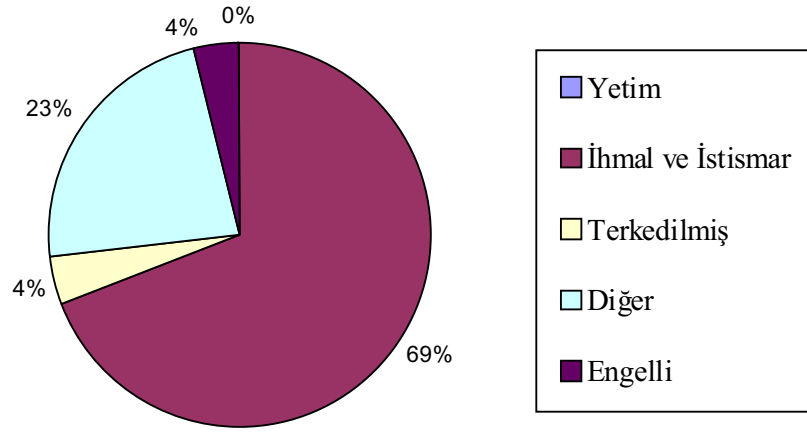
Danimarka	133	7	391	20
Almanya	1,495	7	4,570	20
İrlanda	95*	(6)	-	-
G. Kıbrıs	15*	(4)	-	-
Avusturya	37*	3	426	39
Yunanistan	114	3	20	5
Türkiye	850	2	580	1
İtalya	310*	(2)	394	2
Norveç	17	(<1)	263	15
U.K	65*	(<1)	7,745	38
İzlanda	0	0	7	6
Slovenya	0	0	1,252	233
Lüksemburg	-	-	-	-
Toplam	23,099	11.2		

Kaynak: Kevin Browne, “A European Survey of The Number And Characteristics of Children Less Than Three Years Old in Residential Care at Risk of Harm” *Adoption&Fostering Journal*, Cilt: 29, Sayı: 4, 2005, s. 26.

Tablo 1’e göre, kurum bakımında bulunan 3 yaş altındaki çocukların en fazla Fransa ve Romanya’da bulunduğu, Türkiye’de ise, bu sayının 850 olduğu ve on binde 2’lik bir orana karşılık geldiği görülmektedir. Araştırma sonuçlarına yansıyanlara göre kurum bakımında kalan 3 yaş altındaki çocukların daha çok gelişmekte olan ülkelerde olduğu ve bu ülkeler içerisinde de Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Romanya Türkiye ve Yunanistan’ın öne çıktığı, İzlanda ve Slovenya’da ise, kurum bakımında 3 yaş altında çocuk bulunmadığı görülmektedir. Koruyucu aileler söz konusu olduğunda ise, 3 yaş altındaki çocukların en fazla İngiltere, Almanya, Slovakya ve Fransa’daki koruyucu ailelerde bulunduğu, Türkiye’de ise, 2003 yılında koruyucu ailede bulunan 3 yaş altındaki çocuk sayısının 580, oranın ise, on binde bir olduğu görülmektedir. 3 yaş altındaki çocukların kurum bakımına alınma nedenlerine bakıldığında ise, yukarıda tablo 1’de gösterilen ülkelerden sadece 17’sinde yeterli veri sağlanabilmiştir. Diğer 6 ülkede veri sağlanamadığı için veriler

tahmini değerler olarak verilmiřtir⁷⁴¹. 2003 yılında Avrupa Birliği üyesi ÷lkelerde 3 yaş altındaki korunmaya muhtaç çocukların, kurum bakımına alınma nedenleri ise, şekil 3'te gösterilmiştir.

şekil 3: AB Üyesi ÷lkelerde 3 Yaş Altındaki Çocukların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri

Kaynak: Daphne Programı Final Raporu, s. 38

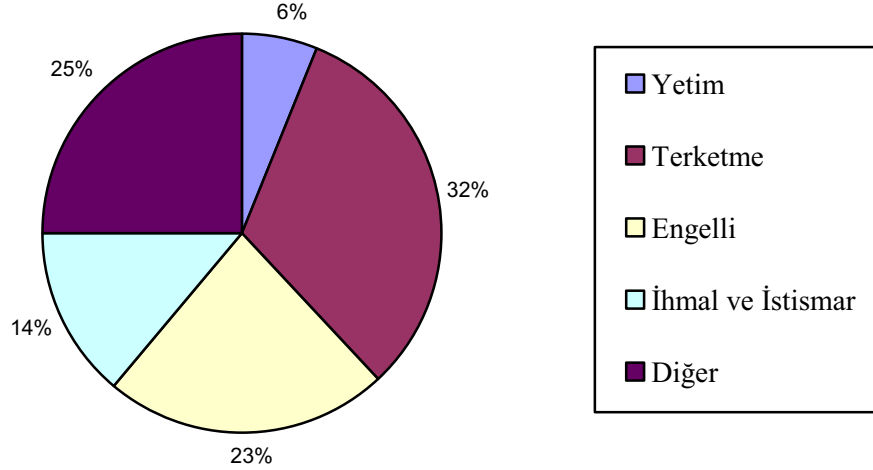
şekil 3'de gör÷ldüğü üzere 2003 yılında Avrupa Birliği üyesi ÷lkelerde 3 yaş altındaki korunmaya muhtaç çocukların, kurum bakımına alınma nedenleri arasında önceliği, % 69 ile çocuğun ihmal ve istismarı alırken, bunu % 23 ile diğer nedenler izlemiş ancak diğer nedenlerin ne olduğu ise, açıklanmamıştır. Bu verileri % 4 ile engellilik, engelliliği % 4 ile çocuğun terk edilmesi takip etmiştir. Buna karşılık, anne baba ölümü (% 0) neredeyse hiç yer almamıştır.

Bununla birlikte, şekil 4'de gösterildiği gibi araştırmaya katılan fakat AB üyesi olmayan diğer Avrupa ÷lkelerinde çocukların kurumda kalma nedenleri arasında önceliği % 32 ile çocukların ebeveynleri tarafından terk edilmesi almıştır. Bunu ikinci sırada % 25 ile diğer nedenler izlemiş ancak diğer nedenlerin ne olduğu burada da açıkça belirtilmemiştir. Diğer nedenleri sırasıyla % 23 ile çocukların

⁷⁴¹Kevin Browne, "A European Survey of The Number And Characteristics of Children Less Than Three Years Old in Residential Care at Risk of Harm" **Adoption&Fostering Journal**, Cilt: 29, Sayı: 4, 2005, s. 27.

engelli olması, % 14 ile çocuğun ihmal ve istismar edilmesi, % 6 ile çocukların yetim olması takip etmiştir⁷⁴².

Şekil 4: AB Üyesi Olmayan Avrupa Ülkelerindeki 3 Yaş Altındaki Çocukların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri

Kaynak: Daphne Programı Final Raporu, s. 38.

2005 ve 2009 yılları arasındaki beş yıllık süreçte seçilmiş bazı ülkelerdeki evlat edinme hizmetlerine bakıldığında ise, Belçika’da 2.431, Romanya’da 1.121, Hollanda’da 6.629, Portekiz’de 2.224, Fransa’da 18.000, Danimarka’da 2.442, İtalya’da 22.597, İngiltere’de 1.718, Slovenya’da 172 çocuk evlat edinme hizmetlerinden yararlandırılmıştır. Türkiye’de ise, 2013 yılı Şubat ayı itibariyle başlangıçtan günümüze kadar evlat edindirilen çocuk sayısı sadece 12.105’dir. Bu durum, yılda ortalama sadece 500 çocuğun evlat edindirme hizmetlerinden yararlandığını göstermektedir⁷⁴³. Görüldüğü gibi Avrupa ülkelerinde, çocukların

⁷⁴² Daphne Programme-Year 2002, Final Report, “Mapping the number and characteristics of children under three in institutions across Europe at risk of harm”, http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/projects/2002_017/01_final_report_2002_017.doc, (24.06.2012), s.37., Kevin Browne, “Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Konusunda Dünya Sağlık Örgütü Tarafından Yürütülen Bilgilendirme ve Eğitim Paketi” çev. İlkiz Altınoglu Dikmeer, **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, s. 254.

⁷⁴³ Annual Adoption Statistics (Per State); http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=32&cid=69, (24.05.2011),

bakım ve korunması daha çok koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleriyle sağlanırken, Türkiye’de bu iş kurum bakımı ile çözülmeye çalışılmış, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri yeteri kadar gelişmemiştir⁷⁴⁴.

Sonuç olarak, kurum bakımının, geçiş ekonomilerinde veya eş değişle gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok toplumda, işsizlik, göç, aile parçalanmaları ve tek ebeveynli ailelerin artması nedeniyle yükselmekte olduğu gözlenmiştir. Söz konusu ülkelerde yoksulluk, tek ebeveynli olma, yoksullukla başa çıkamama gibi nedenler bir çocuğu kurum bakımına yerleştirmek için ana neden olarak görülmektedir⁷⁴⁵. Gelişmiş ülkelerde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yaklaşımlarda öncelik, çocuğun biyolojik ailesinin çocuğa veya çocuklarına bakabilecek hale getirilmesine verilmiştir. Ailesiyle kalması mümkün olmayan çocukların ise, koruyucu aile yanına yerleştirilmesi veya evlat edindirme yönteminden yararlandırılması uygun görülmektedir. Bunların mümkün olmaması halinde ise, anne modelinin benimsendiği küçük grup evlerinin açıldığı ve çocukların bu evlerde korunduğu bilinmektedir.

Koruyucu aile ve evlat edinme sisteminde, yasal zorunluluktan dolayı çocuk ile ebeveynler arasında yaş farkının bulunması, çocuğun gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır. Oysa kurum bakımında bazen çocuk ile bakıcılar arasındaki yaş farkı sadece birkaç yıl olabilmekte bu da çocukların gelişimi açısından olumsuzluk yaratmaktadır⁷⁴⁶. Kurum bakımının çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi ve maliyetli olması Türkiye’de de artık kurum bakımının terk edilmeye başlandığı, birçok çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunun kapatıldığı, birçoğunun ise, küçültülerek grup evleri ve çocuk evleri şekline çevrildiği görülmektedir.

http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatistikleri2.pdf, (14.04.2013).

⁷⁴⁴Bıyıklı, Koruyucu Aile Uygulaması, s. 63.

⁷⁴⁵Kevin Browne, “The Risk of Harm Young Children in Institutional Care” http://www.crin.org/docs/The_Risk_of_Harm.pdf, (20.03.2011).

⁷⁴⁶Erol ve Şimşek, s. 137.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KURUM BAKIMINDAN YARARLANMIŞ BİREYLER ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Kurum bakımı ve kurum bakımında bulunan çocuklar hakkında birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak, alanyazında geçmişte kurum bakımından yararlanmış kişiler üzerine yapılan bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Söz konusu bu durum, kurum bakımı almış kişiler üzerine bir çalışmanın yapılmasında etkili olmuştur. Bu araştırma; bebeklik, çocukluk ve gençlik dönemlerinin herhangi bir zaman dilimini kurum bakımında geçirmiş kişilerin, kurum bakımından nasıl yararlandığı, sosyal hizmet politikalarının onların yaşamlarını nasıl şekillendirdiği ve onların bakım yöntemlerine yaklaşımını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın bir diğer amacını ise, geçmişte kurum bakımından yararlanmış kişilerden elde edilecek bilgiler yoluyla, sosyal hizmet politikalarının ve sosyal idarenin eksikliklerini anlamak, korunmaya muhtaç çocuklar için oluşturulacak yeni politikalara katkı sağlamak ve önerilerde bulunmak oluşturmaktadır. Kurum bakımının olumlu ve olumsuz yönleri ile toplumsal bütünleşme bağlamında sosyal hizmet kuruluşlarının kurum bakımı altındaki kişileri hayata ne kadar hazırladığı, kurum bakımı almış kişilerin aile, iş ve toplumsal yaşamda karşılaştıkları problemler de araştırmada sorun alanı olarak belirlenmiştir.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tezin amacına bağlı olarak, yukarıda ifade edilen sorun alanlarının açıklığa kavuşturulması için çalışmanın başlangıcında araştırma problemi ve bu probleme ilişkin sorular ile araştırma yöntemi belirlenmiştir. Çalışma kapsamında görüşülecek kişilerin, düşüncelerini özgür bir biçimde ifade edebilmesi için sorular açık uçlu olarak yapılandırılmıştır. Bu sorular yapılandırılırken, alanyazın taraması yapılarak öncelikle “Korunmaya Muhtaç Çocuklar” üzerine çalışmaları olan Demirbilek, Erkan, Şenocak, Akbulut gibi bilim insanlarının kitap, tez ve makale çalışmalarında

kullanmış oldukları sorulardan yararlanılmıştır⁷⁴⁷. Yararlanılan bir başka kaynak ise, T.C. Başbakanlık İstatistik Kurumu'nun 2006 yılında İzmir İlinde yapmış olduğu "İzmir İli Çocuk Yuvaları Yetiştirme Yurtları ve Huzurevleri Memnuniyet Araştırması"nın sorularıdır⁷⁴⁸. Araştırma kapsamında, katılımcılarla yapılacak görüşmede sormak için beş bölümden oluşan kırk bir temel soru belirlenmiştir. Bu soruların bir kısmı kişileri tanımaya yönelik demografik verilerle ilgiliyken bir kısmı kurum bakımında geçirilen yaşama, bir kısmı ise, kurum bakımı sonrasındaki süreç ve iş yaşamına ilişkindir. Soruların diğer bir kısmı da sosyal idarenin hizmet politikalarının değerlendirilmesine yöneliktir.

Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi seçilmiş ve araştırma nitel araştırma yönteminin, yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış tekniği olarak da ifade edilen derinlemesine görüşme tekniği⁷⁴⁹ ile sürdürülmüştür. Araştırmanın, söz konusu teknik⁷⁵⁰ ile sürdürülmesinin nedeni, görüşülen kişinin duygularını, bakış açısını derinlemesine keşfetmektir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında görüşülen kişilerin yaşam öykülerine odaklanılarak yöneltilen soruların cevapları alınmaya çalışılmıştır. Araştırma için yapılan görüşme sürecinde daha sağlıklı ve anlaşılabilir bir sonuca varabilmek için gerektiğinde katılımcılara mevcut soruların yanında konuyu daha iyi açıklayacak sonda görevi gören sorular da sorulmuştur. Böylece, görüşme yapılan kişiden daha fazla bilgi alınması ve kişinin konuyla ilgili kendi görüşlerini daha rahat ifade etmesi sağlanmıştır.

Nitel araştırmalarda araştırma deseni olarak çoğunlukla olgubilim, kültür, gömülü teori ve örnek olay gibi dört ana desen kabul edilmektedir⁷⁵¹. Bununla birlikte, bazı bilim insanları saha taramasını da nitel araştırma deseni içerisinde kabul etmektedir. Bu araştırmada, araştırma deseni olarak olgubilimden yararlanılmıştır. Bunun nedeni, olgubilim yaklaşımının temelini kişisel tecrübelerin oluşturması, araştırmacının, katılımcının öznel tecrübelerini, algılamalarını ve olaylara

⁷⁴⁷Demirbilek, Korunmaya Muhtaç Gençler, s. 137., Erkan, Korunmaya Muhtaç, s. 4., Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 260 vd.; Akbulut, s. 34 vd.

⁷⁴⁸T.C. Başbakanlık İstatistik Kurumu, İzmir İli Çocuk Yuvaları yetiştirme Yurtları ve Huzurevleri Memnuniyet Araştırması, Ankara, 2007, s. 3 vd.

⁷⁴⁹Elif Kuş, **Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri**, 3. baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 87.

⁷⁵⁰Türker Baş ve Ulun Akturan, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin, Ankara, 2008, s. 111.

⁷⁵¹Mustafa Ergün, "Bilimsel Araştırma Yöntemleri", <http://www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt#256,1>, BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ, (01.10. 2012).

yükledikleri anlamlarla ilgilenmesidir⁷⁵². Ayrıca, olgubilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu ifade edebilecek, anlatabilecek, dışa vurabilecek veya yansıtabilecek kişiiler ya da gruplardır⁷⁵³. Nitekim, bu tez çalışmasının veri toplama sürecinde, belirli bir dönem kurum bakımı altında yaşamış kişiilerin yaşamlarına odaklanılarak, kişiilerin davranışları da gözlenerek yapılan görüşmeler analiz edilmek üzere kaydedilmiştir. Nitel veri analizi konusunda belli bir standart bulunmamakla birlikte bazı kaynaklarda, temel düzey analizi, üst düzey analiz, klasik nitel veri analizi, betimsel, betimsel yorumsal, söylem, konuşma, doküman ve kelime/metafor, veri indirgeme, veri gösterme, sonuç çıkarma ve doğrulama gibi pek çok analiz modeli, erevesi ya da çeşidi önerilmektedir⁷⁵⁴. Olgubilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tamamlayabilecek temaların ortaya çıkarılma çabası bulunmaktadır. Dolayısıyla, sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulur ve temele alınan soru ya da konu başlık haline getirilerek başlığa uygun verilerden, doğrudan doğruya alıntılara yer verilerek, analizler, ortaya çıkan bu tema ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgularla açıklanarak yorumlanır⁷⁵⁵.

Bu araştırmanın veri analizinde de betimsel yorumsal analizden yararlanılmıştır. İzlenen yol ise, şöyledir: İlk olarak görüşme sırasında ses kayıt cihazına kaydedilen konuşmaların yazılı metne dönüştürülmesi yapılmıştır. Yaklaşık ikiyüz sayfayı bulan bu çözümlemeden sonra kategorilerin belirlenmesine geçilmiştir. Kategorilerin belirlenmesi, verilerin sınıflandırması imkânını sağlamıştır. Sınıflandırma işlemi verilerin sınırlandırılmasına, bulanıklıktan kurtarılıp belirginleşmesine katkıda bulunmuřtur⁷⁵⁶. Böylece, her bir sınıflandırma altında o konuya ilişkin katılımcının konuşması incelenerek analize tabi tutulmuş ve yorumlanmıştır.

⁷⁵²Bař ve Akturan, s. 64.

⁷⁵³Ali Yıldırım ve Hasan şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 7. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 75.

⁷⁵⁴Durmuş Ekiz, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 2. baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009, ss. 73-80.

⁷⁵⁵Yıldırım ve şimşek, s. 75., Ekiz, ss. 75-76.

⁷⁵⁶Kuř, s. 158.

III. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Nitel araştırmalarda araştırma evreni ve örneklem belirlenirken nicel araştırma yöntemlerinden farklı bir yöntem kullanılır. Bunun nedeni nitel araştırmanın özellikleri gereği az sayıda olgu üzerinde çalışmayı gerektirmesidir. Araştırma kaynaklarının sınırlı, veri toplama ve analiz yöntemlerinin zor olmasından dolayı genelde nitel araştırmalar çok sayıda kişiyle yürütülmez. Nitel araştırmada bazen tek bir kişi bile bir araştırmanın evrenini oluşturabilir. Bu nedenle nitel araştırmalarda geçerli olabilecek ve her araştırmaya uyan örneklem belirleme yöntemlerini sunmak mümkün değildir⁷⁵⁷. Ayrıca, görüşme sürelerinin uzunluğu, görüşme için uygun yer bulma ve görüşülen kişilerin zaman konusundaki sıkıntıları zorluklara neden olmaktadır.

Değınilen gerekçelerle araştırmanın evrenini *“İzmir-Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneğı”* üyeleri oluşturmuştur. Derneğin toplam 85 üyesi bulunmaktadır. Ancak, bu üyelerin 5 tanesi derneğin asil üyesi olmakla birlikte kurum bakımından hiç yararlanmamıştır. Kurum bakımından yararlanmayan bu üyeler, kurum bakımından yararlanmış üyelerin eşlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle bu üyeler görüşme kapsamı dışında tutulmuştur. Araştırmanın örneklemini olarak ise, bu araştırma için kendisiyle görüşme yapılmasını kabul eden ve görüşme için randevu verenler arasından seçilerek, görüşülecek kişi sayısı 20 ile sınırlandırılmıştır. Böylece araştırma, araştırmada yer almak isteyen gönüllü bir örnek kitle ile yürütülmüştür.

Görüşme yapılan dernek üyelerinin sayısı, araştırma kapsamına dâhil edilen 80 dernek üyesinin % 25'ine karşılık gelmektedir. Araştırma kapsamında dernek üyeleriyle yapılan görüşmeler, 01 Aralık 2010 ve 31 Ocak 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, araştırmaya katkı sağlamak için görüşmeyi kabul eden kişilerin durumuna göre ayarlanarak onların istediğı yer ve zamanda gerçekleştirilmiş, her bir görüşme görüşülen kişiye göre farklılık göstererek yaklaşık 40 ile 90 dakika arasında sürmüştür. Görüşme analizleri çalışmaya aktarılırken kişi ve yer isimleri verilmemiş, kişi isimleri kodlarla ifade edilmiştir. Katılımcıların demografik verilerine ilişkin bilgiler tablo 2'de gösterilmiştir.

⁷⁵⁷Yıldırım ve Şimşek, s. 87.

Tablo 2: Araştırma Örneklemine İlişkin Demografik Veriler

Kodlar	Cinsiyet	Yaş Aralığı	Dernekteki Pozisyonu	Dernekte Geçirdiği Süre (Yıl)	Eğitim Durumu
[DGK1]	Erkek	35-40	Üye	6-10	İlkokul
[DGK2]	Kadın	35-40	Üye	6-10	Lise
[DGK3]	Kadın	25-30	Üye	6-10	Fakülte
[DGK4]	Erkek	35-40	Üye	6-10	Lise
[DGK5]	Erkek	25-30	Üye	6-10	Lise
[DGK6]	Erkek	30-35	Üye	6-10	Lise
[DGK7]	Kadın	30-35	Üye	6-10	Yüksek Okul
[DGK8]	Erkek	30-35	Yönetim Kurulu Üyesi	6-10	Fakülte
[DGK9]	Erkek	25-30	Üye	6-10	Lise
[DGK10]	Erkek	30-35	Üye	6-10	Lise
[DGK11]	Erkek	45-50	Üye	6-10	Fakülte
[DGK12]	Erkek	30-35	Üye	6-10	Lise
[DGK13]	Kadın	25-30	Üye	6-10	Yüksek Okul
[DGK14]	Erkek	30-35	Üye	6-10	Ortaokul
[DGK15]	Erkek	30-35	Üye	6-10	Fakülte
[DGK16]	Erkek	30-35	Üye	6-10	Lise
[DGK17]	Erkek	45-50	Üye	6-10	Yüksek Okul
[DGK18]	Erkek	35-40	Üye	6-10	Yüksek Okul
[DGK19]	Erkek	35-40	Yönetim Kurulu Üyesi	6-10	Fakülte
[DGK20]	Kadın	30-35	Üye	6-10	Fakülte

Araştırma konusu dernek, İzmir-Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneği, adıyla 2001 yılında merkezi İzmir olmak üzere 7 kişi tarafından kurulmuştur. Derneğin amacı dernek tüzüğüne 2. maddesinde belirtilmiştir. Söz konusu maddeye göre derneğin amacı: “2828 sayılı SHÇEK Kanunu ile bu kanundan

önce geçerli olan diğer kanun ve mevzuat hükümleri doğrultusunda korunma kararı altına alınıp, yetiştirme yurtlarına yerleştirilmiş çocukların, yetiştirme yurtlarından ayrıldıktan sonra, ekonomik, sosyal kültürel ve mesleki konularda geliştirilmeleri, yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olmaları, toplum içerisinde izlenerek uyumlarının sağlanması doğrultusunda çaba göstermek, onların sorunları ile ilgilenecek çözümleri konusunda çalışmalar yapmak, mevcut yasa ve düzenlemelerin iyileştirilmesi yönünde faaliyet göstererek onların toplum yaşamına bütün alanlarda ve düzeylerde özgüveni gelişmiş yetişkin kişiler olarak katılımlarını gerçekleştirmek” olarak ifade edilmiştir. Derneğin çalışma konuları ise, dernek tüzüğü'nün 3. maddesinde belirtilmiş ve çalışma konularının daha çok;

- “Yetiştirme yurtlarından ayrılanların durumları ve konumları hakkında araştırmalar yapmak, sorunları tespit ederek çözümü için ilgili kurumlar nezdinde girişimlerde bulunmak,
- Yurtlardan ayrılanlar ile Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşları arasında ilişkilerin kurulmasına ve güçlenmesine yardım etmek,
- Sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki konularda yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak,
- Yetiştirme yurtlarında bulunanlarla ilgilenmek ve sorunlarının çözümlenmesi doğrultusunda girişimlerde bulunmak, ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek,
- Korunmaya muhtaç kişilerle ilgili sorunlar hakkında araştırmalar yapmak, koruma altına alınmaları için çaba sarf etmek,
- Yetiştirme yurtlarında kalanlar ile ayrılanların sorunları ve çözüm yolları konusunda toplumu aydınlatmak ve kamuoyu oluşturmak için konferans seminer, sergi ve gerekli benzeri türden toplantı ve etkinlikler düzenlemek,
- Gerekli yasa ve mevzuat değişikliklerinin yapılmasını sağlamak amacıyla çalışmalar yapmak, tasarı düzenleme metinleri hazırlamak ve yetkililer nezdinde girişimlerde bulunmak” üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Derneğin asil ve onursal olmak üzere iki tür üyesi bulunmaktadır. Asil üyeliğe kurum bakımından ayrılmış kişiler ve onların eşleri kabul edilmektedir. Dernek yönetim veya genel kurulunun uygun görmesi halinde, asil üyelik koşullarını taşımak koşuluyla derneğin amaçları doğrultusunda yurt içinde ve yurt dışında

çalışmalarda bulunanlar ile derneğin faaliyetlerine katkı sağlayanlar, onursal üyeliğe kabul edilmektedir.

Araştırmanın yapıldığı tarihte 85 kayıtlı üyesi bulunan “İzmir-Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneği”, sadece kendi üyelerine değil, kendi üyeleri dışında İzmir ya da herhangi bir ildeki sosyal hizmet kuruluşunda bakım ve korunma hizmetinden yararlanmış olanlara da derneğin amaçları doğrultusunda katkı sağlamaktadır. Bu katkılar, kimi zaman kira yardımı, ulaşım gideri ya da geçici barınma yerinin teminini oluştururken, kimi zaman da ihtiyaç duyulması halinde hastanelerde yatan üye ve yakınlarını, manevi destek için ziyaret etme ve ihtiyaç halinde kan temin edilmesi gibi çabalar oluşturmaktadır. Sosyal faaliyet olarak üyelerin kaynaşması ve ailelerin birbirini tanınması için dayanışma geceleri, eğlence, gezi ve piknikler yapılmakta ve ayrıca sosyal hizmet kurumlarından ayrılma yaşına gelenlerin katılımları da sağlanarak, onların kurum dışındaki yaşamla uyumlaştırılması için çaba gösterilmektedir. Bununla birlikte, evlenecek üyelere imkânlar ölçüsünde maddi katkı verilmekte, düğünlerine gidilerek manevi dayanışma sağlanmaktadır. Ayrıca, askere giden ve ihtiyaı olan üyelere de yine imkânlar ölçüsünde maddi destek sağlanmaktadır.

IV. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Korunmaya muhtaç çocuklar, kurum bakımıyla ilişkileri kesildikten sonra kaldıkları çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarından ayrılmaktadır. Ancak, birçoğu damgalanma korkusuyla kendini gizlemektedir. Bu yüzden kurum bakımından yararlanmış kişilerin tespit edilmesi oldukça zordur. Dolayısıyla, geçmişte korunmaya muhtaç çocuk statüsünde olanların tespit edilmesi, tespit edilenlerin araştırmada yer alması için ikna edilmesi araştırmanın bir başka zorluğu ve kısıdını oluşturmaktadır.

Araştırmanın sürdürülmesi için görüşme yapılan birçok dernek üyesi, geçmişle bağını koparmak ve geçmişi unutmak istediklerini söyleyerek bu araştırmada yer almayı kabul etmemiştir. Ayrıca, görüşme sürelerinin uzunluğu, kayıt, çözümleme ve yorumlama sürecindeki zorluklar, görüşmek için uygun zaman ve yerin ayarlanması da bu araştırmanın diğer zorluklarındandır. Bu çalışmada

seçilen nitel çalışma yöntemi, tekniği ve görüşülen kişi sayısı ise, araştırmanın sınırlarını oluşturmaktadır.

V. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİLİRLİĞİ

Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı konuyu olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir. Araştırılan olgu ve olay hakkında bütüncül bir resim oluşturulabilmesi için araştırmacının elde ettiği verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesine yardımcı bazı ek yöntemler olacaktır. Toplanan verilerin ayrıntılı rapor edilmesi ve araştırmacının bu sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasındadır. Geçerliğe, iç ve dış geçerlik açısından bakıldığında; iç geçerlikte verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında tutarlılık olması gerekirken, dış geçerlikte önemli olan ise, araştırmanın genellenebilir olmasıdır. Eğer araştırmanın benzer ortam ve durumlara genellenmesi mümkünse araştırmanın dış geçerliğinin olduğu söylenebilir.⁷⁵⁸

Nitel araştırmada güvenilirlikte soru olarak öne sürülen bazı stratejiler bulunmaktadır. Araştırmacının bu soruların çoğuna olumlu yanıt vermesi halinde araştırmasının güvenilir olduğu kabul edilir. Bu sorular şu şekilde sıralanabilir:

1. Araştırmacı, araştırmanın yöntemlerini ve aşamalarını ayrıntılı bir biçimde tanımlamış mıdır?
2. Veri toplama, işleme, analiz etme, yorumlama ve sonuçlara ulaşma konularında neler yapıldığı açık bir biçimde anlaşılabilir mi?
3. Sonuçlar, ortaya konan verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilmiş midir?
4. Araştırmacının izlediği yöntemler ve süreçler konusunda, (kayıtların örneklem seçimi görüşme ve gözlem notları) kapsamı açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlanmış mıdır?
5. Araştırmacı kişisel varsayımlarının, önyargılarının ve yönelimlerinin farkında mıdır? Bu varsayımların ve önyargıların araştırmaya yansması konusunda açık bir biçimde bilgi verilmiş midir?

⁷⁵⁸Yıldırım ve Şimşek, ss. 255-258.; Ekiz, ss. 37-40.

6. Araştırmada farklı görüşler ve alternatif açıklamalar dikkate alınmış mıdır?

7. Araştırmanın ham verileri başkaları tarafından incelenebilecek biçimde saklanmış mıdır?

Bu soruların dışında araştırmanın geçerli ve güvenilir olarak kabul edilebilmesinin bir başka yolu da birtakım uygulamaların yapılmasıdır. Buna göre, nitel araştırmada güvenilirliği sağlamanın başlıca yolu, uzun süreli etkileşim, derin odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi, ayrıntılı betimleme, amaçlı örnekleme, tutarlık incelemesi ve teyit incelemesinin yapılmasıdır⁷⁵⁹.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlayan bir başka yöntem de verilerin, analizlerin ve yorumların başka bir araştırmacıya ve araştırılan kişilerin kontrolüne sunulması işlemleridir. Veriler, analizler ve yorumların başka bir araştırmacıya sunulma işlemi; araştırmacının yapmış olduğu analiz ve yorumların gerçeği yansıtmadığı, yansıtıyor ise, hangi derecede yansıttığını anlamak amacıyla bir başka araştırmacıya sunulması ve onun görüşlerinin alınmasıdır. Veriler ve analizlerin araştırılan kişilere sunulmasıyla, araştırmacının yorumlarının ve anlamalarının doğru olup olmadığının kontrolü amaçlanmaktadır. Eğer yanlış anlamalar ve yorumlamalar söz konusu ise, araştırmacı bunu araştırılan kişilerin söyledikleri doğrultusunda düzeltir. Aynı zamanda katılımcıların eklemek istedikleri düşünceler, inançlar bakış açıları ve yorumlar varsa onlar da veri ve analizlere eklenir⁷⁶⁰.

Bu araştırmada ise, geçerlik ve güvenilirlik için veriler ve analizler katılımcıların kontrolüne sunulmuştur. Araştırmanın görüşme kayıtları ile çözümleri gerek posta ve elektronik posta ve gerekse elden imza karşılığı teslim edilerek kendilerinin bilgi ve yorumlarına sunulmuştur. Görüşme kayıt ve analizlerini alan katılımcıların hiçbirisi görüşme kayıt ve analizlerin içeriğine ilişkin olumsuz geribildirim, itiraz ya da düzeltme isteğinde bulunmamış, görüşme kayıtlarının yazıya geçirilmiş halleriyle örtüştüğünü ifade etmişlerdir.

⁷⁵⁹John W. Creswell, **Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches**, 2. baskı, Thousand Oaks, Sage Publications, 2003, ss. 195-196; Yıldırım ve Şimşek, ss. 255-274; Ekiz, s. 39.

⁷⁶⁰Creswell, s. 196.; Ekiz, s. 40.; Yıldırım ve Şimşek, s. 268.

VI. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

A. Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmanın demografik verilerinin yer aldığı tanıtıcı bilgiler kısmında, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim ve medeni durumları ile anne-baba ve kardeşlere ilişkin bilgiler ele alınmıştır.

1. Cinsiyet ve Yaş

Bu araştırmada toplam 20 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların, 15'i erkek, 5'i ise, kadındır. Bir başka ifadeyle, görüşmede yer alan katılımcıların % 75'ini erkekler, % 25'ini ise, kadınlar oluşturmaktadır.

Söz konusu bu araştırmada katılımcıların 27-49 yaş aralığında yer aldıkları, kadınların 29 ve 35 yaş, erkeklerin ise, 27 ve 49 yaş aralıklarında oldukları görülmektedir. Katılımcıların cinsiyet ve yaşlarına ilişkin veriler tablo 3'deki gibidir.

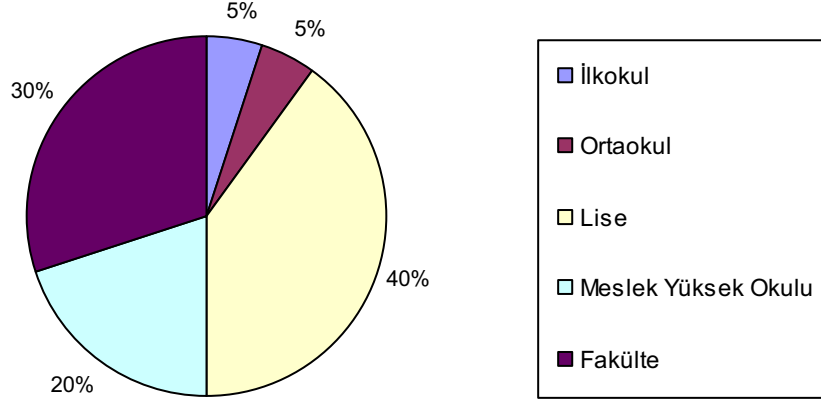
Tablo 3: Cinsiyet ve Yaş Tablosu

Cinsiyet-Yaş															
Cinsiyet	Yaş	27	29	30	31	32	33	34	35	36	38	48	49	N	Yüzde (%)
Kadın			1	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	5	25
Erkek		2	-	-	-	3	1	2	2	2	1	1	1	15	75
Toplam		2	1	1	1	3	1	3	3	2	1	1	1	20	100

2. Eğitim Durumu

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların mevcut eğitim durumları şekil 5'de gösterilmiştir.

Şekil 5: Katılımcıların Eğitim Durumu

Mevcut eğitim durumlarına göre katılımcıların % 5'i ilkokul, % 5'i ortaokul, % 40'ı lise, % 20'si yüksek okul, % 30'u ise, fakülte mezunudur. Katılımcıların mevcut eğitim durumları ile bakım ve korunma altında buldukları kuruluşlardan ayrıldıkları andaki eğitim durumları birbirinden farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle, korunma kararları kaldırıldığı anda ilkokul mezunu olan katılımcıların oranı % 10, ortaokuldan mezun olanların oranı % 5, liseden mezun olanların oranı % 65, yüksek okuldan mezun olanların oranı % 15 iken, fakülteden mezun olanların oranı ise, % 5'tir.

Bununla birlikte, bakım ve korunma altında bulunduğu kuruluştan ayrılırken lise mezunu olan 13 katılımcıdan 5'i yüksek öğrenimini, ilkokul mezunu olan 2 katılımcıdan 1'i ise, daha sonra lise öğrenimini tamamlamıştır. Ayrıca, yüksek okul mezunu olup lisans tamamlamak için halen Açık Öğretim Fakültesi'nde eğitimine devam eden 5 katılımcı bulunmaktadır. Görüldüğü gibi katılımcılar kurum bakımından ayrıldıkları andaki eğitim seviyeleri ile yetinmeyerek, eğitim seviyelerini artırmak için çaba göstermektedir. Bu durumda katılımcıların, kurum bakımı altında iken yüksek öğrenimlerini tamamlamak için yeterince çaba göstermedikleri, çoğunlukla lise mezunu olarak kaldıkları söylenebilir.

3. Medeni Durum

Araştırmaya katılanların medeni durumlarına bakıldığında, katılımcılardan % 55'inin bekâr % 40'ının evli, % 5'inin ise, boşanmış olduğu görülmektedir. Evli

katılımcıların % 20'si on, % 5'i on beş, % 5'i beş, % 5'i iki buçuk, % 5'i ise, üç yıldır evliliklerini sürdürmektedir. Boşanmış olan % 5'lik katılımcı grubu ise, evliliğinin dört yıl sürdüğünü ifade etmiştir. Katılımcılardan evli olanların % 50'si bir çocuğa sahipken, % 37,5'nun iki çocuğu bulunmaktadır. Çocuğu olmayanların oranı ise, % 12,5'tur.

Yapılan araştırmalarda, Türkiye'de kentsel alanlarda yaşayan ailelerin en fazla 2 çocuğa sahip oldukları ve İzmir'de 1 çocuğa sahip olan ailelerin oranının % 23 olduğu, 2 çocuğa sahip olan ailelerin oranının ise, % 38 olduğu tespit edilmiştir⁷⁶¹. Bununla birlikte, Türkiye'deki ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı ortalamasının ise, % 2,68 olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu araştırmada görüşülen ve İzmir'de yaşayan katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı ile İzmir'de yaşayan ailelerin sahip olduğu çocuk sayısının Türkiye demografik verileriyle paralel olduğu görülmektedir⁷⁶². Katılımcıların evlendikleri yaşlara bakıldığında ise, katılımcıların % 12,5'i 21 yaşında, % 12,5'i 29 yaşında, % 12,5'i 38 yaşında, % 12,5'i 30 yaşında, % 25'i 28 yaşında, % 12,5'i 34 yaşında evlenmişken, % 12,5'i ise, 26 yaşında evlenmiştir. Katılımcıların medeni durumlarına ilişkin veriler tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durum					
	Evli	Bekâr	Boşanmış	N	Yüzde (%)
Kadın	2	2	1	5	25
Erkek	6	9	-	15	75
Toplam	8	11	1	20	100

Bekâr olan 12 katılımcıdan % 16,16'sı 27 yaşında, % 8,33'ü 29 yaşında, % 25'i 32 yaşında, % 16,16'sı 34 yaşında, % 25'i 35 yaşında iken % 8,33'ü ise, 36

⁷⁶¹T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Yapısı Araştırması 2006, http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/kutuphane_60_Aile_Yapisi_Arastirmasi.pdf, (21.12.2012).

⁷⁶²T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Değerleri Araştırması 2010, http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, (21.12.2012).

yaşındadır. Bu araştırmada yer alan katılımcıların ortalama evlilik yaşı 34 civarında iken bekâr olanların yaş ortalaması 31'dir. Günümüzde evrensel bir kurum olan evliliğe başlama yaşının Türkiye'de kadınlar için 24'e, erkekler için ise, 27'ye yükseldiği görülmektedir⁷⁶³. Sonuç olarak, Türkiye'de kentlerdeki evlilik yaşı ve yaşam koşullarına bakıldığında kurum bakımında bulunmuş kişilerin evlenip aile kurma konusunda geç kaldıkları ya da erken evlendikleri söylenemez.

4. Anne-Baba ve Kardeş Durumu

Görüşme yapılan 20 katılımcıdan % 35'inin annesi sağ, babası vefat etmişken, % 10'unun babası sağ, annesi vefat etmiştir. Katılımcılardan % 25'inin ise, hem annesi hem de babası hayatta iken, % 30'unun hem annesi hem de babası vefat etmiştir. Bir başka ifade ile % 35'inin babası % 10'unun annesi vefat etmişken, % 25'inin ise, hem annesi hem de babası vefat etmiştir. Katılımcılardan % 25'lik bir gurubun ise, annesi ve babasının her ikisi de hayattadır. Katılımcıların anne-babalarının hayatta olup olmadıklarına ve sahip olunan kardeş sayısına ilişkin veriler tablo 5 ve tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 5: Anne-Babanın Durumu

Anne-Babanın Hayatta Olup Olmaması						
	Baba Vefat Etmiş	Anne Vefat Etmiş	Anne ve Baba Sağ	Anne ve Baba Vefat Etmiş	N	Yüzde (%)
Kadın	3	-	2	-	5	25
Erkek	4	2	3	6	15	75
Toplam	7	2	5	6	20	100

Katılımcıların sahip olduğu kardeş sayılarına bakıldığında ise, değişik sayıda kardeşe sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların % 15'i 1, % 5'i 2, % 15'i 3, %

⁷⁶³ Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri İdaresi, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf, (24.12.2012).

20'si 4, % 10'u 5, % 15'i 6, % 10'u 8 kardeşe sahipken ve % 5'i ise, 12 kardeşe sahiptir. Kardeşi olmayanların oranı ise, % 5'tir.

Tablo 6: Katılımcıların Kardeş Sayısı

Sahip Olunan Kardeşler											
	1 Kardeş	2 Kardeş	3 Kardeş	4 Kardeş	5 Kardeş	6 Kardeş	8 Kardeş	12 Kardeş	Kardeşi Olmayan	N	Yüzde (%)
Kadın	1	-	-	1	-	2	1	-	-	5	25
Erkek	2	1	3	3	2	1	1	1	1	15	75
Toplam	3	1	3	4	2	3	2	1	1	20	100

Ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı çoğunlukla, ailelerin yaşadığı coğrafi bölge, kentsel ve kırsal alanlarla ilişkilidir. Türkiye'deki ailelerin çocuğa sahip olup olmaması veya sahip oldukları çocuk sayısı, aile içi ilişkiler açısından önemli olduğu kadar ülkenin demografik eğilimlerinin de bir göstergesidir. Ayrıca, Türkiye'deki ailelerin sahip olduğu çocuk sayısının bölgelere veya kırsal ve kentsel alanlara göre değiştiği bilinen bir gerçektir. Doğudan batıya doğru gidildikçe ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı azalmaktadır⁷⁶⁴. Bu araştırmada da katılımcıların aile geçmişi ve özellikleri dikkate alındığında, doğu ve güneydoğu kökenli katılımcıların, diğer katılımcılara göre daha fazla kardeşe sahip oldukları görülmektedir. Bir başka ifadeyle çocuk sayısında olduğu gibi katılımcıların sahip oldukları kardeş sayısı da Türkiye demografik verileriyle örtüşmektedir.

⁷⁶⁴ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Yapısı Araştırması 2006, http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/kutuphane_60_Aile_Yapisi_Arastirmasi.pdf, (21.12.2012).

B. Aile ve Yakınlarla İletişim

Kurum bakımında bulunan kişilerin çocuk yuvası veya yetiştirme yurdu gibi kuruluşlara kabulleri, kuruluşlardaki yaşamları ile kuruluşlardan ayrıldıktan sonraki yaşamları önem taşımaktadır. Bu önem kuruluşlarda kalan çocuk ya da çocukların, kurum bakımında veya kurum bakımından sonra aileleri ve varsa diğer yakınlarıyla kuracakları ilişkinin, onların yaşamına sağlayacağı olumlu ya da olumsuz katkıdan ileri gelmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında, kurum bakımı almış kişilerin ailesine ilişkin bilgilerin bilinmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda, kurum bakımında bulunmuş katılımcıların anne ve babasının hayatta olup olmadığı, ilişkileri, kardeş, amca, dayı vb. yakınları ile ilişkilerinin bilinmesi araştırmanın yürütülmesi açısından gereklilik oluşturmaktadır. Aile ve kişisel bilgilerin öğrenilmesi amacıyla katılımcılara, anne ve babalarının hayatta olup olmadığı, kaç kardeş oldukları, anne-baba, kardeş ve diğer yakınlarıyla görüşüp görüşmediklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir.

1. Aile Üyeleriyle Görüşme Durumu

Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplardan, bir kısmının annesinin bir kısmının babasının, bir kısmının ise, hem annesi hem de babası olmak üzere her ikisinin de hayatta olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan, hem annesi hem de babası hayatta olan % 25'lik grubun bir kısmı annesiyle, bir kısmı babasıyla görüşmezken, bir kısmı ise, her ikisiyle de görüşmemektedir. Bir başka ifadeyle, anne ve babası hayatta olan katılımcılardan sadece % 10'u hem annesi hem de babası ile görüşürken % 5'i her ikisiyle de görüşmemektedir. Buna karşın, katılımcıların sadece % 10'u babayla görüşüp, anne ile görüşmemektedir. Ayrıca, görüşme yapılan katılımcılardan annesi hayatta olanların % 25'i anne ile görüşürken % 20'si ise, anne ile görüşmemektedir.

Katılımcıların anne ve baba ile görüşüp görüşmediklerine ilişkin bilgiler tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7: Anne-Baba İle Görüşme

Anne ve Baba ile Görüşme Durumu								
	Anne İle Görüşen	Anne İle Görüşmeyen	Baba İle Görüşmeyen	Anne ve Baba ile Görüşmeyen	Anne ve Baba ile Görüşen	Anne Baba Vefat Etmış	N	Yüzde (%)
Kadın	1	2	-	-	2	-	5	25
Erkek	4	2	2	1	-	6	15	75
Toplam	5	4	2	1	2	6	20	100

Anne ve babası veya anne-babasından herhangi birisi hayatta olan katılımcılar, anne veya babalarıyla görüşmeme nedeni olarak bazı görüşleri dile getirmişlerdir. Annesiyle görüşmeyen bir katılımcı, annesiyle görüşmeme nedenini kurum bakımına alınma nedenlerini değerlendirirken açıklamıştır. Katılımcı babasının öldüğünü ve annesinin de kaçtığını ve bu nedenle anneyi tanımadığını ifade ederek şu görüşleri dile getirmektedir:

“...Baba[m] ölmüş, annem kaçmış, sonradan anlatılan bu. Annem hayattaymış ama görüşmüyorum. Yani 30 yıldır hiç görüşmedik. Bu saatten sonrada görüşmek, görüşme yok. Ya ben [anneyi] hiç tanımadım, hatıram da yok yani” [DGK3].

Bir diğer katılımcı ise, annesiyle görüşmeme nedenini, “yuva ve yurda yerleştirilmenizde kim aracı oldu” sorusunu cevaplandırırken vermektedir. Katılımcı, annesiyle babasının ayrıldığını, ayrılış sürecinde babası, kardeşi ve kendisinin anneleri tarafından sokağa atıldığını “annem, babamı ve [biz] çocukları evden atıyor, ev benim diyor, ayrılma döneminde sokağa atılıyor” ifadesinde bulunarak “...İkisi de sağ, babayla görüşüyorum annemle görüşmüyorum” [DGK7]. Diyerek sözlerini tamamlamaktadır.

Anne ve babalarıyla görüşmeyen diğer katılımcılar ise, görüşmeme nedenlerini anne ve babalarının ayrı oluşunu, annelerinden çok küçükken ayrıldıkları

için tanımadıklarını, görüşmek istemedikleri için de irtibat kurmadıklarını belirterek aşağıdaki görüşleri dile getirmişlerdir:

“[Anne ve baba] ikisi de hayatta. Hiç görüşmüyorum desem yeridir. 5 yıl öncesine kadar babamla tek, tük görüşüyordum, 5 yıldır onunla da görüşmüyorum ama annemle hiç görüşmüyorum”[DGK14].

“...Aslında anne[m] vefat etmedi, anneye hiç görüşmedim. Herhalde hayattadır diye tahmin ediyorum ama onunla hiç irtibat olmadı. Anneyi hiç görmedim, yani anneyi görme şansım da olmadı. Tek çocuğum, işte ben doğduktan sonra [babamla] ayrılmışlar, ben 1-1,5 yaşındayken ayrılmışlar. Beni baba[m] üstüne almış, ondan sonra da irtibat kopmuş yani. Anneye hiç görüşmüyoruz. Ya anneye [önceleri] yuvada kaldığım için irtibat kuramadım [sonrasında da irtibat kurmak] istemedim”[DGK15].

“...Vallaha bir tek babamla görüşüyorum, annemle görüşmüyoruz, hiç görüşmüyoruz. Tabi en son ortaokul zamanlarında görüşmüşlüğümüz var hiç görüşmüyoruz. Üç kardeşiz, üçümüzde babamızla görüşüyoruz. Bir de babamla ayrı oluşu var tabi ki”[DGK16].

Araştırmada yer alan katılımcılardan bazıları, kardeşlerinin bir kısmıyla görüşürken bir kısmıyla görüşmemektedir. Katılımcıların kardeşleriyle görüşüp görüşmeme durumuna ilişkin bilgiler tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Kardeşlerle Görüşme

Kardeşlerle Görüşme Durumu						
	Kardeşiyle Görüşen	Kardeşiyle Görüşmeyen	Kardeşlerinin Bazısıyla Görüşen	Kardeşi Olmayan	N	Yüzde (%)
Kadın	2	1	2	-	5	25
Erkek	12	2	-	1	15	75
Toplam	14	3	2	1	20	100

Bu araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların % 70’i kardeşleriyle görüşürken % 15’i görüşmemekte, % 10’u ise, kardeşlerinin bazıları ile görüşüp

bazıları ile görüşmemektedir. Katılımcılardan % 5'inin ise, kardeşi bulunmamaktadır. Kardeşleriyle görüşmeyen katılımcılar, kardeşleriyle görüşmeme nedenleri olarak aile parçalanmalarının, birbirinden kopuk yaşamaların, coğrafi uzaklıkların ve kardeşlerin kişisel davranış ve tutumlarının etkili olduğunu söylemişlerdir. Bununla birlikte, üvey kardeşi olan katılımcılar, üvey kardeşleriyle ilişkilerinin daha kopuk olduğunu ve nadir görüştüklerini ifade etmiştir. Bu görüşleri dile getiren katılımcılar aşağıdaki ifadelerde bulunmuşlardır:

"...[Kardeşlerimin] ikisi hariç, ikisini hiç tanımıyorum, tanımadığım için görüşmüyorum. Onlar benden büyük ama yaşlarını bilmiyorum. Telefonla bir tanesiyle görüşüyorum, diğerinin telefonunu bulamadım... Ben zaten hiçbirini tanımıyordum, ben yurttayken evlatlık olayım oldu, evlatlık gittim. Onlar da annemin öbür eşinden, zaten babaları almış götürmüş, üvey yani, öz değil"[DGK2].

"...Sadece en büyüğümüzle görüşmüyorum, o da yalancı olduğu için"[DGK3].

"...Vallaha [kardeşlerimin] hiçbiriyle görüşmüyorum. Ama tabi bunda benim de hatalarım var. Ben kardeşlerimle görüşmüyorum derken onları suçlamıyorum, kötü niyetle değil de saflı[kların]dan kaynaklanan [nedenlerle] çok büyük yanlışlar yaptılar. Hani uyarıyorum şunu yapmayın ısrarla onu yapıyorlar. Şey gibi düşünün ya doğu kökenli ailelerde bu vardır. Büyük her zaman haklıdır, büyüğün dediği yapılır. Yanlış yaptığını görüyorum, uyarıyorum, uyardığım zaman da onların çok zorlarına gidiyor yani. O yüzden özellikle benim hayatıma çok müdahale ettiler"[DGK4].

Kardeşiyle görüşmeyen bir başka katılımcı ise, annesinin kardeşini kaçırması sonucunda annesine olan kızgınlığı yüzünden kardeşiyle de görüşmek istemediğini, belirtmektedir. Diğer katılımcılardan birisi ağabeyiyle görüşmeme nedeni olarak, çocuk yuvasındayken ağabeyiyle ilişkisinin kopmasını gösterirken, bir başkası üvey annesiyle tartışmasını, bir diğeri ise, üvey kardeşlerini tanımamasını ve ablasıyla kendisi arasında karşılıklı yapılan hataların etkili olduğunu dile getirmektedir. Bu görüşlere ilişkin ifadeler aşağıdaki gibidir:

“...Kardeşimle görüşmüyorum, kardeşimi annem kaçırdığı için görüşmüyorum” [DGK7].

“...En büyük ağabeyimle çok fazla görüşemiyoruz. En büyük ağabeyim dışında, hepimiz yuvaya verilmiştik. Biz yuvaya verildikten sonra da onunla çok fazla iletişimi sağlayamadık, ondan koptuk. Sonrada o sıcaklığı, tekrar yakalayamadık. Hala nerede olduğunu biliriz, ama öyle gelip gitme, sıcaklığımız yoktur... hani böyle düşümlerde falan usulen çağırıyoruz” [DGK13].

“...Babamın ikinci evliliğinden iki kardeşim var, 5 yıl öncesine kadar gelip gidiyorduk, daha doğrusu ben gidip geliyordum, [onlar] ...'teydi. İşte, 1998'de hafta sonları ben oraya giderdim. Tabi üvey annemle, daha doğrusu valideyle bir tartışmamız oldu, ondan sonra tamamen koştuk. Yani, bir kere tartıştık bir daha da konuşmadık” [DGK14].

“...Babamın ikinci hanımından, ablamlarla ben [varız], iki kişiyiz, orda üç kişi varmış, birinci hanımından, üç kişiden biri vefat etmiş, [şimdi] iki kişi var, ama tanımıyorum, bir kere gördüm. [Ablamlarla] görüşüyorduk, evlendikten sonra görüşmemeye başladık; onun ve benim hatalarımdan dolayı [görüşme] karşılıklı kesildi. Yeğenlerimle görüşüyorum da kendisiyle [ablamlarla] görüşmüyorum” [DGK18].

2. Aile ve Diğer Yakınlarla Görüşmeme Nedeni

Aile değerleri bağlamında, dikkate değer bir kategori olan aile ve akraba ilişkileri toplumca önemszenmekte ve ortak paydayı temsil etmektedir. Akraba ilişkilerinin titizlikle ve özenle sürdürülmesi çoğu kez güven ortamı olarak kabul edilmektedir⁷⁶⁵. Kurum bakımında bulunan çocuklar yaşamlarının önemli bir dönemini ailelerinden ve yakınlarından uzak geçirmektedir. Çocukların kişiliklerinin şekillendiği bu dönemde, ailelerinden uzak kalmaları kuşkusuz çok önemlidir. Çocuğun kurum bakımında geçirdiği sürenin uzun veya kısa olması, çocuğun kurum

⁷⁶⁵T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Değerleri Araştırması 2010, http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, (21.12.2012)

bakımında bulunurken ailesi ile ilişkilerinin sağlıklı olarak devam etmesi, onların gerek kurum bakımında ve gerekse kurum bakımı sonrasında yaşamında önemli değişiklikler oluşturmaktadır.

Görüşme yapılan katılımcılardan bazılarının gerek kurum bakımındayken gerekse kurum bakımından sonra anne, baba, kardeş veya diğer yakınlarının bazılarıyla görüşmedikleri tespit edilmiştir. Anne-baba, kardeş ve diğer yakınlarla görüşüp görüşülmemesinde kurum bakımının etkisinin olup olmadığını anlamak için katılımcılara **“Yakınlarınızla görüşmüyorsanız onlarla görüşmemenizde kurum bakımında kalmış olmanızın etkisi var mı?”** Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya vermiş oldukları cevaplar tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Yuva ve Yurtta Kalmanın Yakınlarla Görüşmeye Etkisi

Yuva ve Yurtta Kalmanın Yakınlarla Görüşmemeye Etkisi				
	Etkisi Var	Etkisi Yok	N	Yüzde (%)
Kadın	2	3	5	25
Erkek	6	9	15	75
Toplam	8	12	20	100

Aile ve diğer yakınlarıyla görüşmeyen katılımcıların % 60’ı yakınlarıyla görüşmemelerinde kurum bakımında kalmanın etkisinin olmadığını ifade ederken, % 40’ı yakınlarıyla görüşmeme nedeni olarak kurum bakımında kalmanın etkisinin olduğunu söylemiştir.

Yakınlarıyla görüşmeyen katılımcılardan bazıları kurum bakımında kalmanın etkisini kurum bakımında iken arayıp sorulmamak, ziyaret edilmemek ve sonraki süreçte yakınlarına ihtiyaç duymamayı bir etken sayarken, bazı katılımcılar ise, kurum bakımından ayrılan çocuklara, aileleri tarafından sorumluluk yüklenmesi ve yaşamlarına müdahale edilmesini göstermektedir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şöyledir:

“...Yakınlarla görüşmememde yuva ve yurttan kalmamanın etkisi var tabii ki. Çünkü orda sizi kimse aramıyorsa, sormuyorsa, zor gününüzde yanınızda [olmuyorsa. Yanınızda] olmayanı, sahip çıkmayanı, bundan sonraki hayatınızda, arayıp sormuyorsunuz, zaten onlara da ihtiyaç duymuyorsunuz. Siz[in için] yapabileceği ne olabilir, sadece hafta sonu bir aile ziyareti, en fazla yapabileceği şey bu olabilir. Bu davranış da gelmiyorsa yakınlarınızdan sülalenizden, yurttan çıktuktan sonraki hayatınızda da onlara ihtiyaç duymuyorsunuz” [DGK3].

“...Yakınlarla görüşmememde yuva ve yurttan kalmamanın kesinlikle etkisi var. Nasıl diyeyim size, devlet zaten en büyük hatayı burada yapıyor. Mesela çocuk yurttan mı büyüyor, tamam ben yurttayken ailemle görüşüyordum sürekli gidip geliyordum, ama mesela hiç ailesiyle görüşmeyen bir çocuk olsun onun ailesini buluyorlar, işte burada çok hata yapıyorlar. Çünkü aileleri çocuklara sorumluluk yüklüyor. Ben mesela kendi adıma konuşayım, tamam ben, ağabeylerimin hiçbirisiyle konuşmuyorum ama hiçbirini suçlamam. Ama ben ablalarımı çok suçlarım. Ben de hiç görüşmüyordum ablalarımınla, bir gittim bütün sorumluluğu bana yüklediler. Biz zor durumdayız dediler, kredi çektim, şunu yaptım, bunu yaptım ben gittim. Şu anda gelip bana selam bile vermezler, çünkü beni bitirdiler. Ha..., benim ağabeylerim bana bunu yapmadı, şimdi onların hakkını yemeyeyim. Ama ablalarım bana bunu yaptı. İşte kurumdan çıkan çocuklar genelde memur olduğu için aileler bütün sorumluluğu onlara yüklüyor. Çocuk da kendini bir anda sıcak bir ortamın içinde bulduğunu sanıyor ama değil, tamamen sahtekâr bir ortam ve çocukları bitiriyorlar” [DGK4].

Bir diğer katılımcı ise, yakınlarıyla görüşmemesinde yuva ve yurttan kalmanın etkisi olduğunu söyleyerek, yurt çevresinin kendisine daha yakın, aile çevresinin uzak olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“...Yurttan kaldığım için yurt çevresi beni çekiyor, aile çevresi daha uzak kalıyor. Yurttan birlikte kaldığım arkadaşlar beni çekiyor” [DGK12].

Bir başka katılımcı ise, yakınlarıyla görüşmemesinde, çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda kalırken, yakınlarının kendisini arayıp sormamasının etkisi olduğunu belirtirken, bir diğer katılımcıda yuvada kaldığı için annesiyle irtibat kuramadığını bu nedenle ilişkilerinin koptuğunu belirtmiştir. Katılımcılar aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir:

“...Ağabeyimle işte o yüzden uzak kaldık. Biz yurttan kaldığımız zaman o evlenmiş gitmişti ama o da küçüktü, o da 18-19 yaşlarında filandı. O yüzden bize çok sahip çıkamadı, arayıp sormadı, ama o arada bağlar da koptu tabi” [DGK13].

“...Ya mutlaka var onu içten dile getiremesen de mutlaka vardır. Zaten o tetikliyor insanı, en basitinden kendi adıma söyleyeyim, yurttan kalmış olmak evlenmemeye kadar bile götürüyor. Seni, evlendirmiyor bile, o aşamaya gelemiyorsun” [DGK14].

“...Yurttan kalmış olmanın etkisi fazlasıyla var. Ya annemle yuvada kaldığım için irtibat kuramadım, babamla da hani yurttan çıkınca memur olduk, farklı şehirlerdesin, onun etkisi de oldu, farklı şehirlerde olmanın” [DGK15].

“...Eee, tabi canım olmaz olur mu, sonuçta ona dayalı olarak görüşmüyoruz. Tabi ki birde babamla ayrı oluşu var” [DGK16].

“...Benim babam ...'tan gelme, üç yıl önce merak ettim, gittim, dayımı tanıştırdılar, daha sonrada arayan soran olmadı. Ben de arayıp sormadım. Beni 18 yaşına kadar kimse aramamış sormamış, bundan sonra arasa da görüşmem” [DGK18].

Yukarıda yer alan görüşte ise, katılımcı yakınlarını merak edip onları tanımak için ziyaretlerine gidip tanıştığını ancak yakınları, kurum bakımındayken kendisini arayıp sormadıkları gibi kurum bakımından sonra da arayıp sormamışlardır. Bu nedenle katılımcı, yakınları ile bağlarını kopararak bundan sonra görüşmek istemediğini dile getirmektedir.

C. Kurum Bakımıyla İlgili Bilgiler

Kurum bakımıyla ilgili bilgilerin değerlendirilmesi iki bölüm halinde yapılmıştır. İlk olarak katılımcıların kurum bakımına yerleştirilmeleri, çocuk yuvası veya yetiştirme yurdunda geçirdikleri süreler, ikinci olarak ise, katılımcıların kurum bakımıyla ilişkilerinin sonlandırılmasından sonraki süreç değerlendirilmiştir.

1. Kurum Bakımında Yaşam

Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımındaki yaşamları, korunmaya muhtaçlıklarının tespiti, korunma kararlarının çıkarılması, çocuk yuvası veya yetiştirme yurdu gibi bir sosyal hizmet kuruluşuna yerleştirilmeleriyle başlamaktadır. Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımına yerleştirilmesi, muhtaçlıklarının bildirilmesi ya da tespit edilmesine aracılık eden kişi veya kurumlar bulunmaktadır. Aşağıda, korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımına alınmalarına aracılık edenler ile çocukların kurum bakımına alındıktan sonraki süreç incelenmiştir.

a. Kurum Bakımına Alınmaya Aracılık Edenler

Daha öncede ifade edilmiş olduğu gibi korunmaya muhtaç çocukların araştırılıp bulunması, durumlarının incelenmesi “Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik”⁷⁶⁶ uyarınca İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü⁷⁶⁷ ve varsa ilçelerdeki sosyal hizmet şubelerinin sorumluluğuna verilmiştir. Ayrıca, mahalli mülki idare amirleri, sağlık kurum ve kuruluşlarının yetkilileri, köy muhtarları, genel kolluk kuvvetlerinin mensupları ve zabıta memurları da korunmaya muhtaç çocukların varlığını belirlemeleri durumunda, Kuruma duyurmakla görevlendirilmişlerdir⁷⁶⁸. Bundan başka korunmaya muhtaç çocukların yakınları veya vatandaşlar da çocuklara

⁷⁶⁶ 28.11.1983 tarih ve 18235 sayılı Resmi Gazete

⁷⁶⁷ Bundan böyle bu görev Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri tarafından yerine getirilecektir.

⁷⁶⁸ Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, m. 7.

uygulanan şiddet, ihmal ve istismar gibi kötü muameleler karşısında bu durumu mahalli mülki amirine şikâyet edebilmektedirler⁷⁶⁹. Ayrıca, söz konusu yönetmelik gereği İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Şubeleri, korunmaya muhtaç çocuklar hakkında basın ve yayın organlarında çıkan haberleri ihbar kabul ederek ayrıca resmi bir başvuru gelmesini beklemeden, harekete geçip bunları araştırmakla yükümlü kılınmışlardır⁷⁷⁰.

Katılımcıların kurum bakımına alınmalarına aracılık edenlere ilişkin bilgiler tablo 10'daki gibidir.

Tablo 10: Katılımcıların Kurum Bakımına Alınmalarında Aracılık

Kurum Bakımına Alınmaya Aracılık Edenler						
	Kolluk Kuvvetleri	Yakınları	Muhtar	Bilmiyor	N	Yüzde (%)
Kadın	2	2	-	1	5	25
Erkek	-	12	3	-	15	75
Toplam	2	14	3	1	20	100

Görüşme yapılan katılımcıların % 10'unun kurum bakımına alınmalarına kolluk kuvvetleri aracılık etmişken % 70'inin kurum bakımına yerleştirilmesine kendi yakınları aracılık etmiştir. Katılımcıların % 15'i ise, mahalle muhtarı aracılığıyla kurum bakımına yerleştirilmiştir. Katılımcıların % 5'inin ise, kurum bakımına nasıl yerleştirildiği ve kimlerin aracı olduğu konusunda bilgisi bulunmamaktadır.

Bu araştırmada yer alan katılımcılardan bazıları ailelerinin gazetede haber olması sonucunda SHÇEK'in kendilerini kurum bakımına aldığını söylerken, bazı katılımcılar ise, kurum bakımına yerleştirilmelerinde babaları, diğer yakınları ve muhtarın aracılık ettiğini şu görüşlerle dile getirmişlerdir:

⁷⁶⁹ Torunlarına Bakamıyorlar, www.hurriyet.com.tr/gundem/13315107.asp?gid=229, (26.12.2009).

⁷⁷⁰ Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, m. 8.

“...Bana anlatılana göre; komşularımız polise haber vermişler, polisler bizi getirmiş ... Çocuk Yuvası’na bırakmış. Zaten bildiğim kadarıyla bu kurumlara mahkeme kanalıyla giriliyormuş, öyle girdik yani. Allah devletimize [zeval]vermesin, yani devlet bize babalık yaptı” **[DGK3].**

“...Annemle babamın ayrılma dönemlerinde, annem, babamı ve [bizi] yani çocukları evden sokağa atıyor, “ev benim” diyor. Babam da gazetede haber olarak çıkıyor, gazetede [haber olarak] çıkınca SHÇEK geliyor çocukları alıyor, yani bizi alıp götürüyor” **[DGK7].**

“...Babam aracılık etti, Valiye çıktı o şekilde yerleştirildik” **[DGK10].**

“...Muhtarla birlikte babam, mahkeme kanalı ile beni yurda yerleştirmişler” **[DGK11].**

Bir katılımcı ise, kurum bakımına yerleştirilmesine amcasının aracılık ettiğini esprili ve acıklı bir şekilde şöyle ifade etmektedir:

“...Amcam, aracı olmuş. Yurttan, “bir yere bırak biz oradan alırsız, başka türlü alamayız” demişler, o da “camiye mi bırakayım, karakola mı bırakayım, kaldırırma mı bırakayım” demiş, en sonunda yurda bırakmış” **[DGK12].**

Kurum bakımına yakınları, muhtar ve annesinin yardımıyla yerleştirilen katılımcılar ise, aşağıdaki görüşleri dile getirmektedirler:

“...Yakınlarımız, yuvaya falan verin diyorlar, öyle veriyorlar” **[DGK14].**

“...Annemle babam ikisi de hapisteymiş o zaman. Bizi muhtar götürmüş, muhtar yardımcı olmuş, muhtar da dayımdı o dönemde... Bizi yurda yazdırmışlar, benimle birlikte abimleri de vermişler, ama onlar kalmamışlar” **[DGK1].**

“...Annem öldükten sonra, babam yaşlı olduğu için, mahalle muhtarı aracı olmuş” **[DGK18].**

“...Babam vefat ettiğinde biz köydeydik, 5 çocuk, okuma döneminde maddi anlamda sıkıntı çekiyorduk, bir tanıdığımız vardı, onun

çocukları yurda gitmişti, annem onları görünce, araştırmış öğrenmiş, annemin başvurusuyla gittik” [DGK20].

b. Kurum Bakımına Alınma Nedeni

Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımına alınma nedenleri her bir çocuk için farklılık göstermektedir. Bir başka ifadeyle, her çocuğun kurum bakımına alınma nedeni farklıdır. Anne ve babadan herhangi birinin ya da her ikisinin de ölümü, aile içi şiddet, ihmal-istismar, yoksulluk, terk edilme, anne ve babanın boşanması, savaş, doğal afet vb nedenler çocukların bakım ve korunma altına alınmasına ve kurum bakımına yerleştirilmesine neden oluşturmaktadır⁷⁷¹. Bu araştırmada yer alan katılımcıların kurum bakımına alınma nedenlerine ilişkin bilgiler tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Katılımcıların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri

Kurum Bakımına Alınma Nedenleri									
	Yoksulluk	Nikâhsız Birliktelik	Anne Ölümü	Baba Ölümü	Anne-Baba Ölümü	Boşanma	N	Yüzde (%)	
Kadın	1	1	-	1	-	2	5	25	
Erkek	4	-	3	2	1	5	15	75	
Toplam	5	1	3	3	1	7	20	100	

Bu araştırmada, korunmaya muhtaç çocukların kurumlarda bulunan dosyaları üzerinden inceleme yapılmadığı için görüşülen katılımcıların korunma altına alınma nedenleri bilinmemektedir. Ancak, katılımcılara sorulan “*kurum bakımına alınma*”

⁷⁷¹M. Cengiz Yıldız, “Yetiştirme Yurdunda Kalanların Toplumsal Bütünleşme Problemi-II”, <http://www.sivaserkekyetistirmeyurdu.gov.tr/genel.asp?id=242>, (09.10.2011).

nedeniniz nedir?”, sorusuna verilen cevaplardan katılımcıların % 5’inin nikâhsız birliktelik, % 15’inin anne, % 15’inin ise, baba ölümü nedeniyle kurum bakımına alındığı öğrenilmiştir. Ayrıca, % 5’inin anne ve babası olmak üzere her ikisinin birden ölümü, % 35’inin anne ve babasının boşanması, % 25’inin ise yoksulluk nedeniyle bakım ve korunma altına alındığı anlaşılmıştır.

Araştırmaya katılan kişilerden bazıları kurum bakımına alınma nedenlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“...Annemle babam ayrılmışlardı. Bir sene bir buçuk sene annemle kaldım, ondan sonra da yuvaya verildim. Ana neden tamamen yoksulluk, tek neden yoksulluk. Annem [yurda] vermek istemiyordu, yurda verdikten sonra tekrar almak istedi o sırada yurt izin vermedi” [DGK1].

“... Asıl sebebi bilmiyordum ama evlatlık gittiğim için ondan dolayı olsa gerek. Herhalde nüfusumun olmaması, kimlik çıkmamıştı, anne babanın nikâhlı olmamasından dolayı da olabilir. Tam olarak bilmiyorum” [DGK2].

“...Köydeymişiz, babam ölmüş, annem kaçmış, [biz] kardeşler yalnız kaldığımız için komşular polise haber veriyor. O zamanların koşulları çok farklıydı herhalde, kadın da kaçınca biz de yalnız kalmışız, komşular da halimize acımış, onların aramasıyla, biz polis tarafından yuvaya getiriliyoruz, sonradan anlatılan bu” ifadesinde bulunarak, babasının ölümünü sonradan öğrendiğini şu sözlerle anlatmaktadır. *“Yurtta nasıl personellerin özlük dosyası varsa bizim de grup öğretmenlerimizin bizim hakkımızda aylık olarak yazdıkları raporlar var, dosyamız var. Bir gün arkadaşlarla biz toplandık, öğretmenin çekmecesini açtık, bunda da bir şey yok bunlar zaten olan şeyler. Hoca senin hakkında ne düşünüyor falan diye, her akşam bir arkadaşımızın dosyasını okuyorduk, ediyorduk. Ben orda öğrendim, babamın öldüğünü o dosyadan öğrendim. Ama o güne kadar [bende] bir baba kavramı olmadı. Mesela, birinin annesi ziyarete gelir, birinin babası gelir, o şeyi, [babamın ölümünü] öğrendikten sonra bende bu kavramlar oluştu, [anne, baba kavramları]. Ondan sonra, nasıl düşersiniz, bir yeriniz*

yaralanır anne, anne diye ağlarsınız ya, ben o zaman baba, baba diye [ağladım], ben kendimi o kadar soyutlamışım ya da bulunduğum ortama o kadar alışmışım ki benim bir annem, [bir] babam olabileceği düşüncesi aklımdan tamamen çıkmış veya görmediğimden kaynaklanıyor” [DGK3].

“...Babam ölmüştü annem bakamıyordu bize, tamamen yoksulluktan, tamamen.” [DGK4].

Diğer katılımcılardan bazıları kurum bakımına alınma nedeni olarak anne ve babalarının ölümünü, boşanmalarını veya yoksulluğu gösterirken bir diğer katılımcı ise, hem yoksulluğu hem de terör olaylarını kurum bakımına alınmada etken olarak kabul etmektedir. Ancak, katılımcılardan bazıları anne ve babaları ya da onlardan herhangi biri vefat etmiş olsa da kurum bakımına alınmalarının ana nedeni olarak yoksulluğu kabul etmektedir. Bunların yanı sıra anne babanın şiddetli geçimsizliği, anne ve babanın hapiste olması, annenin çocuklara şiddet uygulaması da katılımcıların kurum bakımına yerleştirilme gerekçelerindedir.

Yukarıdaki katılımcıların dışında bazı katılımcılar da kurum bakımına alınma nedenlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

“ ...Annem ve babamın ölümü” [DGK9].

“...Babam vefat ettiğinden dolayı, maddi durumun iyi olmayışından, çok fakirdik, daha doğrusu annemin bize bakacak okutacak gücü yoktu, annem de o yüzden yurtlara başvurdu” [DGK6].

“...Anneyle babanın boşanması” [DGK7].

“...Yoksulluk ve terör. İlk önce babam vefat etti, ondan sonra yurda gittik. Çünkü, köy hayatındayken yoksulluk var ama köydesin bir şekilde idare edebiliyorsun. Ama şöyle bir şey Doğuda 82’den sonraki baskı [ortamı]nın da etkisi var, sadece yoksulluk değil. Belli bir dönem sonra oradan bu tarafa doğru, köyün yarısı gitmek zorunda kaldı. Çünkü hem terör baskısı, hem devlet baskısı” [DGK8].

“...Annem vefat edince babam bir daha evlenmedi, babamın da hem maddi durumu yetersiz olduğu, hem de geçimsizlik durumu olduğu için kuruma yerleştirildik. Anne ölümü ve yoksulluk nedeniyle” [DGK9].

“...Şöyle oldu; biz köyde okuyorduk, 88 yılıydı, 88 yılında köydeki okul kapatılınca ...’de de yanında kalacağımız kimsemiz yoktu, yatılı

okulda da yer olmadığı için babam Vali'ye çıktı, o şekilde yuvaya yerleştirildik” [DGK10].

“...Babamla annemin arasındaki geçimsizlik, babam, anneme çok fazla şiddet uyguluyor. Babam annemi sürekli dövdüğü için annem de evi terk etmiş. Bizlerde çok küçük olduğumuz için babam bakamayacağım diye kardeşlerimi ve beni muhtarla birlikte yuvaya yerleştirmişler” [DGK11].

“...Annenin ölümü, baba[mın] da bakacak gücünün olmaması” [DGK12].

“...Yoksulluk, bir de bizim sosyal inceleme raporumuza göre babamızla ilgili bir sağlık sorunu var, akıl hastası olarak kaydedilmiş. Ama herhalde, [bunu] bizi yoksulluktan ötürü koruma altına almak için bir gerekçe gibi düşünmüşler. Çünkü babamın belirgin bir raporu falan yok. Akıl hastası falan gibi gözüküyor, biraz bencil, çocuklarına karşı ruhsuz, ama bu akıl hastalığı değildir. Yani annede, babada ikisi de sağlıklı, tamamen yoksulluktan” [DGK13].

“...Üvey valide bizi istemiyor, bizi dövüyor bilmem ne yapıyor, kömürlüğe atıyor, öyle bir sürü uzun iş. Sonra yuvaya falan verir diyorlar, yakınlarımız öyle [yuvaya] veriyorlar” [DGK14].

“Ya annemle babam ayrıldığında, zannedersen babam çalıştığı için mahkeme velayeti babaya veriyor. Babamda, büyük ihtimalle bakacak durumu olmadığı ve çalıştığı için yurda veriyor” [DGK15].

“...Annem ve babam ayrılmış, her halde ikisi de hapisteymiş, bir dönem öyle biliyordum, ondan sonrada işin açıkçası çok da sorup, araştırmadım. Bilseydim sorardım, açıkçası hiç sormadım” [DGK16].

“...Babam memleketini bırakıp gelmiş ...'den, burada çalışmış, annem hastalandı, işte hastalandıktan sonra da görüşemedik vefat etti. Babamda tek başına kaldı, çalışmak zorundaydı, bizde küçük olduğumuz için bize bakamadı yani” [DGK17].

“...Başka bir neden var mı bilmiyorum ama babam yaşlıydı. Yanlış hatırlamıyorsam 1913 doğumluydu. Ben dünyaya geldiğimde 59-60 yaşlarındaymış. Annem öldükten sonra, babam yaşlı olduğu ve [bana]

bakabilecek durumda olmadığı için yurda vermişler, ben öyle biliyorum”
[DGK18].

“...Baba öldükten sonra bana bakamayacakları korkusu”
[DGK19].

Babası vefat etmiş olan bir başka katılımcı ise, kurum bakımına yerleştirilmesinde birinci nedenin yoksulluk olduğunu belirterek şu ifadelerde bulunmaktadır:

“...Baba ölümü bir neden ama birinci neden yoksulluk, annem bize her koşulda bakardı ama yoksulluktan kaynaklandı” **[DGK20].**

c. Kurum Bakımında Geçirilen Süre

Korunmaya muhtaç olduğu tespit edilen veya acil olarak korunması gereken çocuklar için öncelikle yetkili⁷⁷² mahkemeden korunma ya da tedbir kararı çıkarılır. Korunma veya tedbir kararı çıkarılan çocukların yaşları dikkate alınarak 0-12 yaş arasındaki çocuklar öncelikle çocuk yuvalarına, 12- 18 yaş arasındaki çocuklar ise, yetiştirme yurtlarına yerleştirilmektedir. Bu araştırmada yer alan katılımcılar da yaş gruplarına göre kurum bakımına alınmıştır. Kurum bakımına alındıkları esnada yaşları 0-12 yaş grubunda olanlar öncelikle çocuk yuvasına yerleştirilmişken, çocuk yuvası bulunmayan illerde yaşları 7-12 yaş grubunda olanlar ise, doğrudan yetiştirme yurtlarına yerleştirilmiştir. Katılımcıların kurum bakımında kalmış oldukları kuruluşlara ilişkin bilgiler tablo 12’de yer almaktadır.

⁷⁷²09.01.2003 tarihinde kabul edilen ve 18.01.2003 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yayımı tarihinde yürürlüğe giren, 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun’un 6. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendine göre “görev alanına giren konularda, bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş halde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmi ya da özel sağlık kurumuna veya genel veya katma bütçeli daireler ve benzeri yerlere yerleştirmeye ilişkin tedbirin Aile Mahkemelerince alınacağı”nı hükme bağlamıştır. 03.07.2005 tarihinde kabul edilen ve 15.07.2005 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ise, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alma yetkisini çocuk mahkemelerine vermiştir (5395 sayılı Kanun. m. 7/7). Bu Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte (24.12.2006 tarih ve 26386 sayılı Resmi Gazete) “Mahkemenin”, müstakil çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde aile ya da Asliye Hukuk mahkemeleri ile suçla sürüklenen çocuklar yönünden Ceza Mahkemelerini ifade ettiği belirtilmiştir (Yönetmelik m. 4/e). Yukarıda belirtilen kanun ve yönetmelik hükümlerine göre, 4787 sayılı Aile Mahkemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle, 2828 sayılı Kanun uyarınca korunmaya muhtaç çocuklar hakkında korunma kararı alma ve koşullarının varlığı halinde bu kararı kaldırma görevi Aile Mahkemelerinin görevi kapsamına alınmıştır.

Tablo 12: Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldıkları Kuruluşlar

Kurum Bakımında Kalınan Kuruluş				
	Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurdunda Kalanlar	Yetiştirme Yurdunda Kalanlar	N	Yüzde (%)
Kadın	1	4	5	25
Erkek	9	6	15	75
Toplam	10	10	20	100

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların % 50'si hem çocuk yuvası hem de yetiştirme yurdunda bakım ve korunma altına alınmışken, diğer % 50'sine sadece yetiştirme yurdunda bakım ve korunma hizmeti verilmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda geçirdikleri sürelerle ilişkin bilgiler ise, aşağıda yer alan tablo 13 ve tablo 14'de gösterilmiştir.

Tablo 13: Katılımcıların Çocuk Yuvasında Kalma Süresi

Çocuk Yuvasında Geçirilen Süre (Yıl)												
	Yıl	1	4	5	6	7	8	9	10	12	N	Yüzde (%)
Kadın	-	1	-	1	-	-	-	-	1	1	4	40
Erkek	1	-	1	1	-	-	-	-	2	1	6	60
Toplam	1	1	1	2	-	-	-	-	3	2	10	100

Katılımcıların kurum bakımında kalış süreleri korunma kararlarının alındığı yaşa göre değişiklik göstermektedir. Buna göre; katılımcılar en az 1 en fazla 12 yıl çocuk yuvasında bakım ve korunma altında kalmışlardır.

Tablo 14: Katılımcıların Yetiştirme Yurdunda Kalma Süresi

Yetiştirme Yurdunda Geçirilen Süre (Yıl)													
Yıl	6	7	8	9	10	12	14	16	17	19	N	Yüzde (%)	
Kadın	-	2	2	1	-	-	-	-	-	-	5	25	
Erkek	1	4	1	1	1	1	2	2	1	1	15	75	
Toplam	1	6	3	2	1	1	2	2	1	1	20	100	

Yetiştirme yurdunda bakım ve korunmaya alınmış katılımcıların bu kuruluşta bakım ve korunma altında geçirdikleri süre ise, en az 6 en fazla 19 yıl olarak belirlenmiştir. Katılımcıların kurum bakımında geçirdikleri toplam süreye ilişkin bilgiler ise, tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15: Kurum Bakımında Geçirilen Toplam Süre

Kurum Bakımında Geçen Toplam Süre (Yıl)															
Yıl	7	8	9	11	12	13	14	15	16	17	18	19	25	N	Yüzde (%)
Kadın	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	1	1	-	5	25
Erkek	1	1	1	1	2	-	2	-	2	3	1	-	1	15	75
Toplam	1	2	1	1	2	2	2	-	2	3	2	1	1	20	100

Bununla birlikte, araştırmada yer alan katılımcıların kurum bakımında geçirdikleri toplam süre 7 ile 25 yıl arasında değişmektedir. Bu bağlamda, katılımcılar en az 7 en fazla 25 yıl çocuk yuvası veya yetiştirme yurdu gibi kuruluşlarda bakım ve koruma altında bulunmuştur. Bir başka ifadeyle, küçük yaşlarda kurum bakımına alınan katılımcılar daha fazla, büyük yaşlarda alınanlar ise, kurum bakımında daha az kalmıştır.

d. Kurum Bakımında Yer Değiştirme

Kurum bakımına alınan çocuklar ve gençlerin, korunmakta oldukları yuva ve yurtlar zaman zaman değiştirilmektedir. Ancak, korunma altındayken çocukların kurum bakımında uzun süre kalması, kuruluşlar arası sürekli yer değiştirmesi onların daha çok davranışsal ve duygusal problem yaşamalarına ve var olan sorunlarının artması anlamına gelmektedir. Türkiye’de de kuruluş değişimi sık rastlanan bir durumdur. Bazen, yuva ve yurtlarla ilgili yönetmelikler nedeniyle, kuruluş değişimi yaşanabildiği gibi bazen de korunma altına alınma nedeni, çocuğun eğitim ve sağlık sorunları gibi nedenlerle kaldığı kuruluş değiştirilebilmektedir. Ülkede yaşanan doğal afetler, çocuğun yaşadığı uyum sorunları ve çocuğun disiplinsiz davranışları nedeniyle de çocukların kaldığı kuruluşların değiştirilmesi söz konusudur⁷⁷³. Bununla birlikte, yuva veya yurdun kapatılması, ailelerin isteği gibi nedenler de çocukların yuva ve yurt değiştirme gerekçelerindedir. Katılımcıların kurum bakımında iken yuva ve yurt değiştirmelerine ilişkin bilgiler tablo 16’deki gibidir.

Tablo 16: Yuva ve Yurt Değiştirme

Yuva ve Yurt				
	Değiştirenler	Değiştirmeyenler	N	Yüzde (%)
Kadın	4	1	5	25
Erkek	10	5	15	75
Toplam	14	6	20	100

Bu araştırmada yer alan katılımcıların % 70’i yuva ve yurt değiştirmiş, % 30’u ise, değiştirmemiştir. Katılımcıların yuva ve yurt değiştirmelerinin başlıca nedenleri mevzuattan kaynaklanan nedenler, çocukların ailelerinin şehir değiştirmesi, kuruluşlardaki kapasite doluluğu ve onarım gibi nedenlerdir. Mevzuat gereği önce 0-

⁷⁷³Mesut Baş, “Yetiştirme Yurdunda ve Ana-Baba Yanında Kalan Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri” <http://www.belgeler.com/blg/3yq/yetistirme-yurtlari-ve-korunmaya-muhtac-genclere-yonelik-hizmetler>, (22.01.2012).

6 yaş grubundaki çocuk yuvalarına yerleştirilenler yaşları ilerledikçe 7-12 yaş grubu çocuk yuvalarına nakledilmiş, 12 yaşından sonraki süreçte de yetiştirme yurtlarında bakım ve korunma altına alınmışlardır. Araştırmaya katılanlar arasında, disiplinsizlik nedeniyle yuva ve yurt değiştiren katılımcı bulunmamaktadır.

Bu araştırmada yer alan katılımcılardan, kaldıkları kuruluşları değiştirilmiş olanlar, kuruluşlarının değiştirilme nedenlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“...İşte birincisi ...’da tadilat yapılacaktı, orayı tamamen boşalttılar, herkesi gönderdiler, Türkiye geneline toplu dağıtım yapıldı. Sonrada yaş dolayısıyla, ilkokulu bitirdim, ortaokula geçince yuvadan yurda geçtim” [DGK3].

“...Ben ... yurdundaiken benim ağabeylerim burada yer [arsa] alınca buraya ...’e yerleştiler, dolayısıyla dilekçe verdiler bizi de ...’e getirdiler. ...’e geldikten sonra, [o zaman] ... bizim genel müdüdü, ben de o zamanlar iyi top oynuyordum, iyi topçuyum diye beni ...’ya götürdü. Tabi oraya gidince ve hayat bizim için çok zor olunca dilekçe verdim, tekrar buraya geldim” [DGK4].

“...Ailemin ...’de oluşu etkili oldu. Ben ...’taydım ailem ...’e taşındı, annem başvurdu, annemin isteği üzerine beni ...’e aldılar” [DGK6].

“... Çocuk Yuvası çok yoğundu, kapasite üstü hizmet veriyordu, o yüzden dağıtım oldu, bütün çocukları dağıttılar” [DGK7].

“...Yaştan dolayı değiştirdim” [DGK9].

“...İki tane yuva ve yurt değiştirdim. ...’de 12 yaşına kadar kalabiliyorsun, 12 yaşından sonra yurda geçmen gerekiyor, mevzuattan kaynaklanan sebeplerle değiştirdim” [DGK10].

“...Kanun gereği 0-6 yaşa kadar yuvada kaldım, 6 yaştan sonra yurda yerleştirdiler” [DGK11].

“...Mevzuattan kaynaklanan nedenlerle yuva ve yurt değiştirdim” [DGK12].

“...’dakinden yatılı okulu kazanmamdan dolayı ...’a gittim, birde lise bittikten sonra ... Üniversitesi’nin iki yıllık okulunu kazanarak ...’e

geldim. Burada da ... Kız Yetiştirme Yurdu'na kaydım geldi, ama bu yurttan da kalmadım hep okuldaydım ...'da" [DGK13].

"...Bizim ... çocuk yuvası 0-12 yaş grubuydu sonra 0-6 yaş grubu oldu. Yuva 0-6 yaş grubu yapınca, 6 yaşından büyükleri Türkiye genelinde dağıttılar, biz de ...'a düştük. Orda ilkokul bitti, ailem burada diye beni buraya ...'e yolladılar" [DGK14].

"... 'daki yurtların fazla doluluğu nedeniyle buraya ...'e geldim. Zaten 12 yaşından sonra da yurda geçiyorsun. ...'daki yuva değişikliği de S... .. daha yeni, açılmıştı, ...Yuvası çok yoğundu, artık [yoğunluğu] kaldıramıyordu o yüzden orda öyle bir transfer söz konusu oldu" [DGK15].

"...Eğitimden dolayı, iki tane yetiştirme yurdu değiştirdim" [DGK20]. İfadelerini kullanmıştır.

e. Kurum Bakımında Ziyaret Edilme

Kurum bakımına alınan çocukların ziyaret edilmeleri onların psikososyal gelişimleri açısından önemlidir. Çocukların ziyaret edilmemesi onlarda terk edilmişlik, kimsesizlik ve yalnızlık duygusu yaratmakta, çocukların içe kapanmasına, aile ve akrabalarıyla bağlarının kopmasına ve asosyal kişiliklerinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Kurum bakımında bulunan pek çok çocuk yakınlarının ziyaretinden yoksun bulunmaktadır. Bazı çocukların ara sıra ziyaretçisi gelirken bazılarının hiç ziyaretçisi gelmemektedir. Ayrıca, çocukların kurum bakımında kalış süresi uzadıkça ziyaret edilme sıklığı da azalmaktadır.

Bu araştırmada yer alan katılımcıların kurum bakımındayken ziyaret edilme sıklığı ve kim tarafından ziyaret edildiğine ilişkin bilgiler tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17: Kurum Bakımında Ziyaret Edilme

Ziyaret Edenler								
	Sadece Anne	Sadece Baba	Anne ve Baba	Anne-Baba ve Diğer Yakınlr	Diğer Yakınlr	Ziyaret Edilmeyenler	N	Yüzde (%)
Kadın	1	-	-	1	2	1	5	25
Erkek	4	4	1	-	4	2	15	75
Toplam	5	4	1	1	6	3	20	100

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar, kurum bakımı altındayken anne ve babasının yanı sıra abla, kardeş, amca, dayı ve dede gibi diğer yakınları tarafından ziyaret edilmiştir. Ancak, katılımcıların % 25’i sadece anne, % 20’si sadece baba, % 5’i anne ve baba, % 5’i anne-baba ve diğer yakınları tarafından ziyaret edilmişken % 30’u anne ve babanın dışındaki diğer yakınları tarafından ziyaret edilmiştir. Katılımcıların % 15’i ise, kurum bakımında buldukları süre içerisinde hiç ziyaret edilmemiştir.

Ziyaret edilme sıklığı çocukların aile veya yakınlarıyla aynı şehirde olup olmaması ve ailenin çocukla ilişkisine göre farklılık göstermektedir. Çocuklarla aynı şehirde olan ailelerin bazıları çocuklarını haftada ve ayda bir kez olmak üzere düzenli ziyaret ederken, farklı şehirlerde kalan aileler veya çocukların diğer yakınları onları yılda bir iki kez veya iki yılda bir ziyaret etmiş bazı, çocuklar ise, kurum bakımında kaldıkları süre içinde hiç ziyaret edilmemiştir.

Kurum bakımına alındığı sırada anne ve babası ayrılmış olan bir katılımcı babasının kendisini hiç ziyaret etmemesi nedeniyle duygusal kopuş yaşadığını şu şekilde belirtmektedir:

“...Annem çok sık ziyaret ederdi; iki haftada bir, ayda bir kesin gelirdi. Onun dışında pek gelenim olmuyordu. Babam hiç gelmezdi, ben

zaten o yüzden çok nefret ederim babamdan, on iki sene boyunca hiçbir gün gelmedi. O yüzden ben ona çok kin güdüyorum, mezarını bile bilmem şu anda” [DGK1].

“...Anneannem geliyordu, dedem geliyordu, babam ve annem geliyordu. Anneannem, dedem çok sık geliyordu bayağı bir sık. Ama babam iki senede bir beş senede bir öyle [gelirdi]. Annem iki üç kez geldi, tam hatırlamıyorum” [DGK2],

Daha önce farklı yuva ve yurtlarda olmaları nedeniyle ağabeyiyle tanışmadığını ifade eden başka bir katılımcı ise, ağabeyiyle tanıştıktan sonra ağabeyinin kendisini ziyarete geldiğini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“...Sadece ağabeyimle tanıştıktan sonra o ihmal etmemeye gelmeye çalıştı, sağ olsun, ortanca abim” [DGK3].

Diğer katılımcılar kendilerine yapılan ziyaretlerle ilgili şu görüşleri dile getirmişlerdir:

“...Valla beni hiç ziyaret etmediler, hiç etmediler. Ama şimdi benim ağabeylerim burada ...'deydiler, iki haftada, üç haftada bir ben yanlarına giderdim, öyle görüşüyorduk” [DGK4],

“...Beş ayda bir, senede bir değişiyordu, en yakın beş ayda bir, dayım senede 3-4 kez geliyordu” [DGK5],

“...Akrabalarım beni hiç ziyaret etmedi, ama ailem fırsat buldukça ziyaretime gelirdi ...'tayken, çünkü köyde maddi durumumuz yoktu ...'deyken her hafta sonu gelip beni görüyorlardı” [DGK6].

“...Ayda bir, iki haftada bir ablam gelirdi” [DGK8].

“...İnsan hatırlamıyor, yani çok ender, bir-iki kere olduğunu hatırlıyorum. Biz geliyorduk diyorlar ama insan hatırlamıyor” [DGK9].

“...Yani ...'deyken ayda bir ziyaret ediyorlardı, zaten orada bir yıl kaldım, burada da öyle pek geldikleri söylenemez, uzaklıktan dolayı ama ben gidiyordum, yazları ben gidiyordum” [DGK10].

“...Valla babam ziyaret etmiyordu da annem farklı insanlarla geliyordu” [DGK11].

“...Öyle pek fazla gelen olmazdı, amcalarım gelirdi, buradaki amcam gelirdi. Babam, pek öyle gelmezdi” [DGK12].

“...Annemin, babamın ...çok geniş çevresi var ama çok gelip giden olmadı, daha doğrusu hiç gelip giden olmadı. Belki bir kere hatırlıyorum dayım gelmişti, ...'dayken gelmişti. O zaman o da küçüktü. 15-16 yaşlarındaydı. Onun dışında annem geliyordu, annem devamlı geliyordu bizi alıyordu izinde eve filan götürüyordu yani. Babam ...'dayken bir iki kez geldi ama ...'a geldiğimizde pek gelmedi, dediğim gibi babamda öyle çok evlat düşkünlüğü, sıcaklığı yoktur” [DGK13].

“...Yuvadayken, ...Yuvası'ndayken işte perşembe günleri ziyaret günüydü, babam gelirdi arada bir. Onun dışında gelen yoktu, o da tek tük geliyordu. ...'a zaten hiç kimse gelmiyordu, o iki, iki buçuk yıl içinde ... birkaç kere babam geldi, rahmetli amcam geldi birkaç kere işte. Öyle pek bir ilişki durumu yok yani” [DGK14].

“...Yuvada kalırken babam aşağı yukarı iki haftada bir gelirdi. ...'da iken, akrabalar ise, belki üç ayda bir, dört ayda bir gelirlerdi, ama ...'ya geldiğimden beri ...'da sadece babam gelip gidiyordu oda iki üç ayda bir” [DGK15].

“...Çok yoktu ya ...'deydik hani öyle gelenimiz, gidenimiz olmazdı” [DGK16].

“...Babam İ...'deydi, biz de İ...'deydik, babam ayda bir, iki ayda bir geliyordu” [DGK17].

“...Babam yaşlı olmasına rağmen, vefat edinceye kadar haftada bir yürüyerek gelirdi. Ablam da o zaman [beni] görmeye seyrek geliyordu” [DGK18].

“... Fazla gelmiyorlardı, aile bireylerinden yılda bir kişi ya gelirdi ya gelmezdi. Biraderler gelirdi yılda bir iki defa, annemin zaten okuma yazması yoktu o zor gelirdi” [DGK19].

“...Şöyle, ben ilk girdiğimde, aileye gitmemize görmemize, hafta sonları çıkışlarımıza izin vermiyorlardı. O dönemde annem her hafta sonu geliyordu. Bir süre sonra ben hafta sonları eve gelmeye başladım, o yüzden haftada bir mutlaka ailemle görüşüyordum. Bazen hafta içi uygun zaman bulduğunda annem geliyordu” [DGK20].

Yukarıda ifade edilenlere göre; katılımcıların kimisi kurum bakımında buldukları sırada çok seyrek ziyaret edilmişken, kimisi hiç ziyaret edilmemiştir. Aileleriyle aynı şehirde olan katılımcılar ise, diğer katılımcılara göre aileleri tarafından sıklıkla ziyaret edilmiştir.

f. Kurum Bakımında Yakınları Ziyarete Gitme

Kurum bakımındaki çocuklar ve gençler aile değerleri ve ilişkileri korunsun diye yakınlarının yanına izinli olarak gönderilmektedir. Öncelikle, kuruluştaki kalan çocukların kurum bakımı dışında izinli geçireceği süreler ve bu süreleri kimin yanında geçireceği, çocuğun kuruluşa kabulü esnasında belirlenir.

Çocuğun yanında iznini geçireceği kişiler ve aile hakkında hazırlanacak sosyal inceleme raporuna göre, grup sorumlusu ve sosyal servisin önerisi, kuruluş müdürünün de onayı ile çocuk kurum bakımından izinli olarak⁷⁷⁴ gönderilebilir. Bu bağlamda, katılımcılar kurum bakımında buldukları süre içinde zaman zaman yakınlarını ziyaret amacıyla kaldığı kuruluştan izinli ayrılmıştır.

Katılımcıların kurum bakımında iken ziyarete gittiği yakınlarına ilişkin bilgiler tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Kurum Bakımında İken Yakınları Ziyarete Gitme

Ziyarete Gidilen Yakınlar						
	Anne	Baba	Diğer Yakınlar	Hiç Ziyarete Gitmemiş	N	Yüzde(%)
Kadın	2	-	2	1	5	25
Erkek	3	2	6	4	15	75
Toplam	5	2	8	5	20	100

⁷⁷⁴Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, 13.11.1995 tarih ve 22462 sayılı Resmi Gazete.

Kurum bakımında bulunan katılımcıların % 25'i annesini, % 10'u babasını, % 40'ı ise, diğer yakınlarını ziyaret amacıyla kaldığı kuruluştan izinli olarak ayrılmışken, katılımcıların % 25'i kurum bakımında kaldıkları süre içinde yakınlarını ziyaret etmek amacıyla kurum dışına hiç çıkmamıştır. İzinli olarak gidilen süreler ise, genelde bayram tatilleri, okulların eğitime ara verdiği dönemler ile yaz tatilleridir. Katılımcılar, okullar tatil olduğunda tatil süresi boyunca olduğu gibi 15-20 gün veya bir hafta gibi kısa sürelerle kaldıkları kuruluştan izinli olarak ayrılmışlardır.

Kurum bakımındayken izinli olarak yakınlarının yanına giden ya da gitmeyen katılımcılar şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Anneme gidiyordum. On beş tatillerde öyle üç gün, beş gün gidiyordum, yazın senede yirmi gün [izin] veriyorlardı, her yaz kesin oluyordu” [DGK1].

“...İlk izne çıktığımda amcamın yanına gittim, çok kısa sürelerle bir ya da iki ay kaldım. Onun dışında izine çıkmadım. Saatlik izinlerimiz de oluyordu o zaman da sürekli anneannemle dedemin yanına gidiyordum” [DGK2].

“...Ben şöyle anlatayım; böyle bayram tatilleri olsun, yeni yıl olsun, yaz tatilleri olsun, çocukların yakınları yurda geliyorlar form dolduruyorlar o formlarla birlikte izne çıkıyorlar, ama benim yurt tarihinde böyle bir [durum] olmadı daha. Çünkü yok, talepte gelmeyince izne çıkamıyorsun. Bir gün tak diye sülalem çıktı, onu anlatacaktım, 93 yılı olsa gerek, onun yaşı benden büyük olduğu için amcamın oğlu geldi, o terimleri, aile terimlerini bilmiyorum ama benim kuzenimmiş, gerçekte kuzen amcamın oğlu mu oluyor? İşte o geldi, tanıştık ettik, benimle hiç tanışmamışlardı. Yurda geldiler, bana ilk kez bir aylığına izin aldılar, ilk kez ben yaz tatilinde yurttan gidiyorum filan, o zaman 12 veya 13 yaşlarımda ya da başlarındayım. Öyle gittik, bir ay kaldık, ama ben orda hiç memnun olmadım. Çünkü amcam mı ölmüş birisi mi ölmüş, bilmiyorum. O zaman Bülent Ersoy'un işte bir elinde cımbız bir elinde ayna şarkısının patladığı yıl, ben o şarkıyı dinlemek için teybi açtığımda çok kötü azar işittim, “işte burası yas evi” dedi, onbeş gün filan mesela müzik açılmazmış, TV açılmazmış. Ben yasta olduklarını bilmiyorum ki,

öleni tanımıyorum ki, tanımadığım bir insan için üzülemem de, ahlayamam da yasını da tutamam. Eee, ben de çocuğum kanım hızlı akıyor, dolayısıyla dışarıya da çıkartmadılar. Tek gittiğim yer bakkal oldu. Yemek yaptık, işte kuzenimin karısına yardım ettim, ortalığı toparla, akşama kadar evde otur, böyle geçti. Şunu çok net hatırlıyorum, ilk gittiğim günden itibaren, yapraklı takvimin yapraklarını indirdiğimi hatırlıyorum. Çünkü alışmadığım bir ortam. Hiç yurdu özleyeceğim tarzında gitmedim ama bir ay dolduktan sonra yurdu çok özlemiştim, yurdu çok özlemiştim” [DGK3].

“...Yaz tatillerinde izinli olarak ağabeylerimin yanına giderdim. Onların yanına her gittiğimde de çalışırdım. Ağabeylerimin ekonomik durumları da çok kötüydü, onlar inşaatçıydı o zamanlar, ben de gider onların yanında inşaatlarda falan çalışırdım, yaz tatili süresince kalırdım” [DGK4].

“...On beş tatillerde, on beş gün, yaz tatillerinde iki, üç ay kalıyorduk dayıma gidiyorduk, ilk zamanlar öyleydi. Sonra gitmelerimiz seyrelti, yavaş yavaş insan soğuyor büyüyor, onlardan biraz uzaklaşıyor” [DGK5].

Katılımcıların yukarıdaki ifadelerine göre, kurum bakımında iken yavaş da olsa aile ilişki ve değerleri ile toplumsal değerlerden uzaklaşma ve kimseyi kendine yakın görmeme söz konusudur.

“...Evet, gidiyorduk bir günlük gidiyorduk, yaz tatillerinde sürekli ailemin yanındaydım” [DGK6].

“...’dayken bir aile vardı, bir banka müdürü ve eşi hafta sonları alıyordu, dört beş yıl aldılar. Cuma akşamından alıp pazar akşamı ya da pazartesi sabah yuvaya bırakıyorlardı, dört beş sene öyle geçti. Buradayken de ... Yurdundayken de halama gidiyordum” [DGK7].

“...Sadece hafta sonları ablamın yanına gidiyordum, o kadar uzun olmuyordu” [DGK8].

“...Yurttayken kimseyi kendine yakın görmüyorsun, pek öyle insan sıcakkanlı olmuyor, amcamlara da pek gitmiyorduk” [DGK9].

“...Yaz tatillerinde, kendimiz gidiyor geliyorduk, yirmi gün bir ay, kamplara falan katılmak için erken dönüyordum yani” [DGK10].

“...Amcamlar buradaydı, okullar tatil olduğu zaman amcamın yanına gidiyordum, ama fazla kalamıyordum, öyle beş, on gün gidip geliyorduk. Babam almıyordu zaten, babam almıyordu derken babam ...'ta ben buradaydım” [DGK12].

“...Yaz tatillerinde sene içerisinde birkaç kez annemin yanına gidiyorduk, babamın yanına gidiyorduk onbeş, yirmi gün. Ama bilirsiniz o zaman okuyoruz ne zaman okul tatil olursa bayram falan [olursa öyle] giderdik” [DGK13].

“...Yurtta ve yuvadaydım hep, hiçbir yere izinli gitmedim” [DGK14].

“...İşte amcamlara giderdim bir ay iki ay kalırdım ...'da yuvada olsun yurtta olsun iki ay falan evde kalırdım. Kalma amaçlı genelde amcama giderdim, amcamla babama giderdim” [DGK15].

“...Eve gidiyordum izinli olarak, yatılı değil de gidip görüp geliyorduk. Arkadaşlarla beraber toplanıp gidiyorduk. Çocukken ablam [beni] bazen iki üç gün alıyordu, onu iyi hatırlıyorum, onun yanında kalıyordum” [DGK18].

“...Ailemizin yanına gidiyorduk, annemin ablamın yanına gidiyorduk on gün, on beş gün fazla değil. Sonra tekrar yurda geliyorduk, abi kardeş kendi aramızda tatilleri bölerdik, Haziranın başında ben giderdim, Haziranın sonunda büyük birader, Ağustosun ortasında ortanca birader, hani anne daha fazla sevinsin diye hiç beraber gitmezdik. Hani annemiz biraz daha fazla ayrılık çekmesin diye” [DGK19].

“...Ailemin yanındaydım, okul kapanınca gidiyordum, okul açılmadan bir hafta önce geliyordum. Neredeyse bütün tatilimi ailemin yanında geçiriyordum” [DGK20].

g. Kurum Bakımına Alınan Kardeşler

Kurum bakımına alınan kişilerin aynı kuruluştaki kardeşinin veya bir başka yakınının olması çoğu kez onda duygusal güven gelişmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda kardeşlerin aynı kuruluştaki bir arada kalması ve ilişkilerinin iyi olması kurum bakımından sonraki dönem açısından da önemlidir.

Kurum bakımına alınan katılımcıların kurum bakımında yalnız olup olmadığını almak için kendilerine *“Sizden başka yuva veya yurttaki kalan kardeşleriniz var mıydı varsa aynı yuva veya yurttaki mı kaldınız?”* Sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19: Kurum Bakımına Alınan Kardeş Sayısı

Kardeş Sayıları							
	Kardeşi Olmayan	1 Kardeşi Olan	2 Kardeşi Olan	3 Kardeşi Olan	4 veya Daha Fazla	N	Yüzde (%)
Kadın	1	1	-	1	2	5	25
Erkek	6	2	3	2	2	15	75
Toplam	7	3	3	3	4	20	100

Bu araştırmada yer alan katılımcıların % 35’inin sadece kendileri kurum bakımına alınmışken, % 65’i kardeşleriyle birlikte kurum bakımına, bir başka ifadeyle, çocuk yuvası veya yetiştirme yurduna alınmıştır. Bununla beraber, katılımcıların % 15’inin kurum bakımına alınan sadece 1 kardeşi varken, % 20’sinin 2 kardeşi, % 15’inin 3 kardeşi, % 10’unun ise, kurum bakımına alınan 4 ve 4’ten daha fazla kardeşi bulunmaktadır.

Kardeşleriyle birlikte kurum bakımına alınan katılımcılar şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Biz dört kardeşiz, dördümüzde yuva ve yurttaki kaldık. Sadece ikimiz aynı yerdedik. E...’ün tam durumunu bilmiyorum ama o da yurttan çıktı, H... ise 17 yaşında ... Yurtdandan kaçıyor onu biliyorum.

Kardeşlerimden sadece küçük ağabeyimi tanıyordum, benden iki yaş büyük olanı. Onu da tanımamın nedeni ... Yuvası o zaman büyük bir tadilata girişti bayağı büyük bir tadilata girdi. Oradaki tüm çocuklar Türkiye genelinde tüm yuvalara dağıtıldılar bizim payımıza da ... düştü, o küçük ağabeyimle de ...dan birlikte Yuvasına gittiğimiz için tanıdım diğer iki ağabeyimle de daha sonra burada tanıştık. Yani küçük ağabeyim kardeşlerimden bahsetmese, tanıştırmasa kardeşlerimi bilmeyeceğim” [DGK3].

“...Benim iki büyüğüm kaldı, birlikte aynı yurtta kalıyorduk” [DGK4].

“...Yuvaya ve ya yurda verilen benden başka üç kardeşim daha vardı. En küçük kardeşlerim yuvadaydı. Biri bir yaşında gitti, biri iki yaşında, biri de benden üç yaş küçüktü, o sekiz yaşında, ben onbir yaşındaydım. Daha sonra aynı yurda, benim kaldığım yurda geldiler” [DGK5].

“...Ailede tek ben varım yurda verilen, diğer kardeşlerimin yaşları tutmadığı için yurda verilmedi. Biri benden büyük, diğerleri küçük, annem kız çocuklarının yuvaya verilmesi taraftarı değildi, ondan dolayı onları yuvaya vermedi” [DGK6].

“...Kardeşimle birlikte 1987 yılında ... Çocuk Yuvası'na verildik. Kardeşim bebek servisindeydi, ben altı-yedi yaş grubundaydım. Birbirimizi [ancak] babam geldiği zaman görebiliyorduk öyle sık görüşemiyorduk ... Yuvasındayken. Sonra ben ... gidince, annem kardeşimi kaçırdı, kardeşim onun yanında. Kardeşim 1991 yılında bir kere ... yurduna gelmişti ama ben görüşmek istemedim. Anneyle görüşmeyince, kardeşle de görüşmedim tabi” [DGK7].

“...[Başka kardeşlerim] vardı, onlar benden büyük iki kişi daha vardı, hepimiz aynı yurttaydık” [DGK8].

“...Dört kardeş hepimiz, önce yuvaya gittik, daha sonra bizi oradan ikişer, ikişer ayırdılar. Kızları kız yetiştirme yurduna, erkekleri erkek yetiştirme yurduna [gönderdiler]” [DGK9].

“...Kardeşlerim SHÇEK yurtlarında kalmadılar, sadece ben kaldım. Onlar yatılı bölge okullarında kaldılar” [DGK10].

Kurum bakımına alınan kardeşler aynı kuruluştaki kalsalar dahi bazen kardeş olduklarının farkında değildirler. Kardeşlerin çok küçük yaşta kurum bakımına alınarak farklı kuruluşa gönderilmesi yuva ve yurt ortamının kalabalık olması, çocukların yatakhane, yemekhane ve etüt salonlarında yaş gruplarına göre ayrılması bu duruma neden olmaktadır. Ayrıca, kurum ve kuruluş yöneticilerinin bu yönde çabalarının olmaması da kardeşlerin birbirini geç tanımalarında bir etkidir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan **DGK3** ve **DGK11** kodlu katılımcıların anlattıkları bu duruma örnek teşkil etmektedir.

“...İki kardeş yuvada da yurttaki da birlikte kaldık, benim büyüğümle, kardeşlerin en küçüğü benim. Benim üstüm ... onunla beraber kaldık. İki ablam ve bir abim var [ama] onlar kalmadılar, zaten hepsi büyüktü bir de erken evlendikleri için. ...önce yuvada kaldık sonra yurda geçtik. ...Ama kardeşim olduğunu sonradan fark ettim, [öğrendim]. Ben küçük olduğum için ağabeyimi ancak ortaokul lise döneminde “işte bu senin ağabeyindir” dediler öyle tanımaya başladım, o da yavaş, yavaş. Çünkü aile ortamını anlamaya başlıyorsun bu senin annen, bu senin baban diye. Ben daha [henüz], hala [çocuğunun], amca çocuğunun ne olduğunu bilmiyorum o anlamda. Ben kaçıyordum yani, benim annem yok, benim abim yok diye diretiyordum. Ne zaman birader [beni] köye götürdü, orada yavaş yavaş akrabalarımı görmeye başlayınca, demek ki dedim benim de bir ailem var diye düşünmeye başladım” [DGK11].

“...Benden başka yuva veya yurttaki kalan kardeşim yoktu” [DGK12].

“...Sekiz kardeş aynı yurttaki kaldık, aynı yurttaki derken aynı şehirde kaldık, kız ve erkek yurdu karşılıklıydı aynı bahçe içerisinde. Çünkü yuva ve yurtlar da yaş gruplarına ve cinsiyete göre ayrıldığı için [kızlar] aynı yurttaydık,” [DGK13].

“...Benim kardeşim var, beraber kalıyorduk, önce aynı yuvadaydık ...'da beraberdik. ...'a beraber gittik, ...'tan ben ondan önce, o okulu bitirince bir sene sonra yaşı tutunca geldi” [DGK14].

“...Benden başka yuva ve yurtta kalan yok, zaten kardeşim yok” [DGK15].

“...Yuvada ve yurtta kalan kardeşim yok” [DGK16].

“...Biz üç kardeştik, K... ufaktı o yuvaya gitti biz ikimiz buradaydık sonra kardeşim de geldi üç kişi olduk. Biz üçümüz birbirimize sarıldık, birbirimizden biraz destek bulduk. ... yurttayken hepimiz biliyorduk kardeş olduğumuzu. Aslında bizim kardeşlerimizle dayanışmamız, bizden önceki ve sonrakilere de örnek oldu. Herkes bizi o bakımdan hem sever, hem sayar, hem de birbirimize desteğimiz sayesinde kendimizi daha şanslı gördük bunu da hayata yansıtık. Şu anda hepimizin durumu iyi, başarılı bir duruma geldik” [DGK17].

“...Yuvada ve yurtta kalan kardeşim yok, ben tektim” [DGK18].

“...Yurtta kalan, ben hariç iki kişi daha vardı, benim iki büyüğüm” [DGK19].

“...Yuvada ve yurtta kalan üç erkek kardeşim vardı. Bir abim, ikide küçük kardeşim vardı. Ben onlarla aynı yurtta değildim, ama onların üçü aynı yurtta kaldılar. Küçüğümüz yuvada kaldı ... ve ... Yuvası'nda kaldı sonra ağabeylerimin yanına geldi. Sosyal hizmetler bizi aldığımda kardeşimi ilk önce ... Çocuk Yuvası'na gönderdiler, daha sonra [o da] buraya geldi” [DGK20].

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu araştırma kapsamında görüşülen katılımcılardan kardeşi olanların bir kısmı kardeşleriyle birlikte kurum bakımına alınmışken bir kısmının sadece kendileri kurum bakımına alınmış, kardeşleri alınmamıştır. Ancak, kurum bakımındaki kardeşlerin yaşlarının küçük olması, kurum öncesi aile ilişkileri, kurum bakımındaki kalabalık ortam ve ayrıca yuva ve yurtların kız ve erkek olarak ayrılması gibi nedenler kardeşlerin birbiriyle sağlıklı iletişim kurmasını engelleyerek, ilişkilerini etkilemektedir.

h. Kurum Bakımında Adli Olaya Karışma

Kurum bakımındaki çocuklar bazen suça sürüklenen ya da suç mağduru çocuklar ile aynı ortamda barınmaktadır. Suç işlemiş veya suça yönelmiş, madde kullanım alışkanlığı olan, ağır derecede psikiyatrik sorunlu, şahsi güvenlikleri tehlikede bulunan, cinsel istismara uğramış, fuhşa sürüklenen, sosyal rehabilitasyon ve tedaviye ihtiyaç duyan, uyum sorunu yaşayan ve mecburiyetten birlikte barındırılan iki grubun etkileşimi ve olumsuz yaşam tecrübelerinin aktarımı gibi pek çok nedenle kurum bakımında kalan diğer çocuklar da suça yönelebilmektedir⁷⁷⁵. Bu araştırma neticesinde araştırmaya katılan kişilerden yalnızca % 20'si kurum bakımı altındayken karakola gittiğini, % 80'i ise, kurum bakımında kaldıkları süre içinde herhangi bir adli olaya karışmadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların kurum bakımındayken adli bir olaya karışıp karışmadıklarına ilişkin bilgiler tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20: Kurum Bakımında Adli Bir Olaya Karışma

Adli Olaya Karışıp Karışmama				
	Evet	Hayır	N	Yüzde (%)
Kadın	1	4	5	25
Erkek	3	12	15	75
Toplam	4	16	20	100

Kurum bakımındayken karakola gidenler, karakola gidiş nedeni olarak yurttaki kendi aralarında kavga etmek, okulun ve yetiştirme yurdunun camlarının kırılması, barındıkları yurda izinsiz girenlere müdahalede bulunma gibi nedenlerin olduğunu belirterek şu ifadelerde bulunmuşlardır:

⁷⁷⁵Mardin İli Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Ve Gençlik Merkezleri Ve Yatılı İlköğretim Bölge Okulları İnceleme Raporu, 23. Dönem 5. Yasama Yılı, 2011; http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/Mardin_CY_Raporu.pdf, (08.02.2012).

“...O sayılır mı bilmiyorum, adli olaya şöyle karıştık, bir gece sabah beş buçukta, içkili iki üç çocuk yurdun bahçesine merdiven dayamışlar çıkmışlar.... yurda giriyorlar, derken biz karşılaştık bu adamlarla neyse işte onları tuttuk.... bayağı bir bağırış çağırış yumruklaşma oldu. Sonra biz hocayı kaldırdık, karakola gittik ifade verdik, adli olay bu oldu” [DGK3].

“...Bir iki defa kendi aramızda kavga ettik, bu yüzden karakola gittik, fırça attılar geri geldik, basit şeylerdi yani” [DGK4].

“...Yurdu’nda artık misafirdim, yurttan çıkmak üzereyken bir müdür değişikliği falan olmuştu, ... abi vardı onu görevden aldılar, yerine başka biri müdür olmuştu. İşte tatsız şeyler oldu. Herkes ... ağabeyin kalmasını istedi. Onunla ilgili olaylar olmuştu. Birileri müdürün odasının camlarını kırmıştı. Sonradan kimin kıldığını duyduk da; işte o zaman biz büyüğüz diye müdür de bizim yaptığımızı düşünerek karakola vermişti. Bana bir şey olmadı ama arkadaşlar dayak yemişti” [DGK10].

“...Yurttayken okulun camlarını kırmak, topluca yapılan hareketlerden birini yaptığımız için karakolluk olduk, polis filan, öyle ufak tefek şeyler oldu” [DGK14].

i. Kurum Bakımında Kötü Muamele Görme

Kurum bakımında bulunmanın birçok olumsuz yönü bulunmaktadır. Bunlardan birisi de çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarının sıklıkla gündeme gelmesini sağlayan kötü muameledir. Kurum bakımında kötü muameleye maruz kalma iki şekilde incelenecektir. Bunlardan ilki katılımcıların kendilerinin, ikincisi ise, kurum bakımındaki arkadaşlarının kötü muameleye maruz kalıp kalmadığını öğrenmektir.

(1). Katılımcılar Bakımından

Kurum bakımında bulunan çocuklar bazen fiziksel ve ruhsal şiddete, bazen de cinsel taciz ve istismara maruz kalmaktadır. Bununla birlikte, uygulanan şiddetin veya diğer kötü muamelelerin sürekliliği veya münferit olması da çocukların psikososyal durumları bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırmada yer alan katılımcılara, kurum bakımında buldukları süre içerisinde **“fiziksel ve ruhsal şiddet görüp görmedikleri”** sorulduğunda, katılımcıların % 75’i kurum bakımında iken fiziksel ve ruhsal şiddet gördüğünü, % 25’i ise, fiziksel ve ruhsal şiddet görmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların kurum bakımında iken şiddet görüp görmediği ve şiddetin sürekli veya münferit olup olmadığına ait bilgiler aşağıda yer alan tablo 21 ve 22’deki gibidir.

Tablo 21: Kurum Bakımında İken Şiddete Maruz Kalma

Şiddet Görüp Görmeme				
	Evet	Hayır	N	Yüzde (%)
Kadın	2	3	5	25
Erkek	13	2	15	75
Toplam	15	5	20	100

Tablo 22: Şiddetin Sürekli veya Münferit Olması

Şiddetin Sürekli Olup Olmaması				
	Sürekli	Münferit	N	Yüzde (%)
Kadın	2	-	2	13,3
Erkek	7	6	13	86,7
Toplam	9	6	15	100

Kurum bakımında iken fiziksel ve ruhsal şiddete maruz kalan katılımcıların % 60'ı şiddetin sürekli olduğunu, % 40'ı ise, şiddetin münferit olduğunu belirtmiştir. Ancak, şiddetin, çocuk yuvalarında daha sık görüldüğü katılımcılar arasında ortak görüş olarak kabul edilmiştir. Katılımcılar, kurum bakımında iken, kendilerinden büyük çocuklardan, akranlarından, bakıcılardan, yuva ve yurt idarecilerden şiddet gördüklerini söylemişlerdir.

Kurum bakımında iken şiddete maruz kalan katılımcılar şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Ruhsal şiddet görmedim de fiziksel olarak dövme etme gibi büyük ağabeylerimizden dayak yedik. Daha doğrusu onlar da bizim için yapıyorlardı. O zaman biz yurttan kaçıyoruz, gidip meyve bahçelerinden meyve çalıyoruz. Yaramazlık yaptığımız için dayak yedik. Ama aşırı bir şiddet gördüğümüz olmadı” [DGK1].

Yukarıdaki katılımcı kurum bakımında, büyüklerinden dayak yediğini ve bunun kendilerini koruma amaçlı yapıldığını olumlayarak anlatmaktadır.

“...Tabi ... Çocuk Yuvası'nda şiddet süreliydi. Orda mesela gruplaşma vardı, anneler vardı, hizmetlilere biz anne diyoruz anneler, işte anneler masaj yaptırırdı. Annelere masaj yapanlar korunur, masaj yapanlar bir şey yapmaz[dı]. Hatta biz, dayak sırasına giriyorduk, böyle bir şey var mı? Mesela bir olay hatırlıyorum; şimdi yurtlarda ikindi kahvaltısı falan dağıtılıyor, bir bisküvi kutusu vardı,[bisküvi o kutudan dağıtılırdı] anne dağıtmadan bir iki kişi [bisküvileri adlımı], hata yaptımı, ki hata yapan da olurdu, genel olarak dayak yerdin. Bundan kaçışın yok” [DGK3].

“...Yurtta kalırken çok şiddet gördüm. Özellikle ... Yurdu'nda. Bunu zaman, zaman hocalar da yapardı. Yani öğretmenleri o kadar katmayayım da ama mesela oradaki, ... merkezindeki öğrenciler çok yapardı. ... Benim çok değerli bir arkadaşım vardı müthiş iyiydik, okulda benim için canını verirdi, ama yurda geldik mi sanki benim düşmanım, yurtta benim üzerimde otoriteydi, sistem öyle gelmiş bu nedenle o çocuğu da suçlayamam. Yani okul ve yurt ...'ta çok değişik[ti]”. Sonra hocalar kısmına gelelim, o zaman ki hocalar, öğretmenler de çok cahillermiş.

Mesela ben altım[1] [ıslatıyorum] diye her sabah dayak yedim. Ben yurda dört yaşında girdim, her sabah dayak yedim sırf altım[1] [ıslattığım] için. Beni her sabah döven, bir öğretmendi. Eee, şimdi düşünüyorum geriye bakıyorum bir türlü çözemiyorum, nasıl öğretmenmiş. [Şiddet] süreklilik anlamında, sürekliydi. Mesela her sabah standart dayak yedim. Çünkü altıma kaçırıyordum, altına kaçırıyorsun o bir yana, o kısımları geç, yatak çürümüş, yatak darmadağın ama o yatakta yatmaya devam ediyorum, başka yatak yok. Ama mesela ben ...'e geldim, altımı [ıslatıyorum] a baktım muşamba veriyorlar falan, doğu tamamen ilgisizdi, çok kötü şartlardı inanılmazdı. Zaten oradan geldik buraya ...'e şok olduk. Mesela altıma muşamba verirdi, diyelim ben altım[1] mı [ıslattım] gece hemen orda yedek çarşaf vardı gece bekçisi, gece hemşire gelirdi benim çarşafımı onlar değiştirirdi. Üstümü başımı değiştirirdi, ben o ıslak yatakta yatmazdım, yedek pijama vardı hemen üstümü değiştirirdi. Ben mesela ...'ta, ilkokuldayken altım[1][ıslattım]mı o öyle kuruyordu benim üstümde, okula öyle gidip geliyordum, kokuyordum resmen. Yani yedek elbise de yoktu, ... Yurdu'ndayken haftada bir kez banyo yapıyorduk o da cumartesiden cumartesiye. Birde herkesin dolabı var, e ben 5-6 yaşındaki çocuğum. Ben kendime ne kadar bakabilirim, ne kadar sahip çıkabilirim ki. Mesela burada bakıcı anne var, geliyor senin elbiseni düzenliyor, dolaba koyuyor gelip üstümü değiştiriyor ama ... Yurdunda, orda öyle bir durum yoktu” [DGK4].

“...Arkadaşlarımdan, bakıcı annelerden şiddet gördüm” [DGK5].

“...Ruhsal şiddet gördüm, baskı vardı. Özellikle ...'ta, oruç tutmadığım için baskı gördüm. Birde açık söyleyeyim mezhep yüzünden bayağı zulüm gördük baskı gördük, dayak, mayak olayı yoktu. Ruhsal şiddete de bizler karşı çıkıyorduk, ama burası tam tersiydi burda baskı yoktu, zulüm yoktu ne bileyim herhangi bir şiddet yoktu. ... kaldığımızda bu baskı sürekli vardı” [DGK6].

“... Çocuk Yuvasında gördüm. Ama ... ve ... Kız Yetiştirme Yurdu'nda olmadı, sonraki süreçlerde yoktu. Yuvadayken şiddet süreliydi, her gün dayak yerdik, ...'dayken her gün dayak yerdik” [DGK7].

“... Şiddet gördüm, 1983 ile 1985 döneminde yurtlarda askeri bir sistem vardı. O psikoloji beni rahatsız ediyordu. İlkokul çağındaki çocukların hepsinin saçlarının üç numaraya vurulması ve bir yıl boyunca okula asker marşıyla gitmek, marş söyleyerek okula gidiyorduk. Bakıcı anneler vardı ama onlar kolay, kolay şiddet göstermezdi. O zaman bizim dönemimizde, çocukların eğitim düzeyi çok yüksek olduğu için onların sayesinde o kadar şiddet olmuyordu. Ama bazı öğretmenlerin askeri sistem uygulaması, müdürümüzün de asker kökenli olması bunda etkiliydi” [DGK8].

“...Yuvada da yurttaki da oluyordu tabi, şiddet kötü de olsa sonuçta insan ondan faydalaniyor. Arkadaşlardan, yönetimden, çalışanlardan hepsinden şiddet oluyordu. Şiddet, anlık da değil sürekli de değil, ikisinin arasında bir şeydi” [DGK9].

“...Bence fiziksel şiddeti yurttaki herkes görmüştür. Ben büyüklerimden, hocalardan dayak yedim, bakıcı annelerden pek öyle dayak yemedim. Çünkü yurttaki kalırken ufak değildim, biraz daha büyüktüm. Şiddet sürekli değil ama birileri sürekli birilerini dövüyordu. Hocalar dövüyordu, büyükler küçükleri dövüyordu, bu yurttaki hep olmuştur” [DGK10].

“...Eee, tabi dayak yedik, idarecilerden dayak yedik arkadaşlarımızdan da olabilir. Büyüklere, bize, çocukları kontrol altına alma açısından biraz daha tolerans veriliyordu. Çünkü biz onların büyükleriyiz, bizlere böyle bir tolerans verilir ki küçükleri kontrol altına alabilelim. Yurttaki hiyerarşik bir sistem, çocuklar içerisinde ağabeylik ilişkisi vardır. Çünkü idareci yetişemiyor, akşam 150 tane çocuk, bir idareci ve bir gece bekçisine bırakılmış. Onları toplayabilmek için yurt idaresi özellikle ağabeyler seçerdi. Bu ağabeyler de en az 15-16 kişiden sorumludur bunların ne yaptığı ne ettiği bizlerden sorulur. Yeri geldiğinde bizden büyükler bize çoraplarını bile yıkatırabilirdi. Diyelim biri hırsızlık yaptıysa, kendi aramızda mutlaka onun cezası vardır. O çaldığını ortaya

çıkartmıyorsa mutlaka dayakla onu çıkaracaktır. O hırsızlık mutlaka ortaya çıkartılacaktır. Hırsızlık da oluyordu. Mesela zengin bir çocuk gelmiştir, ailesi Almancıdır, aile çocuğa sürekli çikolata falan getirir, çocuk gelen malzemeleri paylaşmazsa dolabı kırılır o alınır. Ya da biri güzel bir ayakkabı almıştır, yanındaki çocuk alamıyor, o da içgüdüsel olarak onu kullanmak, ona sahip olmak istiyor, eğer yanındakiyle paylaşırsa sorun yok, paylaşmazsa dolabı kırılır o malzeme alınır. Ama alan çocuk onu hırsızlık olarak kabul etmiyor. Ben onu alacağım, giyeceğim tekrar yerine koyacağım diye düşünüyor. Ama dışarıdakine bakarsan hırsızlık yapılmış diye yorum getiriyor. Bunun dışında, akşam izinsiz sinemaya gitmişizdir, izinsiz gittik diye idareci bizi dövebilirdi” **[DGK11].**

“...Dayak anlamında soruyorsan yuvadayken çok yedik, yuvanın çalışanlarından veya yuvanın belirlediği başkan seçtiği yurtta kalan çocuğun aracılığıyla çok dayak yedik, şiddete maruz kaldık. Çalışanların kendileri de şiddet uyguluyordu, aracı kullandıkları da oluyordu. Şiddeti çok gördük canım, ooo, fena, fena; o sopalarla banyolarda falan çok gördük biz o şiddeti. Genelde dayak yiyorduk tabi, her gün maruz kaldığımız bir şeydi bu, keyfi yapılan bir şeydi” **[DGK14].**

“...Evet, yurtta değil de yuvada, ...’da çok şiddet gördüm. Bakıcı annelerden, öğretmenlerden, fazlasıyla fiziksel şiddet gördüm. Hatta yeri geldi hemşirelerden bile fiziksel şiddet gördüğüm oldu, dövüyorlardı. Bu anlık değildi, artık bu rutine binmişti, devamlıydı. İşte canı sıkıldı demeyeyim de hani bunun burada ne işi var çat, yani o anlamda” **[DGK15].**

“...Bizim zamanımızda öğretmenler çok disiplinliydi, bu disiplinde tabi biraz aşırıya kaçıyor ama ne bileyim sanki biraz da gerekli gibiydi. Şiddet olayları oluyordu ama münferitti. Devamlı birine abone olmuş gibi değil, oranın disiplinini sağlamak için onların koyduğu kurallara uymazsak dışına çıkarsak o zaman cezalandırıyorlardı tabi ki” **[DGK17].**

Katılımcıların yukarıda ifade ettiklerine göre, kurum bakımında şiddet, çocukların büyük ve küçük olması, personelin ve kuruluşların niteliği ile kuruluşların

bulunduğu illere göre değişmektedir. Ayrıca, kurum bakımında yaşları büyük ve daha üst sınıflarda olan çocukların küçük çocuklara ağabeylik yapması şiddetin öğrencilerce de uygulanmasının önünü açmaktadır. Ancak, katılımcılar büyük çocukların uyguladığı şiddetin çoğunlukla kendi yararlarına olduğunu düşünmekte ve olumlayarak anlatmaktadır.

(2). Arkadaşları Bakımından

Yuva ve yurt yaşamı içerisinde fiziksel ve ruhsal şiddete maruz kalan kişiler olduğu gibi yuva ve yurttan birlikte kaldığı kişiler de şiddete maruz kalmaktadır. Katılımcılara sorulan “*Yuva ve yurttan kalırken arkadaşlarınızdan fiziksel, ruhsal şiddete maruz kalan kişiler oldu mu?*” Sorusuna katılımcıların % 80’i arkadaşlarının fiziksel ve ruhsal şiddete maruz kaldığını, % 20’si ise, kalmadığını söylemiştir. Katılımcıların arkadaşlarının şiddet görüp görmediklerine ilişkin bilgiler tablo 23’deki gibidir.

Tablo 23: Katılımcıların Arkadaşlarının Şiddete Maruz Kalması

Arkadaşlarının Fiziksel ve Ruhsal Şiddet Görüp Görmediği				
	Evet	Hayır	N	Yüzde (%)
Kadın	4	1	5	25
Erkek	12	3	15	75
Toplam	16	4	20	100

Arkadaşlarının şiddete maruz kaldığını belirten katılımcılar şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Fiziksel şiddete maruz kalan arkadaşlarım oldu, evet”
[DGK3],

“...Bakıcılardan idarecilerden çok şiddet gören oluyordu. Özellikle yuvalarda çok oluyor. Yuvada benim gözümün önünde bile oldu.

Ben kurban bayramında ... Yuvası'na gider çalışırdım, orda kendi gözümlle de şahit oldum yani. Otorite korkutma üzerine kurulmuştu zaten” [DGK4].

“...Bizden küçükler ağabeylerinden şiddet gördü, o zamanlar ağabeyler oluyordu 12'den 18-20 yaşlarına kadar herkes bir arada kalıyordu” [DGK5].

“...Yurtlarda dayak yiyen arkadaşlarımız vardı yok değildi. Yaşı daha küçük arkadaşlarımız, kardeşlerimiz mutlaka dayak falan yemişlerdir, ben inanıyorum çünkü yurtlarda vardır öyle şeyler” [DGK6].

“...Dayak vardı” [DGK7].

“...Oluyordu işte itiş kakış, yurdun bir askeri havası vardı. Mesela herkesi oturturlardı, dimdik durmak ve karşıya bakmak zorundasın; saatlerce TV'ye bakıyorsun, çok saçma şeyler yani. İşte belirli saatte belirli görevler verilirdi, orayı sen temizleyeceksin, burayı sen. Yani surf yarım saat TV izleyebilmek için çeşitli [numaralarla], koca binayı, çocuklara temizletirlerdi. Sonuçta dayak da oluyordu” [DGK9].

“...Fiziksel şiddet, evet dayak” [DGK10].

“...Şiddet oldu tabi canım” [DGK11].

“...Bizim zamanımızda arkadaşlarımızdan, fiziksel şiddet [gören] dayak [yiyen] ve bıçaklama olayları oldu. İdarecilerden de bıçaklananlar oldu ama olay yatıştırıldı. Çocukların kendi aralarında da kavgalar olurdu” [DGK12].

“...Çok uzun zaman oldu aslında ayrılalı, ama yurttayken, fiziksel olarak şiddet uygulandığını biliyorum, olduğunu gördüm. Arkadaşlarımın da birbirlerine yaptıkları oldu. Ama idarecilerin de yaptıklarını gördüm. Genelde öğretmeler, bakıcı anneler yapardı. Öğretmenler daha çok sözlü olarak şiddet uygularlardı. Ama personel fiziksel olarak [şiddet] uygularlardı. Hani böyle birebir, sürekli değil ama rast geldiğim oldu. Mesela, kendileri okey oynarken, çocuklar onlara bir şey söylediğinde, okey şeyiyle [ıskartasıyla] kafasına filan vurduğunu gördüm, ıskata mı diyorlar ona o şekilde. Bu şiddet anlık ama şöyle bir

şey var, herkesin anlık bir şiddet uyguladığını düşünün bu sürekli hale gelir, herkesin ayrı ayrı anlık uyguladığı bir şey” [DGK13].

“...Ya tabi şiddete maruz kalmama mümkün değil, sonuçta normal görünüyorsun ama yani bir şekilde bir olay oluyor, o olaya sen farklı tepki veriyorsun, ben farklı tepki veriyorum. Çünkü geçmişte olan o olay beni bir şekilde oraya götürüyor zaten. Çünkü ben onları görmüşüm, öyle yapıyorum. Birden alevlenebiliyorum, birden farklı tepki verebiliyorum, kızabiliyorum. Karşı tarafın yaptığı belki normal bir hareket ama ben ona farklı tepki veriyorum, o insana yansıyor, mutlaka yansıyor” [DGK14].

“...Tabi, tabi sırf ben değil, tüm arkadaşlarım şiddete maruz kalıyordu yani” [DGK15].

“...Fiziksel ruhsal şiddete maruz kalanlar oldu” [DGK18].

“...Tabi bu şiddet çok aşırı olmadı. Tabi ki her kardeş gibi biz de orda kendi içimizde kavga ederdik ama sonuçta aynı yurdu paylaştığımız için tekrar arkadaş oluyorduk, öyle fazla yıpratıcı şiddet olmuyordu” [DGK17].

“...Bizim kaldığımız dönemde değil ama yuva döneminde şiddet gördüğünü söyleyen arkadaşlarımız oldu” [DGK20].

Kurum bakımında kalanların kaldıkları kuruluşlarda sadece şiddete değil aynı zamanda cinsel taciz ya da istismara maruz kaldıkları, zaman zaman medyada yer almaktadır. Katılımcılara, **“Yuva ve yurttan kalırken arkadaşlarınızdan fiziksel, ruhsal şiddet, cinsel taciz veya istismara maruz kalan kişiler oldu mu?”** Sorusu sorulmuştur. Bu sorunun değerlendirmesine ilişkin bilgiler tablo 24’deki gibidir.

Tablo 24: Arkadaşlarının Cinsel Taciz veya İstismara Maruz Kalması

Cinsel Tacize Veya İstismara Maruz Kalma				
	Evet	Hayır	N	Yüzde (%)
Kadın	1	4	5	25
Erkek	10	5	15	75
Toplam	11	9	20	100

Katılımcıların % 55'i kurum bakımında kaldıkları dönemde arkadaşlarından bazılarının cinsel taciz ve istismara maruz kaldığını bu tür olayların medyada haber olarak da yer aldığını, bu konuyla ilgili olarak kaldıkları yetiştirme yurdundan sürgünler yaşandığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 45'i ise, arkadaşlarının cinsel taciz ve istismara maruz kalmasıyla ilgili bir haber ya da duyum alamadıklarını belirtmiştir.

Katılımcılar, arkadaşlarının **“cinsel taciz veya istismara maruz kalıp kalmadıkları”** ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Öyle cinsellikle ilgili bazı olaylar oldu, gazeteye mazeteye yansıyan olaylar oldu. Hatta bizim dönemimizde ortalık bayağı çalkalandı, bizi okula gizli gizli götürüp getiriyorlardı, gazetelere çıkmamız için. O zaman biz ilkokuldaydık. Yurtta, böyle bir olay yaşandı, gazetelere falan da yansıdı” [DGK1].

“...Bu tarz olaylar oluyor ama ört bas da ediliyor, yani oluyor ama örtbas da ediliyor” [DGK3].

“...Cinsel taciz olayı toplu yaşanan yerlerde... oluyor. Ha yurtlarda olmuyor mu oluyor, bizim kaldığımız dönemde de oldu o takım şeyler. Ama kötü yanı, mesela basına filan yansiyordu, şimdi bunu yapan üç dört kişi ama bundan etkilenen yüz elli kişi. Bu tür olaylar basına yansıdığına biz mesela okula gidemiyorduk, gitsek bile çok rahatsız oluyorduk, çok zor bir durumdu yani [DGK4].

“...Cinsel taciz, çocukların kendi aralarında oldu” [DGK5].

“...Cinsel taciz olayı falan olmadı, bildiğim kadarıyla olmadı” [DGK7].

“...Cinsel taciz olayları oldu duydum, o dönem zaten basına da yansımıştı” [DGK8].

Aşağıdaki katılımcılardan bazıları ise, arkadaşlarının cinsel taciz ve istismara maruz kalmasıyla ilgili bir duyum almadıklarını ifade ederken bazı katılımcılar da bu tür olayların yaşandığını şu sözlerle dile getirmektedirler:

“...Bizim dönemde o tür olaylar olmadı, şahit olduğum bir olay olmadı” [DGK9].

“...Ben öyle bir olayı duymadım” [DGK10].

“...Bu tür olaylar oldu, tabi canım soruşturma geçirenler oldu”
[DGK11].

“...O olaylar oluyor da bizim zamanımızda öyle pek fazla olay
olmadı” [DGK12].

“...Ben hiç karşılaşmadım, buna hiç tanık olmadım, yurttan da
duymadım. Çocuklar belki dışarıda böyle bir olayla karşılaşmış olabilir
ama yurttan duymadım. Bizim zamanımızda yoktu” [DGK13].

“...Tabi var, var, tabi, tabi duydum, ...ya bu yurttan da yuvada da
oluyor, sonuçta yuvada yapılan çocukça, bilmeden yapılan, sadece yani
televizyonda gördüğün bir hareket yapılan. Ama bunlar yurttan yapılan
olaylar, bilinçli olarak yapılan olaylar, yapan kişi bilinçli” [DGK14].

“...Evet, duydum, evet yuvada öyle olaylar olduğunu duydum, ...
biliyor musunuz, bilmiyorum [ama] benim dönemimde [yuvada] pavyon,
pavyon böyle sekiz tane bölüm vardı. Bizim bölümde biraz azdı da, 1. ve
2. pavyonda çok olduğunu duydum. Orda çalışanların çocuklara nasıl
yaklaştığını bilmiyorum da orada olduğunu duydum” [DGK15].

“...Cinsel tacize maruz kalanlar oldu” [DGK18].

“...Oldu tabi, toplu yerlerde cinsel tacize maruz kalan kişiler
oluyor. Ben gözümle görmedim. [Bu tür olaylar] oldu diye yurttan
sürgünler yaşandı ama ben gözümle görmedim. Yani 89’uydu 91’miydi
o dönemde yurdun yarsısından fazlası sürgün gitmişti, olay gazeteye
falan da çıkmıştı, ama ben gözümle görmedim” [DGK19].

“...Arkadaşlarım, cinsel tacize maruz kalıp kalmadıklarını hiç
anlatmadılar, ifade etmediler ama şiddeti anlatıyorlardı” [DGK20].

Araştırmaya katılan kişilere kendilerinin cinsel taciz veya istismara maruz
kalıp kalmadıkları sorulmamıştır. Ancak, katılımcılardan sadece bir kişi “Yuva ve
yurtlarla ilgili haberler hakkında ne düşünüyorsun?” sorusunu cevaplandırırken
öfkelenerek, kendisinin de cinsel tacize maruz kaldığını belirtmiş ve bu görüşünü şu
şekilde dile getirmiştir: “İşte orda yaşayan, kalan çocuklara uygulanan yöntem,
hem cinsel istismar olsun hem şiddet olsun onlar doğru yani. Çünkü bunları ben
gördüm. Ben, yuvada da gördüm, yurttan da gördüm ki yani bizlere de teşebbüs
edildi böyle şeyler, bize de teşebbüs edildi”. İfadesinde bulunmuştur. İfadenin

anlaşılabilir kılınması için kendisine, *Cinsel istismarda mı bulunuldu?* Sorusu yöneltilmiş, katılımcı ise *“E tabi canım bize de edildi, sonuçta bir şey olduğundan değil ama edildi”*. İfadelerini kullanmıştır.

j. Kurum Bakımında Yaşam Koşulları ve Hizmet Kalitesi

Kurum bakımının hem kalabalık olması hem de çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarıyla ilgili olumsuz haberlerin ortaya çıkması kurum bakımında kalan çocukları ve toplumu rahatsız etmektedir. Geçmişte kurum bakımı almış olan katılımcılara *“Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarındaki yaşam koşulları ve hizmet kalitesi hakkında ne düşünüyorsunuz?”* Sorusu sorulmuştur. Bu sorunun değerlendirilmesine ilişkin bilgiler tablo 25’de yer almaktadır.

Tablo 25: Kurum Bakımında Yaşam Koşulları ve Hizmet Kalitesi

Yaşam Koşulları Ve Hizmet Kalitesi					
	İyi	Kötü	Fikrim Yok	N	Yüzde (%)
Kadın	4	1	-	5	25
Erkek	12	2	1	15	75
Toplam	16	3	1	20	100

Katılımcıların % 80’i gerek çocuk yuvaları ve gerekse yetiştirme yurtlarında yaşam koşulları ve hizmet kalitesinin iyi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların % 15’i çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında yaşam koşulları ve hizmet kalitesinin kötü olduğunu söylerken % 5’i bu konuyla ilgili fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılar, yaşam koşulları ve hizmet kalitesinin tanımlamasını yaparken çoğunlukla beslenme ve barınma gibi fizyolojik ihtiyaçları öne çıkarmakta, yaşam koşulları ve hizmet kalitesini daha çok bunlarla değerlendirmektedir.

Katılımcılar, kurum bakımındaki yaşam koşulları ve hizmet kalitesi hakkında şu görüşleri dile getirmişlerdir:

“...Şu anki koşullar bize göre daha iyiymiş bizim zamanımızda koğuşumuz 30-40 kişilikti. Şimdi 3'er 4'er kişi kalıyormuş şu anki imkânlar bize göre iyiymiş” [DGK1].

“...Yaşam koşulları gayet iyi, bence uygun” [DGK2].

“...Anlattım ya ...'tayken çok kötüydü, o zaman devlet de 12 Eylül'den yeni çıkmıştı, devlet de zor durumdaydı. Tamam, ama ben ...'e geldikten sonra ... çok farklıydı, ... arasında dağlar kadar fark vardı. Dedim ya her siyasi irade [çocukları] kendisine göre yetiştiriyor, ona göre davranıyor. Mesela o zamanlar namaz kılanlarla kılmayanlar diye bir ayırım yapardı[lar]. Hatta ben bir gün eylem yapmıştım, o zamanlar yurt müdürü ...'ydi. Şimdi o namaz kılıyor, gidiyor çocuğa kot pantolon alıyor bilmem ne yapıyor, yani teşvik ediyor namaz kıldığı için. Benim temel ihtiyacım ayakkabı, ayakkabım yok, okula gideyim, bana ayakkabı vermiyor. Ben hem namaz kılmıyorum hem Alevi olduğum için bana kıl yani. Sen bir müdürsün senin bunu bana yapmaya hakkın yok. Ama o zamanlar o kadar iyi bilmiyorduk, şu anda olsa kendimi daha iyi savunabileceğim. Sonra ben de gittim camiden bir tane takunya getirdim, tabi takunya inanılmaz bir ses çıkarır, takunyayı idare katında giydim, şöyle bir gittim bir geldim, lap, bir baktım bütün hocalar, müdür filan bana arkadan daldılar, beni, dövdüler ama ayakkabıyı aldım. Eee düşün, şimdi bir yanda benim temel ihtiyacım ayakkabı, ayakkabım yok ki okula gideyim, adam vermiyor ya güya beni süründürüyor, beni namaza teşvik ediyor. Hani, sen de kılırsan sana da vereceğim gibisinden yapmaya çalışıyor” [DGK4].

“...Mesela batıdaki yurtlar, İç Anadolu'ya göre çok daha iyi. Mesela ben ...'ya gittim ...'da benim kardeşlerim kaldı o yüzden biliyorum. ...'da hiçbir yurtta aile ortamı yok, bazı yurtlar için öyle diyebiliriz. Çocukların aralarındaki ilişki bile çıkar üzerine kurulmuş. Batıdan gittikçe yurtlar değişiyor, oradaki eğitimciler biraz yetersiz, çocuklarla ilgilenen insanların kalitesi düşüyor. Eğitimcilerin niteliği değişiyor, yeterli eğitim veremiyorlar, memur zihniyeti derler ya, ben

işime gider gelirim, maaşımı alır giderim. Batıdan doğuya doğru gittikçe öyle, yurtların kalitesi değişiyor” [DGK5].

Yukarıda anlatılanlara göre katılımcılar, hizmet kalitesi ve yaşam koşullarını daha çok kurum bakımının kalabalık olması, öğretmen ya da idarecilerin davranışlarına göre değerlendirmiştir. Öğretmen ve idarecilerin olumsuz davranışlarından etkilenen katılımcılar kurum bakımındaki yaşam koşulları ve hizmet kalitesini de olumsuz olarak değerlendirmişlerdir.

“...Yuvada kalmadığım için bir yorum yapamam, ama yurttaki fiziksel koşullar iyidir, devlet bütün imkânları sağlıyor ama bence o birazda kurum yöneticisine bağlıdır” [DGK6].

“...Yaşam koşulları, hizmet kalitesi, tabi çevre ve çocukların kaldıkları yerler, çocukların yemesinden giymesine kadar onlar çok lüks, bayağı bir lüks. Aslında, normal aile yanında kalan çocuklardan daha farklı [iyi hizmet alıyorlar]. Çünkü benimde çocuğum var, mesela ben onun çantasına bir meyve suyu bir kek veriyorken, yuvada kalan çocukların çantasına meyve suyu, kek, börek hepsinden konuluyor, üstüne üstlük harçlık da veriyorlar. Ben mesela birisini yapıyorum ama yurttakiler öyle değil ikisini de veriyorlar. Bazı durumlarda mesela ...'da daha çoktu 7 öğün yemek vardı, 7 öğün. Çocuklara sürekli enerji veriyorlar, sürekli enerji veriyorlar, çocukların enerji atacak yeri yok. Aslında yeri var, var ama kuruluş müdürü dışarı çıkartmıyor. Diyor ki; “hayır, çocukları dışarı çıkartmayacaksın, çocuklar terleyecekler yuva çocukları pis kokuyor dedirtmem. O yüzden hafta sonuna kadar dışarıya çıkıp top oynamayacaklar dışarı çıkmayacaklar”. Eee, çocuk enerji atamıyor, evin içerisinde ya da grubun içerisinde mecburen taşkınlık yapıyor, işte öyle” [DGK7].

“...Burada yaşam koşulları doyurucu değil. Hizmetse, ben şu anda hizmetin dörtte birlik verildiğine inanıyorum, eskisine kıyasladığımda, kalite düşüyor. Çünkü alt yapımız hazır değil” [DGK8].

“...Özelikle batı taraflarında kimse aç kalmaz. Hani doğu taraflarında duyuyoruz, oralarda yeterli bağış desteği olmuyor, oralara maddi destek olmuyor. Ama ...'de, ...'da, ...'da kimse aç kalmaz o

yönden bakıldığında kimsenin aç kalacağını zannetmiyorum. Ama dediğim gibi hiçbir yerde kimsenin manevi yönden de doyurulduğunu zannetmiyorum” [DGK9].

“...Fiziki ve ekonomik olarak hiçbir sorun yoktu: ... ben, yurdundan biliyorum üç öğün yemeğin var, elbise melbise geliyordu. Ama o duygusal yan eksikti, yani aileyle ilgili taraf hep eksikti yani. Hani koşulları ne kadar iyi yaparsan yap, duygusal yan çok eksik, onu hiçbir şekilde gideremezsin” [DGK10].

“...Yaşam şartları iyi çok iyi, dışarıda normal orta özellikteki ailede verilen standartların üstünde” [DGK11].

“...Bizim zamanımızda, ben hizmetlerden memnundum” [DGK12].

Katılımcılar, beslenme ve barınma anlamında koşulların iyi olduğunu ancak manevi anlamda duygusal boşluk yaşadıklarını, hizmet kalitesi ve yaşam koşullarının iyi ya da kötü olmasının yönetimin tavrının belirlediğini ifade etmektedirler.

“...Çok fazla iyi bulmuyorum açıkçası sadece denetlemelere gelineceğini öğrendikleri zaman biraz özen göstermeye çalışıyorlar, onun dışında güzel bulmuyorum” [DGK13].

“...Mesela ...'dayken çok iyiydi, tabi dönem, dönem hani ülkenin genelinde olduğu gibi ekonomik krizden bizim yuvada, yurtlarda etkilendi ama genelde iyiydi” [DGK14].

“...Çok iyi de diyemem çok kötü de diyemem, vasatla orta arası yani” [DGK15].

“...Önceden bizim kaldığımız dönemde çok da iyi değildi ama daha sonra ne bileyim oda sayılarını düşürüp işte içerdeki insan sayılarının falan düştüğünü duyduk, bu nedenle biraz daha iyi olduğumu düşünüyorum. Ama bizim kaldığımız dönemde, örneğin bir koğuştta 10 kişi, 25 kişi yatmak vardı. Şimdi burada 4-5 kişilik odalara kadar indiğini biliyorum, ...'de, özellikle sonradan gördüğüm ya da duyduğum diyeyim” [DGK16].

“...Mutlaka bir şeyler eksiktir ama düzeltileceğine de inanıyorum. Dediğim gibi işte sosyal desteklerle, çalışan kişilerin

özellikleriyle, eksikliklerin azda olsa kapatılacağına inanıyorum”
[DGK17].

Yukarıda görüşlerine yer verilen katılımcıların birçoğu, kuruluşlardaki hizmet kalitesi, yaşam koşulları ve eksikliklerin, personellerin niteliklerinin değişmesi, meslek profesyonellerinin çoğaltılması ile çözüleceğine inanmaktadır. Aşağıda görüş bildiren katılımcılara göre ise, aslında kurum bakımında yaşam kalitesi iyi ama kurum bakımının dışındaki yaşamın bilinmemesi, yuva ve yurtlardaki hizmet kalitesi algısının önüne geçmektedir. Ayrıca, katılımcılar kurum bakımında sunulan bütün imkânların kurum bakımından ayrıldıktan sonra da devam edeceği algısını taşımaktadır. Bu durum katılımcıların, kurum bakımından ayrıldıktan sonra büyük bir boşluk ve hayal kırıklığı yaşamalarına neden olmaktadır.

“...İşin açıkçası şu anki dönemi bilmiyorum, burada yurt kalmadı” **[DGK18].**

“...Benim dönemimle kıyaslarsak, benim dönemimde hizmet kalitesi o kadar iyi de değildi, kötü de değildi. Abi-kardeş ilişkisi vardı, personel profesyonel yaklaşmıyordu. Şimdi gördüğüm kadarıyla personel biraz daha mesleki eğitim görüyor, biraz daha profesyonel, biraz daha eğitilmiş. Önceden ilkokul mezunu çocuk bakıcısı varken şimdi yüksek okul veyahut ne bileyim işte lise mezunu çocuk bakıcısı var. Veyahut ta işte eline tornavidayı tutan başteknisyen oluyordu şimdi öyle değil. Şimdi o işi meslek lisesi [mezunu] olan kişi yapıyor. Türkiye’de olduğu gibi zamanla yurtlar da geliyor” **[DGK19].**

“...Aslında yaşam kalitesi iyi ama siz kaldığınız süreçte, yaşam kalitesinin iyi olduğunu algılamıyorsunuz. Çünkü dışarıdaki yaşamın nasıl olduğunu bilmiyorsunuz. Bu nedenle içinde bulunduğunuz yaşam şartlarını falan algılayamıyorsunuz. Mesela hiç dershaneye gidemeyen çocukların olduğu bir dönemde bizler dershaneye gidiyorduk. Yemek konusunda ise, birçok ailenin beslenemediği bir beslenme şekliyle yaşıyorsunuz ama bunun farkında değilsiniz. Okul başlamadan bütün kıyafetleriniz, defteriniz, kaleminiz, kâğıdınız her şey hazır. [Yurt] yaşamsal anlamda, hayatınızın devamı anlamında bütün imkânları sunuyor, ama siz o süreç içinde bütün bu imkânların farkında değilsiniz.

Hatta yurttan, normal hayatta da bu imkânların önünüze serileceğini zannederek çıkıyorsunuz. Öyle olmadığını da yurttan çıktığınızda anlıyorsunuz” [DGK20].

2. Katılımcıların Kurum Bakımına İlişkin Değerlendirmeleri

Korunmaya muhtaç çocuklara verilen bakım yöntemlerinden kurum bakımının, olumlu ve olumsuz yönlerinin bulunduğu bilinmektedir. Araştırmaya katılanlara *“kurum bakımının olumlu ve olumsuz yönleri var mı varsa nelerdir? Yuva ve yurt yaşamınızı da dikkate alarak bu kuruluşlarda gördüğünüz eksiklikler nelerdir, nasıl giderilir?”* Sorusu sorularak, katılımcıların kurum bakımı hakkındaki değerlendirmeleri sorulmuştur.

a. Kurum Bakımının Olumlu Yönleri

Kurum bakımının olumlu yönlerinden ilki, kişilerin devletin bakım ve korunması altına alınması ve burada barınma, beslenme ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. İkicisi ise, çocuk ve gençlerin kurum bakımında farklı inanç, kültür ve değerler taşıyan kalabalık bir ortamda yaşaması nedeniyle birçok arkadaşlığın gelişmesi ve kurum bakımı sonrasında bu kişilerin birbirlerine destek olmasıdır. Kurum bakımının bir başka olumlu yanı ise, eğitimini devam ettirmek isteyen kişilere ücretsiz ders, dersane ve öğrencilerin kendilerini geliştirebilecekleri kurslar ile yaz kampları gibi tatil imkânlarının oluşturulmasıdır. Son olarak kurum bakımının olumlu yönlerinden biri belki de en önemlisi kurum bakımından yararlanmış kişilerin işe yerleştirme hizmetinden yararlandırılmasıdır.

Katılımcılar kurum bakımının olumlu yönleriyle ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur:

“...Arkadaş ortamında büyüyorsun, bizim zamanımızda arkadaşlık ortamı öyle bir gelişti ki, zamanla birbirimizin annesi babası olmaya başladık” [DGK1].

“...Kurumda mutlu idim, rahattım ekmek elden, su göldendi” [DGK2].

“...Olumlu yanı devletin çocuğu oluyorsunuz, olumlu yanı bu”
[DGK3].

“...Aslında yurttta kalmak güzel, birçok insanın yapamayacağı tatil, yemedikleri yemekler, yani bilmiyorum daha bir sürü ” **[DGK5].**

“...Olumlu olarak; aslında hayata daha çabuk atılıyorlar, çünkü çocuk hayatın gerçeklerini görebiliyor. Yurttta yetişen çocuklar, evde, ailenin yanındaki gibi değil. Orda kendi ayaklarının üstünde duruyorsun” **[DGK7].**

“...Olumlu yönleri, sadece belli bir kutu içinde kendini yalnız hissetmiyorsun. Ama o kutunun dışına çıktın mı kendini çok yalnız hissediyorsun” **[DGK8].**

“...Olumlu yönleri, dışarıda insanlar açlık, susuzluk falan çekerken orda öyle bir sorun yok. Yani her gün, herkesten fazla et yiyorsun, yemediğin etleri kedilerin, köpeklerin önüne atıyorlar”
[DGK9].

“...Toplumdaki birçok kişiye göre birlikte yaşamayı daha iyi biliyorsun. Örneğin bizim orda etnik kökeni farklı birçok insan vardı. Ve bugün görüyoruz lisede aynı yaş grubundakiler, o Kürt o Türk, Alevi-Sünni diye birbirini ayırıyorlar, hani bu liselere kadar inmişken, örneğin [ben], 18-19 yaşına kadar hiçbir arkadaşına Kürt mü, Türk mü veyahut ta işte Alevi-Sünni sorgusunu yapmadım, hiçbir arkadaşım da bana bunu yapmadı. Bu güzel bir durum, yurttta birlikte problemsiz, güzel yaşıyorsun. Olumlu yanları daha vardır da şimdi aklıma gelmiyor”
[DGK10].

“...Ya en azından hayatı çok iyi öğreniyorsunuz, yani insan figürünü hangi tip insanlarla karşılaşabileceğinizi, farklı insanları kısa sürede tanıyabiliyorsunuz. Mesela hırsız tipi, mesela içki içeni, mesela çok duygusal olan insanları orda kısa sürede tanıma fırsatınız var ama bu dışarıda karşınıza gelse tanıyamayacaksınız. Ancak, onlardan darbe yediğiniz zaman tanıyacaksınız” **[DGK11].**

“...Kurum bakımının olumlu yanı, topluluk içinde yaşıyor, her çeşit insan, kültür tanıyorsun. Doğusundan batısına her insanla beraber,

hayatını, ekmeğini bölüşüyorsun. Spor aktivitesi dedin mi her zaman adam var, tiyatro dedin mi adam var, hani öyle malzemenin bol, insan kaynağının çok olduğu yer. Her şeyin yaşanacağı, yapılacağı bütün aktivitelerin yapılacağı topluluğu olan bir alan” [DGK12].

“...Olumlu yönleri tamamen sokakta kalmıyor olmanız” [DGK13].

“...Sen en azından başıboş kalmıyorsun, orda sana yuva veriyor, yer veriyor, yatak, yemek veriyor. En azından devlet seni sahipleniyor, böyle olumlu bir tarafı var” [DGK14].

“...Olumlu yönleri vardır mutlaka, mesela arkadaş anlamında olumlu yönlerini söyleyebilirim. Mesela şu an benim sosyal arkadaş anlamında, yurttaki farklı yerlerde bir sürü arkadaşım var, hepsiyle de görüşüyorum, sosyal arkadaşlık anlamında olumlu bir yönü var. Yurtta geçirdiğim günlerin hepsi olumsuz değil, mutlaka güzel günlerde var. Bazen, yurttaki geçirdiğim o birliktelik ortamını özliyorum. Tamam, yuvada kötü şeyler yaşamış olsam da yurttaki o güzel günleri özliyorum. Eee, başka, yurt sayesinde memur olduk, devlet memuru, bugün yurttaki olmayan herhangi bir aile çocuğu okusaydı memur olamazdı, onun da bir artısı var” [DGK15].

“...Kalabalık bir toplum içine girdiğimde kesinlikle, zorlanma, bocalama evresi geçirmemişimdir. Onlar hep artıdır. Yurtta kazandıklarım, deneyim gibi oldu” [DGK16].

“...Kurum bakımının bize faydası şudur. Bizim ufak yaşta sokakta kaldığımızı düşünürsek, okula gidemeyecek, yemek yiyemeyecek, bir iş yapamayacaksın, artık önüne ne çıkarsa. Bütün kötülöklere açık bir [şekilde] belirsiz bir hayata sürökleneceksin. Ama yurt bakımı olduğu zaman daha faydalı olacağına inanıyorum” [DGK17].

“...Yurtta kaldığım on dört senede on dört kerede, en az onbeş gün, kampa, denize gitmişimdir. Atatürk Kültür Merkezine kaç kere gittiğimi hatırlamıyorum. Veyahut Sabancı Kültür Merkezine ne kadar gittiğimi hatırlamıyorum, çokluk anlamında diyorum. Eee, benim kızım kaç kere gitti ki. Güzel yanları buydu kurumun” [DGK19].

“...Tabi ki yuvayla yurdun olumlu yönleri var. Özellikle çocuğun aile ortamında kalması için sakıncalı bir durum varsa, orda kalmasından[sa] burada kalması [daha] iyi. Maddi anlamda, eğitim anlamında aslında her türlü imkânın sağlandığı yer. Dershaneler, öğretmenler, devlet aslında bütün imkânları sağlıyor. Aslında kurumların olumlu yanları içinde şunu da sayabiliriz. Hani özellikle şiddet görenlerden bahsediyorum. Ailesi tarafından fiziksel ya da cinsel şiddet görenler, öyle insanlar da vardı. O aile ortamda kalmasındansa böyle bir ortamda kalması daha sağlıklıydı o yüzden olumlu yanı bu” [DGK20].

b. Kurum Bakımının Olumsuz Yönleri

Araştırmada yer alan katılımcılara göre, kurum bakımında olmak başlı başına bir olumsuzluktur. Bununla birlikte, katılımcılar, kurum dışındaki ortamlarda başkalarıyla pek fazla sıcak ilişki kuramadıklarını, dışa dönük olmadıklarını, daha çok içe kapanık olduklarını, böyle davranış göstermelerinde de kurum bakımında kalmış olmanın etkisinin olduğunu öne sürmektedirler. Katılımcılara göre, kurum bakımının bir başka olumsuzluğu da kurum çalışanlarının, kurumda kalan çocuklarla sıcak bir ilişki kurmaması ve çocukların sevgi ortamından yoksun kalmalarıdır.

Ayrıca, katılımcılar kurum bakımında bulunmanın kendilerini mutsuz yaptığını, mutsuzluk sürecinin şu anki yaşamlarında bile devam ettiğini belirtmişlerdir. Kurum bakımında, her şeyin çocukların önüne hazır olarak gelmesi, onları mücadele etme veya kendini geliştirme gibi bir çabanın içine sokmadığı da belirtilmiştir. Bu bağlamda, kurum bakımındaki çocukların büyük bir bölümünde kişisel beceri ve sorumluluk duygusunun gelişmediği ve bu anlamda çocukların sosyalleşemediği ifade edilmiştir. Devletin kendilerine en iyi koşulları sağlamasına rağmen, bir aile sıcaklığının, sevginin ve manevi değerlerin tam olarak alınamayacağı da kurum bakımının olumsuzlukları arasında gösterilmektedir.

Kurum bakımının eksiklikleri açısından, kurum bakımına alınan çocukların kişisel yeteneklerinin keşfedilip o konuda yetiştirilmelerinin sağlanmadığı, bu konuda organizasyon eksikliğinin olduğu dile getirilmektedir. Ayrıca, katılımcılar tarafından gerek çocuk yuvaları ve gerekse yetiştirme yurtlarında görev alan meslek

profesyonelleri dışındaki personelin, çocuklarla ilgili mesleki bilgi ve tecrübeye tam olarak sahip olmadıkları ve çocuklara sadece iş gözüyle bakıldığı ifade edilmiştir. Personellerin sorunları, daha çok şiddet ve güç uygulayarak çözebilecekleri inancını taşıdıkları, meslek profesyonellerinin az olması nedeniyle de çocuklarla birebir ilgilenilmediği, dile getirilmiştir. Çocukların kendi sorunlarıyla yaşaması da öne çıkan olumsuzluklar arasındadır. Çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda kalan çocuklara ön yargıyla yaklaşıldığı, çocukların “yanlış bir yaşantı içinden çıktığı” düşüncesinin oluşması da kurum bakımının olumsuzlukları arasında sayılmaktadır.

Katılımcıların, kurum bakımının olumsuz yönüne ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“...Ya olumsuz yönleri dışa açık olamıyorsunuz, dış hayata pek bağlı olmuyorsunuz. Mesela aile ortamına giremiyorsunuz, ben aile ortamlarında çok zorlandım, ablamlara giderken bile çok zorlanıyordum. Hep böyle içe kapanık büyüyorsunuz. Biraz da sevgiden falan yoksunuz, o tür olumsuzluklar var. Evlilikle ilgili sorduğun [o] soruda en büyük eksiklik sevgi, yani anne baba sevgisi ile büyümediğiniz için, aile ortamında büyümediğiniz için evlilikten çok korkuyorlar. Ben de çok korkuyordum, zamanla aştık. Onun dışında sanmıyorum öyle olumsuzluk” [DGK1].

“... Orda belli başlı şeyleri hayatı öğretmiyorlar, bu yanlış, bu doğru, bu eksik demiyor kimse. Kimse karşısına alıp bir annenin çocuğu ile ilgilendiği gibi ilgilenmiyor. Ne yapıyorsun, yemeğini yiyorsun, dersini çalışıyorsun, etüdüne giriyorsun, TV seyretmeye vaktin olmaz, ondan sonra yatış saatin oluyor. Öyle bir diyaloga falan girmiyorlar ya da yeterli olmuyor öyle söyleyeyim” [DGK2].

“...Olumsuz yani, aslında orda kalmak başlı başına bir olumsuzluk” [DGK3].

“...Ben mesela yurttan kalmamış olsaydım, şu anki halimden çok daha iyi yerlerde çok daha iyi şartlarda yaşardım. Daha doğrusu, yaşardım demeyim de sorumluluk sahibi olurum. Mesela benim yaşlıtlarım var, hepsi köyde, evli, çoluk çocuk sahibi, hepsi inşaatlarda çalışıyor ama hepsi çok mutlu, ben değilim ya, ben mutlu değilim. Bu

herhalde bu yurttta yetişmenin temel sebeplerinden, ben mutlu değilim. Ben bakıyorum, huzurum yok benim yani. Neden mutlu değilim onu da bir türlü çözemiyorum, ama ben mutlu değilim. Yaşıtlarıma bakıyorum, tamam ben yurttta zor şartlarda yetiştim, ama onlar da iyi şartlarda değil ki. Özellikle doğunun köylerinde filan, hep kara lastik giyerlerdi, bilmem ne, inşaatlarda çalıştılar, hiç biri okumadı. Şimdi ben bakıyorum, sosyal anlamda ben onlardan çok daha iyi yerlerdeyim, iş anlamında onlardan daha iyi yerlerdeyim, ama gel gelelim onlar çok mutlu ben değilim. Bir tek ben de değil, yani bütün yurt, bugün memurluk desen herkes uçar, belki de bizim yüz tane arkadaşımız istifa etti. Yani memurluk, memur olmak o kadar önemli değil, biz mutlu değiliz aslında. Oradan geldiğimizden dolayı mıdır nedir mutlu değiliz ya” [DGK4].

“...Olumsuz yönleri, yuva çalışanlarının tutumu. Mesela ben yuvada iki ay mı ne kaldım. Benim yaşım büyüktü, ortaokula geçtiğim için [yurda] geçmiştim. Orda [yuvada] iki ay kaldım, iki aydan sonra ...'ya geldim mesela oradaki annelerin tutumu kötü yani. Mesela, bazı olaylar olmuştu ben yurda yaralı bir şekilde gittim, sıcak suyla banyo yaptıracağım [diye] kadın benim dikişlerimi falan patlattı. Eskiden öyle gaddar insanlar da vardı, şu an bilmiyorum. [Yuva ve yurttta] daha çok anne dedikleri, çocuklarla ilgilenen kadınların tutumları önemli[dir]. Ya belli bir zaman çalıştıktan sonra onlar için artık bir bitkinlik. O çocuklarla bir arada oldukları için onlarla ilgilene, ilgilene belli bir zaman, belli bir seneden sonra çocuklarla uğraşmayı artık ızdırap, azap olarak görüyorlar. O yüzden, onlarda biraz psikolojik bıkkınlıklar oluyor, belli bir zamandan sonra onlar da kendilerini yavaş yavaş kaybediyorlar” [DGK5].

“...Ya olumsuz yönü yemek çeşididir, sürekli aynı yemeklerin çıkmasıdır, sosyal aktivitelerin olmamasıdır. Sadece bayramlarda, yeni yılda kutlamaların olması, bu çok olumsuz etki” [DGK6].

“...Bizim zamanımızda biz bir pantolon alacağın zaman, atıyorum Rodi ya da Vena'dan pantolon alacaksın, kendi harçlığını biriktirip almak zorunda[ydın]. Öyle her istediğin zaman, a bana şu

pantolonu alın dediğin zaman, alınamıyordu. Ama şimdi öyle değil. Çocukları markalı yerlerden giydiriyorlar. Çocukların okulları mesela iki adım ötede, ona bile servisle gidip geliyorlar. Bu da olumsuz etkiliyor çocukları, şu anda çocuklar hiçbir şeyi kendileri yapmıyorlar. Bence bu çocukları olumsuz etkiliyor” [DGK7].

“...Olumsuz tarafı, sevgi diye bir şey alamazsın. Çünkü orda kimse kimsenin öz annesi öz babası değildir. Başta söyledim ekonomik olarak her şeyi alırsın, dört dörtlük alırsın, ama en önemlisi maneviyat adına hiçbir şey alamazsın” [DGK8].

“...Bir yanın hep serseri büyüyor, sonuçta orda sevgi yok, bir şey yok. Orada ki anneler, hocalar, kimse kimsenin başını okşamaz, o yönden eksik büyüyorsun, diğer yönden güçlü büyüyorsun. İşte birbirlerini dengelemeye çalışıyorlar, bir yanın eksik bir yanın fazla. [Aslında] her çocuk ailesinde büyümek ister. Yurtta büyümek isteyen çocuk çok azdır herhalde. Kimse yurtta büyümek istemez. Büyük konuşmak istemem ama [mesela benim] çocuğum olursa ne kadar zor şartlarda olursam olayım kendi çocuğumu yurda, yuvaya vermem. O şartlarda büyümüş görmüş biri olarak, yani şartları çok daha ileri düzeyde iyileşmiş olsa da vermem. Ya sadece [sevgi eksikliği] değil, senin oynayacağın saat belli olmamalı, çıkıp gezeceğin saat belli olmamalı. Orda her şeyin bellidir, bir saat çıkıp oynayabiliyorsun uyuyacağın saat belirli bir dilimin içindedir. Ailede böyle değildir ki, canın oynamak istediği zaman işte ikide üçte, öğleden sonra çıkar oynarsın. Sabah 9’da 10’da çıkıp oynayabilirsin. Orda öyle değildir, belirli bir saat 45 dakika oyun, daha sonra zil çalar herkes içeri [girer]. Böyle bir şey yok, oyunun en iyi yerinde içeri girersin, sadece sevgiyle alakalı değil yani. Askeri sistem, siz askere 15 ay dayanamazsınız ama orda sen yıllarca kalabiliyorsun. Kimse bunun farkında değil yani, [yurt yaşamı] askeri sistemin başka bir şekli belki de” [DGK9].

“...Olumsuz yanları, aileyle ilgili bazı şeyleri alamıyorsun o sıcaklığı falan alamıyorsun, bu da eksiklik yani. Devlet ne kadar iyi

şartlar hazırlarsa hazırlasın, hani ailedeki sıcaklığı alamazsın bu eksiklik” [DGK10].

“...Olumsuz yönü, kişilerin özel yeteneklerine girilmiyor. Ben müzikten hoşlanıyorsam ya da müzikte tecrübem varsa bunlar açığa çıkartılmıyor, o duygular eriyip gidiyor. Yani bunu açığa çıkartıp değerlendirebilseler, [çocuk] topluma çok daha iyi bir insan olarak çıkacak. Mesela çok iyi akordeon çalan insan var, ama bunu geliştiremiyor. Bu konuda yurtlarda organizasyon eksiklikleri, sıkıntıları var” [DGK11].

“...Ya personel yetersizliği çok” [DGK12].

“...Olumsuz yönleri, bir sürü insan, bir sürü ayrı psikoloji, ayrı ruhsal yapıya sahip insanlarla aynı ortamda bulunuyorsunuz, hepsinden ya bir parça alıyorsunuz ya bir parça veriyorsunuz, sorunlarla yaşıyorsunuz. Dediğim gibi bir tane anneniz bir tane babanız yok, çok, sorunlu büyüme çok normal” [DGK13].

“...Niyetim yuva ve yurtları kötülemek değil, aslında çok iyi bir kurum, olması gereken de bir kurum. Ama bizim burada komuştüğümüz sonuçta çalışanlarla ilgili bir problem, yuva ve yurtlarla ilgili değil. Bizim anlattığımız, oranın personeli ile ilgili, oradaki personelden kaynaklanan problemler. Yuva yurtların isminin kötülenmesini sağlayan kişiler onlar zaten, yani daha alt kademedeki insanlar, onlar daha çok şiddete yönelik insanlardı. Tabi, sende sabah akşam o insanlarla birlikte, ondan gördüğün gibi devamlı, lanet olsun yurda, böyle niye falan, hep öyle yaşıyorsun. Mesela, arkadaşlarım evleniyor, çocuk çocuğa kavuşuyor. Sen de içinden mutlaka ah ediyorsun. Ben de bunu yaşayayım en azından kendi yuvamı kurayım diyorsun. Özlemine çektiğin o aileyi kendim kurayım istiyorsun. Bir şekilde kafanda bu var bir şey seni tetikliyor o istekten uzaklaşıyorsun, yine kaderinle, kendi kendinle baş başasın” [DGK14].

“...Olumsuz yönleri, çocuklukta yaşadığım o travma, şiddet, onun beni hala etkilemiş olması, hala yaşamımı etkil[iyor] olması, olumsuz yönleri olarak bunu söyleyebilirim” [DGK15].

“...Olumsuz yönü, şimdi misal, yeri geliyor arkadaşın hırsızlık yapıyor, sen ona uyarsan o tarafa, diğeri kaçıp evine gidiyor ona uyarsan o yöne, hangisini istersen, hangi tarafa meyilliysen, senin içinde varsa mutlaka oluyor yani. Mutlaka kötü yönü de vardır, iyi yönü de, ama ben iyi yönüne bakıp o yöne gittiğim için sorun yaşamadım” **[DGK16]**.

“...Ya olumsuz yönleri, toplumdaki ikili ilişkilerimiz fazla gelişmiyor, toplum içine fazla giremiyorsun. Hani, sanki yurdu toplumun bütünü gibi algılıyorsun, hâlbuki toplum o değil, yurdun o dört duvarının arasında başka toplumlar da var. Toplumdaki diğer sınıfların farkında değilsin. Başka kötü yanları, mesela çocukların sınıfta kendini ifade edememesi, bizim kendimizi ifade edemememiz. O yurdun dezavantajı değildi. Bence, bizlerin yani çocukların kendi dezavantajıdır, kurumlarla ilgili bir sorun yok” **[DGK19]**.

“...Olumsuz yanının en büyüğü eğitim, orda çalışanların çocuk eğitimi konusunda birtakım sıkıntıları olduğunu düşünüyorum. Çocuğa bir iş gözüyle bakıyorlar. Yani bizim burada evraka, bilgisayara bakış açımız nasılsa oradakiler de öyle bakıyor. Bu kurumlar sanki topluma yeterince anlatılamamış. Özellikle oradaki kız çocukları için söylüyorum. Belki de yılların getirmiş olduğu bir yargıdan dolayı böyle bakılıyor; orda kalan her çocuğun sanki yanlış bir yaşantı içinden çıktığı düşünülüyor. Eğitimcilerin bilinçsizliğinden kaynaklı çok yalnız kaldığımız dönemler oluyor. Ergenlik dönemini çok ağır geçirdiğimiz zamanlar oluyor, yanınızda eğitim alan, destekleyen kimse olmadığı için o dönemde boşluğa düşüp yanlış şeyler yapan arkadaşlarımız oldu. Aslında [kurum] sosyalleşmeye hiçbir katkı sağlamıyor, maddi anlamdaki kazancına baktım, maddi anlamda, sosyalleşmek için pek bir şey katmıyor. Siz okula gittiğiniz noktadan itibaren kendinizi soyutladığınız gibi soyutlandığınız aşamaya da geliyorsunuz. Yurtta kalan çocuklar okulda hep bir arada oluyorlar. Oradaki çocuklarla çok iletişim kurma ihtiyacı duymuyorlar. Ben sosyalleşmeye çok büyük katkısı olduğunu sanmıyorum, hatta belki olumsuz yönde yalnızlığa da itiyor.

Aslında şöyle söyleyeyim; yurtların bir dezavantajı da şu: siz o kadar çok farklı insan tanıyorsunuz ki, ama ne yazık ki toplumun hep sıkıntılı döneminin insanlarını tanıyorsunuz. Daha çok toplumun sağlıksız yanını görerek büyüyüyorsunuz, o sağlıksız insanlarla birlikte de sosyalleşmeniz gereken insanların içine giremiyorsunuz, kendinizi onlardan ayırıyorsunuz. Birlikte kaldığınız insanlarla zaman geçirmeye çalışıyorsunuz, [o insanlar] hem anneniz, hem babanız, hem kardeşiniz oluyor. Birlikte yurttan da kaçırıyorsunuz, derste çalışıyorsunuz, her şeyinizi o insanla birlikte paylaşıyorsunuz. O yüzden, yurtların topluma uyma anlamında sosyalleşmeye katkısı yok” [DGK20].

Yukarıdaki ifadelerle göre, kurum bakımında kalan çocukların çok fazla yalnız kaldığı dönemler bulunmaktadır. Bu dönemler aynı zamanda yalnızlık nedeniyle ergenlik evresinin ağır geçtiği dönemlerdir. Bu nedenle çocuklar boşluğa düşüp yanlışlar yapabilmektedir. Bu durum, bu nedenle kurum bakımının olumsuzlukları arasında sayılmıştır. Son olarak kurum bakımındaki olumsuzluklar arasında çocukların “şiddet gören, kaçan, kaçırılan bir grupla” ve toplumun hep sıkıntılı kesiminin insanlarıyla bir arada, toplumun olumsuz yanını görerek yaşaması kurum bakımındaki çocukları ruhsal anlamda olumsuz etkilemektedir.

Kurum bakımındaki çocukların okul döneminde veya okul dışındaki etkinliklerde sıklıkla bir araya gelerek gruplaşmaları, onların toplumun diğer kesimlerinden soyutlanmalarına neden olmaktadır. Bu anlamda kurumların çocukların sosyalleşmelerine katkıda bulunmadığı da kurum bakımının olumsuzlukları arasında ifade edilmektedir.

c. Kurum Bakımına Yönelik Öneriler

Bir sorunun çözülebilmesi için o sorunu yaşayanlarının görüşlerinin alınması sorunun çözümünde önemli katkı sağlar. Kurum bakımındaki sorunları ya da eksiklikleri anlamak için bu araştırmada yer alan ve bir dönem kurum bakımında yaşamış olan katılımcılara, “*Yuva ve yurt yaşamınızı dikkate alarak yuva ve yurtlarda gördüğünüz eksiklikler nelerdir, nasıl giderilir?*” Sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarındaki eksikliklerin giderilmesine ilişkin önerileri tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26: Katılımcıların Kurum Bakımına Yönelik Önerileri

Kurumlardaki Eksikliklerin Giderilmesi İçin								
	Fikrim Yok	Çocuk Evleri Yaygınlaştırılmalı Çocuklar Sosyalleştirilmeli	Çocukların Fikirleri Alınmalı Sevgi ve Şefkat Gösterilmeli	Çocuklara Rehabilitasyon Uygulanmalı	Personel Hizmet İçi Eğitimden Geçirilmeli	Kurumların Fiziki Yapıları Yeniden Düzenlenmeli	N	Yüzde (%)
Kadın	1	1	1	1	1	-	5	25
Erkek	2	2	1	-	7	3	15	75
Toplam	3	3	2	1	8	3	20	100

Katılımcıların % 15’i eksiklikler ve nasıl giderileceği konusunda fikirlerinin olmadığını ifade ederken, % 15’lik bir grup çocukların sosyalleştirilmesini ve çocuk evi uygulamasının yaygınlaştırılmasını istemektedir. Katılımcıların % 10’u ise, kurum bakımında kalan çocuklarla konuşulmasını onların fikirlerinin alınmasını ve onlara sevgi, şefkat gösterilmesini istemiştir. Katılımcıların % 5’i ise, yuva ve yurtlarda kalan çocukların, kurum bakımına alınmasına neden olan olaylar göz önünde tutularak, çocuklara rehabilitasyon uygulanmasını ve ayrıca kurum bakımında kalacak çocuk sayısının en aza indirilmesi için politika üretilmesini istemiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen % 40’lık katılımcı grubu ise, kurum bakımında görevlendirilmiş olan bütün personelin sık sık hizmet içi eğitimden

geçirilmesini ve meslek profesyonellerinin artırılmasını talep etmiştir. Son olarak % 15'lik bir grup ise, yuva ve yurt binalarının fiziki yapılarının yeniden düzenlenmesini, resmi kurum görüntüsünden uzak yapılarda hizmet verilmesini istemiştir. Bununla birlikte, siyasetçilerin kurumlardan elini çekmesini, siyasi amaçlarla sık sık yuva ve yurt idarecileri ve diğer meslek elemanlarının değiştirilmemesi, sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmet politikalarının geliştirilmesinde katkı sağlaması da katılımcıların talepleri arasındadır.

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların, **“Yuva ve yurt yaşamınızı dikkate alarak yuva ve yurtlarda gördüğünüz eksiklikler nelerdir, nasıl giderilir?”** Sorusuna ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir:

“...Valla bilmiyorum ki şimdi buna pek cevap veremeyeceğim”

[DGK1].

“...Hiç bilemiyorum ki, ilgi çok önemli, sevgi çok önemli, çocuklara daha [fazla] ilgiyle yaklaşmaları, çocukları birebir dinlemeleri lazım. Hizmet anlamında eksik bir şey görmüyorum”

[DGK2].

“...Bence, sosyal hizmet uzmanı ne kadar çok olursa o kadar iyi. Çünkü yurttta sosyal hizmet uzmanı olmadığı zamanı hatırlıyorum, biz hep üniversitenin bahçelerine giderdik, ihtiyaçta yok ama gidiyor sırf macera olsun diye hırsızlık yapıyorduk. İşte nedir mandalina bahçesine, üzüm bahçesine dalıyorduk ve bunu macera olsun diye yapıyor[duk]. [Bahçeye] dalıyoruz ya mesela diyelim üzüm alıyoruz, bekçi bizi koşturmayınca rahatsız oluyoruz. Biz de tutuyor bekçiye sapan çekiyorduk, bizi koştursun diye, sonra yakalananla dalga filan geçerdik, birde yakalanan dayak yiyor yani. Sırf o zevki yaşamak için gidip onu yapardık, yoksa üzümü alıp yiyeceğimizden değil. Mesela o ...'nun arka tarafında filan, üzümü getiriyor bu sefer üzüm savaşı yapıyorduk. Yiyeceğimizden değil sırf o macerayı, o anı yaşamak için. Mandalinaları getirir, mandalina savaşı yapardık, sırf hani oraya gidelim, bekçi kimi yakalayacak diye şeye [iddiaya] girerdik” **[DGK4].**

“...Yurtlarda, binaların fiziki yapıları, odaların durumları, bence ilk başta iş ordan başlar, yapılardan başlar. Bence yapılar, insanlara bir

aile sıcaklığı, aile görüntüsü veremiyorsa iş bitmiştir zaten. Ben resmi kurum gibi gözüken binadan hiç hazzetmem, öyle bir binada kalmak istemem. Bir o geliyor, aklıma başka bilmiyorum, ne diyeyim ki” [DGK5].

“...Ya nasıl giderilebilir, hem sivil toplum, hem de devletin diğer kurumları[nın] daha duyarlı olmasıyla, iletişim yoluyla giderilebilir. Yurt çocukları hakkında [topluma] daha çok bilgi verilebilir, yurtların fiziksel koşulları olsun, çocukların eğitimleri olsun, teknolojilerden yararlanmaları [olsun], bunlar daha fazla yapılabilir” [DGK6].

“...Personel eksikliği var tabi ki, onun dışında bir şey yok” [DGK7].

“...Buradaki eksiklikler; mesleki elemanların çoğaltılması, sosyal çalışmacı, öğretmen, psikolog, rehberlik, sosyolog, tüm meslek elemanlarının çoğaltılması sadece bir sosyal çalışmacı değil. Tüm meslek elemanlarının, hizmet içi eğitimden geçmesi gerekiyor” [DGK8].

“...Ya dediğim gibi, parçaları birleştirerek bir kaniya varılabilir. Tekrardan toparlamak gerekirse çocuklara yeterli desteği verecekler, kimse onları görmezlikten gelmeyecek, psikolog, sosyolog elemanlarının sayısı artırılacak, kişilerle tek tek özel görüşmeler yapılacak. Yani oralarda devamlı sürü muamelesi yapılmayacak, hepsini toplayıp da yapılan toplantılarda insanlara çok fazla değer vermiyorlar. Bu toplantılarda kimse onları dinlemiyor. Ama kişileri tek tek karşına alıp konuşursan, hepsinin farklı bir kişi ve görüşte olduğunu ya da farklı bir kişilikte olduğunu görebilirsin. Ama toplu olarak konuştuğun zaman hep boşa gider. İşte ünlüler geliyor, onlar geliyor, bunlar geliyor toplu olarak konuşuyorlar, gerçekten kimseye yararı olmuyor, buradan giriyor oradan çıkıyor. Ama insanları birebir karşına alıp konuştuğunda hepsinin farklı bir iç dünyası olduğunu görebilirler, bence bunu görmeleri gerekiyor” [DGK9].

“...Ya çocuğun ailesinin veya yakınlarının yanında bakılması daha mantıklı, ama hiç kimsesi yoksa,, bence yurt, bu çocuk evlerinden gençlik evlerinden daha mantıklı gibime geliyor” [DGK10].

“...İdarecilerin sık sık değişmesi çocukları negatif etkiliyor, ister istemez çocuklara zarar veriyor. Siyasetin yuva ve yurtlardan elini çekmesi, siyaset üstü bir uygulamanın olması gerekir, böyle yerlerde siyasetin bulunmaması gerekir. Çünkü burada çocukların hayatı önemli” [DGK12].

“...Ya özellikle bütçe biraz fazla ayrılmalı, bu ev işleri iyi oldu. Belki bu çocuk evleri yaygınlaştırılmalı, personel fazlalaştırılmalı, ben onu düşünüyorum. Şimdi aklıma geldi, yetiştirme yurtlarında eksiklik olarak şunu söyleyebilirim: Şöyle bir şey var; mesela çocuk yuvadan yurda geliyor, yurttan da öyle çocuklar var ki işte içinde akıllısı, uslusunu, yaramazı, ruhsal sorunları olanlar var, dışarı kaçmış belli bir yerde belli bir vakit geçirmiş, gelmiş olanları var, bunların hepsi aynı çatı altında yaşıyor. Çocuk 12 yaşına basınca yuvadan yurda geliyor, körpecik dünyadan haberi yok, belki ilkokulda dersleri çok iyi, çok başarılı ama o yurda gelince onların içinde hepsinden biraz etkilenerek bambaşka bir insan haline gelebiliyor. O açıdan elemeliler, sınıflara ayırmalılar psikolojilerine göre yaşamışlıklarına göre ayırmalılar diye düşünüyorum. Bir de ben SHÇEK’te şunu gördüm. Yurttan ayrılan... başka kurumlarda işe giren çocuklar, yani bizim ... SHÇEK’te yaşadığımız sorunları yaşamıyorlardır diye düşünüyorum. Çünkü SHÇEK, SHÇEK’ten ayrılan çocukları direk kendisine hizmetli, memur olarak addetmiş ne gelişmelerine ne yaşam koşullarının iyileşmesine izin veriyor. Çünkü az önce söylemiştim, bize karşı çok soğukkanlılar, bağışıklık kazanmışlar, bize karşı hiçbir şey hissetmiyorlar, [bizden] daha çok nefret ediyorlar. SHÇEK’te ben bunu gördüm. Bir milli eğitimde veya başka bir kurumda, yazık çocuk zaten bu kadar sıkıntı çekmiş, ... yapsın, etsin diyebiliyorlar ama SHÇEK bunu söylemiyor, bunu diyemiyor, demiyor. Onlar daha çok intikam duygusuyla çalışıyorlar, gelişmemize müsaade edilmiyor. SHÇEK’te yurttan ayrılan çocuklarla idare arasında çok fazla sorun yaşıyor, SHÇEK’in yurttan ayrılan çocukları işe alması doğru değil, farklı kurumlarda işe yerleştirmesi gerekiyor. Çünkü SHÇEK’te ona, hala yurttan ayrılan çocuk muamelesi yapılıyor” [DGK13].

“...Ya, hem yuvada hem yurtta, bakıcı anne dediğimiz insanların, çok cahil bilinçsiz kadınlardan oluştuğunu söyleyebilirim. Yuvalara ve yurtlara en büyük zarar verenlerin o kadınlar olduğunu söyleyebilirim. Ben yuvalarda ve yurtlarda daha iyi eğitilmiş, hizmet içi eğitimden geçmiş kişiler olmasını yeğlerdim” [DGK15].

“...Yuva ve yurtlarda şu andaki dönemi bilmiyorum, ama bizim zamanımızda çocuk sayısı çok, onlarla ilgilenen azdı. Çocuklarla ilgilenen, bakan sorumlu olan insan sayısı biraz daha fazla olabilir. Ne bileyim bakım için on kişiye bir anne olabilir” [DGK16].

“...Yuva ve yurtta çalışanlar, kendisini orada sadece bir çalışan orayı da bir işyeri olarak görüyorlar, olaya psikolojik olarak, yardım destek açısından hiçbiri bakmıyor. Tabi ki bu nasıl sağlanır bunu ben de bilmiyorum, ama orda çok güzel ortamlar yaratılabilir diye düşünüyorum” [DGK17].

“...En büyük eksiklik, yurttan çıkma devresinde çocukları hayata hazırlamamak en büyük eksiklik o. Daha sonraki eksiklik, kurum esnasındayken çocukların toplumla bütünleşmesini sağlayamıyorlar” [DGK19].

“...Oraya eğitimci seçilenlerin kesinlikle ikinci bir eğitimden geçmesi gerekiyor. Fiziksel ortamlarını daha sağlıklı hale getirmeleri gerekiyor. Bir de bir ailede normal bir çocuk nasıl yaşıyorsa, [çocuk öyle yaşamalı]. Bizim, yurtta TV saatlerimiz, etüt saatlerimiz vardı, ama hastalansanız bile etüt saatine girmek zorundasınız. Toleransın hiç olmadığı bazı dönemler vardı. Gene söylüyorum, eksikliklerin en temelinde çalışan [var], orda çalışan çok önemli. Çünkü siz orada devlet olarak çalışanı görüyorsunuz, anne, baba olarak onu görüyorsunuz. Bakımını, banyosunu yaptıran hizmetçi kadrosundaki kadınından, müdürüne kadar herkesin eğitilmesi gerekiyor. Çünkü çocuğa o kadar uzak insanlar var ki, ya da evindeki çocukla sizi aynı [kefeye] koyuyor. Kendi çocuğuna bakış açısı farklı, ama sizi bir çocuk olarak algılamıyor, öyle bir ortamda yetişiyorsunuz. Aslında değersiz olduğunu hissederek yetişiyorsun, temeldeki nokta da o. Tabi ben o tip [çocuk yuvası ve

yetiştirme yurdu gibi] kurumların olmasından yana değilim. Ben sosyal hizmetler gibi bir kurumun olmasından yana da değilim ama var ve bu toplumun çok az bir kesimi de olsa bir kesime hizmet veriyor. Yani mümkün olduğunca çocuk ailenin yanında yetişmeli, yani ne olursa olsun. [Sosyal hizmetler gibi bir kurumun olmamasını] tabi ki yuva ve yurt anlamında, söylüyorum. Sosyal hizmetlerin kendi hayatıma, bu ülkeye kattığı çok şey var. Bu yüzden bakıcı aile, koruyucu aile, evlatlık bunlar da değişik yöntemler ama bir çocuğun bir sürü çocukla aynı ortamda, onu seven birilerinin olmadığı bir ortamda yetişmesinin doğru olmadığını düşünüyorum” [DGK20].

d. Kurum Bakımı Sonrası Karşılaşılan Zorluklar

Kurum bakımında bulunan çocuklar kurum bakımından ilişkileri kesilip yetiştirme yurtlarından ayrıldıklarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Kurum bakımından ayrılanların yaşadığı zorlukları anlamak için araştırmaya dâhil olan katılımcılara “*kurum bakımından ayrıldığınızda sizi zor durumda bırakan en önemli olay nedir?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların kurum bakımından ayrıldıktan sonra karşılaştıkları sorunlara ilişkin gruplandırma tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27: Kurum Bakımından Ayrıldıktan Sonra Karşılaşılan Zorluklar

Kurum Bakımı Sonrasında Karşılaşılan Zorluklar										
	Kalacak Yer Sıkıntısı	Zorluk Yaşamadım	Arkadaşlarımdan Ayrılmak	İşsiz Kalmak	Kurumdan Ayrılmak	Yetiştirme Yurdunun Kapatılması	Üniversite Sınavını Tekrar Denememek	Korunma Kararlarının Habersiz Kaldırılması	N	Yüzde (%)
Kadın	-	1	1	1	1	-	1	-	5	25
Erkek	7	2	3	1	-	1	-	1	15	75
Toplam	7	3	4	2	1	1	1	1	20	100

Araştırmada yer alan katılımcıların % 35'i, yetiştirme yurdundan ayrıldıktan sonra kalacak veya gidecek yerlerinin olmadığını söylemiştir. Akrabası olanlar bile akrabalarının yanına gidemeyip sokakta kaldıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların % 15'i ise, kurum bakımından ayrıldıktan sonra herhangi bir olumsuzluk yaşamadığını belirtirken, % 20'lik başka bir grup ise, kendileri için en önemli olay olarak, kurum bakımında bulunan arkadaşlarından ayrılmayı göstermiştir. Katılımcıların % 10'u işsiz kalmayı, % 5'i kurumdan ayrılmayı, % 5'i kaldıkları yetiştirme yurdunun kapatılmasını söylerken, katılımcılardan % 5'i ise, kurumdan ayrılma sürecinde üniversite sınavını tekrar denememesi nedeniyle istemediği bir bölümde okumak zorunda kalmasını, kendisini zor durumda bırakan en önemli olay olarak görmektedir.

Katılımcıların % 5'lik bir bölümü ise, kurum bakımından ayrılış sürecinde, yetiştirme yurdundan ayrılmaya hazırlanmadan ve kendisine haber verilmeden korunma kararının kaldırılarak yetiştirme yurduyla ilişkisinin kesilmesini kendisini zor durumda bırakan olay olarak görmektedir. Katılımcılar bütün bu nedenlerle kurum bakımından ayrıldıktan sonra, yuva ve yurt yaşamı dışındaki yaşama uyum sağlayamadıklarını ve duygusal yalnızlık yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmada yer alan bazı katılımcıların, "***Kurum bakımından ayrıldığınızda sizi zor durumda bırakan en önemli olay nedir?***" Sorusuna ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir:

"...Sokakta kalmam, bir buçuk sene, hiç ev yüzü görmeden sokakta yattım kalktım. Bizi, yurttan Sabuncubeli'nde bir restoranda yatılı [olarak] çalışmaya gönderdiler, biz gittik, arkamızdan korunma kararımız kaldırılmış. Hiç haberimiz yok, izne döndüğümde "yurtta kalamazsın, korunma kararın kalktı" dedi. Biz de biraz daha çalışıp kaçtık, beş arkadaş 1,5 sene sokaklarda yattık kalktık, 1,5 sene. Pek hoş durum değildi ama işte ondan da bir şeyler çıkardık, en azından biraz hayata tutunduk. O zorlukları geçirdik ettik, şimdi kimse [sokakta] kalmasın, etmesin diye, biz bir oda bir salon evde beş arkadaş kalıyoruz. Sonuçta onlar da bizim yaşadığımızı yaşamassın diye, yanımıza almak zorunda kaldık, işte beraber yaşıyoruz" [DGK1].

“...Oradan [yurttan] ayrılmak, ya da ayrılamamam, bağıllık, çünkü ben orada çok fazla kalmışım, bir aile görmemişim, bir şey görmemişim, hayatım tamamen orası [olmuş]” [DGK3].

“...Ağabeyimle kalıyordum, onunla kavga ettim, bir daha ağabeyimin yanına gitmedim, birden bire kalacak yer problemim çıktı ve öyle bir yerde kaldım ki üç ay, dört ay; hani beni kesseler kimsenin haberi yok, o türlü insanlarla kalıyorum. Ya hepsi şarapçı, hepsinin kafası milyon, hap çeken var, esrar içiyorlardı, ben sigara içen adam değilim, öyle bir ortamda kalmak zorunda kaldım. Mesela, o zaman çok zorlanmıştım. Kavga ettiğim çok oldu, beni şeyle koşturdu, bu pala diyorlar, Diyarbakırlıların kullandığı döner bıçağı gibi bir şey, kafaları bi milyon olmuş, bir kapıştım, onu [palayı] aldı beni koşturdu, beni öldürebilirlerdi de yani” [DGK4].

“...Benim için o kadar zor bir şey olmadı. Çünkü ben yurttan ayrıldığımda memurdum, maaş almaya başlamıştım, hemen bir ev tuttum, benim için daha iyi oldu, bir olumsuzluk olmadı” [DGK5].

“...Valla, ona nasıl bir cevap vereyim şimdi. Ya en kötüsü ne olurdu, evet devlet yıllardır bize bakıyor, işsizlik sorunu” [DGK6].

“...Arkadaşlarıma özlem tabii ki. Arkadaşlarımı ben ailem gibi görüyordum. Biz hastalandığımız zaman arkadaşlarımız gelir bizim alnımıza [dereceyi] koyarlardı, yurttan çıktuktan sonra ben bayağı özledim yurdu. Hatta ben [yurttayken], yurt yansa gene bahçesinde otururuz diyordum. Bir kere biz yurttayken öyle küçük bir yangın çıkmıştı, zihinsel engelli bir arkadaşımız dolabımızı yakmıştı, direk düşündüğümüz o oldu. Yurt yanarsa ne yapacağız, yurdun bahçesinde kalırız diyorduk, ya ne olacak” [DGK7].

“...Yetiştirme Yurdu'nun kapanması, devlet o yurda sahip olabilirdi, devlet kendi elemanlarını kurtardı, olan çocuklara oldu. Bir soruşturma bile açılmadı. Orda çalışanlar için de [soruşturma] açabilirdi, çocukların hepsi o yaşta savcının karşısına çıktı mahkemelere çıktılar, ama hiçbir çalışan çıkmadı, çocuklar suçlu gösterildi. O çocuklar kendi öğrencilerimdi, ortaokula, orta üçe kadar sürekli takdirle

geçen bir çocuk, bir yıl içinde ne oluyor da o hale geliyor. Bir yıl içinde ne değişti. Bir yıl içinde o yurttan ne oldu, bunun hesabını kimse sormadı. Ama orda, sağdan soldan bir şeyler topladılar, basın önüne koydular, çocukları aldı götürdüler içeriye, çocuklar bunlara şunu yaptı, şunlara şunu yaptı. ... sonuçta orası çocukların evi gibiydi. Senin evine 200, 300 tane polis geliyor ve sanki terör yuvası basılıyormuş gibi. Nasıl kaldıracaksın bunu, bu olay bayağı üzerimde kaldı, o psikoloji üzerimde kaldı. Çünkü o yurdun tüm odalarında yatmışım” [DGK8].

Katılımcıların yukarıda ifade ettiklerine göre; küçük yaşta kurum bakımına alınanlar ile yaşları daha büyük olarak kurum bakımına alınan katılımcılar arasında kurumdan ayrılışın zorlukları farklıdır. Küçük yaşta kurum bakımına alınanlar uzun yıllar aynı yurttan kalmalarından dolayı o kuruluşun dışında bir hayat düşünemediklerini ve her şeyleriyle kaldıkları kuruluşa duygusal bağlılık geliştirdiklerini ifade etmektedirler. Kurum bakımından ayrılmak bu anlamda onların daha kimsesiz kalmalarına terk edilmiş duygusu yaşamalarına neden olmuştur. Ayrıca, katılımcılara göre kaldıkları kuruluşların kapatılması evlerinin ve geçmişlerinin yok edilmesi anlamına gelmektedir.

“...Ya orda toplu bir ortamda büyüyörsünüz, dışarıya, tek veya işte birkaç kişilik gruplar halinde çıkıyorsunuz, o zorluyor bir kere insanı. Orada, devamlı bir arada olduğunuz insanlarla çeşitli faaliyetlerde bulunuyorduk, dağcılığa gidiyorduk, spor yapıyorduk, futbol oynuyorduk, bunların hepsi bir anda yok oluyor, bir iki kişi ile kalıyorsunuz. Bu da sizi yalnızlığa itiyor yani o kişilerle ne kadar anlaşabilerseniz anlaşın, gene de yalnızlığa itiyor. Kendinizi yalnız hissediyorsunuz, yalnızlık derdi oluyor. Onun dışında konuşup dertleşebileceğin birilerini arıyorsun. Orda sosyal hizmet uzmanları oluyordu okuldan geldiğinde en azından gidiyordun onlarla konuşabiliyordun, bir sıkıntın olduğunda anlatabiliyordun, ama dışarıya çıktığında onları da kaybedebiliyordun. Onların eksikliği oluyordu” [DGK9].

“...Ben kurumdan ayrıldığımda hani herhangi bir işim yoktu. Babamın yanı da benim için problemdi, ailem ...'deydi, zaten 11 yıl sonra, oraya dönmek gibi bir niyetim de yoktu. Sonuç olarak, ailemle görüşüyorum ama bazı şeyler kopmuştu, hani kültür, artık her şeyim değişmişti, orda farklı biri olmuşum, yani daha farklıydım, oraya dönmeyi de hiç düşünmedim, barınma sorunun olmuştu” [DGK10].

“...Arkadaşlarımdan ayrılmak o kadar” [DGK12].

“...Ayrılırken zor gelmedi. Benim tek pişmanlığım orda üniversite sınavını tekrar deneyebilirdim. Ama orda kurum öğretmeni, bana, “iki yıllık kazanmışsın, denemelisin yabana atma” falan gibi bir yönlendirme yaptı. Ben de [sınavı] tekrar denemeyip, o okula kaydolunca o şekilde okudum, benim pişmanlığım sadece odur” [DGK13].

“...Gidecek yerimin olmaması. Ya ben intihar ettim, etmeyi bile düşündüm o zaman yani. Ben intihar ettim [ordan ayrıldıktan sonra] yani yurttan çıktığım zaman, mesela o zaman misafir listesinde ismimi gördüğüm zaman, ben şimdi ne yapacağım, nereye gideceğim [diye] düşündüm. Yani annene, babana gidemiyorsun, bilmiyorsun nerde olduğunu. Gitsen seni kabul edecekler mi, etseler burada bırakmazlardı. Kafandan bir sürü şeyler geçiyor. Dışarıda kalacaksın, nerde kalacaksın, ne yiyip ne içeceksin, hırsızlık yapsan olmaz, bilmiyorsun nasıl yapılacağını. Öyle bir şeyler, yani çok sıkıntılı süreçti, ben o durumu hiç unutmam hayatımda. Ben, ağlayan bir insan değilim, okey oynarken milletin içinde oturup, hüüngür hüüngür ağladığımı bilirim, surf bunlar yüzünden” [DGK14].

“...Ne yapacağım, hayat bizi nereye götürecektir, süreç nasıl gelişecek bunların korkusu vardı, arkadaşlarımı bir daha göremeyeceğim korkusu vardı” [DGK15].

“...Ya o dönemimizde, bir yandan çalışmamız gerekti, bir yandan benim okulum devam ediyordu. Her ne kadar yurt eşya yardımı falan yapmış olsa da yine açıkta kalıyorduk. O hayata alışık değilsin ki, sonuçta her şey yurttandı, yemen içmen, çamaşırın bakımın yurttaydı. O zaman bayağı zorlanmıştım, sudan çıkmış balık gibi. Bir de yanımda

arkadaşlarımın oluşu da önemliydi, sonuçta bir başıma çıkmış olsam, yalnız kalırdım” [DGK16].

“...Adaptasyon sorunu çekiyorduk, Çünkü tek başına veya iki üç arkadaş birleşip ev tutuyorduk. Dışarıyla hemen kaynaşamıyorsun, illaki kaynaşma oluyor [ama] bize yeterli gelmiyor. Hatta [ben] bilerek [yurda] en uzak yerden ev tuttum, bazı şeylerden sıyrılmak için bilerek uzak yere taşındım ve tek başına oturdum. Çünkü yurt çekiyor ve hep aynı çevrenin içinde dönüp duruyoruz, yani dışa açılmıyoruz, o da sıkıntı yaratıyor” [DGK18].

“...Orda sürekli kalacağımızı düşünürken, direk işin bittiğini söylemeleri, benim bayağı zoruma gitmişti. Okulum bitti, galiba çalışıyordum, çok kısa bir süre bir aylık falan çalışmam vardı, zaten sigortasız migortasız. Bir gün yurda geldim, “artık yurttan ayrıldın” dediler, direk söylenen kelime bu. Bir hazırlık dönemi falan yoktu, “bitti” dediler “yarın eşyalarını al dolabını boşalt gidiyorsun”, ama nereye gidiyorsun belli değil, nereye gidersen git. Ne yapacağım, yabani bir hayvan düşün, nasıl yabani hayvan aç kalınca bir yerlere saldırır, biz de barınma anlamında bir yerlere saldırdık. Ha o zamanın şartları otobüste kaldık, bir yerlerde kaldık, dışarıda kaldık. Bu durum, 6-7 ay, 6 ay olmasa bile 5-6 ay sürdü” [DGK19].

“...Yurttan ayrıldığım zaman demeyeyim de, şartlarımın çok olumsuz olduğu bir dönemde üniversite sınavlarına hazırlanmışım. Çok zor şartlarda üniversite sınavına girmiştim, benim için en büyük talihsizlik o dur. Ama yurttan çıktıktan sonraki süreçte ben hiç sıkıntı çekmedim, çünkü direk ailemin yanına geldim. Ailemin yanına geldiğimde üstüne üstlük, iki yıl işsiz de kaldım, ama öyle yalnızlık duygusunu hiç yaşamadım. Çünkü bana bakan annem kardeşlerim vardı, o sıkıntıyı yaşamadım” [DGK20].

Yukarıdaki değerlendirmelere ek olarak birçok katılımcı kurumdan ayrıldığında gidecek ve kalacak yerlerinin olmadığını, duygusal boşluk, adaptasyon sorunu ve yalnızlık yaşadıklarını belirtmiştir. Ayrıca, işsizlik ve kendilerinde sürekli yurtda kalacakları algısının yerleşmesi ve yurtdun dışında bir yaşam düşünmemeleri,

arkadaşlarından ayrılmak ve onları bir daha görememe düşüncesi, katılımcıları kurum bakımından ayrılış sürecinde zor durumda bırakan en önemli olay olarak görülmektedir.

e. Yuva ve Yurt Haberleriyle İlgili Düşünceler

Zaman zaman görsel ve işitsel yayın organlarında çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda bakım ve korunmaya alınmış çocuklarla ilgili haberler yayımlanmaktadır. Ancak, günlerce süren bu haberler⁷⁷⁶ çoğunlukla yuva ve yurt çocuklarına uygulanan şiddet, cinsel istismar gibi olumsuz haberlerdir. Yaşamlarının belirli bir dönemini yuva ve yurtlarda geçirmiş katılımcılara bu haberlerin kendilerinde ne gibi bir ilgi uyandırdığını haberler hakkında ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla **“Medyada, yuva ve yurtlarla ilgili yer alan haberler hakkında ne düşünüyorsun?”** Sorusu sorulmuştur. Araştırmada yer alan katılımcıların, yuva ve yurtlarla ilgili olarak medyada yer alan haberler hakkındaki düşüncelerinin sınıflandırılmış şekli tablo 28’deki gibidir.

Tablo 28: Katılımcıların Yuva ve Yurt Haberlerine İlişkin Düşünceleri

Yuva Ve Yurt Haberleri Hakkındaki Görüşler								
	Üzüntü Duyuyorum	Önemsemiyorum	Haberler Doğru, Basına Yansımamalı	Şiddetin Kaynağı İş Yoğunluğu	Kendisine Yapılmış Algısı Sonucu Öfkeye Kapılma	Haberler Yanlı Ve Abartılı	N	Yüzde (%)
Kadın	4	-	-	-	-	1	5	25
Erkek	5	2	4	1	1	2	15	75
Toplam	9	2	4	1	1	3	20	100

⁷⁷⁶Devlet Korumasındaki Çocuklara Yuvada Şiddet Bitmiyor, <http://www.milliyet.com.tr/2007/02/05/son/sontur27.asp>, (20.02.2012)., Yetiştirme Yurdunda Dayak İddiası, <http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/10/26/yetistirme.yurdunda.dayak.iddiasi/594355.0/index.html>, (20.02.2012).

Araştırmaya dâhil olan kişilerin % 45’i yuva ve yurtlarla çıkan haberler hakkına üzüntü duyduklarını, % 10’u haberleri önemsemediğini ve haberler hakkında yorum yapmayacağını söylemiştir. Katılımcıların % 20’si ise, haberlerin doğru olduğunu ancak bu haberlerin basına yansımaması gerektiğini ifade etmiştir. Görüşmeye katılanların % 5’i ise, yuva ve yurtlarda çıkan ve özellikle dayak ve çocuklara uygulanan şiddet türü haberlerin kaynağı olarak çalışanların iş yoğunluğu ile ve özel şirket çalışanlarının neden olduğunu göstermiştir. Görüşmeye katılan diğer % 5’lik bir katılımcı grubu ise, yuva ve yurtlarda yaşanan kötü muamele ve şiddet haberlerinin, kendisine yapılmış bir davranış algısı yarattığını ifade etmiş ve bu haberler sonucunda öfkeye kapıldığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan % 15’lik katılımcı grubu ise, haberlerin yanlı ve abartılı olduğunu, medyada yer alan bu haberlerin genele yayılamayacağını ve bu tür olayların ve haberlerin ortaya çıkmasını engelleyecek kurum içi denetlemenin yetersiz olduğunu söylemiştir.

Bu araştırmada yer alan katılımcılar, kendilerine sorulan **“Medyada, yuva ve yurtlarla ilgili yer alan haberler hakkında ne düşünüyorsunuz?”** Sorusuyla ilgili şu görüşleri ifade etmişlerdir:

“...Çıkan haberler ya şiddet ya cinsellik olduğu için tabii hoş karşılamıyoruz, gücümüze, zorumuza gidiyor. Bence gerçeklik payı muhakkak vardır, ateş olmayan yerden duman çıkmaz derler. [Abartılı olup olmadığı konusunda] bir şey diyemem, bizim dönemimizde de bizim [bir] üstümüz, ortaokula giden ağabeylerimizde yaşadıkları bunları. Bizim zamanımızda herhangi bir abartı yok, olmuş bir olay basına yansıyor falan” [DGK1].

“...Valla çok üzüliyorum, bizim orda yaşanmadığı için de bilemiyorum. Korunmasız olduklarından, hani ufak yaştaki çocuklarda olabilir, hani ne bileyim. Tabii ufak yaştaki çocuk ne yapabilir ki, banyoya sokup, kafasına banyo tasını yapıştırıyorsa, çocuk ses çıkaramaz” [DGK2].

“...Haberlerden etkileniyoruz tabii. Sizin yurttan kaldığınızı bilen insanlar da hemen böyle oluyor mu diye soruyorlardı, soruyorlar. Eğer oluyorsa oluyor diyorsunuz, olmuyorsa olmuyor diyorsunuz. Ama

genelde hep oluyor cevabını veriyorsunuz. Aslında o tarz olaylar, ev hayatında da, aile içinde yaşayan insanlarda da çok fazla” [DGK3].

“...Ya şimdi mesela o Malatya’daki çocuk yuvasıyla ilgili haberler filan doğru, bu tür haberler çıktığında, aslında her yurtlu kendini çok rahatsız hissediyor. Çünkü o zaman sende gündeme geliyorsun, işyerinde gündeme geliyorsun bir sürü sorular soruyorlar onunla ilgili. Ya tamam orda çok büyük haksızlık yapılmış doğrudur, o haberler çıksın, ama mesela bir tecavüz olayı bilmem ne oluyor o zaman ben işyerine gitmek istemiyorum. Çünkü zaman çok sıkıntılı geçiyor, gündem hep o oluyor, dolayısıyla sen de o kurumdan çıktığın için seni tanıyan herkes, sana artık onunla ilgili sorular soruyor, acır gözle bakıyorlar bilmem ne. Yani o tür haberlerin çıkmasını, gündeme gelmesini hiç istemiyorsun” [DGK4].

“... Fazla önemsemiyorum, şöyle önemsemiyorum, benim yurdumla ilgili bir haber olmadığı için önemsemiyorum. Ben, her yurttta her yuvada da öyle olaylar oluyormuş gözüyle bakmıyorum. [Ajite haberler değil], gerçekte öyle ama herkesin başına gelen bir durum değil, ben tek tük olarak görüyorum, yani bu haberler doğru ama genele yayılamaz, bütün yurtları kapsamaz, ben yerel bir olay gözüyle bakıyorum” [DGK5].

“...Basın yoluyla çıkıyor izliyoruz, İşte cinsel taciz olabilir, başka bir olay olur, ben şuna inanırım, eğer devlet bir kişiyi koruma altına almışsa, oradaki bütün personel[in], çocuklara kendi öz evladı gibi yaklaşması lazım. Bizim bir arkadaşımızın işkenceye tabi tutulmasını, cinsel tacize uğramasını ben bize yapılmış [bir] davranış olarak görürüm, şahsi düşüncem” [DGK6].

Yuva ve yurt haberleriyle ilgili görüş bildiren katılımcılar haberlerden üzüntü duyduklarını, morallerinin bozulduğunu belirterek, medyada çıkan bu haberler sonrası iş yerlerinde kendilerinin gündeme gelmelerinden şikâyetçidirler. Kurum bakımında kaldıklarının işyerlerindeki arkadaşları tarafından bilinmesi, katılımcıları konuyla ilgili sorulara muhatap

bırakmaktadır. Bu yüzden katılımcılar, medyada çıkan olumsuz haberler sonrası işe gitmek istememektedir.

“...Dayak haberleri doğrudur diyeceğim. ...’de küçükken ben de dayak yemiştim ama şimdi dayak olayı kalktı. Ama ...’da dayak hiç yoktu o kadar personelin tepesine de çıktık, azdık, onları mahvettik de ama bize karşı hiç ellerini kaldırmadılar. İlden ile ya da oranın müdüründen, personelden kaynaklanan bir davranış diye düşünüyorum. ...’da çok dayak yedik. Bu haberlerin bir kısmı abartılı ama gerçek olanlar da var” [DGK7].

“...Gerçekler hiç bir zaman yazılmıyor, dayak olayları, taciz olaylarını ne kadar örtbas etsen de bunlar yapılır. Kimse de kolay, kolay inkâr edemez, ama artık 10 yıldır net bir şey yok diyeyim. Sadece bir Barbaros⁷⁷⁷ olayları oldu o da siyasi olduğu için birçok şey yazıldı çizildi. Bornova⁷⁷⁸, orda sadece 2-3 gün sürdü haberler. Haberler abartılı, işine geldi mi çok abartılıyor, ama işine gelmedimi hiç basına yansıtmıyor” [DGK8].

“...Ben kurumlarda yeterli denetim yapılmadığını düşünüyorum, devlet tarafından yeterli destek verilmiyor, buralara yeteri kadar gidilmiyor, yani neler olup bittiğini görmüyorlar. [Kurumlar yeterince] denetlenmiyor, akşam saat 5 olduktan sonra müdür, müdür yardımcıları, idare tamamen gider. Mesela yuvada annelik denilen sistem vardır, akşam oranın kraliçesi odur, [annedir]. Dediğim dedik, kestiğim kestik, çocuklara söverler, çocukları döverler her türlü pisliği yaparlar ama bunu kimse görmez, bilmez, duymaz, ya da kulaklarını tıkıyorlar. Aslında duyamayacak görmeyecek gibi olaylar değil. Ama yeteri kadar denetlemeye gelen yok yani” [DGK9].

“...Ya genelde olumsuz haberler çıkıyor, insan üzülüyor tabi, [çocuklar] dayak yiyorlar, bebeği bile dövüyorlar. Belki önceden de oluyordu ama önceden bu teknoloji yoktu, görüntüler yayımlanmıyordu, şimdi yayınlanıyor. Bir de şeye çok sinir oluyorum, ya işte bir tane kaymakam atanırdı işte ...’ya, kaymakam ve eşi gelir, yanında da bir

⁷⁷⁷ İzmir Urla Barbaros Çocuk Köyünün kapatılmasına vurgu yapılmaktadır.

⁷⁷⁸ İzmir Bornova Erkek Yetiştirme Yurduunun kapatılmasına vurgu yapılmaktadır.

sürü kadın gelir, bize hediyeler mediyeler verirdi. O zamanlar bizi kandırıyorlarmış, ben gerçekten samimi olarak geldiklerini düşünüyordum. Şimdi, onlarda haber değeri taşıyor, ama diyorum ki yapıyorsan içten yap yani, alıyor gösteriyor falan, bayağı gösteriye gidiyorlar. Yani ona da çok canım sıkılıyor, gazetelerde, televizyonlarda o haberleri gördüğümde de canım sıkılıyor” [DGK10].

“...Vallaha ilk önce bakıyorum bu haber doğru mu yanlış mı? Doğruluk payını pek [değerlendiremiyorum]. Çünkü derinlemesine girmeden yüzeysel bir haber yapıyor ve bu haber yapılırken o kişilerin hayatlarıyla oynandığını fark ediyorum. Bu haberlerin çok fazla basına yansımaması lazım” [DGK11].

“...Bilemiyorum ki, olabilir diye düşünüyorum, Ben de şöyle bir kanı da geliştirdim, bunun doğru olduğunu da düşünüyorum. Eskiden kurum bakımı daha çok yoksulluktan kaynaklanan bir ihtiyaçtı. Ama daha sonra bu kuruluşlar çoğunlukla fiziksel, cinsel istismara uğramış çocuklarla dolmaya başladı, artık çocuk kendisi de kurumu istismar ediyor. Mesela babasından bir tokat yiyor, hemen karakola gidiyor diyor ki babam bana şöyle yapıyor. Çünkü çocuklar çabuk geliştikleri için o ergen onu biliyor. Diyor ki yurttan çok güzel bir hayat var, yurttan ayrılınca devlet işe yerleştiriyor, babasına böyle ithamda bulunup kendini yurda yerleştiriyor. Dediğim gibi bizim zamanımızla bu zaman arasında çok büyük bir fark var. Şimdi onların yaşanması doğal, doğal dediğim olağan, yani yaşanıyor diye tahmin ediyorum. Birde şöyle bir durum var, bu olaylar büyük metropollerde daha çok göz önüne geliyor, belki küçük yerlerde de var ama onlar çok haber olmuyor. Oralarda da olabilir diye düşünüyorum, çünkü denetlenmesi daha az” [DGK13].

Medyada yer alan yuva ve yurt haberlerinin birçoğunun doğru olduğunu ifade eden bazı katılımcılar kurum bakımının zaman zaman, çocuklar tarafından da istismar edildiğini söylemektedirler. Bu bağlamda, korunmaya muhtaç çocuklara sunulan işe yerleştirme hizmetinden yararlanmak için bazı çocuklar, ailelerinin yönlendirmesiyle, ailesi tarafından şiddet gördüğünü söyleyerek kendisini kurum bakımına aldırılmaktadır. Ayrıca, katılımcılara göre; şiddetin sadece metropollerde

değil, diğler illerdeki kuruluşlarda da olduğunu ancak bunların çok fazla gündeme gelmediğı ifade edilmektedir.

“...[haberlerin] çoğı doğru, öyle birkaç kere ben de denk geldim. İşte, orda yaşayan, kalan çocuklara, uygulanan cinsel istismar olsun, şiddet olsun onlar doğru yani. Bizim bildiğimiz şeyler olduğu için yadırgamıyoruz. Hatta bir ara herhalde ... Kız Yurdu’nda olaylar olmuştu, kızlara karşı yapılan, cinselliğe yönelik olaylar olmuştu öyle, biz yurttan çıkanlar toplanıp ...’ye gidip o personelleri falan öldürmeyi düşündük, öldürelim falan dedik yani. Sonuçta bunlar bizim bildiğimiz olaylar olduğu için, ister istemez karşı tarafı korumaya geçiyorsun. Sonuçta onlar da yurttan, yuvadan insanlar, aynı kaderi paylaşıyorsun. Buradan biz toplanıp 8-10 kişi gidip onları öldürecektik, bizim niyetimiz oydu yani. Şimdi dışarıda, yurttan mesela televizyon izliyorsun, haberi duyuyorsun, ister istemez gidip o insanı öldürmeye niyetleniyorsun öyle düşünüyorsun, benim kafamda o var mesela. Ben öyle bir haberi duydum mu o insanı göreyim direk öldürmek istiyorum” [DGK14].

“...Aslında bu haberleri üzümlere ve ağlayarak izliyorum. Çünkü bu süreçlerin, aynısı olmasa bile farklı boyutlarını ben de yaşadığım için, yurttan değil de yuvayla ilgili yani. Yurttan gene böyle şeyler olmaz, yurttan çocuk biraz daha ergindir, kendini koruyabilir. Ama yuvada küçüksün, yani 6-7-8-10 yaşında çocuk kendini koruyamaz ve hemen hemen her yuvada bu olaylar var, onları üzümlere ağlayarak izliyorum. Ne yapabileceğimi bilmiyorum” [DGK15].

“...Vallaha izliyorum, kötü haber çıkıyor üzümlüyorum, yani ş.... diyorum başka ne diyeyim. Geçen nerdeydi bayağı oldu, bu yurttan ayaklanmaların oluşu kızlara karşı uygulanan şiddet falan, yazık dedim, üzümlüyorum tabi” [DGK16].

“...Olay kötüyse medya bunu kullanıyor, iyi olayı da pek görmüyoruz, zaten verilmiyor. Yani medya olayın tabi ki sansasyon tarafına bakıyor. Bu olaylarda medya belli bir yaşa, belli bir sürece veya belli bir durumlara kapatılmalı diye düşünüyorum, haberler yansıtılmamalı. Çünkü biliyoruz ki apartmanda yaşarken bile evde kavga

edildiğinde, yan komşu gelip de kapıyı açıp işte karı koca kavgasına karışılmaz diye, kimse kimseyi içeriye almaz. Bu tip şeyler toplum içinde her zaman vardır, ben olaya bu açıdan bakıyorum. Bu olaydan kimsenin haberi olmayacak diye bir şey yok, zaten orda belli görevli insanlar var, bunlar gerektiği yerde basına verebilirler, versinler de. Ama verilecek haber var verilmeyecek haber var, aile içinde kalacaklar var, kalamayacaklar var” [DGK17].

“...Tamam, hoş değil de bazen o bakıcılara hak veriyorum. Çocuklara vurmasını demiyorum, verirlerse 20 kişiye bir kişiyi falan, o durum normal, içinde bulunduğu durum normal” [DGK18].

“...Çıkan haberlerin doğruluk payı bence % 30, % 70'i palavra, olayın aslını bilmemelerinden, bildirmemek de bizim suçumuz. Çünkü ben kendimden biliyorum, kaldığımız yurdun arkasında kümes gibi bir yer vardı, çocuklarda adaptasyon anlamında işte orda köpek büyütürdü, ördek büyütürdü, kedisi vardı, tavuğu vardı, nasıl diyeyim sana zıt kutuplu insanların bir araya gelemeyeceği şekilde biz hayvanları orada bir araya getirdik. Bir gün, işte yurttan belli bir gurubun ayrıldığı dönemde, saçma sapan bir haber çıkmıştı alt paragraf olarak; işte çocuklar artık kendilerinden tatmin olmadığı için hayvanlarla bile cinsel ilişkiye girmeye başladılar diye. Orada biz kurum olarak kendimizi savunabilecek konumda değildik. Ama kimse inanmadı, anlatabiliyor muyum? Şimdiki haberleri de duyuyorum, mesela en basiti son zamanlarda duyduğumuz bir haber, sende duymuşsundur... Yurdu'yla ilgili, işte bayağı bir haber çıktı, işte fuşun finansmanını yapıyorlar, alt yapısını hazırlıyorlar, işte çocukları eğitiyorlar belli bir süre yurttan kaldıktan sonra direk şeye. Ben ...'ya da gittim, bir iki araştırma da yaptım, il müdürünü de, eski il müdürünü de buldum konuştum, konuştuğum da adam diyor ki “yok kardeşim öyle bir şey ya, bir tanesi yapıyor, on tane daha kızın ismi böyle kirleniyor” diyor. Yazık, harbiden de öyle yani anlatabiliyor muyum?” [DGK19].

“...Çok üzüliyorum. Çünkü öyle bir genelleme yaparak konuşuyorlar ki sanki yurttaki, yuvadaki her çocuk, ya da her yuva her

yurt aynı gibi. O genellemeleri yaparken insan çok üzüliyor, evet, belki o [sıkıntı] o kurum içinde yaşanan bir sıkıntıdır ama bütün yurtlar böyle değil, bütün çocuklar da öyle yaşamıyor. O yüzden keşke o haberleri yapanlar biraz genellemeden uzak olarak o olaya yönelik bir haber yapsalar. O haberlerde sürekli bir ajitasyon da var, yani kimsesiz, korunmaya muhtaç hatta toplumun bir alt tabakasıymış gibi anlatılır hep orası. Aslında o kadar da içler acısı değildir [DGK20].

Yuva ve yurt haberleriyle ilgili düşüncelerini belirten yukarıdaki katılımcılar, genellikle genellemeci bir yaklaşımdan ve haberlerin abartılı olduğundan yakınmaktadır. Haberlerin abartılı olduğunu ve derinlemesine inceleme yapılmadan, yüzeysel yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca, haberleri yapılan çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda kalan kişilerin de bu haberlerden etkilendikleri ve bu haberlerin onları olumsuzluğa sevk ettikleri ifade edilerek çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarının daha fazla denetlenmesi gerektiği üzerinde durmaktadırlar.

f. Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yapılmak İstenenler

Kurum bakımına alınmış çocuklar çoğunlukla, kendileriyle aynı kaderi paylaşanlara karşı sorumluluk hissetmektedir. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşüncelerini almak için kendilerine “**Çocuk yuvaları veya yetiştirme yurtlarında yaşayan çocuklarla ilgili ne yapmak istersin?**” Sorusu sorulmuştur. Araştırmada yer alanların % 15’i, kurum bakımında bulunan çocuklara sorumluluk duygusu aşılacak, % 10’u kuruluşlarda idareci olmak ve kuruluşlardaki personel sayısını artırmak istediğini, % 10’u ise, bu konuyu hiç düşünmediğini belirtmiştir. Katılımcıların % 10’u dernek faaliyetlerinde aktif olarak bulunarak, korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili politika geliştirilmesine katkı sağlamak, % 20’si ise, çocuklarla birlikte vakit geçirmek, onlara sevgi vermek istediğini dile getirmiştir. Katılımcıların % 5’i korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili oluşan olumsuz yargıların yıkılması için çaba harcamak, % 5’i ise, kurum bakımında kalan çocukların motivasyonlarını artırıcı çalışmalar yaparak onları hayata hazırlamak isteğini dile getirmiştir. Katılımcılardan % 10’luk bir grup ise, yuva ve yurtda kalan çocukların gerek kurum bakımında ve gerekse kurum bakımından ayrıldıktan sonra yaşama tutunmalarını sağlamak

istemiştir. Görüşme yapılan katılımcıların % 15'i ise, çocukların ailelerinin yanında kalmasını sağlayacak politikaların geliştirilmesini, yuva ve yurt sayısının azaltılmasını ve bu kuruluşlara gidecek çocuk olmaması için çalışmak istediğini söylemiştir. Katılımcıların bu soruya vermiş oldukları cevaplar tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29: Katılımcıların Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yapmak İstedikleri Davranışlar

Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yapılmak İstenenler											
	Sorumluluk Duygusu Aşlamak	Kuruluşlarda İdareci Olmak, Personel Sayısını Artırmak	Düşünmedim	Dernek Faaliyetlerinde Aktif Olmak	Birlikte Vakit Geçirmek, Çocuklar Ziyaret Etmek	Olumsuz Önyargıları Değiştirmek	Çocukların Ailelerinin Yanında Kalmasını Sağlamak	Motivasyon Artırıcı Çalışmalar Yapmak	Hayata Tutunmalarını Sağlamak	N	Yüzde (%)
Kadın	1	1	-	-	2	-	-	1	-	5	25
Erkek	2	1	2	2	2	1	3	-	2	15	75
Toplam	3	2	2	2	4	1	3	1	2	20	100

Araştırmaya katılan bazı katılımcılar, **“Çocuk yuvası veya yetiştirme yurdunda yaşayan çocuklarla ilgili ne yapmak istersin?”** Sorusuna karşılık şu görüşleri dile getirmişlerdir:

“...Valla yapmak istediğimiz, bir dernek kuralım dedik onu da yürütemedik. Onlarla beraber iç içe olalım işte onların sıkıntılarını paylaşalım diye bir dernek kurduk fakat yürütemedik, tek başıma da ne yapabilirim ki” [DGK1].

“...Zaten yeme içme giyim ihtiyaçları sağlanıyor, benim en çok yapmak istediğim, benle vakit geçirsinler isterim. Bir yere götürmek gezdirmek, bir aile ortamı görmelerini isterim” [DGK2].

“...Bu kurumlarla ilgili olarak, şu hedefi koymuştum kendime, ... Çocuk Yuvasından çok nefret ettiğim için okuyacağım, buraya müdür olacağım dedim. Benim niyetim işte ... Çocuk Yuvası'na müdür olmaktı. Benim elime sihirli değnek verseniz, ben hemen kendimi oraya müdür yaparım. Aslında yeni nesil geldikçe bakış açısı daha çok geliyor, ona da güveniyorum. O yüzden müdürlükle yetiniyorum, müdür olurum ve kontrollerimi kendi yaşadığım olaylara göre yaparım” [DGK3].

“...Buralarla ilgili çocukları biraz disipline etmek, yani şöyle disipline etmek biraz daha sevgiyle, [onların] anlayacağı türden ilgi gösterirdim. Hocalar olsun, anneler olsun bunları yapabilecek güçteler. Yurtların sayılarını azaltırım, kalan çocukların sayılarını ilgilenecek sayıya düşürmeye çalışırım. Mesela 10 kişiye 2 sosyal hizmet uzmanı, 1 bakıcı anne veya daha az sayıda çocuğa bakabilecek şartların sağlanmasını isterim. O zaman o çocukların daha olumlu sonuçlar vereceğini düşünüyorum. İlgilenmediği için kalabalığın arasında kaybolan bir sürü insan oluyor. Fazla ilgilenemiyorlar, 120-150 çocuğa 5-6 kişi ne yapabilir ki hangisiyle ilgilenebilir ki. Çocuk sayısı çok fazla, çocuklarla ilgilenilmiyor, takip edilmiyor ne yaptıkları ne ettikleri veya ne problemleri var oturup konuşamazsın ki, konuşursun üçüyle konuşursun, beşiyle konuşursun, hepsiyle ilgilenemezler, yurttan kalan çocukların sayılarının düşük olması daha uygun olur. Personel sayısının artırılması, bir de o dediğiniz çocuk evleri tarzı, bence çocukları daha doğru yönlendirir, ben öyle düşünüyorum” [DGK5].

“...Ya aslında yine her şey maddiyata dayanıyor, benim şöyle bir düşüncem var. Benim durumum iyi olduğunda ilk gideceğim yer zaten yuvalardır, yetiştirme yurtlarıdır. Buraları ziyaret etmek isterim, ara sıra [ziyaret] ediyoruz ama hayat bazen istediğinizi de yaptırmıyor. Niyetim, düşüncem, ister maddi, ister manevi olsun, arkadaşlarımla yuvada kalan kardeşlerimi ziyaret etmek, onlara yardım etmek isterim” [DGK6].

Katılımcılar çocukların kendileriyle vakit geçirmesini, kurumda idareci olup yaşadıkları olaylara göre o kuruluşu yönetmeyi, kurum bakımında kalan çocuklarla birebir ilgilenilerek sorunlarına çözüm aranmasını ve çocuklara sevgiyle yaklaşılmasını istemektedirler.

“...Yurtta kalırken aslında psikolog olmak istiyordum olmadı, çocuk eğitimcisi oldum. Görevde yükselmede çocuk eğitimciliğini kazandım, seve seve de gittim bu işi yaparım diyordum. Ama işte idareyle olmuyor, istediğini yaptırmıyorlar, çocuklarla ilgili yapmak istediklerini yapamıyorsun, çocukları alıp götüreceksin götüremiyorsun, idare önünde engel teşkil ediyor. Bu da kuruluşun amirinden kaynaklan[ıyor]. Kuruluş müdürü yapacağın faaliyetleri istemiyorsa engelliyor, yaptırmıyor. Yapacak bir şeyin yok sen orda kalıyorsun, yapmak istediklerini yapamıyorsun” [DGK7].

“...Elimden gelse, tüm yatılıları kaldırırım ve kesinlikle sosyal hizmet kuruluşlarını tek mesleğin hegemonyasından çıkarırdım. Kuruluşların sadece sosyal çalışmacıların elinde olmasını istemem, [kuruluşlarda] her meslekten elemanın olmasını isterim. Bu ne getirecek, bu farklı bir şey getirecek, tek bir zihniyet olmayacak, şu anda tek bir zihniyet var. Tüm söz sahibi onlardır, sosyal çalışmacılardır, sosyal hizmetler hep böyle geriye giderken niye hiç bir zaman bu sistemi değiştirmeye çalışmadılar. Son yirmi yıldır hangi farklı, meslekten insan geldi. Yirmi yıl öncesine bakıyorsun çocuklar süper çok çok iyi, şu zamanın çok çok üstünde. [Eski yöneticilerin], ne hatası vardı da onları aldılar, böyle bir zihniyet geldi de bu eğitim seviyesi bu kadar düştü. Şu an eğitim seviyesi çok düşük, sıfırın altında. Şu an toplasan Türkiye genelinde [yetiştirme yurtlarında] 30-40 kişinin dışında üniversite sınavında 4 yıllık [fakülteyi] kazananı kolay kolay göremezsin. Sağlık Bakanlığı'ndayken eğitim bu kadar düşük değildi, Milli Eğitim Bakanlığı'ndayken de böyle değildi, Başbakanlığa bağlandı sözde daha iyi olacak ama değil, dipteyiz. Eğitim anlamında da dipteyiz. O 3413'ü çıkardılar, tamam bunu sen çıkartıyorsun, çocuğa iş buluyorsun, çok güzel bir şey ama kardeşim, sen çocuğa sorumluluk vermedikten sonra,

çocuğa sorumluluk öğretmedikten sonra, ne kadar iş verirsən boş, çocuk işi yapamıyor ki. Dediler, dediler ki 3413'te üniversite mezunları girecek, evet onu yap o zaman, çocuklar okusun eğitilmiş olsun, kalite gelsin, yurttayken üniversite kazansın. Çocuk zaten ister istemez 4 yıl dışarıda [kalacak], dışarıda ki hayatı görecek, o dört yıl içinde basbayağı hayatın içinde olacak. O zaman hayata daha fazla asılır, yukarıdakiler hangi zihniyette, nasıl düşünüyor onu da bilmiyorum” [DGK8].

“...Valla bir şekilde bu çocuklara sevgiyi aşlamak lazım, ama nasıl olduğunu nasıl yapılacağını bilmiyorum. Yoksa oradaki şiddet olayları falan, insanlar ne kadar uysal yetişirse yetişsin birçok insan aslında uysalmış gibi görünüyor ama bunu hep içine atıyor, içine atıyor ve başlıyor 5 yıl sonra, 10 yıl sonra a bu çocuk nasıl böyle bir şey yaptı diyorsunuz. Ama onu hep beyin altına atıyor, aslında beyin altında işliyor, işliyor daha sonrada patlama yapıyor. İşte bu sevgi eksikliğinden kaynaklanıyor. Bir şeyleri görmediği için, ilgiye ihtiyaç duyduğu için onları hep içine atıyor, daha sonra da hiç alakasız bir şeye karşı patlama yapıyor. Bu yüzden o şekilde bir iyileştirme yapabiliyordum elimde olsaydı, çeşitli çalışmalar yapabiliyordum” [DGK9].

“...Geçen günde böyle bir şey olmuştu, sen ne yapmak istersin diye arkadaşlarla konuşuyorduk da bir daha oraya gitmeyi falan tercih ederim demiştim. Herhalde biz ortamdaki dolayısı yurdu çok seviyoruz. Ama elimde olsa oraya gidecek çocuk olmamasını, [herkesin ailesiyle kalmasını] sağlamak isterdim” [DGK10].

“...Valla daha geçen eski kaldığım yurdun yöneticisi, müdür yardımcısı... abi “ya derneği faaliyete geçirelim” dedi. Valla dedim çok zamanım yok artık bu işte para gerekiyor, destek gerekiyor. Bu tür şeylerden yoksunuz ve çoğu arkadaşlarımız da dışarıda, onlara ulaşmak da çok zor, bu işi hakkıyla yürütebilmek çok zor şu anda. Şu anda bunu başarabilmek benim açımdan çok zayıf, ama emekli olunca ilgilenebileceğimi düşünüyorum” [DGK11].

“... Çocuklarla toplanıp şöyle bir gezip dolaşmak, onlarla beraber kendi çocukluğumu yaşamak isterim. Yuvadaki çocukları alıp,

arkadaşlarla, büyüklerle beraber, bir gezi düzenlemeyi isterim. Kurumda kalanlarla yurttan çıkanların toplanıp geziye gitmesini isterim” [DGK12].

“...Şöyle bir şey yapmak istiyorum. Ben hâlâ kız yurdunda çalıştığım için, yurttan ayrılan çocukların bocalamaması için, yurttan ayrılan çocuklarla bir araya gelip ne yapabiliriz onu tartışmak istiyorum, organize olmak istiyorum. Çünkü bu konuda yalnız değilim bana destek olan arkadaşlarım var. Bende elimden gelirse destek olmaya çalışıyorum. Uzun süredir de İzmir’de olmam dolayısıyla çevremde yurttan ayrılan arkadaşlarım çok, o yüzden yurttan ilk çıktıkları aşamada onları hayata motive etmek için elimizden gelen ne varsa bir araya gelip bunları değerlendirecek bir çatı kurmak istiyorum. Açıkçası, arkadaşlarla birlikte bunu istiyoruz” [DGK13].

“...Valla aslında herkesin annesi babası olsa da hiç bu kurumlara gitmeseler” [DGK14].

“...İnan, kurumlar için ne yapabileceğimi hiç düşünmedim” [DGK15].

“...Vallahi yurttan çıkacak olanlarla ilgili yapacak çok işlerim var. Örneğin, işte bir ev tutup ne bileyim biraz daha iyi bir koşulda biraz daha yavaş yavaş, hayata hazırlayarak salmak isterim. Birden bire bir ev tuttun hadi yurttan çık diyerek değil. Yanlış hatırlamıyorsam bize kira bedeli ödemişlerdi ama sadece kira yardımıyla bir şeyler olmuyor. Kurulu bir düzene geçmek var, yavaş yavaş ayaklarının üzerinde durmak var. İşte o dönemde iyiyse, işine güveniyorsan yani sağlam bir işinde varsa, tabi ki hayata tutunuyorsun. Bende o zaman bir yerlerde çalıştım, öyle aman aman bir yerde çalışmadım, sosyal hizmetlerden çıkmış bir abinin yanında çalıştım. Bak! yine bir abiden destek almışım, yalnız başıma değilmişim. Bir ev olması iyi olur diye düşünüyorum, tabi yurttan ayrılanları biraz daha hayata hazırlamış olur” [DGK16].

“...Yani kurum bakımından ayrılanları hayatta tutacak meşgaleler, okullar, imkânlar, olanaklar sağlamaya çalışırdım. Ama tabi

bu süreç çok zor bir süreç, üç tane yapsan bir tane eksik kalıyor, beş tane yapsan, iki tane eksik kalıyor dört dörtlük bir şey zor” [DGK17].

“...Ya bu konuda ne yapacağımı hiç düşünmedim açıkçası” [DGK18].

“...Maddi bir şey yapmak istemezdim de, mesela derneğe devam etmek isterdim, manevi anlamda birçok şey vermek isterdim. Çocuklara da maneviyat anlamında bir şeyler kazandırmak isterdim, sosyal faaliyetlerini artırabilirdim. Mesela, çocukların kulüp kurmalarında, kulüpte kendini geliştirmelerini, sportif faaliyetler, sanatsal faaliyetler ne bileyim atölyeler kurulması veyahut da ne olabilir, bir izcilik kolu gibi bir kol ya da geziler düzenlenmesi, bunları yapabiliirdim. Ya da devletin eksikliği olan, ama bizim de sorumlu olduğumuz, yurt çocuklarıyla ilgili toplumdaki önyargıları yıkmak isterdim. Yapmak istediğim en güzel iş odur mesela. Yani bu çocukların da bu toplumun bir parçası, bir bireyi olduklarını anlatmak isterdim” [DGK19].

“...Bu çocuklarla ilgili ne yapmak isterim; aslında hepsini toplayıp evime getirmek isterim öyle söyleyeyim. Çünkü aslında hepsinin ev ortamında yetişmesi gerekiyor, özellikle yuva çocuklarının. Ben hayatımda hiç yuva görmemiştim, üniversitede okurken staj yaptığım yer yuvaya yakın olduğu için yuvada kalmak zorunda kaldım. Yuvayı gördüğümde oradaki çocukların aslında ne kadar yalnız olduğunu gördüm. Üç aylık bebek ağlamıyordu, o beni çok etkilemiştir. O ruh hali, o kadar çaresiz ve sessizdi ki üç aylık bebeğin bile ruhuna işlemişti o yalnızlık. O yüzden hepsini toplayıp evime getirmek istiyorum. Ama aslında böyle bir imkân olmadığı için de, hiçbir şey yapamıyorum” [DGK20].

Katılımcılar, kurum bakımında bulunan çocuklar için sosyal faaliyette bulunmak, gezi düzenlemek, onlara sevgi vermek ve kurum bakımından sonraki yaşama hazırlamak, çocukların kurum bakımı yerine ailelerinin yanında kalmaları için çaba harcamak istediklerini belirtmişlerdir. Ancak, kurum bakımında iken çocuk yuvası ya da yetiştirme yurdu gibi kuruluşların birinde çalışma özlemi içinde olup, kurum bakımından sonra SHÇEK’te çalışmayı tercih eden katılımcılar bile

SHÇEK'te çalışmaktan mutlu olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu kişiler SHÇEK'teki çalışma ortamında düşüncelerini gerçekleştiremediklerini, SHÇEK'in çalışanı olsalar bile çoğunlukla dikkate alınmadıklarını ifade etmişlerdir.

D. Kurum Bakımı Sonrasıyla İlgili Bilgiler

Katılımcıların kurum bakım sonrasıyla ilgili bilgilerini iki aşamda değerlendirmek mümkündür. İlki genel olarak yapılan bir değerlendirme ikincisi ise iş yaşamına ilişkin olarak yapılan değerlendirmedir.

1. Genel Olarak

Kurum bakımında bulunan çocuklar ve gençlerin, korunmaya muhtaçlık koşullarını oluşturan nedenlerin ortadan kalkması veya reşit olmaları ile “korunmaya muhtaç çocuk” statüsü sona erdirilir. Ancak, korunmaya muhtaç çocukların, korunmaya muhtaçlık koşulları her ne şekilde sona ermiş olursa olsun, çocukların kurum bakımında edinmiş oldukları, olumlu ve olumsuz deneyimler onların sonraki yaşamlarının şekillenmesinde başat rol oynar. Kuşkusuz, korunma kararı kaldırılmış her kişinin korunmaya muhtaçlığının ortadan kalktığı söylenemez. Bu kişilerin toplumsal yaşama hazır hale getirilmemesi halinde sosyal hizmet döngüsü içerisinde tekrar devletin korunmasına ihtiyaç duyacağı kaçınılmazdır. Kurum bakımında sorumluluk duygusuyla yetiştirilerek gerekli bilgi ve beceriye sahip olarak kurumlardan ayrılanların, zorluk çekseler dahi toplumsal yaşama uyum sağlayacakları açıktır.

Bu düşüncelerle geçmişte kurum bakımında bulunmuş kişilerin kurum bakımı sonrası yaşama hazır olup olmadıklarını anlamak için sorular sorulmuştur. Görüşme yapılan katılımcılara, *“yuva ve yurttan yetişen kişilerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu”* görüşünü nasıl değerlendirdikleri, bu görüşe katılıp katılmadıkları, *“yuva ve yurttan yetişen çocukların yuva ve yurttan ayrıldıktan sonra düzenli bir yaşam kuramadıkları ve başboş bir hayata yöneldikleri”* ifadesini nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplar, aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

a. Sorumluluk Alma Alışkanlıkları

Bu araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların % 60'ı yuva ve yurttan yetişen kişilerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu görüşüne katılırken, % 40'ı ise, bu görüşe katılmadıklarını, aksine yuva ve yurttan yetişen kişilerde sorumluluk alma alışkanlığının daha çok geliştiğini savunmuşlardır. Kurum bakımında yetişmiş kişilerde *“sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu”* görüşüne katılanlar bunun nedeni olarak; kurum bakımında bulunan çocuklara her şeyin hazır olarak verildiğini ancak sorumluluk verilmediğini bu nedenle çocukların dış ortama uyum ve beceri kabiliyetlerinin gelişmediğini gerekçe göstermektedir.

Bununla birlikte, kurum bakımında her zaman çocuklar adına karar verilmesi nedeniyle çocukların özgüvenlerinin gelişmediği de dile getirilmiştir. Ayrıca, çocukların kuruluştan hiç ayrılmayacakları gibi bir yaşantı ve düşünce içinde olmasının da sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemesinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Katılımcıların, sorumluluk alma alışkanlıkları ile ilgili değerlendirmeler aşağıdaki tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 30: Kurum Bakımında Kalan Kişilerde Sorumluluk Alma Alışkanlığı

Sorumluluk Alma Alışkanlığı				
	Gelişmemiştir	Gelişmiştir	N	Yüzde (%)
Kadın	1	4	5	25
Erkek	11	4	15	75
Toplam	12	8	20	100

Yuva ve yurttan yetişen kişilerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu görüşüne katılanlar bu görüşle ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Doğru, evet var, birçoğumuzda var benim jenerasyonlarda, akrabalarımda da böyle bir sorun var” [DGK1].

“...Bence tamamen doğru, çünkü yurttan her çıkan çocuk, sudan çıkmış balık gibidir, gerçekten o stresi kaldıramayıp intihar edenler [bile] oluyor. Tamam, ona [çocuğa] devlet bakıyor ama [çocukta] sorumluluk yok. Mesela eve geliyor yemek yok, açsın veya kendin yapman gerekiyor. Mesela ben bekâr yaşıyorum kendi evimde hala yemek yapmamışım, şu anda evime git yiyecek hiçbir şeyim yoktur, hep dışarıda yerim. Yemek yapmayı bilmiyorum ki, ama öğrenemez misin o da artık içimden gelmiyor. Ama belki çekirdekten biraz öğretselerdi, biraz böyle ilgimi o yana uyandırsalardı olabilirdi. Yani o konu tamamen doğru” [DGK4].

“...Dediğiniz doğru, sorumluluk almaktan kaçıyorlar, mesela en çok evlilik... çoğu evlilikten korkuyor ben de dâhil. Ondan sonra iş yerinde en kolay görevleri yapmak istiyorlar” [DGK5].

“...Sistemden dolayı gerçek, ... balık yakalamasını öğretmiyorlar, sadece balık veriyorlar. Herhangi bir sorumluluk yok, 18’inden sonra ne olursa olsun mantığı” [DGK8].

Yukarıda görüş bildiren katılımcıların ifadelerinden sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemesinde kurum bakımında çocuklara sorumluluk verilmemesi ve her şeyin hazır sunulmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, aşağıdaki görüşlere göre katılımcılar her zaman birilerinin yönlendirmesine ihtiyaç duymaktadır. Özgüven eksikliği, birilerinin kendilerini yönlendirmemesi, kurum dışındaki yaşama hazırlanmamaları, sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemesine neden olarak gösterilmektedir.

“...Şimdi şöyle; dönem, dönem değişiyor. Dediğim gibi bizim bulunduğumuz dönemlerde ağabeylik ilişkileri vardı o sorumluluk ilişkilerini o ağabeyler verirdi. Mesela, eğer çocuk TV seyretmek istiyorsa bunun karşılığı olarak mutfak temizlenecektir, bu temizlik yapılmadıktan sonra o TV seyredilmez, o TV açılmaz. İdareci de bilir bunu, çünkü eleman yok, işçi yok, bu tarzda. Çocuklar bu işe girsin bu işi öğrensin, hayata atılırken ileride zorluklar da çekebilir diye, bu belki bilinçli olarak verilirdi. Ama daha sonra bizden sonraki kuşaklarda bu verilmedi. Önlerine sürekli hazır yemek, temiz yatak, ütülenmiş elbise

öyle. Hiçbir çocuğa bu nasıl yapılır, bu nasıl benim önüme gelir diye bir soru işareti verdirecek şeyler yapılmamış. Öyle olunca çocuk sorumluluk nedir diye bilmiyor. Şimdi bir sorumluluk verdiğin zaman, çocuk yapamıyor, beceremiyor. Ama bizim kendi dönemimizdeki insanların çoğu ev tutmuştur, orda bulaşığını yıkamıştır, temizliğini yapmıştır. Ama bizden sonra yurttan çıkan kişilerde böyle bir olay yok” [DGK11].

“...Bence, senin hayatını yönlendirecek birileri olmadığı içindir. Sen hayatta tek kaldığın içindir. Her şeyi kendin öğrenmeye çalışıyorsun. Mesela size anneniz, babanız veya çevrenizden biri şunu şöyle yap, şunu şöyle koy, böyle koy, tutumlu ol [diye] size bir şeyler söyleyebiliyor. Ama bize kimse öyle bir şey söylemedi. Sorumluluk sahibi olanlar da yok değil var, mutlaka vardır sonradan kendini geliştirebilen oluyor yani” [DGK14].

“...Sorumluluk şöyle almıyorlar. Bazı kararları senin adına birileri verdiği için sorumluluk almıyorlar. Bir de çocukların özgüveni gelişmiyor. İnsanlar yurttan yetiştiği dönemde baskı ortamında yetiştikleri, özgüven gelişmediği, özgüven olmadığı için [pısrık oluyorlar]. Bende de var o, bazen ben de pısrık olurum yani. Her şeye giremiyorsun, çekiniyorsun, yani korkuyorsun bir şey yaparken yapabilir miyim onun endişesi var. Yurttan kalmaktadır diye düşünüyorum” [DGK15].

“...Doğrudur, valla yurt ortamı aile ortamından daha rahat. En büyük problemimiz o, hepimizde o problem var, yaşıyoruz, yani doğrudur” [DGK18].

“...[Sorumluluk alışkanlıklarının gelişmemesi] yönetimden kaynaklanıyor. Sonuçta yönetim, çocuğu dışarıya hazırlayacak materyalleri geliştiremiyor, ondan olabilir. Sorumluluk anlamında bir şey yok, çocuk sadece orada karnını doyuruyor, onun için sorumluluğun gelişmemesi de doğal bir şey” [DGK19].

“...Bu görüş kesinlikle doğru. Doğru, çünkü yetiştirme yurdunda kalan insanların hiçbir sorumlulukları yok. Tek sorumlulukları okula gitmek o sorumluluğu da yerine getirip getirmediğini denetleyen bir sorumlu yok. Öyle olunca, hayat önüne ne getiriyorsa orada kalan

insanlar da o şekilde yaşıyor. Eğitim alıp almamak, işte uyanıp okula gitmek, kahvaltı yapmak, yemek yemek, tamamen çocuğun bilinciyle ilgili bir şey. Hiç kimse onu bir şey için zorlamıyor. Öyle olunca da sorumluluk duygusu almadan yetişiyorlar ” [DGK20].

b. Yaşam Düzeni Kurma

Kurum bakımında bulunan çocukların kurumlardan ayrıldıktan sonra düzenli bir yaşam kuramadıkları ve başıboş bir yaşama yöneldikleri ifade edilmektedir. Katılımcılara, **“Yuva ve yurttan yetişen çocukların yuva veya yurttan ayrıldıktan sonra düzenli bir yaşam kuramadıkları ve başıboş bir hayata yöneldikleri ifadesi”** hakkındaki görüşleri nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Katılımcıların bu soruyu değerlendirmelerine ilişkin bilgiler tablo 31’deki gibidir.

Tablo 31: Kurum Bakımı Almış Kişilerin Yaşam Düzeni

Düzenli Bir Yaşam				
	Kuramıyorlar	Kuruyorlar	N	Yüzde (%)
Kadın	4	1	5	25
Erkek	13	2	15	75
Toplam	17	3	20	100

Araştırmaya katılanların % 85’i, yuva ve yurttan yetişen çocukların yuva veya yurttan ayrıldıktan sonra düzenli bir yaşam kuramadıkları ve başıboş bir hayata yöneldikleri ifadesinin doğru olduğuna katılırken, % 15’i bu görüşe katılmadığını söylemiştir. İfadenin doğru olduğuna katılanlar, yuva ve yurttan ayrıldıktan sonra boşluğa düşülmesinin ve düzenli bir yaşam kurulamamasının nedenleri üzerinde durmuşlardır. Uzun yıllar kurum bakımında bulunmuş olmanın kendilerinin kişisel beceri ve insan ilişkilerini geliştirmediği, çocukların çoğunlukla aile yaşantısı ve aile

ilişkilerinin nasıl olduğunu bilmemeleri düzenli bir yaşam kuramama ve başıboş bir hayata yönelmelerinde etken olduğunu bildirmişlerdir.

Kurum bakımında iken aile ilişkileri iyi olanların düzensiz bir yaşam ve başıboş bir hayat yaşamadıkları buna karşın aile ile ilişkileri iyi olmayanların ise, kurum bakımından ayrıldıktan sonra başıboş ve düzensiz bir yaşama yöneldikleri ifade edilmiştir. Ancak, kurum bakımından ayrılan kişilerin, kurum bakımından ayrıldıktan sonraki 3-5 yıl içinde sağlıklı bir geçiş evresi yaşayıp ve hemen iş bulmaları halinde başıboş ve düzensiz bir yaşama yönelmekten kurtuldukları, bu süreci kötü geçirip ve desteksiz kalmaları halinde başıboş bir hayata sürüklendikleri ortak görüş olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, kurum bakımında sorumluluk alma alışkanlığının gelişmemesi, kurum bakımından sonraki dönemde düzensiz bir yaşama yönelmede bir neden olarak gösterilmektedir.

Yuva ve yurttan ayrılan kişilerin düzenli bir yaşam kuramadıkları ve başıboş bir hayata yöneldikleri görüşüne katılanlar şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Biz de o sorunları yaşadık, hala da yaşıyoruz, aynen katılıyorum, doğru” [DGK1].

“...Doğru biraz bocalıyoruz, evet doğru. Şundan dolayı oluyor, yurttayken, yurtdun dışında zaten başka bir hayat düşünemiyorsun. Hani nasıl desem, dışarı çok farklı geliyor nasıl anlatayım ki. Hani orada yaşayan, yetişen kişi olaraktan dışarıda yapamazsın, hayat sürdüremezsın gibi geliyor. Oranın [yurtdun] dışına çıkamazsın gibi, hani dışarı daha farklı geliyor. Bizim yaşadığımız, ailenin yaşadığı gibi olmuyor. Çok kalabalığız, sonuçta hepimiz bir aile şeklinde yetişiyor ama hani bir başkasının gülümsemesi, oturması, kalkması, konuşması çok farklı oluyor. Bizim konuşmamız, oturmamız, davranışımızla onlarınkinin arasında dağlar kadar fark var. Boşluğa düşüyorsunuz” [DGK2].

“...Doğru bir bakıma o da doğru. Şöyle doğru, çünkü yurttan çıktıktan sonraki o depresyon, o bunalım, o hüznün... kendinize iyi bakmanız lazım, mesela yurda geri döndüğünüzde, en azından [yurdu] ziyaret etmeye kalktığınızda psikolojinizin de görüntünüzün de iyi durumda olması lazım. Çünkü dedikodu oluyor; aaa ... abla geldi şöyle

kötü, yurttan çıkmak şöyle kötü, hemen senin dışarıdaki hayatını irdeliyorlar. Yaşantınız iyi olursa yurttan kalanlar için iyi örnek, kötü olursa çocukların orda kalmaları, ayrılmamaları için de bir neden oluyorsunuz” [DGK3].

“...Evet, şimdi şöyle diyeyim, çocuklar yurttayken çok maceraperest oluyorlar, normal bir hayat yaşamıyorlar. Mesela ben yurttayken mahalledeki çocuk gibi değildim, sabah kalkardım oyun oynayacağım [zaman] zaten bir sürü adam var, hemen oyun kurabiliyordum. Maç yapacaksam, zaten bir sürü adam var ne yapacaksan zaten bir sürü adam var, yurttayken hiç yalnız kalmıyorsun. En basitinden, mesela biz bir koğuşta 16-17 kişi yatıyorduk ama dışarıya çıktığında bir bakıyorsun yalnız yatıyorsun, inanılmaz bir yalnızlığın içine düşüyorsun. O yalnızlık zaten bir takım psikolojik sorunlar getiriyor. Yurttan çıktıktan sonra dönem dönem herkes bu zorluğu çekiyor. Yurttayken, yurttan kaldığı sürece ailesiyle ilişkileri iyi olanların hayatı, dışarıda da düzenli gidiyor. Ailesiyle tamamen ilişkileri kopuk olan da çıktıktan sonra ailesine hiç bulaşmamışsa onun da ilişkileri düzenli gidiyor. Ama adam yurttayken hiç ailesiyle görüşmemiş, tam [yurttan] çıkacak ailesiyle buluşturuyorlar, işte onlar darmadağın, onlardan hiçbir tane kurtulan yok, onlar bir ikilem içine giriyor. Çünkü aile çocuğun hiç alışık olmadığı maddi veya manevi yükler yüklüyor. Çok basit bir şey söyleyeyim, çok başarılı bir arkadaşımız vardı, çok başarılı, aktif falan, burada ...'te çalışıyordu. Çocuk yurttan çıktı sonra ailesiyle buluşturdular, çocuğun ablası pavyonda çalışıyormuş, çocuk bunalıma girdi, çocuk alkolik oldu. Hiç içki içmeyen adam alkolik oldu, bitti yani, en son intihar etti. Çocuk ablasının pavyonda çalışmasını kaldıramadı. Çocuk hiç alışık değildi ki öyle bir şeye. Birden bire ailenin içine giriyor ve öyle bir sorumluluk yüklüyorlar yani” [DGK4].

“...[İfadelerin] % 90'ı doğrudur, sorumluluk almaktan korkuluyor, yurttaki alışkanlıkların devamı, başıboş bir hayata yöneltiyor. Bir de yurttan çoğu insan çok çabuk okulu bıraktığından dağınık bir hayatları var. Yani nerde akşam orda sabah, fazla

sorumluluk almadıkları için yurttaki yaşantılarını [yurttan] çıktıktan sonra da devam ettiriyorlar. Yani yurttan yaşadıkları gibi yaşıyorlar, sorumluluk yok, düzen yok. Soru doğru yani” [DGK5].

“...Onu tam olarak öyle değerlendiremem, ben öyle bakmıyorum. Yurttan çıktıktan sonra sudan çıkmış balık gibi oluyor. İki, üç sene çırpınıyor, o iki üç seneyi atlatan çocuk sonra hayata çok güzel sarılıyor. İlk iki, üç sene gerçekten çok kötü pozisyona düşüyor, çünkü dışarıdaki hayata alışamıyor. Hiçbir şeyin bedava olmadığını a[nla]maya çalışıyor, onu kırmaya çalışıyor. Ama o iki üç yıl geçtikten sonra daha farklı bakıyor hayata. O iki, üç yılı atlatabilirse ayakta kalır, atlatabilmezse bir daha kalkamaz” [DGK8].

“...Yurttan her şey önüne hazır geliyor, giydiklerin, yediklerin hepsi hazır geliyor ve dışarıya çıkınca bunları kendin temin etmek zorundasın, o yüzden bir afallama söz konusu oluyor. İlk çıktığında, düzeni oturtmak için biraz çırpınıyorsun, zamana ihtiyacın oluyor. O geçiş sürecini psikolojik bir çöküntü yaşamadan, sorunsuz atlatabilirsene bir şekilde düzenli bir hayat kurabilirsin, yani o süreci sorunsuz atlaman gerekiyor. Psikolojik çöküntü içine girip de çıkmadığın o dönem bayağı uzun sürüyor. İşe yerleştirilmeden seni dışarı saldırsa bu dönem uzun sürüyor. Hatta atlatılması çok zor oluyor, düzenli bir işe girmeden atlatılmıyor. İşe girmeden çıkılırsa elinde işi yok, bir şeyi yok, boş geziyor, ayyaş, ne yapacağını bilmiyor. O zaman bu dönemi atlatması çok daha zor oluyor. Devamlı desteğe ihtiyacı oluyor. Desteğe ihtiyacı olduğunda da yanında kimse olmuyor, kendi kendine de aşamıyor bunu, diğerleri kadar kolay atlatamıyor” [DGK9].

“...Kısmen doğru tabi, yine arkadaşlarımdan, yurttan çıkanlardan biliyorum. Şöyle oluyor: Özellikle hani bizim jenerasyonda, bir önceki jenerasyonda şöyle bir şey var. Biz yurttan okurken, ben biliyordum ki liseyi bitirdikten sonra, 18 yaşına geldikten sonra iş garantim var. Ben bu rahatlıkla çalıştım, çıktığımda bir ay sonra da işim oldu benim. İşte o dönemde daha çocuğuz, yurttan çıkmışız hayatta hiçbir şey yok, birden benim elimde bugünün parasıyla söylüyorum bir

buçuk milyar para geçmeye başladı, bununla har vurup harman savurdum, nasıl kullanacağımı bilmedim. Sonra borçlandım, kendi adıma söyleyeyim toparlanamadım, toparlanamayan bir sürü arkadaş da oldu, onlar da boşluğa düştü. Yani şu dediğinizi destekleyen bir olay” [DGK10].

“...Başiboş bir hayata yöneldikleri doğru” [DGK12].

“...Çocuk zaten kimsesi olmadığı için bakılmadığı için yurda geliyor. Yurtta üç sene, beş sene, reşit olana kadar bakım ve koruma altına alınıyor, her türlü ihtiyacı sağlanıyor. Ama 18 yaşından sonra, “hadi artık sen çıkıyorsun” diyorlar ve o çocuk kendi başına kalıveriyor. Çok doğal değil mi öyle olması. Ama mesela bizde öyle olmadı, biz kalabalık aileydik, bizden önce çıkan arkadaşlarım, ağabeylerim ablalarım bize hep sahip çıktı. Abim, ablam evliydi, aynı şehirdeydik, bir yere yerleşene kadar ben onun yanında kaldım. Daha sonra küçük kardeşim de yurttan çıkıp işe yerleştiği zaman o da yanıma geldi. Üçkardeş biz aynı evde kaldık. Ama işte yalnız olmalarından ötürü, yurttan ayrıldıktan sonra, çocukların tek başına ayakta duramama gibi bir sorunu vardır. Bu da çok doğaldır, bunun sebebi de yurttan sonra kurumun hiçbir şekilde çocukla ilgilenmemesi desteklememesidir. Bir anne, baba çocuklarına 18 yaşından sonra “hadi artık sen sokağa çık, benim çocuğum değilsin” diyebiliyor mu? Diyemiyor. Ama Sosyal Hizmetler bunu söylüyor. “Siz daha yurttan kopamadınız mı” diyor, “kopun” diyor, “artık yurdun yakasından, kurumun yakasından düşün” diyor. Normal bir ailede çocuklar evlense dahi çoluk çocuğa karışsa dahi onlar, onların ailesidir evlatlarıdır değil mi? Bence yurttan çıktıktan sonra da çocukların takibinin sağlanması lazım. Çocuk 18 yaşına kadar normal bir aile içerisinde yaşamıyor ki, yurttan yaşıyor. Her şey [önüne] hazır geliyor, yemekhanede yemeği, temizliği yapıyor, kendi başına yetiştiriliş tarzı zaten yok. Çocuk bir aile ortamında en azından bir anne babanın işlevini biliyor, annesi tek, babası tek, kardeşi bir iki tane, ama yurttan bir sürü var. Bir sürü annesi var, bir sürü babası var, bunların bile ne olduğunu bilmiyor ki. Bir annenin, bir babanın, vasfı nedir görevi

nedir, anne ne yapar. Çocuk yurttan müdüre de baba diyor güvenlik görevlisine de[baba diyor], bunları bilmemesi çok normal anlatabiliyor muyum? Tabi 18 yaşından sonrada “hadi sen çık, bir yuva kur” diyorlar. Böyle bir şey olabilir mi? Kaldı ki şu da var, çocuğa diyorlar ki “hadi sen bir iş bul da çık artık”, gerek işin garantisi olsun gerek olmasın. Çocuk hani bir mağazaya tezgâhtar olsa, bir ay maaş alsın onu hemen yurttan çıkaracaklar. Eee, çocuk bir ay çalıştı, ikinci ay maaş alamazsa nerde kalacak tekrar kuruma dönme gibi şansı da yok, ayakta duramaması normal değil mi?” [DGK13].

“...Doğru, doğru, doğru” [DGK14].

“...O şöyle olabilir, yurttan her şeyi benim adıma birileri yapıyor. Yuvadan bayağı zaman geçtiği için, mesela yurttan bahsedeyim.. Ben kalktığı zaman benim kahvaltımı hazırlarlar, ne bileyim yatağımı toparlarlar, her şeyi temizlerler, her şey hazır verirler, okula kaydımı bile biri yapardı ya da ne bileyim diplomamı bile bir hoca alırdı. Özellikle bizim yurttan bahsediyorum ben ve bizim yurttaki çocuklardan bahsedeyim. Her şeye birileri koşturduğu için, her şeyi hazır verdikleri ve o çocuklar da hiçbir şey yapmadıkları için buna ben de dâhil hiçbir şey yapmadım hayatımda, benim yapmam gerekenleri hep birileri yaptığı için bu çocuk yurttan çıkınca bir anda sudan çıkmış balık gibi oluyor. ...Birde, o çocuğun yurttan önceki aile çevresi var, aile çevresi biraz bozursa çocukta gelişme olmuyor. Ama aile çocukla ilgileniyorsa, bu [durum] çocuk için biraz daha farklı oluyor” [DGK15].

Yukarıda ifade edilenlere göre, kurum bakımında bulunan çocuklar, kaldıkları kuruluşları evi olarak kabul etmektedir. Ancak, daha öncede ifade edildiği gibi kurum bakımında iken kendileri yalnız başlarına hiç karar vermemişlerdir. Bu nedenle kurum bakımı sonrası boşluğa düşmekte ve yalnızlık duygusunu çok fazla yaşamaktadırlar. Oysa aile yaşamında ailelerinden kontrollü ayrılan çocuklar bu duyguları yaşamaktan uzaktır. Sıkıntıya düştüklerinde ailelerinin yanına dönebilmekte ve ailelerinden destek alabilmektedirler. Dolayısıyla, kurum bakımından ayrılan çocukların bir daha kurum bakımına dönme gibi bir şansları bulunmamaktadır. Katılımcılar, kurum bakımı sonrası verilecek destekle bu

boşluktan ve yalnızlık duygusundan kurtulma ümidi içerisinde oldukları. Ayrıca, kurum bakımında, aile rolleri ve değerlerine ilişkin bilgilerin eksik olması da onları kurum bakımından sonraki yaşama uyum konusunda sıkıntıya düşürmektedir. Aşağıdaki ifadelerden, kurum bakımından ayrılan birçok kişinin kurum bakımından sonraki yaşama uyum sağlayamayıp memurluğu bile bıraktıkları, girdiği bunalımdan çıkamayıp intihar edenlerin olduğu, yaşama tutunanların ise, az olduğu anlaşılmaktadır.

“...Ya o bocalama döneminde takılıp kalmışsa, çocuk için kötü oluyor. Ben de eğer İzmir’de kalsaydım, belki benim de böyle bir hayatım olmayabilirdi, belki evlenemezdim. Çocukluğum burada geçmiş, kimsenin olmadığı şekilde erken bir dönemde burada memur olmuşum, düşünün başkaları gerçekten memur olamıyor. Memur olduktan sonra da o paraları aldığı dönemi çok kötü geçiren arkadaşlarım var. Hâlâ görüyorum benden 12 sene 15 sene önce memur olmuş ama hiç bir şey elde edememiş. Hâlâ daha belli bir yerlerde o küçükken takıldığımız çerçevenin içine sıkışmış kalmış. Şimdi ona ben ne diyeyim” [DGK16].

“...Şimdi bu % 99 doğru, fakat bu 3413 sayılı yasayla kardeşlerimizin, arkadaşlarımızın, insanların, biraz kendine güveni geldi. Bu sayede hayatını kurtaran, evlenen yuva kuran birçok arkadaşımız var. Ha bunun yanında yine yasadan yararlanıp işe girip de bunun kıymetini bilemeyip ayrılan, yuva kuramayan kötü duruma düşen arkadaşlarımız da var” [DGK17].

“...Var ama hepimiz için geçerli değil, hepimiz zor dönemlerden geçiyoruz. Girdiği bunalımdan çıkamayan arkadaşlarımız var intihar edenler var. İkisi arasında kaldığın için o dönem zor işte, kendini kurtardın kurtardın, kurtaramadın intihar eden çok arkadaşımız var. Dernek olayları güzel, herkesin toplanıp birbirini görmesi, birbiriyle konuşması bile insanı bazı şeylerden vazgeçiriyor, bir nebze rahatlatıyor, bu yalnızlık da olabilir” [DGK18].

“...Yani yüzdeye vurursan % 60’ı falan bu şekilde [belki] fazla bile olabilir, ama uzun süreli değildir, bir geçiş evresi gibi algıladığın zaman var. Hani yurttan çıktıktan sonraki 1 ile 3 yıl veyahut 5 yıllık bir

dönem, o dönemin sağlıklı geçmesi lazım. Çünkü her şeyin bedava olduğu bir hayattan, paralı [olduğu] bir hayata geçiyorsun, yani sosyalizmden liberalizme geçmek gibi bir şey. Yani adam her şeyi bedava yiyor, içiyor yatıyor, adamın her şeyini, her türlü ihtiyacını başkaları karşılıyorken, belli bir süre sonra tam tersi oluyor” [DGK19].

“...O da doğru buna katılıyorum, ama bunların tümünden kendimi ayrı tutuyorum. Çünkü ben aile yaşantısı olan bir insan oldum. Çünkü kurum bakımında dışarıyı tanımayan bir topluluk yetiştiriyorlar. Çocuklar hayatın gerçeğini görmeden yetişiyorlar. O hayattan, birden toplumun içine atıldıklarında önce toplumu algılamaya çalışıyorlar. Çocuklar yıllarca kendilerini o toplumdaki soyutladıkları için de topluma uyum sağlayamıyorlar. Toplum değil ama onlar kendilerini toplumdaki soyutluyor. Çünkü toplum aslında ilk anda sizin nerden geldiğimizi ne şartlarda geldiğinizi sorgulamıyor, davranışlarınızdan sonra sorgulamaya başlıyor. Öyle olunca kişi de zaten içinde yaşadığı toplumu tanımadığı için topluma korkuyla yaklaşıyor, korkuyla yaklaştığı zaman da kişi kendini soyutluyor. Çünkü ilk anda nasıl bir yere girdiğini bile algılayamıyor. Şöyle söyleyeyim hiç hayatında mutfak görmeden yurttan çıkan arkadaşlarımız var. Bir ev ortamındaki mutfak nasıl olduğunu bilmeyen arkadaşlarımız var. Kız yurdu için söylüyorum, yurdun mutfakına girdiğimizde kocaman, kocaman tencerelerin olduğunu düşünün hayatın hep öyle olduğunu zannediyorlar. Hatta biz lisede bir öğretmenimizin evine gittiğimizde mutfak gören arkadaşlar “a ne kadar küçük tencereler var” demişti, o kadar şaşırmışlardı. Çünkü bir yaşından itibaren ya da hiç ailesini görmeden orda yaşıyor ve aile ortamını görmeden çıkıyor. Böyle bir insanın topluma ayak uydurması tabii ki zor, ilk anda o kendini soyutluyor. Sonrasında da onun davranışlarından kaynaklı olarak, toplumun ona karşı bir yargısı oluşuyor, o insanları dışlıyor ve böylece topluma uyumsuz oluyor. Çok az var hayata tutunan” [DGK20].

Yukarıdaki ifadelerden kurum bakımında iken aile ilişkileri iyi olan ve ailesiyle irtibatı olanların kurum bakımı sonrasında çok fazla zorluklarla

karşılaşmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, kurum bakımındaki çocukların aile üyeleriyle ve toplumla sağlıklı bir ilişkide bulunmaları kurum bakımından sonraki yaşama uyum konusunda olumlu katkı sağlamaktadır.

c. Adli Olaya Karışma

Koruma altında kalıp kurum bakımından ayrılan çocuklar, aileleriyle yaşayanlara göre riske daha fazla açıktırlar. Kurum bakımından ayrılanların, kurum dışındaki yaşama psikososyal yönden hazır olmamaları, onların riske daha fazla açık olma nedenlerinin başında gelmektedir. Bu yüzden, kurum bakımından sonra boşlukta kalan çocukların suç işleme eğilimine yatkın oldukları düşünülmektedir. Bu araştırmada görüşme yapılan katılımcılara **“Yuva veya yurttan ayrıldıktan sonra adli bir olaya karıştınız mı?”** sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların, kurum bakımı sonrası adli bir olaya karışıp karışmadıklarına ilişkin bilgiler tablo 32’deki gibidir.

Tablo 32: Kurum Bakımından Sonra Adli Bir Olayla Karşılaşma

Adli Bir Olaya Karışma				
	Evet	Hayır	N	Yüzde (%)
Kadın	1	4	5	25
Erkek	-	15	15	75
Toplam	1	19	20	100

Araştırmada yer alan katılımcıların % 95’i yetiştirme yurdundan ayrıldıktan sonra hiç bir adli olaya karışmadığını bu kişilerden sadece % 5’i yani 1 kişi şikâyetle bulunmak için karakola, ifade vermek için de mahkemeye gittiğini söylemiştir. Katılımcı konuya ilişkin şu ifadelerde bulunmuştur:

“...Adli bir olay oldu, o da nasıl oldu, 2002 yılında mahkemeye gittim. İşte yurttan çıkan bir arkadaşımızın eşi [ziyaretime geldi], ... bir görüşme yapacağım dedi, benim telefonumu istedi, sonra telefonumu aldı gitti. Şimdi 1 gün geçti, 2 gün geçti, 3 gün geçti telefon yok, ben de karakola gittim. Öyle oldu, beni mahkemeye çağırdılar, ben de mahkemede hâkime, onun çocuğu var dedim, hâkim de bana kızdı, yazık günah oldu” [DGK3].

d. Aile Kurma

Kurum bakımı almış kişilere sorumluluk alma ve düzenli bir yaşam kurma ile ilgili soruların tamamlayıcısı olarak, “*Yuva veya yurttan ayrılan kişilerin özellikle bir aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamadıkları ifadesi sizce ne kadar doğru*”. Sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların bu soruyu değerlendirmelerine ilişkin bilgiler tablo 33’deki gibidir.

Tablo 33: Kurum Bakımı Almış Kişilerin Aile Kurma ve Çocuk Sahibi Olması

Aile Kurma ve Çocuk Sahibi Olmayı				
	Göze Alamıyor	Göze Alıyor	N	Yüzde (%)
Kadın	2	3	5	25
Erkek	9	6	15	75
Toplam	11	9	20	100

Katılımcıların % 55’i yuva ve yurttan kalan kişilerin erişkin yaşa gelip kurum bakımından ayrıldıktan sonra “*özellikle bir aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamadıkları*” ifadesinin doğru olduğunu, % 45’i ise, bu görüşe katılmadığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan ve bu ifadenin doğru olduğunu kabul edenler, ifadenin doğru olmasında yaşamda her şeyi tek başlarına göğüslemelerinin

başkalarına güvensizlik gibi bir önyargıyı doğurduğunu bunun da ikili ilişkilerdeki başarısızlıkta bir etken olduğunu belirtmiştir.

Bununla birlikte, kurum bakımı almış kişiler, kendi yaşadıkları olumsuzlukları ailelerine de yaşatacakları ve bağımsız yaşam tarzlarının kısıtlanacağı korkusunun, kendilerine güvenememenin, eğitim eksikliğinin, aitlik ve kabullenme duygusunun gelişmemesi gibi nedenlerin kurum bakımı almış kişilerin aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamamalarında etken olduğunu söylemektedirler.

Katılımcılar görüşlerini şu ifadelerle desteklemişlerdir:

“...Bilmiyorum, acaba kendi yaşadıklarımı çocuklarına yaşatacağım korkusu mu var ne var, ama o korku var. Aile kurmaya çok sıcak değiller. Ben bile on senedir nişanlımla beraberim, şimdi yeni yeni aşama kaydettik, ondan sonra kendime güvenmeye başladım. Bir korku vardı zamanında, o korku bende de oldu. Çevremde de evlenip boşanan, evli de olsa evliliğinin çok iyi gitmediğini gördüğümüz bir sürü ağabeyimiz var” [DGK1].

“...Doğru, neden doğru, hayatta tek tabanca ilerliyorsunuz, yani tek kendinizsiniz, kendinize çok güveniyorsunuz, ayaklarınız gerçekten yere sağlam basıyorsa sağlam kurallarınız oluyor. Ben hep sırtımı dayayabileceğim bir eş istemişimdir, şu anda o kadar yıl birlikte olmamıza rağmen o da [eşimde] bunun farkındadır, sırtımı yaslamak isterim, ama hala yaslamış değilim” [DGK3].

“...Niye evleneyim ki, çocuk sahibi olayım ki, ben nasıl bir hayat yaşadım ki, o nasıl bir hayat yaşasın, düşüncesi mantığı var genelde” [DGK4].

“...Hayat tarzlarından dolayı, zaten çocukların bir aile kurup bir aileyi geçindirmeleri zor. Büyük ihtimalle de o yüzden evlenmiyorlar, aile kurmayanlarda o yüzden kurmuyordur. Yaşayış tarzları uygun değil, evlilik falan onlara biraz ağır geliyor. Sanki bağımsız yaşamları biraz kısıtlanmış gibi geliyor. Yurtta özgürler, her istediklerini yapıyorlar, o kadar özgürler” [DGK5].

“...Valla bu eğitim düzeyiyle ilişkili. Okuyabilen çocuklar bunu rahatlıkla aşıyor ama liseyi geçememiş insanlarda bu tür problemler çok

fazla. Geliri yok bu gelire de ben aileyi geçindiremem diyor, sonra kendisini toplumdaki diğer insanlara göre daha eksik hissediyor. Çünkü çocuğa nasıl davranacak, kadınla ilişkisi nasıl olacak, kadınla bu ilişkileri nasıl yürütecek onlarla ilgili sıkıntıları var. İlk önce flört dönemini aşamıyorlar, bırakın çıkmayı. Bir kızla nasıl beraber olunacak, bir bayanla ilişkiler nasıl sürdürülecek bilmiyorlar, o bilgi yok. Çoğu da görücü usulü, işte ... gitsin benim adıma kızı istesin evlenelim, yani bir ön görüşme yok, güven yok” [DGK11].

“...Doğrudur. Çünkü çocuklar kendini hâlâ çocuk olarak görüyor. Ne kadar yaşlansa da belli bir yaşa da gelse de [kendini] hâlâ çocuk olarak görüyor” [DGK12].

“...Ben kendi adıma konuşayım ben öyleyim. Ben o yüzden bir şey yapamıyorum, yani yaşı otuz dört evlensem diyorum, sonuçta örneğin benim kafamda hep babam var. Babamın ikinci evliliği, hatta şu an ondan da ayrıldı, onunla da birlikte değil. Diyorum ki evleneceğim yarın çocuğum olur, ola ki ben ayrıldım, çocuk olduğu zaman ne yapacağım, benim gibi yuvaya mı vereceğim, yurda mı vereceğim. Benim yaşadıklarımı onun yaşamasını istemediğim için adım atamıyorum, kendimce öyle düşündüm. Öyle evlenmeyi çocuk sahibi olmayı düşünemiyorum kendi kendime. Öyle ki ben 2006 yılında nişanlandım altı ay nişanlı kaldım düğüne 3 hafta kala ayrıldım. Ya birazda sizin yaşadıklarınız hayatınıza yön veriyor, ona göre kararlar alıyorsunuz. Biz de yaşadıklarımıza göre bir şeyler çıkarmaya, kararlar almaya çalışıyoruz” [DGK14].

“...Hocam o korku bende de biraz var. Ben şimdi 32-33 yaşına bastım, şimdi bende hep şey vardır, bir kere evleneceğim, evlenip boşanacağım, evlenip boşanacağım düşüncesi var. Bir kere evleneceğim bu nedenle belki biraz daha seçici oluyorum. Hemen gözü kara evleneyim falan yapamıyorum işte. Daha seçici oluyorum, biraz korku var. Korku, yaşadığımız bu hayatı belki de bir daha yaşamamak [için]. Hani bu süreçleri tekrar yaşayacak mıyım çocuğum olunca çocuğuma yaşatır mıyım korkusu. Bu korku bütün arkadaşlarımda vardır. Yani çocuğum

olursa daha farklı bir hayatı olacak onun. Bütün arkadaşlarımızda aynı düşünce vardır hemen, hemen onun korkusu vardır, bu süreçleri tekrar yaşama korkusu” [DGK15].

“...Ben bunu kendi kardeşimde bile gördüm. Benim kardeşim, 22-23 yaşlarında evlenmek zorunda kaldı, fakat hiçbir geliri olmadığı için evliliğini yürütemedi, boşandı. İnsanlar kendini güvende hissetmediği için evlenme riskine giremiyorlar. Benim şu anda da emekli birçok arkadaşım var, hatta annesinden kalan evi mevi[de] var. Buna rağmen, hâlâ evlenme sorumluluğunu alamıyorlar. Hâlâ evlilik sorumluluğunu alma cesaretini gösteremiyorlar, buna [benim] kardeşim de dâhil” [DGK17].

“...Göze alamayanlar var doğru, yüksek oranda var. Yurttan ayrılan çok büyüklerde bile var şu anda, onlar da aynı şekilde. O sorumluluğu almadıkları için evlenemiyorlar. Var hepimiz de var” [DGK18].

“...Aile kuramama, sorumluluk duygusunun gelişmemesinden kaynaklı bir [durumdur]. Çünkü aile ve çocuk ciddi anlamda sorumluluk gerektiren bir olaydır. İlk anda evleniyor ama sonra arkasından boşanıyor ya da çocuğunu bırakıp gidiyor. Bu biraz da ilk başta sorduğun o sorumluluk duygusuyla bağlantılı. Bir yere ait olmama düşüncesi, ya da olamama öyle söyleyeyim. Çünkü siz bir odada 20 kişiyle birlikte yaşıyorsunuz, giydiğiniz kıyafet, formanız, hani kullandığınız yatağınız bile aslında size ait değil. Çocuklarda, aitlik ve sorumluluk duygusu olmadığı için evlenmek istemiyor olabilirler. Gerçi ben bunun tam tersini de gördüm, işte yurttan çıkar çıkmaz evlenip çoluk çocuğa karışıp, sonra boşanan arkadaşlarım da çok oldu. Ama evlense bile başarıyla sürdürebilen çok az insan var. Sizin kendi evinizdeki çocuğunuz, size ait olduğunu, o evin bir parçası olduğunu biliyor. Ama gene söylüyorum, yuva döneminden ve aile ilişkileri olmayan çocuklardan bahsediyorum. Hiçbir yere ait değiller, kimsenin sorumluluğunda değiller, o aitlik duygusu, aslında en büyük yaraları da odur. Yani hayatlarında sığınabileceği, güvenebileceği birileri hiç yok.

Öyle olunca belki de, birilerinin onlara sığınıp güvenme duygusundan korkuyorlardır. O konuda çok yorum yapamayacağım ama genel değerlendirme bu” [DGK20].

Katılımcıların ifadelerine göre; yuva ve yurttan ayrılanların evlenip yuva kurma riskini göze alamamalarında daha çok güven eksikliği, sorumluluk duygusunun gelişmemesi ve kendi yaşadıkları ya da anne ve babalarının onlara yaşattıkları duyguları çocuklarına yaşatacakları korkusu en büyük etken olarak görülmektedir. Kurum bakımından ayrılan kişilerin özellikle bir aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamadıkları ifadesine katılmayan, aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alanların görüşleri de aşağıdaki gibidir:

“...Ben bu görüşe katılmıyorum. Ben evlilik döneminde çocuğum olsun çok isterdim, aile de kurdum ama bizim evliliğimiz anlaşmazlıktan bitti” [DGK2].

“...Ben tam tersini düşünüyorum. Aslında öyle durumda olan kişilerin daha çok bir yuvaya ihtiyacı var. Kendi yuvasını kurmak ve kendi çocuklarını böyle bir duruma düşürmemek için hayata bakış açıları daha farklıdır. Bu nedenle ben bu düşünceye kesinlikle katılmıyorum, yani sorumluluk almama veya evlenmekten korkması değildir. Tam tersini düşünüyorum, hayata karşı daha çok direnme, mücadele etme istekleri vardır. Ben kendi adıma öyle söyleyeyim” [DGK6].

“...Ben de başta evlenmeyi pek fazla düşünmüyordum. Sonrasında doğru kişi olduğuna karar verince evlendim, evliliğim devam ediyor. Arkadaşlarım da, çevremdekiler de zaten hep öyle, aile ilişkileri gayet olumlu. Bu görüş kesinlikle doğru değil” [DGK7].

“...Hayır, bu doğru değil, doğru değildir. Etrafımdaki insanlara bakıyorum, özellikle yurttan çıkanlara, aile yapıları nasıl, ne yapıyorlar. Evlendikleri insanı her şeyleri gibi görüyorlar, sadece bir eş gibi görmemeleri benim tuhafıma gidiyor. Sadece bir eş gibi değil, yani bir kardeşi gibi, bacısı gibi, annesi gibi, her şeyi gibi görüyor. Sanki kaybettiklerinin hepsini bir insanda toplamış, hepsini bir insandan almaya çalışıyor. Bu da ister istemez karşı tarafı, karşıdakini boğuyor

aşırı sevgi derler ya, aşırı sevgi. Bu da ister istemez olumsuzluklara neden oluyor” [DGK8].

“...Ya valla evlenmediğim için, ailenin içinde olmadığım için bilmiyorum. Aslında evliliği göze alamıyorum değil, hani başta söyledim ya girişkenlik ruhu yok, o girişkenliği o cesareti belki de gösteremiyorlar. O cesaretin olması için hani böyle o konuda biraz birilerinin şöyle itmesi lâzım. Çocukların her zaman desteğe ihtiyacı var, sonuçta bu insanlar sevgiden mahrum büyüyor, yani sevginin ne demek olduğunu, aile içindeki kadar iyi bilmiyorlar. Birilerinin, bir büyüğün, mesela hafta[da] üç gün beş gün gelip de ufak bir yönlendirme yapsa o tarafa doğru, hani güzelliklerini gösterse, o insan oraya yönelip, götürebilir, yürütebilir. Ama çok fazla bilmedikleri için hani çekiniyorlar, hani kendileri yurtlara, yuvalara düştükleri için kendi çocukları da acaba öyle olur mu diye düşünmüyorlar. Bu nedenle maddi durumumu yeterli düzeye getirmeden evlenmemeliyim diye düşünen de çok fazla var” [DGK9].

“...Bence bu öyle değil. Yine etrafımdan biliyorum, çoğu arkadaşlar evlendi hatta evlenemeyen çok az kişi var bunlardan biri de benim. Evlenip evliliğini sürdüremeyenler var. Hani evliliğinde problemler yaşayanlar var ama evlenemiyor değiller. Çoğu evleniyor ama geç evleniyorlar topluma göre geç evleniyorlar” [DGK10].

“...Ben tam tersini düşünüyorum. Yurttan ayrılan çocuklar yurttan zaten bu hevesle ayrılıyorlar. İstatistikî olarak değerlendirilirse, çocuk zaten 17-18 yaşlarında gönlünü birine kaptırmış oluyor. Yani işi ne olursa olsun, kim olursa olsun sevgisini sadece ona veriyor. İçinden diyor ki, “yurtta bir sürü insan var, hepsi birbirini seviyor ama ben burada yalnızım”. Dışarıdan birine bağlanıyor, “beni sadece o seviyor” diyor. Mesela, ister kaportacıda çalışsın, isterse garson olsun, hiç önemli değil. Diyor ki “sadece o beni seviyor, ben onun için önemliyim” diyor. Hemen ona gönlünü kaptırıyor, sonra yurttan çıkmaya başlıyor, hatta kaçmaya başlıyor. O açıdan o riski göze alıyor, “ben evleneyim yurttan kurtulayım” diyor, hemen çıkıyor yurttan. Zaten o yüzden yurt çocukları için yanlış evlilikler oluyor. Evliliği göze alıyorlar, bunu

derken yurttan kopayım, işte sadece biri beni sevsin, bir insan en çok bana değer versin, çocuklarda bu var. Yurtta o sevgiyi bir sürü insanla paylaşıyorlar ve kendilerine kim bilir ne kadar azı düşüyor, bunu düşünerek bir an önce kendi hayatlarını kurmak istiyorlar” [DGK13].

“...O oluyor, göze alıyorlar, o anlamda bir problem yok, benim de bir çocuğum var istediğimiz oldu yani” [DGK16].

“...Hayır, yok [bu düşünceye] katılmıyorum. Belki korkuları olabilir ama o da maddi durumdan dolayıdır. Yani adam kendim fakirlik çektim, elin kızına da fakirlik çektirmek istemem gibi düşünüyorsa olabilir, ama ben öyle bir sorun yaşamadım” [DGK19].

e. Eşlerin Yaklaşımı

Toplumun kişileri geçmişiyle yargılaması, kurum bakımı almış kişilerin zaman zaman zor durumda kalmasına neden olmaktadır. Korunmaya muhtaç çocukların yuva ve yurtta kalmış olmalarının gündeme gelmesi, onların bazen eziklik yaşamalarına, bazen de başladıkları bir ilişkinin bitmesine neden olmaktadır. Yuva ve yurtta kalmak ve kimsesiz olmak kimi zaman da başkaları tarafından avantaj olarak görülmektedir.

Evli ve nişanlı kişiler ile nişanlılık dönemini yaşamış ancak, herhangi bir nedenle bu süreci sonlandırmış katılımcılara **“Yuva veya yurtta kaldığınızı eşinizle/nişanlınızla ya da kız arkadaşınızla paylaştığınızda tepkisi ne oldu?”** Sorusu sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya eşlerinin, nişanlılarının veya arkadaşlarının genelde olumlu fakat önyargılı davrandıklarını söylemişlerdir.

Bu araştırmada yer alan katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“...Ben size 2006’da falan nişanlandım dedim. Mesela geçen sene de yine böyle bir işe atıldım. Yine bir kız arkadaşım vardı, kız iyi bir kız, bir yıllık ilişkimiz falan vardı. Dedim artık hadi biz de kendi yuvamızı kuralım şey yapalım [evlenelim]. Her şey tamam, kız ...’li, ...’den abisi ile babası çıktı geldi, konuştuk, tanıştık falan, her şey güzel. Ben gittim ...’ye annesiyle tanıştım her şey çok güzel, tamam yani okeylendi. Biz bir

şeyler yapacağız, bana şart koştular “istemeye, annenle baban gelecek”, e ben ne yapayım şimdi. Ben direk kıza döndüm, dedim ben istemeye buradan işyerinden bir ağabeyimi getireceğim o eşiyile birlikte gelecek. Benim durumumu biliyorsun anne-baba durumu yok. Birde ben onları zaten getirmem, daha doğrusu biri nerde, öbürü nerde bilmiyorum, kız da bir şey söyleyemiyor “tamam” dedi. Kız konuşmuş, “babam ile abim karşı çıkıyor” dedi. İşte bir çevresi var bilmem ne falan, “en azından istemedi ve düğünde annen, baban olsun” dediler. E yok, olmayınca olmuyor işte benim bunda ne kabahatim var. Mesela onlar yüzünden evlilik yapamadım. Birde anne, baba dedim, annedir, babadır, değil benim için anne baba değil yani. Allah katında günah yazılıyor mu onu bilemem ama benim kalbimden geçen bu. Ben sizinle bunları rahatlıkla konuşabiliyorum, özelliklerimi döküyorum, ama ben onlarla [annemle babamla] hiçbir şey konuşamıyorum. Ben, annemi 23 sene sonra bulmuşum, çok soğuk bir his [içimden bir şey] gelmiyor, bir şey hissetmiyorum, ama annedir diyor, farklı yani” [DGK14].

“...Tabi, yurttta kaldığımı önce söyleyemedim. Birlikteliğimizin dördüncü veya beşinci ayında söyledim. O bayağı üzüldü, hatta birkaç gün konuşamadık. Ne o konuştu komuyu açabildi, ne ben açabildim. Bayağı bir üzüldü. Yaşadığım süreçleri filan öğrenmek istedi, anlattım. Yani tepkisi benim yanımda olan ama üzüntülü bir tepkiydi” [DGK15].

“...Zaten, benim eşim yurttta kaldığımı biliyordu, son anda öğrendiği bir şey değildi ki, yani evlilik kararı aldıktan sonra öğrendiği bir şey değil, ilişkimiz başladığından beri biliyordu. Ama o bende hep bir eziklik oluyor, şu konuda eziklik oluyor; ya bir annenin, babanın çocuğunun arkasında durup evlendirmesi var ya, o çok farklı. Mesela benim arkadaşım gitti, eşimi istedi, kendi ailem gelip istemedi, o bende hep bir burukluk yani” [DGK16].

“...Bazı durumlarda aileler ortalığı karıştırırlar ya, herhalde anne babamızın olmaması, kimilerinin de işine geliyor, onlar için avantaj” [DGK18].

“ ...Tabi bir önyargısı vardı bilmiyordu, yani genel olarak toplum yurtta kalan çocukları bilmiyor. Eşim de aynıydı, böyle öcü gibi görüyordu. İlk önce mantıklı karşılamadı, ama flört döneminde yavaş yavaş konuşulunca arada kaynamış gibi olabilir. Hani direk yurtta kaldığımı söyleseydim, belki bir ilişkinin bitişi olabilirdi, onu bilemem, ona sormak gerekiyor” [DGK19].

f. Yuva ve Yurt Ziyaretleri

Kurum bakımında kalıp yaşamlarının bir bölümünü çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında geçiren birçok kişi daha sonra bu kuruluşları veya herhangi bir sosyal hizmet kuruluşunu ziyaretten kaçınmakta ya da ziyarete gitmemektedir. Araştırmaya katılan kişilere de yuva ve yurtta bakım ve korunmaları sona erdikten sonra ayrıldıkları bu kuruluşları veya herhangi bir sosyal hizmet kuruluşunu ziyaret edip etmedikleri sorulmuştur. Bu soruya ilişkin değerlendirme tablo 34’de gösterilmiştir.

Tablo 34: Kurum Bakımından Ayrılan Kişilerin Kuruluşları Ziyareti

Çocuk Yuvası veya Yetiştirme Yurdunu Ziyaret				
	Ziyaret Ediyorum	Ziyaret Etmiyorum	N	Yüzde (%)
Kadın	4	1	5	25
Erkek	6	9	15	75
Toplam	10	10	20	100

Görüşme yapılan katılımcıların % 50’si kaldığı kuruluştan ayrıldıktan sonra, ayrıldığı kuruluşu ya da herhangi bir sosyal hizmet kuruluşunu ziyaret etmediğini, katılımcıların diğer % 50’si ise, ziyaret ettiğini söylemiştir. Katılımcılardan bazıları, kaldıkları çocuk yuvası veya yetiştirme yurdunu veya herhangi bir sosyal hizmet kuruluşunu ziyaret etmeme gerekçesi olarak, eski günleri hatırlamak istemediklerini

gösterirken, bazısı da kuralların onlar için de geçerli olduğunu, idarecilerin tavırlarının onları olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bununla birlikte, kurum bakımından ayrıldıktan sonra aradan uzun yılların geçmiş olması da ziyaret etme sıklığını azaltan etkenler arasında sayılmıştır.

Kalmış oldukları çocuk yuvaları veya yetiştirme yurtlarını ziyaret etmeyen katılımcılar bu konu hakkında şu düşünceleri dile getirmişlerdir:

“...Sen yurttan çıkmışsın, dışarıdan geldiğin için artık kurallar sana da işlemeye başlıyor. Öyle dediler, “işte yukarıya çıkmak yasak, oradan geçmek yasak”, yıllarca yaşadığınız yere, yıllarca ayak bastığınız yere ayak basamıyorsunuz veya sınırlı saatte basıyorsunuz. Bu kurallar gelince, bu da beni soğuttu, siz yurttan çıktıktan sonra tabii ki yurttaki kadar o sıcaklık olmayacak, o çok farklı bir duygu, ya aslında dışarıda birden bire daha kimsesiz kalıyorsunuz” [DGK3].

“...Ben gitmiyorum diğerlerini de görmedim. Mesela benim arkadaşlarım var gittiklerini hiç görmedim. Ben mesela o [ayrıldığım] günden beri hiç yurda falan gitmem, hiç ...'ya bile gitmem, o bende biraz travma gibi oldu. Yurttan uzaklaşınca artık hiç oraya gitmek istemiyorum. O eski günler falan insanın aklına geliyor, pek istemiyor yani. Ya biraz benim durumum onlara göre daha değişik olabilir. Çünkü yurttan bayağı psikolojik sorunlarım oldu, ben kendimi diğer insanlardan biraz değişik görüyorum. Diğer insanlar her şeyi çekebilirler, haksızlığı falan ama ben öyle olmadığım için benim biraz problemlerim oldu. Yaptığınız çalışmada görürsünüz, ben biraz daha değişik cevaplar veririm. Çünkü benim yaşadığım ortam biraz sıkıntılıydı. Yurttaki çocukların davranışları, ya açık söylemek gerekirse ben 11 yaşına kadar mesela ailemin yanında kaldım, ben haksızlığa gelemem kolay kolay. Büyük çocukların küçük bir çocuğu dövmeleri veya hırsızlık yapılması veya ezilmesini hazmedemem. Kardeşimin benim gözümün önünde dövülmesi veya ben yokken ona bir şey yapılması benim zoruma gider, diğerleri sineye çekebilir ama ben çekemem. Bu yüzden de bayağı problemler oldu. Çok haksızlıklar vardı yani, büyükler küçükleri her yünden eziyorlardı, küçük çocuğun [büyük bir çocuk] için çalışması,

onun için bir şeyler yapması onlara normal geliyordur, ama bana normal gelmiyor. O yüzden benim tartışmalarım, kavgalarım oldu, çok kötü yönlere de gidebilirdi ama Allah'tan gitmedi” [DGK5].

Yukarıdaki katılımcıların ifadelerine göre; yurttan ayrılan kişilerin yuva ve yurtları ziyaretinde kuralların konulması, yıllarca kaldığı ve evi gibi gördüğü kuruluşu rahatça dolaşamayıp çocuklarla iletişimde bulunamaması duygusal olarak o kuruluştan uzaklaştırmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları odalara, anılarının olduğu yerlere dokunamamaktadırlar, geçmişle bağları birdenbire kopmaktadır. Bu durum katılımcıları kuruluşları ziyaret etmekten alıkoymaktadır. Bir başka katılımcıya göre ise, büyük çocukların küçük çocuklara uyguladığı şiddet ve yurttan ayrıldıktan sonra yaşadıkları haksızlıklar, kurum bakımında mutlu olmayan yaşamı ve geçmişi hatırlamak istememesi de kaldığı kuruluşu ziyarete gitmesine engel teşkil etmektedir.

“...Doğru, neden doğru ben mesela yurttan ayrıldıktan sonra sadece yurda iki kez gidebildim. Arkadaşlarımız kardeşlerimiz var ama şu an ...'deki yurttan kapandı. Gidebileceğimiz tek ...'da çocuk yuvası vardır. Zaman buldukça fırsat buldukça gidebiliyoruz ama insanların nerde olduğunu bilemiyoruz, çoğu kişinin nerde olduğunu, çalıştığını biz de bilemiyoruz, yurttan ayrıldıktan sonra bağlantılar kopuyor, iz kaybettiriyor ve o soğukluk araya giriyor. Şu anda maalesef çoğu kişi birbirinden habersiz yani” [DGK6].

“...Doğrudur, ziyarete gitmiyorlar ama istisnalar vardır. Eskiden [yurdun] spor kulübü vardı, futbol kulübü varken bir şekilde görüşüyorduk. Oradan çocuklar geliyordu, biz gidiyorduk filan. Ama kulüp kapandıktan sonra ve kulübün son yıllarında kapanmadan önce de gidip gelmeler artık kesilmişti. Yaş büyüdükçe oradan uzaklaştığımızda oldu yani” [DGK10].

“...Doğrudur, ben bile bir devlet kurumuna gittiğim zaman çekiniyorum, tabi arkadaşlar, idareciler var diye [yurda] gidiyordum. Yani çocuklar için değil, orda çalışan idareciler vardı uzun süre hem aynı yaşta olduğumuz için hem de oradaki idarecileri tanıdığım için ara

sıra gidiyordum. Ha bu ilişki ...'dan ayrıldıktan sonra koptu, bakıyorsunuz o [eski ortam] yok tabi kopuyor” [DGK11].

“...Gidenler var bunları biliyoruz. Çünkü yurtlarda, bazı çocuklar bazı öğretmenlere, personellere çok düşkündür, ayrıldıktan sonra da oradan kopamazlar. Belki bir iki tane bile olsa oradaki insanların kendisine değer verdiğini, kendisini sevdiğini düşünür. Yurt yakınsa, çok uzak mekânlar değilse gider gelir. ... Az önce söyledim ya, mesela personelden bir tanesi çocukla diğerinden biraz fazla ilgilenir, çocuk için bütün dünya o oluyor, evet ona bağlanıyor. Yurttan henüz çıktığı için de henüz başka kimseyi tanımadığı için yurttan da bir çevresi olmadığı için aklı halen yurttan oluyor. O yüzden ilk zamanlar bir süre gidilip geliniyor. Ama daha sonra eğer aradan üç beş yıl geçmiş, işe yerleşmiş, kendi hayatlarını kurmuş insanlar da daha çok yurttaki arkadaşlarını görebilmek için gidiyor ya da eğer orada buluşuluyorsa onun için gidiyor. Mesela hani arkadaşlarla burada toplanıyoruz dendiye kuruma gidiliyor, yoksa başka bir yerde toplanılıyor. Gerçekten kurumla böyle tam iletişime geçmek istemiyor insan” [DGK13].

“...Doğrudur. Hatta ben de ziyaret etmedim, hayır etmedim” [DGK15].

“...Şimdi, ben kendi açımdan söyleyeyim ben de gitmedim ama niye gitmedim, ben şimdi yurttan ayrıldım, ilk maaşım ile adak aldım ... şubeye koştum sosyal hizmetlere bağışladım. Ama bağışladığımda beni yetiştiren hocalar ya da orada benim altımda yetişen arkadaşlar “a şuna bak, enayiye bak yurda mı alınır bağışlanır, a şöyle” ya daha dün kalkmış, şöyle olmuş, böyle olmuş o sürece oradakiler de tepkili. Bugün misafirlğe gitsen oturup bir kap yemek yersin “aaa aç köpeğe bak, bak buraya gelmiş, yurttan çıkmış hala yurttan” ya bu süreci duymamak bu süreçten yakınmamak için [gitmiyorum]. Ama buradan tayinim ...'ne çıktı, ... yetiştirme yurdunu ziyaret etmişimdir ya da orda bir arkadaşım vardır, iki kurban keseceğiz, bak sosyal hizmetlere kesin diye söyledim, ya da gelin şurayı bir ziyaret edelim gidelim dediğim olmuştur. Ama buraya kendi çıktığım yurda gitmemişimdir” [DGK16].

“...Doğru, doğru, ortam güzel değil. Dışarıda grşyyoruz ama yurtları ziyarete gitmiyoruz. Ya her şeyi orda yaşayıp bildiğimiz için gitmiyoruz, ne diyeyim” [DGK18].

“...Aynı şeyi ben de yapıyorum. Yurtta kaldığım süre içinde her ne kadar çok umutsuz bir yaşantım olmasa da sonuçta o dönemi ailenizle geirmiyorsunuz ve oraya gittiğinizde sizinle geçmişte aynı kaderi yaşayan insanlarla karşılaşıyorsunuz. Aslında, bir nevi gemişinizle yzleşiyorsunuz, o yüzden gitme isteği duymuyorum. İki kere falan gitmişliğim vardır ve ben her gittiğimde [orası] bende kaçma isteği doğurur, bir an önce çıkıp gitme isteği doğurur. Belki de o orda olmanın mutsuzluğudur. Sonuçta o yaştaki çocukların ailelerinin yanında olması gereken dönem. Yani eskiyi hatırlıyorsunuz” [DGK20].

Kuruluşları ziyaret etme ya da etmeme nedenleri her bir katılımcıya göre değişmektedir. Kimi katılımcı personellerin davranışlarının onları kuruluşlardan uzaklaştırdığını söylerken, kimi katılımcı ise, çocukların kuruluşlardaki personel ve çalışanlarla duygusal bağ kurduğu ve o personeller tarafından sevildiği için kuruluşları ziyarete gittiğini söylemektedir. Yuva ve yetiştirme yurtlarını ziyarete gitmediğini söyleyen bir katılımcı ise, bununun nedenini, geçmişiyle yüzleşmek ve kurum bakımında kalmış olmanın mutsuzluğunu tekrar yaşamak istememe olarak belirtmektedir.

g. Bakım Yöntemleri Hakkında Bilgi Sahibi Olma

Korunmaya muhtaç çocuklara verilen kurum bakımı, koruyucu aile, evlat edinme, ailenin ayni ve nakdi yardımlarla desteklenmesi ile çocuğun aile yanında bakım ve korunması gibi çeşitli bakım yöntemleri bulunmaktadır. Katılımcıların, korunmaya muhtaç çocuklara verilen bakım yöntemleri hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını anlamak ve sonraki soruları anlamlandırmak amacıyla katılımcılara, **“Korunmaya muhtaç çocuklara verilen bakım yöntemlerinden hangisini biliyorsunuz?”** Sorusu sorulmuştur. Bu araştırmada yer alan katılımcıların % 20’si bakım yöntemlerinin hepsini, % 5’i kurum bakımı, % 10’u koruyucu aile bakımı, % 15’i ayni ve nakdi yardımlarla desteklenerek aile yanında bakım ve korumayı, % 5’i

ise, evlat edinme yöntemi hakkında bilgi sahibi olduğunu söylemiştir. Katılımcıların % 45'inin ise, bakım yöntemleri hakkında bilgisi bulunmamaktadır.

Katılımcıların bakım yöntemleri hakkında bilgi sahibi olup olmamalarına ilişkin bilgiler tablo 35'deki gibidir.

Tablo 35: Katılımcıların Bakım Yöntemleri Hakkında Bilgi Sahibi Olmaları

Katılımcıların Bildiği Bakım Yöntemleri								
	Hiçbiri	Hepsi	Kurum Bakımı	Koruyucu Aile	ANY ile Aile Yanında Bakım Ve Koruma	Evlat Edinme	N	Yüzde (%)
Kadın	2	2	-	-	1	-	5	25
Erkek	7	2	1	2	2	1	15	75
Toplam	9	4	1	2	3	1	20	100

Bu anlamda kurum bakımında kalan çocukların, bakım yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmadıkları ve bakım yöntemi denilince sadece yuva ve yurt bakımını düşündükleri anlaşılmaktadır. Bu araştırmada yer alan katılımcılara bakım yöntemleri hakkında bilgi verilerek, kendi yaşamlarını da göz önünde bulundurarak **“Korunmaya muhtaç duruma düştüğünüzde seçme şansınız olsaydı hangi bakım yöntemini tercih ederdiniz?”** Sorusunu cevaplandırmaları istenmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların, % 55'i seçme şansları olması halinde kurum bakımını tercih edeceğini belirtmiştir. Bunu % 30 ile ayni ve nakdi yardımlar yapılmak suretiyle aile yanında bakım ve korunma, % 5 ile evlat edinme, % 10 ile koruyucu aile bakımı izlemiştir.

Katılımcıların, seçme şanslarının olması halinde tercih edecekleri bakım yöntemlerine ilişkin bilgiler tablo 36'da yer almaktadır.

Tablo 36: Katılımcıların Tercih Ettiği Bakım Yöntemleri

Bakım Yöntemleri						
	Kurum Bakımı	ANY ile Aile Yanında Bakım ve Korunma	Evlat Edinme	Koruyucu Aile	N	Yüzde (%)
Kadın	3	2	-	-	5	25
Erkek	8	4	1	2	15	75
Toplam	11	6	1	2	20	100

Katılımcıların bazıları bakım yöntemlerini tercih konusunda şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Kurum bakımı daha iyi, benim şahsi fikrim, kurumun dışına çıkmak istemezdim. Dedim ya başka bir hayat düşünemiyordum” [DGK2].

“...Vallahi ben yurttta çok çektim çok ezildim ama hep söylüyorum, tekrar hayata gelsem ...’daki o ortamı bulsam, o ortamda büyümek isterdim” [DGK4].

“...Aile yanında bakım ve korumayı tercih ederdim” [DGK6].

“...Ya ben her şeye rağmen kurum bakımını tercih ederdim. Ben orda geçirdiğim dönemde mutluydum, kavga da ettik, dövüldük de, bizde dövüldük, hataydı ama genel anlamda mutluydum. Arkadaşlık çevresinden dolayı mutluydum” [DGK10].

“...Ben babamla kalsam, kişi başı işte asgari ücret, bilmem ne ödense babam çalışacak veya çalışmayacak yani her şey babamın inisiyatifine kalacak. Babam bunu nasıl değerlendirir, bence [bakım parasını] öncelikle kendi ihtiyaçlarına kullanma durumu doğacak, çocuğun ihmali yine gündeme gelebilir. Ama tabi ki yurt pozisyonunu biraz daha sosyal olarak geliştirip değiştirirlerse... ben pek bir zararını görmedim, sanki yurttta kalmak bana uygun gibi geliyor” [DGK17].

“...Ailenin yanında bakım ve korunma onu tercih ederdim... Çünkü benim ailem ortam olarak çok sağlıklı bir aileydi, biz sevgi ortamı

çin deydik kardeşlerimizle de çok bağıydık. Beni o ortamdan uzaklaştıracak tek şey para sıkıntımızdı. O da eğer devletçe karşılanmış olsaydı belki de daha sağlıklı bir çocukluk geçirmiş olacaktım. Kesinlikle aile yardımı, maddi anlamda” [DGK20].

Kurum bakımına kardeşleriyle birlikte alınanlar, kurumda kaldıkları süre içerisinde aileleriyle ilişkileri devam edenler ve yoksulluk nedeniyle kurum bakımına yerleştirilmiş kişilerin, daha çok kurum bakımını tercih ettiği tespit edilmiştir.

2. İş Yaşamı

İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorundadır. Kurum bakımından ayrılan kişilerin de yaşamın olağan akışı içinde bir işe sahip olması gereklidir. Bu bağlamda, kurum bakımı almış kişilerin bir kısmı iş bularak çalışma yaşamına girmişken, büyük bir kısmı halen iş aramaktadır⁷⁷⁹. Ancak, iş bulma konusunda korunma kararı kalkmış ve kurumla ilişkisi kesilmiş kişilerin önünde iki seçenek bulunmaktadır. Bunlardan ilki aldığı eğitim ve yeteneklerine göre, işgücü piyasasında işi kendisinin bulması, ikincisi ise, korunma kararının olağan şekilde sona ermesi halinde, 3413 sayılı yasanın kendilerine tanımış olduğu ayrıcalıkla, **“Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Sınav”** da başarılı olmak ve bunun sonucunda da bir işe yerleştirilmektir.

a. Çalışma Durumu ve Çalışma Süreleri

Araştırmada yer alan katılımcılara **“Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?”** Sorusu sorulmuş ve katılımcıların hepsi bu soruya **“evet”** cevabını vermiştir. Görüşme yapılan katılımcıların % 90’ı çalışma yaşamına başlarken 3413 sayılı yasadan yararlanarak bir işe yerleşmiştir. Katılımcıların, % 10’u ise, işlerini önce kendileri bulmuş sonra onlar da korunmaya muhtaç çocuklar için açılmış sınavda başarılı olarak kamu kurum ve kuruluşlarında işe yerleştirilmiştir. Bir başka ifadeyle, görüşme yapılan katılımcıların hepsi kamu kuruluşlarında çalışmaktadır. Katılımcıların, kamu kuruluşlarındaki çalışmalarının en az 7 ve en fazla 16 yıl

⁷⁷⁹Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 213.

olduğu, bazen kurum bazen de işyeri değiştirdikleri belirlenmiştir. İş ve işyeri değiştirme ise, genelde, kurum içi yer değişikliği olarak gerçekleşmişken, kurum değiştirme özelleştirilme nedeniyle başka bir kamu kurumuna nakil şeklinde gerçekleşmiştir. Katılımcıların hiç birisinin işe uyumsuzluk ya da disiplinsizlik gibi nedenlerle çalışma yeri değiştirilmemiştir. Katılımcıların iş yaşamında geçirdikleri sürelerle ilişkin değerlendirmeler tablo 37'deki gibidir.

Tablo 37: Katılımcıların İş Yaşamında Geçirdiği Süreler

Çalışma Süreleri					
	5-10 yıl	10-15 Yıl	15 Yıl ve Üzeri	N	Yüzde (%)
Kadın	2	3	-	5	25
Erkek	8	5	2	15	75
Toplam	10	8	2	20	100

b. Devletin İş Bulmasıyla İlgili Düşünceler

Korunmaya muhtaç çocuklara devletin iş bulmasının⁷⁸⁰ istismar edildiği veya kurum bakımında kalan çocukların iş garantisi olması nedeniyle kendilerini geliştirmedikleri hakkında haberler çıkmaktadır⁷⁸¹. Katılımcılara, **“Devlet korunmaya muhtaç çocuklara iş bulmalı mıdır?”** Diye sorulmuş, alınan **“evet”** cevabının açıklanabilmesi için **“neden”** sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların devletin, korunmaya muhtaç çocuklara iş bulmasına ilişkin görüşleri tablo 38'de yer almaktadır.

⁷⁸⁰http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=215:218&v_meclis=1&v_donem=23&v_yasama_yili=&v_cilt=40&v_birlesim=062,

⁷⁸¹Hasan Önal, “Kimsesizlere İş Garantisi Çocukları Sokağa Attırıyor”, <http://arsiv.zaman.com.tr/2003/10/14/haberler/h26.htm>, (23.02.2011).

Tablo 38: Devletin Korunmaya Muhtaç Çocuklara İş Bulması

Devlet Korunmaya Muhtaç Çocuklara					
	İş Bulmalıdır	İş Bulmamalıdır	İşi Şartlı Bulmalıdır	N	Yüzde (%)
Kadın	5	-	-	5	25
Erkek	13	1	1	15	75
Toplam	18	1	1	20	100

Kurum bakımından ayrılan çocuklar çoğunlukla bir mesleğe sahip bulunmamaktadır. Katılımcılar, kurum bakımından ayrılanların hayata hazır hale gelmediklerini, çoğunlukla yaşama tutunmak için onlara destek olacak ailelerinin olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca katılımcılar, korunmaya muhtaç olmayan diğer kişilerin iş arama ve bulmada anne-baba ve diğer yakınlarından destek aldığını, kurum bakımından ayrılan kişilerin ise, bu şansa sahip olmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, birçok katılımcı kurum bakımından ayrıldıktan sonra, adaptasyon konusunda sıkıntıları olduğunu, bir de işsizlik gibi bir sorunu yaşamaları halinde bunu kaldıramayacaklarını dile getirmiştir. Buna ilaveten üzerinde durulan bir diğer konu ise, yuva ve yurttan yaşamış olmanın dışarıda pek güvenli bir algısının olmadığı ve toplumun yuva ve yurttan yaşayan kişilere güvenle yaklaşmamasıdır.

Yukarıda anılan nedenlerle katılımcıların % 90'ı devletin korunmaya muhtaç çocuklara iş bulması gerektiğini belirtmiş, % 5'i ise, devletin kendilerini sağlıklı yetiştirmesi halinde işi kendilerinin bulacağını, devletin çocuklara iş bulmasına gerek olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların diğer % 5'lik bir grubu ise, çocukların, kendilerini geliştirme ve eğitimlerini tamamlamaları amacıyla çocuklara iş bulmak için yüksek öğrenimi bitirme koşulunun getirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Araştırmada yer alan katılımcılardan bazıları, devletin kurum bakımından ayrılan çocuklara iş bulmasının zaman zaman istismar edildiğini belirterek şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Bence bulmalıdır. Eee, düşünün ben 18 yaşına kadar yurttan kalıyorum ve çıkarılıyorum, nasıl duracağım ayaklarımın üzerinde. Herhangi bir mesleğim yok, işim yok. Bir çocuk, herhangi bir sosyal güvence olmadan ne yapabilir. Dışarıdaki bir çocuğa geleceğini annesi, babası hazırlar, e burada da devlet madem bize analık babalık yapıyor, bence böyle bir imkân sunması da gerekli diye düşünüyorum” [DGK1].

“...Bence bulmalıdır. Sonuçta çocukların yarısından çoğu okumuyor, bir yerde her şeyi devlet karşıladığı için çocuklar dışarıdaki zorlukları bilmiyorlar. Yani, ekmeğelden su gölden deniliyor ya o tabir doğru. Gerçekten, her şey hazır geliyor. Dışarıda çalışmadıklarından dolayı, bocalama dönemi yaşıyorlar, dışarıyla içerisi bir olmuyor, alışmıyor, ortama uyum sağlayamıyor. Ben kendi açımdan hiçbir zaman çalışmayı düşünmemiştim, hiç uyum sağlayamadım. Birisi bana bir şey dediği zaman, çalışmadığımdan dolayı hemen alınganlık yapıyordum, küsüyordum gücüme gidiyordu, zor oluyor açıkçası. Kendi başına bir şey yapamaz, bir de reşit olan çocukların hepsini bir yere yerleştirmek zorunda. Bunun için süre konmaması lâzım gerçekten işe ihtiyaçları var. Ailesinin olmadığını, okul da okumadığını düşünün, ne yapacak yurttan çıkınca, nerde iş bulacak, birilerinin yanına sığınmaya çalışacak. Art niyetli insanlar olursa farklı yöne gider. Bence, bu yüzden muhakkak iş bulmalılar bir devlet kapısına yerleştirilmeliler” [DGK2].

“Bulmalı” [DGK3].

“...Gerçi şöyle diyeyim, devlet iş bulmasa bence [çocuklar] devletin başına belâlar. Aslında çocuğu yurttayken yetiştirmesi lazım. Nasıl diyeyim, mesela şu anda benim işim olmamış olsa, bana diyecekler ki “gel gidelim şurayı basalım, şurayı patlatalım”, genel anlamda diyorum çocukların hepsi “tamam gidelim” der, hiç korkusuz hepsi gelir. Bakma hiç olmasa biraz iş frenliyor, ya adamlarda geri vites olmuyor o zaman. Yani birçoğu öyle, cezaevine de girmiş birçoğu. Ama işi bulurken de aslında devlet çocukları [yurttayken] hayata hazırlamalı” [DGK4].

“...Bulmalı, çünkü hayata tutunmak için yapacak işleri, onlarla ilgilenen bir ailesi olmayacak, birde yurttan çıktıklarında biraz travmalı

gibi [oluyorlar], travmalı dediğim, yani hayata hazır değiller. Eğer devlet de bir iş vermese çok daha kötü durumlara düşerler diye düşünüyorum. Çünkü yurttan çıkacağı zaman hiçbir çocuk hayata hazır değil, onlara bakacak bir ailesi yok. Zaten çoğunun ailesi yanlarına bile gelmiyor. Yurttan çıkan çocukları bir yavru köpek gibi düşün, onu sokağa bırakacaksınız, annesi yok babası yok, ne olur, biri gider öldürür veya o gider birini öldürür, ya da başka işlere bulaşır. Öyle bir şey, öyle düşünüyorum. Zaten aile bakımından, yurda gelmeleri onlar için bir olumsuzluk değil mi. Hayata tutunabilseler zaten ailelerinin yanında tutunurlar. Zaten çoğunun ailesi de ilgilenmiyor, önemsemiyor, o yüzden devlet çocuklara iş vermeli” [DGK5].

“...Bulmalıdır. Çünkü onları küçüklükten alıyorsun yetiştiriyorsun, bir sürü emek veriyorsun, o kadar eğitiyorsunuz, bu kişi de emeğin karşılığını vermek ister. Açık söyleyeyim, her insan için bu geçerli değildir ama korunmaya muhtaç çocuğu bir yerlere yerleştirmediniz zaman ya hırsız olur, ya da sokakta yaşar” [DGK6].

“...Bence, gerçekten arkasında kimsesi, ailesi, yakını olmayan çocuğa bulmalıdır. Çocuğun zaten sahip çıkacak kimsesi yok, o çocuk nerde kalacak nasıl hayatını geçindirecek. Atıyorum ailesi varsa, yakınları varsa, evi barkı varsa ona zaten bulmasın, eğer ailesinin durumu, iyiyse ya da çocuk başka işlerde çalışabilecekse ona bulmasına gerek yok. Ama öncelikli olarak, daha ihtiyaçlı olan çocukların faydalanması lazım bu işten” [DGK7].

“Şartlı bulmalıdır. Yasal zorunluluk olarak, eğitim seviyesinin yükselmesi için en az 2 yıllık okul mezunlarına [iş bulmalı]” [DGK7].

“...Bulmalıdır tabi, ya bu çocukların diğer çocuklardan farkı nedir o çocuklara da bulunsun şeklinde bir yaklaşım olabilir, ama bunlar tamamen farklı, madem bunlar bu şekilde eksik büyüyorlar, bir artıları, bir destekleri olmalı. Zaten o destek olmadan hiçbir şekilde topluma kazandırılmazlar, bu da işte işle olur, bu tür olanaklarla olur” [DGK9].

“...İş bulmalıdır, şöyle söyleyeyim, ailenin yanında yetişen çocuk, bir şekilde hayatını idare edebilir. Annesinin yanında kalabilir,

babasının yanında kalabilir ya da işte babasının işi vardır o işine devam edebilir. Ama yurttan çıktıktan sonra, ben veya arkadaşlarım yurttan çıktığında, tamam aileni inkâr etmiyorsun ama aile ile ilişkiler soğuyor oraya dönmek istemiyorsun. Üç yaşında da yuvaya gelen var, on yaşında da, ben de yuvaya on yaşında gelmişim, ben yurttan çıktığımda yirmi yaşına falan gelmiştim, ilişkilerin soğuması ondan dolayıdır herhalde. Hani yaşın doluyor çıkıyorsun, okumuş da olsan, okumamış da olsan bir iş yapabiliyor olsan da, yapamıyor olsan da yani dışarı çıktığında çalıştığın işin güvencesi yok, özel sektörde çalışıyorsan işin güvencesi yok. Bu anlamda devletin iş vermesi gerekiyor” [DGK10].

“...Evet, iş bulmalıdır. Zaten yurttan çıktığın zaman aileden destek yok, çocuklar kendi başına iş bulabilecek şekilde de donatılmamış, çırılçıplak topluma bırakıyorsunuz. On sekiz yaşına gelmiş korunmaya muhtaç değil diyemezsiniz, hâlâ korunmaya muhtaç, on sekiz yaşında devlet koruması altında ama hâlâ korunmaya muhtaç, bazı durumlarda otuz yaşına gelmiş hala korunmaya muhtaç. Çocuk ameliyat olmuş, kundurada kötü şartlarda çalışarak bu hale gelmiş, en yakın yurttan çıkmış bir arkadaşı varsa yanına gidiyor yoksa..., ama işi olsaydı belirli bir gelirle hayatını daha iyi devam ettirebilirdi” [DGK11].

“...Bulmalıdır, çünkü çocuklar yaşamlarından dolayı zaten bir eziklik yaşıyorlar. Dışarıda karşılaştıkları insanlar da onları kullanmaya meyilli insanlar, bu yüzden devlet iş bulmalıdır” [DGK12].

“...Bulmalıdır, çünkü adı üstünde korunmaya muhtaç, yurda yerleştiği andan itibaren korunmaya muhtaç. O çocuk normal bir şekilde büyümüyor ki. İstatistiklere bakılırsa yurttan belli bir başarıyla ayrılıp ta belli bir yere yerleşen çok nadir. Zaten çocuğun o kalabalıkta geleceğini düşünmesi onu tasavvur etmesi çok zor, o nedenle zaten bu aşamada yardım etmesi lazım. Bir de devletin tek görevi kurum sürecinde ona bakmak değil ki. Sen burada yetiştirme yurdunda çocuklara da bakıyorsun ama sen sosyal hizmet olarak bir yaşlıya da bakıyorsun, özürlüye de bakıyorsun öyle değil mi? Bu çocuk yurttan çıktığı zaman eğer sen ona iş bulmazsan ne yapacak? Orta yaşında da ihtiyaç sebebiyle

sana gelecek, sosyal hizmet olarak başvuracak, yaşlanınca da gelip sende huzurevi talep edecek. O yüzden bence yurttan çıktıktan sonra da takip etmeli, işe yerleştirip bırakmamalı” [DGK13].

“...Kesinlikle, iş bulmalı, iş bulmazsa, biz başka ne yapabileceğiz hocam. Yani gidecek bir yerin yok, yurttan direk seni çıkartıp bırakıyor, git diyor, ondan sonra ben ne yapacağım. Zaten dışarıda yurtlu dedin mi, yani yurttan çıktım dediğim zaman insan farklı algılıyor, pek güvenli bir algısı da yok yurttan yetişen çocuklar[ın]. “Hırsız olabilir” diyor, “serseri olabilir” diyor bilmem ne, güvenmiyor kısacası. Ben de yurda girip çıktıktan sonra eğer bu iş olmasaydı, sonuçta yaşamam için, ya hırsız olacaktım ya bir şeyler yapacaktım. Ki çok arkadaşımız da var, öyle yurttan çıkıp ta bu işleri yapan, oraya buraya girip hırsızlık yapan, ceza evlerine düşen bir yığın insan var. Eee tabi ki sonuçta [iş] yok, adamın işi yok, onu hayata bağlayacak bir şeyi yok, ne var? Ben kendim için söylüyorum, tek bu iş var beni hayata bağlayan, şundan başka yaşamımı sürdüreceğim hiçbir şey yok, sadece şudur, şu iş. Sabah buraya gelip akşam eve gitmek, başka bir şey yok. Sonuçta bu iş olmasa akşam eve de gidemeyeceğim. O zaman ne yapacağım. Bir yerlere saracağım, yapacak başka bir şeyim yok ki” [DGK14].

“...Evet, bence bulmalıdır, şöyle evet dedim, ya sahipsiz bir çocuk, asilikten ötürü kurumdan atılan ve memur olmayan, ya da memur olup da memurluktan atılan arkadaşlarımız, takıldığımız bir kahve var şu anda [o] kahvede görüyorum. Hepsi ne bir evde kalabiliyor, kalsa kaldığı ev, ev değil ya da bir arkadaşının yanında sığınmacı olarak kalıyor, ya da bir kısmı kahvede kalıyor. Ama perişan haldeler, günlük yevmiyeyle birkaç işte çalışıyorlar, yani günlük yaşıyorlar, günlük karınlarını doyuruyorlar aldıkları para günlük oluyor, yedikleri para günlük oluyor” [DGK15].

“...Ya bulmalıdır tabi, niye dersin sonuçta bulmayabilir de, ama iyi ki bulmuş, şimdi size bunu nasıl söyleyeyim, bu zamana kadar bakmış, madem babadır büyütüyor bizi, ya mantığımla babaysa bulacak diye düşünüyorum, bunu hiç düşünmedim açıkçası, bu yönünü çokta

düşünmedim. Bizden de işinde çok iyi çalışıp eden arkadaş da var, yüzüstü bırakıp giden de var, bu süreçte istifa edeni de. Şimdi bunu da görünce diyorum, bu arkadaş birinin hakkını yemiş, niye böyle yapmış” [DGK16].

“...Kesinlikle bulmalı, eğer bulmazsa % 80’i, 90’ı yok olur gider, ya bir kötülüğe ya bir pislığe, ya da hiç olur gider. Bizim zaten kendi şartlarımızla iş bulmamız imkânsız, sıfır. Ancak, diğerlerine bakıyoruz herkes torpille eş, arkadaş, tanıdıkla işlere giriyorlar, bizim öyle bir şansımız olmadığı için biz hep dışarıda kalıyoruz. Eş, dost, akraba olmadığı için bir işe girildiğinde biz hep dışarıda kalıyoruz, bizi kimse tercih etmiyor veya almıyor. Bilmiyorum ama işe yerleştirme sosyal açıdan Cumhuriyet tarihinde çok önemli bir karar” [DGK17].

“...Vallahi bulmalıdır, bizim için çok artı ya, yani adaptasyon konusunda dışarıya daha çabuk uyum sağlarız, birde iş arama sıkıntısı ile uğraşırsak uçuruma gideriz. Çok büyük avantaj ben değerlendirdim bu avantajı, en azından aile kurmada bile fark ediyor” [DGK18].

“...Yoo, bence bulması gerekmiyor, devlet beni sağlıklı bir birey olarak yetiştirirse ben zaten kendi işimi kendim bulurum” [DGK19].

“...İş bulmalıdır, çünkü çocuk zaten yalnız, zaten toplumdaki soyutlanmış, birde parasal anlamda kazanç sağlayacak bir iş olmadığına, o çocuk için çok daha vahim olacak, o yüzden kesinlikle iş bulmalıdır” [DGK20].

c. Kurum Bakımında Kaldığını Gizleme

Yuva ve yurttaki yetişmiş kişiler damgalanma⁷⁸² korkusuyla çoğunlukla kendini gizlemekte, iş ve arkadaşlık ortamlarında yuva ve yurttaki kaldığını ifade etmemektedir. Araştırma kapsamında katılımcılara, ulu orta değil ama yeri geldiğinde veya sorulduğunda **“Yuva ve yurttaki yetişen çocukların bu kuruluşlardan**

⁷⁸²Aksu Bora, “Yoksul Çocukların Medyada Temsili”, <http://bianet.org/bianet/bianet/70342-yoksul-cocuklarin-medyada-temsili>, (20.02.2012)., Şimşek ve diğerleri, “Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, <http://www.msxlab.org/forum/psikoloji-ve-psikiyatri/92182-psikoloji-ile-ilgili-makaleler-10.html#ixzz1mwlMOdTv>, (20.10.2012).

ayrıldıktan sonra kendilerini gizledikleri, iş ve arkadaşlık ortamlarında bu durumu ifade etmedikleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların % 90'ı, yuva ve yurttaki yetişenlerin genel olarak iş ve arkadaşlık ortamında kurum bakımında kaldıklarını ifade etmeyip, kendilerini gizlediklerini söylerken, % 5'i ise, yuva ve yurttaki kalanların kendilerini gizlemediğini ve bunu rahatlıkla ifade ettiklerini söylemiştir. Katılımcıların % 5'lik diğer bir grubu ise, yuva ve yurttaki kalanların iş ve arkadaşlık ortamında kendini gizlemeyip ifade ettiğini bu nedenle bu fikre katılmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların bu soruyu değerlendirmelerine ilişkin bilgiler tablo 39'daki gibidir.

Tablo 39: Kurum Bakımında Kalanların İş Yaşamında Kendini Gizlemesi

Kendini					
	Gizliyorlar	Gizlemiyorlar	Bu Fikre Katılmıyorum	N	Yüzde (%)
Kadın	4	-	1	5	25
Erkek	14	1	-	15	75
Toplam	18	1	1	20	100

Katılımcılar geçmişte kurum bakımında bulunmuş kişilerin, gerek kurum bakımında kaldıkları süre içinde ve gerekse kurum bakımından ayrıldıktan sonra kendilerini gizleme gerekçesi olarak bazı nedenler öne sürmüşlerdir. Katılımcılar, yuva ve yurttaki kalan kişilerin bazıları yurttaki kalmış olmayı bir utanç saydıkları, kendilerine acıyarak bakılmasından hoşlanmadıkları ve hor görülme korktukları için kendilerini gizlemiş olabileceklerini söylemişlerdir. Bazı katılımcılar ise, yuva ve yurtlarla ilgili çıkan olumsuz bir haberde işyerlerinde, arkadaşlık ortamında kendilerinin de gündeme gelmesinden rahatsız olduklarını, kendi aile ve geçmişleriyle ilgili soru bombardımanına tutulduklarını, yuva ve yurttaki kalma gerekçelerini başkalarının bilmesini istemedikleri için kendilerini gizlediklerini ifade etmişlerdir.

Geçmişte kurum bakımında bulunmuş katılımcılara, kendilerinin davranışı sorulduğunda ise, katılımcıların % 20'si iş ve arkadaşlık ortamında yuva ve yurttaki kaldıklarını söylemeyip, kendilerini gizlediklerini, % 80'lik bir katılımcı grubu ise, kendini gizlemeyip yeri geldiğinde iş ve arkadaşlık ortamında yuva ve yurttaki kaldığını rahatlıkla söylediğini belirtmiştir.

Katılımcıların kendilerinin davranışlarına ilişkin değerlendirmeler tablo 40'da gösterilmiştir.

Tablo 40: Katılımcıların İş Yaşamında Kendini Gizlemesi

İş Yaşamında				
	Kendini Gizleyen	Kendini Gizlemeyen	N	Yüzde (%)
Kadın	-	5	5	25
Erkek	4	11	15	75
Toplam	4	16	20	100

İş yaşamında kurum bakımında kaldığını ifade etmeyip bunu gizleyen katılımcılar, kendilerini gizleme gerekçeleri olarak hor görülme, olumsuz mesaj ve yargılar almaktan, kendilerine acıyarak bakılmasından sıkılmak ve oldukları gibi kabul edilmelerini sağlama gibi nedenleri sıralamışlardır. Ayrıca, katılımcılar, iş ve arkadaşlık ortamındaki insanların kendilerine eşit davranmasını istedikleri için yuva ve yurttaki bakım ve koruma altında kaldıklarını söylemekten çekinmektedirler.

Bu araştırmada yer alan katılımcılar, "**İş ve arkadaşlık ortamında yuva ve yurttaki kaldıklarını ifade etmemeleriyle**" ilgili soruya şu cevapları vermişlerdir:

"...Evet, öyle arkadaşlarımız var, yani utanıyorlar. Utançlarındandır, belki, belki hor görülme korkmak, karşısındaki insanın ona acıyarak bakmasından korkmasından dolayı gizleyen olabilir" [DGK1].

"...Ben hiçbir zaman öyle bir şey yapmadım, yurttaki kalmaktan gerçekten gurur duyuyorum. Çünkü arkadaşlarımı çok seviyorum. Ama

yurtta kaldığını bilmediğim bir sürü arkadaşım var. Yurtta kalmış söylemiyorlar, yurtta kaldığını saklıyorlar. Niçin saklıyorlar bilmiyorum, ben rahatlıkla söylüyorum. Sonuçta yanlış bir durum yok” [DGK2].

“...Evet var, hala çok var, hatta [kendi] aralarında bile utanıyorlar. Mesela siz benim yurtta kaldığımı biliyorsunuz, beni ziyarete geliyorsunuz, sarılıyoruz falan, yurttan arkadaşım demeye utanıyor. O yurt kelimesinin bağırarak konuşulmasından veya başka bir insanın duymasından rahatsızlık duyanlar var. Hatta yurt geçmişini eşinden saklayanlar var, bu nasıl böyle olabiliyor anlamıyorum” [DGK3].

“...Evet gizliyorlar, yani birçoğu gizliyor, Mesela bir tecavüz olayı oluyor bütün herkesin gündeminde sen de varsın, veya sana hani p.. gibi bakıyorlar. Adam gidiyor mesela gayri meşru ilişkiye giriyor, getiriyor çocuğu camiye bırakıyor, tamam o çocuklara da devlet bakıyor ama herkes öyle değil ki. Sana da o gözle bakıyorlar, [kimse de] öyle bakılmasını istemiyor, [o nedenle] kendilerini gizliyorlar. Mesela adam işyerinde asla yurtlu olduğunu söylemiyor. Halk birazda p.. gözüyle bakıyor ve çocuk o yüzden çekiniyor, yurtta kaldığını söyleyemiyor. Ben mesela hiç gizlemedim her yerde de söyledim. En basiti, benim annem, babam öldükten sonra hiç evlenmedi, hep bizim yanımızda kaldı, bana öyle p.. muamelesi yapanlara da derim gel götüreyim. Ama diğer çocuklar öyle değil yani sosyal hayatlarında etkileniyorlar, insanların bakış açısı çok değişiyor. Mesela bakıyorsun adam, çok aktif, bizden daha büyük, işe girmiş çocuğu çok iyi tanıyorum, ismini vermeyeceğim, çok temiz [biri], [bir] üniversitenin rektörlüğünde çalışıyor, ben orda bir arkadaşımınla konuşurken bu [kişi]de bizim yurttaydı dedim, adama karşı bakış açısı değişti.. Yani yurtta büyüdüm deyince biraz daha farklı bakıyorlar, çocuklar saklamakta haklı. Şimdi yurttayken de şöyle bir sorun vardı. ...özellikle ...'de çok oluyordu ...'ta olmuyordu da, mesela çocuğun biri gitmiş hırsızlık yapmış, ne diyorlar “aha bu yurtlu” diyorlar. Yurtta olunca başka sanki. Bir yerde bir yurtlu oldu mu etiketlemişler, bütün yurtluların hepsine hırsız gözüyle bakıyorlar veya sanki hepsi potansiyel suçlu gibi. Tamam, çok suçlu arkadaşlar, çok suç

işleyen arkadaşlar da var ama yüzdeye vurduğunda taş çatlasın % 20'si o suçu işlemiştir veya o hatayı yapmıştır. Ama o % 80'i de toplum tarafından o muameleye maruz kalıyor. Yani o zaman, o % 80'i çok zor durumlar yaşıyordu. Mesela okula gidiyorsun bir sürü soruyla muhatap oluyorsun veya ne bileyim seni işaret ediyorlar, dışlanmış gibisin, tecrit edilmiş gibisin yani” [DGK4].

“...Oluyor, oluyoruz da ben o kadar gizlemiyorum, zaten personel şubesinden gelen evrakta, şu yasadan dolayı Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan geldiği yazıyor. Ben o kadar önemsemiyorum ama önemseyenler oluyor. Mesela işyerinde, yularca kimseye söylemeyen çocuklar var” [DGK5].

“...Evet, oluyor var, benim çevremde de var. Utanıyorlar herhalde, ailesini soracaklar, neden yurtta kaldın, ne oldu soruları rahatsız ediyor onları, o yüzden söylemek istemiyorlar. Ben yurtta kaldım diye söylüyorum” [DGK7].

“...Vallaha ben bu düşünceye iç katılmıyorum, neden katılmıyorum, genelde yurtta kalan arkadaşlarım hepsi yurtta kaldığını, yurttan mezun olduklarını, bu işin yurdun sayesinde verildiğini söylüyorlar. Saklayan arkadaşlarımız da belki gittiği kurumda, hani diyordum ya acıma gözüyle bakıldığında o gözle yaklaşıldığında gizleyebilir. Çünkü bizim toplumumuzda ben şuradan çıktım dediğinde, direk kişiye acıma gözüyle bakıyor. O kişide kendisinin ezikliğini dile getirmemek için salkıyabilir. İşte, ben yurtta kaldığımı söylersem bu kişinin [bana] bakışı değişir ama saklarsam bu kişi beni böyle biliyor diye saklayan arkadaşlarımız da vardır. Bu da eziklik duygusunu yenememesinden, o topluma o eziklik duygusunu vermemek için söylemez. Bir yurt çocuğu sosyal hayata girdiği zaman, bir yere, bir daireye, bir okula gittiğinde, yurtta kaldım dediği[nde] acıma gözüyle bakılıyor, bu da yurttaki çocuğu olumsuz etkiliyor. Yani acınacak gözle bakıldığı zaman kişi bundan çok etkileniyor. Yurtta kaldığımız zaman, sosyal çevreden dışlandığımız da olur” [DGK6].

“...Evet, doğru, toplumumuz genellikle şöyle bakıyor, işte bu yurttan çıkmış kimsesi yoktur, garibandır. Sanki onu aşağılıyormuş gibi, yurttan çıkan insan öyle algılıyor. Birisi seni aşağılıyormuş mantığını kuruyor, kendi öyle kabul ediyor. Çünkü öyle alıştırmışlar. Ben yurttayım diyende o çekingelik var. Bana nasıl bakacak mantığı, en büyük planda o var. Yani o yurttan kaldığı durumu üstünden atamıyor, ya da karşının bakış açısına çok değer veriyor. Çünkü karşısındaki ona acıyor gibi geliyor, öyle algılıyor, yurttan çıkan insan öyle algılıyor, en çok da bayanlar o pozisyona düşüyor. Bu nedenle bayanlar kolay kolay söylemez, çok yakın olacak ancak öyle açılabilirler” [DGK8].

“...Ya oluyor tabi, sonuçta orda insanlarla fazla diyalogu olmadığı için kimse iç dünyasına giremiyor. Bunlar da yurttan çıkan % 90-95’lik bir dilim kendine saklıyordur, yani paylaşmıyor. Ben yurtlu olduğumu pek saklamam, ya insanlar kendilerine diğerleriyle eşit bakılması için saklıyorlar. “A bu yurtluymuş ona şöyle yapmayalım böyle davranmayalım” falan bunları istemedikleri için kendilerini saklıyorlar, kendine de eşit davranılsın, diğeriyle de aynı gözle bakılsın diye. Farklı davranma oluyor, “aaa o yurtludur, işte onun annesi babası yoktur”, o şöyledir o böyledir gibi yaklaşım var, bu insanı yıpratıyor. Zaten onu yıllarca çekmişsin, bunu birde onun bunun ağızından duymak insanı yıpratıyor, o yüzden de gizleme gereği duyan insanlar oluyor” [DGK9].

“...Benim kendi çevremdeki insanlar, arkadaşlarım, her yerde biz yurttan çıktık diyebilecek insanlar, derler de bunda çekinecek, utanacak bir durum yok. Böyle olanlar da var ama bunlar istisnadır” [DGK10].

“...Doğru, ben kendim yapıyorum bunu özellikle yurttan kaldığımı gençliğimin orda geçtiğini söylemiyorum. Çünkü olumsuz yanıtlar, olumsuz mesajlar alıyorum. Bu olumsuz mesajlardan kendimi korumak için söylemiyorum, bu amaçla yapıyorum” [DGK11].

“...Çocuklar rahatlar, onu gizlemiyorlar, herkeste söyler” [DGK12].

“...Benim tanık olduğum yok ama mutlaka vardır. Benim arkadaşlarım onu her zaman gururla söylemişlerdir. Ulu orta değil tabi ki, yeri geldiği zaman ben de bunu paylaşıyorum. Neden paylaşıyorum? Yani benim gibi, hani sadece bu yurttan ayrılmış olmak değil, bazen sizin işte örneğin nazik titiz bir insan olduğunuzu düşünüp de kendilerini böyle geri çeken insanlar bile olabiliyor. Ben yurttan ayrılmış biri olduğumu hiçbir şekilde gizlemedim ki benim gibi olup da ihtiyacı olan insanlar benden yardım isteyebilsin, bana yaklaşabilsin. Ama gizleyen insanlar da vardır. Birde şöyle bir şey de olabilir. Ben SHÇEK’te işe başladığım için gizleme ihtiyacı duymamış olabilirim. Onu da tam bilmiyorum ama farklı bir kurumda çalışıp da yine aynı şeyleri hissetseydim yine de gizlemezdim diye düşünüyorum” [DGK13].

“...Öyle arkadaşlarımız var ama ben onlardan değilim. Ben rahatlıkla söylüyorum. Sonuçta yurttan veya yuvada kaldığım için utanmıyorum. Ama ben şu şeye kızıyorum. Yuva ve yurttan kaldım deyince karşı tarafın bana acıyarak bakmasına kızıyorum. Mesela ikimiz de memuruz, burada çalışıyoruz, sizinle oturuyoruz, konuşuyoruz samimi oluyoruz, ben diyorum ki ben yuvada kaldım, işte annemle babam ayrılmışlar, babam evlenmiş falan. Atıyorum mesela çay içelim diyoruz, hemen kalkıyor hesabı kendisi vermeye çalışıyor. Yurttayız falan dedik ya sanki bizim cebimizde paramız yok, biz o durumdayız. Ama biz seninle aynı durumdayız. İster istemez insan o moda giriyor, acıma durumu falan. Bende onu istemiyorum, zaten hiçbir zaman kendimi o duruma düşürmedim. Ama yurttan olduğunu gizleyen çok arkadaşımız da var” [DGK14].

“...Evet, ben bile gizliyorum yani, mesela asker arkadaşlarım bilmez yurttan olduğumu. Karşı taraf bana acımasın, bendeki düşünce bu, diğer arkadaşlarımı bilmiyorum. Aslında kendimi koruyorum, koruyorsunuz, biraz konuşma ilerleyip hayat içeriğine girmeye başlayınca nasıl oldu İzmir’desin falan, yurttan kaldım falan deyince, karşı tarafın bana bakış açısı değişmeye başlıyor. Ben bundan rahatsız oluyorum. Bu yüzden mümkün merteye [yurttan kaldığımı] gizlemeye

çalışıyorum. Hani beni olduğum gibi tanısin, sevsin ya da sevmesin. O yüzden elimde olmadan gizlemek zorunda kalıyorum” [DGK15].

“...Ben hiç öyle saklamıyorum yurttan çıktığımı falan ama şu soru bombardımanı olur ya, bu insanı yıldırıyor. Yani gerçekten, bana şuradaki, yandaki arkadaşı sorsan bir tek memleketini bilirim, anasını şuyunu, buyunu bilmem. Ben ona yurttan çıktım desem, bana kafadan on tane soru soracak. “Neden yurda girdin, annen, baban şu mu, nerdeydin, niye böyle oldu, niye şöyle oldu?” İşte bu süreci yaşamamak için mecburen gizliyorsun. Yanında sürekli çalışan insan beni zaten biliyor, beni yöneticim de biliyor, ama şu dışarıdaki arkadaşla da çalışıyorum bu bilmez. Bilse bana kafadan on tane soru soracak. Ben de herkese bunu cevaplamak zorunda mıyım, değilim, mecburen söylemiyorum” [DGK16].

“...Valla ben işte hep bu ikilemde kaldım, bazı arkadaşlarımız çok rahatlıkla söylüyorlar, ben kendimi hep gizlemek durumunda hissettim. Bunun nedenlerini de bilemiyorum. Belki biraz başarılı oldum, hor görülmekten korktum. Ben kendi adıma gizledim, ama böyle uluorta konuşan, bu tür şakalar da yapan çok arkadaş gördüm. Ama ben kendimi hep gizledim. Karşı taraf bunu anlayamadığı, hor gördüğü için, ben de bunu kabullenemediğim için, hep gizledim. [Yurtta kalmayı] anlayamadıkları için sana acır gibi bakıyorlar. Bana acıma hissiyle baktıkları, bu da bana ters geldiği için yurttan kaldığımı hep gizlemek zorunda kaldım” [DGK17].

“...Vardır, öyle arkadaşlarımız vardır, belirli güzel konuma gelen insanlar var onlar çekiniyor. Benim hiç öyle olmadı ben söylüyorum, yeri gelince söylüyorum” [DGK18].

“...Gizleniyor ya, yani gizleyende var. Ben gizlemediğim için neden gizlediklerini tam bilmiyorum. Ben gizlemiyorum, mesela şu an herkes benim yurtlu olduğumu biliyor. Eee birde hani birçok kurumda, kurumdan çıkan çocukların kötü örnekleri olduysa aynı yargıya ulaşılmasın diye de saklayanlar da var. Mesela burada bizim bir iki kişi var, düzensiz işe gelmeler veyahut ta işte görevi tam yerine getirmeme,

daha önce çocuklar kötü kanılar oluşturduğu için, ondan dolayı saklayan var. İşte bundan dolayı saklıyor, yöneticilerde veya arkadaşlarda önyargı oluşacak diye saklıyor da olabilir. Ama ben saklamıyorum saklamaya da ihtiyacım yok. Saklasaydım zaten dernekçilik yapmazdım” [DGK19].

“...Evet, gizliyorlar, doğru. Ben hiç gizlemedim ama bu şeyden de kaynaklanıyor olabilir, toplumun onlara bakış açısı, ya da kimsesizlik yalnızlık duygusunu ya da kimsesiz olduğu kaygısından olabilir, o yüzden gizliyorlar genelde. Ben arkadaşlarımla işyerlerine gittiğimde, beni okul arkadaşları olarak tanıtırlar. Hiç yurttan arkadaşım demezler. O kadar görüştüğüm yok, ama duyduğum kadarıyla eşine anlatmayan arkadaşlarımız da var. Eşi bilse bile, eşinin ailesi bilmiyor. Böyle arkadaşlarımız var” [DGK20].

d. İşyerinde Oluşan Önyargılar

Daha öncede ifade edildiği gibi kurum bakımında kalan kişiler toplumsal yaşamda bazen olumsuz ve ön yargılı davranışlarla karşılaşmakta veya bu tür davranışlara maruz kalmaktadır. Ön yargılı ve genellemeci davranışlar toplu yaşanan yerlerde olduğu gibi işyerlerinde de görülmektedir⁷⁸³. Bu araştırmada yer alan katılımcılara, **“Sizin iş yerinizde, yuvada veya yurttan kaldığınızı bilip de size farklı davranan oldu mu? Bu durum çalışma hayatınızda olumsuzluk yaratıyor mu?”** Sorusu sorulmuştur. Bu soruyla, katılımcıların geçmişte yuva ve yurttan kalmış olmalarından dolayı işyerlerinde veya çalışma yaşamlarında olumsuzluk yaşayıp yaşamadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların kurum bakımında kalmış olmalarının iş yaşamlarında olumsuzluk yaratıp yaratmadığına ilişkin değerlendirmeler tablo 41’deki gibidir.

⁷⁸³Şenocak, Korunmaya Muhtaç Çocuklar, s. 207.

Tablo 41: Kurum Bakımında Kalmanın İş Yaşamına Etkisi

Kurum Bakımında Kalmış Olmak İş Yaşamında				
	Olumsuzluk Yaratıyor	Olumsuzluk Yaratmıyor	N	Yüzde (%)
Kadın	2	3	5	25
Erkek	5	10	15	75
Toplam	7	13	20	100

Katılımcıların % 35'i yuva ve yurttaki kalmanın çalışma yaşamında kendileri için olumsuzluk yarattığını bu nedenle zaman zaman işyerlerinde kendilerine önyargılı davranıldığını ifade ederken, % 65'i ise, bu durumun kendileri için olumsuzluk yaratmadığını, kendilerine önyargılı ve farklı davranılmadığını söylemiştir. Katılımcılardan, yuva ve yurttaki kalmanın kendileri için olumsuzluk yarattığını söyleyenler genel olarak, işyerlerinde kendilerine acıyarak bakılmasından, adam yerine konulmaktan ve söylediklerinin dikkate alınmamasından şikâyetçidirler. Özellikle sosyal hizmet kuruluşlarında çalışanlar, kendilerinin o kurumun bir üyesi olarak görülmediğini, kurumun bir çalışanı olarak kendilerini ifade edemediklerini, yalnız ve korunmasız kaldıklarını söylemişlerdir. Ayrıca, sosyal hizmetlere bağlı kuruluşlarda çalışanlar, idarecilerinin ve iş arkadaşlarının, yuva ve yurttaki kalanları anlamamaları nedeniyle kendilerine önyargılı yaklaşıldığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, yapmış oldukları mücadele ve almış oldukları eğitimlerin boş görüldüğünü, dikkate alınmadığını da sözlerine eklemişlerdir.

Bu araştırmada yer alan katılımcılar ***“Sizin iş yerinizde, yuvada veya yurttaki kaldığınızı bilip de size farklı davranan oldu mu? Bu durum çalışma hayatınızda olumsuzluk yaratıyor mu?”*** Sorusuna karşılık şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Yurttaki kaldığımı biliyorlar, gayet normal davranıyorlar, ben yurttaki kalmışım etmişim, herhangi bir olumsuzluk yok” [DGK1].

“...Şimdiye kadar bir olumsuzluk yaşamadım. Yurttaki kalmam bir sorun yaratmadı” [DGK2].

“...Vallaha olumsuzluklar yaşanmıştır. Gerçi ben o toyluğu attım üstümden” [DGK3].

“...Ben aslında şöyle diyeyim, ...'dayken yaratıyordu. Yani bana, birazcık böyle yurttan geldi diye acır gözle bakarlardı. Sanki beni normal bir personel gibi değerlendirmiyorlardı. Bana acır bir gözle bakıyorlardı, öyle olunca rahatsız oluyordum. Bazı yerlerde acıyan gözle bakarlar, bazı yerlerde de adam yerine koymama gibi bir durum oluyordu. Ben artık bir bireyim, burada yaşayan bir bireyim. Hatta bir iki öyle ...'da tartışmam da oldu, bana bunu yapamazsınız dedim. ...'da bilemiyorum bana o gözle bakan odu mu, olmadı mı ama toplum içinde mesela bana p.. misin gibi yaklaşan da oldu, bunu bana sınıf arkadaşım yaptı. Mesela bizim zamanımızda, yurttan personel olarak çalışan bazı kaypaklar da vardı. Bir şoför vardı, aynı zamanda ...'da da çalışıyordu. Bir gün ben onunla birlikte ...'a geldim, ...'dakiler, p.. yetiştirme yurdundan mı geliyorsun dediler. Ben onu duyunca çıldırdım, hemen şoförün yakasına yapıştım, ne diyor ... bunlar dedim. Bu çok kaypak bir adamdı, kendisi onlara öyle öğretmişti. Sonradan özür diledi ama özürünü... dedim. Bu saatten sonra özür mü olur dedim. Adam çalıştığı kuruma hakaret ediyor. Yani “ben diyor p.. yetiştirme yurdunda çalışıyorum” diyor. Böyle bir şey olabilir mi? Dolayısıyla oradaki herkeste bizi öyle biliyor. Onun iletişime geçtiği herkeste bizi öyle biliyor” [DGK4].

“...Yok, bana yaratmıyor, hatta belki insanlar bana yaklaşmaya bile çalışıyordur. Yurttan kaldığımdan, ailem filan olmadığından dolayı yaklaşabilirler diye düşünüyorum. Yani zaten insanlar çoğu şeyi [davranışı], acıma duygusuyla yapar. Acıma duygusu tabii” [DGK5].

“...Tam tersine avantajlı tarafları da var yurttan kalmanın. Ben kimsenin olumsuz bir davranışını görmedim, tam tersine kişiler daha tutucu daha sıcaklık oluyor. Ama bir acıma duygusu vardır. Kesinlikle acıma duygusu vardır. İnsanların gözlerindeki o ifadeyi hissedebiliyorsunuz, insanın gözlerindeki bakışın değiştiğini fark

edersiniz. İşte, o eziklik duygusunu vermemek için saklayan arkadaşlarımız da vardır” [DGK6].

“...Burada bile oluyor zaman zaman. Yani yurt çocuğusun diye, yurt çocuklarıyla ilgili bir şey söylüyorsun, hemen “a sen zaten yurtlusun ondan söylüyorsun” deniliyor. Bu kurumda oluyor evet, bankadayken olmuyordu ama bu kurumda oluyor, bu da bizi olumsuz etkiliyor, görüşlerini beyan edemiyorsun ki. Söylüyorsun, sonra “yurt çocukları her şeye başkaldırıyor” deniliyor. Hâlbuki ters bir şey söylemiyorsun, sen görüşünü beyan ediyorsun ama nedense [burada] daha farklı algılanıyor. Bu aynı zamanda kesinlikle bir damgalanma işareti” [DGK7].

“...Olumsuzluk yaratıyor. Bana [farklı davranmadılar], 30 yıldır kuruluşun içinde olduğum için insanları tanıyorsun, sonuçta birbirimizi tanıyoruz. Ancak, şu vardır yurt çocuklarının arkasında kimse yoktur. Bu kuruluştaki, 6-7 tane daha arkadaş var tanıdık, arkasında kimse yok, onu istediğimiz şekilde, istediğimiz yere gönderebiliriz mantığı vardır kuruluştaki” [DGK8].

“...Ya oldu, işte düzeysiz yaklaşanlar oluyor, seviyesiz şekilde konuşmalar falan yani. Ya geçen duydum, bir arkadaşın arkasından söyleniyordu, “işte o yurtludur öyle yapması normal” gibi, nasıl yani, yurtluyla ne alakası var dedim, “yok tamam öyle demedim” falan dediler. İnsanlar kafalarında onu belirli bir kalıba sokmuş nasıl bir şey oluşturmuşlarsa kendince o öyledir, bu böyledir, peşin yargılarla konuşabiliyorlar. Kendileri yuvada, yurttan yaşamadığı için bilmiyorlar. Sadece gördükleriyle, işte haberlerden, oradan buradan, duyduklarıyla yargılıyorlar” [DGK9].

“...Yok, ben hiç hissetmedim olumsuzluk olmadı. Kimse olumsuz davranmadı” [DGK10].

“...Normalde bir arkadaş gibi yaklaşıyorsa, yurttan kaldığını öğrenince a bak durumu iyi değilmiş kötüymüş işte devletin korumasında, devlet sayesinde işe girdi, kendi başına iş yapamamış o izlenimi veriyorlar. Karşı tarafa bir koz vermiş oluyorsunuz. Yani bir [kişinin]

eksikliği varsa, bunu o yönden kullanmaya başlıyor. Farkında olmadan onu işliyor, belki bunu bilerek yapıyor. Ama onu engelleyemiyorsunuz. Çünkü o [sizin] yumuşak karnınız. Eee işte bende ona karşı o mücadeleyi yürütemiyorum, en azından kesip atamıyorum çünkü arkadaşımıdır. Çok kötü bir şey geçirmediniz ama toplumda böyle bir bilinç oluşmuş, yurtlar konusunu çoğu bilmiyor” [DGK11].

“...Bu olumsuzluğun getirdiği bir olumsuzluk yok” [DGK12].

Kurum bakımından sonra SHÇEK’da işe başlayan bir katılımcı ise, karşılaşmış olduğu olumsuzlukları aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

“...Yuva ve yurttan kalmış olmak belki şöyle olumsuzluk yaratıyor olabilir. Bunu yıllar içinde anladım. Siz zaten o kurumdan ayrıldığınız için insanlar sizi bir birey olarak görmüyor. Yani bir memur, olgun bir insan gibi görmeyebiliyorlar, sizi hala çocuk gibi görebiliyor, kurumun çocuğu gibi davranabiliyorlar. Birde bizim kurumda yaşadığımız sorun şu, burada çalışan personeller çeşitli kuruluşlarda da hizmet verdiği için, yani yatılı kuruluşlarda, ... Yetiştirme Yurdunda personeller çocuklarla çok sorun yaşadıkları için buraya geldiklerinde biraz bizden öç alır gibiler. Siz devletin koruması altındayken bize böyle böyle yapıyordunuz, şimdi hiçbir şey yapamazsınız, şimdi biz size yapıyoruz gibi bir tavır içindeler. [Bunu] idareciler yapıyor, kurumlardayken çocuklara zaten genel idari hizmetler sınıfındaki personel daha yakındır, bu burada da böyle. Meslek elemanları, idareciler gayet uzak uzak. Bilmiyorum ama bunun nedeni okudukları okulla alakalı olabilir. Belki, çok fazla vaka gördükleri için duyarsız olmuş olabilirler. O yüzden soğukkanlı davranıyor olabilirler. Ben, çocuklara karşı merhametle yaklaştıklarını düşünmüyorum” [DGK13].

“...Ben kendimi o duruma düşürmedim” [DGK14].

“...Yok, hayır. İşyerinde öyle bir şey yok” [DGK15].

“...Yok, yok, yuva ve yurttan kalmış olmanın bir olumsuzluk yaratacağını düşünmüyorum. Sonuçta kötü bir [olay] olduğumu düşünmüyorum, memuriyet hayatım boyunca da hiç böyle bir [durumla] karşılaşmadım” [DGK16].

“...Çalışma hayatında değil ama 12 yaşından sonraki bir süreçte okulda böyle bir şeyle karşılaştım” [DGK17].

“...İş yerinde olumsuzluk yaratmadı ama aynı ortamdan çıkıp işyerinde olumsuzluk yaşatan arkadaşlardan dolayı insanların bakış açısı biraz farklılaşıyor. Ama seni tanıyınca da diğerleriyle aynı [kefeye] koymuyorlar, tanıyınca görüşleri değişiyor, çünkü hepimiz farklı insanlarız” [DGK18].

“...Bana iyi yönde oldu. İnsanlar acıdıkları için birazda hayata geç başladığımızı düşünerek olumlu yaklaştı, olumsuz anlamda olmadı” [DGK19].

“...Benim olmadı, olmadı ama bu yasayla işe ilk girdiğimizde tabi yasadan yararlandığımızı bilenler hep bir acıma duygusuyla yaklaşmışlardı. Başlarda bu beni biraz rahatsız etmişti. Ama bu güne kadar hiç olumsuz bir durumla karşılaşmadım. Yurtta kaldığım için farklı bir bakış açısıyla karşılaşmadım. Ama karşılaşan arkadaşlarımız var, çalışma arkadaşlarımızın çoğunda genelde bir sahiplenme duygusu oluyor, birlikte çalıştığı arkadaşlar genelde koruyalım bakış açısıyla yaklaşıyor. Anlatılanlardan anladığım kadarıyla, olumsuz yaklaşanlar da var tabi” [DGK20].

E. SHÇEK’e İlişkin Değerlendirmeler

Sosyal hizmet politikaları, kurum bakımında bulunan çocukların yetiştirilmesi, hayata hazırlanması ve korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sosyal sorunların çözümü açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sosyal hizmet politikalarını yürüten SHÇEK’inde zaman zaman politikalarını değiştirdiği bilinmektedir. Ancak, SHÇEK’in uygulamış olduğu sosyal hizmet politikalarının kaliteye hizmet etmediği konusunda da ciddi eleştiriler yapılmaktadır⁷⁸⁴.

⁷⁸⁴Emine Akyüz, “Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi” I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Bildiriler Kitabı, Çocuk Vakfı Yayınları, Yayın No: 9, Cilt: 2, İstanbul, 2011, (Çocuk Koruma), s. 38.

1. SHÇEK'in Mevcut Politikaları

SHÇEK'in uyguladığı politikaların korunmaya muhtaç çocuklar tarafından nasıl algılandığı, olumsuz yönleri ve SHÇEK'in nasıl bir politika izlemesi gerektiğini anlamak amacıyla katılımcılara “*Yetişkin yaşa gelerek kurumdan ayrılacak gençleri hayata hazırlamada SHÇEK'in mevcut politikalarını nasıl değerlendirirsiniz?*” Sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların, SHÇEK'in politikalarını değerlendirmelerine ilişkin görüşleri tablo 42'de yer almaktadır.

Tablo 42: SHÇEK'in Politikalarının Değerlendirilmesi

SHÇEK'in Mevcut Politikaları						
	Yeterli	Yetersiz	Fikrim Yok	Politikası Yok	N	Yüzde (%)
Kadın	1	4	-	-	5	25
Erkek	2	9	3	1	15	75
Toplam	3	13	3	1	20	100

Araştırmaya katılanların %15'i yetişkin yaşa gelerek kurumdan ayrılacak gençleri hayata hazırlamada SHÇEK'in mevcut politikalarını yeterli görürken, % 65'i SHÇEK'in mevcut politikalarını yetersiz görmektedir. Katılımcıların % 15'i SHÇEK'in politikalarıyla ilgili fikrinin olmadığını söylerken % 5 i ise, SHÇEK'in kurumdan ayrılacak gençleri hayata hazırlamada politikasının olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca katılımcılar, kurum bakımından ayrılacak gençlerin hayata hazırlanmadığını, kurum bakımından sonraki yaşamlarıyla ilgili herhangi bir adaptasyon eğitimi verilmeden, çocukların kurumdan ayrıldıklarını, kişilerin kurumlarda özgüvenlerinin gelişmediğini bu nedenle kurum bakımından ayrılanların gerek iş ve gerekse özel yaşamlarında uyum sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kimi katılımcılar SHÇEK'in herkes için aynı politika uyguladığını söylemiştir. Kimi katılımcılar ise, kurum bakımında kalan çocukların çoğunun,

travma yaşamış sorunlu çocuklar olması nedeniyle, kurum bakımından ayrıldıktan sonra da belirli süre takiplerinin yapılması gerektiği üzerinde durarak, toplumsal bütünleşme programını uygulama anlamında SHÇEK'in bir çabasının olmadığını ifade etmişlerdir.

Kurum bakımından ayrılmış katılımcıların, **“Yetişkin yaşa gelerek kurumdan ayrılacak gençleri hayata hazırlamada SHÇEK'in mevcut politikalarıyla”** ilgili görüşleri şu şekildedir:

“...SHÇEK'in politikalarını hiç iyi değerlendirmiyorum. Şu anki durumu bilmiyorum ama bizim dönemimizde bizi hayata hazırlamadılar, bizden öncekileri hazırlamadılar” [DGK1].

“...Valla birçok konuda yetersiz kalıyor, yani dışarıyla yurt çok farklı bir ortam, yurttan her şey hazır geliyor. Dışarının zorluklarını fazla anlatmıyor ya da bir anne gibi oturup birebir konuşmuyorlar” [DGK2].

“Oranın mevcut bir politikası yok ki işte her gün bir yönetmeliği geliyor, yönetmeliğe göre hareket etmek zorundalar” [DGK3].

“...Vallahi şu anda yaşadığı şartlar çok iyi. Ama ben yetişkinlerin olduğu yere çok uzun süredir gitmiyorum. Daha doğrusu çocukları hayata nasıl hazırlayacak o konuda da yardımcı olamayacağım, yani nasıl yapmaları gerektiğini bilmiyorum. Ama mutlaka bir şey yapmaları lazım” [DGK4].

“...Ben yurttan çıkalı 7 sene oldu 7 senedir hiç yurda gitmedim, sosyal hizmetlere bile 1-2 kez gitmişimdir şu an politikaları nasıl bilmiyorum” [DGK5].

“...Valla bilgim yok, daha doğrusu yeni uygulamayla ilgili bir bilgim yok, eski uygulamadan bilgilerim var. Yine aynı şeyi söyleyeceğim belki ama korunma kararı kalktıktan sonra korunmaya muhtaç çocukların takibinin yapılması lazım. Bir erkek belki kendini idare edebilir ama bir bayan korunma kararı kalktıktan sonra nerde kalır ne ile geçinir. Şiddete de maruz kalır, cinsel tacize de maruz kalır, devletin bu konuda yaptırım gücünün olması lazım” [DGK6].

“...Ben aslında şu andaki durumu benimsemiyorum. Çünkü çocukları çok şımartıyorlar, her şey çocukların eline [hazır] geliyor, o da çocukları olumsuz etkiliyor. Çünkü bizim zamanımızda çamaşırımızı kendimiz yıkardık, hafta sonları mutfağa girerdik, grubumuz vardı herkes kendi bölümünü temizlerdi. Şimdi öyle bir şey yok. Bir işin ucundan tutmayı teşvik edeceksin, şimdi her şey ellerine geliyor. Çocuklara yurttan çıktuktan sonra sen ne yapacaksın denilmiyor. Bence şu an ki durumu geçiştiriyorlar o kadar” [DGK7].

“...Herhangi bir politikası yok ki. Şu anda 17-18 yaşındaki çocuktan bahsediyorsunuz, keşke bu soruyu il müdürüne veya genel müdüre sorsaydınız, bir politikanız var mı diye. O size yönetmelikten bahsedecek, bu yönetmeliğin herhangi bir kelimesini yapıyorlar mı acaba” [DGK8].

“...Hayata hazırlamada önceki dönemlerde pek yoktu da son dönemde bir atılım oldu. Hani böyle tam yurttan çıkmaya yakın çağa gelmiş çocuklara işte ütü yaptırıyorlardı, mesela ütü yapmayı öğrensinler, eşya katlatıyorlardı, çeşitli işler yaptırmaya çalışıyorlardı. Ama yaptıkları düzensiz yetersizdi, yani sonuçta öğrenmesi gereken daha farklı şeyler var, yemekten, ütüden önce öğrenmesi gereken daha önemli şeyler var” [DGK9].

“...Bence kurumdaki yöneticiye göre değişiyor. Kurumdaki yönetici iyi bir kadro yakalamışsa, çocukları hayata hazırlıyor. Ama hiç alakasız insanları bir dönem oraya sırf öğretmen diye atadılar, işte müdürüne kadar hepsi öğretmendi o insanlar bu işi beceremiyor. Ama işi uzmanlarına bıraktıklarında uzmanlar bu işi daha iyi yapıyorlar. Bir de şöyle bir şey var; örneğin 25 yaşına kadar, işte 18 yaşına kadar filan çocukların yurttan ayrılması gerekiyor. Ama yasa diyor ki 25 yaşına kadar takibini yapacaksın. Ben kurumdan çıktıktan sonra, bir çocukla ilgilendiklerini falan görmedim. Yani istisnalar oluyor, çocuğun yurtta çalışan biriyle kişisel ilişkileri iyiye hani o arar, sorar ne yapıyor, ne ediyor diye, ama öyle bir takip mekanizması yok. Bence bu olmalı... Bir de şöyle bir şey var bizim dönemimizde, bizim dönemimizin artık

sonlarına doğru, sokak çocuğuyla yurt çocuğu karışmaya başladı. Sokakta çocuk her türlü kötü alışkanlığa bulaşmış, bali, tiner kullanmış, çocuğun başına işte bir sürü şey gelmiş, o çocuğu sokaktan alıyorlar, güya rehabilitasyon merkezinde rehabilite ettiklerini söyleyip yurda getiriyorlardı. O çocuklar geldikten sonra yurttaki diğer çocukların da inanılmaz kötü alışkanlıkları olmaya başladı. Yani biz çıktuktan sonra, dedim ya hani dönem, dönem gidiyorduk, o dönemde benim gözlemlediğim bizden daha ufak çocuklar orda esrar, bir sürü şey kullanmaya başlamışlardı ki ... Yurdu bu gerekçeyle kapatıldı. Yani ...'nın kapatılmasında yöneticiler artık çaresiz kaldılar. Bir yerde yapmak durumundaydılar, çünkü çocukları kontrol edemediler. Çocukları başka yurda gönderiyorlar, çocuklar geri dönüp geliyorlardı, geri dönüp, bir şekilde yurttaki kalıyordu. Çünkü çocuklar orda ağılık sistemi kurmuşlardı, müdüre kadar herkesi baskı altına almışlardı. Sokak çocuklarını getirdiler, yoksul, anası babası ölmüş çocukların yanına koydular, ikisi iç içe girdi. Zaten ortamda müsait oluyor, güçlü olmak sokağı tanımak, orda daha çabuk şöhret oluyorsun. Orda gidiyor iki kavga ediyorsun, okulda falan toplanıyorsun, sokak çocukları bu anlamda olumsuz etkiledi yurtları. Hala o uygulama devam ediyor, sokaktaki çocuğu yurda getiriyorlar. Şu da çok yanlış, atıyorum memleketin bir yerinde kız çocuğuna 15 kişi tecavüz etmiş, ya da kız mahallesinde kötü bir damga yemiş o kızı getirip yurttaki diğer kızların yanına yerleştiriyorlar. Sonra bir şekilde o kızın peşinden geliyorlar, [kızı] kaçırıp götürüyorlar, kız kaçıyor geliyor, işte orda birilerini arkadaş ediniyor o da birilerini kaçırıyor, böyle bir sürü abuk sabuk durum oluyor yani” [DGK10].

“...Tabi zaman zaman arkadaşlarla duyuyoruz, çocukların yurt içerisinde bazı istekleri var, bunları dikkate almayan idareciler çocukları baskı altında tutmaya çalışıyorlar. Bu baskıdan dolayı çoğu çocuk belki siniyor, belki sinmiyor, sinmeyenler de olay çıkartmaya başlıyor. [Yöneticiler] olayın özüne girmeden despotluk sistemiyle bu işi yürütmeye çalışıyorlar. Çocuklar da eyleme başvurduğu zaman devreye

siyaseti sokmaya çalışıyorlar, yurdu dağıtma yoluna giriyorlar. Çocukları, farklı yurtlara gönderip sorunu çözmüş oluyorlar yani, bu tür işlemler SHÇEK'in yapısında var” [DGK11].

“...Vallaha ben politikaları bilmiyorum, çıktıktan sonra da pek takip edemedim ne yaptıklarını” [DGK12].

“...SHÇEK'in mevcut politikası, herkes için rutin bir politika. Hiçbir şekilde hayata hazırlamak gibi bir politikası yok, şimdi şimdi yuva ve yurtlar ev şekline dönüştü. Belki onlarla ilgili bir şeyler vardır. Belki o evlerde çocukları yetiştiriyor, bir takım şeyleri öğretebiliyor olabilirler. Yemek yapmasıdır, temizlik yapmasıdır, belki bunları öğretiyor olabilirler ama bunları da açıkçası ben bilmiyorum” [DGK13].

“... Hayata hazırlamıyorlar ki, hiçbir şey yok, hayata hazırladıkları. Ben 96' da çıktım, 96'dan sonra nasıl oluyor şu an bilmiyorum, ama çıkana kadar beni hiçbir şeye hazırlamadılar. Biz hep kendimizle baş başaydık, başıboş insanlardık, hiçbir şeye hazırlanmadık. Sabahtan kahvaltımızı yapardık, kahveye giderdik, kahvede okeyimizi oynardık, akşama kadar bu böyle, sadece yemeklerde yurda gelirdik, sonra vurur kafayı yatardık. Birileri, bizi hazırlasaydı o zaman, söyleseydi böyle böyle, şu yanlış, bu yanlış, böyle yapın falan diye. Kimse bize bir şey söylemedi. Hiçbir zaman bizi yönlendiren olmadı, ben kendi gördüklerimi söylüyorum. Genel konuşmam, atıyorum bir Denizli'deki yurdun durumunu bilemem veya İstanbul'dakini, ama ben kendi gördüklerimi, yaşadıklarımı söylüyorum, bizi hayata hazırlayan falan olmadı öyle. Ha bir kaç tane ağabeyimiz vardı, başta söylemiştim, psikolog, uzmanlar falan, onları da zaten fazla tutmadılar” [DGK14].

“...Mevcut politika şöyle diyeyim, memur olma anlamında, hani devlet kurumuna yerleştirme anlamında çok güzel, ama yerleştirdikten sonra takip hiç yok. Bizim yurttaki çocuklar biraz sorunlu çocuklardır, ömür boyu anlamında değil ama belki ilk yıl takip edebilir. Bu çocuk yurttan çıktı, evini kurdu, çıktıktan sonra olumsuz etkilenen, psikolojisi bozulan çok arkadaşım var. Çünkü ben 17 yıl yurttan kaldım ve bir anda çıkıyorsunuz ve inanın benim yaşadığım o psikolojinin yanında sudan

çıkmiş balık hafif kalır. İlk defa işe giriyor[um], bir ev tutuyorum, her şeyimi kendim yapıyorum, nasıl yapacağım, nasıl edeceğim bilmiyorum. Burada psikolojisi bozulan, memurluğu bırakan çok arkadaşımız var” [DGK15].

“...Vallahi işin açıkçası çokta hazırlamıyorlar diye düşünüyorum. Şimdiki hallerini bilmiyorum, burası kapandı ama diğer yerlerde de ne bileyim biraz daha böyle kaynaştırıp insanların arasına sokabilirler”. [DGK16].

“...Hayata hazırlama mı dediniz? Yok ya, kimsenin umurunda değil. Herkes, her koyun kendi bacağından asılır, öyle ek bir teşvik, ek bir yardım hiçbir zaman görmedim, olmuyor. Herkes kendi kendisinin farkına varıp, kendini kurtarabilen kurtarıyor, kurtaramayan da artık ortada kalıyor. İşte bütün bunların yanında, dönüp dolaşıp geldiğim konu, bu yasayla herkesin işe girmesi en büyük avantaj” [DGK17].

“...Yeterli değil şu anda” [DGK18].

“...Berbat, çok berbat, hayata hazırlamıyorlar. Bu kadar milyarlarca para harcayıp da belli bir süreden sonra, işte biraz önce dediğim gibi “yurttan çık” diyor ama nereye çıkacaksın, ne yapıyorsun. Bir insan bu kadar yatırım yaptığı bir şeyi aniden yok edemez, fesh edemez. Bilmiyorum, yani saçma sapan bir politika” [DGK19].

“...Ya aslında şöyle söyleyeyim, SHÇEK’in eğitimin başladığı noktadan bittiği noktaya, hatta iş yaşantısına geçene kadar her konuda desteği var, bu anlamda her türlü imkânı sunuyor. Geleceğe hazırlama anlamında eğitim anlamında iyi, ama toplumdaki soyutlamanın, topluma uyumsuzluğun getirmiş olduğu bir takım sıkıntılar da var” [DGK20].

2. SHÇEK’in İzlemesi Gereken Politikalar

Araştırmada yer alan katılımcıların bir kısmı SHÇEK’in korunmaya muhtaç çocuklara yönelik mevcut politikalarını yetersiz olarak değerlendirmiştir. Bununla bağlantılı olarak “**SHÇEK, korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili mevcut politikadan başka nasıl bir politika izleyebilir?**” Sorusu sorulmuştur.

Araştırmaya katılanların % 25'i, SHÇEK'in korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili mevcut politikadan başka, nasıl bir politika izlemesi gerektiği hakkında fikri olmadığını ifade ederken, % 5'i personel yetersizliğinin ortadan kaldırılmasını ve meslek profesyonellerinin artırılması üzerinde durmuştur. Katılımcıların % 20'si ise, çocukların yeteneklerine göre sınıflandırılarak eğitim verilmesini istemiştir. Görüşme yapılanlardan % 5'i ise, koğuş sistemine geri dönülmesini, % 15'i kurumlardan ayrılan çocukların kurumlara ilişkisi kesildikten sonra belli bir süre izlenmesini ve gerekirse psikosoyal destek sağlanmasını önermiştir. Katılımcıların % 5'i çocuk evleri uygulamasının yaygınlaştırılmasını isterken, % 25'lik bir başka grup ise, çocukların kurum bakımından ayrılmadan sosyalleştirilmelerinin sağlanmasını önermiştir.

Katılımcılara göre SHÇEK'in izlemesi gereken politikalarına ilişkin gruplandırılmış bilgiler tablo 43'de yer almaktadır.

Tablo 43: Katılımcılara Göre SHÇEK'in İzlemesi Gereken Politikalar

SHÇEK'in İzlemesi Gereken Politikalar									
	Fikrim Yok	Personel Yetersizliği Giderilmeli	Çocuklar Yeteneklerine Göre Sınıflandırılmalı	Koğuş Sistemine Geri Dönülmesi	Korunma Kararı Kaldırılanlar Bir Süre İzlemeli,	Çocuk Evleri Yaygınlaştırılmalı	Çocuklar Kurum Bakımından Ayrılmadan Sosyalleştirilmeli	N	Yüzde (%)
Kadın	1	1	1	-	-	1	1	5	25
Erkek	4	-	3	1	3	-	4	15	75
Toplam	5	1	4	1	3	1	5	20	100

Bu araştırmada yer alan bazı katılımcılar, “**SHÇEK Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili mevcut politikadan başka nasıl bir politika izleyebilir?**” sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

“... Valla nasıl bir cevap vereyim ki, işte ona nasıl bir cevap verebilirim ki yani” [DGK1].

“...Bilemiyorum ki, söyleyeyim” [DGK2].

“...Nasıl bir politika izleyebilir, biliyor musunuz bilmiyorum ama aslında, artık bu çocuk evleri var, denetlenmesi yapılırsa güzel bir uygulama” [DGK3].

“...İşte, onu ben de bilmiyorum yani. Ama onu araştırsınlar bulsunlar. Mesela çocuk yurttan çıkıyor, çıkmadan yurttayken hazırlanmalı. Hani mesela devlet iş verecek onu oradayken hazırlamalı. Ama çocukta öyle bir sorumluluk yok, memur olmuş, olmamış, çocuğun umurunda değil” [DGK4].

“...Bence SHÇEK çok küçük yaşta gelen çocuklarla ilgili bir politika izleyebilir, onları eğitim olsun, insani yönden olsun, temelden çok iyi destekleyerek yetiştirerek [işe] başlayabilir. İkincisi sonradan gelen çocuklar için, 12-13 yaşlarında gelenler için onların üzerlerinde daha çok durmaları lazım, karşılıklı konuşmaları lazım. Zaten sonradan gelenlerin, okullarının, derslerinin de kötü olduğunu düşünüyorum, büyük ihtimalle kötü olacaktır. Onların da eğitimine değil de biraz daha hayata, insanlara bakış açılarıyla ilgilenmeleri, sosyal yönlerini geliştirmeleri lazım. Sosyalleşmeleri açısından, dışarıyla daha iyi iletişim kurması, kendisini daha iyi ifade etmesi açısından. Genellikle küçük yaşta gelen çocuklar yuvada yetiştikleri için daha rahat oluyor, ama sonradan gelenler bunalımlı oluyor. Küçükler durumu kabulleniyor daha rahat oluyorlar, sonradan gelenler, onlar biraz a sosyal oluyor, a sosyal dediğim ailesinden kaynaklanıyor. Büyük ihtimalle o çocukları da açmak biraz zor oluyor. Mesela ben onlardan biriyim, ben mesela insanlarla kolay kolay konuşamam o aileden gelen bir şey herhalde. Aileyle yaşadıktan sonra başka bir ortam insana zor geliyor. Eğer mutlu bir ailen varsa başka bir ortama ayak uydurmak zor yani” [DGK5].

“...Bence o çocuklara sahip çıkmak istiyorlarsa, eskiye dönüp gene koğuş sistemini yapmaları lazım, Bence, öğretmenlerin çocukları yeteri kadar gözlemleyebilmeleri için koğuş sistemine dönülmesi lazım diye düşünüyorum. Personel sayısı yetersiz, o zaman dört ya da beş çocuğa bir öğretmen gerekli, öğretmen onların başında duramıyor ki. Atıyorum, onbeş ya da yirmi çocuk bir öğretmenin grubundaydı öğretmen dörde, beşe bölünmesi lazım oda çok zor, öğretmen bir odaya bakıyorsa, iki üç odaya bakamıyor” [DGK7].

“...Valla nasıl bir politika izleyebilir, mesela çocuk işe yerleştirildiğinde 18 yaşında oluyor. Yurttan çıkacak çocukları ayrı bir binaya alıp, ev ortamında, bir ya da bir buçuk yıl çocukları yurttan çıkmaya hazırl

“...Her halde çocukları ailelerin yanına yerleştirmek en doğrusu[dur]. Ama o da olmaz, görüyorsun TV de böyle şiddet olayları filan bir sürü olaylar oluyor, onlarla ilgili. Ama şimdi imkânlar elveriyorsa, çocukları ekonomik destekle ailelerinin yanında tutmalı” [DGK10].

“...Çocukları kısım, kısım zekâ seviyesine göre ayırıp... hangisine ne ölçüde hizmet, hangisine ne şekilde eğitim verilmesi gerektiği tespit edilip, çocukların ihtiyacına göre eğitim verilmesi sağlanmalı” [DGK12].

“...Bence gençleri hayata hazırlamaya çocukluktan başlamalı. Devlet biraz fazla bütçe ayırmalı, personel sayısını artırmalı. Çünkü bir personel on beş kişiyle uğraşıyorsa bu çalışanın psikolojisine ruhsal yapısına çok yansıyor, çocuğa şiddet uygulamasına neden oluyor, bağırıp çağırmasına neden oluyor. Personel sevgiden ziyade, orda rutin iş yapıyor, ama bu işler diğer kurumlardaki gibi değil ki, çocuk orda personelden daha çok sevgi bekliyor ilgi bekliyor. Normal bir aile kaç çocuk sahibi olur, en az üç diyelim, bir memurun da üç tane çocuğa hizmet vermesi gerekiyor. Bu personeller meslek elemanı da, hizmetli de olabilir, o üç çocuk da orda sadece bir kişiye anne desin” [DGK13].

“...Daha fazla sahip çıkmalı, nasıl söyleyeyim, sonuçta o insanlar zaten her olumsuzluğa açık insanlar. Atıyorum, suça her kötülüğe yönelik insanlar, yani çok kolay kullanırsın, çok kolay kullanabilirsin. Ya düşünsene kaybedeceğin hiçbir şeyin yok, şu an benim kaybedeceğim hiçbir şeyim yok, sadece [şu] işim var. Beni hayata bağlayan [işten başka] hiçbir şey yok”[DGK14]

“...Yurttan çıktıktan sonraki o bir yıl çok önemli, belki o dönemde psikolojik destek sağlanabilir. Çünkü on yıl, on beş yıl yurttan kalmak çok bambaşka. Şöyle düşün, hapisten çıkan bir insan da gerçek hayata girince farklılaşıyor, hayatı algılayamıyor, aynı süreç orda da var, yurttan çıkınca da var, aralarında hiç fark yok” [DGK15].

“...Ben, 3413 sayılı yasadan yararlanarak memur oldum, şimdi yetiştirme yurdundan çıktığım damgalı bir şekilde biliniyor. Ben şimdi işe girmişim, benim korunmaya muhtaç çocuk olduğum ... Genel Müdürlüğünde kalabilir. Bu benim özlük hakkım, ama bunun benimle birlikte ta alt kurumlara kadar inmesine gerek yok. Şimdi benim buradaki müdürüm benim dosyayı açar, benim sosyal hizmetlerden geldiğimi, yasadan yararlandığımı öğrenir. Eee, bu bildiğinde bana otomatikman soru soracak. Ya da bir dershaneye gittiğinde, dershaneye anlaştın, benim yurttan kaldığım dershanenin başındaki arkadaşta kalabilir, öğrencilerin arasına kadar inmeyebilir, okulda da aynı şekilde. Başka bir iş bulduğunda ya da ne bileyim halı sahayla anlaşıyorlar “yetiştirme yurdunun çocukları geliyor” ya da sinemayla anlaşıyorlar işte “yetiştirme yurdunun öğrencileri” diye. Değil, yani normal bir topluluk bir grup geldi denilebilir, neden olmasın. Herhangi bir dershaneye gönderiyor yetiştirme yurdu kontenjanlı, şimdi burada otomatikman kafadan 10 soru, bunu okul hayatında da yaşıyorsun, işten çıktıktan sonra da yaşıyorsun değişmiyor. Dediğim gibi okuldayken de bu bende vardı. Yani bütün gün okulda yemek yiyeceksin, gidiyorum “a işte yetiştirme yurdundan arkadaş yemek yiyecek”. Beni niye damgalıyorsun niye beni fişliyor, [benim] hemen yetiştirme yurdundan olduğumu

söylüyorsun. Normal bir arkadaş, normal bir insan olarak ben de yiyebilirim. İlla yetiştirme yurdundan ibaresi olmayabilir” [DGK16].

Katılımcıların ifadelerine göre, damgalanmaya yol açacak ve kişileri toplumdan daha çok soyutlayacak uygulamaların ortadan kaldırılması için iş, dersane, okul, sinema ve kamp gibi yerlere gönderilen öğrencilerin “yuvalılar ve yurtlular” gibi ifadelerle değil herhangi bir kişi gibi gönderilmesi daha uygun görülmektedir.

“...Yani bu anlamda ben kendi dönemimdeki yurt şeklinden şikâyetçi değildim. Ama tabi ki aile ortamı, sosyal destekler, spor aktiviteleri çok daha fazla ve gönüllü olursa bu işin yürüyeceğine inanıyorum” [DGK17].

“...Vallahi gençlik evleri güzel, yurttan çıktıktan sonra yine belli bir süre üç beş arkadaşla orda kalınır, hayata hazırlayıcı olur. O iyi bir adım, biz gençlik evlerinden yararlandık, ilk yararlananlar biziz” [DGK18].

“...Yurttan “18 yaşında çıkma diye bir kural varsa, çocuklar 16 yaşından itibaren dışarıda ev şeklinde veyahut da sık sık sosyal faaliyetlerini geliştireceği şekilde hayata hazırlanır. Nasıl ki bir aile çocuğu evlenmeye yakın veyahut evleneceği zaman, dışarıya adaptasyon anlamında onu çalıştırıyor ya da hayata daha farklı tutunduruyor, mesela kimi insan ihtiyacı olmadığı halde gider çocuğunu berbere verir, erkekleri tornaya verir, ihtiyacı olduğundan mı değil. İhtiyacı yok ama hayata alışsın diye, sen bu çocuklara sadece yedir, içir yatır, sinemaya götür, tiyatroya götür, denizine götür, şuna götür, buna götür, adam hayatı hep bununla biliyor. Eee, sen buna “çık” dediğin zaman, bu adam “kardeşim bu ne ya böyle” diyor” [DGK19].

“...Aslında özürlü [engelli] çocukların sağlıklı çocuklarla aynı kurumda kalmaması gerekiyor, çocuklar kuruma gelirken [kurum bakımına alınma] koşullarına bakılması gerekiyor. Sonuçta iki tane uzman gelip evin eşyalarına bakarak değerlendirme yapıyor, evinde hiç eşyası olmayan, evinde çok eşyası olup da ortamı sağlıksız olan çocuklar da var, biraz daha gözden geçirmek lazım, herkes kuruma alınıyor. Gidip

başvurduğumuzda öncelikle gelip başvuru sebebinize bakıyor, iki uzman görüşüyle siz o kuruma alınıyorsunuz. İki uzmanın görmezden geldiği ya da önemsemediği şeylerden dolayı o kuruma gelemeyen çocuklar da olabilir. Toplumsal bütünleşmeyi sağlayacak şey değil, mesela zihinsel engelli bir çocuktan bahsediyorum, ben şiddet uygulayan çocuk biliyorum. Yanından geçerken, saçınızdan tutup çeken özürümüz [engellimiz] vardı birlikte kaldığımız. Öyle bir insanla birlikte yaşıyorsunuz, onların bu ortamdan çıkarılması lazım. Onlar açısından da sağlıklı, bizim açımızdan da sağlıklı. Ama bütün kamu kaynaklarından SHÇEK'e para aktarılıyor olmasına rağmen, nedense fiziksel anlamda bazı yetersizlikleri var. Oraya gelen sadece sosyal hizmet uzmanı olmalı. İlkokul öğretmenlerimiz vardı çocuktan nefret ederdi. Bu öğretmenin sorumluluğunda eğitim alıyorduk. Bütün sorumluluğumuz o öğretmenin üzerindedir. Çocuktan nefret eden bir insanın, bir çocuğa bakış açısının nasıl olduğunu siz düşünün, hele hele problemlerli bir çocuğa” [DGK20].

3. Çocuk Evleri Uygulaması

Geçmişte yaygın bir şekilde uygulanan kurum bakımının birçok olumsuz yönünün ortaya çıkması ve maliyetli olması bu bakım yönteminden yavaş yavaş vazgeçilmesine neden olmuştur. Türkiye’de de yeni modeller oluşturulmaktadır. Yeni oluşturulan modele göre çocukların ev ortamında kalması planlanmıştır. Bu planlamalar arasında önemli bir yere sahip olan model “Sevgi Evleri”dir. Sevgi evleri ile çocuklara, aile ortamı sağlanmaya çalışılmış⁷⁸⁵, çocukların aile ortamına benzer yapı ve ilişki içerisinde büyümeleri hedeflenmiştir. Ayrıca, korunmaya muhtaç çocukların kendine güvenen ve sağlıklı kişiler olarak topluma kazandırılmaları öngörülen hedefler arasındadır. Bu bağlamda, sevgi evleri uygulaması çocuk evlerinin temelini oluşturmuştur⁷⁸⁶.

Çocuk evleri uygulamasının olumlu veya olumsuzlukları hakkında henüz yeterince bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle belirli bir dönemini kurum bakımında

⁷⁸⁵http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/cocuk/Sevgi_Evleri_Cocuk_Evleri.asp, (26.03.2009)

⁷⁸⁶ Tornacı, ss. 27-28., Kahraman, Aile Hizmeti, s. 57.

geçirmiş, kurum bakımının olumlu ve olumsuzluklarını yaşamış kişilere çocuk evleri uygulaması hakkında fikirleri sorulmuştur. Çocuk evleri uygulaması hakkında bilgi sahibi olmayanlara da çocuk evleri hakkında gerekli bilgiler verilerek bu bakım yöntemini değerlendirmeleri istenmiştir.

Bu araştırmada yer alan katılımcılara “*Çocuk Evleri uygulaması hakkında ne düşünüyorsunuz?*” Sorusu sorulmuştur. Katılımcıların % 55’i çocuk evleri uygulamasını olumlu bulurken, % 35’i çocuk evleri uygulamasının olumsuz olduğunu, katılımcıların % 10’u ise çocuk evleri uygulaması hakkında fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların çocuk evleri hakkındaki düşüncelerine ait değerlendirmeler tablo 44’de gösterilmiştir

Tablo 44: Katılımcıların Çocuk Evleri Hakkındaki Düşünceleri

Çocuk Evleri Hakkındaki Düşünceler					
	Olumlu	Olumsuz	Fikrim yok	N	Yüzde (%)
Kadın	4	1	-	5	25
Erkek	7	6	2	15	75
Toplam	11	7	2	20	100

Katılımcılar, çocuk evleri uygulaması hakkında şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“...Ben [çocuk evlerini] harbiden de f tipine benzetiyorum. Biz daha çok toplu ortamlarda yaşadık, biz yaşamadığımız için mi çocuk evleri bize ters geliyor bilmiyorum ama bu beni bayağı rahatsız etti”
[DGK1].

“...Hiç görmedim ama duydum, çok hoşuma gitti. Yurtta kalan çocuğun en büyük eksikliği, ev ortamı eksikliğidir. Eve karşı çok büyük özlem duyuyor. Ya da ne bileyim bazılarının ziyaretçisi gelirken, bazılarının hayatta hiç kimsesi olmuyor, ziyaretçisi gelmiyor, çocuk o zaman bir kenara çekilip gerçekten üzüntü yaşıyor. Çocuk evleri daha

güzel olmuş, hani o kadar kalabalık değil de bu şekilde olması bence çok güzel” [DGK2].

“...Ya aslında güzel bir uygulama, ev yaşantısı düşüncesi güzel, daha mantıklı. Çünkü anne babası olmayan kişilerin kardeşleriyle bir evde kalması o kişilerin birbirine daha sıkı sarılmasına neden olur. Bakıcı kişinin o evde kalması değil de çocukların uzaktan takip altında olması daha iyi olur” [DGK3].

“...Çocuk evlerini gidip görmedim ama güvendiğim dostlarım görmüşler, iyi olduğunu söylüyorlar. Benim direk fikrim yok” [DGK4].

“...Çocukların kurum [bakımında] kalmasındansa böyle bir yerde kalması daha iyidir. Çünkü daha az sayıda kişinin kaldığı ortamda insanlar kendilerini daha rahat hissedebilecekler. Bence güzel bir sistem, en azından insanların dışarıda bir aile veya çevre edinmesini, hayata tutunmasını daha kolaylaştırır” [DGK5].

“...Yok, o konuda bilgim yok” [DGK6].

“...Ev sistemi güzel ev uygun ama çocuk evleri uygulamasını doğru bulmuyorum. Çünkü yalılarda açılan çocuk evinden çıkan bir çocuk dışarıda aynı refah seviyesine ulaşamayacak, aynı çevreyi yakalayamayacak bu da onları ümitsizliğe sürükleyecek” [DGK7].

“...İlk bakışta aşırı güzel geliyor, tam olarak [olmasa da] Avrupa’daki sistem gibi, ama çocuk evlerinin alt yapısı hazır değil alt yapısını iyi hazırlamak lâzım” [DGK8].

“...Çocuk evlerinin riskleri çok fazla, sonuçta sen çocuk evinde kalan insanı ne anne olarak görebilirsin ne de baba olarak görebilirsin. Çocukların annelerine babalarına nasıl yaklaştığını bu dönemde görebiliyoruz, o insanlara nasıl yaklaşılır, tehlikeli bir ilişki. Çocuk evleri küçük bir ortam, ne olur ne biter tehlikeli. Kişilerin birbirlerini benimsemesi, kavraması, tanınması lazım, kardeşler kendileri de çatışabilir, başlarındaki kişilerle [de] çatışabilir. O durum daha tehlikeli olur, çocukların ikisi üçü aynı kafada olursa tehlikeli, ama olmayabilir de” [DGK9].

“...Bu, [uygulama] cemaat uygulaması ya, bu yurtlarda da aynı şekildeydi. Aynı kardeşleri aynı yurttan tutmaya özen gösteriyorlardı. Birini bir yurda diğerini diğer yurda göndermemeye özen gösteriyorlardı. Benim dediğim gibi çocukların ailesinin veya yakınlarının yanında bakılması daha mantıklı ama hiç kimsesi yoksa bence yurt bu çocuk evlerinden, gençlik evlerinden daha mantıklı gibime geliyor” [DGK10].

“...Çocuk evleri iyi, güzel, olumlu, olması gereken buydu zaten” [DGK11].

“...Sistem oturmamış, devlet artık kurumlara çocuk almayacakmış gibi bir duyum aldım, özele doğru gidiyor. Olumsuz” [DGK12].

“...Çocuk evleri iyi oldu yaygınlaştırılmalı” [DGK13].

“...Güzel bir şey aslında” [DGK14].

“...[Çocuk evlerini] duydum da detayını bilmiyorum. Evet, aslında güzel fikir, dezavantajı değil de fazlasıyla yararı olacağını düşünüyorum. Çocuk hayata biraz daha erken başlar. Kendi odasını kendisi temizleyecek, ev hayatını bilecek, ben ev hayatını hiç bilmiyordum kendim eve çıkınca öğrendim. O çocuk daha erken başlayacak hayata. Güzel bir düşünce” [DGK15].

“...Çok iyi, benim ev ortamı dediğim olay da böyleydi. Hani yurttan çıkacak çocuklar yerleştirilsin dediğim ortam buydu yani, bunun gibi. Çocuk kendi ayakları üzerine durabiliyor, örneğin işte ekmeğini alıp gelebilecek, ya da okuluna gidip gelecek, dershanesine gidip gelebilecek. Çok iyi olduğunu düşünüyorum keşke bizim zamanımızda da böyle olsaydı” [DGK16].

“...Çocuk evlerinde mevcut kaç kişi [var] bilmiyorum ama bizim en mutlu olduğumuz an 3 kişi 5 kişi birleşip de top oynadığımız anlardır. Kalabalıkta, sosyal aktivitelerimiz daha fazla oluyor. Ama bu kalabalıkta işte 50 olur 30 olur o da artık sizin yaptığımız çalışmalara kalıyor. Ben 5-6 kişinin az, 100'ün üstünün de çok olduğunu düşünüyorum” [DGK17].

“...Güzel bir uygulama bizim gençlik evinden daha güzel. Çocuk evlerinden haberim vardı da bu kadar güzel olduğunu bilmiyordum, gençlik evinden daha iyi” [DGK18].

“...Çocuk evlerinde bildiğim kadarıyla personel de varmış. Ama çocuk evlerinde koordineyi sağlayan kişi değil de vardiya şeklinde çalışan kişi çok önemli burada. Orayı sahiplenme, oradaki olaylara hâkimiyet çok önemli. Ben işte 8 saat mesaimi doldurayım paramı alayım gibi düşünüyorsa ev ortamı daha zararlı. Sonuçta yurt ortamında abi-kardeş ilişkileri olduğu için, otokontrol sistemi biraz daha yaygın veyahut da işte personelin de otokontrolü daha sağlıklı, bir personel diğer personeli uyatabiliyor. Ama ev ortamında otokontrol sistemi yoksa koordinatör içinde, öbürleri içinde, çocuk içinde kötü. Biraz önceki konuşmamızda da söyledim yurttaki o eski sistem benim [için] daha hoş olabilir. Belki ben çok ufak yaşta [yurda] girdiğim için, aile [kavramını] yani anne, baba, kardeş kavramını bilmediğim için belki benim hoşuma gidiyor olabilir. Belki kendini geliştiren bir insan için aile ortamı daha sağlıklıdır onu bilemem, bana göre eski sistem çok güzeldi. Ama ben ondan tat aldığım için güzeldi, bu doğrudu anlamında demiyorum” [DGK19].

“...Çocuk evleri, sonuçta yurt ya da yuvanın biraz daha küçültülmüş hali. O zaman görevlilerin sık değişmesi çok yanlış, çocuğun yanında sürekli bir kişinin kalması lazım. Benim hayatımın en büyük kaybıdır yetiştirme yurdunda sık değişen arkadaşlıklar, sık değişen görevliler. Çünkü sürekli bir kayıp yaşıyorsunuz, birine alıştıyorsunuz, çok sevdiğiniz bir arkadaşınıza alıştıyorsunuz o gidiyor. Çok sevdiğiniz bir öğretmeninize alıştıyorsunuz o da gidiyor. Sizin söylediğiniz o model yetiştirme yurdunun biraz küçültülmüş hali gibi geldi ama sanki yetiştirme yurdundan bu model daha sağlıklı gibi duruyor. Bu model daha sağlıklı, en azından iletişime girdiğiniz insan sayısı belli. Belki de bir aile kavramını geliştirebilirler, çünkü yurttaki bu imkân yoktu. Belki çocukların sosyalleşmesine katkıda bulunur. Çünkü [yurt] etrafı telle kaplı kapısında da bekçi olan işte belli bir saatten sonra küçükken hiç

şansın yok da büyüksen de bakkala gitmek için bile [zorla] izin alabildiğin, yalvar yakar izin alabildiğin, saatlerce izin almaya çalıştığın bir yer. Kapının önünden geçen herkesin a burası neymiş diye merakla içeriye baktığı bir yer. Bu anlamda çocuk evleri toplumsal bütünleşmemizi sağlayabilir” [DGK20].

Çocuk evleri uygulamasını olumlu bulanlar, uygulamanın çocukları hayata hazırlamada olumlu olacağını, çocukların bir ev yaşantısı yaşayabileceği, sokak ve mahalle arkadaşları olabileceğini ve sık değişen arkadaşlıkların olmayacağı üzerinde durmaktadır. Ayrıca az sayıda çocuğun ve kardeşlerin bir arada kalacak olması da kardeşler arasındaki bağın güçleneceği beklentisini oluşturmaktadır. Kalabalık kurum bakımında, kardeşler yaş grubuna göre ayrıldığı için zaman zaman birbirlerinden uzaklaşmakta ve hatta ilişkileri kopmaktadır. Bu bağlamda, çocuk evleri uygulamasının toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayacağı da beklentiler arasındadır.

Çocuk evlerinin olumsuz olduğunu düşünenler ise, az sayıda çocuğun bir arada kalacak olması nedeniyle çocukların çok rahat yönlendirilebilecekleri kaygısını taşımaktadırlar. Katılımcılardan bir kısmı çocuk evleri uygulamasını “cemaat” uygulaması olarak nitelerken, bir kısmı “f tipi” diye adlandırmaktadır. Katılımcıların bir kısmı ise, çocuk evleri uygulamasında çalışan personelin kontrolünün çok zor olacağını düşünmektedir. Katılımcılar, personelin kontrolünün sağlanamaması halinde çocukların şiddete uğrayacağını ve zarar göreceğini ifade etmektedir. Çocuk evlerinin çok güzel semtlerde ve binalarda açılması olumlu görülse bile çocukların bakım sonrası aynı standartlarda ve aynı semtlerde yaşayabilecek maddi güce sahip olmayacakları ve çocukların bu nedenle uyum sorunu yaşayacağı varsayımı üzerinde durulmaktadır. Bu yüzden çocuk evleri uygulaması bazı katılımcılar tarafından olumsuz görülmektedir.

SONUÇ

Toplumdaki dezavantajlı grupların, bir başka ifadeyle özel gereksinim gruplarının korunması, geçmişten günümüze her toplumun önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu sorun, her toplumun yapısına göre kendisini farklı şekillerde göstermektedir. Özel gereksinim gruplarının bakım ve korunmaları toplumun sorumluluğunun bir parçasıdır. Çünkü özel gereksinim gruplarının kendi bakım ve korunmalarını tek başına veya başkasının yardımını olmadan çözemeyecekleri açıktır. Buradan hareketle sosyal politikalar ve sosyal hizmetler, kamusal, yarı kamusal, özel ve gönüllü etkinliklerle, kişisel ve sosyal sorunlarının çözümü için çaba göstermektedir. Bu bağlamda, kişi, grup veya toplulukların, toplumsal yapıdan kaynaklanan veya kendi denetimleri dışında, değişen koşullara bağlı olarak ortaya çıkan sorunları önlemek ve onların refahını sağlamak amacıyla toplumsal kurum ve kurallar oluşturulmaktadır.

Türkiye’de geleneksel çocuk koruma yöntemi 2828 sayılı SHÇEK Kanunu temelinde ve “Korunmaya Muhtaç Çocuklar” kavramı üzerinden sürdürülse de koruma esas olarak, sokak çocukları, suça karışan çocuklar, ihmal ve istismara uğrayan çocuklar ile yoksullukları nedeniyle aileleri tarafından devlet korumasına verilmek istenen çocuklar üzerinden yapılmaktadır. Çocuğun korunmaya muhtaç hale gelme nedenlerini ortadan kaldıracak, önleyici ve müdahaleci sosyal hizmet uygulama çalışmaları yeterince geliştirilmemiştir. 2828 sayılı Kanun ve 5295 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun aile yanında bakım ve korunmasını esas almış olsa da korunmaya muhtaç çocukların daha çok kurum bakımında bakılıp korunduğu bilinmektedir. Çünkü koruyucu aile ve evlat edinme yönteminin Türk toplumu tarafından yeterince benimsenmediği görülmektedir. Koruyucu aile ve evlat edinme yönteminin Avrupa ülkeleri ile karşılaştırılması yapıldığında Avrupa’daki birçok ülkede bir yılda evlat edindirilen çocuk sayısı Türkiye’de geçmişten günümüze kadar resmi olarak evlat edindirilen çocuk sayısından çok daha fazladır. Koruyucu aile ve evlat edinme yönteminin benimsenmemesi nedeniyle, haklarında korunma kararı alınmış çocuklar, esas olarak yatılı sosyal hizmet kuruluşlarında yani çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında bakılıp korunmaktadır.

Ancak, sosyal hizmet politikalarını belirleyen ve uygulayan sosyal idare, son dönemde çocukların korunmasında yeni uygulamalar ve yenilikler ortaya koymuştur.

Buna göre, Avrupa’da olduğu gibi büyük kurumlar kapatılıp küçültülmekte, yuva ve yurtlarda kalan öğrenciler, koğuş sisteminden oda sistemine geçirilmektedir. Ayrıca, aile temelli bakım ve koruma için aileler, ayni ve nakdi yardımlarla desteklenmektedir. Her korunmaya muhtaç çocuk için aileye belli bir miktar ödeme yapılmaktadır. Böylece, korunmaya muhtaç hale gelmiş ancak korunma kararı alınmamış çocuklar ile korunma kararı alınmış ve kurum bakımına yerleştirilmiş olan çocuklar, kendi öz ailelerinin veya varsa yakınlarının yanına döndürülmektedir. Ancak, ayni ve nakdi yardım uygulamalarında, ailenin koşullarının uygun olup olmadığına bakılmadığı, çocuğun koruma altına alınma nedenlerinin devam edip etmediğinin iyi araştırılmadığı, aileye belli bir miktar ödeme yapılarak, çocuğun aileye teslim edildiğine ilişkin ciddi eleştiriler vardır.

Aile yanına döndürme uygulaması, genelde çocukların yoksullukları nedeniyle korunma altına alındığı varsayımına dayanmaktadır. Ancak, çocuğun korunmaya muhtaç hale gelmesi sadece yoksulluktan değil, psikososyal nedenler gibi birçok nedenden ileri gelmektedir. Bu durum dikkate alınarak, çocuğun aile yanında bakım ve korunmasına veya ailenin yanına döndürülmesine karar verildiğinde, çok kapsamlı sosyal inceleme raporu hazırlanmalı, raporda ekonomik yoksunluğun dışındaki değişkenlerde dikkate alınmalıdır. Ayrıca, çocuğun ailede nasıl korunduğu veya korunacağı denetlenmelidir.

Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara verilen bakım yöntemlerinin uygulayıcı kuruluşları çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları ve son dönemde yaygınlaştırılmasına çalışılan sevgi ve çocuk evleridir. Sevgi ve çocuk evleriyle, kalabalık olan çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarının aksine aile ortamını andıran daha küçük ve az sayıda çocuğun kaldığı bakım yöntemi benimsenmiştir. Ancak, bütün bunların yapılması kurum bakımının sakıncalarını ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Çünkü yapılan çalışmalar (Yörükoğlu 2003, Yörükoğlu 2004, Arnaz 1983, Browne 2008, Browne 2011, Erol ve Şimşek 2008, Friedlander 1966, Cüceloğlu 2010, Üstün ve Akman 2002, Cılga 1986), kurum bakım yönteminin çocuklar üzerinde değişik psikososyal etkilerin olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, kurum bakımı altında yaşayan çocuklara ilişkin pek çok bilinmezin bulunduğu ve araştırılmasının gerekliliği de ortadadır.

Bu tez çalışması, geçmişte belli bir süre kurum bakımı ve korunması altında bulunmuş ve şu anda kurum bakımıyla herhangi bir ilişkisi bulunmayan, **“İzmir-Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneği”** üyeleriyle yapılmıştır. Genç ve yetişkinlerle yapılan nitel çalışmanın sonucunda bazı veriler elde edilmiştir. Daha önceki yıllarda yapılmış çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da kurum bakımında bulunmuş olmanın sakıncalarının olduğu kaçınılmaz şekilde ortaya çıkmıştır. Öncelikle, eğitimle ilgili yapılan değerlendirmede, katılımcıların, kurum bakımındayken eğitimlerini çoğunlukla lise düzeyine kadar tamamladıkları, yüksek öğrenime devam edenlerin oldukça az olduğu, tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların, kurum bakımından ayrılıp herhangi bir işte çalışmaya başladıklarında, eğitimlerini daha ileri düzeye çıkarmak için çaba sarf ettikleri görülmektedir.

Bir başka husus ise, evlenip aile kurmaya ilişkin verilerdir. Araştırmada yer alan katılımcılardan evli olanların ortalama evlilik yaşı 29 civarında iken bekâr olanların yaş ortalaması 32’dir. Buna göre Türkiye’deki evlilik yaşına bakıldığında katılımcıların evlenip aile kurma konusunda çok geç kaldıkları veya erken evlendikleri söylenemez. Ancak, kurum bakımında kalmış, gerek evli ve gerekse bekâr kişilerin, kurum bakımına alınmadan önce ailesiyle yaşamış oldukları olumsuzluklar, arkadaşlarının durumları, evliliğin sürdürülmesinde ve çocuk sahibi olma konusunda, onları olumsuz düşüncelere sevk etmektedir.

Kendi yaşadıkları olumsuzlukları, çocuklarının da yaşama ihtimali, kurum bakımında bulunmuş katılımcıların çoğunlukla ortak kaygılarıdır. Bununla birlikte, kendi yaşadığı olumsuzlukları ailesine yaşatacakları ve bağımsız yaşam tarzlarının kısıtlanacağı korkusu, kendilerine güvenememe, eğitim eksikliği, aitlik ve kabullenme duygusunun gelişmemesi gibi nedenler, kurum bakımı almış kişilerin aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamamalarında etken olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, katılımcılar, yaşamda her şeyi tek başlarına göğüslemelerinin başkalarına güvensizlik gibi bir önyargıyı doğurduğunu, ikili ilişkileri becerememelerinin de aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamamalarında etken olduğunu belirtmişlerdir.

Kurum bakımında bulunmak, katılımcılar veya korunmaya muhtaç çocuklar açısından başlı başına bir olumsuzluk olarak görülse de başka olumsuzluklar da bulunmaktadır. Bunların başında, kurum bakımında kalma süresinin uzamış

olmasının bazen aile ile ilişkilerin kopmasına neden olması, bazen de kurum bakımında bakım ve korunma altında kalan çocukların aile üyeleriyle (anne-baba, kardeş ve diğer yakınlar) görüşmeme olarak kendini göstermektedir. Katılımcılar tarafından, bu durumun nedeni olarak, kurum bakımında bulunmanın getirmiş olduğu duygusal yalnızlık, aile üyelerinin birbirinden kopuk yaşamaları, kişisel davranışlar, kurum bakımındayken arayıp sorulmama ve coğrafi uzaklıklar gösterilmektedir. Bu araştırmada, dosya üzerinde inceleme yapılmadığı için katılımcıların, bakım ve korunma altına alınmalarına ilişkin nedenler bilinmemektedir. Ancak, katılımcıların çoğu, kurum bakımına alınmış olmalarında temel nedenin yoksulluk olduğunu belirtmiştir. Kurum bakımına kardeşleriyle birlikte alınanlar, kurum bakımında buldukları süre içerisinde aileleriyle ilişkileri devam edenler ile yoksulluk nedeniyle kurum bakımına yerleştirilmiş katılımcıların, kurum bakımını öncelikli olarak gördükleri, koruyucu aile ve evlat edinme gibi bakım yöntemlerini en son düşündükleri tespit edilmiştir.

Kurum bakımına alınan çocukların ziyaret edilmeleri çocukların psikososyal gelişimleri açısından önemlidir. Bu bağlamda, kurum bakımında bulunan pek çok çocuk yakınlarının ziyaretinden yoksun bulunmaktadır. Bazı çocukların ziyaretçisi ara sıra gelirken, bazılarının hiç ziyaretçisi gelmemektedir. Ayrıca, çocukların kurum bakımında kalış süresi uzadıkça, ziyaret edilme sıklığı azalmaktadır. Bu durum, çocukların toplumla, aileyle ve aile dışındaki diğer yakınlarıyla bütünleşmesini, toplumla, aile ve diğer yakınlarla olumlu ilişkiler sürdürmesini engellemektedir. Kurum bakımında kalan çocuklar, zaman zaman kötü muameleye maruz kalmaktadır. Çocuklara uygulanan kötü muamele, çocukların bazen fiziksel ve ruhsal şiddete bazen de cinsel taciz ve istismara maruz kalmaları şeklinde gerçekleşmektedir.

Araştırmada yer alan katılımcılar, kendilerinin ve arkadaşlarının kurum bakımında buldukları süre içerisinde, zaman zaman fiziksel ve ruhsal şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ancak, yetiştirme yurtlarından ziyade, çocuk yuvalarında şiddetin daha yaygın olduğu, ortak görüş olarak kabul edilmektedir. Kurum bakımında kalan katılımcılar, kurum bakımında buldukları sürede, kendilerinden büyük çocuklardan, arkadaşlarından, bakıcılardan yuva ve yurt idarecilerden şiddet gördüklerini ve ayrıca arkadaşlarından bazılarının cinsel taciz ve

istismara maruz kaldığını, bu tür olayların haber olarak medyada da yer aldığını ifade etmişlerdir.

Günümüzde de zaman zaman görsel ve işitsel yayın organlarında çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında korunmaya alınmış çocuklarla ilgili olumsuz haberler yayınlanmakta ve bu haberler bazen günlerce sürmektedir. Yaşamlarının belirli bir dönemini kurum bakımında geçirmiş ve bu araştırmada yer almayı kabul eden katılımcılar da, bu haberler hakkında üzüntü duyduklarını, bu haberlerin doğru olduğunu ancak, basına yansımaması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcıların bazıları, yuva ve yurtlarda yaşanan kötü muamele ve şiddetin kendilerine yapılmış gibi bir algı yarattığını ifade ederek, haberler sonucunda öfkeye kapıldıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise, haberlerin yanlış ve abartılı olduğunu, medyada yer alan bu haberlerin genele yayılamayacağını, bu tür olayların ve haberlerin ortaya çıkmasını engelleyecek kurum içi denetlemenin yetersiz olduğunu söylemiştir.

Kurum bakımında bulunan çocuklar ve gençlerin, korunmaya muhtaçlık koşullarını oluşturan nedenlerin ortadan kalkması veya reşit olmaları ile korunma kararları kaldırılarak “korunmaya muhtaç çocuk” statüsü sona erdirilir. Ancak, korunmaya muhtaçlık koşulları her ne şekilde sona ermiş olursa olsun, belki de yaşamının en önemli dönemini kurum bakımında geçiren kişilerin, kurumlarda buldukları süreler, çoğunlukla kişiliklerinin şekillendiği dönemi oluşturur. Çünkü kurum bakımında edinmiş oldukları olumlu ve olumsuz deneyimler, onların sonraki yaşamlarının da şekillenmesinde başat rol oynar. Kuşkusuz, korunma kararları kaldırılmış her kişinin korunmaya muhtaçlığının ortadan kalktığı söylenemez. Bu kişilerin toplumsal yaşama hazır hale getirilmemesi, sosyal hizmet döngüsü içerisinde, yeniden devletin korumasına ihtiyaç duyması kaçınılmazdır.

Kurum bakımında, sorumluluk duygusuyla yetiştirilen, kendi kendine yetebilecek bilgi ve beceriye sahip olarak kurumlardan ayrılan kişilerin, toplumsal sorumluluğa katkı sağlayacağı ise, açıktır. Çalışmada, kurum bakımında kalmış katılımcıların; % 60’ı kurum bakımında yetişmiş kişilerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğunu belirtmiştir. Bu görüşe katılanlar, sorumluluk alma alışkanlığının gelişmeme nedeni olarak, kurum bakımında kalan çocuklara sorumluluk verilmemesini göstermektedir. Katılımcılar, kurum bakımında kalan çocuklara her şeyin hazır verilmesinin, çocukların dış ortama uyum ve beceri

kabiliyetlerini geliştirmediğini öne sürmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, kurum bakımındaki çocuklar adına başkalarının karar vermesi nedeniyle çocukların özgüvenlerinin gelişmediğini ifade etmektedir. Ayrıca, katılımcılarca öne sürülen bir başka ifade de çocukların kuruluşlardan hiç ayrılmayacakları gibi bir yaşantının içinde olmaları, onların sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemesinde etken olduğu ifadesidir.

Uzun yıllar kurum bakımında bulunmanın kişisel beceri ve insan ilişkilerini geliştirmedeği, çoğunlukla aile yaşantısının ve aile ilişkilerinin nasıl olduğunun bilinmemesinin de kurum bakımından ayrıldıktan sonra boşluğa düşölmesinde etken olduğu tespit edilmiştir. Ancak, yuva ve yurttan kalırken aile ilişkileri iyi olanların, yukarıdaki olayları yaşamadıkları, aile ile ilişkileri iyi olmayanların ise, başıboş ve düzensiz bir yaşama yönelmelerinin daha kolay olacağı ifade edilmiştir. Bir başka ifadeyle, kurum bakımından ayrılan bir kişinin 3-5 yıl içinde sağlıklı bir geçiş evresi yaşayıp ve hemen iş bulabilmesi halinde, başıboş ve düzensiz bir yaşama yönelmekten kurtulduğu ancak bu süreci kötü geçirip ve desteksiz kalması halinde başıboş bir hayata sürüklendiği katılımcılarca ortak görüş olarak kabul edilmektedir.

Kişilerin, yaşamlarının bir döneminde çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunda kalmış olması iş ve özel yaşamlarında çoğunlukla önlerine çıkan bir sorundur. Toplumun kişileri geçmişiyle yargılaması, kurum bakımı almış kişileri zaman zaman zor durumda bırakmaktadır. Bu konunun gündeme gelmesi, kurum bakımında bulunmuş kişilerin bazen eziklik yaşamasına neden olabildiği gibi bazen de başladıkları bir ilişkinin bitmesine neden olabilmektedir. Toplumda, kurumlarda kalan çocuklara genelde ön yargıyla yaklaşıldığı, çocukların “yanlış bir yaşantı içinden çıktığı” yargısının olduğu bilinmektedir. Çocukların, kurum bakımında çok fazla yalnız kaldığı dönemler olduğu, bu yüzden ergenlik evresinin ağır geçtiği, bunun sonucunda da bu dönemde çocukların boşluğa düşüp yanlış şeyler yapabildiği, katılımcılar tarafından, kurum bakımının olumsuzlukları arasında sayılmıştır. Kurum bakımındaki çocukların “şiddet gören, kaçan ve kaçırılan bir grupla” toplumun hep sıkıntılı kesiminin çocuklarıyla bir arada ve toplumun olumsuz yanını görerek yaşaması, onları ruhsal anlamda olumsuz etkilemektedir. Kurum bakımında bir arada kalan çocukların okul veya okul dışındaki başka etkinliklerde bir araya gelerek gruplaşmaları onların toplumun diğer kesimlerinden soyutlanmalarına neden

olmaktadır. Bu bağlamda, kurumların çocukların sosyalleşmelerine katkıda bulunmaması da kurum bakımının olumsuzlukları arasındadır. Kurum bakımında bulunan çocuklar, kurum bakımından ilişkileri kesilip kuruluşlardan ayrıldıklarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Katılımcılar, kurum bakımından ayrılanların yaşadığı zorlukları, genel olarak yetiştirme yurdundan ayrıldıktan sonra kalacak veya gidecek yerlerinin olmaması, akrabası olanların bile akrabalarının yanına gidemediklerini ve sokakta kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, birçok katılımcı, kurum bakımından ayrılış sürecinde kendilerini zor durumda bırakan olaylar olarak, kendilerini yetiştirme yurdundan ayrılmaya hazırlamadan ve kendilerine haber verilmeden korunma kararlarının kaldırılıp yetiştirme yurduyla ilişkilerinin kesilmesi olduğunu söylemiştir. Katılımcılar, bütün bu nedenlerle kurum bakımından ayrıldıktan sonra, yuva ve yurt yaşamı dışındaki yaşama uyum sağlayamadıklarını ve duygusal yalnızlık yaşadıklarını ifade etmiştir.

Korunmaya muhtaç çocuklara devletin iş bulmasıyla ilgili olarak ise, bu hizmetin istismar edildiği veya kurum bakımında kalan çocukların iş garantisi olduğu gerekçesiyle kendilerini geliştirmediklerine ilişkin olarak zaman zaman medyada haberler çıkmaktadır. Katılımcılar, kurum bakımından ayrılan çocukların, çoğunlukla mesleklerinin olmadığı, yaşama hazır hale gelmedikleri, yaşama tutunmak için onlara destek olacak bir ailelerinin olmadığı, iş bulma konusunda insanların eşinden dostundan anne ve baba gibi yakınlardan destek aldığını, katılımcılar ise, kendilerinin bu şansa sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, kurum bakımından ayrılan birçok kişinin, kurum bakımından sonra adaptasyon konusunda sıkıntıları olduğunu bir de işsizlik gibi bir sorunu yaşamaları halinde bunu kaldıramayacaklarını, yuva ve yurtda yaşamının dışarıda pek güvenle algılanmadığını da söylemişlerdir. Yukarıda anılan nedenlerle katılımcıların % 90'ı devletin korunmaya muhtaç çocuklara iş bulması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların % 5'i ise, devletin kendisini sağlıklı yetiştirmesi halinde işi kendisinin bulacağını, devletin çocuklara iş bulmasına gerek olmadığını, diğer % 5'lik bir grupta ise, kurumda kalan korunmaya muhtaç çocukların kendilerini geliştirme ve eğitimlerini tamamlamaları amacıyla çocuklara iş bulmak için yüksek öğrenimi bitirme koşulunun getirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Kurum bakımı almış yuva ve yurttaki yetişmiş kişiler damgalanma korkusuyla çoğunlukla kendini gizlemekte, yuva ve yurttaki kaldığı iş ve arkadaşlık ortamında ifade etmemektedir. Katılımcılar, bu duruma gerekçe olarak bazılarının yurttaki kalmayı bir utanç saydıklarını, kendilerine acıyarak bakılmasından, hor görülme korkumayı göstermişlerdir. Bununla birlikte, işyerlerinde ve arkadaşlık ortamlarında yuva ve yurtlarla ilgili olumsuz bir haberde kendilerinin de gündeme geldiğini, hem aile hem de geçmişleriyle ilgili soru yağmuruna tutulduklarını, yuva ve yurttaki kalma gerekçelerini başkalarının bilmesini istemedikleri için de kendilerini gizlediklerini sözlerine eklemişlerdir. Ayrıca, katılımcılar, kendilerini olumsuz soru ve davranışlardan korumak, iş ve arkadaşlık ortamındaki insanların kendilerine eşit davranılmasını ve oluşacak ön yargılardan kurtulmak için yuva ve yurttaki kaldıklarını söylemeyip, gizlediklerini de ifade etmişlerdir.

Yuva ve yurttaki kalmanın işyerlerinde kendileri için olumsuzluk yarattığını söyleyen katılımcılar, genelde kendilerine acıyarak bakılmasından “adam yerine konulmamalarından” şikâyetçidirler. Özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlarda çalışan katılımcılar, işyerlerinde kendilerinin kurumun bir üyesi olarak görülmediğini ve kendilerine önyargılı davranıldığını, kendilerini ifade edemediklerini, yalnız ve korunmasız kaldıklarını söylemişlerdir. Ayrıca, iş arkadaşlarının, sosyal idare çalışan ve yöneticilerinin yuva ve yurttaki kalanları anlamadıkları bu yüzden kendilerine ön yargılı yaklaşıldığını belirterek, almış oldukları eğitimlerin dikkate alınmadığı ve mücadelelerinin boş görüldüğünü de sözlerine eklemişlerdir.

Sosyal hizmet politikaları, yaşamlarının önemli bir bölümünü kurum bakımında geçirmekte olan korunmaya muhtaç çocukların yetiştirilmesi hayata hazırlanması ve gelecekte korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sosyal sorunların çözümü açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sosyal hizmet politikalarını yürüten sosyal idarenin de zaman zaman politikalarını değiştirdiği bilinmektedir. Ancak, yine de sosyal idarenin uygulamış olduğu sosyal hizmet politikalarının, kaliteye hizmet etmediği konusunda ciddi eleştiriler yapılmaktadır. SHÇEK’in politikalarının yetersiz olduğunu savunan katılımcılar, kurum bakımından ayrılacak gençlerin hayata hazırlanmadığını, kurum bakımından sonraki yaşamla ilgili herhangi bir adaptasyon eğitimi verilmeden

çocukların kurumdan ayrıldıklarını, kişilerin kurumlarda özgüvenlerinin gelişmediğini, bu nedenle kurum bakımından ayrılanların gerek iş ve gerekse özel yaşamlarında uyum sorunu yaşadıklarını belirtmektedir. Ayrıca, görüşme yapılan üyelerden bazıları SHÇEK'in çocukların korunmaya muhtaç hale gelme nedenlerini önlemesine ilişkin bir politikasının ve toplumsal bütünleşme anlamında bir çabasının olmadığını ifade etmişlerdir.

Bir sorunun çözülebilmesi için o sorunu yaşayanlarının görüşlerinin alınması problemin çözümünde önemli katkı sağlar. Bu düşüncelerle kurum bakımında kalan çocukların yaşamış olduğu problemlerin ortadan kaldırılması için o problemi daha önce yaşamış olan katılımcılara, problemin veya kurum bakımındaki eksikliklerin ne olduğu sorulmuştur. Bu bağlamda, araştırmada yer alan katılımcılar, çocukların sosyalleştirilmesini ve çocuk evi uygulamasının yaygınlaştırılmasını isterken, kurum bakımında kalan çocuklarla konuşulmasını, fikirlerinin alınmasını, onlara sevgi ve şefkat gösterilmesini istemiştir. Bazı katılımcılar ise, yuva ve yurtlarda kalan çocukların kurum bakımına alınmasına neden olan olaylar göz önünde tutularak, çocuklara rehabilitasyon uygulanmasını ve ayrıca kurum bakımında kalacak çocuk sayısının en aza indirilmesi için politika üretilmesini istemiştir. Ayrıca, kurum bakımında görevlendirilmiş olan bütün personelin sık sık hizmet içi eğitiminden geçirilmesini ve meslek profesyonellerinin artırılmasını talep etmiştir. Bir grup katılımcı ise, yuva ve yurt binalarının fiziki yapılarının yeniden düzenlenmesini, siyasetin kurumlardan elini çekmesini, bu bağlamda siyasi amaçlarla sık sık yuva ve yurt idarecileri ve diğer meslek elemanlarının değişmemesini, sivil toplum kuruluşlarının da sosyal hizmet politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunmalarını istemiştir.

Sonuç olarak sosyal hizmetler, kişilerin içinde bulunduğu muhtaçlık durumundan kurtarılarak, ekonomik ve psikososyal yönden sağlıklı bir kişi olarak, toplumsal yaşamdaki yerlerini almaları açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda, korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunma altında buldukları süre içerisinde, toplumla bütünleşme sağlayabilmeleri için çaba gösterilmelidir. Bu amaçla bakım ve korunma altında bulunan çocukların korunma altında buldukları süre içerisinde sağlıklı yetiştirilmeleri önemlidir. Kurum bakımındaki çocukların sağlıklı yetiştirilebilmesi için öncelikle, çocukların kurum bakımına geliş nedenleri

göz önünde bulundurularak, rehabilitasyon süreci iyi yönetilmeli ve rehberlik hizmetleri çocukların kurum bakımında bulunduğu süre içerisinde iyi sunulmalıdır.

Kurum bakımında bulunan kişilerin varsa aileleriyle ilişkileri takip edilmeli, çocuklar kurum bakımına alınırken korunmaya muhtaç hale gelme nedenleri sadece sosyal hizmet uzmanlarının değerlendirilmesiyle değil, diğer meslek profesyonellerinin de değerlendirme sürecine katılımıyla yapılmalıdır. Çocukların kurum bakımında buldukları süre içinde onların damgalanmasına yol açacak ve kişileri toplumdan daha çok soyutlayacak uygulamaların ortadan kaldırılması gereklidir. Bu nedenle, iş, dersane, okul, sinema ve kamp gibi yerlere gönderilen öğrencilerin “yuvalılar ve yurtlular” gibi ifadelerle değil, herhangi bir kişi gibi gönderilmesi gerekmektedir. Ayrıca, işe yerleştirmeler özel sınavla değil, merkezi bir sınavla ve bir kod ile diğer adaylarla birlikte yapılmalı “korunmaya muhtaç çocuk” statüsünde işe yerleştirilenlerin herkes tarafından bilinmesinin önüne geçilmesi sağlanmalıdır.

Kurum bakımı veren kuruluşlardaki personel yetersizliği ortadan kaldırılmalı ve meslek profesyonelleri artırılmalıdır. Ayrıca, kurum bakımında görev alan bütün personelin eğitim seviyesi yükseltilmeli ve bu konuda hizmet içi eğitim verilmelidir. Kurum personelinin taşeron elemanlardan sağlanması uygulanmasına son verilmelidir. Çünkü iş güvencesiz ve asgari ücretle çalışan personelde iş ve ücret doyumunun olmaması, çalışanları yılgınlığa sevk etmektedir. Buna bağlı olarak, meydana gelecek personel devir hızının artması ise, kurumlarda hizmet kalitesinin düşmesine neden olacaktır. Kurum bakımında görevlendirilen, özellikle çocuklarla birebir ilişki içinde olan bakıcı anne ve diğer personel ilgili eğitim kurumlarından mezun kişilerden seçilmeli, psikososyal testlerden geçirildikten sonra görevlendirilmeli ve sürekli denetlenmelidir. Kurumlardan ayrılan çocuklar kurumlarla ilişkisi kesildikten sonra belli bir süre izlenmeli ve gerekirse psikososyal destek sağlanmalıdır. Çocuklar, kurum bakımından ayrılmadan hayata hazırlanmalı, kurum bakımından sonra, yaşamlarını idame ettirecek, kişisel bilgi ve becerilere sahip hale getirilmelidir.

Birçok araştırmacı kurumlarda daha çok sağlık bakımı, hijyen ve beslenmeye odaklanıldığını, sosyal ilişkilerin öneminin sınırlı kaldığını belirtmiştir. Çalışmalar göstermektedir ki, kurumların kalitesini iyileştirmeye yönelik müdahaleler

kurumların çocuklar üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri gözle görülür bir şekilde düşürmekte ve hatta ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda, hazırlanan erken müdahale programlarıyla çocukların niteliklerine ve gelişim süreçlerine uygun, ihtiyaçlarına cevap verebilen modeller üzerinde durulması gerekmektedir. Dolayısıyla, çocuğun korunmaya muhtaç hale gelme nedenlerini ortadan kaldıracak önleyici ve müdahaleci sosyal hizmet uygulamaları geliştirilmelidir.

Devlet ekonomik yetersizlikten dolayı, aileden ayrılmak zorunda kalan çocukların ailelerine, ekonomik yardım sağlayarak, ailenin dağılmasına engel olmalı ve toplumda koruyucu aile çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır. Anne-babadan herhangi birinin veya her ikisinin de ölümünden dolayı aileden ayrılmak zorunda kalan çocuklar için kurumlar mümkün olduğunca aile ortamına benzetilmeye çalışılmalı veya çocukların bakım ve korunması için çoğunlukla çocuk evleri kullanılmalıdır. Ancak, çocuk evleri, çocuk evlerinde bakılan ve korunan çocukların, bu evlerden ayrıldıktan sonra da kolaylıkla yaşayabileceği ve yerleşebileceği bölgelerde olmalı, evden sokağa bir yaşam göz önünde bulundurulmalıdır. Yalı dairesinden oluşturulan çocuk evlerinde yaşayan çocukların buralardan ayrıldıktan sonra, yaşamın olağan akışı içinde böyle yerlerde yaşaması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, çocuk evlerinde bakım ve koruma altına alınan çocuklar uyum sorununu yaşayacaktır. Bunun önüne geçilebilmesi için bakım ve korunma, çocukların toplumsal yaşam içerisine kolaylıkla uyum sağlayabileceği bölgelerde açılan çocuk evlerinde verilmelidir. Korunmaya muhtaç çocukların korunmasıyla ilgili sosyal sorumluluk projeleri çoğaltılmalı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Yükseköğretim Kurumu arasında bu tür programlar için işbirliği oluşturulmalı, konuya ilişkin sosyal sorumluluk projeleri üniversitelerde zorunlu ders haline getirilmelidir.

Bu tez çalışmasıyla, yapılan alan araştırmasında, kurum bakımı ve kurum bakımında yaşayanlarla ilgili geçmişte yapılmış olan çalışmaların sonuçlarının uygulamaya yansımadağı görülmüştür. Bu bağlamda, gerek yetiştirme yurdu ve çocuk yuvası ve gerekse çocuk evlerinde kurum bakım hizmetinde bulunan çocuk ve ergenleri hayata hazırlama adına, problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Kurum bakımında bulunan kişilerin sosyal hizmet uzmanlarından, psikologlardan ve diğer kurum personelinden gereksinim duydukları yardımı alabilmeleri ve karşılıklı ilişkilerde

güven duygusunun geliştirilmesi için onlara yeterli zaman ayrılması ve arkadaş destek gruplarının oluşturulması önemlidir. Ayrıca, kurum bakım hizmetinin sonuçlarının değerlendirilmesi için kurumdan ayrılan kişilerin yaşamdaki başarıları ve başarısızlıklarının izlenmesi ve değerlendirilmesi, korunmaya muhtaç ocuklara sunulan hizmetlerin geri bildirim açısından gereklidir. Aksi halde, bugünün bakım ve korunmaya alınmış çocuk ve gençleri yarının bakım ve korunmaya muhtaç büyükleri olarak yeniden toplumun karşısına çıkmaları mümkündür.

KAYNAKÇA

Acil Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkındaki 2008/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 26 Haziran 2008 tarih ve 26918 sayılı Resmi Gazete.

Akbulut, Assiye Şahin. **Korunmaya Muhtaç Çocuk Kavramına Yeni Yaklaşım (Toplumsallaşma Sürecinde Uygulanan Sistemlerin Analizi: İzmir Örneği)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

Akduman, Gülümser Gültekin ve diğerleri, “Çocuk ve Cinsel İstismar”, **Adli Psikiyatri Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, Ocak, 2005, ss. 9-14.

Akı, Erol ve Sevdâ Taştekil, “Korunmaya Muhtaç Yaşlı ve Sakatlara Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1-2, 1989, ss. 113-133.

Akın, Levent, “Sosyal Yardım ve Hizmetler ile Bunların Organizasyonu” **Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması Semineri**, 7-8 Aralık, Ankara, 2006, Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu Yayın No: 284, 2007, <http://tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2552> (25.11.2008).

Akıntürk, Turgut. **Aile Hukuku**, Cilt: 2, 9. baskı, Beta Basım, İstanbul, 2004.

Akkaya, Yüksel. “Sosyal Güvenlik Tarihi Üzerine Notlar”, **Toplum ve Hekim Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, 2000, ss. 82-90.

Akkaya, Yüksel. “Avrupa Birliği, İşçi Sınıfı ve Sosyal Güvenlik”, **Toplum ve Hekim Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 2, 2005, ss. 94-101.

Akyıldız, Murat. “Sosyal Sorumluluk ve Ahlaki Yaklaşımlar Çerçevesinde Pazarlamanın Sürdürebilir Gelişmedeki Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2007, ss. 18-43.

Akyüz, Emine. “Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi” **I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Bildiriler Kitabı**, Çocuk Vakfı Yayınları, Yayın No: 9, Cilt: 2, İstanbul, 2011, ss.17-41.

Akyüz, Emine. “Evlat Edinmeye İlişkin Uluslar arası Sözleşmeler, Çağdaş Hukuk Sistemleri ve Türk Medeni Kanunu”, **Hamide Topçuoğlu’na Armağan**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 498, Ankara, 1995, ss. 153-169.

Akyüz, Emine. “Medeni Kanun İle Sosyal Hizmetler Kurumu Kanunu Açısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1-2, ss. 409-420.

Akyüz, Emine. “Medeni Kanun'un Velâyete İlişkin Hükümlerinin Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İsviçre Medeni Kanunu Işığında Değerlendirilmesi”, **Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yay, İstanbul, 1999, ss. 647-672.

Akyüz, Emine. “Velayet, Çocuğun Korunması ve Koruyucu Aile Hizmeti” **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, ss. 55-122.

Akyüz, Emine. **Ulusal ve Uluslar arası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000.

Alcock, Clif, Sarah Payne ve Michael Sullivan. **Introducing Social Policy**, London, 2004.

Alper, Yusuf. “ABD Sosyal Güvenlik Sistemi Bir Model Olabilir mi?”, **Çimento İşveren Dergisi**, Mart-Nisan, 2008, ss. 4-31.

Alper, Yusuf. “Yeni Bir Yüzyıla Girerken Yeniden Yapılanmanın Eşiğindeki Sosyal Güvenlik”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:13, Sayı: 3, 1999, ss. 10-34.

Alper, Yusuf. **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 15, Bursa, 1997.

Altan, Ömer Zühtü ve Yener Şişman. “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, ss. 19-53.

Altan, Ömer Zühtü. **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1529, Eskişehir, 2004.

Altan, Ömer Zühtü. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1574, Eskişehir, 2004.

Altan, Ömer Zühtü. **Sosyal Politika**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1592, Eskişehir, 2004.

Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2008 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.ankarashcek.gov.tr/rapor/2008%20ashm%20faaliyet%20raporu.doc>, (25.02.2009).

Annual Adoption Statistics (Per State); http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=32&cid=69, (24.05.2011).

Arıcı, Kadir. **Sosyal Güvenlik Dersleri**, Sargın Ofset, Ankara, 1999.

Armağan, Sibel ve İbrahim Armağan. **Toplum Bilim**, Barış Yayınları, İzmir, 1988.

Arnaz, Zuhale. “Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2-3, 1983, ss. 111-155.

Arslan, Nagehan Talat. “Kâr Amaçsız Örgütler ve Stratejik Yönetim” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 2, 2004, ss.155-172.

Asan, Cafer. **Evlad Edinme ve Sosyal Hizmet “Trabzon İli Örneği”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2004.

Aslanköylü, Resul, “Sosyal Yardım ve Hizmetler ile Bunların Organizasyonu”, **Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması Semineri 7-8 Aralık, Ankara, 2006**, Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu Yayın No: 284, 2007, ss. 249-280.

Avcuoğlu, Özgür. “Belediyeler ve Sosyal Yardımlar Üzerine”, **Birikim Dergisi**, Sayı: 241, 2009, ss. 40-46.

Aydoğdu, Murat. **Evlad Edinme**, 2. baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2010.

Aykut, İmren. “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Özel Bir Proje: Vakıf Evleri” **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No:4669, Sayı: 52, İstanbul, 2007. ss. 337-357.

Aynı ve Nakdi Yardımlar, <http://www.shcek.gov.tr/ayni-ve-nakdi-yardimlar.aspx> , (10. 11, 2010).

Aytaç, Serpil. “Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Dışlanma”, <http://www.beo.org.tr/modules.php?name=News&file=print&sid=189>, (10.05.2009).

Babaoğlu, Müberra. “Yaşlı Tüketiciler Pazarı ve Taraflara Öneriler”, Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam , http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilikta_kaliteli_yasam_son.pdf, (24.02.2013).

Baş, Mesut. “Yetiştirme Yurdunda ve Ana-Baba Yanında Kalan Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri” <http://www.belgeler.com/blg/3yq/yetistirme-yurtlari-ve-korunmaya-muhtac-genclere-yonelik-hizmetler>, (22.01.2012).

Baş, Türker ve Ulun Akturan, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.

Başterzi, Fatma. **Yaşlılık Sigortası**, Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu Yayın No: 275, Ankara, 2006.

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname” 6.06.1997 tarih ve 23011 sayılı Resmi Gazete.

Beattie, Rogger. “Social Protection For All: But How?”, **International Labour Review**, Cilt: 139, 2000, ss. 119-129.

Berkün, Sanem. “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar: Bursa Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 1, 2010, ss. 99-109.

Bıyıklı, Latife. “Koruyucu Aile Bakımı”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1, 1983, ss. 11-15.

Bıyıklı, Latife. “Gelişmiş Ülkelerde Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Uygulaması”, Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu, Ankara, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını**, 1983, ss. 61-67.

Bıyıklı, Latife. Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve S.O.S Çocuk Köyleri, **Özel Eğitim Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 1995, ss. 171-187.

Biz de Çocuğuz Bizi Evlatlık Alabilirsiniz, **Yeni Asır Gazetesi**, (19.01.2009).

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Çocuk Yoksulluğu Çalışma Grubu Kuruluş Bildirgesi, [www.sbf.boun.edu.tr/docs/cocuk%](http://www.sbf.boun.edu.tr/docs/cocuk%25102009), (25.10.2009).

Bora, Aksu. “Yoksul Çocukların Medyada Temsili”, <http://bianet.org/bianet/bianet/70342-yoksul-cocuklarin-medyada-temsili>, (20.02.2012).,

Bora, Tanıl. “Yoksullukla Mücadele Stratejileri Üzerine” **Birikim Dergisi**, Sayı: 241, 2009, ss. 19-23.

Browne, Kevin. “Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Konusunda Dünya Sağlık Örgütü Tarafından Yürütülen Bilgilendirme ve Eğitim Paketi” çev. İlkiz Altınoğlu Dikmeer, **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı** (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, ss. 251-264.

Browne, Kevin. “A European Survey Of The Number And Characteristics Of Children Less Than Three Years Old In Residential Care At Risk Of Harm” **Adoption&Fostering Journal**, Cilt: 29, Sayı: 4, 2005, ss. 23-33.

Browne, Kevin. “The Risk Of Harm Young Children In Institutional Care” http://www.crin.org/docs/The_Risk_of_Harm.pdf, (20.03.2011).

Buğra, Ayşe. **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, 3. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Buluttekin, M. Burak. “Türkiye’de Genç İşsizliği Sorununun Ekonomik Etkileri ve Avrupa İstihdam Stratejisi Çerçevesinde Çözüm Stratejilerinin Belirlenmesi” **İş Müfettişleri Derneği II. Çalışma Yaşamı Kongresi Tartışma ve Panel Notları 26-27 Nisan 2008**, Angora Ofset, Ankara, 2008, s. 103.

Bülbül, Serpil ve Ali Köse. “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 1, İstanbul, 2010, ss. 75-94.

Canel, Azize Nilgün. Aile Yaşam Becerileri, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2. baskı, İstanbul, 2012.

Caniklioğlu, Nurşen. “Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi İçin Başvurulabilecek Yollar”, İş Hukuku ve **Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 30. Yıl Armağanı**, Ankara, 2006, ss. 643-660.

Castel, Robert. **Sosyal Güvensizlik**, çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 2004.

Centel, Tankut. “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı**, (Ed. Abuzer Kendigelen), Cilt: 2, İstanbul, 2001, ss. 817-830.

Centel, Tankut. **Sosyal Güvenlikte Yapısal Değişim**, Mess Yayın No: 247, İstanbul, 1997.

Child Maltreatment Prevention,
<http://www.cdc.gov/ViolencePrevention/childmaltreatment/index.html>,(13.04. 2013).

Cılga, İbrahim. “Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 7, 1986, ss. 31-45.

Cılga, İbrahim. “Sosyal Hizmet Bilimi ve Mesleği”,
http://www.shy.hacettepe.edu.tr/docs/sosyal_hizmet_bilimi_meslegi.ppt, (11.10. 2008).

Creswell, John W. **Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches**, 2. baskı, Thousand Oaks, Sage Publications, 2003.

Cumhur Başkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı, “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Çalışmalarının Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunca Araştırma ve Denetlenmesine İlişkin Rapor Özeti”, www.cankaya.gov.tr/tr_flash/DDK/soshiz.htm#II_A, (21.12.2005).

Cüceloğlu, Doğan. “Öpülesi Kucaklanası Çocuklarımız”, Haberturk Gazetesi, (13.03.2010).

Çağlar, Doğan. “Türkiye’de Korumaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, 1973, ss. 59-112.

Çakır, Özlem. “Sosyal Dışlanma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002, ss. 83-104.

Çavuşoğlu, Turgay. “Kazım Karabekir ve Savaş Çocukları”, **Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları İhtiyaçlar ve Sorunlar: Konferans ve Bildiriler, 4-6 Kasım 2004, Alanya, Sosyal Hizmetler Sempozyumu 2004:** (Ed. Arzu İçağasıoğlu Çoban, Halit Koray Arslanoğlu), Haberal Eğitim Vakfı, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara, 2005, ss. 243-251.

Çelik, Abdulhalim. **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 2002.

Çengelci, Ethem. “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Mülki Amirlere Düşen Başlıca Görevler” **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 378, 1998, ss. 203-234.

Çerik, Şule ve Emel Özarslan, “Çalışanların Sosyal Sorumluluk Boyutlarına İlişkin Algılamaları: İlaç Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, **Ege Akademik Bakış**, Yıl, 8, Sayı: 2, 2008, ss. 587-604.

Çetin, Zeynep, Arzu Yükselen ve Özcan Doğan, “Zihinsel Engelli Normal Gelişim Gösteren ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Cinsiyet Rollerini Algılamalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 16, Sayı: 1, Nisan, 2005, ss. 61-78.

Çifçi, Elif Gökçearslan. “Türkiye’de ve Dünya’da Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi”, **Aile ve Toplum Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 19, 2009, ss. 53-65.

Çocuk Esirgeme Kurumu’na Ait Yurtlarda Kalan Korunmaya Muhtaç Çocukların 18 Yaşını Tamamladıktan Sonra İşe Yerleştirilmeleri Uygulaması İstismar Ediliyor” <http://www.memurlar.net/haber/2818>, (20.04.2011).

Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği, 30.09.2001 tarih ve 24539 sayılı Resmî Gazete

Dağ, Rıdvan. “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Türkiye”, <http://www.jura.uni-sb.de/turkish/RDag.html>, (15.04.2010).

Dalgın, Nihat. “Sosyal Güvenliğe Katkısı Bağlamında Karşılıklı Sigortalar”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 1, 2005, ss. 45-59.

Danış, Mehmet Zafer ve Yasemin Danış. “Küreselleşme Sürecinde Toplum Temelli Bakım Anlayışı ve Sosyal Hizmet: Türkiye Örneğinde Bir Model Önerisi”, **Sempozyum Sunum Kitabı**, <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/diger-yayinlar/Ul.Sos.Hiz.SempozyumKitabi.pdf>, (24.03.2012).

Danış, Mehmet Zafer. “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2009, ss. 67-84.

Dansuk, Ercan. **Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2472, Ankara, 1997.

Daphne Programme- Year 2002 Final Report, “Mapping the number and characteristics of children under three in institutions across Europe at risk of harm”, http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/projects/2002_017/01_final_report_2002_017.doc, (24.03.2013).

Daştan, İlyas Ali. “3413 sayılı Kanun Üzerine”, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/3413.htm>, (12.04.2013).

Demirbilek, Sevda. “Sosyal Bir Sorun olarak Çocuk Suçluluğu ve Suçlu Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler”, **Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan**, Cilt: 2, 2001, ss. 1744-1758.

Demirbilek, Sevda. “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sorunu”, **Metin Kutal'a Armağan**, Mavi Ofset, Ankara, 1998, (Muhtaç Çocuklar), ss. 615-628.

Demirbilek, Sevda. “Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları” **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, 2000, ss. 137-152.

Demirbilek, Sevda. **Sosyal Güvenlik Sosyolojisi**, Legal Yayıncılık, İzmir, 2005.

Demirbilek, Sevda. **Sosyal Politika Bağlamında Sosyal Hizmet**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 1. baskı, İzmir, 2009.

Devlet Evsizlere Sığınak Yapmakla Yükümlüdür, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/144279-devlet-evsizlere-siginak-yapmakla-yukumludur>, (14.04.2013).

Devlet Korumasındaki Çocuklara Yuvada Şiddet Bitmiyor, <http://www.milliyet.com.tr/2007/02/05/son/sontur27.asp>, (20.02.2012.).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/ix/9kalkinmaplani20070302.pdf>, (24.11.2011).

Devlet Planlama Teşkilatı, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyon Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/sosyalhi/oik605.pdf>, (22.08. 2009).

Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyon Raporu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/yerelyon/oik554.pdf>, (15.11.2008).

Diğer Huzurevleri, <http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8162/Diger-Huzurevleri> , (16.02.2013).

Dilik, Sait. “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmet Arasındaki İlişkiler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 1, 1980, ss. 73-85.

Doğan, Cem. “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politika’nın Kısa Tarihi”, **SES Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası Dergisi**, Sayı: 11, 2005, ss. 20-30

DuBois Brenda, Karla Krogsrud Miley. **Social Work**, 4. baskı, Boston, 2002.

Duman, Nurdan. “Amerika Birleşik Devletlerinin OHIO Eyaletinde Çocuk Koruma Sistemi İçinde Koruyucu Aile Hizmetleri” **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, ss. 271-290.

Dural, Mustafa, Tufan Öğüz ve Mustafa Alper Gümüş. **Türk Özel Hukuku (Aile Hukuku)**, Cilt: 3, 2. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2008.

Duyan, Veli. **Sağlıkta Psiko-Sosyal Boyut**, Ankara, 1996.

Duygulu, Ercan ve Pınar Pehlivan, **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayın No: 17, Ankara, 2004.

Ekin, Nusret. “Yeni Çağa Doğru Sosyal Güvenlikte Arayışlar”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, **Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan**, Cilt: 2, 2001, ss. 1775-1808.

Ekiz, Durmuş. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 2. baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.

Ekşi, Aysel. “Koruma Altında Çocuklar: Dünyada Beş Kıt’anın Çeşitli Ülkelerinden Örnekler”, **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Ed. Rana Uslu), Prof Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara Üniversitesi Yay, Ankara, 2004.

Erdoğan, Seyhan. “Sosyal Politikada “Avrupalı” Bir Kavram: Sosyal Dışlanma” <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=38>, (20.03.2012).

Erdoğan, Seyhan. “Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu” http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=8878, (25.10.2012).

Erdut, Zeki. “Günümüzde Sosyal Politikanın Açılımları” **1. Ulusal Sosyal Politika Kongresi Kitabı**, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2004, ss. 32-58.

Erdut, Zeki. **Sosyal Politika**, Dokuz Eylül Basımevi, İzmir, 2002

Eren, Erol ve Necdet Timur, **Stratejik Yönetim**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 1491, Eskişehir, 2007.

Ergin, Berin. “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne Emeğin Serüveni”, **TİSK Akademi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2007, ss. 6-55.

Ergün, Mustafa. “Bilimsel Araştırma Yöntemleri ”, [http://www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt#256,1,BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ](http://www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt#256,1,BİLİMSEL_ARAŞTIRMA_YÖNTEMLERİ), (01.10. 2012).

Erkan, Gönül. “Özürllülerle Sosyal Hizmet Uygulamaları” **Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Eki**, Cilt: 25, Sayı: 4, 2003, ss. 34-38.

Erkan, Gönül. “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yaşlılara Bakış Açısı, Rol ve Fonksiyonları”, **İzmir I. İleri Yaş Sempozyumu Özet Kitabı**, 20-21 Mart, İzmir, 2008, ss. 55-56.

Erkan, Gönül. **Korunmaya Muhtaç Çocuklar**, Ankara, 1995.

Erol, Hatice. **Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanı Sorunu ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005.

Erol, Neşe ve Zeynep Şimşek. “Korunma Gereksinimi Olan Çocuklar; Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi”, **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, ss. 129-167.

Erol, Neşe ve Zeynep Şimşek. “Farklı Bakım Modellerinde Çocuk Ruh Sağlığı”, **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, ss. 169-179.

Erol, Neşe, Zeynep Şimşek ve Seval Üstüner. **Çiçekli Dünyamda Elimi Yalnız Bırakma; Dünya'da ve Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemleri**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.

Ersel, Birsen. “Sosyal Güvenlik Sistemi, Yoksulluk ve Aile”, **IV. Aile Şurası Bildirileri, 18-20 Mayıs, 2004, Ankara**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 122, Ankara, 2004, ss. 231-240.

Ertürk, Şükran. “İşyeri Hekimliğinin Sendikal Boyutu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2002, ss. 71-92.

Eryiğit, Süleyman. **Ahi Birliklerinde Yönetim ve İşletme Fonksiyonlarının Temel Yapısı**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 1998.

Esping-Andersen, Gosta. “Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri”, **Sosyal Politika Yazıları**, (Der. Ayşe Buğra-Çağlar Keyder), 3. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 33-54.

Fer, Muhlis. “Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Korunmaya Muhtaç Çocuklar**, İstanbul İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 24, İstanbul, 1970, ss. 10-42.

Fink, Arthur. **Sosyal Hizmet Alanı**, çev. Lütfiye Yasa–Necil Ulusay, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın No: 21, Ankara, 1963.

Friedlander, Walter A. **Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç**, çev. Resan Taşçıoğlu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1966.

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2010, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=7&KITAP_ID=232, (14.04.2013).

Gerek, Nuvit ve İlhan Oral, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1574, Eskişehir, 2004.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**, (Ed. Hüseyin Özel-Cemal Güzel), Ankara, 2000.

Ginsberg, Leon ve Julie Miller-Cribbs, **Understanding Social Problem, Policies and Programs**, USA, 2005.

Gökbayrak, Şenay. “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü” **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2, 2010, ss. 141-162.

Gökçearslan, Elif ve Bilge Önal Dölek. “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Cinsiyet Farklılıklarına Bağlı Sosyal Dışlanma Süreçleri” <http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/diger-yayinlar/Ul.Sos.Hiz.SempozyumKitabi.doc>, (21.10.2010).

Gökdayı, İsmail. **Unutulmuş Ötekiler: Yoksulluk ve Çevre Bağlamında Kırsal Yoksullar**, <http://kalkinma.org>, (02.08.2007).

Gökmen, Fatma. “Türkiye’de Özürlü Haklarının Gelişimi”, **Özveri Dergisi**, <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov8/ov8mak4.htm>, (26.04.2010).

Guerrero, Anna Leon. **Social Problems**, 2. baskı, Canada, 2009.

Gül, Ahmet. “Sosyal Yardım Olgusu ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin Gelişimi”, **IV. Aile Şurası Bildirileri, 18-20 Mayıs, 2004, Ankara**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 122, Ankara, ss. 349-375.

Gülmez, Mesut. **İnsan Haklarının Korunması**, 1. baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayın No: 60, Ankara, 2004.

Gümüş, Erdal. “Sosyal Güvenliğin Geleceği Umut Veriyor mu?”, **Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 3, Yıl, 2004, ss. 1-16.

Günay, Cevdet İlhan. “Sosyal Sigorta İlkeleri Yönünden Sosyal Yardım Zammı”, **Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Cilt: 2, 2001, ss. 1809-1832.

Gündem Çocuk: **Türkiye Çocuk Politikası**, “Sosyal Hizmet-Sosyal Yardım Sistemi”,
http://www.gundemcocuk.org/dokumanlar/gc_turkiye_cocuk_politikasi/3.1.4.%20sosyal%20hizmet_refah.pdf, (08.03.2013).

Güneş, İsmail. “Sosyal Güvenlik”, <http://idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/dosya10.htm>,(26.12.2006).

Gürcan, Ayşen. “Türk Toplumunda Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmetlerine İlişkin Bakış Açısı ve Yaklaşımı”, **Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No: 6, Ankara, 2008, ss. 29-39.

Güreşçi, Ertuğrul. “Türkiye’de Kentten -Köye Göç Olgusu” **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, İstanbul, 2010, ss. 77-86.

Güvercin, Cemal Hüseyin. “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi” **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 57, Sayı: 2, 2004, ss. 89-95

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur. **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 5. baskı, Beta Basım, İstanbul, 1996.

Güzel, Ali. “Roma ve Maastricht Anlaşmaları Sürecinde Avrupa Sosyal Modeli ve Türkiye” **Metin Kutsal’a Armağan**, Tühis Yayını, Yayın No: 25, Ankara, 1998, ss. 99-127.

Halişçelik, Murat. **Sosyal Devlet Açısından Planlama ve Sosyal Hizmetler**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 2001.

Hoyle, Rick H. Monica J. Haris ve Charles M. Judd. **Research Methods In Social Relations**, Wadsworth Thomson Learning, 2002.

<http://archive.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm10/cm10.pdf>, (13.04.2013).

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/39620.asp>, (19.12.2012).

<http://turktime.com/haber/Evsizleri-Hatirlatmak-Icin-Sokakta-Geceliyorlar/117371>, (19.12.2012).

http://whqlibdoc.who.int/publications/2002/9241545615_chap5_eng.pdf, (13.04.2013).

<http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm08/chapter3.htm#types>, (25.05.2011).

http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm08/figure3_5.htm, (25.05.2011).

<http://www.aileicisiddet.net/yayinlar/uepkapakson.pdf>, (06.04.2013).

<http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/CM-FactSheet-a.pdf>, (13.04.2013).

http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10542/files/2013_Subat_Ayi_Istatis_tikleri2.pdf, (14.04.2013).

<http://www.haberler.gen.al/2010-12-16/selendililer-halki-kin-ve-dusmanliga-tahrikten-mahkemeye-cikti/>, (31.03.2012).

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/19175/Kadin-Konukevleri>, (13.07.2013).

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/trde_kadin_2012_ekim.pdf, (01.04.2013).

<http://www.konyashcek.gov.tr/sss.html>, (18.04.2011).

<http://www.koruncuk.org> , (20.04.2011).

<http://www.koruyucuaille.gov.tr/tr/html/107/Sikca-Sorulanlar>, (29.03.2013).

<http://www.koruyucuaille.gov.tr/tr/html/1777/Koruyucu-Aile-Aylik-OdemeMiktarlari>,(26.03.2013).

http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tr_de_kadinin_durumu/trde_kadinin_durumu_2011_nisan.pdf, (06.05.2011).

<http://www.maxicep.com/saglik-kosesi/dikkat-bilgisayar-basinda-uzun-zaman-gecirenler-radyasyon-tehlikesi-altinda-yasiyor-61411.html>, (02.10.2010).

<http://www.ozida.gov.tr/default20.aspx?menu=yasli&sayfa=5>, (16.02.2013).

<http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/8134/Teskilat-Yapisi>, (16.02.2013).

<http://www.shcek.gov.tr/2010-yili-aralik-ayi.aspx>, (16.11.2011).

<http://www.shcek.gov.tr/2011-yili-eylul-ayi.aspx>, (14.02.2012).

<http://www.shcek.gov.tr/2011-yili-ocak-ayi.aspx>, (14.04.2011)

<http://www.shcek.gov.tr/2011-yili-subat-ayi.aspx>, (25.04.2011).

<http://www.shcek.gov.tr/Arastirmalar/arastirma.asp>, (12.03.2010).

http://www.shcek.gov.tr/Cocuk_Haklari/CocukHaklariGelisimRaporu_2-3_tr.pdf,
(08.02.2010).

http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/cocuk/Koruyucu_Aile_Hizmetleri.asp,
(30.11.2008).

http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/cocuk/Sevgi_Evleri_Cocuk_Evleri.asp,
(26.04.2009).

[http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-odemeleri-2011-yili-1-donem-ucretleri-belli-
oldu.aspx](http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-odemeleri-2011-yili-1-donem-ucretleri-belli-
oldu.aspx), (21.04.2011).

<http://www.shcek.gov.tr/ucurtmayi-vurmasinlar-sevgi-zinciri.aspx>, (18.02.2012).

<http://www.sncweb.ch/turkisch/dosya/working-poor.htm>, (19.12.2010).

<http://www.sos-childrensvillages.org/About-us/Statistics/Pages/default.aspx>,
(14.03.2013),

<http://www.sos-childrensvillages.org/Explore-SOS/60-years/Pages/default.aspx>, ((05.06.2009).

<http://www.soscocukkoyudernegi.org.tr/uluslararasi.php>, (14.04.2011).

[http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=215:218&v_meclis=1
&v_donem=23&v_yasama_yili=&v_cilt=40&v_birlesim=062](http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=215:218&v_meclis=1
&v_donem=23&v_yasama_yili=&v_cilt=40&v_birlesim=062), (24.02.2010).

<http://www.soscocukkoyudernegi.org.tr/hercocuk.php>, (14.04.2011).

http://www.sydgm.gov.tr/upload/mce/2011/dayanisma_dergisi/9._sayi.pdf,
(24.03.2012).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.516db47b995fb7.07415708, (13.04.2013).

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365> , (24.03.2011).

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf, (13.04.2013).

II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı 5-8 Mayıs Ankara, 1962, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 23. Ankara, 1962.

Işık, Esra. “Yoksulluk Bağlamında Sokak Çocukları” **5. Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Sempozyumu 4-6 Kasım Gaziantep**, Eylül, 2007, (Ed. Özlem Yıldız), Gaziantep, 2007, ss. 59-66.

Işık, Mehmet. **Evlat Edinme**, Adalet Yayınları, Ankara, 2005.

İleri, Hüseyin. “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Değerlendirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, Sayı: 1, 1998, ss. 163-188.

İlhan, Nesrin ve Ayşe Ergün, “Evsizler ve Toplum Sağlığı”, **Aile ve Toplum Sağlığı Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 20, 2010, ss. 79-90.

İnan, Ali Naim. “Çocuğun Korunması ve Polis”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 37, Sayı: 1, 1980, ss. 243-250.

İngiltere Onlarla Başa Çıkamıyor,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=11115193&tarikh=2009-03-02>,
(02.03.2009).

İnternet Bağımlılığı, http://www.bagimlilik.info.tr/internet_bagimlilik.html,
(02.10.2012).

Kadın Konuk Evlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 05.01.2013 tarih ve 28519 sayılı Resmi Gazete.

Kahraman, Fatih. “Çalışan Yoksulların Haklar İronisi: Metalaştırılmış Çalışanlar”, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler**, (Ed. Mesut Gülmez vd.), Petrol-İş Yayını, Yayın N0:113, İstanbul, 2010, ss. 153-170.

Kahraman, Fatma. **Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007.

Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 9. Sosyal Güvenlik Reformu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, T.C. Başbakanlık, Ankara, Nisan, 2005.

Kapar, Recep. **Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003.

Kapar, Recep. “Uygun İş Bağlamında Çalışan Yoksullar”, <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap48/06.pdf>, (29.12.2009).

Kapız, Serap. **Sosyal Değişim Sürecinde İş-Aile Yaşamı Etkileşimi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002.

Kara, Bülent. **Sosyal Haklar ve Özel Olarak Korunması Gereken Kişiler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2008.

Karabulut, Kerem. **Doğu Anadolu ve Erzurum'daki Göç Olgusu ve Karın Göçe Etkisi Üzerine Bir Uygulama**, 27-28 Mart 2008, Erzurum, 2008, http://www2.dsi.gov.tr/duyuru/su_forumu_dosya/bildiriler/erzurum_bildiri.pdf, (25.03.2012).

Karahanoğulları, Onur. **Kamu Hizmeti**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

Karakaş, Mehmet. “Yeni Yoksulluk Bağlamında Sosyal Kimlik ve Tüketimde Eşitsizlik”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2006, ss. 1-16.

Karataş, Kasım. “Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları”, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engellitoplum.htm>, (25.05.2010).

Karataş, Kasım. “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Koruyucu Aile Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınlar No: 6, Ankara, 2008, ss. 41-54.

Karataş, Kasım. “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 18, Sayı: 2, 2007, ss. 7-20.

Karatay, Abdullah. “Türkiye’de Yoksulluk, Yoksullukta Değişmeler ve Sosyal Hizmetlerin Artan Önemi”, **İnsan Hakları İhlâli Olarak Yoksulluk**, (Der. Pınar Semerci), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 21-55.

Kavi, Ersin. “Çocuk İstihdamı Açısından Sosyal Sorumluluk Standardı”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4669, Sayı: 51, 2007, ss. 271-286.

Kekovalı, Melek, Hülya Baybek, Mursayettin Eksen ve Bahar Aslaner. “Huzurevinde Kalan Yaşlılarda Depresyon Belirtilerinin İncelenmesi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 7, 2002, ss. 89-98.

Klinkhardt, Horst. “Yabancı Evlat Edinme Kararlarının Tanınması”, çev, Ahmet Cemal Ruhi, **Hayri Domanıç'e 80. Yaş Günü Armağanı**, (Ed. Abuzer Kendigelen), Cilt: 2, İstanbul, 2001, ss. 999-1013.

Kobak, Kadriye. **Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelede Uyguladığı Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Programları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2006.

Kocacık, Faruk. “Bilgi Toplumu ve Türkiye” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 1, 2003, ss. 1-10.

Kocacık, Faruk. “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sivas Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları I”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 1984, ss. 141-158.

Kocacık, Faruk. “Mevsimlik İşçiler”, **İbrahim Yasa'ya Armağan**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Yayın No: 519, Ankara, 1983, ss. 265-287.

Kocaoğlu, Fahri. **Çocuk ve Aile Sorunları Kapsamında, 13-18 yaş Grubu Çocukların Bakım Modellerinin Karşılaştırılması**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon, 2010.

Koçu, Reşat Ekrem. **Darülaceze**, İstanbul, 1974.

Konak, Akın ve Yasemin Çiğdem. “Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 1, 2005, ss. 23-63.

Kongar, Emre. **İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler**, Hacettepe Üniversitesi Yayını Yayın No: A-25, Ankara, 1978.

Koray, Meryem. **Sosyal Politika**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

Korkunç Sinsi Bir Tehlike: Akciğer Embolisi: <http://www.anindatepki.com/saglik-bilgi-yardim/korkunc-sinsi-bir-tehlike-akciger-embolisi/?PHPSESSID=3fdbd616d5097d8256b1c4581abe9a74>, (02.10.2010).

Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük, 02.03.1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazete.

Koruyucu Aile Yönetmeliği, 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Resmi Gazete.

Koşar, Nesrin G. **Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refah Alanı**, MN Ofset, 2. baskı, Ankara, 1992.

Koşar, Nesrin. “Bir Yetiştirme Yurdundaki Çocuklarla İlgili Kayıtların İncelenmesi” **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2-3, 1987, ss. 99-117.

Köse, Aslı ve Ayşe Beşer. “Kadının Değiştirilebilir Yazgısı “Şiddet”, **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 4, 2007, ss. 114-121.

Kuş, Elif. **Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri**, 3. baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.

Mardin İli Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk ve Gençlik Merkezleri Ve Yatılı İlköğretim Bölge Okulları İnceleme Raporu, 23. Dönem 5. Yasama Yılı, 2011; http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/Mardin_CY_Raporu.pdf, (08.02.2012).

Maydell, Bernd von. "Perspectives on the future of social security", **Internasional Labor Review**, Cilt. 133, 1994, ss. 501-510.

Moreno, Luis. "Süper Kadınlar ve Akdeniz Refahı", **Sosyal Politika Yazıları**, (Ed. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder,) 3. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 375-395.

Nalbant, Eser. "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlâkı", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, 2005, ss. 193-202.

Nazlı, Aylin. "Suçlu Çocuklar ve Sosyal Hizmetler" **Sosyoloji Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı: 4, 1993, ss. 203-215.

OECD: Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu Yükselme Eğilimi Gösterdi, <http://www.sondakika.com/haber-oecd-turkiye-de-cocuk-yoksullugu-yukselme-2697016/>, (25.05.2012).

Ofis Çalışanları Dikkat; http://www.sabah.com.tr/multimedya/galeri/yasam/ofis_calisanlari_dikkat, (02.03.2013).

Oğlak, Sema. **Yeni Bir Örgütlenme Modeli Olarak Sosyal Güvenlik Kapsamı İçinde Evde Bakım Hizmetleri (Türkiye Örneği)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

Okçay, Hale. "Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler", **Sosyoloji Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı: 5, 1994, ss. 147-158.

Önal, Hasan. “Kimsesizlere İş Garantisi Çocukları Sokağa Attırıyor”, <http://arsiv.zaman.com.tr/2003/10/14/haberler/h26.htm>, (23.02.2011).

Özbek, Nadir. **Cumhuriyet Türkiyesi’nde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar**, Emeklilik Gözetim Merkezi Yayını, İstanbul, 2006.

Özbek, Nadir. **Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Devlet**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Özdemir, Ali. **Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar**, 2. baskı, Beta Basım, İstanbul, 2010.

Özdemir, Nesrin, Nihan Sefer ve Duygu Türkdöğän. “Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: “Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 32, Sayı: 2, 2008, ss. 283-305.

Özdemir, Süleyman. “Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme”, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/refah_devleti_ustlendiği_gorvlr.htm, (25.03.2010).

Özdemir, Süleyman. **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 57, İstanbul, 2007.

Özdemir, Uğur. “Evsizlik ve Evsizlere Genel Bir Bakış” **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt: 21, Sayı: 2, 2010, ss. 77-88.

Özen, Sevinç. “Sosyolojide Bir Alan: Sağlık Sosyolojisi ve Sağlık-Toplumsal Yapı İlişkileri” **Sosyoloji Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı: 4, 1993, ss. 73-88.

Özgökçeler, Serhat ve Doğan Bıçkı. “Özrülülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar”. **II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler**, (Ed. Mesut Gülmez vd.), Petrol- İş Yayını Yayın No: 113, İstanbul, 2010, ss. 217-243.

Öztürk, Selma. “Uluslar arası Belgelerde ve Türk Hukukunda Çocuk Yargılaması”, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, Sayı: 33-34, 2007, ss. 66-81.

Özvarış, Şevkat Bahar ve diğerleri. **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Hizmetleri**, (Ed. Ayşe Akın), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ekim, 2008.

Özveri, Murat. “Sosyal Güvenlik,” **1. Ulusal Sosyal Politika Kongresi Kitabı**, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2004, s. 386.

Parrot, Lester. **Social Work and Social Care**, 2. baskı, Routledge, London, 2002.

Penttinen, Hannu. “Aseman Lapsety İstasyon Çocukları Kurumu ve Gençlerin Gece Kafeleri Projesi”, çev. Neşe Hacısalıhoğlu, <http://www.shudernegi.org/gecekafeleri.htm>, (10.03.2012).

Polat, Gonca. İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, Nisan, 2007, ss. 89-106.

Rejda, George E. **Social And Economic Security**, New Jersey, 1994.

Riskler ve Çocuk Koruma, <http://www.unicef.org.tr/tr/content/detail/136/8-risks-and-child-protection-2.html>, (24.06.2013).

Sağlam, Osman. **İslâm Hukuku Açısından Evlat Edinme**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2006

Sandalcı, Fatma Savaş. “Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmet Mesleği”
<http://www.shudernegi.org/>, (25.03.2013).

Sapançalı, Faruk. “Avrupa Birliği’nde Sosyal İçerme Politikaları” **Tisk Akademi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2007, ss. 56-108.

Sapançalı, Faruk. “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk” **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2001, ss.115-140.

Sapançalı, Faruk. **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2005.

Sapançalı, Faruk. **Toplumsal Açından Yaşam Kalitesi**, 1. baskı, Altın Nokta, İzmir, 2009.

Seçer, Barış. “Amerika Birleşik Devletlerinde Çalışan Yoksullara Yönelik Sosyal Refah Politikaları”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2007, ss. 137-164.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Nüfus, Demografi Yapısı, **Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, <http://ekutup.32dpt.gov.tr/nufus/oik572.pdf>, (24.11.2012).

Seven, Selami. **Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Normları ile Türk Sosyal Güvenlik Normlarının Karşılaştırmalı Analizi ve Uyum Sorunu**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997.

Seyyar, Ali. “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılığa Bağlı Bakım Sorununa Karşı Güvence Sistemleri”,
<http://www.ozida.gov.tr/?menu=ozveri&sayfa=ov3/ov3yaslibakim>, (08.05.2011).

Seyyar, Ali. “Sosyal Güvenlik Nedir?”,
<http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sg.htm>, (25.04.2007).

Seyyar, Ali. “Toplumun Himayeye Muhtaç Kesimleri ve Diyanet”
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/toplumun_himayeye_muhtac_kesimleri_ve_diyamet.htm#_ftn1, (08.05.2012).

Seyyar, Ali. “Yoksul Ailelere Dönük Sosyal Politikalar”,
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksul_ailelere_yonelik.htm, (08.03.2013).

Seyyar, Ali. **Sosyal Siyaset Terimleri**, Beta Basım, İstanbul, 2002.

SHÇEK “2007 Yılı Faaliyet Raporu”
<http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2007.FAALIYET.RAPORU.GIRIS.pdf>, (18.06.2011).

SHÇEK “2008 Yılı Faaliyet Raporu”
<http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pagefiles/faaliyet-raporlari/2008.FAALIYET.RAPORU.pdf>, (19.06. 2011).

SHÇEK 2009 Yılı Faaliyet Raporu,
<http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/SHCEK%202009%20YILI%20FAALIYET%20RAP.WEB.pdf>, (21.05.2011).

SHÇEK 2010 Yılı faaliyet raporu,
<http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/06.05.2010%20%20TarihliFAALIYET%20RAPORUson.pdf>, (21.05.2011).

SHÇEK Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 05.010.2008 tarih ve 27015 sayılı Resmi Gazete.

SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu, <http://www.shcek.gov.tr/Arastirmalar/arastirma.asp>, (12.03.2010).

Sinem Somunoğlu ve diğeri. **Sağlık Kurumları Yönetimi**, (Ed. Mehtap Tatar), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2631, Eskişehir, 2012.

Sosyal Hizmet Atölyesi Sonuç Bildirgesi” http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=11831, (22.10.2008).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği, 28.09.1986 tarih ve 19235 sayılı Resmi Gazete.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Çalışmalarının Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunca Araştırma ve Denetlenmesine İlişkin Rapor Özeti” www.cankaya.gov.tr/tr_flash/DDK/soshiz.htm#II_A, (21.12.2005).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu 27.05.1983 tarih ve 18059 sayılı Resmi Gazete.

Sözer, Ali Nazım. **Sosyal Sigorta İlişkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 1991.

Sözer, Ali Nazım. **Türkiye’de Sosyal Hukuk**, 2. baskı, Barış Yayınları, İzmir, 1998.

Sözer, Ali Nazım ve Derya Alimanoğlu Yemişçi. “İşletme Bilimi Sosyal Politika Bilimine Muhalif midir? Toplam Kalite Yönetimi ve Sosyal Sorumluluk Örnekleri Bakımından Bir Değerlendirme”, **Mercek Dergisi**, Sayı: 1, 2007, ss. 105-117.

Sözer, Ali Nazım, Serkan Odaman ve Erdem Erdenk. **İş Mevzuatı**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Sözer, Ali Nazım. “Türkiye’de Sosyal Yardımların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme”, **Seyfullah Edis'e Armağan**, (Ed. Zafer Gören), İzmir, 2000, ss. 693-707.

Sözer, Ali Nazım. **Sosyal Devlet Uygulamaları**, Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayını, İzmir, 1997.

Subaşı, Nüket ve Ayşe Akın. “Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri ve Sonuçları”, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf, (21.03.2013).

Şen, Murat. “Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devletinde Sosyal Güvenlik” <http://www.e-akademi.org/makaleler/msen-1.htm>, (11.01.2009).

Şenocak, Hasan. “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri” **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4637, Sayı: 5, 2006, ss. 176-228.

Şenocak, Hasan. “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi” **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 56, 2009, ss. 409-468.

Şenocak, Hasan. **Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

Şenses, Fikret. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, 2. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Şimşek, Zeynep ve diğerleri. “Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir

Araştırma”, <http://www.msxlab.org/forum/psikoloji-ve-psikiyatri/92182-psikoloji-ile-ilgili-makaleler-10.html#ixzz1mwlMOdTv>, (20.10.2012).

Şimşek, Zeynep ve diğerleri. “Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örnekleme Karşılaştırmalı Bir Araştırma” **Türk Psikiyatri Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 3, 2008, ss. 235-246.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Yapısı Araştırması 2006, http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/kutuphane_60_Aile_Yapisi_Arastirmasi.pdf, (21.12.2012).

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Değerleri Araştırması 2010, http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, (21.12.2012).

T.C. Başbakanlık İstatistik Kurumu. **İzmir İli Çocuk Yuvaları yetiştirme Yurtları ve Huzurevleri Memnuniyet Araştırması**, Ankara, 2007

T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, **II. Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri**, 26-28 Eylül, Ankara, 2005.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP, **(Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) Yaşlı ve Hasta Hizmetleri Sağlıklı Yaşama**, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/723H00028.pdf, (28.02.2013).

Tantan, Saadet. **Sosyal Güvenlik Kapsamında Emeklilik Sisteminde Reform Arayışları ve Özel Emeklilik Fonları**, Beta Basım, İstanbul, 2001.

Taşçı, Faruk. “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **Çalışma Toplum Dergisi**, Sayı: 1, 2010, ss. 175-202.

Taştekel, Sevda. “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bakım Yöntemleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı:1, 1992, ss. 312-327.

Taştekel, Sevda. **Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler-Koruyucu Aile Bakımı İzmir Örneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1989.

Tatlıbal, Cafer. “Türkiye’de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik SHÇEK Uygulamaları”, **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Ed. Rana Uslu), Prof Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara Üniversitesi Yay, Ankara, 2004, ss. 25-33.

Tekin, Uğur. “Avrupa’ya Göç ve Türkiye”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:37, Ekim,2007, İstanbul, ss. 43-56.

Tepekule, Umut. **Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Reform Sürecinin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2008.

Tokol, Aysen. **Sosyal Politika**, 2. baskı, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa, 2000.

Tomanbay, İlhan. **Sosyal Çalışma Sözlüğü**, Selvi Yayınları, Ankara, 1999.

Topal, Şevket. “Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslam Hukukunda Velayet ve Vesayet Yetkisi”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Sayı: 3, 2006, ss. 227-251.

Tornacı, Nurdan. “SHÇEK’in Çocuklara Yönelik Hizmetinin Yeni Yüzü, Koğuş Yerine Ev Ortamı Çocuk Evleri-Sevgi Evleri”, **Koruyucu Aile Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı**, (Ed. Neşe Erol), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınlar No: 6, Ankara, 2008, ss. 27-28.

Torunlarıma Bakamıyorlar, www.hurriyet.com.tr/gundem/13315107.asp?gid=229, (26.12.2009).

Towle, Charlotte. **Müşterek İnsan İhtiyaçları**, çev: Bilon Gürayman, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı: 22, Ankara, 1952.

Tuncay, A. Can. “AB Sosyal Politikasına İlişkin Düzenlemelerin Temel Yapısı”, **Avrupa Birliği’nin Sosyal Politikaları ve Türkiye Semineri**, Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara, 1997, ss. 87-133.

Turan, Ercan. “Sosyal Güvenlik Hakkı”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 3, 2004, ss. 319-338.

Tümkaya, Songül. “Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması” <http://www.tebd.gazi.edu.tr/c3s4.html>, (21.02.2013).

Türk Dil Kurumu,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=korumaya%20olmak&cesit=1&guid=TDK.GTS.516db44f22e868.47061606 (13.04.2013).

Türkcan, Solmaz ve Ahmet Türkcan. “Psikiyatri ve Evsizlik: Bir Gözden Geçirme Çalışması” **Düşünen Adam Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 4, 1996, ss. 8-14.

Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri İdaresi, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf, (24.12.2012).

Türkiye'de Sosyal Değişme ve Sosyal Hizmetler, **III. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı Raporu**, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Yayın No: 54, Ankara, 1968.

Türkiye'de Sosyal Hizmetler, **Sosyal Hizmetler Bülteni**, Cilt: 3, Sayı: 11, 1987, ss. 14-23.

Türkmen, Bekir. “Sosyal Risk Altındaki Çocuklar, Gençler Yaşlılar”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2005, ss. 11-22.

Uğur, Suat. **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**, Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu Yayın No: 244, Ankara, 2004.

Ulusal Eylem Planı 2003, www.0-18.org/hukuksal/ulusal_eylem_plani.doc, (22.10.2008).

Uluslar arası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı, **Engelli Haklarında Sıkça Sorulan Sorular**, İstanbul, 2008.

Uyanık, Yücel. “İşgücü Piyasalarında Esneklik ve Bölünme”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2003, ss. 535-550.

Ünver, Can. “Türkiye'nin Göç Siyasetinin Temel İlkelerine İlişkin Yeni Yaklaşımlar”, <http://www.turksam.org/tr/a2019.html>, (28.05.2013).

Üstün, Elif ve Berrin Akman. “Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 23, 2002, ss. 229-233.

What is Adoption, <http://www.indianwomenshealth.com/Adoption-158.aspx>, (24.06.2013).

Walsh, Mark, Paul Stephens ve Stephen Moore. **Social Policy & Welfare**, United Kingdom, 2005.

Yalçınduran, Türker. “Evlâtlık İlişkinde Evlenme Yasağı” **Özer Seçili’ye Armağan**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, ss. 631-655.

Yaşar Tınar, Mustafa. **Çalışma Psikolojisi**, İzmir, 1996.

Yazgan, Turan. “Sosyal Güvenlik Kavramı” **Sosyal Siyaset Konferansları**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1833, İstanbul, 1972, ss. 191-207.

Yazıcı, Ergün ve Derya Alımaoğlu Yemişçi. “Engellilere İlişkin Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları: İzmir İli Bakımından Bir Değerlendirme” **II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler**, (Ed. Mesut Gülmez ve diğerleri), Petrol-İş Yayını Yayın No: 113, İstanbul, 2010, ss. 187-215.

Yazıcı, Ergün. “Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:9, Sayı: 18, Hatay, 2012, ss. 499-525.

Yener, Samira. **Amerika Birleşik Devletlerinde Federal ve Eyalet Düzeyinde Sosyal Hizmet Programları**, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 1996.

Yetiştirme Yurdunda Dayak İddiası,
<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/10/26/yetistirme.yurdunda.dayak.iddiasi/594355.0/index.html>, (20.02.2012).

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, 13.11.1995 tarih ve 22462 sayılı Resmi Gazete.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 7. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Yıldız, M. Cengiz. “Yetiştirme Yurdunda Kalanların Toplumsal Bütünleşme Problemi-II”, <http://www.sivaserkekyetistirmeyurdu.gov.tr/genel.asp?id=242>, (09.10.2011).

Yılmaz, Binhan Elif ve Murat Şeker. “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar ve Bir Alan Araştırması”, **Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, 2006, ss. 55-68

Yılmaz, Gonca. “Yetiştirme Yurdu ve Yuvalarda Yaşayan Çocuklar”, **Pediatric Bilimler (Özel)**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2006, ss. 103-108.

Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro kredi Uygulamaları ve Türkiye, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf), (25.03.2012).

Yolcuoğlu, İsmet Galip. “Sosyal Alanda İnovasyon ve Toplumsal Sorunların Çözümü” <http://ismetgalip.com/sosyal-alanda-inovasyon-ve-toplumsal-sorunlarin-cozumu-2/>, (25.03.2013)

Yolcuoğlu, İsmet Galip. “Sosyal Çalışma ve Çocuğun İyilik Hali”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2009, ss. 85-94.

Yolcuoğlu, İsmet Galip. “Sosyal Hasar Tespiti ve Sosyal Hizmet Müdahalesine Yer Açarak Sosyal Bütünleşmeye Ulaşmak”, <http://ismetgalip.com/sosyal-hasar-tespiti-ve-sosyal-hizmet-mudahalesine-yer-acarak-sosyal-butunlesmeye-ulasmak/#more-287>, (02.04.2013)

Yolcuoğlu, İsmet Galip. “Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel olarak Değerlendirilmesi” **Aile ve Toplum Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 18, 2009, ss. 43-57.

Yönet, Ender. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: Stratejik Sorumluluk”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 13, 2005, ss. 239-264.

Yörükoğlu, Atalay. “Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları”, **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 3, 2003, (Haklar) ss. 148-150.

Yörükoğlu, Atalay. “Koruma Altındaki Çocuklar ve Hakları”, **Koruma Altındaki Çocuklar**, (Ed. Rana Uslu),), Prof Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, Ankara Üniversitesi Yay, Ankara, 2004, ss. 3-7.

Yörükoğlu, Atalay. **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, 28. baskı, İstanbul, 2006.

Yüksel, İhsan. “İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2003, ss. 21-38.

Zengingönül, Oğul. **Küreselleşme**, Adres Yayınları, 2004.

Zevkliler, Aydın. “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, 1968, ss. 173-236.

EKLER

Ek 1: Bilgi Edinme Başvurusu

Bilgi Edinme Müracaatınızın Cevabı - ergunyaz@gmail.com - Gmail

Bilgi Edinme Başvuru Bilgileriniz

Müracaat No:	11385
Başvuru sahibinin ismi ve soyismi:	Ergün Yazıcı
Oturma yeri veya iş adresi:	Ahmet Priştina Cad. No:54 K4. D.13 Kuruçeşme- Buca/İzmir
Türkiye Cumhuriyeti Kimlik No:	
Elektronik posta adresi:	ergunyaz@gmail.com
İstenen bilgi veya belgeler:	Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi olarak "Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma" isimli tez çalışması yapmaktayım. Tez çalışmamda kullanmak üzere çocuk köyleriyle ilgili sayısal verilere ihtiyaç duymaktayım. Çocuk köyleriyle ilgili bilgiler SHÇEK'in erisim sitesinde yer almadığı için bilgi edinme başvurusu yapmaktayım. Yapmış olduğum çalışma herhangi bir sosyal hizmet kuruluşunda çalışmayı gerektirmemektedir. Bu bilgiler göz önüne alınarak; 1. SHÇEK'e bağlı çocuk köyleri var mıdır, varsa sayısı nedir? 2. Sheçek'in denetim ve gözetiminde olan herhangi bir vakfa ait çocuk köyü var mıdır varsa sayısı nedir ve bu çocuk köylerinde kaç çocuk barınmaktadır? Yukarıdaki verilerin tarafıma elektronik posta yoluyla gönderilmesi için gereğini arz ederim. Ergün Yazıcı

Bilgi Edinme Müracaatınızın Cevabı

<p>Sayın :Ergün YAZICI</p> <p>Bilgi edinme talebiyle Kurumumuza yaptığınız başvuruya istinaden İlgili Başkanlığımızın yazısı sonucunda edinilen bilgiler aşağıya çıkarılmıştır :</p> <p>Bilgi edinme başvuru formunun incelenmesi neticesinde; başvuru sahibinin çocuk köylerine ilişkin bilgi almak istediği anlaşılmakta olup Genel Müdürlüğümüze bağlı çocuk köyü bulunmamaktadır. Ancak sevgi evlerimiz mevcut olup bunlardan istanbul Bolluca Sevgi Evi Çocuk Yuvası (0-12) ve Yetiştirme Yurdu Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfi ile işbirliği protokolü kapsamında korunmaya ve bakıma muhtaç çocuklara hizmet vermektedir. Söz konusu kuruluşa Osmangazi Cad. No:100 Gaziosmanpaşa/İstanbul adresinden ve 0212.685.03.83/84 numaralı telefondan ulaşılabilir ve detaylı bilgi edinilebilir.</p>

SHÇEK Genel Müdürlüğü
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği
Anafartalar Cad. No: 70 Ulus / Ankara
Tel : 0312 310 24 60/1404 Fax : 0312 311 25 92

Ek 2: Görüşme Soruları

Merhaba,

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi olarak ‘‘Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma’’ isimli tez çalışması yapıyorum. Bu araştırma, gerek korunmaya muhtaç çocukların sorunları ve gerekse onların toplumsal bütünleşmede ortaya çıkan problemlerinin çözümünü amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilecek verilere göre öneriler getirilecektir.

Bu araştırma İzmir-Yetiştirme Yurtlarından Ayrılanlar Dayanışma Derneği üyelerinden araştırma kapsamında görüşmeyi kabul edenler ile gerçekleştirilecektir. Bu araştırma kapsamında benimle görüşmeyi kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Sizlerle yapacağım tüm görüşmeler ve verilen bilgiler sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak ve kesinlikle isim belirtilmeyecek kişisel bilgiler gizli tutulacaktır. Görüşmenin yaklaşık 60 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu şekilde hem zamanı daha iyi kullanıp, hem de sorulara vereceğiniz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutma fırsatı elde edebilirim.

Görüşmeye başlamadan önce sizin bana sormak istediğiniz soru veya sorular varsa, öncelikle bunları yanıtlamak istiyorum. Görüşme esnasında sorulan sorulardan sizi rahatsız eden olursa bu sorulara cevap vermeyebilir veya görüşmenin sonlandırmasını isteyebilirsiniz.

Ergün YAZICI

I. KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyet

Bayan ()

Erkek ()

Yaş ()

Eğitim durumunuz nedir?

1. İlköğretim
 - a. İlkokul ()
 - b. Orta Okul ()
2. Lise ()
3. Meslek Lisesi ()
4. Yüksekokul ()
5. Üniversite ()
6. Diğer.....

Medeni durumunuz?

- a. Bekâr ()
- b. Evli ()
 - Kaç yıldır evlisiniz? ()
 - Kaç çocuğunuz var? ()
- c. Boşanmış ()
 - Kaç yıldır? ()

II. AİLEYLE İLGİLİ SORULAR

Soru: 1. Anne baba hayatta mı?

a. Evet ()

b. Hayır ()

Soru: 2. Anne veya babanızla görüşme sıklığınız nedir?

Soru: 3. Kaç kardeşiniz var? ()

Soru: 4. Kardeşlerinizle görüşme sıklığınız nedir?

Soru: 5. Yakınlarınızla görüşmüyorsanız, onlarla görüşmemenizde kurum bakımında kalmış olmanızın etkisi var mı?

III. KURUM BAKIMIYLA İLGİLİ SORULAR

A. KURUM BAKIMI ALIRKEN

Soru: 1. Kurum bakımına alınmanızda kim aracı oldu?

- a. Kolluk Kuvvetleri ()
- b. Yakınlarım ()
- c. Muhtar ()
- d. Sağlık kurumları ()

Soru: 2. Kurum bakımına alınma nedeniniz nedir?

- a. Yoksulluk (anne baba hayatta) ()
- b. Anne ölümü ()
- c. Baba ölümü ()
- d. Her ikisinin de ölümü ()
- e. Anne baba hayatta fakat aile içi şiddet veya istismar ()
- f. Anne ve babanın boşanması ()
- g. Diğer.....

Soru: 3. Kurum bakımında geçirdiğiniz süre nedir?

a. Çocuk yuvasında

- 1-3 Yıl ()
- 4-7 Yıl ()
- 8-11 Yıl ()
- 12 - ()

b. Yetiştirme yurdunda

- 1-3 Yıl ()
- 4-7 Yıl ()
- 8-11 Yıl ()
- 12-15 Yıl ()
- 16 yıldan fazla ()

Soru: 4. Kaç tane çocuk yuvası veya yetiştirme yurdu değiştirdiniz?

- 1. ()
- 2. ()
- 3 ve daha fazla ()

Soru: 5. Yuva ve yurt değiştirmenizin sebebini biliyor musunuz size ne anlatıldı?

Soru: 6. Yuva ve yurttta kalırken yakınlarınız sizi ne kadar sıklıkla ziyaret ederdi?

Soru: 7. Yuva ve yurttta kalırken, izinli olarak gittiğiniz yakınlarınız var mıydı? Bu süreler en fazla ne kadardı?

Soru: 8. Sizden başka yuva veya yurttta kalan kardeşleriniz var mıydı, varsa aynı yuva veya yurttta mı kaldınız?

Soru: 9. Yuva ve yurttta kalırken herhangi bir adli bir olaya karıştınız mı?

a. Evet ()

b. Hayır ()

Soru: 10. Yuva veya yurttta kalırken fiziksel veya ruhsal şiddet gördünüz mü?

a. Evet ()

Arkadaşlarımdan ()

Yuva veya yurt idarecilerinden, ()

Diğer çalışanlardan (bakıcı anneler veya diğerleri) ()

Şiddet sürekli miydi?

Evet ()

Hayır ()

b. Hayır ()

Soru: 11. Yuva veya yurttta kalırken arkadaşlarınızdan fiziksel, ruhsal şiddet, cinsel taciz veya istismara maruz kalan kişiler oldu mu?

a. Evet ()

b. Hayır ()

Soru: 12. Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarındaki yaşam koşulları ve hizmet kalitesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Soru: 13. Kurum bakımının olumlu ve olumsuz yönleri var mı varsa nelerdir? Yuva ve yurt yaşamınızı da dikkate alarak bu kuruluşlarda gördüğünüz eksiklikler nelerdir, nasıl giderilir?

B. KURUM BAKIMI SONRASI

Soru: 1. Yuva ve yurttta yetişen kişilerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu görüşünü nasıl değerlendirirsiniz?

Soru: 2. Yuva ve yurttta yetişen çocukların, yuva veya yurtttan ayrıldıktan sonra düzenli bir yaşam kuramadıkları ve başıboş bir hayata yöneldikleri ifadesini nasıl değerlendirirsiniz?

Soru: 3. Yuva veya yurttan ayrıldıktan sonra adli bir olaya karıştınız mı?

Soru: 4. Yuva veya yurttan ayrılan kişilerin “özellikle bir aile kurma ve çocuk sahibi olma riskini göze alamadıkları” ifadesi sizce ne kadar doğru?

Soru: 5. Yuva veya yurttan kaldığınızı eşinizle/nişanlınızla ya da kız arkadaşınızla paylaştığınızda tepkisi ne oldu?

Soru: 6. Yuva ve yurttan ayrılan kişiler, bu kuruluşlardan ayrıldıktan sonra bu kuruluşları veya başka herhangi veya herhangi bir sosyal hizmet kuruluşunu ziyarete gitmedikleri doğru mu? Siz yuva veya yurttan ayrıldıktan sonra bu kuruluşları çocuklarınız veya eşinizle hiç ziyaret ettiniz mi?

Soru: 7. Korunmaya muhtaç çocuklara verilen bakım yöntemlerinden hangisini biliyorsunuz?

Soru: 8. Korunmaya muhtaç duruma düştüğünüzde seçme şansınız olsaydı hangi bakım yöntemini tercih ederiniz?

- a. Maddi destekle aile yanında bakım ()
- b. Evlat edindirme ()
- c. Koruyucu aile ()
- d. Kurum bakımı ()

Neden?

Soru: 9. Kurum bakımından ayrıldığınızda sizi zor durumda bırakan en önemli olay nedir?

Soru: 10. Medyada, yuva ve yurtlarla ilgili yer alan haberler hakkında ne düşünüyorsun?

Soru: 11. Çocuk yuvası veya yetiştirme yurtlarında yaşayan çocuklarla ilgili ne yapmak istersin?

IV. İŞ YAŞAMI

Soru: 1. Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

- a. Evet ()

Ne kadar süredir çalışıyorsunuz?

- 1 aydan daha az ()
- 1-4 ay ()
- 5-8 ay ()
- 9-12 ay ()

1-2 yıl ()

2 yıldan fazla ()

b. Hayır ()

Soru: 2. İşi kendiniz mi buldunuz yoksa 3413 sayılı (Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Yasa) Yasadan mı yararlandınız?

Soru: 3. Şimdiye kadar kaç iş değiştirdiniz? () Neden?

Soru: 4. Devlet, korunmaya muhtaç çocuklara iş bulmalı mıdır? Neden?

Soru: 5. Yuva ve yurttan yetişen çocukların bu kuruluşlardan ayrıldıktan sonra kendilerini gizledikleri, iş ve arkadaşlık ortamlarında bu durumu ifade etmedikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Soru: 6. Sizin iş yerinizde, yuva veya yurttan kaldığınızı bilip de size farklı davranan oldu mu? Bu durum çalışma hayatında size olumsuzluk yaratıyor mu?

V. SHÇEK İLE İLGİLİ SORULAR

Soru: 1. Yetişkin yaşa gelerek kurumdan ayrılacak gençleri hayata hazırlamada SHÇEK' in mevcut politikalarını nasıl değerlendirirsiniz?

Soru: 2. SHÇEK, korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili mevcut politikadan başka nasıl bir politika izleyebilir?

Soru: 3. Çocuk Evleri uygulaması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ek 3: Dernek Künye Fotokopisi

T.C. İZMİR ONBEŞİNCİ NOTERLİĞİ Gazi Bul. 1343 Sk. No:2 İZMİR Tel: 484 08 03	
DEFTER SAHİBİNİN Adı – Soyadı Tüzel kişilerde ünvanı	İZMİR YETİŞTİRME YURTLARINDAN AYRILANLAR DAYANIŞMA DERNEĞİ BŞ
İş Adresi	ERKEK YETİŞTİRME YURDU MÜDÜRLÜĞÜ BORNova
İş veya mesleğin nev'i	DERNEK
Defterin nev'i	ÜYE KANIT DEFTERİ
Defterin kaç sahifeden ibaret olduğu (Çift – Tek)	202 TEK SAHİFFE
Defterin kullanılacağı hesap dönemi	2001 DÖNEMİ
Vergi Dairesi	
Noterin Tastik tarihi	
Noterin Yövmiye No.	N 3023 T
Ticaret Sicil No.	
Bağ – Kur No.	
İş bu defter tasdik olundu. İZMİR ONBEŞİNCİ NOTERİ ESAT FERÖ	

Ek 4: Görüşme Kaydı Teslim Tutanağı

Kayıt Teslim Tutanağı

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi olan Ergün Yazıcı'nın **“Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma”** isimli tez çalışması kapsamında, benimle yaptığı görüşme, kayıt ve dokümanlarını aldım.

...../...../2012

Adı ve Soyadı

İmza